فهرست اسامی بلدان و امصار و قری و دهات و مساکن و اماکن و آثار و انهار
و ممالک و ضیاع و ... و صحاری و جبال و کهساره و غیره که در ربع ثانی کتاب
مشکوة الادب مسطور و مشروح است

باب الالف

باب الباء

باب التاء

باب الثاء

باب الجیم

باب الحاء

حرف الخاء

حرف الدال

باب الراء

باب الزاء

باب السين

سواكن ۴۱۸	سنا ۴۲۴	سيوط ۴۴۷	سميط ۴۷۸	سواد ۴۷۹	سبتة ۴۸۳
سكة العلاء ۴۸۳	سويداء ۴۸۷	سرخس ۴۹۷	سمرقند ۴۹۹	سكة بزحا ۵۰۳	

حرف الشين

شراة ۳۹۳	شبتة ۴۱۳	شوبق ۴۸۳	شاغور ۴۹۴	شعب بوان ۵۰۰	شهرزور ۵۰۴

شاطبه ۵۰۵

حرف الصاد

صرخد ۴۵۵	صفينه ۴۸۷

حرف الطاء

طلنكه ۴۱۷	طنجه ۴۱۸	طالقان ۴۹۹	طرسوس ۵۰۲

باب العين

عكبرا ۴۰۶	عيذاب ۴۸۱	عقيقه ۴۳۲	عواصم ۴۳۳	عماص ۴۶۹	علا ۴۸۳
		عرش ۴۸۳	عقر ۵۱۵		

باب الغين

غابه ۴۹۳	غرناطه ۴۷۹	غور ۴۸۳

حرف الفاء

حرف الفاء

فاله ۴۱۱	فايه ۴۱۲	فيروزكوه ۴۸۳	فلسطين ۴۸۳	زنداد ۴۹۱	فنذين ۴۹۹

حرف القاف

قرافه ۴۱۲	قابس ۴۱۴	قرطبه ۴۱۶	قراد ۴۱۸	قرون حماة ۴۶۹	قالمول ۴۷۴
قدس ۴۸۳	قبا ۴۸۷	قديد ۵۰۱	قطر ۵۱۲	قصر الجيدية ۵۱۵	قلقشنده ۵۱۶

حرف الكاف

كرخ ۴۳۰	كداء ۴۵۳	كشان غروس ۴۹۱	كرج ۵۰۶	كالي ۵۰۷

حرف اللام

لبله ۴۱۶	لك ۴۵۳	لينة ۵۱۵	لية ۵۱۵

باب الميم

منتليشم ۴۱۶	مرسيه ۴۱۷	مقس ۴۵۱	مشر ۴۵۳	ملطية ۴۵۵	مذحج ۴۵۷
منازجرد ۴۶۹	مرج الصفر ۴۶۹	مران ۴۷۱	مشان ۵۰۳	مدينة الفيل ۵۱۰	

حرف النون

نصريه ۴۳۱	ناصره ۵۱۵

هو الباقی

این تواریخ است که استاد کامل و ادیب فاضل اعجوبهٔ عصره و اوحد دهره
آقای آقا میرزا محمد با وجود ازدیاد [illegible] و فقدان قوا و دشواری [illegible]
حضور این چند جمله چند سبب شد از نتایج طبع وقاد و [illegible] فکر نقاد خود
برای این کتاب موسوم به مشکوة الادب ناصری مسطور نمودند و الحق
کار دبیر و ابداع منیر و زحمت بزرگی است
خداوند بر علم و نطق و فضل و طبع ایشان
بیفزاید و [illegible]
و هی هذه

تصنیف این رسالهٔ روح افزا

۱۲۹۰

در سنه هزار دویست نود هجری

۱۲۹۰

غرهٔ جمادی الاولی

۱۲۹۰

قد الّف امیر الادبا میرزا علینقی ادام الله القابه

۱۲۹۰

تسعین و مائتین بعد الفها

۱۲۹۰

حرف الهاء

همدان ۴۴۱

هزار اسب ۵۱۰

بماثر

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

فهرست اسامی اشخاصیکه در ربع ثانی کتاب مشکوة الادب ناصری در ترجمهٔ رفع کتاب
وفیات الاعیان در این مجلد از ۳۹۱ است مذکور
از بقیه حرف عین مهمله

حرف العين المهملة من كتاب مشكوة الادب ناصری

- الامام الهمام ابوالحسن علی بن موسی الرضا علیهما السلام ۳۹۱
- الامام الهمام ابوالحسن علی بن محمد بن علی بن موسی الرضا علیهم السلام ۳۹۲
- ابو محمد علی بن عبدالله بن عباس الهاشمی ۳۹۳
- ابوالحسن علی بن عبدالعزیز الفقیه الشافعی الجرجانی الشاعر ۳۹۴
- ابوالحسن علی بن احمد المرزبانی الفقیه البغدادی ۳۹۵
- ابوالحسن علی بن محمد الفقیه الماوردی ۳۹۶
- ابوالحسن علی بن اسمعیل الاشعری ۳۹۷
- ابوالحسن علی بن محمد المعروف بالکیا الفقیه الشافعی ۳۹۸
- ابوالحسن علی بن الاخضر اللخمی الفقیه المالکی ۳۹۹
- ابوالحسن علی بن ابی علی الامدی ۴۰۰
- ابوالحسن علی بن حمزة معروف بکسائی که احد قراء السبعه ۴۰۱
- ابوالحسن علی بن عمر الدارقطنی الفقیه الشافعی ۴۰۲
- ابوالحسن علی بن عیسی الرمانی النحوی ۴۰۳
- ابوالحسن علی بن ابراهیم الحوفی النحوی ۴۰۴
- ابوالحسن علی بن سلیمان معروف باخفش الاصغر النحوی وسایر الاخافش ۴۰۵
- ابوالحسن علی بن احمد الواحدی النحوی صاحب التفاسیر ۴۰۶
- الامیر ابونصر علی بن هبة الله معروف بابن ماکولا العجلی سعد الملک ۴۰۷
- ابوالفرج علی بن الحسین الاصفهانی صاحب الاغانی ۴۰۸
- ابوالقاسم علی بن ابی محمد معروف بابن عساکر دمشقی ملقب بثقة الدین الحافظ ۴۰۹
- ابوالحسن علی بن عبدالله السمسانی اللغوی ۴۱۰
- ابوالقاسم السید الشریف المرتضی علم الهدی علی بن طاهر رحمة الله علیه ۴۱۱
- ابوالحسن علی بن الحسن الفقیه الخلعی الشافعی ۴۱۲
- ابوالحسن علی بن محمد الشابشتی الکاتب ۴۱۳
- ابوالحسن علی بن محمد معروف بابن القابسی المعافری ۴۱۴
- ابوالقاسم علی بن جعفر معروف بابن القطاع السعدی اللغوی ۴۱۵
- ابو محمد علی بن احمد الاموی معروف بابن حزم ۴۱۶
- ابوالحسن علی بن اسمعیل معروف بابن سیدة المرسی ۴۱۷
- ابوالحسن علی بن عبدالغنی الفهری القیروانی الشاعر ۴۱۸
- ابوالحسن علی بن محمد معروف بابن خروف النحوی ۴۱۹
- ابوالحسن علی بن عیسی الربعی النحوی ۴۲۰
- ابوالحسن علی بن ابی زید معروف بفصیحی النحوی ۴۲۱
- ابوالحسن علی بن ابی الحسین ملقب بمهذب الدین معروف بابن قطان اللغوی ۴۲۲
- ابوالحسن علی بن الحسن ملقب بمهذب الدین معروف بشمیم الحلی ۴۲۳
- ابوالحسن علی بن محمد ملقب بعلم الدین السخاوی ۴۲۴
- ابوالحسن علی بن هلال معروف بابن البواب الکاتب ۴۲۵
- ابوالحسن علی بن احمد ملقب بشیخ الاسلام الکیانی ۴۲۶
- ابوالحسن علی بن ابی بکر السائح المشهور الهروی ۴۲۷
- ابوالحسن علی بن ابی الکرم ملقب بعزالدین معروف بابن اثیر الجزری ۴۲۸
- ابوالحسن علی بن محمد الفرات وزیر المقتدر بالله ۴۲۹

ابوالحسن

ابو الحسن
علي بن جبلة الخراساني
معروف بعكوك الشاعر
٤٣٠

ابو الحسن
علي بن الجهم القرشي الشامي
الشاعر
٤٣١

ابو الحسن
علي بن العباس معروف بابن
رومي الشاعر
٤٣٢

ابو الحسن
علي بن محمد الشاعر
المعروف بالبسامي
٤٣٣

ابو القاسم
علي بن محمد القاضي
التنوخي
٤٣٤

ابو الحسن
علي بن عبد الله معروف
بالناشي الاصغر
٤٣٥

ابو القاسم
علي بن اسحق المعروف
بزاهي الشاعر
٤٣٦

ابو الحسن
علي بن يحيى المنجم
النديم
٤٣٧

ابو الحسن
علي بن هرون بن يحيى
المنجم المذكور
٤٣٨

ابو الفتح
علي بن محمد الكاتب
البستي
٤٣٩

ابو الحسن
علي بن محمد التهامي
الشاعر
٤٠٤

ابو الحسن
علي بن احمد بن
نوبخت الشاعر
٤٤١

ابو الحسن
علي بن عبد الواحد المعروف
بصريع الدلاء قتيل الغواني
الشاعر
٤٤٢

الرئيس ابو منصور
علي بن الحسن المعروف بصر
در الشاعر
٤٤٣

ابو الحسن
علي بن الحسن الباخرزي
الشاعر
٤٤٤

جمال الدين
ابو القاسم علي بن افلح
الشاعر
٤٤٥

ابو الحسن
علي بن رستم معروف
بابن الساعاتي الشاعر
٤٤٧

ابو الحسن
علي بن ابي الوفا ملقب
بمهذب الدين الشاعر
٤٤٦

ابو الفضائل
علي بن ابي المظفر الاسدي
٤٤٨

عماد الدولة
ابو الحسن
علي بن بويه الديلمي
٤٤٩

سيف الدولة
ابو الحسن علي بن عبد الله
بن حمدان
٤٥٠

الظاهر لاعزاز
دين الله ابو هاشم علي بن
الحاكم العبيدي صاحب
مصر
٤٥١

ابو الحسن
علي بن مقلد ملقب
بسديد الملك
٤٥٢

ابو الحسن
علي بن محمد الصليحي
القائم باليمن
٤٥٣

ابو ح

ابو الحسن
علي بن سلار الملقب بالملك العادل
سيف الدين الوزير
٤٥٤

الملك الافضل
ابو الحسن علي بن السلطان
صلاح الدين
٤٥٥

ابو الحسن
علي بن ابي سعيد معروف
بابن يونس المنجم
٤٥٦

ابو محمد
عمارة بن ابي الحسن الفقيه
الشاعر الملقب بنجم الدين
٤٥٧

ابو الخطاب
عمر بن عبد الله المخزومي
الشاعر
٤٥٨

ابو زيد
عمر بن شبة البصري
٤٥٩

ابو القاسم
عمر بن ابي علي الخرقي
الفقيه الحنبلي
٤٦٠

ابو ذر
عمر بن ذر الهمداني
الكوفي الفقيه
٤٦١

ابو القاسم
عمر بن ثابت الثمانيني
النحوي
٤٦٢

ابو القاسم
عمر بن محمد المعروف
بابن البرزي الفقيه
٤٦٣

ابو حفص
عمر بن محمد الملقب شهاب
الدين السهروردي
٤٦٤

ابو الخطاب
عمر بن الحسن معروف
بذي النسبين
٤٦٥

ابو علي
عمر بن محمد الشلوبيني
النحوي
٤٦٦

ابو حفص
عمر بن ابي بكر المعروف
بابن طبرزد
٤٦٧

ابو حفص
وابو القاسم عمر بن الحسن
معروف بابن فارض
٤٦٨

الملك المظفر
تقي الدين ابو سعيد
عمر بن نور الدين شاهنشاه
٤٦٩

ابو اسحق
عمرو بن عبد الله السبيعي
التابعي
٤٧٠

ابو عثمان
عمرو بن عبيد الزاهد
المتكلم
٤٧١

ابو بشر
عمرو بن عثمان الملقب
بسيبويه النحوي
٤٧٢

ابو عمرو بن
العلا بن عمار احد القراء
السبعة المازني البصري
٤٧٣

ابو عثمان
عمرو بن بحر المعروف
بالجاحظ
٤٧٤

ابو الفضل
عمرو بن مسعدة احد
وزراء المامون
٤٧٥

عمرو بن
محمد بن سليمان معروف
بابن بانة المغني
٤٧٦

امين الدولة
ابو سعيد علا بن
الحسن المتقي البغدادي
٤٧٧

حرف الغين المعجمة من كتاب مشكوة الادب في ترجمة كتاب وفيات الاعيان

حرف الفاء من كتاب مشكوة الادب في ترجمة كتاب وفيات الاعيان

ابو العباس

حرف القاف من كتاب مشكوة الادب في ترجمة كتاب وفيات الاعيان

حرف الكاف من كتاب مشكوة الادب ناصري في ترجمه وفيات الاعيان

حرف اللام من كتاب مشكوة الادب ناصري في ترجمة وفيات الاعيان

هو العالی

شکر خدا را که در روز چهارم شهر رجب المرجب یکهزار و دویست و نود و دوم
هجری نبوی علیه و علی آله الآف السلام و التحیة و الصلوة این فهرست ابواب مذکوره در این
ربع ثانی از کتاب مشکوة الادب ناصری در این مجلد بخط مؤلف و مترجم این کتاب مستطاب
و معانی بر کف نکته‌دانان منتهی در این ابواب بلاغت نصاب فقیر حقیر کثیر الزلل
و بنده بی مقدار ذلیل جهانی ابن لسان الملک میرزا محمد تقی مستوفی اول دیوان اعلی
اعلا الله مقامه عباسقلی منشی مخصوص و داروغه وزارت جلیله خارجه دولت
علیه ایران سمت ختام و اختتام یافت چنانکه اصل متن نسخه ترقیم
در این روز دولت و عظم او که نعمت بود خداوند
قادر قاهر توفیق عطا فرماید که بعون و قوت و
و نصرت و ارادت او بقیه این ترجمه نیز
بپایان رود و در جهان علاوه شاید
به و ما یتوکل المتوکلون
الا علیه و ما التوفیق
الا به و علیه التکلان
الا منه

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله خالق المنان والرازق الدیان الذی له ما فی
السموات وما فی الارض وما فوقهن وما فیهن وما بینهن وما تحتهن وهو
بکل شیء محیط والصلوة والسلام علی اول العدد وصاحب الابد و نبیه المسدد
محمد اشرف البریه وعلی وصیه وولیه واولاده ائمة الدین وبراهین
الحق والیقین من آل طه ویس الی یوم الدین صلوة لا یمکن للاملاک
حدها ولا للخلایق عدها سپس کمترین بنده درگاه اله باد و کمتر هالک شکاک و
اشتباه ابن المرحوم المغفور له میرزا احمد تقی بیدرسان الملک عباسقلی نایب
وزارت امور دول خارجه دولت علیه و مؤلف کتاب مشکوة الادب ناصری و تذکره میرزا
ناصری چنین بازمیگوید که چون بیمن توفیقات شاهنشاه بیهمال پادشاه با دل و بیدل
فریدون حشم خدم خاقان فریدون حشم سلطان السلاطین و خاقان الخواقین قهرمان الماء و
الطین ظل الله فی الارضین ناصر الملة والدین حامی الاسلام والمسلمین ملک الملوک
اعظم صاحبقران اکرم که ذات کردگار عالم دریا نوال انجم خسرو نشان اکرم السلطان
الاعظم الاسعد والخاقان الانجم الاحمد اکبار کهف وقار ناصر الدین پادشاه
قاجار روحی لتربته الفدا بتوفیق حمایتش از زوال بعضی و دیگر ارکان هم بنیه
و بعد کمال انس سر افکنده و کشورها معمور و لشکرش منصور بود کتاب
احوال سعادت منوال حضرت امام زین العابدین و سید الساجدین علی بن
الحسین صلوات الله و سلامه علیهما متعلق بربع ثانی کتاب مشکوة الادب ناصری
و حاوی بر بیان مورد بیت تحریر و جامع احادیث و اخبار و حالات آنحضرت
و اولاد امجاد آن جناب و ولادت القاب تا عهد پادشاه منصور امیر تیمور گورکان

بارزه

بشرح و بسط کامل و جامعیت شامله بتصدیق علمای آثار و محدثین اخبار خداوند بخشنده که من
بیکسی بود در نگارش احادیث و ذکر اخبار آنحضرت بی استغنا و تتبعات و تحقیقات
چنین توفیق عنایت نفرموده که بخواهش حضرت اکرم داقبال پادشاه جمجاه با بیان و قلم
قاصر این عبد حقیر نکته بنویسد که بظهور ساطع النور آمدن چون کتاب را معروض
اقدام نهایت قدرشناس این بنده بلباس بود کنیزان گیوان اساس که چندی از
تصنیف و تالیف این کتاب تاکنون و کتاب مستطاب تذکره مبارکه ناصری
تجدید و تحسین فراوان و انعام دایم بقیه آن کتاب و جدا که دعای خسروانی
شرف صدور یافته آن چندم بعواطف متواتره ملوکانه و الطاف متکاثره
خسروانه و مراحم شامله خدیوانه و مکارم کامله شاهانه مفتخر و نوازش و مدح
در فرق مباهات از اوج سموات بگذرانیدم و کلاه گوشه تارک قدر باز بپایه ام و
دیباره افتخار و مرکب اعتبار بر افسر خورشید و دیهیم ناهید برسانیدم بلکه از این
گونه الطاف بیکران اتفاقا اعقاب بعد اخلاف این خانواده بسوی آن
قیامت بر افرازان جهان و فخر نژادان دوران سزاوران نازشها و نمایشهات
خداوند که برایگان خسروانه دولتخانه کامیابی بنده و حشر اقبالم بود بر
آن اجلال شد بنده پدر سوخته اکنون مشتاق عهدالله ام چنانکه از پیش بر آن صدر
کتاب مشکوة الادب ناصری باز بعهد آمده بعهد سرور بدبخت آنکه حاجب
میرزا حسین خان سپهسالار اعظم و صدر اعظم و مشیر الدوله العلیه طاب ثراه
بنده قلیل البضاعه بود که دستور تحریر و انجام و اختتام این کتاب مستطاب
چه تشویقها و ترغیبها و توجهات کامله مرعی فرمود اقدام و چون آن وزیر نامدار
بجوار رحمت پروردگار رهسپار و بر خود هموار گشت برادر بیگانه گوهر بر آن
صدر دولت و ناظم مملکت و مشیر حضرت و مهین ملت جناب مستطاب
قوام الدوله والاجلال نظام الشوکة والاقبال اجل اکرم افخم آقا میرزا یحیی خان
مشیر الدوله و وزیر امور دول خارجه دولت علیه شوکت ایران که در حالت
قدر و نبالت مرتبت و کمال کرم و نفوذ کلمه و وسعت صدر و تیزی
خاطر و بلندی نظر و سلطنت عظمت و حشمت و کثرت عطوفت و عطیت قدوه

امرای کامکار و بحوثه وزرای نامدار و زبدهٔ امنای عالی‌تبار و ملجأ صغار و کبار
و منبع جود و کرم و منشأ سعهٔ نعم و ملاذ خاص و عام و معاذ اقوام و انام در درگاه
شاهنشاه جمجاه دارا آنگونه تقرب و اعتماد و تقدم و اعتبار است که کمتر کسی را
آرزوی این مقام و منزلت در دل ملکه در عرصهٔ خیال و ساحهٔ اندیشه گنجایش
تواند یافت از زمان سلطنت والاحضرت مغفور رحمه که نسبت بدان جناب کمال
انواع عطوفت و الطاف و مدارج تشویق و تربیت سلوک میفرمود تخصیص
در این اوان به حسب اصالت فطرت و کمال قابلیت و نهایت کفایت و درایت
و استحقاق و وراثت بمنصب رفیع وزارت و مسند منیع عالی است در تشویق
این بندهٔ انواع [illegible] بزرگی و بزرگ منشی فرموده است [illegible] بعنوان
[illegible] توجه خاطر خطیر و امر واجب الاطاعه خسرو صاحبقران خلد الله ملکه الی آخر
الزمان و تقویت و اعانت آن جناب اشرف اکرم بقیه [illegible]
حضور لامع النور ملوکانه بمعرض استنساخ در آمده تحفهٔ خداوند اقبال
سایه خدا با کرام و اتمام سایر حملکه است روز [illegible] از خداوند [illegible] خوانم
که این پادشاه جمجاه و شهریار کامکار سریر جهانبانی سلطنت و کامروانی
بر دوام و پایدار و این وزیر صاحب تدبیر بود در بار معدلت گستری
مشروح [illegible] و کارگزار و این بندهٔ حقیر بود در آستان آسمان نشان
بانجام این خدمت بزرگ موفق و مفتخر [illegible] بالنبی و آله الامجاد

صلی الله علیه و آله الی یوم التناد

[illegible] بنده و [illegible] نعمت و تبلیغ رحمت شاهنشاه اسلام
پناه که فتح [illegible] روح فزا بود در دیباچه هر مجلد را از این مجلدات بقصیده [illegible]
از اشعار خود [illegible] زینت دهم این اشعار را از تاریخ طبع این خانه زاد دولت
جاوید بنیاد است درین مقام بتحریر در آمد

بس مدیح شنیدیم از ملوک کبار — بس فتوح بدیدیم از جهان [illegible]
چو جو شاه [illegible] ناصر دین — [illegible] عالمگیر است و [illegible]
نه [illegible] ندیدیم اندر جهان کشور [illegible] — نه [illegible] خواندیم اندر جهان دولت یار

مه ملوک زمانه

مه ملوک زمانه داور دین پرستی — جمال کوه نمود و جلال کوه [illegible]
تهمتن روز وغا [illegible] — صلابت است [illegible] و مهابت [illegible]
زنخش او بگریزد [illegible] — زلطف او برسد [illegible]
شهنشهی چو [illegible] — [illegible] گذار
هم از شرارهٔ [illegible] — زقلب [illegible] زار
[illegible] — [illegible] گذشته [illegible]
از این حصار [illegible] — عجب نباشد [illegible]
دلیل اوست [illegible] — میان اوست [illegible] دادار
نه با جلال [illegible] — نه با جمال [illegible]
ملوک [illegible] — خدیو [illegible]
تو [illegible] — [illegible] اندر کار
تخت پایه [illegible] — که [illegible] بکار
تخت پایه [illegible] — [illegible] آرد بار
تخت پایه [illegible] لال — [illegible] غبار
تخت پایه [illegible] — [illegible]
تخت پایه [illegible] جم — [illegible] ۲
[illegible] اندر خور — که مدح [illegible] خوار
[illegible] — [illegible] بار
[illegible] — [illegible] خوار
تخت [illegible] — کلام [illegible] چهار
[illegible] — خدیو شاه فزون است از مقام [illegible]
[illegible] عرصهٔ [illegible] — زمین بگردد [illegible] تار
زمین [illegible] — فلک [illegible] خرمن [illegible]
[illegible] زمانه از [illegible] — عمید [illegible] ستاره از [illegible]
[illegible] — مه ملوک زمان پادشاه [illegible]

مرا [illegible] زتیغ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

بلرزه آمد آن نیزه ستاره شمر — به پویه آمد آن مرکب زمانه سپار

فرس ز پویهٔ خود جنبش چنانکه جنبان کوه — سنان به جنبش از آن همچنانکه جان مار

ز لکهٔ آتش خورشید را نماند فروغ — ز سهم گرزش مهتاب را برفته قرار

ز نوک رمحش خون جوش زد ز فرق جبال — ز برق تیغش آتش همی جهد ز دریا بار

ز آتش تف تیغش چنانکه نو خصم — دو فتح کرده ز سبق هنر ز نار قرار

دو ضیغم گرد همه روز خصم روز نبرد — قرار از زمان و از زمین عالم بنیاد

چنان بتافت بر قلبگاه لشکر خصم — چنان در آمد بر خصم بر یکی دیار

دلیر حق بنشست به پرهیزه مقبل — که ماند بر کف بدر رزم لشکر کفار

ز بهم تیر عقابی برش فرو زند — ز باز شهپر و از نسر کلب و منقار

بزرگوار همی چندان فتنه خفته بود — دو دهر نو بمو طلعت ذکار گذار

ز هر طرف نگری بیستان ها بر تن فلک — ز هر طرف نگری بس سران ها بر دار

مدیح شاه زمانه نهفته ولیعهد دفتر — نگار خواهم توانم عشر از اعشار

همیشه تا که مدیح از ع خبر — همیشه تا که هنر از خرد مختار

گلستان عدالت گل ... — بیوستان خلافت نهال ملک نگار

اللهم حقق مقاصده واقض حوائجه وادم حشمته وابد عیشه وانصر اولیائه و اخذل
اعدائه بحق محمد و آله الطیبین الطاهرین صلوات الله
و سلامه علیهم اجمعین

۱

۳۹۱

ذکر الامام الهمام و الحجة القمقام علی بن موسی الرضا علیه الصلوة والسلام

علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زین العابدین المذکور قبله

کنیت آن حضرت ابو الحسن و بعقیده جماعتی کنیت ابو بکر نیز بوده ... علیه السلام است و ... الرشید جعفر

خواهر الحبیب ... سنه ... هجری بود آن حضرت ... و دیگری ... دینار و درهم

بسم آن حضرت ... و سبب این ... از مرد و زن ... در مدینه مرد ...

هشت ... و عباسی ... بزرگ ... حضرت رضا علیه السلام نیز ...

... آن حضرت ... از خواص اولیا ... آورده ...

... فرزندان عباس و اولاد ... ابی طالب علیهم السلام ... آن ... الرضا

موسی الرضا ... افضل و احق ... آن حضرت ...

... سلطنت از فرزندان ...

... روز پنجشنبه ... محرم ...

... آن حضرت ...

... آن حضرت ... در مدینه طیبه بود ...

... در پنجم ذی الحجه ...

... آن حضرت ...

... وفات آن حضرت ...

که علیه الصلوة والسلام

که علیه الصلوة والسلام ابو نواس این اشعار را در مدح آن حضرت گفته است

قِیلَ لِی اَنْتَ اَحْسَنُ النّاسِ طُرّاً	فِی فُنُونٍ مِنَ الْمَقَالِ النَّبِیهِ
لَکَ مِنْ جَیِّدِ الْقَرِیضِ مَدِیحٌ	یُثْمِرُ الدُّرَّ فِی یَدَیْ مُجْتَنِیهِ
فَعَلَامَا تَرَکْتَ مَدْحَ ابْنِ مُوسَی	وَالْخِصَالَ الَّتِی تَجَمَّعْنَ فِیهِ
قُلْتُ لَا اَسْتَطِیعُ مَدْحَ اِمَامٍ	کَانَ جِبْرِیلُ خَادِماً لِاَبِیهِ

و سبب آنکه ابو نواس ... این ابیات ... گفته ... آن حضرت ...

... زمان تو ظهور ... آن حضرت ...

... آن حضرت ... این ابیات ...

... ابو نواس این اشعار در حق آن حضرت ... العقود ...

مُطَهَّرُونَ نَقِیَّاتٌ جُیُوبُهُمْ	تَجْرِی الصَّلَوةُ عَلَیْهِمْ اَیْنَمَا ذُکِرُوا
مَنْ لَمْ یَکُنْ عَلَوِیّاً حِینَ تَنْسِبُهُ	فَمَا لَهُ فِی قَدِیمِ الدَّهْرِ مُفْتَخَرُ
اللهُ لَمَّا بَرَا خَلْقاً فَاَتْقَنَهُ	صَفَّاکُمْ وَاصْطَفَاکُمْ اَیُّهَا الْبَشَرُ
فَاَنْتُمُ الْمَلَاُ الْاَعْلَی وَعِنْدَکُمُ	عِلْمُ الْکِتَابِ وَمَا جَاءَتْ بِهِ السُّوَرُ

روزی ... امام موسی الرضا علیه السلام ... فرزندان ... عباس ...

فَقَالَ مَا تَقُولُونَ فِی رَجُلٍ فَرَضَ اللهُ طَاعَةَ نَبِیِّهِ عَلَی خَلْقِهِ وَفَرَضَ طَاعَتَهُ عَلَی نَبِیِّهِ ...

در حق ...

... آن حضرت ...

... آن حضرت زید بن موسی علیه السلام در بصره ...

حضرت رضا ... آن حضرت ...

فَعَلْتَ بِالْمُسْلِمِینَ بِالْبَصْرَةِ مَا فَعَلْتَ وَتَزْعُمُ اَنَّکَ ابْنُ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَ

آلِهِ وَاللهِ لَاَشَدُّ النَّاسِ عَلَیْکَ رَسُولُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ یَا زَیْدُ یَنْبَغِی لِمَنْ اَخْبَرَ عَنْ رَسُولِ

اللهِ اَنْ یُعْطِیَ بِهِ ...

... رسول ...

... آن حضرت

اقرار کند چون این خبر بایشان رسید بگریستند گفت اهل بیت رسول خدا را بسیار دوست دارند این است حقیقت شیعه معتقد که
آخر این کلام از کلام حضرت امام زین العابدین علیه السلام مأخوذ است و قبل از این ترجمهٔ تمام آن کلام
مذکور گذشته شرح چه گفته از وصف آن حضرت بجو برست نسبت چو نوشته شده مبدأت از سبب آن پرسش
کند فرمود انا اکره ان آخذ برسول الله صلی الله علیه وآله ما لا انحله به ترجمه که ترا القاب
آن حضرت بروایتی که در کشف الغمه شده است رضا و صابر و رضی و وفی و اشهر اینها رضا است و هم
فاضل و قرة اعین المؤمنین و غیظ الملحدین از انجمله است شیخ صدوق علیه الرحمه روایت کرده است که در
حضرت ابو جعفر محمد بن علی علیهما السلام گفتم که جمعی از مخالفین شما گمان می کنند که از آن پدر
بزرگوارت را رضا لقب کرد مأمون بجهت آنکه در ولایت عهد خود بآن حضرت راضی شده بود باز گذاشت فقال علیه السلام کذبوا والله و فجروا بل الله تبارک
و تعالی سماه الرضا لانه کان رضی لله عزوجل فی سمائه و رضی لرسوله والائمة بعده صلی الله
علیه وآله فی ارضه فرمود دروغ گفتند بخدا و فاجر شدند بلکه خدای تبارک و تعالی او را رضا نامید زیرا که
خدا در آسمان و رسول خدا و ائمه در زمین از آن حضرت راضی و خوشنود بودند گفتم
آیا نه چنین است که خدا و رسول و ائمه از هر یک از پدران بزرگوارت راضی و خوشنود بودند
صلی الله علیه وآله فرمود خدا و رسول خدا و ائمه از ایشان راضی بودند گفتم پس چرا
پدر بزرگوارت از میان ایشان رضا نام یافت فرمود لانه رضی به المخالفون من اعدائه کما رضی به الموافقون
من اولیائه ولم یکن ذلک لاحد من آبائه علیهم السلام فلذلک سمی من بینهم الرضا یعنی از این
در میان لقب او مخصوص شد که دشمنان و مخالفان از او راضی بودند چنانچه مؤمنان و دوستانش از او راضی بودند
اجداد او را این اتفاق نیفتاد از این جهت رضا لقب یافت و در عیون از سلیمان بن حفص روایت است که موسی بن
جعفر علیه السلام فرزند خود علی را رضا می نامید و می فرمود پسرم رضا را بخوانید و مادر آن حضرت ام ولد بود و کنیتش ام
البنین و نامهای دیگر برای او نوشته اند مثل نجمه و اروی و سمانه و خیزران و صقر و شقرا و غیر ذلک شیخ صدوق
در امالی بسند معتبر از هروی روایت کرده که حضرت رضا علیه السلام فرمود والله ما منا الا مقتول شهید
پس گفتند کیست ای پسر پیغمبر که ترا می کشد قال شر خلق الله
فی زمانی فیقتلنی بالسم ثم یدفننی فی دار مضیعة وبلاد غربة الا فمن زارنی فی غربتی کتب
الله عزوجل له اجر مائة الف شهید ومائة الف صدیق ومائة الف حاج ومائة الف معتمر ومائة
الف مجاهد وحشر فی زمرتنا وجعل فی الدرجات العلی من الجنة رفیقنا فرمود بخدا سوگند که

از دیدگان خدا

از دیدگان خدا در روز کار زیارت من بر می خواهد گشت و در خانهٔ ظالمان هلاک خواهم گشت و در بلاد غربت
دفن خواهم شد پس دانسته باشید که هر کس مرا در منزل غربت زیارت کند خدا از برای او بنویسد ثواب صد هزار شهید
و صد هزار صدیق و صد هزار حج گذارنده و صد هزار عمره بجای آورنده و صد هزار غازی در راه خدا و محشور شود
او با ما در زمرهٔ ما و در درجات عالیهٔ بهشت رفیق ما باشد و در عیون از حسن بن جهم روایت کرده است که
در مجلس مأمون حاضر شدم و حضرت امام رضا علیه السلام نیز حاضر بود و جمعی از فقها و ارباب کلام حاضر بودند
حضرت متوجه شدند و از هر یک سؤالی کرد تا آنکه حضرت رضا علیه السلام باز گشت من نیز بخدمت آن
حضرت رفتم بمنزل در حال رفتن عرض کردم یا ابن رسول الله امیر المؤمنین نسبت به شما
حضرت اکرام و تواضع بسیار می کند فقال علیه السلام یا ابن الجهم لا یغرنک
ما الفیته علیه من اکرامی و الاستماع منی فانه سیقتلنی بالسم وهو ظالم لی اعرف بعهد
عهده الی آبائی علیهم السلام عن رسول الله صلی الله علیه وآله فاکتم هذا علی ما دمت
حیا فرمود ای پسر جهم ترا مغرور نکند اکرام و گوش دادن او بسخن من او البته مرا بزهر ظلم
خواهد کشت و ظلم کننده است این خبری است که از پدران خود رسیده است از رسول
خدا صلی الله علیه وآله تا من زنده ام این راز را پنهان دار حروف که این
کلام آن حضرت متضمن معجزه است حسن بن جهم از آن حضرت
تا آن حضرت زنده بود بهیچ کس نقل نکردم بعد از وفات آن حضرت
روایت از حضرت صادق علیه السلام روایت است که رسول خدا
صلی الله علیه وآله فرمود ستدفن بضعة منی بارض خراسان لا یزورها مؤمن الا اوجب
الله عزوجل له الجنة وحرم جسده علی النار یعنی زود است که پارهٔ از تن من در زمین خراسان دفن
شود که زیارت نکند او را مؤمنی مگر آنکه خدا عزوجل بهشت را برای او واجب گرداند و آتش جهنم را بر جسد او حرام گرداند
و دیگر بن سعد از امیر المؤمنین علیه السلام روایت کرده که فرمود سیقتل رجل
من ولدی بارض خراسان بالسم ظلما اسمه اسمی واسم ابیه اسم ابن عمران موسی الا فمن
زاره فی غربته غفر الله له ذنوبه ما تقدم منها وما تأخر ولو کانت مثل عدد النجوم وقطر
الامطار وورق الاشجار یعنی کشته خواهد شد مردی از فرزندان من در زمین خراسان بزهر جفا کشته شود
در حالتی که مظلوم باشد نام او نام من و نام پدر او نام پسر عمران موسی علیه السلام است پس هر کس او را در آن
غربت زیارت کند خدا گناهان گذشته و آینده او را بیامرزد هر چند بشماره قطرهای باران و برگ درختان باشد

بسند علامه مجلسی علیه الرحمه نوشته که از روایات معتبره معلوم میشود که آنکه مأمون آن حضرت را از اطراف [illegible]
حسن بن سهل و جمعی از [illegible] از طرف [illegible] در روی [illegible] و در اطراف حجاز و یمن فتنها برپا کرده بودند و از اینها
بعضی از سادات بودند در خلافت طمع [illegible] مأمون [illegible] و زیر او ذو الریاستین فضل بن سهل [illegible]
فکر باید و تدبیر بلیغ اندیشید مصیر آن شد که حضرت رضا علیه السلام را از مدینه طیبه طلب کند و ولایت عهد خود بوی دهد
تا تمامت سادات و اهل عراق بطاعت او درآیند و در امر خلافت طمع نکنند پس رجاء بن ابی الضحاک را [illegible]
بفرستاد بمدینه [illegible] امام رضا علیه السلام [illegible] آورد و آن حضرت در اول امر اجابت نکرد و بجهت
بسیار ابرام و مبالغه [illegible] ناچار رفتار شد صدوق علیه الرحمه روایت کرده از حضرت رضا علیه السلام حدیث کرده که
فرمود انی حیث ارادوا الخروج بی من المدینة جمعت عیالی فامرتهم ان یبکوا علی حتی اسمع
ثم فرقت فیهم اثنی عشر الف دینار ثم قلت اما انی لا ارجع الی عیالی ابدا یعنی در آنوقت
[illegible] از مدینه بیرون [illegible] اهل و عیال خود را و امر کردم ایشانرا [illegible]
[illegible] چنانکه آواز گریه ایشانرا بشنوم پس دوازده هزار دینار در میان ایشان قسمت کردم آنگاه
گفتم [illegible] ابدا باز نخواهم گشت [illegible] حدیث کرده است [illegible]
برای بردن حضرت رضا علیه السلام [illegible] در مدینه [illegible] پس آن حضرت در مسجد درآمد
رسول خدا صلی الله علیه و آله [illegible] و مکرر [illegible] آواز گریه
بلند [illegible] آن حضرت [illegible] سلام [illegible] جواب سلام
[illegible] فانی اخرج من جوار جدی فاموت فی غربة وادفن فی جنب هرون [illegible]
سلام [illegible] در غربت [illegible] در پهلوی هارون [illegible]
در [illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
و عبادت [illegible] فقال الرضا علیه السلام بالتقوی [illegible] عز و جل [illegible] و بالزهد فی
الدنیا ارجو النجاة من شر الدنیا و بالورع عن المحارم ارجو الفوز بالمغانم و بالتواضع فی الدنیا ارجو الرفعة
عند الله عز و جل [illegible]
[illegible]
[illegible] فرمود ان کانت هذه الخلافة
لک و جعلها الله لک فلا یجوز ان تخلع لباسا البسکه الله و تجعله لغیرک و ان کانت الخلافة لیست
لک فلا یجوز لک ان تجعل لی ما لیس لک [illegible]

پس عزیزت

پس عزیمت کرد [illegible] خلافت را [illegible]
[illegible] آن حق تست [illegible] ابی طالب [illegible]
[illegible] افعل ذلک طائعا ابدا [illegible]
[illegible] آن حضرت [illegible] قبول [illegible] ولایت عهد [illegible]
پس ولایت عهد [illegible] و الله لقد حدثنی ابی عن آبائه عن
امیر المؤمنین علیه السلام عن رسول الله صلی الله علیه و آله انی اخرج من الدنیا قبلک مقتولا بالسم
مظلوما تبکی علی ملائکة السماء و ملائکة الارض و ادفن فی ارض غربة الی جنب هرون الرشید
[illegible] پدرم از پدران خود از امیر المؤمنین علیهم السلام از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله [illegible]
[illegible]
[illegible] در زمین غربت [illegible]
[illegible] فرمود اما انی
لو اشاء ان اقول من الذی یقتلنی لقلت [illegible]
[illegible]
والله ما کذبت منذ خلقنی ربی عز و جل و ما زهدت فی الدنیا للدنیا و انی لاعلم ما ترید [illegible]
[illegible]
[illegible] علی الصدق [illegible] قال ترید بذلک
ان یقول الناس ان علی بن موسی لم یزهد فی الدنیا بل زهدت الدنیا فیه الا ترون کیف قبل ولایة العهد
طمعا فی الخلافة [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] فقال الرضا علیه السلام قد نهانی الله عز و جل ان القی بیدی الی التهلکة فان کان
الامر علی هذا فافعل ما بدا لک فانی اقبل ذلک علی ان لا اولی احدا و لا اعزل احدا و لا انقض رسما
و لا سنة و اکون فی الامر من بعید مشیرا [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

قد نهيتني عن الالقاء بيدي الى التهلكة وقد اشرفت من قبل عبد الله المأمون على القتل متى

لم اقبل ولاية عهده وقد اكرهت واضطررت كما اضطر يوسف ودانيال اذ قبل كل واحد منهما الولاية

من طاغية زمانه اللهم لا عهد الا عهدك ولا ولاية الا من قبلك اللهم فوفقني لاقامة دينك

واحياء سنة نبيك فانك انت المولى والنصير ونعم المولى انت ونعم النصير [illegible]

[illegible]

[illegible]

قال لا تجعلني على خزائن الارض اني حفيظ عليم [illegible]

[illegible]

فاولئك هم المتقون [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

قال الرضا عليه السلام من تذكر مصابنا وبكى لما ارتكب منا كان معنا

في درجتنا يوم القيمة ومن ذكر بمصابنا فبكى وابكى لم تبك عينه يوم تبكي العيون

ومن جلس مجلسا يحيى فيه امرنا لم يمت قلبه يوم تموت القلوب [illegible]

مصائب آن حضرت بسیار آمده در آنکه هرکه بگرید در روز قیامت در مقامات دو چشم او گریان نباشد و هرکه مصیبت ما را یاد کند و بگرید و بگریاند ۵

گریان نشود چشم او در آن روزی که چشمها گریان باشند و هرکه بنشیند در مجلسی که در آن امر ما احیا شود و ولایت ما زنده شود

نمیرد دل او در روزی که بمیرند دلها و بسند معتبر شیخ صدوق علیه الرحمه در کتاب امالی از حضرت امام رضا علیه السلام حدیث منقول است که

حضرت در کتاب [illegible] مروی است أَبْلِغْ شِيعَتِي أَنَّ زِيَارَتِي تَعْدِلُ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَلْفَ حَجَّةٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي

جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَلْفَ حَجَّةٍ قَالَ أَيْ وَاللهِ أَلْفَ أَلْفِ حَجَّةٍ لِمَنْ زَارَهُ عَارِفًا بِحَقِّهِ و بسند معتبر

[illegible] که زیارت فرزندم [illegible] برابر است با هفتاد حج [illegible] حضرت امام جعفر علیه السلام عرض کرد

[illegible] برابر است با هزار حج [illegible] زیارت آنحضرت [illegible]

حق او عارف باشد و هم در آن کتاب از امام رضا علیه السلام مروی است إِنَّ بِخُرَاسَانَ لَبُقْعَةً يَأْتِي عَلَيْهَا زَمَانٌ تَصِيرُ

مُخْتَلَفَ الْمَلَائِكَةِ فَلَا يَزَالُ فَوْجٌ يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَفَوْجٌ يَصْعَدُ إِلَى أَنْ يُنْفَخَ فِي الصُّورِ یعنی در ارض خراسان

بقعه ایست که زمانی بر آن بگذرد که محل آمد و شد ملائکه گردد پیوسته فوجی از آسمان فرود آیند و فوجی

بالا روند تا روز قیامت [illegible] گفتند یا ابن رسول الله کدام بقعه است فرمود

هِيَ بِأَرْضِ طُوسَ وَهِيَ وَاللهِ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ مَنْ زَارَنِي فِي تِلْكَ الْبُقْعَةِ كَانَ كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللهِ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَكَتَبَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ بِذَلِكَ ثَوَابَ أَلْفِ حَجَّةٍ مَبْرُورَةٍ وَأَلْفِ عُمْرَةٍ مَقْبُولَةٍ وَكُنْتُ أَنَا

وَآبَائِي شُفَعَاءَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فرمود آن بقعه در زمین طوس واقع است و بخدا سوگند که روضه ایست از روضه های

بهشت هرکس مرا در آن بقعه زیارت کند چنان است که رسول خدا را زیارت کرده باشد و خدا برای او ثواب هزار

حج مقبول و هزار عمره مقبوله بنویسد و من و پدرانم در روز قیامت شفیع او باشیم و در کتاب امالی از حضرت

امام جعفر صادق علیه السلام مروی است قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْرُجُ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِ ابْنِي مُوسَى اسْمُهُ اسْمُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ

عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيُدْفَنُ فِي أَرْضِ طُوسَ وَهِيَ بِخُرَاسَانَ يُقْتَلُ فِيهَا بِالسَّمِّ فَيُدْفَنُ فِيهَا غَرِيبًا مَنْ زَارَهُ

عَارِفًا بِحَقِّهِ أَعْطَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَجْرَ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ فرمود بیرون آید مردی از فرزندان

پسرم موسی که نامش نام امیر المؤمنین علیه السلام باشد و او را در زمین طوس که در خراسان است بزهر شهید کنند

و در آنجا بغربت دفن کنند هرکه او را زیارت کند در حالتی که عارف بحق او باشد

عطا کند خدا او را اجر کسی که پیش از فتح مکه انفاق کرده باشد و در روز جهاد [illegible] و قتال کرده باشد

و هم در امالی از حضرت رسول صلی الله علیه و آله منقول است قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ سَتُدْفَنُ

بَضْعَةٌ مِنِّي بِخُرَاسَانَ مَا زَارَهَا مَكْرُوبٌ إِلَّا نَفَّسَ اللهُ كُرْبَتَهُ وَلَا مُذْنِبٌ إِلَّا غَفَرَ اللهُ ذُنُوبَهُ فرمود

زود باشد که مدفون شود پاره تن من در زمین خراسان زیارت نکند او را هیچ غمناکی مگر آنکه خدا غم او را زایل گرداند

او بود بزرگ که

او بود طرف کند و هیچ گناه کاری او را زیارت نکند مگر آنکه خدا گناهان او را بیامرزد و از حضرت امام رضا علیه السلام مروی است

قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا زَارَنِي أَحَدٌ مِنْ أَوْلِيَائِي عَارِفًا بِحَقِّي إِلَّا شَفَعْتُ فِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فرمود زیارت نکند

مرا احدی از دوستان من در حالتی که عارف بحق من باشد مگر آنکه در روز قیامت او را شفاعت کنم و نیز در امالی

صدوق علیه الرحمه از حضرت امام موسی بن جعفر علیهما السلام مروی است مَنْ زَارَ ابْنِي هَذَا وَأَوْمَأَ إِلَى عَلِيٍّ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللهِ

عَزَّ وَجَلَّ سَبْعِينَ حَجَّةً مَبْرُورَةً قُلْتُ سَبْعِينَ حَجَّةً مَبْرُورَةً قَالَ سَبْعِينَ أَلْفَ حَجَّةٍ قُلْتُ سَبْعِينَ

أَلْفَ حَجَّةٍ فَقَالَ رُبَّ حَجَّةٍ لَا تُقْبَلُ مَنْ زَارَهُ أَوْ بَاتَ عِنْدَهُ لَيْلَةً كَانَ كَمَنْ زَارَ اللهَ فِي عَرْشِهِ

قُلْتُ كَمَنْ زَارَ اللهَ فِي عَرْشِهِ قَالَ نَعَمْ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كَانَ عَلَى عَرْشِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَرْبَعَةٌ مِنَ

الْأَوَّلِينَ وَأَرْبَعَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ فَأَمَّا الْأَوَّلُونَ فَنُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَى وَعِيسَى وَأَمَّا

الْأَرْبَعَةُ الْآخِرُونَ فَمُحَمَّدٌ وَعَلِيٌّ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ ثُمَّ يُمَدُّ الْمِطْمَرُ فَيَقْعُدُ مَعَنَا زُوَّارُ قُبُورِ الْأَئِمَّةِ

أَلَا إِنَّ أَعْلَاهَا دَرَجَةً وَأَقْرَبَهُمْ حَبْوَةً زُوَّارُ قَبْرِ وَلَدِي عَلِيٍّ یعنی هرکس قبر فرزندم علی را زیارت کند او را

نزد خدا هفتاد حج مبرور است راوی از روی تعجب گفت هفتاد حج مبرور فرمود آری ثواب هفتاد هزار

حج فرمود بسیار باشد که حجی قبول نشود [illegible] هرکس قبر او را زیارت

کند یا شبی در نزد قبر او بماند چنان است که خدا را در عرش زیارت کرده باشد راوی از روی

تعجب گفت [illegible] فرمود بلی [illegible] بدرستیکه در روز قیامت بر فراز عرش الهی چهار تن از طبقه اول و چهار تن از طبقه آخر

[illegible] اما چهار تن از طبقه نخستین پس حضرت نوح و ابراهیم و موسی و عیسی علی نبینا و آله و علیهم السلام

و اما چهار تن از طبقه آخر حضرت رسول خدا و علی مرتضی و حسن مجتبی و حسین سید الشهدا صلوات الله

علیهم اجمعین [illegible] از آن [illegible] خطاب به [illegible]

[illegible] بر سر [illegible] آن [illegible] ائمه هدی علیهم السلام زیارت کرده اند

[illegible] فرزند او [illegible] شیخ صدوق

در [illegible] حدیث [illegible] امام علیه السلام کمن زار الله فی عرشه [illegible]

[illegible] زیارت [illegible]

[illegible] خدا را در [illegible] زیارت [illegible] هر [illegible]

زیارت [illegible] حضرت [illegible] و نیز در امالی از [illegible]

مروی است که از حضرت امام محمد تقی علیه السلام [illegible] فرمود مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ بِطُوسَ غَفَرَ اللهُ

٩ له ما تقدّم من ذنبه وما تأخّر فاذا كان يوم القيمة نصب له منبر بحذاء منبر رسول الله
صلّى الله عليه وآله حتّى يفرغ الله من حساب عباده یعنی هر کس زیارت کند قبر امام علیه السلام
در زمین طوس خدا گناهان گذشته و آینده او را بیامرزد و چون روز قیامت شود برای او منبری برابر منبر
رسول خدا صلی الله علیه و آله نصب کنند تا خدا از حساب بندگان فارغ گردد و بسند دیگر شیخ صدوق اعلی الله مقامه
در کتاب ثواب الاعمال از حمزة بن حمران روایت کرده از حضرت ابی عبدالله الصادق علیه السلام که فرمود تقتل
حفدتي بأرض خراسان في مدينة يقال لها طوس من زاره إليها عارفاً بحقّه أخذته
بيدي يوم القيمة وأدخلته الجنّة وإن كان من أهل الكبائر یعنی کشته میشود فرزند زاده من
در خراسان در شهری که آنرا طوس میگویند هر کس او را در آن زمین زیارت کند در حالتیکه حق او
عارف باشد دست او را در روز قیامت بگیرم و به بهشت در آورم هر چند گناهان بزرگ
کرده باشد عرض کردم عرفان حق او چیست فرمود تعلم أنّه إمام مفترض الطاعة غريب شهيد
من زاره عارفاً بحقّه أعطاه الله عزّ وجلّ أجر سبعين شهيد ممّن استشهد
بين يدي رسول الله صلّى الله عليه وآله على حقيقة یعنی عرفان حق او آنست که بدانی که آنحضرت
امام است و اطاعتش بر خلق واجبست و در غربت شهید شده هر کس او را زیارت کند و حق او را عارف باشد
خدا عز و جل او را ثواب هفتاد شهید بدهد از آنها که در حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله بحقیقت
شهید شده باشند و هم در کتاب مذکور از حضرت امام رضا علیه السلام مرویست من زارني على بُعد
داري أتيته يوم القيمة في ثلث مواطن حتّى أخلّصه من أهوالها إذا تطايرت
الكتب يميناً وشمالاً وعند الصراط وعند الميزان فرمود هر کس مرا زیارت کند با آنکه قبر من در
زمین غربت و بعید است روز قیامت در سه مقام او را دریابم تا او را از هول و دهشت آن نجات
بخشم یکی وقتیکه نامه های اعمال از یمین و شمال در پرواز آید دوم وقتیکه از صراط خواهد
عبور نماید سیم وقتیکه ترازوی حساب را در میان آورند و هم از حضرت امام محمد تقی علیه السلام
مرویست فرمود هر کس زیارت کند پدرم را در طوس خدا گناهان گذشته و آینده او را بیامرزد و
بجز آنکه خدا گناهان او را و قال حمد او را بر آتش دوزخ حرام کرده هم در دار السلام مطهرست و در
مردی از حضرت امام رضا علیه الرحمه عرض کرد که یا بن رسول الله رسول خدا صلی الله علیه و آله بود
خانه کعبه را فرمود كيف أنتم إذا دفن في أرضكم بضعتي واستحفظتم وديعتي وغيب في
ثراكم نجمي یعنی چگونه خواهد بود احوال شما آنگاه که در زمین شما پاره تن من مدفون شود و امانت من را بشما محفوظ

برابر دو دفعه کا

برابر دو دفعه که حج فریضه بجا آورده و بنقل دیگر حضرت رضا علیه السلام فرمود أنا المدفون في أرضكم وأنا
بضعة من نبيّكم وأنا الوديعة والنجم ألا فمن زارني وهو يعرف ما أوجب الله تبارك
وتعالى من حقّي وطاعتي فأنا وآبائي شفعاؤه يوم القيمة ومن كنّا شفعاءه يوم القيمة
نجا ولو كان عليه مثل وزر الثقلين الجنّ والإنس یعنی منم که در زمین شما مدفون خواهم شد
و منم پاره تن پیغمبر شما صلی الله علیه و آله و منم ودیعه و نجم آگاه باشید که هر کس مرا زیارت کند
در حالتیکه از طاعت و حقی که خدا از من بر او واجب گردانیده عارف باشد من و پدرانم در روز قیامت شفیع
گناهان او باشیم و هر کس که ما شفیع او باشیم نجات یابد هر چند بار گناه آدمیان و جنیان بر دوش او
ولقد حدّثني أبي عن جدّي عن أبيه عليهم السلام أنّ رسول الله صلّى الله عليه وآله قال من
رآني في منامه فقد رآني لأنّ الشيطان لا يتمثّل في صورتي ولا في صورة أحد من أوصيائي
ولا في صورة أحد من شيعتهم فرمود پدرم از پدرانش و اجدادش علیهم السلام روایت کرد که حضرت
رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند که هر کس مرا در خواب ببیند بتحقیق که مرا دیده
چه شیطان بصورت من و یکی از اوصیای من و یکی از شیعیان اوصیای من متمثل نمیشود و ان الرؤيا
الصادقة جزء من سبعين جزءاً من النبوّة یعنی خواب راست یکجزء از هفتاد جزء پیغمبری
معتبرست شیخ صدوق علیه الرحمه از هرثمة بن اعین روایت کرده که در شبی که آنحضرت در آن وفات یافت
در خدمت حضرت رضا علیه السلام بودم چون آنحضرت را طلبید بعد از آنکه آنحضرت وفات کند کفن بفرستد سوده
نبویست تا آنکه آنحضرت مرا طلبید فرمود ای هرثمه دریابم و چنان بود که در میان ثقات و معتمدین مامون
بود که او را صبیح الدیلمی مینامیدند و آن غلام مشغول خدمات آنحضرت بود و چون شنید که من بر آن دو علم
نا گاه صبیح بخواند و چون بود در بگفت بر آنچه آنحضرت و از ثقات مامون بیشتر تواند نبود
او مطلع هم گشت بر هر چه دانسته بود که بر ز دزدی نظر انداخت و بود و هم از اوهام در وقت اول شب
بود در آمدم چنان چنانچه در حضور آنحضرت بود دیدم در وقت رفتن از دوش هر نمود هم در حضور آنحضرت بیرون
آمدم بعد از آن هر یک بگوید بر فراز با جایی در آنجا گاه بود بر هر یک خود را تنها در آنجا بود
گاه نوعی از دلتنگی در نهم و با خود گفتم که راست است که گویا بر نمیخیزم و گاه نوعی دیگر گفتم بار الها
بیامد بیک تن بر گریه وود چون به سوی آنحضرت علیه السلام در آمدم بر جا نشسته بخواند
بیچ خبر شنونده بیرون آنکه بیشتر و دود بخوان ادرا هم مخلوط خبر بود الطبق
بوشیده بر تمیز خالی بر آن مسح و آنچه نوشتم مرا حجت نمیکنند و من در دارالخلافه دوید بر

هر یک سوده بدره درهم و ده ضیاع تحت مرهون و زنده بیم از اکرام و نعم فرزندان و رسید صبح کفته و آن میرزا کرفته
در مجمع آنحضرت در آمده شر لیستیم و مطیون را که بر زمین نهاده بطول نشستیم سجده و فرود نشستیم پس غلام را بسیار
خبر به آنحضرت نعمت فرستیر لو بر زمین نهاده و نهکیه دو نظاره جموم دکیا آنحضرت از رفتن بازیکاه اوده العبود و آنکه ما
برحسب فان باهم حرکه در بطی آنحضرت لو برد مرکبی کند که ته باهم نشه و گفت کار به حکونه ختیه کفته بجله کار
آدیوم گفت انتاره لبیه نه برکشاید و بخم بکام بسیه دام بیسد باهم از ایشان سر فرو رسید در مجلس خلیل در آمده بر
برهنه و جبار نه کسیخته و از ترک آنحضرت معلم کرده می راند و تعریض بار هسته آنکاه بر روان در
سجده آنحضرت نظاره اولو به زمین ده فرا ارحمن او روان بجموم فجر در مجمع آنحضرت آواز مهمه شنیده
از زمین رفت پس گفت تو آن حضرت کیست گفتم بن علی باین گفت بسته بید و دیکر جمیع میکوید شنیدم
دیدناکاه آنحضرت در محراب خوابیده بود بنماز و تسبیح مشغول بود پس گفتم دیگر براه کفتی نماز استقبال ادا بود
بر زمین و بر سید و گفت لعنکم الله بر حیله کید آنکاه از زمان حجت برین در گفت یا جمیع تو آنحضرت بود
بسیار کاه کرد در موقع تو او کیست پس بر قیم با بوس و محبت سرکوه جز حجت باب الیه فرمود یا جمیع خزانکم
لنبیک مولود و برد پراقل فرمود بر خیزه مذمت که یُرِیدُونَ أَنْ یُطْفِئُوا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ
مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ یعنی بیسند نور خدا را که فرو نشانند خدا نور خود را تمام دکمال آید هر چند کافران
کرده نشد پس فرمود با هم نشسته و کرد لو بار ترتیب ردیم گفت یا جمیع خبر حجت کفتم آنحضرت در مجلس
نشسته بود و خوانده این آیت مبارک قرائت فرمود و جز این نیست ... بوسته و دیلی خود لو نوشته
گفت تا لو تحت این خبر آنحضرت لو عرض فرود که سهو سر شده آنحضرت فرمود اند بر بیته که از بر عدیث قوان
عز و جل سو فراوان شکر و سپاس کرده آنکاه در مدت آنحضرت شد جمیع سو بید فرمود یا هرثمة لا تحدث
بها هذا تلك یا جمیع احدا الا مؤمن امتحن الله قلبه للایمان بحبنا و ولایتنا ای هرثمه آنحضرت الا جمیع سوی
یکی در میان یادر مکر آنکس که خدا ایمان قلب او بود ترا و تولی ما امتحان فرموده پس گفتم یا سیدی
آنکاه فرمود یا هرثمة والله لا یضرنا کیدهم شیئا حتی یبلغ الکتاب اجله یعنی بگوید خدا ایشان لکدورت
ایشان بما نرسد تا کاه در من معین بیایان رسد و آنحضرت در تفسیر این آیت کریمه ان احسنتم احسنتم
لانفسکم وان اسأتم فلها یعنی اگر احسنتم احسنتم لانفسکم وان اسأتم فلها ربّ یعنی
لها من اکر نیکی کنید برای خویشتن کنید و اگر بدی کنید برای آن بسوی خدا در آمرزنده است و در این آیت
مبارک فاصفح الصفح الجمیل یعنی صفح جمیل یعنی عفو و کذشتن است غضب باشد و در تاویل این آیت
وافی به است هو الذی یریکم البرق خوفا وطمعا یعنی خوفا للمسافر وطمعا للمقیم و آنحضرت

یعنی مومن من لم یقدر علی ما یکفّر به ذنوبه فلیکثر من الصلوة علی محمد وآل محمد فانها تهدم الذنوب
هدما یعنی هر کس قدرت و استطاعت نداشته باشد بر چیزی که موجب کفاره گناهان است پس وادارم
نماید پس برای کفاره گناهان صلوات بر محمد و آل محمد بسیار فرستد که ایشان زیرا صلوات بنیان ذنوب را
ویران کند ویران کردنی و قال علیه السلام الصلوة علی محمد وآله تعدل عند الله عزّ وجلّ
التسبیح والتهلیل والتکبیر فرمود فرستادن صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله
وسلم تسلیما کثیرا کثیرا در بارگاه حضرت کبریا برابر است با ذکر تسبیح و تهلیل و تکبیر
خداوند جلیل عز و جل و در عیون خبر از عبد العزیز بن مهتدی روایت است که از حضرت امام رضا علیه السلام
علیه از توحید سوال نمودم فقال کل من قرأ قل هو الله احد وآمن بها فقد عرف
التوحید قلت کیف یقرأها قال کما یقرأها الناس وزاد فیه کذلک الله ربی
کذلک الله ربی ثلاثا فرمود هر کس قرائت نماید سوره قل هو الله احد یعنی سوره مبارکه
توحید و به آن سوره ایمان آورد یعنی بمطالب و مقامات توحید که در این سوره شریفه
مندرج است ایمان داشته باشد بر توحید عارف و دانا میشود عرض کردم چگونه قرائت نماید یعنی قرائت
مخصوص و علیحده دارد فرمود همانطور که مردمان قرائت مینمایند و سه مرتبه کذلک الله ربی را بر آن
بیفزاید یعنی بعد از ختم سوره سه دفعه کذلک الله ربی بگوید علامت تاکید در اقرار است
در کتاب الدعوات از قطب روایت است در آن هنگام که مردمان در ایام حضرت امام رضا علیه السلام حاضر
رفتند از آن مسئله از آنحضرت سوال کردند آنحضرت جواب داد که جواهر ... بود
مسئله در کتاب ... از حضرت امام رضا علیه السلام روایت است و از آنحضرت از طعم نان و آب پرسیدند
فقال طعم الماء طعم الحیوة وطعم الخبز طعم العیش فرمود مزه آب مزه زندگی و مزه نان مزه زندگانی
در کشف الغمه از صاحب ربیع ... مرویست که حضرت امام رضا علیه السلام در آن شهر به حجب اعتبار
یا منزل که ایشان رسیدند در عرض نقل او بو نشابور گفت در کنار ... عماری حجاب داشت در هر دو قطار اشتر حمل
کرد مردم آن از ایشان خلاص نمود پس از کلام رضی بر ... مردم در وسط بازار ابو ذراعه و محمد بن اسلم
طوسی دو حافظ آثار و ... حفظ حضرت سوی رفته عرض کردند انا السید بن الشاد انا الامام بن
الائمة انا السلالة الطاهرة الرضیة انا الخلاصة الزکیة النبویة تراکی آباء جلال و اجداد امجاد
بزرگوارت قسم میدهیم در صورت مبارک با ما ... از لطف کوهر بار خود از پدران برگزیده و اجداد ستوده
خود شنیده دارید تا فائده ببخشد که ما و ارتیاح امام علیه السلام باز فرمود تا طرار الفقهاء به دست سایر بان

گرفته و چشم بهم برداشته مبارکش فروغ گرفته و آنحضرت بلا ترکیبی مجوف که گیسوی رسول خدا صلی الله علیه وآله و مردمان از
هر سوی گرد آمده گرد محمل ایستاده و جمعی دیگر بسته و پای قبلها بربسته نه دو دست خود جامه‌ها برتن دریده
بر خاک بر غلطیدند و بسیاری فراز استر آنحضرت گردنها فراز که نظر می کردند تا گاهی روز به نیمه رسید
هنگامه دیگر مردم خبر بر سر روان بودند و دو ملا از کرام فرو گشته تا که مشتاقان وقفت صدا در
انداختند که ای مردم گوش فرا دهید و خاموش باشید و رسول خدا را بود در آل و عترت او صلی الله علیهم آزار مرسانید پس حضرت
امام علیه السلام نقاب مبارک بگردانید و آن مردمان را قلم کشیده منتظر نشسته بودند ابو ذرعه و محمد بن اسلم بشتافت و
امام بر منبر برآمد پس فرمود حدیث امام موسی بن جعفر کاظم از پدرش جعفر بن محمد صادق از پدرش محمد بن
علی باقر از پدرش علی بن الحسین زین العابدین از پدرش حسین بن علی از پدرش امیر المؤمنین علی بن
ابی طالب علیهم الصلوة والسلام روایت کرده است که امیر المؤمنین فرمود حدیث کرد مرا حبیب و سرور من
رسول خدا صلی الله علیه وآله از جبرئیل علیه السلام که گفت رب العزة جلت عظمته وکبریائه فرمود
كَلِمَةُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ حِصْنِي فَمَنْ قَالَهَا دَخَلَ فِي حِصْنِي وَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي اَمِنَ مِنْ عَذَابِي صَدَقَ اللّٰهُ
وَصَدَقَ جَبْرَئِيلُ وَصَدَقَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَالْاَئِمَّةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ یعنی لا اله الا الله
قلعه منست هر کس این کلمه بگوید داخل قلعه من شده است و هر کس که در قلعه من درآمد ایمن از عذاب من است و قرار
و هیچ بندی بر پیغمبر صلی الله علیه وآله و ائمه طاهرین علیهم صلوات الله الملک العلی برکت گفته شد و در بعض احادیث وارد است که
فرمود بِشُرُوطِهَا وَشُرُوطِهَا وَاَنَا مِنْ شُرُوطِهَا یعنی هر کس کلمه توحید را از روی قلعه و در حصن شده و هر که داخل قلعه گردید
از عذاب ایمن است اما بشرایط آن و از شرایط آن اقرار بولایت و امامت منست والحمد لله این کلمه دلالت است
که بعضی از فرق مسلمین مانند بعضی از ائمه علیهم السلام واقفند و قائل بر هستند نگفتند بر کسی با امامت حضرت رضا علیه السلام
قائل شدند بجهت ائمه اثنی عشر علیهم السلام که فرقه یعنی امامیه اند و اقرار بامامت آنحضرت علامت تامه توحید است استاد
ابو القاسم قشیری حدیث کرده است که این حدیث بیکی از امرای سامانیه رسید و او بفرمود تا با آب طلا نوشته و وصیت نمود تا
با او دفن کنند او را در خواب دیده پرسیدند خدا با تو چه معامله فرمود گفت خدا مرا آمرزید بسبب تلفظ لا اله
الا الله و تصدیق برسالت محمد صلی الله علیه وآله و ولایت اهل بیت او سلام الله علیهم و خود ... طلب المغفرة
در احترام این حدیث و نوشتن بآب طلا و با خود بستن مدفون ساختن بجمله آنحضرت علیه السلام از نیشابور
بیرون شده چون بحوالی ده سرخ رسید آفتاب فرو گشته عرض کردند نماز بجای آریم امام علیه السلام
فرود آمده فرمود آب حاضر کنید تا وضو سازم عرض کردند آب نیست پس بدست مبارک حضرت
زمین را کاوید و چشمه آب نمودار گشت و وضو ساخت و تا حال نشان آن در آن حضرت باقی است

آن آب کلار بسته

آن آب کلار بسته و سبز و اثر آن چشمه باقی است و چون بسناباد طوس رسید عرض کردند امام در کوه
رفتی بود و برکت ده ارزنی که از زمین تراشیده دیگ آنجا و فرمود دیگها تراشیدند و از برکت آنحضرت تا امروز
و فرمود چون آن دیگها از برکت آنحضرت طبخ نکنند ولی از مقیم الکعبه بجنس گلابه چهره قطعه طلا در آمده
در آن قبه و پهلوی رفت بجهت دفن شده خط بدست مبارک از آنکه که آن کشیده فرمود این بقعه
من است و در آن دفن خواهم شد و این مکان محل تردد شیعیان و محبان من گردد گویا که سبب تفضیل آن بیان فرمود
گشته و معلوم نگردید جز آنکه خدا را روابط اهل بیت کرد آن اولیا بار خویش را از آن روی بقعه اکرم الکرم
حضرت نماز بگذاشت و او را دعا بخواند و سجده طولانی نمود و در آن سجده با لفظ تسبیح گفت و از آن کنار مرا راه
نماید در نزد او نمی بودند و قت خدمت او می نمود در ایام و آنجا از آنحضرت طلب کرده بسی بقول خلاف مخالف
گفت آنحضرت اجابت نمود محبت طول الکلام در ادای ماجرا قبول ولایت عهد فرمود چنانکه مشهور است
مذکور گفته یا سر خادم گفته روزی در خدمت آنحضرت نشسته بودیم ناگاه صدای قفل در بر در خانه آمد و در به
خانه آنحضرت بود بجانب حضرت بکشاده حضور شد فرمود بر خیزید و برکنید که ایشان وقت
آمده و در آن مکتوب طولانی و دولت است حضرت خواست از جای تکریم او باز خیزد امام او را
بنشین بفرمود که هیچ حرکت مکن و خود رو بروی آنحضرت اند جسته صورت مبارکش ببوسید و آنگاه
در برابر آنحضرت بر مسند نشسته و آن مکتوب بسوده شتر بر قبح و بعضی از آنها گفتار از قوج کاتب
بود بخواند حضرت فرمود ای پسر حرم شده عرض کرد که واقع جاوید وقت شوکت واقعه ارتکاب خواهد
فرمود یا امیر المؤمنین در امور آنچه در رعیت لازم از خدا بترس چه قرار ترا شیاطین اینجا کرده گوئی اند
و تو هیچ در اندیشه مسلمانان نیستی و تمامت کارها و زمام امور بدست دیگران داده‌ای نیز غفلت و بیدادی
و ایشان بغیر ما انزل الله حکم رانند و آن بیچارگان تو به دولت ابر نیست و آن زاده و نوشته الله
تو را بسبب رنجشان فراز دیسی از خدا بترس و مملکت بجهت و سعادت مهاجر نسبتی که کار بگذاری دروالانه
ستون خیمه ملک و امور دیگر او را بر شیند و دشمنی با درون نمود عرض کرد آنحضرت چه صلاح میفرمائی
فرمود از این جا بر خیزد بجانب دار الخلافه باز گرد و با امور مسلمانان رسیدگی کن و با خبر بگذار در بغداد
و در تو طمع برسید فرمود بجواب آنحضرت لب تحسین نمود و گفت اندرز و راست نمودی استعداد
هم با شیطانه او بلو ببر فرمان و این خبر با ذو الریاستین پیوست که آنحضرت جهد ابو طالب
مسلط شده بود و ما مون بی اختیار کارها نمود و جز آن بواسطه حضرت رضا علیه السلام در امر
پادشاهی خود ترک کرده بود پس ذو الریاستین تو یک یا مون شده عرض کرد این رای و تدبیر عجیب

9 گفت مردم ابوالحسن چنین مصلحت دانسته و اندیشه نیک رفته گفت یا امیرالمؤمنین این رای موافق مصلحت است چه وی از
سپاه و خویش گشتن و خلافت از او باز ستدن و با دارات بود از او و بهتر بخشش که بگذاشت مردم عراق و عرب
و تو دشمن گرفته و دستور این رای بود و از [illegible] و در [illegible] از این اندیشها بپرداخته [illegible] این کار شد و ابوالحسن را
ولایت عهد [illegible] بردار [illegible] و خلافت از رشته فرزندان عباس [illegible] و عامه مردمان و فقها و علما و [illegible]
[illegible] کار خوش [illegible] و از این امر از [illegible] پراکنده [illegible] اندیشه درست آن [illegible]
[illegible] مردم [illegible] در دل دارند [illegible] و در [illegible] و از [illegible] و گذشته کارکنان و
دولت [illegible] بر [illegible] با ایشان در کار [illegible] گفت از چگونه مردمان گفت
ع بن ابا عمران و [illegible] و [illegible] و این [illegible] ولایت محمد رضا علیه السلام والکرات
[illegible] ایشان [illegible] بازگشته و سرانجام ایشان [illegible] افگنده [illegible] گفت
[illegible] ایشان [illegible] حضرت امام علیه السلام [illegible] شنید [illegible]
[illegible] گفت آنگاه آن [illegible] بخواند [illegible] ابا عمران درآمد
و چون آن حضرت بود [illegible] نشسته [illegible] گفت [illegible] از آنچه کار [illegible] و الکراته
[illegible] از [illegible] گفت [illegible]
کار [illegible] پس [illegible] آنگاه [illegible] بخواند [illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
[illegible] گفت یا امیرالمؤمنین [illegible] از مردمان [illegible]
گشته [illegible] گفت [illegible] پس [illegible] در [illegible]
[illegible] محمد بن جعفر در مدینه [illegible] سردار [illegible]
[illegible] دولت [illegible] ابوطالب [illegible] ایشان [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] موسی بن جعفر علیهما السلام [illegible] شده [illegible]
و در مدینه [illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
این کار [illegible] گفت [illegible]
[illegible] ایشان [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] امام علیه السلام [illegible] دست [illegible] دار
[illegible] ایشان [illegible]

برد ولیعهد

بیرون ولیعهد [illegible] حضور [illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
[illegible] الرعیه [illegible]
[illegible] حضرت [illegible]
علیه السلام [illegible] امیرالمؤمنین [illegible]
[illegible] الله [illegible]
[illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible]
آنحضرت [illegible] حضرت [illegible]
[illegible]
[illegible] حضرت امام علیه السلام [illegible] قد ضموا الذوائب [illegible]
[illegible]
[illegible] گفت [illegible]
[illegible] علیه السلام [illegible]
[illegible] حضرت [illegible]
گفت [illegible]
[illegible] حضرت رضا علیه السلام
[illegible]
[illegible]
[illegible] گفت [illegible] ابوالحسن علیه السلام [illegible]
[illegible] گفت [illegible] آنحضرت علیه السلام [illegible]
[illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible] حضرت
[illegible]
[illegible] حضرت امام علیه السلام [illegible] ولیعهد [illegible]

بناه اتیم آنچه خواند حضرت از سوانح و سوالات و بحث بسی امور دادیم، بدانکه از توجهات و ملاطفه
صادر نگردد و از خدا هم هست که این تکلیف بر از آن آزار و بر فرح آمده تنها چه در هم جمیع از حسن بخش بسیار سواد نقض
نوشته از آن او باه و حسن تجربی و ادستاره تنزل تا او خلاصه کلام آنکه چو در تحویل این باب نظر کنم و از قواعد
نجومی استنباط نمودم که در روز چهارشنبه جمیع از فلک ماه از حرارت آتش و آتش ترا سمت تر خواهد بود تو ای امیر
المومنین و حضرت رضا علیه السلام بحمام رفته حاجت کنه تا فرض نمایم که رنجه شود دولت آن روز از حمام بر خیزد
پس نقض آن نوشته بود به فضل بنده سیر عرض کرد بامداد چهارشنبه اورا به حضرت رضا با تبل نقض بحمام رود و نیز
این قضیه آنحضرت را نوشته که ای قاضی نقض شده جهت حضرت در جواب نوشت من بحمام نخواهم آمد و تو
نیز مصلحت نیدانم که بحمام روی نقض نیز گفت تو بر انگیت بار دیگر آنحضرت نوشته و مبالغه کرد در جواب نوشت
که پیغمبر صلی الله علیه و آله را بخواب دیدم در این شب که مرا گفت یا علی بحمام مرو و مصلحت تو و نقض نیز هم نمیدانم و نقض در جواب
نوشت ... است که حضرت آنچه فرموده صحیح است منم بحمام نروم نقض خاطر داند بار دیگر بشب بدانجا حضرت
فرموده باه ... از آثار این او روغن تو نیک بیرون آمده و زینت شب حضرت فرمود که بر خواهم شد نگر
صدای مستوی بخش ... زنان و شون و ... ما بر سر ... رسیده دیدیم که از آن دروازه آن گاه رفت از
خانه خود بیرون بحال اضطراب در آمده و گفت یا سیدی یا ابا الحسن فدای تو شوم ... نقض بحمام رفت
از عمر تا خسته و او را با برگی ... اورا بهم ... از آن جا ... از غلامان و کارکنان نقض ایشان شده با کرد
از سرکه ... که آمده ... در ... نه دولت گفته ... گفته این ... پس ...
و دست نه او نقض ... او ... عوض نقض ... حضرت آنحضرت ... تا ...
به حضرت ... ازو ... آمده ... از فرزند ... دیدیم ... در سرای ... آنحضرت
حضرت ... دولت ... اشارت فرمود ... پراکنده شدند و جماعت متفرق شدند
و ... بر ... متفرق ... و از آن ...
که ... از ... نقض ... آنحضرت ... و ... و ... اکنون
... یا ابا الحسن ... و ... امور مردم ... حضرت فرمود
و ... و ... از ... از ... آنحضرت علیه السلام
... آنحضرت ... روز ... و ...
در ... از ... ... از ... اولاد ... همچون آثار
زهد و صلاح و علامت ... او ... گفت ... علامات تفسیر

رفع الز

قیمت و نذر که از تو بود الحمد، پس این امامت بر حضرت کرد با او حسن مروت و بود گفت برقت ازدرو خطرات بعد عمل
ما را ز خمس مقطوع نخواهیم از فرق و غنایم بهره و ادای ... گفت ترا در فی و خمس چه حق است گفت اکثر ارباب
استحقاق خمس و شش قسم ... و قسم مردم فقیر و ابن سبیل ... و فقیر بیابانم و ابن سبیل
ایتام و فی و غنیمت و نیز شش قسم منقسم است بهمان طریق و در آنجا که میفرماید ما افاء الله علی رسوله من اهل القری
فلله وللرسول ولذی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل و فی نیز مسکین و ابن سبیل و ...
گرسنه اند ... ایتام ... گفت بسبب این نیز خوشوقت فرحه ... و در دو ... سطح دارم ... گفت از
تحت دست تو ... قطع کن ... دست ... پس آن وقت ... گفت حضرت رضا علیه السلام
عرض کرد ... حکم ... و ... گفت ... سارق ... قطع برقت ...
برقت ... نکرده ... گفت ... گفت ... که ... قطع کنم ... گفت
دست ... قطع کنم ... که ... گفت ... که ...
شده ... از مشرق و مغرب ... که ...
... از ... و ... آل رسول ... که ... حق ... و ...
... که ... حقیقت ... حضرت ...
... که ... و ... اتامرون
الناس بالبر وتنسون انفسکم ... حضرت ... فلله الحجة
البالغة و ... القرآن ... و دنیا و آخرت ...
و ... قطع ... گفته ...
آنحضرت ... روز ... مردمان ...
... آنحضرت ... آنحضرت ... علیه الرحمة
... روایت ... در حضور آنحضرت ... ابا
ادخل هذه القبة ... بجواب ... در ...
... آن ... در ... آن فلک ... از
... بخراسان لم یتهیأ
قلبها ...
... آن ... آن فلک

الضریح شق فی وسط القبر
اللحد شق فی جانب القبر

۱۱ در سمت قبله آن واقع است بده و حضرت گفت آن کسی را که [illegible] سیحفر لی فی هذا الموضع فتأمرهم ان
یحفروا الی سبع مراقی الی اسفل وان تشق لی ضریحة فان ابوا الا ان یلحدوا فتأمرهم ان یجعلوا
اللحد ذراعین وشبرا فان الله سیوسعه ما شاء فاذا فعلوا ذلک فانک ستری عند رأسی
نداوة فتکلم بالکلام الذی اعلمک فانه ینبع الماء حتی یمتلی اللحد وتری فیه حیتانا صغارا
ففتت لها الخبز الذی اعطیک فانها تلتقطه فاذا لم یبق منه شیئا خرجت منه حوتة کبیرة فالتقطت
الحیتان الصغار حتی لا یبقی منها شیء ثم تغیب فاذا غابت فضع یدک علی الماء ثم تکلم بالکلام
الذی اعلمک فانه ینضب الماء ولا یبقی منه شیء ولا تفعل ذلک الا بحضرة المأمون ثم قال
یا ابا الصلت غدا ادخل علی هذا الفاجر فان انا خرجت مکشوف الرأس فتکلم اکلمک وان خرجت
وانا مغطی الرأس فلا تکلمنی یعنی زود است که در این مکان قبری از برای من بکنند [illegible]
پایین [illegible] زمین ضریحی از برای من [illegible] اگر [illegible] لحد قرار دهند ایشان را امر کن
که [illegible] [illegible] کشاده [illegible] خواهد [illegible] انکار [illegible]
[illegible] خواهی دید و آن کلام را که تو [illegible] آب از آن قبر خواهد جوشید [illegible]
ماهیان کوچک [illegible] در آن آب پیدا آید و آن نان را [illegible] که در آب بریز که آن ماهیان
[illegible] و بعد از آن نان [illegible] ماهی بزرگی پیدا آید و آن ماهیان کوچک را [illegible] از آن ماهیان
[illegible] و آن ماهی بزرگ [illegible] پس دست خود را بر آن آب [illegible] و [illegible] تعلیم میکنم [illegible] آن آب
[illegible] و تمامت این کارها [illegible] در حضور [illegible] آنگاه فرمود یا ابا الصلت [illegible]
این فاجر میشوم و [illegible] که [illegible] هر چه خواهی سؤال کنی جواب ترا [illegible] و اگر [illegible]
[illegible] ابو الصلت میگوید [illegible] آنحضرت جامه [illegible] در محراب خود نشسته [illegible]
[illegible] غلام [illegible] آمد و گفت اجب امیر المؤمنین پس آنحضرت علیه السلام برخاست [illegible] مبارک
[illegible] آنکه [illegible] پس [illegible] طبقی از انگور [illegible]
طبقی از دیگر میوها [illegible] از انگور [illegible] بود [illegible]
حضرت رضا علیه السلام [illegible] آنحضرت معانقه که جبین مبارکش [illegible]
[illegible] آنگاه [illegible] انگور [illegible] آنحضرت عرض کرد یا بن رسول الله انگوری از این بهتر [illegible] فرمود
ربما کان عنبا حسنا یکون من الجنة [illegible] انگور خوب [illegible] عرض [illegible] از این انگور تناول
[illegible] فرمود [illegible] آن [illegible] عرض کرد [illegible] از [illegible] آن [illegible]
بیگذرم

[illegible] تا بدین [illegible] سوی آنحضرت رفته چند دانه دیگر خورده بعد از آن حضرت [illegible]
و آنحضرت سه دانه از آن انگور تناول فرمود [illegible] از دست افکنده [illegible] عرض کرد [illegible]
فرمود [illegible] از [illegible] برخاسته [illegible] بآنحضرت [illegible]
[illegible] و آنگاه در [illegible] گفته [illegible] و در [illegible]
[illegible] آنگاه جوانی [illegible] از [illegible] مردمان بحضرت رضا علیه السلام شبیه تر بود [illegible]
[illegible] و گفتم [illegible] آنکه در [illegible] بود فرمود [illegible] از مدینه
[illegible] از [illegible] عرض کردم [illegible] فقال انا حجة الله علیک یا ابا الصلت انا محمد
ابن علی فرمود [illegible] ابو الصلت [illegible] پس [illegible]
[illegible] که [illegible] حضرت رضا علیه السلام نظر [illegible] از [illegible] معانقه فرمود [illegible]
مبارک [illegible] و جبین مبارکش [illegible] و محمد جواد علیه السلام [illegible]
[illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
[illegible] و حضرت جواد [illegible] مبارک آن [illegible] پس [illegible] و سینه [illegible]
مانند [illegible] حضرت جواد علیه السلام آن [illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
[illegible] آنگاه حضرت جواد فرمود یا ابا الصلت برخیز و از [illegible] آب [illegible]
در [illegible] آب [illegible] فرمود [illegible] پس [illegible] آب [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible] فرمود یا ابا الصلت [illegible]
[illegible] پس آنحضرت [illegible] فرمود [illegible] آن [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] از آن [illegible] عرض کردم [illegible] در [illegible]
[illegible] و [illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible]
[illegible] که [illegible] بود [illegible]
عرض کردم یا بن رسول الله [illegible] در مدینه [illegible] حضرت رضا [illegible] جواب چه گویم
فقال اسکت فانه سیعود یا ابا الصلت ما من نبی یموت بالمشرق ویموت وصیه بالمغرب
الا جمع الله بینهما [illegible] فرمود [illegible]
ابا الصلت [illegible] هیچ پیغمبری [illegible] مشرق نمیرد و [illegible] در مغرب نمیرد مگر آنکه خدا [illegible] میان ایشان

١٢ و روح و جسد انبیا را با هم جمع کند و ملکه کرده هنوز این سخن در میان بود که سقف شکافت و تابوتی فرود آمد و آن
حضرت نعش مبارک را از تابوت درآورده و در قبر گذاشتند [illegible] نه غسل کرده و نه کفن پوشانیده است
آنگاه فرمود یا ابا صلت برخیز و در را برای مأمون بگشا [illegible] دیدم مأمون و غلامان او ایستاده‌اند و داخل
شدند و گریان و نالان [illegible] بر سر و سینه می‌زد و میگفت [illegible] پس از آن برهنه
سر آن حضرت نشسته و گفت به تجهیز او مشغول شوید [illegible] بدان که حضرت [illegible]
که از دنیا رفتن [illegible] گفت [illegible] پس [illegible]
[illegible] آن حضرت [illegible] گفتم [illegible]
ابو الصلت که به چنان [illegible] دیگر آب [illegible] و غیر آن [illegible] حضرت [illegible]
[illegible] حضرت رضا در [illegible] خبر از [illegible] وفات [illegible]
هرا [illegible] گفت آیه [illegible] حضرت رضا [illegible] گفت [illegible]
[illegible] روز [illegible] دراز [illegible] بیابان [illegible] بزرگوار [illegible]
بزرگ از [illegible] گفت [illegible] پس از آن مأمون [illegible]
یا ابا صلت آن [illegible] کفن [illegible] ظاهر [illegible] گفتم [illegible]
و باد [illegible] حضرت رضا [illegible] در زندان [illegible]
[illegible] و دعای [illegible] الهم صل علی محمد و آل محمد [illegible] الکلم
[illegible] حضرت ابو جعفر محمد بن علی علیهما السلام [illegible] فرمود یا ابا الصلت
ضاق صدرک [illegible] ابا صلت [illegible] گفتم [illegible]
از هم [illegible] و غلامان [illegible] پس [illegible]
[illegible] فرمود امض فی ودایع الله فانک لن تصل الیه ولا یصل الیک ابدا [illegible]
[illegible] و دیگر [illegible] صدوق علیه الرحمه [illegible]
[illegible] حضرت رضا علیه السلام [illegible] روایت کرده [illegible]
[illegible] حضرت [illegible] رخصت [illegible]
[illegible] از غلامان گفت [illegible]
و غلام آن حضرت [illegible] حضرت امام رضا علیهما السلام
در وسط خانه نشسته [illegible]

امر به شهیدن داد و گریبان جامه [illegible] فی هذا اوان رحیلی الی الله تعالی ولحوقی بآبائی واجدادی
وقد بلغ الکتاب اجله وقد عزم هذا الطاغیة علی سمی فی عنب ورمان مفروک فاما العنب فانه
یغمس السلک فی السم ویجذبه بالخیط فی العنب واما الرمان فانه یطرح السم فی کف بعض غلمانه و
یفرک بیده لیلطخ حبه فی ذلک السم وانه سیدعونی فی الیوم المقبل ویقرب الی الرمان والعنب ویسألنی اکلهما
فآکلهما ثم ینفذ الحکم ویحضر القضاء فاذا انا مت فیقول انا اغسله بیدی فاذا قال ذلک فقل له عنی
بینک وبینه انه قال لی لا تتعرض لغسلی ولا لتکفینی ولا لدفنی فانک ان فعلت ذلک عاجلک
من العذاب ما اخر عنک وحل بک الیم ما تحذر فانه سینتهی [illegible]
[illegible] و آباء و اجداد [illegible] پیوسته [illegible] و این طاغیه [illegible]
در انگور و انار [illegible] انگور [illegible] زهر [illegible] انار [illegible]
زهر [illegible] زهرآلوده [illegible]
[illegible] انگور و انار [illegible]
روان [illegible] حضرت [illegible]
[illegible] غسل [illegible] تکفین [illegible] عذاب [illegible]
[illegible] امام [illegible]
[illegible] غسل [illegible]
[illegible] خیمه [illegible]
[illegible] خیمه [illegible]
[illegible] امام [illegible] غسل [illegible]
که غسل [illegible] امام [illegible]
[illegible] امام غسل [illegible] امام [illegible]
[illegible] امام [illegible]
[illegible] محمد بن علی [illegible]
[illegible] غسل [illegible]
[illegible]
[illegible] قبر [illegible]

آرام

و هر قدر تیشه و کلنگ زنند جواب کند و در آن اثر نکند و عاجز شوند آن وقت از جانب من او را بگو خبر دهد که حضرت
رضا ع گفت ای اباصلت تیشه بردار و یک کلنگ در قبله قبر هارون بزن قبر او پیدا میشود قبر من واقع شود زیرا که بنی
یک کلنگ قبر کنده آید و ضریح نمایان شود بایستد خواهی دید و چون قبر کنده شد مرا در قبر گذار تا آب بجوشد
آید چنانکه قبر مملو شود و در آن میان ماهیان کوچک بسیار پیدا شوند و در قبر و در میان آب حرکت نمایند
و نانی را بسوده در قبر گذارید تا آن ماهیان بخورند و آب فرو رود و قبر خشک گردد آن وقت مرا در قبر نهاده و آن
ضریح را در آن قبر است چسبد مرا در لحد گذارید بعد از آن کسی خاک نریزد در قبر من و خود بخود ریخته خواهد شد گفتم
ع ای سید اطاعت میکنم ترا فرمود هر چه بتو گفتم در خاطر بسپار و هرگز مخالفت مکن گفتم یا سیدی کدام
از آنکه در امری از امور تو را مخالفت نمایم هر چه گفتی از خدمت آنحضرت بیرون آمدم گریان و غمناک و تشنگ
گندم رسیده رسیده میشدم و هیچکس از امور مخفی اطلاع نداشت بغیر خدا و بجز [illegible] مأمون مرا طلبید و خواند
بجز تو نیک آورده ام تا حاضر گاه شود از ایشان بعد از آن مأمون گفت ای هرثمه برو و بیاور عم ابوالحسن
دا رضی بود در مجلس رفتم گفتم تو را میخواهد بیا گفت که آن وقت [illegible] ای آمد از برای آنحضرت التماس
کند هر چه را که آنحضرت رفت بهرثمه گفت بخدمت آنحضرت آمده بجز سوار بند و همراه [illegible] رفتم آنکه
بتو گفتم در خاطر گرفته بعرض کن ای [illegible] مأمون آخر مرا باور به هیچ میدانم تو [illegible] است پس سوار [illegible]
شده با مأمون و [illegible] علی ابن موسی الرضا ع مأمون بخدمت رسید و معانقه نمود جبین مبارکش ببوسید و برو قرار گرفت
خلافت [illegible] بر [illegible] و [illegible] دراز با او صحبت داشته پس یکی از غلامان [illegible] آواز داد انگور و انار
بیاور به هرثمه گفت چون این سخن شنیدم اندام لرزیدن گرفت و نتوانستم خود را نگاه دارم و دانستم که اگر دقیقه
و مردم [illegible] آن حالت [illegible] شوم پس از عقب برخاسته آمدم و خود را در گوشه سرای انداختم در غم و اندوه
تا وقت [illegible] ... آن حضرت از [illegible] مأمون برخاسته و بعد از ساعتی دیدم که از طرف مأمون کسان
رفته تا بزرگان و طبیبان بخانه آنحضرت روند پرسیدم که چه واقع گفتند حالت آن جناب [illegible] شده
و مردم در رنگ [illegible] چگونه شده و [illegible] آن [illegible] از آن حضرت شنیده بودم یقین داشتم
و [illegible] بعد از آن بگذشت صدای [illegible] و گریه و زاری از خانه آنحضرت بلند شد و مردم [illegible]
آن جناب [illegible] ... رفتم و مأمون سر و پا برهنه و گریان [illegible] دیدم [illegible]
میکرد [illegible] ... و [illegible] برگشتم و [illegible] در آمد مأمون [illegible]
و بعد از آن بر [illegible] آن جناب [illegible] و گفت [illegible] از زمین [illegible]
تا [illegible] غسل [illegible] پس [illegible] مأمون شده آنکه آنحضرت در باب غسل و کفن با من فرموده بود

بود باز هم

بود باز گفتم گفت جواب من ترا [illegible] هر چه بتو گفته چنان کن پس رفتم بالای سر حضرت [illegible] خیمه بر سر
و من در پشت خیمه از برای تو بایستادم و مردم در طرف دیگر ایستاده بودند و صدای تکبیر و تهلیل و تسبیح و هم [illegible]
و صدای [illegible] آب [illegible] شنیدم و هر خوشبوی بشام رسید که از آن بهتر نشنیده بودم و یک گاه دیدم صدای [illegible]
از [illegible] نگاه کردم دیدم [illegible] شد و من گفتم [illegible] غسل [illegible]
علی محمد بن ع [illegible] جناب [illegible] او در مدینه [illegible] در خراسان [illegible] پیش [illegible] که [illegible]
در حضرت [illegible] بوی دادم و [illegible] بعد از آن خیمه [illegible] غسل داده شده و در کفن [illegible]
گذاشته شده دیدم پس آنحضرت [illegible] در تابوت [illegible] و برداشتیم و مأمون با جماعت [illegible] که [illegible]
او بودیم تا سر قبر [illegible] تیشه و کلنگها [illegible] هر چند بر زمین میزدند کار نمیکرد و هر چه خواستند قبر را در
قبله آن قبر قرار دهند و ممکن [illegible] گفت وای بر تو [illegible] چگونه تیشه و کلنگ قبول کند قبر
[illegible] گفتم ای امیرالمؤمنین [illegible] فرمان داده است [illegible] بر قبله قبر امیرالمؤمنین [illegible]
اگر [illegible] بازگشتم و یک تیشه بزدم قبر کنده [illegible] و [illegible] آن قبر پیدا
و مردمان با آن نظر میکردند مأمون گفت ای هرثمه [illegible] قبر [illegible] و [illegible] نزدیم
تا [illegible] قبر آب [illegible] و آب [illegible] زمین [illegible] طول قبر [illegible]
نماید بعد از آنکه ماهی [illegible] و آب [illegible] در قبر [illegible] میان [illegible] هرثمه
[illegible] بتو گفته چنان [illegible] هرثمه [illegible] آب [illegible] بر [illegible] ظاهر [illegible] غایب شد
[illegible] آب [illegible] بعد از آن فرو رفت و مردمان [illegible] آنگاه [illegible] قبر [illegible]
دیدم [illegible] قبر [illegible] آنحضرت [illegible]
با [illegible] مردمان [illegible] گفتم یا امیرالمؤمنین چنین گفت پس
قبر [illegible] گفتم آنحضرت [illegible] بر روی زمین و [illegible]
باز گشت [illegible] بعد از آن مأمون [illegible] در خلوت طلبید و گفت ای هرثمه [illegible]
[illegible] آنچه از ابوالحسن [illegible] گفتم [illegible] در خلوت [illegible] امیرالمؤمنین
حدیث [illegible] گفتم [illegible] پس [illegible] انگور و انار
[illegible] رنگ [illegible] سرخ و [illegible] سیاه و [illegible] بعد از آن [illegible]
[illegible] و در حالت بیهوشی [illegible] میگفت و [illegible] وَیْلٌ لِلْمَأْمُونِ مِنَ اللّٰهِ وَیْلٌ لِلْمَأْمُونِ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ
وَیْلٌ لِلْمَأْمُونِ مِنْ عَلِیٍّ وَیْلٌ لِلْمَأْمُونِ مِنْ فَاطِمَةَ [illegible] میگفت [illegible] وَیْلٌ لِلْمَأْمُونِ

١۴

من علي بن موسى الرضا هذا والله هو الخسران المبين و بعد از فرق گفتن بزرگی که نمود و تمدید گفت و الوپتا نماید
من برکتم و در گوشه خانه بنشستم برادر آن حضرت مرا بخواند چون برفتم او بسو [illegible] مانند آدمی بیهوش دیدم داشتندش
گفت نوکه که بیماری تو از آن حضرت تو همیشه در کام را تغییر و درمیان آمدن جماعت اشتیاقی در آنکه زمین حضرت
عمر نزدیک او شد این کمه شذار در کمان در بشقیم و از وقت نکان گفتی با کسی در میان آری را خواهم کشت گفتم امیر المؤمنین که
ترا با که ازین که آنکه از طرف مهر روز به خبر بر تو ملل است گفت قسم که از خبر مخفی نیست ترا دست بازگیرم
تا برکات این امر بیان مخبری که از خبر بحد گفت دار اید او بوکه بر بیان رانده و چون از وی برخی و داین گفتم
شنیدم و شمار نخو رهم بیزد و یکلف یستخفون من الناس ولا یستخفون من الله وهو معهم اذ یبیتون
من القول وكان الله بما يعملون محيطا گفت از آنکه در مرضی اسرار از مکان حضرت ورد آمد گمان
آفرید گار هم دارد گفت ازین انداز ده در هر کار رو دار ده بر هر از دست در بر هر کار قادر دقت از آنست هم خواهد
عبد الله بن بشیر که روزی نهم مرا که فان هلا را نخی که نخیم من و پیش از آن از در از گفت و گفت این مطلب از کرد
میان میان پس مرا خوانده حضرت درآمد و گفت در حضرت حضرت رضا نیز و از حالت آن حضرت پرسش کرد
و گفت امید وارم که از قرار گناه شده و چون گفت حالت چیز نیز امروز خوب تر است امروز کسی از طبیبان خدمت تو
آمده است فرمود نیامده است و من در خشم شد و پانگی رفتار نمود گفت آب انار ضرورت دارد الحال میل
طلب کنند گفت چیز انار را برای سفارش چون یادم گفت بیاید و آب آن که در رفتن کشم و آنچه سر دست خود
آب انار را ب آن حضرت خورانیده و چون بسبب وفات آن حضرت پس از دو روز بر نیامده بود کس بر اقامت کرد
و چون از خدمت آن حضرت بر قرن ابو الصلت که ز حضرت شده آن حضرت فرمود قد فعلوها یعنی بر وجه خواستند کردند
و بر مجد و تحمید الهی اشتغال داشت تا جهان را وداع کرد و محمد بن جعفر کاتب و عبد الله بن عبد الله و موسی بن نصر را
روایت کرده اند که آن حضرت بدوست نزد گیاهی خریده از نصف قرمود که خبر او راستا نه خدمت آن حضرت آمده و در آن
رمق چیزی از وقت برنزد در آورده به غلامی داده بود که دست خوش آن دید و چیزی از آن گفت دست خود شست و ادین جهانی
و چون خدمت آن حضرت آمده بنشست آن حضرت فرمود که عبد الله را از جمله آن سه انار است بیکی را قصد نمود
بعد از خوردن آب انار که به صورت مامون داده آن غلام گفت از سوی دانه گفتی و چون دانه که فان هلا را به دست خود
نیز بود آن جمع مر را گرفته به دست خود آن حضرت هلا را بنوشید حضرت فرمود چیزی در دست کرد امیر المؤمنین شربت را
گفت قسم که مأمون در حضور من نوشید و اگر مسموم بود نبود به رغبت و نخوردم پس آن حضرت بکراهت
آب انار را نوشید و عمل مکر من در ذخیره ای آن حضرت که اشتهام دارد آن حضرت هلا را مجلس تقاضا را نمود
وجهت وداع آن مظلوم فرود آمد مأمون گفت این حکم بر من می رسد سبب آن خوب ضعف و فتور در قوای

شده و ائمه

شده و ائمه اهل البیت حادث گردید و چون شب در آمد اهل بیت یافت و همه این بیان را باور رسول ها که فرمود و آخر کلام آن
مبارک گفت که فرمود آیت مبارکه بود قل لو کنتم فی بیوتکم لبرز الذین کتب علیهم القتل الی مضاجعهم وکان امر الله قدراً
مقدورا و با مرادان که هم مأمون حاضر شده به تغسیل و تکفین آن حضرت امر نمود و بیرون در خانه از عقب جنازه روان
گردید و همی میگریست و می گفت ای برادر و رحمت برادر دیدن تو گویا که در تو نظر و تقدیر الهی ترا بر من در نزد گرفت
و طعن زهر را از تو بگرفت در آنجا دفن کرد و گفت امید دارم ازین جوار آن حضرت شفیع گردد و در عذاب اولیغیری
علامه مجلسی در کتاب بحار الانوار نوشته که میان اصحاب و مخالفین خلاف کرده اند در آنکه حضرت رضا علیه السلام آیا به جمع معلوم و
گرد آیا مسموم شده و مجلسی گفته بر روایت [illegible] مأمون آن حضرت را مسموم کرده معلوم کنند یا گفت مسموم کرد آنکه مشهور در میان
اهل است که آن حضرت را مأمون زهر خورانیده و از دشمن دار رفته شهید رفت و ابن بابویه و ابن طاوس نسبت همه اینها را اثر
انکار کرده و هم چنین اربلی در کشف الغمه انکار کرده و آنکه شیخ مفید مذکور داشته بود و هم چنین [illegible] کلام او چیز تحقیق بنابر آن
در فالحق ما اختاره المفيد والصدوق وغيرهما من اجلة اصحابنا انه مضى شهيداً اتم المأمون مجلسی این روایت
چیز که هست که آن حضرت بسم مأمون شهادت یافت در کتاب مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول صلی الله علیه و آله نوشته است که از جمله مناقب آن حضرت این است و آنکه مأمون آن حضرت را ولیعهد خویش ساخت
در اطراف مأمون جامعی بعضی که ازین کار کراهت داشتند و هم گفتند خلافت از خاندان بنی عباس خارج گرده و به
بیرون کنایه از بنی فاطمه مخاصمت نمود و ازین جهت آن را از آن حضرت نفرت بود و عادت آن حضرت آن بود چه
کنایه مأمون در آمده تا همه کس و همه آنکه از جای گاه دور ده هر آن بعضی بر ای آن حضرت که بخت
دور دو هزار و رده از جمع امر آن حضرت را گرفته تا داخل شود و چون آنحضرت را از آن حضرت نفرت است اما خود
دیدند که چون آن حضرت بعد از آنکه از فرش ایشان بر داشته حرام اول بالای پرده فرود گرفته و دیگر و این
کار مدت شده و چون آن گاه از نوشته بعد حضرت رضا علیه السلام رحمت عادت در آمد ایشان خود را
نوانستند و بر خواسته بعد هم گرفته و چون آن حضرت داخل گرد آنحضرت ایشان به سرزنش و نکوهش یکدیگر گرفته
و گفتند اتفاق نمودیم بر هم خوردن و قرار به آن گشته پس گفتند چون این گرفت در آید به او را نیز او یاری کنیم و چون
آن حضرت در آن روز باید حرام او را بالا بر خواسته و سلام داد و چون از بیرون پرده خود را نیز فتنه
پس خدای قادر با دو بر بندد خبر تا بعد فرود که پیش تر از آن که ایشان بر خیزند و چون آن حضرت داخل شد
پرده را بالا برد و بعد چون بر خواست مرحمت ساخت تا آنکه بار دیگر پرده بالا و فرود گرفت و بعد برافراشت تا بر فرو شد
و دیگر بار همه بالا رفت و چون آن حضرت رحمت آنحضرت از بالا بگذرد گفته که آدمی به جمع مشغول شد
از آن پس بعضی بعض گفتار رفتن این مرد است که او را خدای هم تصرف در قدرت و قرار است بر ما غالب است که نمی بینید

۱۵ و هیچ کس از نسل او بهم نرسیده فرزندان بعد از نود سال دیگر او گوایه تا بهم سلاطین دخت فخانکه از نسل سلطان سنجر گوایند
پس نسبت آن است که نگهدار او معاودت نمود و این کار از نسل تا بهر ترست پس آنحضرت عادت حق حقیقت
و حقیقت ایشان نسبت با آنحضرت با فزون کند و دیگر چنان که در خبرهای زنی زینب نام گفت من علویه هستم
دار السلام فاطمه ام و این خبر بود در میان اهل خبرهای قصص و حکایت جز حضرت رضا علیه السلام این حدیث به است نسب
او بود گفته است زینب آنحضرت گاه حضرت امام علیه السلام نسب این سلسله که دروغ می‌گوید این زن دروغ زن است
زینب آن گفته که گفت چنانکه تو نسب سلسله قدح کنی من نیز نسب تو قدح کنم غیرت سیادت بر آنحضرت کو
شد با سلطان خبرهای زنمود و او را احوال آن بگو و این سلطان به موضعی و سبع بود و درندگان بود نزد که را نگاه
با بود است بعد با آن گفته و فساد او اهتمام کند و این موضع بود برکة السباع خواند و خبر این حقیقت نیز از
جانب کاران بود نزد او درکه رانند و در میان درندگان می‌افکندند و در حقیقت ایشان هیچ نمی‌رسید پس حضرت امام علیه السلام
دست این زن کذابه بود گرفته تو پیش سلطان حاضر گشت و فرمود این زن بر علی و فاطمه دروغ می‌بندد و حال آنکه
از نسل ایشان نیست و هر کس بحقیقت از نسل علی و فاطمه است گوشت او بر سباع حرام است پس او بود ایشان
سباع بفکنید که در دعوی خود راست گوید گوشت درندگان او را نخواهند خورد و اگر دروغ زن است او بود بر درندگان
آن زن این سخن شنید گفت که تو از نخست تو پیش درندگان رو اگر صادق باشی با تو هیچ نکنند و اگر نه
ترا پاره کنند پس آنحضرت دیگر با آن زن تکلم نفرموده از جای برخاست سلطان گفت که تو نیز نوعی
درندگان بود که کنار در میان آنها شد پس سلطان و مردمان دیوان سلطان برخاستند و در آن ... بودند
پس حضرت امام علیه السلام از نردبان برکة السباع درآمد و مردمان نظاره می‌کردند و چون آنحضرت تو پیش آنها
رفت تمامت بر زمین افتاده خود بر خاک مالیده دم لابه می‌کردند و آنحضرت یک یک را دست مبارک بر
سر و صورت و پشت می‌کشید و آن سباع دم می‌جنبانیدند و چاپلوسی می‌کردند تا آنکه بتمامت این حالت را
مردمان نظاره کردند آنگاه با سلطان گفت این کذابه بود بر علی و فاطمه دروغ بسته در میان
این جانوران نازل کنند تا دروغ او بر تو آشکار شود و سلطان آن زن را بود بر این کار را جبر کرد هرچند
با داشت عجز نمود فایده نداد و اعوان و انصار سلطان او را در آن میان افکندند درندگان بر او جستند
و در خبرهای زینب کذابه بود است و حدیث او در خبرهای مشهور است و دیگر چنان بود در روز
عید شعبی بود که بسوی الخرانه افتاد و نتوانست فکر منع شد و مردمان بود چون اذکنی
حضرت رضا علیه السلام گفت که تم وصل بالناس و آنحضرت از جای نوز بر فرش و قبض کلاه و تغیه
این دعا می‌بود و لطف برسر هشت و هر از جنبه بود و در دست مبارک شاخه درخت داشت پس

ره براه نهاد تا بقیع در شد و بر قبور فرمود السلام علی ابوی آدم و نوح السلام علی ابوی ابراهیم و اسمعیل
السلام علی ابوی محمد و علی السلام علی عباد الله الصالحین خبر بردند که آنحضرت بود بدید که مستی
شتاب کرده از ... است ... جز ... ایشان از دحام و شتاب دیدند
که بر تو ... مامون شده گفت یا امیر المؤمنین ... کردند که هم الحمد
ار ... بر فرش ... و حضرت رضا علیه السلام
از ... احتجاج ...
نماز ... آنحضرت ... تعالی ... در ...
... از آن برکات ... از آن برکات ...
علی الهادی بن محمد الجواد بن علی الرضا علیهم السلام المقدم ذکره کنیت مبارکش ابوالحسن ... حضرت رضا
علیهم السلام ... ترجمه مذکور ... نسب آنحضرت ... حضرت معروف ...
... مردم ... آنحضرت ...
آنحضرت سلاح و کتاب ... از شیعیان او است و متوکل ... آنحضرت ...
از بهر خویش ... پس متوکل ... از ... منزل آنحضرت ... هجوم الغفلة
در منزل آنحضرت ... در خانه ... از ...
بر روی ... قبله ... از کلام ... و وعید ...
... آنحضرت ... صورت ...
میان ... متوکل ... متوکل مشغول ... شراب ...
... آنحضرت ... آنحضرت ...
... آنحضرت ...
فرمود یا امیر المؤمنین ما خامر لحمی ودمی قط فاعفنی منه ... شراب ...
مرا معاف دار از خمر متوکل قبول کرد ... از این شعر ...
فرمود شعر قلیل الروایة ... آنحضرت این اشعار انشاد کرد

باتوا علی قلل الاجبال تحرسهم	غلب الرجال فما اغنتهم القلل
واستنزلوا بعد عز عن معاقلهم	فاودعوا حفرا یا بئس ما نزلوا
ناداهم صارخ من بعد ما دفنوا	این الاسرة والتیجان والحلل

۳۹۲
الامام الهمام ابوالحسن علی بن محمد بن علی بن موسی الرضا صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین
قد

اهر راه نهم

أين الوجوه التي كانت منعمة   من دونها تضرب الأستار والكلل
فأفصح القبر عنهم حين ساءلهم   تلك الوجوه عليها الدود تنتقل
قد طال ما أكلوا دهراً وما شربوا   فأصبحوا بعد طول الأكل قد أكلوا

یعنی بسیار روزگار که چیزها خوردند و آشامیدند و امروز از ایشان اثری نمانده و از کرده خود پشیمان گشته
در ایام بسیار زندگی در آن تنعم و حشمت و عیش جاوید یافته و از پس آن به بدترین کارها ایشان را از
پایه جاه بیرون آوردند و در گور ها کردند چه نگویم که چه گرایه و نامتقر زندگانی در آمدند تا قبر
سؤال کرد از ایشان از پس آنکه ایشان را در خاک کردند چه شد آن تاجها و زرها و زیورها که بر سر داشتند
و حلل زرتار چه شد آن رویها که در نعمت و پرده‌ها بود و لعبتان آویخته جهت ایشان جواب
باز نیامد و گور از جانب ایشان جواب داد که آن رویها اکنون خاک پوشیده شده و کرمها بر آن
آن چهره‌ها گردش می‌کنند پس متوکل بسیار گریست و حاضران نیز گریستند پس از آن به همه خوردن
خواهش کردند چون این اشعار را شنید گریه آن که حضور داشتند به حالت آنحضرت [illegible] و نعمت
نعمت و کوکان بعد از آن شکست به مردم شراب که در مجلس بود بر زمین ریختند آنگاه گفت
یا ابا الحسن آیا بر تو دینی هست گفت بلی چهار هزار دینار بنقره و حکم کرد پس از آن چهار هزار دینار
بآنحضرت دادند و بعزت تمام بمنزل خود برگردانیدند و ولادت آنحضرت در روز سه شنبه نیمه رجب
و بقولی روز عرفه سال دویست و دوازده هجری بوده در صریا که از توابع مدینه است و آنحضرت
سه ساله بود که حضرت امام محمد تقی علیه السلام به بغداد رفتند و او را در مدینه گذاشتند و بعد از فوت پدر
بعد آن به بیست و هشت سال امامت کرد و از جانب معتز عباسی به سامره رفت و در آنجا بود
لشکر پادشاه به آنجا نقل کرد پس آنجا را عسکر خواندند و از این جهت آنحضرت را عسکری
گویند چه آنجا منسوب است و مدت ده سال در آنجا اقامت داشت و در آنجا روز دوشنبه سوم
جمادی الآخره بکاره شد و بقولی چهارم و بروایتی در سوم ماه رجب در سال
دویست و پنجاه و چهار هجری در ایام معتز عباسی به زهر شهید گردید علیه الصلوة و السلام
مترجم گوید لقب آنحضرت متوکل و نقی است و مادرش سمانه مغربیه است شیخ صدوق علیه الرحمه
روایت کرده است از شیخ نیشابوری که آن حضرت را فرزند ارجمند در آن جا
داشتند عسکر نام و هشت داشت لقب آنحضرت عسکری شد و قوله آنحضرت در نیمه رجب

[illegible]

سال دویست و دو انه بود این حضرت نوشته است و سبب آنکه متوکل آنحضرت را از مدینه اول بسامره آورد
در بغداد خواست او نجدوار به متوکل که در زمانه او علیهم السلام بود منفور داشت و بر مقام و منزلت حضرت نقی
علیه السلام را در مدینه و بسیار شیعیان با وی بیعت کردند از راه کینه و حسد بر آن حضرت نوشتند که در مدینه
شوند و عاملان آن حضرت نزد او رفتند با آنکه بسیاری مردمان با آن حضرت از عراق میل دارند و غیر از مدینه
مردم آنجا با او بیعت کرده‌اند و خطیر اخراج آن بلده شده که مردمان حجاز همه بفرمان وی‌اند حضرت بیم
داشتند که از رسالت ایشان خبر گیری کنند چه آنحضرت در حق مردمان حجاز از اهل بیت بود و
مسجد رسول از دست ایشان بیرون بود که از شریعت اهل مدینه به قتل مردمان امام و متوکل بآن آگاهی یافت
و بآیه را آنحضرت عرضه داشت که بین شما و خدا است از این رو آنحضرت را از مدینه بیرون کرد آنحضرت
پیش از درگاه تفتیش که چیز بطحاف و ادعیه و کتب علم جز این یافتم و آنحضرت در جمیع حالات راه
انکار و حق خدا از دور گذاشتند و در حق اهل بیت آنحضرت چنان کرد و بعضی آنحضرت را
در بغداد آوردند از تحت الحق بن ابراهیم الطاهر عم والی بغداد بود بواسطه آنکه الحق بن کیش اسحاق
این مرد فرزند رسول خداست و متوکل بر تو شک نمی‌کند اگر او را این مرد بکشی خدا در آن کار او خواهد
کشت و رسول خدا روز قیامت تو را خصم تو تقریر کند که از هر چه با آنحضرت بود بگذری
آنحضرت را بشرف رسانید و از اعلام وصیفه ترکی بود که ملاقات کرد او با از احوال آنحضرت خبر
داد و وصیف گفت متوکل بکه از اسرار او کم نمی‌گذرد تو مطالبه می‌خواهی کرد در شکست اسلام
در خلوت نحو وصیف و اسحاق با هم موافق شدند و متوکل شدم از آنحضرت پرسید و فرمود از
شنود و ملاحظه طاقت و ورع و زهادت آنحضرت خبر کرد و هم او به خبر داد که از آنحضرت بر جوع
نمودند و جز مصحف و کتب اهل علم چیزی یافتم و هم از آنکه مردم مدینه برای آنحضرت بسیار گفتند
در حق آنحضرت چنان فرادان که متوکل شده بود به بغداد رسید و با احوال او در ظرف یاران پس آنحضرت
سعید متوکل از این نسبت ره گذار ریخو گردید نذر کرده بود که اگر خدا سلامت کند او را بسیار تصدق نماید
پس چون صحت یافت از فقها در این باب سوال کرد که بسیار از ایشان ندیدند کسی که توضیح کند حضرت امام
النقی علیه السلام فرمودند از آنحضرت پرسیدند فرمود هشتاد و سه دینار تصدق کند متوکل گفت این
حکم از کجا است فرمود از قول خدای تعالی لقد نصركم الله في مواطن كثيرة و يوم حنين و مواطن كثيرة
همین تا ارباب زیرا که پیغمبر با بعضی غزوه‌ها آنجا رسید و جنگ غزوه داشت بیست و پنج سرایه بود
داشت و آخر غزوات آنحضرت جنگ حنین بود متوکل و فقها از این جواب بسیار در عجب شدند

و بالا فرود آن از بام آنحضرت [illegible] علیه السلام فرمود و حجت [illegible] است [illegible]
[illegible] در کتاب [illegible] القاب آل الرسول [illegible] آنحضرت ابوالحسن است
و القاب آن جناب [illegible] و متوکل و فتاح و نقی و مرتضی است و اشهر [illegible] است و این لقب [illegible]
[illegible] و اصحاب [illegible] امر فرموده این لقب [illegible] چه در آن ایام متوکل خلیفه این لقب داشت
محمد رضا حسینی در کتاب جلاء العیون [illegible] و نجیب و مرتضی و عالم و فقیه و امین و مؤتمن و طیب و متوکل و عسکری بود از
القاب آنحضرت شمرده و [illegible] آنحضرت [illegible] در رجب نوشته و گفته است که این دعا را [illegible] ابوالقاسم
دیده شده است اللهم انی اسئلک بالمولودین فی رجب محمد بن علی الثانی وابنه علی بن محمد المنتجب و موضع
ولادت با سعادت [illegible] مدینه [illegible] نام داشته و نقش خاتم شریفش بروایت [illegible] الفصول
المهمه [illegible] الله ربی و هو عصمتی من خلقه و بروایتی [illegible] کشف الغمه [illegible] حفظ العهود من اخلاق المعبود
[illegible] بروایت صاحب الفصول المهمه [illegible] آنحضرت [illegible] ولایت [illegible]
[illegible] روز وفاتش اختلاف شده است بروایت [illegible] ابن عیاش
روز دوشنبه سیم ماه رجب و بروایت ابن الخشاب بیست و پنجم جمادی الآخره [illegible]
[illegible] عمر شریفش [illegible] و بروایت چهل و یک سال و چند ماه [illegible]
مناقب [illegible] سال [illegible] روزگار [illegible] امام حسن [illegible]
و [illegible] ماه [illegible] در [illegible] سال و [illegible]
از آن [illegible] روزگار و اثق و متوکل و مستعین و معتز و در آخر خلافت معتز [illegible] مسموماً و ابن بابویه
گفته است [illegible] آنحضرت [illegible] آنحضرت [illegible]
و در آن هنگام [illegible] امام حسن عسکری علیهما السلام
[illegible] آن جناب [illegible] حضرت امام حسن به تغسیل و تکفین و تدفین آن امام [illegible]
در جلاء العیون نوشته است [illegible] حضرت امام علیه السلام [illegible] متوکل [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] و آن روز [illegible] متوکل [illegible] خانه [illegible]
جناب [illegible] صالح بن سعید [illegible]
[illegible] حضرت ابوالحسن [illegible] فداک [illegible] الامور [illegible]
اندیشه [illegible] تو [illegible] در حق تو تقصیر [illegible] در این [illegible]

و [illegible] کار [illegible] انت یا ابن سعید [illegible] پس از آن [illegible]
مبارک [illegible] خرما [illegible] آن [illegible] و ولدان کانهن اللؤلؤ
المکنون [illegible] بهشت و حور [illegible] و مرغان [illegible]
[illegible] کن فهذا [illegible] الصعالیک [illegible]
در [illegible] آن حضرت [illegible]
[illegible] متوکل [illegible]
و از جمله [illegible] خاقان وزیر [illegible]
[illegible] جمیع اعیان و اشراف و بزرگان [illegible]
[illegible] خاقان و از جمله اشراف حضرت
[illegible] النقی ابوالحسن علیه الصلوة والسلام [illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] آن جناب [illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] آن جناب [illegible]
[illegible] جناب [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible]
[illegible] آن حضرت فرمود [illegible]
[illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible]
[illegible] تمتعوا فی دارکم ثلثة ایام ذلک وعد
غیر مکذوب [illegible]
[illegible] آن [illegible]
حضرت [illegible]
[illegible] و آن دعائی است [illegible] مظلوم بر
ظالم [illegible] پس آن دعا را [illegible] از آن حضرت [illegible]

۱۸ وقتی مردی نصرانی با زنی مسلمان زنا کرد خواستند او را حد بزنند نصرانی مسلمان شد یحیی بن اکثم گفت اسلام اعمال کفر را
محو نموده آثار و احکام گذشته را قطع مینماید و بعضی گفتند باید سه حد بزنند متوکل رقعه بحضرت امام علیه السلام نوشته از این
مسئله پرسش نمود در جواب نوشت که بزنند او را تا بمیرد فقها و علما انکار نمودند دیگر بار متوکل از علت این حکم استکشاف کرد
حضرت در جواب این آیت مبارکه رقم کرد بسم الله الرحمن الرحیم فلما رأوا بأسنا قالوا آمنا بالله وحده وکفرنا بما کنا به
مشرکین که ثابت از آنکه اسلام این نصرانی از بیم اجرای حد حضرت سبحانه است متوکل فرمان داد که او را چندان زدند تا بمرد
و دیگر در کتاب مطالب السؤول در ذکر ائمه نوشته که روزی حضرت امام علی نقی علیه السلام از سامره از برای مهمی بیرون شده
مردی اعرابی بطلب آنحضرت آمده و آن جناب را در یکی از دهات سامره ملاقات کرد فرمود حاجت تو چیست
عرض کرد که از مردم کوفه و متمسک بولای تو هستم و فلان مقدار قرض بر گردن دارم و بار آن بر من سنگین شده و کسی که
بار آن از من بردارد غیر تو نیست حضرت فرمود چشم تو روشن و خاطرت جمع باشد مطلوب تو حاصل است پس اعرابی را به
منزل خود فرود آورده بامداد فرمود ای مرد اعرابی فرمودم تو را حاجتی است و مرا با تو شرطی است که مخالفت آن نکنی و تو در
هیچ امری پس آنحضرت بخط مبارک رقم فرمود که فلان مبلغ از مال اعرابی بر ذمه من است [illegible]
در سر من رای آنگاه فرمود این خط را بگیر و چون بسر من رای درآمدی در مجلسی که خلیفه و دیگر مردمان باشند در آن
وقت این نوشته را بمن آور و مطالبه کن و درشتی کن و تندی نما [illegible] و در این خصوص بسیار تأکید فرمود چون آن حضرت بسامره آمد
فرمود حاضر از یاران خلیفه و دیگر کسان حاضر شده اعرابی آن نوشته را بیرون آورده بهمان طریق که فرموده بود مطالبه کرد و آن حضرت
با تمام ملایمت و آهستگی در آن مطالبت تعجیل و تأخیر [illegible] مینمود این خبر به متوکل رسید امر کرد سی هزار درم
بآن جناب بفرستادند آنحضرت آن را نگاه داشت تا اعرابی آمد و ملازمت آن امام همام نمود تسلیم کرد فرمود قرض خود را ادا کن و بقیه را بر
عیال خود خرج و انفاق کن و ما را معذور دار اعرابی گفت یابن رسول الله آرزوی من کمتر از ثلث این مبلغ بود و لکن الله اعلم
حیث یجعل رسالته و کرامات و خوارق عادات آنحضرت بسیار است و از آن جمله آنکه [illegible] در اعلام الوری روایت کرده که جعفر بن قاسم
علوی بر مذهب توقف بود وقتی حضرت ابوالحسن علیه السلام او را ملاقات کرده در بعضی طرق راه میرود فرمود چند از
خواب غفلت بیدار نشوی تا بهنگام [illegible] جعفر بر این کلام [illegible] در آن ایام از دهان مبارک آن جناب بشنیدم
گویا آتشی اندر دلم افروخته گردید و تمام از مذهب وقف دست باز کشیدم و از آن چند روز برگشت برگشت جعفر
از فرزندان خلیفه ولیمه داشت و جمعی را مهمان کرده آنحضرت نیز دعوت شده حضور داشت مجلس گرمی داشت
از تکریم و تعظیم آن جناب ساکت و صامت نشسته بودند مگر جوانی که رعایت تکریم و اعزاز آنحضرت
نمیکرد و سخن میگفت و میخندید آنحضرت روی بآن جوان کرد فرمود ای جوان بچه سبب خندان هستی و دهان خویش از
خنده پر کرده ای و از یاد خدا غافل شده ای بدانکه سه روز دیگر در گورستان جای خواهی گرفت و تو امروز زنده

این حضرت بفرمود پس آن جوان خاموش شد و دیگر نگفت و طعام خوردند پس از آن سه روز دیگر در روز سیم آن جوان اول
صبح وفات کرد و در آخر روز مدفون شد و هم راوی حکایت کرده در ولیمه دیگر بعضی از اهالی سامره حاضر شده بودیم
و آن جناب نیز حضور داشت و شخصی مزاح و شوخ مشرب سخن گفتن میکرد و رعایت جلالت آنحضرت نمیکرد پس آن
حضرت بجعفر فرمود این طعام نخواهد خورد زیرا که خبر ناگواری او خواهد رسید که عیش را بر او تلخ گرداند بعد از دقیقه ای غلامی آمده
خبر داد که خانه ات خراب شد و عیال و اطفالت هلاک شدند آن مرد دست از طعام کشید و از طرف خوان برخاست
هنوز این سخن در دهان جعفر بود که غلام آن جوان داخل مجلس شده گریان با آن جوان گفت برخیز مادرت از
فراز بام بزیر افتاده و حال جان داده است جعفر گفت دیگر در وقف بر موسی بن جعفر نمانم و آنکه را امام او
نتوانم چه حجت واقفه آن بود که آنحضرت موسی بن جعفر واقف باشد و ما را رجعت نمود ام و دانسته چنانکه
در زمان حضرت رضا بعضی مطلب اعانه شد و دیگر وقتی جوانی شد مردی بی رنگ و سیاه روی در مجلس رونق داشت
قبول نمود از طرف حضرت آمده متوکل خطی نیز ابلاغ بامر او مقید است و هم خواست آنحضرت را عرض بکند
آن بی رنگ باز گفت که کار ساحری و حضرت امر مرا سحر کند تا پیش هزار بار شعبده بنمایم پس قال
الامر قراری نماید که بر سر سفره نان خشکه در خوان گذاشتند و آن بی رنگ بانواع حرکت خوان جلوی آنحضرت
جاری کرد و آن نان خشکه در پیش سر سفره مجلس دور میکرد و دست را جلب نمود که بر روی آن نقش شیر
گشته و از اتاق آن مرد شعبده باز تصویر شیری از آن بالش نقش بود پس حضرت امام علیه السلام
دست فرا نمود تا نان را برگیرد آن شعبده باز چنان کرد که نان از دست مبارک پرواز نمود دست خالی برگشت پس آن امام
که حاضر مجلس بودند خندیدند حضرت امیر در خشم شده با دست مبارک آن شیر را که بر روی بالش نقش گشته بود
اشارت فرمود گفت این ملعون را بگیر پس آن صورت نقش ناگهان شیری قوی هیکل شده بر جست و آن
جادوگر را بزود گرفته تمام خورد و اثری از آن نگذاشت و دیگر باره برگشت و مانند نخست بر روی بالش قرار گرفت
ناظران حیران گردیدند حضرت برخاسته از مجلس بیرون شد متوکل گفت ترا بخدا سوگند میدهم که فرمائی
و این مرد را بازگردانی فرمود بخدا قسم دیگر او را نخواهی دید آیا میخواهی دشمنان خدا را بر دوستان خدا مسلط
سازی این بفرمود و بیرون رفت و دیگر از آن مرد شعبده باز اثری پیدا نشد و دیگر از ابوهاشم روایت کنند که روزی
روزی خدمت آنحضرت رسیده عرض کردم این مرد یعنی متوکل مرا واگذاشته و روزی مرا بریده و امر زندگانی
بر من سخت گردیده است و خاطرم پریشان شده نمیدانم چه کنم پس از آن مرا گفت نیکو دارم اگر صلاح
ببینی او را از نظر دور کن که او دائم میترسد گفت یا ابوهاشم انشاءالله اول
شب نزد رسول متوکل آید و فردا چهار صد دینار برای تو آورد و بعد از آن نیکو شد و پس از آن

از مردم شب در سرای خویش آسایش نکردی این مردم بطور عجب افکند پس توبه کن گفتم توکل کردم و او در جواب آن ۱۹
خط نوشته بود گفت بتو بنویسی باز بسیاری خط اعلا و دفتر نویس حساب [illegible] از خط موجب معتقد تو بیک
حجت بر نصب گفتم بعضی زنده تا او در حیات بوده برابر بیع داد و مرا از حقی که [illegible] فتح بن خاقان
گفتم علی بن محمد در آنجا آمد گفت نه گفتم رقعه بنویس گفت نه پس از جمع فتح بن خاقان بر فرض آمدم گفت
یقین دارم و التماس دعائی از آن حضرت گفته این اثر بخشید از زبان منیع التماس کرد چون بر آن حضرت
در آمدم فرمود برای تو [illegible] رفقا و خویش و چون شودی بین دیروز رو تو روی نگاه کنید لیکن بود امروز
رفیق خرسند و خوش از خلیفه بر من عرض کنم به رحمت او از برکت ثابت و لیکن بر من گفته و تو نه خلیفه بود عادت [illegible]
و شاید گشتی دلتنگی [illegible] قلمدان که [illegible] در همراهی با او رفتن چهار تن و از او خویش شد معلوم و دو [illegible]
دیگران بیمردم از این راه [illegible] هر چه خواهم با هم در دعای [illegible] استجابت [illegible] هم دارم و اگر بر خلاف
عادت خویش کار کنم بینی بر رفتن دیگرانه [illegible] تو هم او هم خلاف عادت خود که عرض کنم فتح بن خاقان نزد التماس
دارد و در حق او دعائی بفرماید فرمود [illegible] در طلب [illegible] در جمع [illegible] هست [illegible] از دعا کار
ساز [illegible] بخدمت و عبادت [illegible] واقعه [illegible] عرض کنم [illegible]
دعا [illegible] تعلیم [illegible] فرمود این دعا [illegible] از آن [illegible] سؤال [illegible]
قرین این دعا را بخواند و مستجاب گردد یا عدتی عند العدد و یا رجائی و المعتمد و یا کهفی و السند
و یا واحد یا احد یا قل هو الله احد اسألک اللهم بحق من خلقته من خلقک و لم تجعل فی خلقک مثلهم
ان تصلی علیهم و ان تفعل بی کذا و کذا و حاجت خود را بطلبد و دیگر در [illegible] مردی [illegible] از مردم
اصفهان مانند ابو العباس احمد بن نصر و ابو جعفر محمد بن علویه و جمعی [illegible] که از مردم اصفهان بود و او [illegible]
[illegible] شیعه بود [illegible] به سبب اعتقاد به امامت علی بن محمد [illegible] و او بود [illegible] امام [illegible]
[illegible] گفت [illegible] چیزی [illegible] اعتقاد [illegible] مردی فقیر بودم [illegible]
و [illegible] اصفهان در چند سال [illegible] از [illegible] حکایت کنم
و در آن ایام [illegible] بودم [illegible] دیدم از طرف خلیفه [illegible] علی بن محمد بود
[illegible] از بعض مردمان [illegible] رسیدم [illegible] گفته [illegible] و [illegible]
[illegible] و مردم [illegible] گفته [illegible] آن حضرت [illegible] گفتم [illegible]
[illegible] این [illegible] بود [illegible] آن حضرت [illegible] نشسته بود و مردم
از [illegible] کرده [illegible] آن حضرت [illegible]
جایز داشتن

جانب در اهل [illegible] و [illegible] از آن حضرت [illegible] در این حال [illegible]
وصف آمد و نگاه [illegible] طرف [illegible] دعا [illegible]
[illegible] استجاب الله دعاک و طول عمرک و کثر اولادک [illegible]
[illegible] مال و اولاد [illegible] پس [illegible] در [illegible] گفته
[illegible] کنم [illegible] و این قصه [illegible] بعد از آن [illegible] روزی [illegible]
[illegible] الحمد [illegible] هزار درهم [illegible] دارم و ضیاع و املاک [illegible]
دارم و [illegible] دارم [illegible] پس [illegible] و حال [illegible]
[illegible] در حق من [illegible] دعای [illegible] کار [illegible] گفته [illegible]
[illegible] آن حضرت [illegible] بود [illegible] عبد الرحمن [illegible] بود از آن حضرت [illegible]
[illegible] آن کار [illegible] نوشته [illegible]
آزار و اذیت [illegible] نوشته [illegible] دروغ [illegible]
[illegible] بن [illegible] از [illegible] آن حضرت
نوشته [illegible] اکرام و احترام [illegible] کتاب
[illegible] احترام و اعزاز [illegible] آن حضرت [illegible] از
[illegible] مذهب حشویه بودم
[illegible] روزی [illegible]
[illegible] علی بن ابی طالب [illegible] کور [illegible]
[illegible] کدام وقت [illegible] قبرستان [illegible]
[illegible] حقیقت [illegible] گفتم [illegible]
[illegible] حضرت علی بن محمد [illegible]
[illegible] آن حضرت [illegible]
[illegible] آن حضرت [illegible]
[illegible] آن حضرت [illegible]
[illegible] وقت [illegible] آن حضرت [illegible]
[illegible] وقت [illegible] آن حضرت [illegible]

۲۰ تعجب می‌کردم و بخود می‌گفتم عجب بابتیست و این کار چگونه صورت دهد و آنچه رونما این چشمها از
بیداری چه خواهد بود و هیچ توجیه می‌کردم که این مرد هرگز نظر نکرده است و با طرفی نگرید و در هر صورت این
گونه بیدار کرده است از انقضای عجب دارم و با این همه اولاد ما نخواسته روز دیگر همان وقت
تعقیب آنحضرت شده دیدم اشخاص آنجا قطره و نقطه‌ای را بنظر می‌رسید و از بعض جا لابد و نمود و بوجب
دست بدست از بعض دفع می‌کردند و باران لولوی آب که بعید که بعد از آن فرمودند بحر کوچک
هم در هوا گفتم این از آن کار تحقیق عجب تر است این مرد قریب ده سال زمستان در عرض سال گرد
پس برخاستم و تعجب و ادراک آنحضرت بجز ملکوت و منزل معتبر کوچک ماندند با هوا و که
قاید و صبر با کلمات تنها در سر کوه برخاسته در آمدیم ابری سیاه نمودار و رعد و برق شدید آن آثار کوه
برای شدید عارضی شد و آنحضرت با ملائک خود چون لابد در خیمه‌ها نشستیم و برنا سوار شده در کوه
آنجا و بعد از آن خود فرمودند که بحر دو بشستی که آب بدید دیدم جمع شده و برآمدند و بعد از آن
دستان نقل از اصحاب معلوم گشت بعد از آن آفتاب ... و ... آن کرده فرمودند بحر اکنون الله
بیاید و این چه جهت از سر ما و بلا دفع کند و ما نیز ضرر قلیلی با این گونه زمین‌ها سواره کور رست
انداشته کند پس خود سوار اسب نیز اندخته رکاب ... مبارک آنکتاب بجز بوسیده گفتم اشهد ان
لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله وانکم خلفاء الله فی ارضه و من کافر بعیم و حال
دولت تو ای مولای من مسلمان شدم فرمود شیعه هم شدی پس ... آن جناب معتقد گردیده که به تحت
گذارد آنحضرت روز کار می‌بودم تا بجوار رحمت الهی واصل گردید و دیگر در اثنای این مقدمه از جمله
موجع حکایت شده و در دیار ربیعه کاتبی نصرانی از مردم کفرتوثا یوسف بن یعقوب نام بود و با
مردی فرحمت پس از جمله آمده تعقیب بیدم منزل نصر بودم گفت تو را چه جهت است در این هنگام آمده گفت
متوکل مرا طلب کرده و ندانم از برای چه کار ... بخود از فرمان قادر است خریدار شده ام و از
از برای عمی ... برم و ... ایشان ... نشاط شادی ... جنگ این تمکار را تکرار فایده ندارد
گفت ... موافق شده پس یوسف تعقیب متوکل رفته بعد از دو روز چند باز آمد و او را فرحان دیدم
دیدم از روی پرسش که گفت چون نزد ... آمدم ... نامه ... در خانه منزل که
با خود گفتم که پیش از آنکه تعقیب متوکل شوم بلکه قبل از آنکه بمجلس بود متدرت ... ام چه آرند
خدمت آنحضرت بسر برم پس اندک جستجو کردم از حالت آنحضرت که آنکار شده متوکل آنحضرت
از سوار شدن و برخاستن منع کرده است و آنحضرت در ... محبوس است با خود گفتم اکنون چه سازم

و من مردی نصرانی هستم و اگر از خانه آنحضرت پرسش کنم مرگ گشته و این بهانه از بهر کشتن من از بهانه دیگر بهتر است
پس چندی با خود اندیشه کردم از انجام چاره ندیدم مگر آنکه در رده از کوی و گذر گشته چنانکه او را ندانم در آنجا
سر بسته که هر کجا خواهد برود تا بیاید بدون آنکه پرسش شود تحقیقی نمایم پس رها شدم در کاخ یکدیگر و در آستی
خود گذشته سوار شدم و خنجر از کف خادم در آن کوچه‌ها در هم فرو برده تا بدر خانه رسیدم و بنظر هر چه خواستم
بدیگر جا رسیدم سوار شدم غلام خویش گفتم بازپرس این خانه که کیست چنین پرسش کرد گفتند خانه ابن الرضا است
گفتم الله اکبر این دلیل قوی است پس ایستادم در جایگاه غلام سیاهی از خانه بیرون آمد گفت تو یوسف بن یعقوبی
گفتم آری گفت از در از کردن خود فرود آی پس فرود آمدم و مرا در دهلیز سرای نشاند و رفت گفتم این نیز دلیل دیگر است
قوی بر امامت او از کجا نام مرا دانسته است این غلام با اینکه من هیچگاه در این شهر نیامده ام و مرا کسی نمی‌شناسد
بعد از دقیقه خادم در آمد و گفت صد اشرفی که در آستین خود گذارده ام بده در آستین دست بردم گفتم این سه
دلیل پس رسید و باز آمده و گفت در آی پس داخل شدم و نگریستم در ابن الرضا در مجلس خود تنها نشسته
چنین سخن فرمود ای یوسف گاه آن نیست که راه حق بنماید و اکنون جاهلی و دولت ادراک کنی گفتم ای مولا
چندان بر آن واضح و روشن برای این نیامده است هر کس سوال طالب حق بشنو کفایت میکند فرمود بهیات
تو بیوسته نخواهد که ... لم یبلغ باید بلکه فلان پسر تو شیعه خاص ما خواهد بود ای یوسف ... جنبی
گمان می‌کنند که دوستی ما بکار شما نیاید دروغ گفته‌اند و اندیشه نادرست نموده‌اند برو که بدانچه آمده‌ای خواهی
رسید و خبر داد آنکه تو را ... مطلب خویش نائل شده حمایت ... آنچه دولت محب میخواهی پس اذن داد که
تو را کرد و آنچه خواستم حصول گردید ... بناهیت ... وخیری ... است گفتم بسته ... میکنند بعد از او را
پسر دیدم یوسف را بعد از مرگ یوسف دیدم او که بیماری ... شیعه متعصب بود ... خبر داده
بودیم این قضا را ... و بعد از مردن پدر ... مسلمان ... و دیگران ... گفت ... مولای من ابن الرضا مژده
سو ... دیگر صاحب ... ابوهاشم از علی بن یقطین الجهنی روایت کرده گفت من مردی شیعی
و ناصبی ... مشغول بودم ... از حضرت ابی الحسن علی بن محمد ... استهزا ... و قول ایشان ...
تا اینکه اتفاقاً روزی ... از بعض ... برنشسته ... مردم ... جامه ... دربرد ...
در دولت ... و از ... برخاست ... روز ... دیدم ... پوشیده بود
بر او ... است ... گذشته ... آب ... کرده ... دفع ... دیدم ...
که ... آن جناب ... میکند ... مردی عجیب است ... لباس ...
و او میگفت الا ان موعدهم الصبح الیس الصبح بقریب ... شدیم و از کوچه با ... بر ...

۲۱ دیوارها فرو گرفته با نانی و آبی بدید کرد که در زمین بود ایشان گفت ای حضرت چه کارها این است تا فلان وقت گرفت
و در میان آسمان گفت آنچه گفته در جهان سواران بود خلیفه حبشی شایع شد چنین مرحمت کنم نگاه تو کشف
دیا قبح و حجت عظیم در آنحضرت در کمال خوش وصف و بیع از کل و باران صد تن یافته بود که بیرون تو بیک
بیشتر رسید هر برین شد از برخی نهایت و بر روی قالیچه ای که افکنده بود در نظر آمده حجت غذا اگر کرده در دل
من آگاه میفرمود چه بود در خاطر رسید که بوده نماز تنها در جنابت داشته باشد در حجت خود با عرق جنابت
چه صورت دارد و در آن حال آنکتاب رسید و نگاه میکرد فرمود گفت اگر از حرام است نماز حرام است
و اگر از حلال است نماز در آن حلال است یعنی اگر آن حرامی عرق جنابت زننده از حلال است نماز
درست است و اگر جنابت از حرام است حرام است پس بفضیلت و عدالت آنحضرت عقیدت ابو اسحاق
او بود خدمت میکردم و دیگر از معجز ابو الحسن نقل کرده که مرد این است که چنین نوشتم آنحضرت بود تو بیک از راه
دیار که مخصوص حجت کاینه رزاق شدم از حالت آنحضرت تحقیق نمایم رزاق چه میبود دید گفت بعد
تو بیک او بعد گفت چه کار باشد گفتم خبر است کار میدانیست گفت بنشین پس بنشستم و تشویش گفتم
در باند نیستهای بیرون بسیار افتم بخود گفتم کار غلط کردم در حینی وقتی آمد پس مردم بود از برای او
خویش در رحمت چیزی خوب گفت گفت از ندیم کار آمده گفتم خیر است کار خواهم گفت بگو آمده از احوال
موالد و حسب او استفسار نمایم گفتم موالی کیست مولای امیرالمؤمنین است گفت فلان بن بانی بود در
رحق است و مولای تمامت مردم است از غیر هم و اره من نیز را آمیخته تو با بدارم گفتم بیانی خدا او گفت
نخواهی بیدار آنحضرت را نماز خوانی گفتم آری گفت باش تا صاحب بر بیده باشد برخواستی و برین
روز کار سر کوشه را نگهداوا آمده آنحضرت را مقید ساخت پس بنشستم تا وقت عصر از آن رزاق علاج
نخواند و گفت صبر تو بوده است در آن اثنا مطول بود زندان گفتن نه بعد خود باز کرد پس میبود در حجره
بعد و با وقت اشارت کرده در آنجاست چون داخل شدم دیدم آنکتاب بر فراش حصیر نشسته و بیشتر در او
کوزه بکنه و نه پس سلام کردم جواب داد و فرمود بنشین چون نشستم فرمود صبر چه چیز ترا بیاورده است
گفتم برتو تشویش داشتم و خواستم استفسار نمایم پس چشم فرود آورد کرد مغفور افتادم بگریستم فرمود که گریه مکن
حال تشویش نیست و اگر نخواهد با مکروهی رسانند گفتم تا بیش نخواهی بود پس از آن عرض کردم که از
مردان تا حدیثی بود رسیده و من آن را نفهمیده ام فرمود کدام است عرض کردم فرموده اند با روزها دشمنی نکنید
که ایشان نیز با شما دشمنی میکنند فرمود کلام کنایت از ما بیش و هر روز متعلق یکی از ما میباشد چنانکه
حرکت آسمان و زمین بفلان است و چنانکه گویی در دنیا نیز بیان میباشد و دوام آن نیز با شماست

در زمان خلافت ابو بلاغ

در زمان از خلافت ایشان و آسمان و زمین بدیع کی از ما آنرا که پس شنبه کنایت از رسول خدا صلی الله علیه و آله
و یکشنبه کنایت از امیرالمؤمنین علی علیه السلام و اثنین یعنی دوشنبه کنایت از حسنین سلام الله علیهما و سه شنبه از
از علی بن الحسین علیهما السلام و محمد بن علی و جعفر بن محمد و چهار شنبه از موسی و علی و محمد از قائم آل محمد صلوات الله و سلامه
علیهم اجمعین است و فرزندان فرزندان حضرت و طایفه محقه بود رجوع کرده و زمین را از عدل و داد پر کند
چنانکه از ظلم و ستم آکنده شده باشد انگاه فرمود که این حدیث در دشمنی با ایشان و اهل حقیقی در دنیا ابدا
در حضرت ایشان بود با شما و دشمنی مکنید این است پس فرمود که بودن بر ضمیر تو تا بلا گیری بروید و ترا بگردد و اذیت
رسانند و دیگر قطب الدین در خرایج از ابو هاشم روایت کرده که گفت در آن ایام متوکل را بر سر آمده بیمار
بود و متوکل حضرت هادی را سعید حاجب برده بود آنحضرت را بخدمت گذرانیدم بیک سعید شدم گفت
خواهی خدای خود را ببینی گفتم سبحان الله لا تدرکه الابصار گفت چنان است که او را امام میدانید گفتم
الحال را بنمایم گفت بلی فلان جا او را بکشم و بامداد او را خواهم کشت و اکنون صاحب برید با تو بیک
است چون بیرون رفت تو بیک او نیز بیرون رفت مرا با آن کاشانه آنحضرت را دیدم که در جلوی او نشسته و دیدم ترسی
در بر آنحضرت گریه کرده پس دلخوش شدم و سلام کردم و جواب گرفتیم فرمود ترا چه میگرید گفتم از آنچه میبینم فرمود
لا تبک لها لا یتم لهم ذالک گریه مکن چه این کار را از پیش ایشان میسر نخواهد شد فرمود پس ساکن شدم آنگاه فرمود
انه لا یلبث اکثر من یومین حتی یسفک الله دمه و دم صاحبه الذی رایته و روز سوم کشته شد و فرموده
فرزندان او و حبشی او هر دو را خواهد کشت کنیز قسم که آخر روز گذشته بود منتصر باجمعی ترک بر متوکل ریخته
او را بکشتند و آنحضرت کانت بایست بعضی تخم و ترک منتصر بر این ترجمه اقرار خواهد علیه السلام الانه والله لحجة
علی بن عبد الله بن العباس بن عبد المطلب بن هاشم الهاشمی کنیت او ابومحمد است جد سفاح و منصور
عباسی است و پدر او از خلفای بنی عباس است مردی بزرگ و شریف و صالح بود و از جمیع زنان بزرگ که از آن است
در تمامت قریش او در روی زمین بجز جمیل تر و دلیم تر بود و هم از نامهای او نام علی بن عباس بود از آنجا و
در شام او را سیاه تر با پیشه داوید با نقد در رحمت زیتون بود و هر روز در باغ بدرد و هر روز هزار رکعت نماز گذارد و
و هم ذو الثفنات نام شد در کتاب کامل در سکونت زمان که حضرت ابو الفرج بن جوزی
حافظ میگوید ذو الثفنات علی بن الحسین یعنی زین العابدین علیه السلام است و آن حضرت را ذو الثفنات
ذو الثفنات میخوانده اند از آن روی که هزار رکعت نماز میکرد و جبین سیلان او از ان پیش برکت مانند زانوی شتر
پینه بسته بود و این لقب در کتاب القاب مذکور است و روایت کرده اند علی بن ابیطالب علیه السلام
نماز ظهر عبد الله بن عباس بود نیز با اصحاب فرمود که چگونه است عبد الله بن عباس در حفظ نماز نیست شخصی گفت او بود

۳۱۳
ابومحمد علی بن عبدالله بن عباس الهاشمی
قو

سوالی چند از ایشان کرد حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام نماز گذاشت با اصحاب و فرمود بیایید تا بدو رویم پس توقف کرد تا ابن عباس آمده
او را تهنیت فرمود و گفت شکر بگویم خدای بخشنده را و این مولود مبارک که عطا فرمود او را چه نام کرده
ابن عباس عرض کرد که آیا جایز است که من از اولاد نام بگذارم تا آنکه تو بگویی نام بگذاری فرمود او را بیاورید پس طفل را
بیاوردند پس آنحضرت کام او را بوسید و از برای او دعا کرد آنگاه به ابن عباس داد و فرمود خذ الیک ابا الاملاک
بدر باید که با من ... او را علی نام کردم و ابوالحسن کنیت دادم و چون معویه بر سر خلافت نشست
با ابن عباس گفت اسم و کنیت او هر دو بنام ... است کنیت او را ابو محمد قرار داد پس این کنیت ... ماند
این روایت نزد ... است در کتاب ... و حافظ ابونعیم در کتاب حلیة الاولیاء که چون پسر ابن عباس تهنیت
عبد الملک بن مروان آمد عبد الملک او را گفت نام و کنیه خود را ... جواب ... نام و کنیه تو ... غلام
گفت اما تغییر در نام فرزند ... اما در کنیت اگر خواهی ابو محمد گفت ده پس کنیت او را بگردانید این کلام ابونعیم
مصنف میگوید و من میگویم آنکه عبد الملک با او چنین ... نام ... ولکن او علی بن ابی طالب علیه السلام بود
کراهت داشته ام و کنیه آنحضرت ... در تاریخ خود میگوید علی بن عبد الله بر عبد الملک بن مروان
در آمد عبد الملک او را گرامی داشت و بر سریر خود جای داد و از کنیتش پرسید گفت ... گفت عبد الملک
گفت در میان لشکر من این اسم و کنیت ... جمع نشده است آنگاه از وی پرسید که آیا فرزندی هست و
چون بود در آن روزگار محمد بن علی ... متولد ... از پسر ... عبد الملک ابو محمد کنیت
نهاد و اقدی گفته است که ابو محمد مذکور در ... شب ... علی بن ابی طالب علیه السلام ... آمد و هم
مبرد روایت کرده است که ... علی بن عبد الله ... و ... از ... ظلم و ستم بود و ...
دختر ولید بن عبد الملک ... در آن هنگام که ... دختر عبد الله بن جعفر بن ابی طالب ... تزویج کرد
و ... زوجه عبد الملک بود ... عبد الملک ... عبد الملک ... بود در
... عبد الملک گفت ... عبد الملک ... از ... که ... آن ...
عبد الملک از ... علی بن عبد الله مذکور ... او را ... بسب ...
ولید او را ... گفت ... ایشان ... فرو ...
چه مروان بن الحکم ... خالد بن یزید بن معویه ... تزویج کرد ... علی بن عبد الله گفت
... عبد الملک
... دختر عبد الله بن جعفر ... تزویج کرد ... عبد الملک ... فرزند ...
... از ... عبد الملک ... علی بن عبد الله بن عباس ... تزویج نمود

و علی اقرع بود ... از ... عبد الملک ...
علی ... نشسته بود ... از ... علی ...
گفت هاشمی اقرع ... اموی ... محبوب ...
... ابو عبد الله محمد بن ... شجاع ...
علی بن عبد الله ... مضروب ...
و علی بن عبد الله ... و ...
گفت ... این ... خلافت ... فرزندان ... و الله لیکونن
فیهم حتی یملکهم عبیدهم الصغار العیون العراض الوجوه الذین کان وجوههم المجان المطرقة ...
... امر خلافت در فرزندان ... ترکان ...
... مصنف میگوید ابن ... در کتاب جمهرة النسب ...
علی بن عبد الله بن عباس ... کلثوم بنت ... قیس بن الاشعث ... بود
ولید بن عبد الملک ... هشام بن عبد الملک ...
و ... ابن ... گفته است ... و روایت ... علی بن عبد الله
سلیمان بن عبد الملک ... غلط است ... هشام بن عبد الملک ...
او ... منصور ... محمد بن علی مذکور ... خلیفه ...
... علی بن عبد الله ... قریش ...
... هشام گفت ... هشام گفت ... علی او را
... علی از ... هشام ... هشام ...
...
... هشام ... فرزند ...
... علی ... عظیم ... هشام بن
سلیمان ... علی بن عبد الله ... از ...
قریش در مسجد الحرام ... حلقه ... عظمت و جلالت
او ... نشسته ...
... طریق ... از حرم ...

۲۳

دراز بوده است و قدمهای او بس بزرگ بود چنانکه هیچ کفش و موزه اندازه پای او نبود و بس بالا بلند بود چنانکه گوئی
طواف میداد مردمان در پیرامون او مانند پیادگان بودند و او مانند سواره مینمود و این درازی بالا جد بطون بنی العباس
را بود چنانکه علی بلند بود و عبد الله تا کتف پدرش عباس بود و عباس تا کتف پدرش عبد المطلب میرسید و گفته‌اند که زنی
سالخورده چشم بعلی افکند و در حالتی که بود علی طواف میداد و از تمامت مردمان برتر و بلندتر بود گفت این مرد
کیست که از تمامت مردمان بلندتر است گفتند علی بن عبد الله بن عباس است پیرزن گفت لا اله الا الله کمتر مردم
چه میشوند عباس را دیدم که عباس درانجا طواف میداد و ماننده خیمه سفید مینمود این نقل را
مبرد در کامل ذکر نموده است و هم مذکور است که عباس آواز بلند داشت و وقتی چاشتی از غارت
آمدند هنگام سپیده دم پس عباس آواز نمود که واصباحاه پس هر زن حامله در قبیله بود بچه بینداخت
ابوبکر حازمی در کتاب المتفق لفظا والمفترق مسمی در اول حرف غین در باب غابه و غابه میگویند جائی بود که
عباس بن عبد المطلب را بود از سلع که کوهی است تعلق بمدینه منوره پس ایشان بر غلامان خویش صدا میکرد
و ایشان در غابه حاضر بودند پس صدای او را میشنیدند و این در آخر شب بود و ما بین سلع و غابه هشت
میل راه است و وفات علی بن عبد الله در سال یکصد و هفده هم در شراة در حمیمه بود و در آن وقت هشتاد سال
از روزگارش برآمده بود و واقدی گفته است ولادت او در آن شبی بود که امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام
شهید شد و شهادت آنحضرت در شب جمعه هفدهم از رمضان سال چهلم هجری بود روایت دیگر هم دارد و علی بن عبد الله
در سال یکصد و هیجده هم وفات کرد و غیر از واقدی وفات او را در ذی قعده ذکر کرده است و خلیفه بن خیاط
گفته است وفات او در یکصد و هیجده هم و در موضع دیگر یکصد و نوزده هم نوشته است
و علی با رنگ سیاه خضاب میکرد و پسرش محمد ابو السفاح و منصور با رنگ سرخ خضاب میکرد پس مردم
و مردم بکالت ایشان نام نهادند علی و محمد بن علی مثل خط و شراة بفتح شین معجمه و را مهمله و بعد از
الف ها و شراة کرانه و کوهستان است در شام در طریق مدینه از دمشق تعلق بسوی یک و آن از جمله
اقلیم بلقاء است و در بعض نواحی آنجا قریه است معروف بحمیمه است بضم حاء مهمله و فتح میم و سکون
یا در تحتانی و فتح میم دوم و بعد از آن ها و ساکنه این قریه مخصوص علی بن عبد الله و اولاد او بود در زمان بنی امیه
و سفاح و منصور در آنجا متولد شدند و هم در آنجا تربیت یافتند و از آنجا بکوفه انتقال نمودند و سفاح
در آنجا خلافت ... چنانکه مشهور است و ابن قتیبه اراده محمد بن علی مذکور گفته و طبری
در تاریخ خود نگاشته که ولید بن عبد الملک بن مروان بر فرمان علی بن عبد الله بن عباس را از دمشق در حمیمه نزول
... در سال نود و پنجم هجری و هم چنان فرزندان او در آنجا بودند تا ظهور دولت بنی امیه زوال یافت و اولاد

در حمیمه ازون

۳۹۴
القاضی
ابو الحسن علی بن
عبد العزیز الفقیه
الشافعی الجرجانی
الشاعر
قس

در حمیمه ازون از بسبب نزدیکی مدینه بدیدار کعبه ... مترجم گوید حمیمه بضم حاء مهمله ... دیار ... از ...
تعلق بمدینه است از نواحی شام و هم نام قریه دیگر است علی بن عبد العزیز الجرجانی القاضی الفقیه
الشافعی کنیتش ابو الحسن و مردی فقیه و ادیب و شاعر بود شیخ ابو اسحق شیرازی او را در کتاب طبقات الفقهاء
ذکر کرده است و گفته است او را دیوان شعر بود و گوینده این شعر او است

یقولون لی فیک انقباض وانما … رأوا رجلا عن موقف الذل احجما

و این ابیات بس مشهور است و بنا بر این ما در آنجا مذکور نمودیم ثعالبی در کتاب یتیمة الدهر او را یاد کرده است
و در حق او گفته است که هو فرد الزمان ونادرة الفلک وانسان حدقة العلم وقبة تاج الادب
وفارس عسکر الشعر یجمع خط ابن مقلة الی نثر الجاحظ ونظم البحتری وقد کان فی صباه خلف
الخضر فی قطع الارض وتدویخ بلاد العراق والشام وغیرهما واقتبس من انواع العلوم والآداب
ما صار به فی العلوم علما وفی الکمال عالما یعنی ابو الحسن یگانه روزگار و نادره فلک دوار و مردمک دیده
دانش و گوهر افسر فرهنگ و یکه سوار میدان سخن بود خط ابن مقله و نثر جاحظ و نظم بحتری تمام جمع و در روزگار کودکی
ماننده خضر بود در بریدن زمین و نوردیدن شهرهای عراق و شام و جز آنها و از انواع علوم و آداب چندان اکتساب
و اقتباس نمود در علوم و آداب نشانه علم و در کمالات علم و دانا گردید و هم از اشعار او قطعه‌ای است که مذکور میشود
و از آن جمله این قطعه است مذکور میشود

قد برح الحب بمشتاقک … فاوله احسن اخلاقک
لا تجفه وارع له حقه … فانه اخر عشاقک

صاحب ... ابو الحسن علی بن ... باخرزی که ... این ابیات را ...
من از ... گفته است

یا عارضة قد دمیت بالاحداق … لم یبق علی العهود غیری باق
ناشدتک الا ما عسی توفق لی … فی الحب فانی اخر العشاق

و هم ابو الحسن راست شعر

وقالوا توصل بالخضوع الی الغنی … وما علموا ان الخضوع هو الفقر
وبینی وبین المال شیئان حرما … علی الغنی نفس الابیة والدهر

و هم در حق ... گفته است

ولا ذنب للافکار انت ترکتها … اذا احتشدت لم تنتفع باحتشادها

سبقت لافراد المعانی والفت | خواطرک الالفاظ بعد شرادها
فان نحن حاولنا اختراع بدیعة | حصلنا علی مسروقها ومعادها

و هم ابو الحسن این ابیات مشهوره از جمله ابیات شعر راست در حق صاحب گفته و او را بدین ابیات تهنیت گفته

افی کل یوم للمکارم روعة | لها فی قلوب المکرمات وجیب
تقسمت العلیاء جسمک کله | فمن این للاسقام فیه نصیب
اذا المت نفس الوزیر تالمت | لها انفس تحیا بها وقلوب
ووالله لولاحظت وجها احبه | حیاتی وفی وجه الوزیر شحوب
ولیس شحوبا ما اراه بوجهه | ولکنه فی المکرمات ندوب
فلا تجزعن تلک الثمار تغیبت | وعما قلیل تبتدی فتصوب

و هم او راست شعر

مالی ومالک یا فراق | ابدا رحیل وانطلاق
یا نفس موتی بعدهم | فکذا یکون الاشتیاق

و هم ابو الحسن راست شعر

وقالوا اضطرب فی الارض فالرزق واسع | فقلت ولکن موضع الرزق ضیق
اذا لم یکن فی الارض حر یعیننی | ولم یک لی کسب فمن این ارزق

و اشعار او نیک و لطیفست او را شعر بسیار است و از تصنیفات او کتاب الاوسط بین المتنبی و خصومه است و از فضل و اطلاع و ماده او دلالت دارد و حاکم ابو عبد الله بن البیع در تاریخ خود تاریخ نیشابور ذکر کرده است که قاضی ابو الحسن در سنه سبع و اربعین و ثلثمائه در نیشابور وفات یافت و مدت شش سال از روزگار بر گذشته بود و گفته که در ذکر حال او که نوشته در قضاوت نیکو سیرت و با عبادت بود برادر بن محمد او بود در نیشابور در سال سبعین و ثلثمائه و در این وقت قریب بلوغ رسیده بود و مرد بود از کبار اساتید استماع نموده و در این بلاد در حالتیکه قاضی القضاة بود در سال سبعین و ثلثمائه و وفات یافت
بجرجان حمد گفته و در آنجا در قافله بر دنبال روایت حاکم ابو عبد الله صحیح تر و ثابت تر است و جرجان
نقیم حم و کفن او مقبره و نیم حم تا یزید و بعد از آن فرزند او که نیز بزرگ است از اعمال ما زندران والعلم عند الله
علی بن احمد المرزبان البغدادی الفقیه الشافعی کنیتش ابو الحسن و مرد فقیه و ادیب و از
بزرگان فقهاء بود از ابو الحسین بن القطان فقه آموخت و شیخ ابو حامد الاسفراینی در آغاز در بغداد

۳۹۵ ابو الحسن علی بن احمد المرزبان الفقیه البغدادی
قح

ازدر اعقه کو

ازدر اعقه کو و از وی حکایات کرده اند و گفت فانم وی مکلس بود بر حق مطلقه شد داد و مرد فقیه بود و خیر بسیار بود منظم بیش است و در بغداد مدرس بود و هم در مذهب شافعی طریق حقیقت داشت و در ماه رجب سال ستین و ثلثمائه بجوار رحمت
حق پیوست و مرزبان بفتح میم و سکون را و ضم زاء معجمه و فتح باء موحده و بعد از الف نون لفظ فارسی و معنای
آن در عربیا صاحب الحدود است چه مرز بمعنی حد و بان بمعنی صاحب است و این لفظ از اصطلاحات کسریست
و هر کدام از پادشاهان عجم که مرزبان گفتند زاء نقطه دار بروزن دالان حاکم و سرحد و جانب
طرف و مالک زمین در زمین دار و دیگر آنکه در حکایت مرزبان گویند و بروزن عیوان هم آمده است
و بفتح ثالث بمعنی عرب بهتر و بزرگ است و برستان گویند و جمع آن مرازبه است والعلم عند الله
علی بن محمد بن حبیب البصری کنیتش ابو الحسن و معروف بماوردی و در شمار فقهای شافعی و از جمله
بزرگان آن جماعت است فقه از ابو القاسم صیمری در بصره فرا گرفت پس از آن از شیخ ابو حامد
الاسفراینی در بغداد اخذ کرد و مردی دیندار بود و در مذهب کتاب حاوی را تصنیف کرده که هر کس
مطالعه کند به تبحر و معرفت تامه او در مذهب تصدیق نماید و در حدیث نیز تفقه و تقنن مرد تالیف
یافت و در بغداد در درب الزعفران متوطن بود و خطیب ابو بکر صاحب تاریخ بغداد از وی روایت
کرده است و گفته است که مردی راست گو بود و از جمله اولیا بود او کتاب حاوی تصنیف بود تفسیر کلام الله
و نکت و عیون و ادب الدین والدنیا و احکام السلطانیه و قانون الوزارة و سیاسة الملک و اقناع
در علم مذهب و آن کتاب مختصر است و غیر آن نیز تصنیف دارد و هم در اصول فقه و ادب
تصنیف نمود و مردمان از وی بهره بردند گویند تصنیف کرده در زمان حیات خود تصانیف
خود را آشکار نکرده بلکه همه جا نگاه کرده بود چون تعریف وفاتش الیه با شخص وی بود و ثوق داشت
گفت آن کتابها در منزل فلان شخص است تمامت از مصنفات من است و آنکه گفتم آشکار نکردم
از این است که نیت خود را در تصنیف کان خالصا لوجه الله یافته بودم و خلاص از کدر ندانستم چون مرگ
برمن حمله آورد و علامات رحمت از کالبدم رفت تو دست خود در دست من در آور اگر دست
ترا بگیرم و بفشردم بدانکه آن کتابها در درگاه یزدان قرین نیست و تمامی بیفکن پس تمامت آن
کتب بدر گرفته بشب در دجله در افکن و اگر دست خود گشاده ساختم و دست تو را مقبوض نداشتم
بدانکه در حضرت یزدان مقبول افتاده و فرح بدانکه خواستم بیرون گشتم و نیت خالصه بحصول انجام
این شخص میگوید چون هنگام مرگ او فرا رسید دست خویش در دستش نهادم پس دست خویش بر گشود
و دست مرا مقبوض نداشت پس بدانستم که آن کتابها شرف قبول یافته و کتابها بعد از وی حضرت

۳۹۰ ابو الحسن علی بن محمد الفقیه الماوردی
قط

قبول است پس که به ارادۀ وی پس از مرگش [illegible] در میان مردمان منتشر گشتم خطیب در اول
تاریخ بغداد از وی و نیز مذکور حدیث گفته [illegible] از بصره این شعر مکتوب [illegible] در بغداد

طیب الهواء ببغداد یشوّقنی — قدمًا الیها وان عاقت مقادیر
فکیف صبری عنها الآن اذ جمعت — طیب الهوائین ممدود ومقصور

وابو العز احمد بن عبد الرحمن کادش گفته است که ابو الحسن مذکور این شعر را بسیار انشاد کرد و گفت این
شعر ابو الخیر الواسطی کاتب البصره از خویش سروده که

جری قلم القضاء بما یکون — فسیّان التحرّک والسکون
جنون منک ان تسعی لرزق — ویرزق فی غشاوته الجنین

بعضی گفته که ابو الحسن در وقتی که از بغداد میرفته و مراجعت ببصره مینموده این ابیات [illegible]
ابن الاحنف را از [illegible] مذکور گفته قرائت میکرد

اقنا کارهین بها فلما — الفناها خرجنا مکرهینا
وما حب البلاد بنا ولکن — امرّ العیش فرقة من هوینا
خرجت اقرّ ما کانت لعینی — وخلّفت الفؤاد بها رهینا

و این اشعار از [illegible] که وی از مردم بصره بود و مفارقت اکابر و بزرگان [illegible] در بغداد
شده [illegible] و از آن پس در بغداد کار معیشت و عشرت روی در انحطاط نهاد و حالش نیکو نگردید ببصره
و مردم بصره [illegible] و مفارقت بغداد [illegible] مراجعت این ابیات [illegible]
[illegible] و بعضی گفته اند که این ابیات از ابو محمد [illegible] روایت [illegible]
الجعد وفاتش روز سه شنبه سلخ ماه ربیع الاول سال چهارصد و چهل و پنج و در بغداد او بگورستان باب
حرب مدفون شد و روزگارش هشتاد و شش سال بوده [illegible]
[illegible] و العلم عند الله تعالی علی بن اسمعیل بن ابی بشر اسحق بن سالم بن
اسمعیل بن عبد الله بن موسی بن بلال بن ابی برده عامر بن ابی موسی الاشعری صاحب
رسول الله صلی الله علیه و آله کنیتش ابو الحسن و صاحب کتاب الاصول [illegible] مذهب سنت و
رواج داد و طائفه اشعریه بدو منسوب [illegible] و شهرت [illegible] او [illegible] در ذکر حال او
[illegible] الکلام [illegible] و قاضی ابو بکر باقلانی ناصر مذهب و مؤید عقاید اوست و ابو الحسن مذکور
در ایام جمعه در حلقه ابی اسحق مروزی فقیه شافعی در مسجد جامع منصور بغداد حاضر میشد و ولادتش

۲۹۷
ابو الحسن
علی بن اسمعیل
الاشعری
ق

۲۹۸
ابو الحسن
عماد الدین علی بن محمد
المعروف بالکیا الهراسی
الفقیه الشافعی
قیا

در سال دویست و [illegible] در بصره بود و در سال سیصد و [illegible] در گذشت و این بعضی
جماعت در [illegible] تاریخ طبری [illegible] گفته است وفات او در بغداد بود در مابین کرخ و باب البصره مدفون شد [illegible]
حدیث ابو برده در اول حرف علی مذکور گردید و اشعری بفتح همزه و سکون شین معجمه و فتح عین مهمله و بعد از آن
راء این نسبت سوی اشعر است و اشعر نبت [illegible] بن ادد بن زید بن یشجب [illegible] و او را
از آن رو اشعر گفته که چون مادرش او را بزاد بر بدنش موی بود [illegible] طریق نوشته و حافظ بن عساکر
در مناقب او مجلدی تصنیف نموده است و العلم عند الله الکیا علی بن محمد بن علی الطبری کنیتش ابو الحسن و لقب
عماد الدین و معروف بکیا هراسی فقیه شافعی است از مردم طبرستان بود و به نیشابور درآمد و تلمذ امام الحرمین
ابو المعالی جوینی روزگاری [illegible] و در آنجا بهره کامل [illegible] نیکو
و درشت آواز و شیرین سخن و فصیح العباره بود بعد از آن از نیشابور بیرون شده در بیهق در آمد و در آنجا روزگاری تدریس
روز کرده است پس از آن جانب عراق گرفت و در مدرسه نظامیه بغداد متولی تدریس گردید تا [illegible] و حافظ
عبد الغافر بن اسمعیل الفارسی [illegible] مذکور [illegible] در سیاق تاریخ نیشابور یاد کرده و گفته است که ابو الحسن
از سران و سرافرازان اصحاب امام الحرمین [illegible] ابو حامد غزالی بلکه از
او [illegible] و اصلح بود و در صوت بهتر از او بود [illegible] در مناظره و از آن پس [illegible] کیا هراسی
این لقب [illegible] در حرف [illegible] مذکور [illegible]
گفته و در دولت او منصب قضاوت روزگاری برد و مردی محدث بود و در مجالس و مناظرات [illegible]
احادیث [illegible] و حافظ ابو طاهر سلفی حدیث کرده و گفته است که از شیخ خود ابو الحسن معروف [illegible]
[illegible] در بغداد [illegible] در سال چهارصد و نود [illegible] از کلام [illegible] فقهای مدرسه
نظامیه [illegible] استفتا [illegible] این است ما یقول الامام وفقه الله تعالی فی
رجل اوصی بثلث ماله للعلماء والفقهاء هل تدخل کتبة الحدیث تحت هذه الوصیة
ام لا یعنی اگر مردی وصیت نماید [illegible] تقسیم [illegible] آیا [illegible]
[illegible] در شمار آن جماعت [illegible] و از آن ثلث بهره [illegible]
نعم کیف لا وقد قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم من حفظ علی امتی اربعین حدیثا من
امر دینها بعثه الله یوم القیمة فقیها عالما یعنی آری [illegible] جماعت [illegible] احادیث [illegible] از آن ثلث
[illegible] محفوظ [illegible] رسول خدا [illegible] در فضیلت [illegible] هر که
از امت من [illegible] حدیث [illegible] حفظ [illegible] روز قیامت او را فقیه و عالم برانگیزد

و تقرر از ابو الحسن مذکور پرسیده شد در باره یزید بن معاویه چگونه است گفت یزید از صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله نیست
چه در روزگار عمر بن الخطاب تولد یافته و کبرای اهل سنت را در لعن کردن او دو قول است بر طریق [illegible] احمد بن حنبل دو قول در حق
او [illegible] و بخاری است تصریح و تلویح رانده و مالک نیز تلویح و تصریح و ابو حنیفه نیز تلویح
و تصریح رانده اما اسلاف در حق او یک سخن است تصریح رفته و تلویح نرفته ام و چگونه در حق ولد او
تصریح نکنیم و حال آنکه یزید با نرد و قمار [illegible] و با یوزبان [illegible] و همه گاه [illegible] از کار [illegible]
بر آن قدح بوده و اشعار او در خمر معروف است و از آن جمله است

اقول لصحب ضمت الکأس شملهم — وداعی صبابات الهوی یترنم
خذوا بنصیب من نعیم ولذة — فکل وان طال المدی یتصرم

و نص طریق [illegible] از آن نوشت چه از آن ورق [illegible] نوشته [illegible] کاغذ [illegible] اثم [illegible]
و بعد از این [illegible] جز [illegible] و در آخر نوشته کتب فلان بن فلان [illegible] از ابو حامد غزالی سؤال کرده
از همین مسئله یعنی لعن بر یزید بخلاف ابو الحسن مذکور فتوی داده چه از وی سؤال کرده که آنکس که تصریح کند
بلعن یزید آیا فسق این کس حکم [illegible] یا نه و آیا او را در این امر رخصت [illegible] و هم چنین آیا یزید [illegible] حسین علیه السلام
عمداً مقتول گشت یا قصد دفاع بود و آیا [illegible] ترحم [illegible] یا سکوت کدام افضل است این
از ما مرتفع ساز پس غزالی در جواب نوشت لا یجوز لعن المسلم اصلاً ومن لعن المسلم فهو الملعون
وقد قال رسول الله صلی الله علیه وآله المسلم لیس بلعان وکیف یجوز لعن المسلم ولا یجوز
لعن البهائم وقد ورد النهی عن ذلک وحرمة المسلم اعظم من حرمة الکعبة بنص النبی صلی الله
علیه وآله ویزید صح اسلامه وما صح قتله الحسین علیه السلام ولا امره به ولا رضاه بذلک
ومهما لم یصح ذلک منه لا یجوز ان یظن ذلک به فان اساءة الظن بالمسلم ایضاً حرام وقد قال
الله تعالی اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم وقال النبی صلی الله علیه وآله ان
الله حرم من المسلم دمه وماله وعرضه وان یظن به ظن السوء ومن زعم ان یزید امر بقتل
الحسین علیه السلام او رضی به ینبغی ان یعلم انه به غایة الحماقة فان من قتل من الاکابر والوزراء
والسلاطین فی عصره لو اراد ان یعلم حقیقة من قتله ومن الذی امر بقتله ومن الذی رضی به
ومن الذی کرهه لم یقدر علی ذلک وان کان قد قتل فی جواره وزمانه وهو یشاهده فکیف
لو کان فی بلد بعید وزمن قدیم قد انقضی فکیف یعلم ذلک فیما انقضی علیه قریب من اربعمائة
سنة فی مکان بعید وقد تطرق التعصب فی الواقعة فکثرت فیها الاحادیث من الجوانب

فهذا امر

فهذا امر لا یعرف حقیقته اصلاً واذا لم یعرف وجب احسان الظن بکل مسلم یمکن احسان الظن
ومع هذا لو ثبت علی مسلم انه قتل مسلماً فمذهب اهل الحق انه لیس بکافر والقتل لیس بکفر بل
هو معصیة واذا مات القاتل فربما مات بعد التوبة والکافر لو تاب من کفره لم تجز لعنته فکیف
من تاب عن قتل وبم یعرف ان قاتل الحسین علیه السلام مات قبل التوبة وهو الذی یقبل التوبة عن
عباده فاذن لا یجوز لعن احد ممن مات من المسلمین ومن لعنه کان فاسقاً عاصیاً لله تعالی ولو جاز
لعنه فسکت لم یکن عاصیاً بالاجماع بل لو لم یلعن ابلیس طول عمره لا یقال له فی القیامة لم لم تلعن ابلیس
ویقال للاعن لم لعنت ومن این عرفت انه مطرود وملعون والملعون هو البعید من الله عز وجل
وذلک غیب لا یعرف الا فیمن مات کافراً فان ذلک علم بالشرع واما الترحم علیه فهو جائز
مستحب بل هو داخل فی قولنا فی کل صلوة اللهم اغفر للمؤمنین والمؤمنات فانه کان مؤمناً والله
اعلم کتبه الغزالی نیز لعن کردن بر شخص مسلم چگونه جایز است و هر کس مردی مسلمان را لعنت کند [illegible]
چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده المسلم لیس بلعان هر کس ایمان دارد لعان نباشد و چگونه تواند بود لعن
بر مسلم جایز بود و حال آنکه [illegible] بهایم [illegible] نتوان لعن کرد و از لعن بر بهایم نهی کرده و حال آنکه حرمت
نفس مسلم برتر از حرمت کعبه است و رسول خدا صلی الله علیه و آله در این مسئله تنصیص فرموده است و یزید
صحبت [illegible] است که [illegible] او امام حسین علیه السلام [illegible] یا امر [illegible] آنحضرت یا رضا [illegible] آنحضرت [illegible]
و چون این امر صحت [illegible] نتوان این گمان [illegible] زیرا که ظن [illegible] نسبت به شخص مسلم حرام است چنانکه
خدای [illegible] گناه [illegible] رسول [illegible] ان الله حرم من
المسلم دمه وماله وعرضه وان یظن به ظن السوء [illegible] و گمان [illegible] بر مسلم
حرام فرموده است و هر کس گمان [illegible] یزید بقتل حسین علیه السلام امر کرده یا بدان [illegible] خوشنود بوده است
که او [illegible] نهایت حماقت است [illegible] هر کس از بزرگان و دستوران و پادشاهان به روزگار خویش کشته [illegible]
[illegible] حقیقت امر [illegible] و قاتل او [illegible] و آنکس که بدان راضی [illegible] از آن [illegible]
بر آن کار [illegible] حقیقت [illegible] هر چند در زمان ایشان [illegible]
[illegible] پس در این صورت چگونه [illegible] قدیم [illegible]
و چگونه حقیقت [illegible] چهار صد سال از زمان او گذشته و در مکانی دور [illegible]
تعصب [illegible] در این واقعه [illegible] سخن گفته [illegible] پس این امری است [illegible] حقیقتش معلوم
[illegible] و حقیقت مکشوف نباشد و [illegible] در حق هر [illegible] مسلم گمان خوب [illegible]

لکن بسیر نسب نمود و سیر سو کشته است طریقت اهل حق آن است که قتل کافر نیست و قتل کفر نیز بلکه در کار معصیت کبائر است و همچنین قاتل پیرو است بسیار محقق و پس از توبه از جهان بدر شود و اگر کافر توبه از کفر نماید و بمیرد جایز نیست که او را لعن نمایند پس چگونه جایز است که کسی را از قتل توبه کند و بمیرد ملعون شمرد و از کجا معلوم گشته که آنکس که قاتل حسین علیه السلام بعد بیش از آنکه توبه نماید مرده است و حال آنکه خدای تعالی وهو الذی یقبل التوبة عن عباده پس هر گاه ازین توبه برنگیان نبود و چه قبول توبه نمی توان یافت جایز نیست که هیچکس از مردمان مسلم را لعن نمایند و کسی لعن نماید فاسق است و در درگاه خدا فرد گناهکار و اگر هم لعن لکن جایز بود و لب فرو بندند و لعن نکند باجماع آن شخص عاصی نیست بلکه اگر کسی در تمام عمر روزگار خود شیطان را لعن نکند بروز کار رستخیز از وی باز خواست نکرده و چه او هیچ لعن نکرد بلکه شخص لاعن را در موضع عتاب و خطاب خواهند کشید و از وی پرسش خواهند کرد چه او را لعن فرستادی و چگونه دانستی که آن مرد مطرود است و از درگاه خدا رانده شده است چه ملعون کسی را توان گفت که او را درگاه خدا رنج و ضرر او رسانیده و از امر پوشیده است و جز در حق آنکس که بکفر بمیرد جایز نیست و چون رحمت ملعونیت کافر رسیده است و اما آنچه سوال کرده که یزید مرحوم است در دوزخ خواهد بود ترحم باید جایز و مستحب بلکه یزید در دعا است در این قول ما که در هر نماز میگوییم اللهم اغفر للمؤمنین والمؤمنات چه یزید نیز از مؤمنین است ، والله اعلم بالصواب ولادت ابوالحسن کیا مذکور در ماه ذی قعده سال چهارصد و پنجاه و وفاتش روز پنجشنبه سلخ محرم سال پانصد و چهارم در بغداد بوده و در مقبرهٔ شیخ ابو اسحق شیرازی مدفون شد و از پس دفن او شیخ ابوطالب زینبی و قاضی القضاة ابوالحسن دامغانی که هر دو از پیشوایان طائفه حنیفه بودند حاضر شدند و در میان ابوالحسن مذکور و ایشان در زمان حیات منافرت و مکابره بوده پس از آنکه ابوالحسن وفات یافت ابو طالب برخاسته و دیگری در پایین پایش ایستادند و ابن دهمان ابیات شیخ ابو اسحق را تمثل کرده و ابیات اینست

وما تغنی النوادب والبواکی … وقد اصبحت مثل حدیث امس

و از غیر این شعر سه بیت دیگر را قرائت نمود

عقم النساء فلا یلدن شبیهه … ان النساء بمثله عقم

و در این شعر کنایه از امر ابوالحسن سوال کرده و آن لفظ کاف و فتح یاء بر تحتانی و بعد ازآن الف است و ابو اسحق ابراهیم بن عثمان الغزی الشاعر المشهور که ترجمه‌اش در حرف همزه مذکور گشته در مرثیهٔ در خدمت ابوالحسن کیا مذکور بعد چون ابوالحسن جهان را بدرود کرد ابو اسحق این اشعار را در مرثیه او انشاد کرد بروایت حافظ ابن عساکر که در تاریخ کبیر خود آورده است

هی الحوادث لا تبقی ولا تذر … ما للبریة من محتومها وزر

لو کان ینجی علو من بوائقها … لم تکسف الشمس بل لم یخسف القمر
قل للجبان الذی امسی علی حذر … من الحمام متی رد الردی الحذر
بکی علی شمس الاسلام اذ افلت … بادمع قد تعنی تشبیهها المطر
حبر عهدناه طلق الوجه مبتسما … والبشر احسن ما یلقی به البشر
لئن طوته المنایا تحت اخمصها … فعلمه الجم فی الآفاق تنتشر
سقی ثراک عماد الدین کل ضحی … صوب الغمام ملث الودق منهمر
عند الوری من اسی الفقدان جمر … فهل اتاک من استغیاثهم خبر
احیا ابن ادریس درس کنت تورده … تحار فی نظمه الاذهان والفکر
من فاز منه بتعلیق فقد علقت … یده بشهاب لیس ینکدر
کانما مشکلات الفقه یوضحها … جباه دهم لها من لفظه غرر
ولو عرفت لمثلاه دون لسه … وقلت دهری الی ثوراه مفتقر

ترجمه کیا بکسر کاف و فتح یاء لفظ عجمی است که بمعنی بادشاه بزرگ قدر رفیع و سروربان بلوتیز کوینه بعضی زمین دار و بعضی امیر و صاحب و حضا و معتمد و دهقان و بعضی طبایع و حرارت و برودت و یبوست بیش و هر یک از آنها که چهار ارکانند آتش و باد و خاک و آب نیز و دیگر و لطیف بود نیز گویند و بعضی دانایان و عالم

۹۹۳ ابوالحسن علی بن الانجب المقدسی الفقیه المالکی قیب

علی بن الانجب ابی المکارم المفضل بن ابی الحسن علی بن ابی الغیث مفرج بن حاتم بن الحسن بن جعفر بن ابراهیم بن الحسن اللخمی المقدسی الاصل الاسکندرانی المولد والدار المالکی المذهب کنیتش ابوالحسن و فقیهی فاضل بود در مذهب مالک و از بزرگان حفاظ احادیث و علوم و با ابوطاهر سلفی اصفهانی مدتها در اسکندریه تردد کرده بود و از صحبت او بهره‌ها گرفته و حافظ زکی الدین ابو محمد عبد العظیم بن عبد القوی بن عبد الله المنذری روزگاری در مصاحبت وی بود و از وی تفقه کرده و در خدمت او تخریج احادیث و علوم دیگر نمود و از فضائل او و صلاح و جواب او لب باز گشاد و از شعر او ازین

قطعه حسنه انشاد کرده که ابوالحسن گفته است

تجاوزت ستین من مولدی … فاسعد ایامی المشترک
فیا لیتنی زائری حالتی … وما حال من حل فی المعترک

و این دو بیت را نیز گفته ابوالحسن ازین هاست که او خوانده

ایا نفس بالمأثور عن خیر مرسل … واصحابه والتابعین تمسکی

عالمٌ اذا بالغت فی نشر دینه بما طاب من نشر له ان تمسکی

وخافی غداً یوم الحساب جهنما اذا لفحت نیرانها ان تمسکی

و هم زکی الدین گفته است در ابو الحسن این شعر را از خواص [illegible] قرائت کرده

البرقش کصنف البعوض

ثلاث بلیات بلینا بها البق والبرغوث والبرقش

ثلاثة اوحش ما فی الوری ولست ادری ایها اوحش

و هم زکی الدین این شعر را ازو روایت کرده و گفت ابو الحسن ازو شعری انشاد کرده است

ولما رایت من تجنی بریقها کأن مزاج الراح بالمسك فیها

وما ذقت فاها غیر انی رویته عن الثقة المسواك وهو موافیها

و این سخن در اشعار شعرای متقدمین و متأخرین بسیار استعمال شده است از جمله در این شعر [illegible]

یا اطیب الناس ریقاً غیر مختبر الا شهادة اطراف المساویك

و در این شعر ابو [illegible] گفته

وخبّرنی اتوابها ان ریقها علی ما حکی عود الاراك لذیذ

و بمکانت [illegible] قدر از اخبار او کفایت است و حافظ مذکور در [illegible] نیابت حکم داشت و در آنجا در مدرسه که در آنجا معروف است تدریس می‌نمود پس از آن بشهر قاهره انتقال [illegible] و در آنجا در مدرسه وزیر صفی الدین ابو محمد عبد الله بن علی معروف بابن شکر مدرّس بود و در آنجا تا هنگام وفات زیست ولادتش روز شنبه [illegible] ماه ذی قعده سال پانصد و چهارم [illegible] و وفاتش روز جمعه [illegible] سال ششصد و [illegible] در قاهره [illegible] وفات [illegible] قاضی الدخب ابو المکارم [illegible] پانصد و هشتاد و چهارم تولدش در سال پانصد و [illegible] بوده [illegible] و [illegible] بیت المقدس است و از [illegible] مشروح گفته والله اعلم

400 ابو الحسن علی بن ابی علی الآمدی [illegible]

علی بن ابی علی محمد بن سالم التغلبی الفقیه الاصولی الآمدی کنیتش ابو الحسن لقبش سیف الدین و در آغاز کار و ابتدای اشتغال در مذهب حنبلی بود و در بغداد نزول کرد و در آنجا [illegible] ابن المنی ابو الفتح نصر بن فتیان [illegible] کتاب [illegible] قرائت کرد [illegible] روزگار گذاشت پس از آن از مذهب حنبلی بمذهب شافعی [illegible] و با شیخ ابو القاسم بن فضلان مصاحبت نمود و در مذهب خلاف [illegible] او اشتغال [illegible] و طریقه شریف [illegible] طریقة [illegible] المهذب [illegible] محفوظ داشت و از آن [illegible] بشام رفته بدانجا [illegible] و فنون معقول اشتغال نمود [illegible] از آن [illegible] علم [illegible] تمام [illegible]

[illegible]

از بهر او [illegible] و در زمان او [illegible] این علوم را [illegible] پس از آن بدیار مصر [illegible] و در مدرسه [illegible] شیخ شافعی و در قرافه صغری واقع بوده و در جامع ظافری در قاهره [illegible] و در آنجا مشهور گردید و فضیلت او معروف [illegible] در خدمت او اشتغال [illegible] از حضرتش بهره یاب شدند پس گروهی از فقهای بلد [illegible] بر او رشک [illegible] بعد ازین [illegible] تعصب [illegible] عقیدت [illegible] تعطیل و مذهب فلاسفه و حکما نسبت [illegible] در این باب [illegible] هر یک خط [illegible] حلال [illegible] نوشته [illegible] از آنجماعت [illegible] و خرد بهره [illegible] تعصب [illegible] آنجماعت بر ابو الحسن [illegible] و آن [illegible] عقیدت [illegible] این شعر [illegible] در آنجماعت [illegible]

حسدوا الفتی اذ لم ینالوا سعیه فالقوم اعداء له وخصوم

کضرائر الحسناء قلن لوجهها حسداً وبغضاً انه لدمیم

و از این شعر [illegible] آنجماعت [illegible] خود [illegible] سیف الدین مذکور [illegible] و کینه [illegible] آنجماعت [illegible] آن بلد [illegible] در شام نزول کرد و در شهر حماه متوطن گردید و در اصول دین و فقه و منطق و حکمت و خلاف تصنیفات نمود جمیع مفید و تحقیق [illegible] از آنجمله کتاب ابکار الافکار در حکمت و آن را مختصر کرده منایح القرائح و رموز الکنوز نامید و از تصنیفات او دقائق الحقائق و لباب الالباب و منتهی السؤل فی علم الاصول و طریقه در علم خلاف و هم مختصری در خلاف و شرح جدال الشریف و او را [illegible] تصنیفات است و در دمشق [illegible] مدرسه عزیزیه تدریس نمود [illegible] پس از آن [illegible] و در آنجا [illegible] ولادتش [illegible] سال پانصد و [illegible] وفاتش روز سه شنبه [illegible] صفر سال ششصد و سی و یکم [illegible] آمدی [illegible] دال مهمله نسبت [illegible] آمد است [illegible] بزرگ است [illegible] ابو الفتح نصر بن فتیان ابن المنی مذکور فقیه و محدث بود [illegible] تولدش در سال پانصد و [illegible] وفاتش [illegible] ماه رمضان سال پانصد و [illegible]

401 ابو الحسن علی بن حمزه معروف بکسائی [illegible]

ابو الحسن علی بن حمزة بن عبد الله بن بهمن بن فیروز [illegible] بالولاء الکوفی کنیتش ابو الحسن و معروف بکسائی و یکی از قراء سبعه است در علم نحو و لغت و قرائات [illegible] امامت [illegible] و [illegible] و [illegible] مؤدب امین پسر هارون الرشید بود [illegible]

پس این شعر را سرود در شکایت غربت بسوی رشید کاتب کرده ارسال داشت

قل للخليفة ما تقول لمن | امسى اليك بحرمة يدلي
ما زلت مذ صار الامين معي | عبدي يدي ومطيتي رجلي
وعلى فراشي من ينبهني | من نومتي وقيامه قبلي
اسعى برجل منه ثالثة | موفورة منه بلا نعل
واذا ركبت اكون مرتدفا | قدام سرجي راكب مثلي
فامنن علي بما يسكنه | عني واهد الغمد للنصل

رشید فرمان داد ده هزار درهم و کنیزکی نیکو روی با جمیع آلات و اسباب او با یک نفر خادم و یابوئی با جمیع اسباب
بوی دادند روزی کسائی و محمد بن حسن فقیه حنفی در مجلس رشید مجتمع بودند کسائی گفت هرکس در
علم عربیه متبحر شد در علوم دیگر هدایت شده محمد با او گفت چه گوئی در حق آنکس که سهو کند در سجود
سهو آیا سجده دیگر بجا آورد گفت نه محمد گفت از چه رو کسائی گفت از این رو که نحویون گفته‌اند المصغر لا یصغر
مصنف میگوید این حکایت را در چند موضع باین طریق دیده‌ام و خطیب در تاریخ بغداد نوشته است که
این حکایت در میان محمد مذکور و فراء که انشاء الله مذکور خواهد گشت است و هر دو پسر خاله او بوده‌اند
بالجمله تمام حکایت از کلام محمد گفت چه گوئی در اینکه طلاق معلق به ملک تعلق دارد گفت صحیح نیست گفت از چه
گفت از این رو که سیل پیش از باران نمی‌آید و کسائی را با سیبویه و ابو محمد یزیدی مجالس و مناظرات است
و انشاء الله ذکر بعضی از آن جمله در ترجمه صاحبانش مذکور میشود و کسائی از ابوبکر بن عیاش و حمزه و [illegible]
عیینه و جمعی [illegible] روایت میکرد و فراء و ابو عبید قاسم بن سلام و دیگران از وی روایت داشته‌اند و وفاتش
در سال یکصد و هشتاد و نهم در ری روی داد و چنان بود که در مصاحبت هارون الرشید آنجا شده بود بعضی
گفته است در همان روز محمد بن الحسن مذکور نیز در ری وفات کرد چنانکه در ترجمه او انشاء الله مذکور میشود
و ابن جوزی در کتاب شذور العقود گفته است که وفات او در رنبویه قریه‌ای از قرای ری است
روی داد و رنبویه در ترجمه محمد بن الحسن مذکور شده است و نیز سمعانی گفته است و بعضی گفته‌اند کسائی
در طوس وفات کرد در سال یکصد و هشتاد و دوم یا سوم و بعضی گفته‌اند [illegible] و عربیت را
[illegible] و کسائی بکسر کاف و فتح سین مهمله و بعد از آن الف ممدود است [illegible]
رو کسائی میگفته‌اند که در کوفه درآمد و بمسجد حمزة بن حبیب الزیات شد و در حالتیکه گلیمی بر خود داشت
[illegible] قول حمزه گفت کیست [illegible] قرائت میکند گفته صاحب کسا [illegible] امام

ابو علی گفته

بود مع گفته و بعضی گفته‌اند که از این رو او را کسائی گفتند که در کسائی احرام بسته بود و بدان منسوب گشته و الله اعلم
مترجم گوید صاحب طبقات النحاة میگوید ابو الحسن کسائی علم نحو را در کبر سن آموخت و سبب آن بود [illegible]
[illegible] در حالتیکه از تعب و زحمت خسته و مانده شده بود [illegible] گفت عییت [illegible]
[illegible] خسته شده‌ام گفته [illegible] با ما مجالست [illegible] لحن [illegible] گفت این لحن از کجا گوئی
گفت هر وقت خواهی بگوئی از انقطاع حیله و تدبیر عاجز شده‌ام بگو عییت و اگر خواهی بگوئی از تعب
خسته شده‌ام بگو اعییت کسائی از این سخن [illegible] در ساعت از آنجا برخاسته و از کسی [illegible] تعلیم نحو
[illegible] پرسش کرد او را بسوی معاذ [illegible] دلالت کرد پس در خدمت او ملازمت اختیار کرد تا بدانچه او را بود
از فضائل بهره [illegible] آنگاه بسوی بصره رفت و خلیل را ملاقات کرد در حلقه او بنشست روزی از خلیل
پرسید که این علم از کجا آموختی گفت از بادیه‌های حجاز و نجد و تهامه پس از بصره بیرون [illegible] باز آمد
در [illegible] از اعراب شنیده [illegible] بصره آمد و معلوم
داشت که خلیل مرده است و یونس [illegible] نشسته و در میان او و یونس مسائل چند گذشت یونس بر
فضیلت او اقرار کرد و او را در مکان خود [illegible] اعرابی گفته کسائی در علم نحو و عربیت و قرائات
[illegible] مردی [illegible] شراب [illegible] قرار گفته است که مردی با من گفت
[illegible] در خدمت کسائی آمد [illegible] تو نیز در فن نحو [illegible] از این نحو [illegible]
وحج [illegible] در این مرة [illegible] طریق [illegible] مناظره و محاوره [illegible]
[illegible]
[illegible] خلیل [illegible]
[illegible] از جمله [illegible]

ايها الطالب علما نافعا | اطلب النحو ودع عنك الطمع
انما النحو قياس يتبع | وبه في كل علم ينتفع
واذا ما ابصر النحو فتى | مر في المنطق مرا فاتسع

کسائی را قصیده‌ای است [illegible] قانون آن [illegible] بعضی کلمات و مصطلحات
شاذه [illegible] در حال ضرورت استعمال آنها جایز [illegible] مسموع [illegible] قرار داده است و براه
قیاس [illegible] فاسد [illegible] علی بن عمر بن احمد بن مهدی البغدادی
الدارقطنی کنیتش ابو الحسن و حافظ مشهور و عالم فقیه و بمذهب شافعی بود و از ابو سعید

۴۰۲
ابو الحسن
علی بن عمر الدارقطنی
الفقیه الشافعی
قیه

۳۰

اصطخری فقیه شافعی علم فقه فرا گرفت و مختصری که در ورع بود ابو سعید فقیه در حدیث و هم علم قراءت
عرضاً و سماعاً از محمد بن الحسن النقاش و از ابو سعید القزاز و محمد بن الحسن القطیعی و آنکه در این طبقه‌اند
اخذ کرد و از ابو بکر بن مجاهد در صغر سن استماع نمود و منفرد گردید در آنچه در علم آثار است با آنچه بود در زمان خود و مجلس از
امثال و اقران او در این امر و بی نزاع نداشت و در آخر روزگار خویش در بغداد از بهر قراءت نشست و تصنیف
مصنفی کرد و در خلاف اقوال فقهاء عارف بود و بسیار از دیوانهای عرب حفظ داشت از آنجمله
دیوان سید حمیری بود و از این جهت او را به تشیع نسبت می‌دادند و حافظ ابو نعیم اصفهانی صاحب حلیة الاولیاء
و جمعی کثیر از وی روایت داشته‌اند و دارقطنی منسوب است به محله معروف در سال سیصد و شش متولد شد و در ماه شوال سنه ۳۸۵ وفات
یافت و گفت شهادت می‌دادم نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله به تنهائی مقبول و روایت
عموم گفت که به روایت می‌کرد و حاله شهادت جز به اتفاق دیگری مقبول نیست و کتاب السنن و المختلف
و المؤتلف و غیر اینها از تصنیفات اوست و از بغداد به مصر رفت و از بهر ادراک صحبت ابن الفضل
جعفر بن الفضل معروف به ابن حنزابه وزیر کافور اخشیدی که در حرف جیم مذکور شد قصد مصر نمود
شنیدم که ابو الفضل بر تالیف مسند تصمیم عزم داشت پس تو به کمک او شتافت او در این تالیف
مساعدت و همراهی نمود و مدتی در خدمت او زیست و ابو الفضل در اکرام و اعزاز او سعی جمیل
مبذول همی داشت و فراوان عطا نمود و ابو الحسن به واسطه صحبت او اموال بسیار و هم چنان در خدمت
او روزگار گذاشت تا از تالیف مسند فراغت یافت و چنان بود ابو الحسن مذکور و حافظ عبد الغنی
سعید از شیخ مذکور به یک جا فراهم شده از بهر تخریج و کتابت مسند به مصر شد تا ایام
رسید و حافظ عبد الغنی گفته است سه نفر در نقد احادیث رسول خدا صلی الله علیه و آله بسیار
نیک سخن گفته‌اند علی بن المدینی در زمان خود و موسی بن هارون در روزگار خود و دارقطنی در عصر خویش
روزی یکی از اصحاب دارقطنی از او سؤال کرد آیا دارقطنی سوانح خود دیده است دارقطنی از این
جواب امتناع نمود گفت خدای تبارک و تعالی می‌فرماید و لا تزکوا انفسکم هو اعلم بمن اتقی و خلوت
خویش بود تا یکی گفتم و دیگران نگویند همانا علم و بصیرت الحاح و اصرار کرده جواب این
سؤال را باز دهد گفت اگر مراد تو این است که در یک علم و فن کسی مانند من بود از خود افضل
را علم دیده‌ام لکن اگر خواهی فضیلت مرا بر دیگران از این رهگذر بدانی که من در علوم و فنون بهره
شده دیگران نیز بهره ور شده‌اند و یکتا نیستند و رسیده‌اند پس چنین نیست و یکی کسی مانند من نیافته
و هم او صاحب فنون و علوم بود و در علوم قرآن برادران امامت داشت و ولادت دارقطنی در ذی قعده سال

و مقبول افتاد نزد در شهادت
از آنجمله
یافته بعد از آن

و در شهر علما متفقن

سیصد و ...

سیصد و شش وفاتش در روز چهارشنبه هشتم ذیقعده و به قولی دوم ذیقعده و به روایتی ذیحجه سال سیصد و هشتاد و پنج
در بغداد بود و شیخ ابو حامد اسفراینی فقیه مذکور او را نماز گذاشت و در نزدیک قبر
معروف کرخی در مقبره باب حرب مدفون گردید و دارقطنی به فتح دال مهمله و بعد از الف راء مضمومه
پس از آن قاف مضمومه و بعد از آن طاء مهمله ساکنه پس از آن نون است این نسبت به دار القطن است که محله
بزرگی است در بغداد

۴۰۳ ابو الحسن علی بن عیسی الرمانی النحوی قیو
عالم اعلم علی بن عیسی بن علی بن عبد الله الرمانی النحوی المتکلم از بزرگان
و یکی از ایشان بر آنکه است و جامع میان علم کلام و عربیت و در قرآن کریم او تفسیری نوشت و از ابو بکر بن درید و ابو بکر بن
السراج فرا گرفت و ابو القاسم التنوخی و ابو محمد جوهری و دیگران از وی روایت داشته‌اند ولادتش در بغداد در سال
دویست و نود و ششم و وفاتش در شب یازدهم جمادی الاولی سال سیصد و هشتاد و چهار و به قولی در سال سیصد و هشتاد و دوم بود
و مدفنش از مزار شونیزیه است و رمانی به ضم را مهمله و تشدید میم و بعد از الف نون این نسبت جایز است که به رمان و
فروش آن بعض اهل زر فروش و هم تواند بود که این نسبت به قصر الرمان که قصری است در واسط معروف است و ابن
سمعانی گفته است این نسبت ... منسوب است و مسعودی گفته است ابو الحسن مذکور با کلام که این نسبت منسوب است
به قصر الرمان منسوب است یا به بیع و فروش رمان ترجمه کرده در کتاب طبقات النحاة نوشته است
رمانی مذکور به اخشیدی و وراق نیز معروف بود و به مذهب معتزله در اصول و نحو را با منطق ممزوج نموده است
حتی آنکه ابو علی فارسی می‌گفته اگر طریقه نحو این است که رمانی می‌گوید پس از نحو با ما چیزی نیست و اگر نحو این است
که ما می‌گوییم پس با او چیزی نیست و او را تصنیفات بسیار است از جمله تفسیر الحدود و الاکبر الاصغر و دیگر
شرح کتاب ابن السراج و غیر اینها و الله اعلم

۴۰۴ ابو الحسن علی بن ابراهیم الحوفی النحوی قیز
علی بن ابراهیم بن سعید بن یوسف الحوفی النحوی کنیتش
ابو الحسن و علم عربیت و تفسیر قرآن کریم است و او را تفسیری است جید و تازه و جماعتی در خدمت او اشتغال ورزیده
و از علم او بهره مند شدند و فن ادب را کتابی در ادب و خط او بسیار نیکو و در صنعت قراءت گفته‌اند وی چنانکه
طریقت ... و مشایخ است از اهل الکتاب آنچه اجازت قراءت نوشته بود در بغداد روز شنبه اول ذیحجه
سال چهارصد و سی و نهم بدرود زندگانی گفت و حوفی به فتح حاء مهمله و سکون واو و در آخر فاء این نسبت
به سوی حوف است چنانکه گفته‌اند گمان من آن است که حوف قریه‌ای در مصر است تا کار او از تاریخ مصر
خواندم که حوف از آن است و ابو الحسن مذکور از آنجاست پس از آن می‌گوید که ابن ذوالقعده ... ابو جعفر
مصری ... مصنف می‌گوید آنچه معلوم می‌شود حوف قریه‌ای در مصر است چنین نیست بلکه
ناحیه معروفه ایست که واقع است در طرف شرقی که قصبه آن بلبیس است و جمع کثیری از علما
آنجا به سوی حوف منسوبند و من ندانم که در آنجا قریه‌ای به حوف نام داشته باشد و ابو الحسن از حوف مصر است

و نزد ادفوی تحصیل قراءت کرده

۳۱ و بعد از آنکه از ترجمهٔ ابوالحسن حوفی بهمین صورت که مذکور شد فراغت یافتم به ترجمهٔ مفضّله دست یافتم و معلوم شد که ابوالحسن
از قریه‌ایست از اعمال ابو بشر النخله گویند از اعمال شرقیه مذکور است و ابو نصر گفته در خدمت ابو بکر الادفوی
قرائت کرد و جماعتی از علما ملاقات نمود و از ایشان فرا گرفت و از زمان او شد و بعلو مرتبه مقصد گردید و در
فنّ نحو کتابی بزرگ تصنیف کرد و هم در اعراب قرآن کتابی در ده مجلد تألیف نمود و هم او را تصنیفات بسیار است که
مردمان بدان اشتغال می‌ورزند مترجم گوید یاقوت حموی گفته که حوف بفتح حاء مهمله و سکون واو و فاء
حوف است حوف بلقان و حوف بصره حوف مصر گرد طرف شام و حوف دیگر را غربیات گویند و در بعلام
و این دو حوف متصل بهم اند و قریه‌ای بسیار است و نیز حوف رمسیس موضعی دیگر است که در مصر واقع است
در معجم البلدان گفته که حوف مصر ولایتی است شرقیه از طرف شام و دیگر غربیه از جهت دمیاط نیز توریت گ
و قیس بن احمد بن مطیر الحوفی المقری و ابو الحسن علی بن ابراهیم بن سعید بن یوسف الحوفی النحوی از آنها منسوب
سکن سعید ابو الحکم بلاد مجبر که این اشعار گفته ابو مطر عبید بن القایش الکلبی در بن قائم لولوکه فقیه و ابو مطر
و عالم شده از مردمی بغداد از حوف مصر بیرون گفته تا انکم شر است و ابو حجر علیه گفته و این شعر گفت

سرت من قصور الحوف ليلا فاصبحت	بدجلة ما يرجو المقام حسيرها
نباجية لم تدر ما الكور قبلها	ولا السير بالموقت يذوق نورها
يدور عليها حاديا ها اذا دنت	وانت على كاس الصليب تديرها
سلوا اهل تيماء اليهود خمرها	صبيحة خمس وهي تجر صفورها
الا لا يبالي عامرهم ما تجشمت	اذا ادا جمته سوق حمر ورودها

مترجم گوید که سیکه حوف بفتح اول و سکون ثانی بصورت آن از باره مکنته و فعالی بسیار شد و هم جز آن
شهر معروف و کاوه گفتن نیز هست و هم بمعنی قریه و ده است بعضی قریه بکسر قاف و با موحده است من گنگ
علی بن سلیمان بن الفضل المعروف بالاخفش الاصغر النحوی کنیتش ابوالحسن است و مرد نحوی و عالم بعد
از مبرد و ثعلب و جز ایشان روایت کرده است و نیز مرزبانی و ابن الفرج معافی جریری و جز ایشان از او روایت
دارند و او مردی راست گو ثقه بود و غیر از اخفش اکبر و اخفش اوسط است زیرا که اخفش اکبر ابو الخطاب
عبد الحمید بن عبد المجید از اهل هجر از موالی ایشان است و او مردی نحوی و لغوی بود و اوست الفاظ لغویه ه
و در نقل آنها از عرب منفرد است و سیبویه و ابو عبیده و امثال ایشان در نقل از آن بسیار از وی فرا گرفته
و در تاریخ وفات او چیزی نیافتم اخفش اکبر دست یافتم از این جهت علما از نقل او مقرر ندانستم و اخفش اوسط
ابو الحسن سعید بن مسعده است که از این پیش مذکور گردید در حرف سین و او رفیق سیبویه است بالجمله در میان اخفش

۴۰۵
ابوالحسن
علی بن سلیمان
معروف بأخفش الاصغر
النحوی
نج

مذکور عن صفر

ذکور بنی جعفر و این رومی شاعر مشهور بنت و خوش دهن و زبان بود و چنان بود که اخفش با او دادن نکته از در سرای او
میگذشت و سخن میراند و این رومی بسوی شوم و تطیر می‌افتاد و ابن رومی فرا دادن تطیر میکرد و از نحو شوم منعوم و مهموم
میشد و چون اخفش گوش بزد او میکشید بدین نحو میگذشت و آن روز از خانه بیرون نمیشد و اخفش این کار
به تکرار همی کرد و آن بیچاره بسی بعد از مدتی دراز دار جهان بر خصبت و این رومی را در هجو او اشعار بسیار گفته که در دیوانش
مضبوط است و اخفش آن اشعار را بسوی او زیاد کرد و در تمام کتابت حجو می‌آورد و بحکم نام او در آن اشعار
ابن رومی اگر چه بود زان بیش مذکور گردید انتهی بحث که ذکر می‌کرد و هجو ابن رومی را استماع نمود یکی از او
در وی مکروه نیست بلکه اسباب مباهات و مفاخرت است و جز آن جهت نام او ابن رومی منسوب به نیست شاید
بر بسته دیگر او بود بخوبی کرد مرزبانی گفته که اخفش مذکور را در روایت شعر بسیار دانش علم نحو چندان توانا
نبود و هم من دانستم و تصنیف کند بر یا بنابراین سوی بعضی جمع این را فرق بین سلسله از نحو او را در پرسش می‌گفت نحو
میگفت و در آن تعجیل و خشنی در دو تعجیل و بر دوی از آن اشعار او لیلة سبعه و بالقعده و تقویات تقدم بحرب
فجأة در بغداد رحلت کرد و در مقبره قنطره بردان دفن گردید و او در ماه لیله سبعه بغداد و هم در مصر آمد و از
آنجا در ماه لیله سبعه دهشتم بسوی حلب برفت و اخفش بفتح همزه و سکون خاء معجمه و فتح فاء و بعد از آن شین معجمه است
و اخفش بمعنی چشم او کوچک و هم ضعیف نیست باشد و بردان بفتح باء موحده و راء و دال بی نقطه و بعد از
الف نون قریه از قریه‌ای بغداد است و جماعتی از دانایان از آنجا برخاسته‌اند و ابوالحسن ثابت بن سنان
گفته است که اخفش مذکور در خدمت ابو علی بن مقله بسیار بسیار بود و ابو علی در حق او نیکوئی و افضال در روا
یکی دیگر از روزها از ضیق حال و پریشانی در بخش و دخل زیاد کان ابن مقله شکایت کرد و از وی خواسته که او
ابوالحسن علی بن عیسی که وزارت همی شیخ رانده و توسط نماید تا وزیر چیزی بنگه بخیلی و ارزان او را قوت افضال
و اقدام میکند در حق اخفش نیز مبذول دارد پس ابو علی با وزیر سخن رانده و از اختلال حال و ضیق معاش او
بیان کرد و باز نمود مستدعی آن روز او نیز درخواست کرد و از روی شفقت در حق او نیز با منه امثال او اقوام
او ادا و وظیفه مقرر دارد پس وزیر با ابن مقله بر آشفت و بروی بانگ نمود و گفت در آن نحو این نصیب
در مجلس رحلت کرد جماعتی حاضر و نگران بوده از این امر ابو علی سخت بر دلش گران آمد از مجلسش برخاست در
منزل خویش لوم همی بر زبانش میکرد و نگو میکرد چرا این خواهش نمود اخفش باین صورت
واقف گردید گفت اند و هم کرده و چندان روزگار بروی تنگ گشت و شلغم پخته میخورد و بعضی
گویند شلغم خام بخورد و قبض گرد و ناگهان در تاریخ مذکور از جهان برفت و این اعمال که روزگار بر وی تنگ شد
میگذشت و کسی بروی ترحم ننمود مشتری گیر کام این شعار بخوانند با بردمان مراجعت را گمان دارم که

در انشای این شعر توقف نمود با ابن مقله وزیر با ابو الحسن علی بن عیسی وزیر هشت و بر مردمان فرو خواند

هون علیك فانی غیر جانیكا — واتنی غیر ماش فی نواحیكا

والله لو كانت الدنیا بأجمعها — وادیكك الاحلال جوادیكا

ولو ملكت رقاب الناس كلهم — شرقاً وغرباً لما جانیكا

مترجم گوید صاحب طبقات النحاة منوله که یاقوت گفته است که اخفش را تصانیف بسیار نفیسه داشت یکی از جمله شرح معرفت کتب سیبویه است و چون مبرد تویک هشتاد سال از روزگارش بسر رسید بالجمله در میان نحاة یازده نفر منتسب به اخفش مشهور لهذا از برای تبصره متبحرکان بر تعیین اسامی و حالات ایشان اشارتی نمود تا اسباب شبهت باز اخفش اوسط ابو الحسن سعید بن مسعدة و اخفش اصغر علی بن سلیمان در این کتاب مذکور شده و اخفش اکبر ابو الخطاب عبد الحمید بن عبد المجید مولی قیس بن ثعلبه است و این سه نفر در میان این یازده تن مشهورند و اخفش اکبر در علم عربیت بتوانا مکانی بود و اعراب لغات کم از ایشان فرا گرفت و نیز از عمرو بن العلا و دیگران که در طبقه او بودند اخذ کرد و سیبویه و کسائی و یونس و ابو عبیده نحو فرا گرفتند و او مردی دیندار و پرهیزکار و در لغت متبحر بود و اول کسی است که در زیر هر شعری تفسیر آن را بنوشت و از آن پیش مردمان برای طریقت عارف بنظر قرار بر آن دو بیت و بعضی از ذکر قصیده فرو گذاشتند آنگاه به تفسیر ببرد اختند چهارم احمد بن عمران بن سلامة الالهانی مکنی بابی عبد الله النحوی و معروف باخفش است مردی نحوی و لغوی و اصلش از شام و در عراق ادب آموخت و در مصر درآمد و انجا بن عبد القدوس در بارهٔ او اکرام کرد و او را بلطف نیز دستار داد و او مودح آل عبیب تفارت است و از وکیع و زید بن الحباب روایت همی کرد و ابن حبان او را از جمله ثقات مذکور داشته و فاتش قبل از سال دویست و پنجاه هم بوده است پنجم احمد بن محمد موصلی نحوی مکنی بابی عبد الله و معروف باخفش و مردی فقیه و فاضل و بمذهب شافعی عارف بود این جنی از او قراءت کرد و در فراوانی ت هشت و در مسجد جامع منصور تویک حلقه و مجلس املا و اعادت همی داشت و در تعلیم قراءات سبع کتابی دارد ششم خلف بن عمرو الشقری البلنسی مکنی بابی القاسم و معروف باخفش و در علم عروض مهارت داشت و بجز از علم عربیت بهره تمام داشت بعض الفاظ عرب را تحقیق بر اشعار پس در زمانه عمرش نزدیک بهفتاد سال پیوسته بعد بقراءت عربیت و تعلیم آن اقدام کرد با روش نیکو مردی با فهم و خوش تلقی بود و ابن عبد البر از وی روایت داشته و فاتش بعد از سال چهارصد و شصتم هجری بود هفتم عبد الله بن محمد بغدادی نحوی معروف باخفش است و از احمد روایت میکرد هشتم عبد العزیز بن احمد نحوی مکنی بابی الاصبع و معروف باخفش اندلسی است ابن عبد البر از وی روایت دارد

شرح حال اخافش

در سال نهصد و ... هشتاد و نهم

در سال شصت و سیصد و نهم هجری در شهر انزکان بلخ ... نهم علی بن مبارک بن رجاء الشریف الاعلمی مکنی بابی الحسن و معروف باخفش دهم علی بن محمد نحوی شاعر معروف باخفش مکنی بابی الحسن الشریف المغربی است و البصره در حضرت علی بن عیسی قراءت نمود و در سال چهارصد و پنجاه و دوم زندگانی همی داشت و از جملهٔ اشعار اوست

وكان العذار فی حمرة الخد — علی حسن خدك المنعوت

صولجان من الزبرجد معطوف — علی اكرة من الیاقوت

یازدهم هارون بن موسی بن شریک القاری النحوی مکنی بابی عبد الله و معروف باخفش از مردم دمشق است در سال دویست و یکم متولد شد بقراءات کثیره و روایات غریبه قراءت کرد و بقراءت همی کار نیک قائم بود به تفسیر و نحو و معانی و غریب و شعر دانا بود و صوتی نیکو داشت تویک عبد الله بن ذکوان و غیره قراءت کرد و ابو الحسن بن الاخرم در حضرت او قراءت کرد و از ابو مسهر الغسانی حدیث همی نمود و ابو بکر ابن الخطیب از وی حدیث کرده و در شمار اهل ادب و فضل است و در علم قراءات و عربیت کتابها تصنیف نمود و در سال دویست و نود و دوم وفات کرد و در تاریخ وفات او اختلاف است والله اعلم

ع ۲۷
ابو الحسن
علی بن احمد الواحدی
المتوی النحوی صاحب
التفاسیر
قیط

علی بن احمد بن محمد بن علی بن متویه الواحدی المتوی کنیتش ابو الحسن و صاحب تفاسیر مشهور است و در نحو و تفسیر استاد روزگار خود بود و در جمله تصانیف بهره ای بکمال گرفته و تمامت مردمان بر حسن گفتار و اشعار او تصدیق نمودند و از او سخن متعین و بر تلمیذی او در درس نحو بکار برد اند از جمله کتابهای او در تفسیر قرآن مجید بسیط است و هم چنین وسیط و نیز و جیز از کتابهای اوست و ابو حامد غزالی اسامی کتابهای سه گانه خود را از وی اخذ کرده است و هم از جمله مصنفات ابو الحسن کتاب اسباب النزول القرآن و دیگر کتاب التحبیر فی شرح اسماء الله الحسنی و شرح دیوان ابو الطیب متنبی است و این دیوان را شرحی نیک و مبسوط کرده است و پیش از این دیوان ابو الطیب را شرحی چنانکه باید کسی ننوشته مانند این شرح نه نوشته و در این شرح چیزهای غریب ذکر کرده از آنجمله در شرح این بیت متنبی گفته است شعر

واذا المكارم والصوارم والقنا — وبنات اعوج كل شیء یجمع

گفتم گفته است پس از آن گفته است که اعوج نام اسب نژاده و کریم است که از بنی هلال بن عامر بود و وقتی با صاحبش گفتند که این اسب را چه دیدی گفت وقتی در بادیه بوده سوار بودم که هیچ را بر این اسب مرغان ابلهم پس یکدسته مرغ سنگخوار نمودار شدند و این اسب نیز تا جنبت آنها بود ببرداشت و راه دراز در میان پیش گرفت و من لگام آن اسب را همی میکشیدم تا آنگاه با مرغان یکجا فرا رسیدیم و این امر بس عجیب است چه قطاه و مرغ سنگخوار بغیر ب ر تند پرواز است و چون اسب آنگاه پرواز کند از دیگر انجام تندتر باشد و با دیگر جوابی میگوید که من لگام اسب را سخت بکشیدم و اگر نمیکشیدم از قطاه پیشتر میرفت و این مبالغتی بزرگ است و اینکه

این است اعوج نام کفر از نیر ابعجر ودر که کار قبیله عارض آوعقد و انجامت فرار کرده و جز این است که بعد
و آن تیر و مذ است که با انجامت ثابت نبوده در خرجین انداخته شد و همراه بعضه پی شستش گرگ شت واز نتن
رودی احاجع نام رفت و این بیت از جمله قصیده ایست که فاتک مجنون سو بدان مرثیه گفته است بالجمله
واحدی مذکور را که شعر وجب تفسیر است و این بیت در حرف همزه مذکور است و علم تفسیر از وی آموخت و در
خدمت او تربیت یافت و در کار الان تجویز که بیمار در جمادی الآخرة سال چهارصد و شصت و هشتم در ایام نیشابور
وفات کرد و متویه بفتح میم و تشدید تاء فوقانی مضمومه و بعد از واو ساکنه یا تحتانی ساکن پس از آن هاء
ساکنه است و نام جد اوست و نسبت متویه بهمین جد است و واحدی بفتح واو و بعد از الف حاء
مهمله مکسوره و بعد از آن دال مهمله است و ندانم این نسبت بچه بوده و سمعانی ذکر نکرده است پس از آن بر من معلوم
شد که این نسبت بسوی واحد بن الدین بن مهره است ابو احمد عسکری چنین ذکر کرده است والله اعلم
تر جیسم کید اعوج بروزن احمد بمعنی کژ است و نام اسبست تیز رو از بنی هلال در جاهلیت اعوجیات
منسوب بآن است و در عرب اسبی نامدارتر و بانژادتر از آن نیست از تحت در قبیله کنده بود قبیله
سلیم بکر فتند پس از آن بنی هلال رسید صاحب طبقات النحاة میگوید واحدی وحید عصر و فرید دهر بود
ورعیان شباب عمر در مطالعت کتب صرف کرد وضمت علما نمود در اثبات و در بلاد و امصار گردید و در خدمت
ابی الفضل عروضی مستفید شد و هم بخدمت شیخ بن الحسن الضریر القهندزی در از کار ۰۰۰ بود و در خدمت
ثعالبی تحصیل تفسیر نمود و رساله چند بدان نسبت و نظام الملک او دست او را اعزاز و اکرام میفرمود لکن در
باره ائمه متقدمین ناشایسته سخن میراند و اگر نه مستحق هرگونه تکریم و تعظیم بود و این شعر در حق او گفته اند

قد جمع العالم فی واحد عالمنا المعروف بالواحدی

مترجم گوید که ابو الطیف دیگر بوده اکثر سواد این اکثار و تعجب نیست شیند این شعر را از ابو الجلال بگویند

لیس من الله بمستنکر ان یجمع العالم فی واحد

۴۰۷ الامیر سعد الملک ابو نصر علی بن هبة الله معروف بابن ماکولا العجلی قلک

علی بن هبة الله بن علی بن جعفر بن علکان بن محمد بن ابی دلف بن ابی دلف القاسم بن عیسی بن ادریس
ابن معقل بن عمیر العجلی کنیت او ابو نصر و بقیه نسبش در ترجمه جدش ابو دلف قاسم بن عیسی در حرف قاف
بتفصیل مذکور است معروف بابن ماکولاست و اصلش از جرباذقان از نواحی اصفهان است پدرش
ابو القاسم هبة الله وزارت القائم بامر الله یافت عمش ابو عبد الله حسین بن علی متولی قضاوت
بغداد گشته و در روزگار خود حدیث بسیار استماع نمود و کتابهای نافع نوشت و از شیخ و کتب عراق
و شام و خراسان اخذ علوم نمود و ابن ماکولا که از فاضلان مشهور بود الفاظ مشتبهه ۰۰۰

تتبع که

تتبع که و سب حضرا از آن جمع نمود و ابو بکر خطیب صاحب تاریخ بغداد چنان بوده که کتاب المختلف و المؤتلف تصنیف
حافظ ابو الحسن دارقطنی و همچنین کتاب مشتبه النسبة تصنیف حافظ عبد الغنی بن سعید جمع و اخذ کرده و جمع بین
آنها نموده و بر آنها بر افزوده کتابی مستقل ساخته و آن را کتاب المؤتنف تکملة المختلف نام نهاد و ابو نصر مذکور این
تکمله نیز فزوده که اسمای ساره کتب که بر آن مفهوم ساخته و آن را نیز کتابی مستقل قرار داده کتاب الاکمال نام کرد
و آن کتاب از نهایت رفع اشتباه و ضبط و تقیید بسیار مفید است و اهل حدیث و ارباب این امر بدین کتاب احتیاج
تام دارند چه مانند این کتاب کتابی وضع نشده است و سبب تحسین است پس از آن ابن نقطه محمد بن عبد الغنی در آخر
پس از آنکه فلان مذکور شده بر آن کتاب ذیلی قرار داده و در آن کار را قصور نموده و بالجمله امیر ابو نصر با تعیین این کتاب
محتاج به استقاع فضیلتی دیگر نیست چه این کتاب به کثرت اطلاع و ضبط و اتقان و استحکام علوم او دلالت دارد
و این دو شعر از اشعار است که با میر ابو نصر منسوب است

قوض خیامک عن ارض تهان بها وجانب الذل ان الذل مجتنب

وارحل اذا کان فی الاوطان منقصة فالمندل الرطب فی اوطانه حطب

ولادت ابو نصر در عکبرا در پنجم شعبان سال چهارصد و بیست و یکم و در سال چهارصد و هشتاد و اند در جرجان
مدت مدیدی مقیم گشته شد و ابو الفرج بن الجوزی در کتاب المنتظم تصنیف خود گفته است که در سال چهار
صد و هشتاد و هفتم کشته شد بروایتی در سال چهارصد و هشتاد و هفتم و دیگری جز ابو الفرج گفته است در چهارصد و هشتاد و نهم
و بروایتی در چهارصد و هشتاد و ششم در خوزستان واقع شد و بقول ... ابو ازمید گفته است که ابو نصر از کرمان
بسوی خراسان بر فتن شد با او جمعی از غلامان ترک بودند پس او را در جرجان بکشتند و اموالش را برگرفتند و فرار
کردند و خونش هدر رفت و حضرت شعر معروف که از ترجمه ۴ ... او بیان کرده و بتمامی در وی او
گفته است در دو یوم قبل موجود است و ماکولا بفتح میم و بعد از الف کاف مضمومه و بعد از آن واو ساکنه پس از آن
لام الف است و من سر آن شنیده ام و هم دانسته ام که اولاد از جهت ابن سلیقة که آنچه ابن جبا باز ثابت گشته
از فرزندان ابو دلف العجلی است و ... مذکور شده و عکبرا از پیش در ترجمه شیخ ابو البقاء مذکور کرده

۴۰۸ قاضی ابو الفرج علی بن الحسین الاصبهانی تکا

علی بن الحسین بن محمد بن احمد بن الهیثم بن عبد الرحمن بن مروان بن عبد الله بن مروان بن محمد بن مروان
الحکم بن ابی العاص بن امیة بن عبد شمس بن عبد مناف القرشی الاموی الکاتب الاصفهانی
کنیتش ابو الفرج و صاحب کتاب اغانی است و جدش مروان بن محمد مذکور و اپسین خلفای بنی امیه است
و ابو الفرج اصلش از اصفهان است و نشو و نما در بغداد و از اعیان ادبا و ثقات علمای او بود و بمصنفین آ
و از جماعتی از علما روایت داشت و ... الفاظ او را کتب ... بسیار است ... و انساب و سیر مردان ... ابو

نیز خوش گفته است و از جمله تشبیهات او مشاهده است که ... ابو الفرج اصفهانی است و از اخبار و اغانی و اخبار
و آثار و احادیث مسنده و انساب چندان در خاطر داشت که هیچکس را بآن اندازه ندیدیم و از علوم دیگر نیز
محفوظ داشت از آنجمله نحو و لغت و خرافات و سیر و مغازی و آن چیزها که از این مقوله است و بخط او است شعر
علم جوارح و علم بیطره و دمی از علم طب و نجوم و اشربه و جز آن بهره تمام بود هم اشعار او بسیار بود و در نهایت اتقان و ظرافت
و حسن و نیز کتابهای بهیج تصنیف نموده از جمله کتاب اغانی است و تا صاحب ابن عباد در سفر ... بوده در آن باب گفته
آن کتاب نوشته است از صاحب بن عباد حکایت کرده اند که در سفرها شتر کتاب از بهر مطالعت و صحبت با خود
همراه داشت چون کتاب اغانی بوی رسید از همه جز آن کتاب هیچ کتاب با خود همراه نداد و بآن کتاب از کتب دیگر مستغنی
شد و دیگر از جمله مصنفات ابو الفرج کتاب القیان و کتاب الاماء الشواعر و کتاب الدیارات و کتاب دعوة الاطباء
و کتاب مجرد الاغانی و کتاب اخبار جحظة البرمکی و مقاتل الطالبیین و کتاب الحانات و آداب الغرباء است و در
بلاد اندلس بعض کتب که تصنیف کرده بود از بهر بنی امیه که در آن زمان در اندلس سلطنت داشتند و در
خفا از برای ایشان فرستاده بود و از ایشان در نهانی از زر او انعام رسید و فوائد بسیار یافت و از جمله کتاب نسب بنی عبد
شمس و کتاب ایام العرب که هزار و هفتصد روز بوده در آن ذکر کرده و کتاب التعدیل و الانتصاف در مآثر
و مثالب عرب و کتاب جمهرة النسب و کتاب الغلمان المغنین و کتاب نسب بنی شیبان و کتاب نسب
المهالبه و کتاب نسب بنی تغلب و نسب بنی کلاب و کتاب الغلمان المغنین و غیر ذالک بود و او که
وزیر مهلبی پیوسته بجهت او ملازم بود و از جمله مدایح او این ابیات است

و لما انتجعنا لائذین بظله	اعان و ما عنی و من و ما منا
وردنا علیه مقترین فراشنا	وردنا نداه مجدبین فاخصبنا

و هم این اشعار او در حق مهلبی انشاد کرده است و از جمله قصیده ایست که او را تهنیت گفته است بفرزندی که از کنیز
رومیه برای او متولد شده بود و آن کنیز ...

اسعد بمولود اتاک مبارکا	کالبدر اشرق تحت لیل مقمر
سعدا لوقت سعادة جادت به	ام حصان من بنات الاصفر
متشمخ فی ذروتی شرف الوری	بین المهلب منتماه و قیصر
شمس الضحی زفت الی بدر الدجی	حتی اذا اجتمعا اتت بالمشتری

و اشعار ابو الفرج بسیار و محاسنش بشماره مشهور است و لادتش در سال دویست و نود و چهارم
بود و در همان سال بحتری شاعر وفات کرد و در روز چهار شنبه چهاردهم ذیحجه سال سیصد و پنجاه و ششم در بغداد وفات کرد

بعد از

و ...

الحافظ ابو القاسم
علی بن ابی محمد ملقب بثقة الدین
و معروف بابن عساکر
الدمشقی

و بر وقتی در سال سیصد و پنجاه و ششم ... ذکر ... بحتری ... در آن بود ... خرد
گفته بود و عقلش تمامی گرفته بود و در این سال سیصد و پنجاه و ششم بود و دانشمند بزرگ و بسیار از ترک جهت دیگر
سرای کشته شدند و هم در این سال که ابو الفرج ذکر و دیگر ابو القاسم ... در حرف همزه یاد کرده و سه شهریار نامدار یعنی
سیف الدوله بن حمدان و دیگر معز الدوله بن بویه دیلمی کافور اخشیدی بود و ابو الفرج در ترجمه هر یک از ایشان
نام برده شده است فسبحان الذی لا یتغیر بزوال و فناء و له البقاء و الکبریاء علی بن ابی محمد الحسن بن هبة الله
ابن الحسن بن عبد الله بن الحسین کنیتش ابو القاسم و لقبش ثقة الدین و معروف بابن عساکر دمشقی و در روزگار
خویش محدث شام و از بزرگان فقهاء شافعیه است و فضل و حدیث مشهور است جهت جمهور رجال در طلب
حدیث بسیار رنج برد که هیچ کس بآن اندازه او سفر نکرده و از هر کس طلب نموده بود که گفته اند که در شهرها و اماکن
گوناگون ... ملاقات نموده و در سفر با حافظ ابو سعد عبد الکریم بن السمعانی رفیق بود و بالجمله محدث حافظ و متدین
و متورع و ضابط ... بود و در اسناد ... و از اصحاب ... آنها
دیدن ... که کسی ... خبر ... ان جمال ... بود و ... تصنیف
کرده چیزها خوب تخریج نموده در احادیث حسن ... بود ... حافظ ... کتاب تاریخ الکبیر
از ... دمشق در ... تصنیف نموده چیزها عجیب در آن ذکر کرده و آن تاریخ بر ... تاریخ بغداد ... حافظ
زکی الدین ابو محمد عبد العظیم منذری حافظ مصر ... در ... ذکر این تاریخ در میان بود و ... از آن
... بود ... و تمام
این چنین کتاب ... در ... بزرگ این کتاب ...
... این تاریخ ...
و ... زکی الدین ... گفته است ... هر کس با این کتاب ... حقیقت این ... معلوم کرده
و ... این کتاب ... آنچه ... است او ...
... و آن چیزها ... نیست ... حصر آن ... ممکن ...
با آنچه او ... از این تاریخ ... و ... است ... از آن جمله است

الا ان الحدیث اجل علم	و اشرفه الاحادیث العوالی
و انفع کل نوع منه عندی	و احسنه الفوائد و الامالی
و انک لن تری للعلم شیئا	یحققه کافواه الرجال
فکن یا صاح ذا حرص علیه	و خذه عن الرجال بلا ملال

ولا تاخذنّی بحق هوی   من الصحیف بالاء الوصال

و هم این اشعار ازوست

ایا نفس ویحک جاء المشیب   فماذا التصابی وماذا الغزل

تولی شبابی کان لم یکن   وجاء مشیبی کان لم یزل

کانی بنفسی علی غرة   وخطب المنون بها قد نزل

فیا لیت شعری ممن اکون   وما قدر الله لی فی الازل

و در این اشعار بالتمام الا بیتی بوخته ... قبل از ایام ... در شان ... مصرع ... معروف بعلوک استاد الشعرا ثبت

شباب کان لم یکن   وشیب کان لم یزل

و در بیان اینکه این دو جزو اند که تفاوت بیت و این بیت از ابیات جنیس است و الله اعلم گویند آن مذکور بود ولادت
این عساکر در اول محرم سنه چهارصد و نود و دو و وفاتش در شب یکشنبه بیست و دوم رجب سال پانصد و هفتاد و یک مدفنش
در مقابر باب الصغیر ... پدر و دیگر اهل بیت بود در دمشق و بجنازه قطب الدین شیخ ... حاضر گشت و سلطان
صلاح الدین نیز در نماز حضور یافت و پسرش ابو محمد قاسم بن علی الحافظ بهاء الدین لقب داشت در ایام صغر ... محمد
در دمشق وفات کرد ... روز در خارج باب النصر ... و اولادش در دمشق ... و ... جمال الدین ... لقب داشت هم
بود او نیز حافظ الحدیث و خبیر است و مولد ابن عساکر صاحب الترجمة ابو الحسن بن هبة الله ... و فقیه و
محدث بود در روز ... ماه شعبان سال پانصد و ... در دمشق برد و روز دیگر در مقبره باب الصغیر دفن
کردند تاریخ تولدش بنابر روایتی ... ابن عساکر او در عشر اول ماه رجب سال چهارصد و هشتاد و هشتم بود و در سال
پانصد و بیستم ... در خدمت ... که این ... مذکور گشته و این برهان قرائت نمود ... و

۴۱۰ دمشق ... در مقصوره ... در مسجد جامع بتدریس نمود و فتوی راند و حدیث گفت علی بن عبد الله بن عبد الجبار   ابو الحسن علی بن عبد الله السمنانی اللغوی رحمه الله
السمنانی اللغوی کنیتش ابو الحسن است در علم عربیه قائم بود ... علم العروض ... و کتب را ... در آن با خط
خود چیزی نگاشته در فن ادب مرغوب است ... از احوال او چیزی معلوم نشد جز اینکه ... از ابو بکر بن شاذان
و ابو الفضل ... سماع نموده ... خطیب در تاریخ خود او را یاد کرده و گفته است از او ... او
کتابت کردم و او ادیب ... و خطش در کمال استحکام ... بود ... روایات ... ادب قرائت نمود و چیزی
کتابهای بخط خود ... نوشته ... ابو ... الادب ... و چنان شد که کتابها در آب غرق شده
... وفات ابو الحسن روز چهارشنبه ... سال چهارصد و ... بود ... نسبت او
سمنانی ... است و سمنانی بکسر ... نقطه ... میم اول و فتح میم ثانی ... پس از آن دال

کتاب درة الغواص

کتاب درة الغواص حریری نیز ... که ... نسبت ... و ... سمنانی
و در نسبت ... وجه خطا ... است ... از اصطلاح است پس از آن گفته است صحیح این است ... در حال نسبت
... سمنانی ... مصنف ... تحقیق حریری ... و نسبت ابو الحسن مذکور ... سمنانی است
و ... سمنانی ... قیاس و اصطلاح خواص است ... اصطلاح عامه ... گفته است ... مترجم گوید ...

۴۱۱ بروزن ... سید اجل ... الشریف المرتضی علی بن الطاهر ذی المناقب ابی احمد الحسین بن موسی بن   السید الشریف المرتضی علم الهدی ابو القاسم علی بن طاهر رحمه الله
محمد بن ابراهیم بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین بن الحسین بن
علی بن ابی طالب علیهم السلام کنیتش ابو القاسم است نقیب طالبیین بود در علم کلام و ادب و شعر از ائمه
علمای اعلام است و این جناب بسی بزرگوار ... از ... مذکور ... علم الهدی ... مذهب ... تشیع ...
... است و هم در اصول دین ... و هم دیوان ... شعر داشته ... در اشعار ... از لطیف ...
خیال توصیف ... و این ... دیوان ... اشعار ... است ... در کتاب
نهج البلاغه ... کلمات و خطب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام جمع کرده ... که این کلام ...
علم الهدی ... برادرش ... رضی ... از کلمات علی بن ابی طالب علیه السلام نیست بلکه ...
... و نسبت ... این کلمات ... در تصنیفات
سید مرتضی ... و ... کتاب ... مجالس ... ادب
و در آن کتاب ... نحو و لغت و ... بر فضیلت آن جناب دلالت
دارد و ... اطلاع او ... علوم ... و ... کتاب ذخیره سید مرتضی ... است
و این ... ائمه عراق ... من الاختلاف و الاتفاق ... در حضرت او ... فضلا
آن ... در خدمت او کتاب ... آن حضرت صاحب ... عراق و جامع ... و
... آن مملکت ... اخبار او باطراف ... رسیده و ... به اشعار ...
وحدث فی ذات الله ... و آثاره الی توالیفه فی الدین و تصانیفه فی احکام المسلمین مما یشهد انه فرع
تلک الاصول و من اهل ذلک البیت ... و ... جلیل ...
... و ... در ذات ... اوست ... و ... است
... کتاب ... اصول ... و ... آن ... و ... شعر که ... است

ضن عنی بالنوم اذا انا یقظان   واعطی کثیره فی المنام
والتقینا کما اشتهینا ولا عیب   سوی ان ذاک فی الاحلام

کتاب درة الغواص

الظهور و غرائب فی ادوار روایات مشهور شده و اکثر اهل تراجم که [illegible] حسیب و حبر نجیب شریف مرتضی علم الهدی ملقب
ذوالمجدین و معروف بسید مرتضی است و آن جناب مطلب بروزگار خویش مقتدای انام و قبله فضل و علام در ریاست دینیه
و دنیویه آیة الله العالمین بود صاحب مجالس المؤمنین نوشته که سبب لقب یافتن سید بعلم الهدی آنست که ابو سعید محمد بن الحسین بن عبدالرحیم
که وزارت قادر عباسی داشت روزی مریض شد [illegible] روزگاری بر همین منوال بود تا شبی حضرت امیرالمؤمنین
علی بن ابیطالب علیه السلام را در خواب دید که بوی فرمود که بعلم الهدی بگو تا دعا کند تا شفا یابی محمد وزیر گفت یا امیرالمؤمنین
و علم الهدی کیست فرمود علی بن الحسین الموسوی پس وزیر نامه بخدمت سید نوشت و در عنوان آن نامه بدان لقب یاد کرد
و در خواب شنیده بود نوشت و حضرت سید مرتضی آن نوشته را دید و از درج آن لقب [illegible] و از آن لقب ابا نمود
جواب وزیر نوشت که از خدا در کار من بترس [illegible] این لقب [illegible] نزد بعضی [illegible]
[illegible] که این لقب را از پیش خود ننوشته ام جز آنکه امیرالمؤمنین مرا بدان امر فرموده [illegible] آن جناب
قصه خواب خویش [illegible] خلیفه عرض کرد [illegible] سید مرتضی رضی الله عنه [illegible] آن لقب
بازنمود [illegible] مرتضی گفت که این لقب [illegible] جد تو [illegible] قبول کن [illegible] تا نوشته
این لقب [illegible] در جمیع القاب آن جناب [illegible] بدان لقب مشهور شد [illegible] آن جناب
[illegible] مصنفات و مؤلفات او [illegible]
[illegible] از هر جهت [illegible] و عمر شریف [illegible]
[illegible] نهج البلاغه [illegible] سید مرتضی [illegible]
[illegible] سید رضی محمد بن الحسین الموسوی [illegible] مراتب فضل و کمالات [illegible]
و حفظ او [illegible] نهج البلاغه
از حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام [illegible] حضرت [illegible]
[illegible] این خطب [illegible]
[illegible] امام علیه السلام [illegible] عبارات و دقیق کلمات [illegible] این خطب
از آنجا [illegible] روزگار [illegible] سید مرتضی [illegible]
[illegible] سید مرتضی [illegible] روزگار [illegible]
[illegible] سید مرتضی [illegible] و معجزات [illegible] امام علیه السلام [illegible]
[illegible] از آنکه علی بن ابیطالب امام زمان و خلیفه [illegible] بما یکون و ما کان و حجة الله
فی السموات و الارضین و وصی رسول رب العالمین [illegible] ذات موجودات [illegible]

در جمیع صفات حسنه از علم و شجاعت و فصاحت و سخاوت و حکمت و قوت و قدرت و دیگر صفات [illegible]
بر جمیع افراد ممکنات از پیشینیان و پسینیان [illegible] من الاتفاق و الاختلاف [illegible]
آنحضرت الکاملات و جمیع کلمات و بیانات آنحضرت فوق کلام مخلوق است [illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible] خطب [illegible] این خطبه [illegible]
و معجزات [illegible] سید مرتضی [illegible] آنحضرت [illegible]
امامت و ولایت [illegible] آنحضرت [illegible]
[illegible]
[illegible] عراق [illegible]
حضرت ولایت [illegible]
[illegible] امیرالمؤمنین [illegible] نهج البلاغه [illegible]
[illegible] امیرالمؤمنین علیه السلام [illegible]
مرتضی [illegible] سید رضی الله عنه این خطب [illegible]
ساکت [illegible] روزگار [illegible]
[illegible] ولایت [illegible] امامت [illegible] سید مرتضی [illegible]
[illegible]
جمیع [illegible]
[illegible] روایات [illegible]
[illegible]
و طعن و دق [illegible] یریدون لیطفؤا نور الله بافواههم و الله متم نوره و لو کره الکافرون

۴۱۲ ابو الحسن علی بن الحسن الفقیه الحلبی الشافعی تکمله
علی بن الحسن بن الحسین بن محمد القاضی المعروف بالحلبی صاحب الحلبیات المنسوبة الیه الموصلی الاصل
المصری الدار الشافعی [illegible] ابو الحسن [illegible] محدث [illegible] ابوالحسن [illegible]
[illegible] و ابوالفتح [illegible] و ابوسعد [illegible] و ابوالقاسم [illegible] از فضلا و علما در زمان او [illegible]
[illegible] از ابوالحسن [illegible]
[illegible]
[illegible]

مسند مصر بود و قاضی ابوبکر بن العربی او را دیده است و گفته است در مصر اسناد بود و در قرافه الصغری نزول داشت و او را
روایات عالی قدر و تصو مرتفع بود و فوائد کلی جمع او از حدیث مرتب کرده و قرائة کتاب او در صحیح و دیگر گفته‌اند
در خلعی تسویه قضاوت فاینه شد و ابونصر احمد بن الحسن البزاز اجزائی که او از وی سموع داشت بعض آورده و دو سال
که از وی روایت کرد ابوالفتح عبد و ابوبکر احمد بن الحسن الرازی است جزو از وی اخراج کرده خلعیات نام نهاد
و این اجزاء و جز آن منسوب است و از جمله از آنها نقل شده است که گفته است نقش نگین او و هر روز بیداد این بود

وان امرأ دنیاه اکبر همه لمستمسک منها بحبل غرور

از ابوالعلاء هریشه که از جمله نقش نگین خویش بود این شعر که انشا کرده است در دو بیت از ضیعه خویش بعضی و کوتاه ترگوید
پس پیشم که کو بنده این شعر کیست و بجز نظر کردم یکسی نیافتم پس بعد از آن خویش نقش کردم ابوالعباس گفت که
که این بیت از ابن قرنبه بن بحیم بن مرة معروف به ابن خفیف است و حافظ ابوطاهر سلفی گفته است ابوالحسن
خلعی جز در مجلس اجماع حدیث میشد ختم مجلس بود این دعا مینمود اللهم ما انعمت به فتممه وما انعمت به فلا تسلبه
وما سترته فلا تهتکه وما علمته فاغفره ولادت خلعی در ماه محرم سال چهارصد و پنج در مصر واقع شد و وفاتش نیز در مصر
در هفدهم ماه ذی الحجه در روز شنبه بیست و ششم محرم سال چهارصد و نود و دو روی داده و در قرافه صغری دفن شد الحکم
سال چهارصد و هشتاد و هشتم بوده و خلعی بکسر خاء معجمه و فتح لام و بعد از آن عین مهمله نسبت به خلع است و ابوالحسن
مذکور از این روی به خلع منسوب بود که در مصر از برای ملوک مصر خلع خلعیه و خلع بعض مراد بوده است از بعض راه رو
باین گویه بآن نسبت شهرت گرفته و قرافه بفتح قاف و فاء راء مخففه و بعد از الف فاء ده که قرافه است کبری و صغری
قرافه کبری در ظاهر مصر و صغری در ظاهر قاهره است و قرافه صغری قبر شافعی است و بنو قرافه قبیله از معافر
بن یعفر باشند و در این هر دو مکان نازل شدند و این مکان به آن منسوب شد و فاء نه با فاء و بعد از الف میم
مکسوره و بعد از آن یاء تحتانی پس از آن راء و کاهی برای یاء الف افانیه خوانند قلعه و سوادی است از اعمال
حلب مترجم گوید فخذ بفتح اول و کسر ثانی از عرب نزد ما است بطونیه که کمتر از بطن باشند و تر قبیله است مرتب
طریق است اول شعب است بعد از آن قبیله پس از آن فصیله بعد از آن عماره پس از آن بطن پس فخذ است
علی بن محمد الشابشتی الکاتب کنیتش ابوالحسن و مردی ادیب و فاضل بود و کتب بسیار به عزیز بن المعز العبیدی
صاحب مصر تعلق یافت و عزیز خزانه کتب خود را به وی تفویض کرده بود و دفترخوان قرار داده او را
بر عزیز کتاب بخواند و در مجالست و منادمت مرتبه و مردی شیرین سخن و خوش محاورت بود و او را مصنفات
نیکوست از جمله کتاب الدیارات است که مرتب است و دو مرتبه از موصل جانب تعلیم مذکور رحمه است و هم خبرهای دیارات
عراق و شام و جزیره و دیار مصر به و مشاهیر دیرها در آن ذکر گفته شده و هرچه در آنجا وقوع یافته برشمرده

413 ابوالحسن علی بن محمد الشابشتی الکاتب تکو

بالکسوب

بالسوب و دیارات آن هر خالدین و ابوالفرج صفهانی گفته است که ابوالحسن در این دیارات تألیف و جمع کرده است
و از مصنفات است کتاب الیسیر بعد العسر و کتاب مراتب الفقهاء و کتاب التوقیف و التخویف و هم اورا مکاتبات
و مراسلات است در تضمن اشعار و حکم است و هم جز این کتب نیز در ادب و غیره مصنفات است در سال
سیصد و نود و هفت و مجرد در شهور سال ... دو مرتبه معروف مسیحی در سال سیصد و سی و اول در تتمه الفهرست و دیگری براین تحقیق
افزوده و گفته است در الشابشتی بدین معنی از صغر بود و در مصر وفات داده و این کلمه وقت تشنه بفتح شین معجمه و بعد از
الف باء موحده مضمومه و بعد از آن شین معجمه ساکنه و بعد از آن تاء و قطعه ای است و این نسبت بسیار غریب
است که تا آنجا من معلوم نکردم پس از آن هر از بعد است در کتاب الانساب تصنیف ابوالحسن الصابی الکاتب
و هم ابن معلم که وی نسبت شابشتی داده و هم جعفر بن ابی الدم محدث در اول سیصد و هشتاد و ششم در تحریر اصفهان
گفته شده است و این هم ذکر است و نیز نسبت است که نسبت بعینه دیگر استاد صاحب این
ترجمه است یعنی ابوالحسن مذکور منسوب است به شابشت جد و هیچ یکی از اجداد او شابشت نام داشته است و بود
منسوب که دیره جد و در او لدد او این نسبت کار منتهی و این و نکته دیگر آمیره با این ابوالطاهر و دیگر است
در اینها آنقدر ذکر کردیم و الله اعلم بالصواب برین که مکید شابشت بالتی معجمه و بعد از الف باء موحده است
بعد از جیم تا این روایت دیده آن در روز و هر زمان بین مولد بود ابوالحسن مذکور یکی از اجداد شد
منسوب به آبائی است و مرد از ان کتاب تحریف شده و یاء مهملیه با تین معجمه شده چنانکه از بعد اسلاف
علی بن محمد بن خلف المعافری القروی کنیتش ابوالحسن و معروف به ابن القابسی و در اکثر علوم حدیث
و متون و اسانید و جمیع متعلقات آن است و مردم لسان و در اوضاع عقائد واسع بود و در علم حدیث کتاب
الملخص به تصنیف اوست که در آن بر جمع اسناد است که حدیث مالک بن انس است در کتاب الموطأ بروایت
ابوعبد الرحمن عبد الرحمن بن القاسم المصری در آن جمع کرده است و با آنچه کتب او کم بود است و در باب فقه و سعادت
جنید و تازه است ولادت ابوالحسن مذکور در روز دوشنبه شش روز از سال سیصد و چهارم گذشته
روی داد و در روز شنبه ده روز از ماه رمضان گذشته در سال سیصد و نود و سه و هم بصور شرقی گنجی
و در مسجد بجنت و در شهر کتاب المجاز روایت از ابوزید و ابوالحسن ... و در قیروان سر حجت که در
بامداد روز چهارشنبه اول یا سوم شعبان سال سیصد و نود و سه و در ... ابوعبدالله ... وابیب
بدین طریق روایت کرده حافظ سلفی در معجم السفر آورده از قصر حکایت که گفته است در آنچه این قابسی
در قیروان سکنی داشت آن شخص در مجلس او لکن بود چند شعر در عزای این شعر با تعود نقوی به

یا ودمن القلب نسانکم وتأبى الطباع على الناقل

414 ابوالحسن علی بن محمد معروف بابن القابسی تکو

ابو الحسن گفت ای مسکین از چه از این کلام خدای بی‌خبری و بی‌خبر لا تبدیل لخلق الله ذلک الدین
القیم ولکن اکثر الناس لا یعلمون آیه‌ای در اینکه هرچه خدای خواهد تغییر در آن نشود و از طبیعت کار خبر نیست
وفات او در شب چهارشنبه سیم ربیع الآخر در سال چهارصد و نیم و هنگام عصر روز چهارشنبه در قیروان مرقد
و جماعتی بزرگ در شب وفات او تا صبح قرآن ختم بالای قبر او بخواندند و شعرا زبان در مرثیه او انشاد کردند
و در آن هنگام ابو الحسن ... فیه بعضی شعر ... که

سمعت ... و من یعش ثمانین حولاً لا ابالک یسأم

ابو بکر الصقلی گفته است که ابو الحسن قابسی گفت ... در نسبت ... قابسی نام
گفته با آنکه قابسی نیستم بلکه ... قابسیه ... گفته در قابس است
... قابسی ... قرطبی ... منسوب ... صقلیه ...
منسوب داشته صقلی گفته با آنکه صقلی نیست و از جمله ... اوست

مرکز ... گفت ...

لعمر ابیک ما نسب المعلی الی کرم و فی الدنیا کریم
ولکن البلاد اذا اقشعرت فضوّح نبتها رعی الهشیم

... پس از آن گفت انا الهیثم انا الهیثم و الله لولا
ان فی الارض خضراء ما رعیت انا ... آن ... ابو محمد ... است
... مناظره و تدریس ... در ... او
او ... نظر ... لطیف است چنانکه ...
... لطیف آمیز ... است

و قابس بفتح قاف ... ابن ... در ... قابس است ... در ... است
... امیر تمیم بن المعز بن بادیس ... ابو ... قابسی ... طلب ...

قصیده طویله در مدح او انشاد کرد و اول آن این است

ضحک الزمان وکان یرعی عابساً لما فتحت بحدّ عزمک قابسا
انکحتها عذراء ما اصدقتها الا القنا و بواتراً و فوارسا
الله یعلم ما جنیت ثمارها الا وکان ابوک قبلک غارسا
من کان بالسمر العوالی خاطبا فتحت له بیض الحصون عرائسا

ابو القاسم
علی بن جعفر معروف
بابن القطاع السعدی
اللغوی
...

علی بن جعفر بن علی بن محمد بن عبد الله بن الحسین بن احمد بن محمد بن زیادة الله بن محمد بن الاغلب السعدی بن
ابراهیم بن الاغلب بن سالم بن عقال بن خفاجة بن عبد الله بن عباد بن محرز بن سعد بن حرام بن
سعید بن مالک بن سعد بن زید مناة بن تمیم بن مر بن اد بن طابخة بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن
عدنان المعروف بابن القطاع السعدی الصقلی المولد المصری الدار و الوفاة اللغوی ... این نسب
... نگاشته ... در بعضی مسودات ... از ... کلام ... نسبش ...
نسبش ... علی بن جعفر بن علی بن محمد بن عبد الله بن الحسین ... السعدی ... سعد بن
زید مناة بن تمیم والله اعلم کنیتش ابو القاسم و یکی از پیشوایان علم ادب ... و از او مصنفات
مفیده است از جمله کتاب الافعال است ... تصنیف کرده ... کتاب الافعال ابن القوطیه ...
ابن القوطیه در تصنیف این کتاب ... و دیگر از تصنیفات او کتاب ابنیة الاسماء است ... جامع ...
جامع است ... و اختصار در آن ... و بر کثرت اطلاع مصنف دلالت دارد ... کتابی ...
در فن عروض است و هم از مصنفات او کتاب الدرة الخطیرة فی المختار من شعر شعراء الجزیرة است ... کتاب لمح
الملح است ... از شعرای اندلس ... ولادت ابو القاسم ... در ماه صفر ... سال ...
در صقلیه بود ... صقلیه ... ابن البر اللغوی ... علم ادب قراءت کرد ... در علم نحو ...
کامل ... صقلیه ... گفته ... در ... مصر شد ...
مصر را اکرام و اعزاز او ... روایت ... و در ... ت ... نظم ...

و از جمله اشعار اوست ... این است

... حلّت عقودی و اوهنت جلدی
... اما سمعتم بالنفث فی العقد

و هم از اشعار ابو القاسم است

فلا تشغلن العمر فی طلب الصبا ولا تشقین یوماً بسعدی ولا نعم
ولا تندبن اطلال میة بالّلوی ولا تبک ... الشوق علی رسم
فان قصاری المرء ادراک حاجة ... مذمات الاحادیث ...

و هم از جمله اشعار اوست ... در حق ... گفته

یا من رمی النار فی فؤادی و ابسط العین بالبکاء
اسمک تصحیفه ... و فی ثنایاک برء دائی

... در ...
... لام ...
... است

اردد سلامی فان نفسی | لم تبق منها سوی الذماء
فارفق بصب اتی ذلیلا | قد برح الیأس بالرجاء
انهکه فی الهوی التجنی | فصار فی رقة الهواء

و تصحیف حمزه جمزه است و او را اشعار لطیفه است و لله درّش چنانکه مذکور شد در بدیع الحارمه و در لسان المیزان
در کتابش نفح الخطیرة فی شعراء الجزیرة در اینجا که درآورده و کتاب احوال خود را که ذکر نموده و کلامی که گفته بنگویند است
و همچنین در مصر در سال ها نصره و بتصرف تمام است و از بن سعدی و صقع مذکور که مرد الزرکلی اعلم
ترجمه کرده صاحب طبقات النحاة و سلامت در تاریخ یمن آورده و گفته است که درقاهره در زمان افضل بن امیر
الجیوش بوده تعلیم میداد و صحاح جوهری را از بر داشت روایت میکرد و غیر در روایت صحاح بعضی تا کتب بخواند و از یمن بر
برقت هم در روایات آنجا است و هم اشعار حضرت ازوی نگاشته است و نگارش آن موجب الطاف

۴۱۰ ابو محمد علی بن احمد الاموی معروف بابن حزم

علی بن احمد بن سعید بن حزم بن غالب بن صالح بن خلف بن معدان بن سفیان بن یزید
مولی یزید بن ابی سفیان صخر بن حرب بن امیة بن عبد شمس الاموی کنیتش ابو محمد است جدش
یزید اول کسی است که از اجداد او مسلمان گردید و اصلش از فارس است و جدش خلف اول کسی است
از پدران او که داخل اندلس شد و ولادتش در قرطبه از بلاد اندلس روز چهارشنبه پیش از برآمدن
خورشید در سلخ ماه رمضان سال سیصد و هشتاد و چهارم در طرف شرقی اندلس اتفاق افتاد و او مردی حافظ بعلم
حدیث و فقه آن دانسته است و هم در احکام کتاب و سنت مستنبط بود و پیش از آنکه مذهب شافعی قرار دهد
از آن مذهب بمذهب اهل ظاهر رفت و در بسیاری از علوم متفنن بود و عامل بعلم با آنکه اولاد و عیالش بود
از آن پیش در وزارت و تدبیر مملکت ریاست بود در آخر زهد و ورع اختیار کرد و بخضوع و خشوع و تفایس
بسر برد و تالیف بسیار بود و در علوم حدیث و دیگر مصنفات و مسندات کتابهای بسیار جمع کرد و هم کلام
زیبا داشت و در فقه حدیث کتابی تصنیف کرده موسوم بکتاب الایصال الی فهم کتاب الخصال الجامعة
لجمل شرایع الاسلام فی الواجب و الحلال و الحرام و السنة و الاجماع بعد از اقوال صحابه و تابعین و غیرهم
از ائمه مسلمین سوده و آن کتاب ایراد کرده بود در مسائل فقه و حجت از هر طائفه برهان طایفه است
و آن کتاب بزرگی است و هم او را کتاب الاحکام لاصول الاحکام است در نهایت اتقان نموده و حجتها
ایراد کرده و دیگر کتاب الفصل فی الملل و الاهواء و النحل و کتاب فی الاجماع و مسائله علی ابواب الفقه
و کتاب فی مراتب العلوم و کیفیة طلبها و تعلق بعضها ببعض و کتاب اظهار الیهود و النصاری للتوریة
و الانجیل و بیان تناقض ما بایدیهم من ذلک مما لا یحتمل التأویل و در این کار هیچکس بروی مسبوق نبوده

و دیگر کتاب التقریب است در حدود منطق که بالفاظ عامیه و امثله فقهیه در منطق آن بیان کرده و از همه نسب آنکه در منطق بیان کرده است
نموده که و او آن علم خوب گفته و سخن در آن بجا جوابها داده است و بطریق تقرب رفته و در آن ابیات فی ذلک رساله است
و همچنین و این کارها بروی شیخ بجهت بود و استاد او در فن علم منطق ذکر شده بود محمد بن الحسن المذحجی القرطبی است معروف
بابن الکتانی است و او مردی شاعر و ادیب و طبیب بود و در علم طب صاحب رسائل است و در فن ادب نگارش نمود
و بعد از آن اشعار و رسائل هم داشت که و این نسبت است ابن بشکوال در کتاب الاکمال در باب کتاب می و گفته که از لفظ
ابو عبد الله الحمیدی نقل کرده است و او را کتاب کبیر بود در نقط العروض نامیده و اشیاء غریبه نادره در آن گرد آوردم
و آن کتاب بس مفید است و ابن بشکوال در حق او گفته که ابو محمد از قاطبه علماء اندلس در علوم اسلام جامع
و در معرفت آن علوم و توسع در علم لسان و لسانی بهره او از شعر و بلاغت و شناختن اخبار و سیر مردم
از آن جماعت اعلم و اوسع است پسرش ابو رافع فضل بن علی و ابو بکر حمزه است که تمام او از تالیفات پدرش
بخط خود پدرش بجهت مقدار آن و هر چه جمع فراهم شده بود به نزدیک هشتاد هزار ورق بود شرح مختصر و خط ابو جعفر
محمد بن فتوح الحمیدی گفته است که ما هیچکس مانند ابو محمد کس ندیدیم که با ظهور ذکاوت و سرعت حفظ و کرم
نفس و تحمیل داشته باشد و هم ندیدیم هیچکس سریع تر از ابو محمد بالبدیهه شعر گفته و این شعر از اشعار او است که

لئن اصبحت مرتحلا بجسمی | فروحی عندکم ابدا مقیم
ولکن للعیان لطیف معنی | له سال المعاینة الکلیم

و نیز در این معنی گفته است

یقول اخی شجاک رحیل جسم | و روحک ما له عنا رحیل
فقلت له المعاین مطمئن | لذا طلب المعاینة الخلیل

و هم از اشعار ابو محمد است

اقنا ساعة ثم ارتحلنا | و ما یغنی المشوق وقوف ساعة
کان الشمل لم یک ذا اجتماع | اذا ما شتت البین اجتماعه

و نیز حمیدی گفته است که ابو محمد مع بن ابی احمد حزم میزبانی ابو محمد مذکور این شعر را از زبان فی ابیاته که گفتار عبد الملک بن جهور است

ان کانت الاجسام بائنة | فنفوس اهل الظرف تأتلف
یا رب مفترقین قد جمعت | قلبیهما الاقلام و الصحف

و هم از اشعار او است

و ذی عذل فیمن سبانی حسنه | یطیل ملامی فی الهوی و یقول

ان حسن وجه کان لم تر غیره ولم تدر کیف المجهولات تمثل
فقلت له اسرفت فی اللوم ظالما وعندی رد لو اردت طویل
الم تر انی ظاهری وانی علی ما بدا حتی یقوم دلیل

و در میان ابو محمد و ابو الولید سلیمان الباجی که از ابن حزم در حرف باء مذکور گردید مناظرات و محاورات رفت و هر دو
در یکدیگر رشته سخن بود دراز کردند و در باره دانایان گذشتگان آنچه گفتنی بود بیان نمودند چنانکه یکی ازو پاز گشته
زبان بدزبانی گشوده بود و آنچه از هر دو ایشان رسیده و در وفا ازو آنچه گفته گفته فقها زبان او بسته و رو نهادند
در کین او آنکه سخن و سخنان او را چو را افکندند و در گمراهی او همگی سخن شدند و برشتی عبارت او پرداختند و
بر تاریخ او شدند از فتنه او هم مردمان را از مراودت و مصاحبت او دور داشتند از او بازداشته ابن حزم
روی آورد نظم کرده از انشای خویش بر پیمان سخن گفت به همان لبله رسید و در آنجا در میان روز یکشنبه و از
این سخنان بیاد رسید و جاه و حشم دیگر همان بار افگند و گم مردمان رفته لذ و مرگ او در منتلیشم در قریه ابن حزم و
روز و ولادتش پس از سپیده دم روز چهارشنبه سلخ ماه رمضان سال سیصد و هشتاد و چهار
بود و ابن صاعد گفته است که ابو الفضل بن العریف از ابن حزم مذکور روایت کرده ابو محمد مذکور گفته است
لسان ابن حزم و سیف الحجاج بن یوسف شقیقین یعنی زبان ابن حزم و شمشیر حجاج بن یوسف تو امان
از یک شکم زاییده اند و تحقیق بکنیده در انواع علوم گفته است ابو محمد اهل هر قوم از وی به گفت
مولانا ابو عمرو احمد در زمان ما صد و بیست و پنج سال بود و ابن حزم وزارت داشت و در میان مردم دانا و اهل
ادب و بلاغت بود و پسرش ابو محمد مذکور گفته است مردم وزیر در غیبت و حضور خویش در این شعر تمثل میجست
اذا شئت ان تحیا غنیا فلا تکن علی حالة الا رضیت بدونها
و حمیدی در کتاب جذوة المقتبس ذکر کرده است که وزیر مذکور در پیش روی محمد بن ابی عامر المنصور در مجلس
عالی نشسته بود پس کاغذی بدو دادند که در حق محبوسی نوشته بود و پرش او را که از تدبیر منصور در خط جرم
و جنایت او وزیر تحت چند نامه که او در زندان افکنده بود جفر وزیر این نوشته را قرائت کرد منصور
خشم و غضب افزون گردید و گفت که بزبان نیاید و جنایت او شد گرده کرد و بد بر آگاه نگذرد پس قلم
برگرفت و اندیشه بر آن نهاد در نویسد او را باز داشته پس نوشت او را تا که نوشته بود که وزیر گفتند
وزیر در قدر نوشته دید آن طور که منصور نوشته بود شروع کرد برنوشتن و از پس خط بر خط او او را سانسو کرد
جنین انکه نمی نویسم گفت بعجب بر خطی می نویسم بر خط دیگر که منصور روی بر او آمد و گفت کدام کس
بر کار زبان هم وزیر خط او بود و بنده نوشته بود اطلاق منصور گفت فرمان و خطا نشده ام که کنایت

اولو بدادرته

اولو بدادرته پس بخط خویش خط کشیده و خواست تصحیب نویسد در بحال اطلاق از قلم او بیرون آمد وزیر نوشته بود گرفته
و مخواست از زبان اطلاق او بوالا بنویسد وزیر برفت منصور بدید گفت خشمناک گردیده گفت ترا که بدین کار
فرمان داد وزیر توقیع نمود بار نمود جز منصور خط خویش بدید بر آن خط کشیده و خواست تصحیب نویسد
و دیگر باره از قلم او اطلاق اطلاق برآمد وزیر بگفت و خواست بر او که منصور بدید و منتر از
تحت الکفار آگه بر روی آنچه وزیر بخط او بود و بعد جز بدید و در شگفتی افتاد گفت آری اطلاق نویس
بر رغم من هر کسی که خدای اطلاق او را اراده کرده است من بر منع آن قادر نیستم سپاه جهان را خدا
رها بنزد رکنا تو کاه خدای و ابو محمد و پسرش ابو رافع فضل بن ابی محمد علی بلغه
و در خدمت معتمد بن عباد صاحب اشبیلیه و دیگر از آن ارباب روزی گفته است و چنان شنیدم ابو رافع بن محمد
ابو طالب عبد الجبار بن محمد بن محمد بن عباد عملی کرده اراده ملک او نمود پس وزرای جمع بود که یک
خواندند ایشان گفت کدام یک از آنها دانسته ایم و در میان خلفا یا غیر ایشان کاهی بر رغم خویش دست
بفرمود پس او نیاید که تو بس او راه سبقت جسته و گفت ادرک الله بحقیقت امر ندانسته ام و در جای آن
نافذیم مگر بعد از آنکه بر رغم خویش مستوجب شده اند بعفو و اقتضا کرده اند چنانکه ابراهیم بن المهدی عم
مامون از جمله خلفا بنی عباس بود با مامون خروج کرد و خلیفه مامون بر وی چیره گشت عفو نمود پس همه سخن او را
نوشیده و ابو رافع راه خویش نمود و عمر خویش بر او ظفر جسته در حق او اکرام و احسان نمود و ابو رافع مذکور
در روز قهر زلاقه با معتمد مذکور کشته شد و قتل او در روز جمعه سنه ثمانین و اربعمائه بود و نام بود
و تصنیف ابن حزم و محال در ترجمه ابو یوسف یعقوب شرح و بطلوع نوشته شده است هر کس خواهد آنجا
معلوم نماید و ابراهیم بن الحدین از ابن حزم در ابن کتاب شرح حال او رقم نمود و لبله مر در لام
و در میان آنها با موحده ساکنه و بعد از لام تانیه که بلده از اندلس است و منتلیشم بفتح میم و کسر
نون و فتح تا مشدده و فتح لام و کسر لام و سکون یا مثناة تحتانیه و فتح شین معجمه و در آخر آن میم قریه از اعمال
لبله است که املاک ابن حزم مذکور بود و ابن حزم در آنجا تردد میکرد و قرطبه کسره جیم که بجهون زده شده است
لبله یعنی اسم کورا قصبه کسره از اندلس است که محل آن بعید نیست و در شرق قرطبه و غربه
قرطبه واقع است مرموز و خشت اهل خوب را بود و بعضی گویند که جنطیانا از آنجا اوج بر تصرف جنطیانا
منسوب بجنطیان است که نام دارو از ادویه است و این دوا معروف است که ریشه بیخ زنگ
و مدرش انگشت و از آن نیز بزرگتر میشود و آن را جنطیانا الملک و دواء الحیة و کف الذئب خوانند
مزاجش در درجه سوم گرم و خشک است والله تعالی اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب

۴۱۷ ابوالحسن علی ابن اسمعیل معروف بابن سیده المرسی قل ۴۲

الحافظ علی بن اسمعیل کنیتش ابوالحسن و معروف بابن سیده المرسی و در فن لغت در مرتبه امام و جامع مجد
و در این باب جز او اجمع کرد از جمله کتاب المحکم در لغت است و آن کتابی کبیر و جامع و مشتمل بر اقسام لغت است
و نیز کتاب المخصص بترتیب در علم لغت تصنیف نموده و آن نیز کتابی بزرگ است و دیگر کتاب الانیق در شرح
حماسه است در شش جلد و غیر از اینها نیز مصنفات نافعه دارد و او ضریر و نابینا بود و پدرش نیز نابینا بوده و در علم
لغت قیام جست و از اول الا ابوالحسن مذکور در خدمت او بعلم لغت اشتغال ورزید پس از آن از خدمت مردم
حضرت ابی العلاء صاعد بغدادی ... از شیوخ مذکور اشتغال نموده آنگاه بر ابو عمر الطلمنکی قرائت نمود طلمنکی گوید
وقتی به مرسیه شدم پس مردم آنجا رفتند ازدحام کرده در غریب المصنف سوال نمودند بایشان گفتم ای ایشان
گفتم کسی بیاورید که در حضور من از ابتدا قرائت کند و من کتاب خود بگذارم پس بیاوردند مردی کور را که
ابن سیده معروف بود حاضر کردند و آن کور از اول تا آخر آن کتاب را از بر خواند و من از حفظ او تعجب کردم
و ابوالحسن بود در شعر نیز بهره و قدرتی بوده و در سنه ... روز یکشنبه چهار روز از ربیع الآخر گذشته مرده بال
چهار صد و پنجاه و هشتم در کونک دانیه وفات کرد و از روزگار او شصت سال یا بیشتر بر گذشته
بود و در نسخه مجلدی از کتاب المحکم بخط بعضی از فضلای اندلس دیدم و ابن سیده مذکور در روز جمعه
قبل از نماز بامداد تا هنگام نماز مغرب صحیح و سالم بود پس داخل متوضا گردید و بر زمین آمد و زبانش
از نطق و کلامش منقطع گردید و بر همین حال باقی ماند تا عصر روز یکشنبه مذکور پس از آن وفات کرد
و بعضی وفات او را در چهار صد و چهل و نهم داشته اند لکن نخست اصح و اشهر است و سیده
بکسر سین مهمله و سکون یاء تحتانیه و فتح دال مهمله و بعد از آن ها ساکنه است و مرسی بضم میم و سکون راء
و کسر سین مهمله نسبت بمرسیه است و آن شهری از شرق اندلس است و طلمنکی بفتح طاء مهمله و لام و میم و سکون
نون و بعد از آن کاف این نسبت به طلمنکه است و آن شهری در غرب اندلس است و دانیه بفتح دال مهمله و بعد از
الف نون مکسوره و بعد از یاء تحتانیه مفتوحه ها ساکنه است و آن نیز شهری در شرق اندلس است

۴۱۸ ابوالحسن علی بن عبد الغنی القیروانی الحصری قلا

ترجمه کرد از پیش در ترجمه ابی العلاء صاعد لغوی دانسته مذکور شد علی بن عبد الغنی الفهری المقری
الضریر الحصری کنیتش ابوالحسن و معروف به قیروانی و شعر مشهور است ابن بسام صاحب ذخیره
در حق او گفته است کان بحر براعة و رأس صناعة و زعیم جماعة طرأ علی جزیرة الاندلس
منتصف المائة الخامسة من الهجرة بعد خراب وطنه من القیروان والادب یومئذ بافقها
نافق السوق معمور الطریق فتهادته ملوک طوائفها تهادی الریاض بالنسیم وتنافسوا
فیه تنافس الدیار بالانس المقیم علی انه فیما بلغنی ضیق العطن مشهور اللسن تتلفت

الی الهجا

الی الهجاء تلفت الظمآن الی الماء ولکنه طوی علی غره واحتمل بین زمانه وبعد قطره ولما خلع ملوک الطوائف
بافقنا اشتملت علیه مدینة طنجة وقد ضاق ذرعه وتراجع طبعه نیز ابوالحسن الادیب حاذق و بجهت ذکی
هر چیز و صاحب مصنفات و نظر کرده و صاحب بوده و در سنه چهار صد و ... از هجرت پس در یانه وطن از قیروان شهر اندلس
مسکن جست و در این هنگام بازار فرهنگ و ادب رونق و رواج داشت و طریق علم و فضل معمور و آباد بود پس ملوک
آنجا قدوم او را بسیار مغتنم داشتند و بکتاب رحمت و تعظیم نعمت بخشیدند و متوقع داشتند که بر دوستان گذرد و بخدمت او
ایشان و گرایان شوند و فرح خاطر ... و بجهت بخششها نمودند ... تا اینکه او را رسید و گردش روزگار او را بیچاره و حیران
... و در ... از عزت و شهرت او ... روزگار و حیره و در روزگار از کرده است و نهم
... او نیز در طنجه آمد و روزگار بر او تنگ شد و طرق آنجا ...
نزد کریم امیر ابوالحسن بن ... ابی اسحق حصری صاحب زهر الآداب است و ... در کتاب العقد او را ... گفتم
و جمعی از ... او را ... مذکور داشته و گفته است ابوالحسن حصری آیات و طرفی است و دانا بود در سبعه و دیگر ... از
قرآن مجید بود و ... از مردمان قرائت کرده او را قصیده است در قراءات ... و مشهور است عدد ابیات
آن ... بیت و ... او را دیوان شعر است و از جمله قصائد او ... این قصیده ...

یا لیل الصب متی غده	اقیام الساعة موعده
رقد السمار فارقه	اسف للبین یردده

و این قصیده مشهور است ... آن را ... نجم الدین ابوالفضل یحیی بن محمد بن ...
احمد بن عمر ... الفقیه معروف بقراءی ... و در ... و فقه و بعد از الف ...
و از این جهت بیوی قرائت ... است ... اعمال ... این قصیده ... حجة نوازنده گفتم

و این اشعار از جمله آن ابیات است

قد مل مریضک عوده	ورثی لاسیرک حسده
لم یبق جفاک سوی نفس	زفرات الشوق تصعده
هاروت یعنعن فن السحر	الی عینیک ویسنده
واذا اغمدت اللحظ فتکت	فکیف وانت تجرده
کم سهل خدک وجه رضا	والحاجب منک یعقده
ما اشرک فیک القلب فکم	فی نار الهجر تخلده

و این شعر او در باره جماعة ... اندلس گفته است ... بر مرده الهها رحم و دافعه ...

حاجب بغیض بشمر رفت می گوید و بعضی گفته اند که این جماعت از روزگار معتمد باندیشه بودند که ابن العباس را
گفته بشنبه حاجب بغیض نوشته در جواب شعر ابن عباس حاجب بسیار بود

اذا کان البیاض لباس حزن   باندلس وذاك من الصواب
الم ترنی لبست بیاض شیبی   لانی قد حزنت علی شبابی

و این شعر بود در مرثیه معتمد گفته است که این را بر گور او نوشته بود گفته و باندلس راه بر گرفته بود

اری بنی الایام بعدك ظلما   وبنیان مجدی یوم مت تهدما
وحبی الذی ابلاه فقدك انی   رحلت برغم القلب عنك حتما
سقی الله غیثا من تغمد وقعة   بقبرك فاستسقی له وتوخما
وقال سلام والثواب جزائی   الم علی قبر الغریب فسلما

پس شعر از نیکی قبر بر کوفت و گفت

رحلت وهیهنا مثوی الحبیب   فمن یبکیك یا قبر الغریب
ساحمل من ترابك فی رحالی   لکی اغنی به عن کل طیب

و این شعر را در مرثیه معتضد و ولایت مثنی معتمد گفته است

مَاتَ عَبَّادٌ وَلَكِنْ   بَقِيَ الفَرْعُ الكَرِيمْ
فَكَأَنَّ المَيْتَ حَيٌّ   غَيْرَ أَنَّ الضَّادَ مِيمْ

یعنی معتضد معتمد شده و نیز از اشعار حصری است

اقول وقد حیا بکاس   لها من مسك رقیقه ختام
امن خدیك تعصر قال کلا   متی عصرت من الورد المدام

و در آن هنگام که حصری در مدینه طنجه اقامت داشت غلام خویش را بخدمت معتمد بن عباد صاحب اشبیلیه
فرستاده در حمص که مرغ در آنجا بود و اشبیلیه در بلاد اندلس حمص بود پس غلام مدتی بماند و از
ادراك خدمت او باز ماند و معتمد در اندیشه رفت غلام حصری این شعر گفت

نبها الرکب الهجوعا   ولم الدهر الفجوعا
حمص الجنة قالت   لغلامی لا رجوعا
رحم الله غلامی   مات فی الجنة جوعا

و در این شعر لزوم ما لا یلزم ملتزم گردیده که هجوع و فجوع و رجوع و جوع بر او در آخر همه جوع ... و تاء

ابو زید معروف

ابو زید معروف بزبنه که ولیك و حرث که ابو اصبغ بانه بن الاصبغ بن ابی محمد کاتب اندلسی از حرش ابو
محمد و گفت وقتی معتمد بن عباد صاحب اشبیلیه با قصیده ابو العرب القرشی الزبیری الصقلی خبر شاد و دیگر
دیگر شعر خود را دیده که بحضرت او بسیار گفته و ابو العرب این هنگام در جزیره صقلیه جای داشت و از مردم آنجا بود
و نام ابو العرب مصعب بن محمد بن ابی الفرات القرشی الزبیری الصقلی است شاعر روم با قصیده خود تو ابو الحسن حصری
و در این هنگام در قیروان متمکن جهت ارسال شد پس ابو العرب در جواب معتمد این شعر بوی نگاشت

لا تعجبن لراسی کیف شاب اسی   واعجب لاسود عینی کیف لم یشب
البحر للروم لا یجری السفین به   الا علی غرر والبر للعرب

و حصری این شعر در جواب نوشت

امرتنی برکوب البحر اقطعه   غیرت لك الخیر فاخصصه بذا الداء
ما انت نوح فتنجینی سفینته   ولا المسیح انا امشی علی الماء

و از آنجا پس در اندلس در آمد و معتمد بن عباد و دیگران بوی مدح کرد و در فن قرائات و طریقه های آن
دانا بود و در سبته و دیگر جاها از بسیاری مردمان قرائت قرآن مجید شنود و در سال چهارصد و هشتاد و هشتم
در طنجه وفات کرد و سواد قرائت قرآن ... نصه و قصیده که مجری بود و در هنگام هجرت سوی مصر در آخر
از صفر سال ششصد و پنجاه و یکم در ساحل بحر عیذاب در مکانی در آنجا با رکس و دوائر مکونه در ساحل عیذاب
و سوا کن جزیره ایست در برابر مکانی که است در او ... ایست و حصری از این ... در حرف
همزه نوشته شد و طنجه بفتح طا و سکون نون و فتح جیم و بعد از آن ها ساکنه بلده ایست در مغرب
در میان آن و سبته یک مرحله مسافت است از این جهت و اما ابو العرب الزبیری در سال چهارصد و
بیست و یکم در صقلیه متولد گردید و بمرد در سال چهارصد و پنجاه و در آن زمان مردم روم بر صقلیه دست یافتند
از آنجا بقصد خدمت معتمد بن عباد بیرون رفت جهت ابو الضیغم که گفته است ابن رشید را ابو العرب در
سال پانصد و هفتم در اندلس زنده بوده است ترجمه کرد عیذاب را از این پیش در حرف ... در ترجمه
ابو الفتح سلیم بن ایوب الرازی با نقوم و سبته نیز در ترجمه ابو اسحق ابن یوسف ابراهیم معروف
بابن قرقول در حرف همزه مذکور شد علی بن محمد بن علی الحضرمی المعروف بابن خروف النحوی الاندلسی
الاشبیلی کنیتش ابو الحسن و در علم عربیه فاضل بوده و او را مصنفات است در صنعت علم و فضیلت او
شهادت دارد کتاب سیبویه را شرح کرده و هم کتاب الجمل ابو القاسم زجاجی را شرح نموده و شرح مبسوط نموده بجهت
قصور فهم و ... بن طاهر نحوی اندلسی معروف به حدب تعلیم داشت و در سال ششصد و دهم و

٣١٩
ابو الحسن
علی بن محمد معروف
بابن خروف النحوی
قلب

بود یا شش صد و نهم در اصفهان وفات کرد و خروف بفتح خاء معجمه در اول مهمله و بعد از واو ساکنه فاء است و این
اسم خروف غیر از این خروف شاعر است چنانکه استاد [illegible] در رساله او که بسوی [illegible] الدین [illegible] شداد
مکتوب کرده است مذکور خواهد شد و حضرمی بفتح حاء مهمله و سکون ضاد معجمه و فتح راء مهمله و بعد از آن میم این نسبت بسوی
حضرموت است و از این پیش مذکور گردید ترجمه که در طبقات النحاة [illegible] علی بن محمد بن علی بن محمد نظام الدین
ابوالحسن بن خروف در عربیه و اصول متقن و محقق بود و مردی زشت خوی بود و [illegible] از ازدواج احتراز [illegible]
روز میگذرانید و مدتی در حلب [illegible] بود و در سرانجام روزگار خود [illegible] [illegible] در کوهی و زن [illegible] مکشوف
العوره [illegible] بسیار [illegible] و [illegible] تصنیف مناظرات [illegible] و فخر الدین [illegible] در [illegible] شهاب الدین
اثیر الدین ابوحیان گفته است و این ابیات از خروف را به [illegible] گفته است

ما اعجب النیل ما احلی شمایله | فی ضفتیه من الاشجار ادواح
من جنة الخلد فیاض علی ترع | تجری بها [illegible] الریح والراح
لیت زیادته ماء کما زعموا | وانما هی ارزاق وارواح

ونیز او گفته است

انا جسم للحیا والحیا لی روح | من اهل الظرف اغدو والکل [illegible]

۴۲۰ ابوالحسن علی بن عیسی الربعی النحوی قلع

علی بن عیسی بن الفرج بن صالح الربعی النحوی البغدادی الدار الشیرازی الاصل کنیتش ابوالحسن است
و در علم نحو دانا و استوار بود کتاب الایضاح ابوعلی فارسی را شرح نیکو نمود و در بغداد در خدمت سیرافی اشتغال ورزید
پس از آن [illegible] بشیراز [illegible] بیست سال در خدمت ابوعلی فارسی مشغول قرائت بود [illegible] بغداد
گردید و ابوعلی گفته [illegible] البغدادی [illegible] از شرق تا مغرب [illegible] نماند که کسی [illegible] نحو [illegible]
و هم [illegible] در خدمت ابوعلی [illegible] جست ابوعلی گفت [illegible] او [illegible] آن [illegible]
وقتی ابوالحسن مذکور در کنار دجله راه میسپرد [illegible] رضی و مرتضی علیهما الرحمه در کشتی [illegible] و عثمان بن
جنی نیز با آنها [illegible] شریف بزرگوار در [illegible] و عثمان با ایشان
[illegible] از ایشان در کنار شط راه [illegible] ابوالحسن [illegible] علم نحو و لغت [illegible]
و حکایت [illegible] اشتغال [illegible] مستفید شدند و ابن الانباری در طبقات الادبا او را [illegible]
کرده است و ولادتش در سال سیصد و [illegible] و در [illegible] از مخرم [illegible]
سال چهار صد و بیستم هجری در بغداد وفات یافت و ربعی بفتح راء و باء [illegible] مهمله و بعد از آن
عین مهمله این نسبت [illegible] است [illegible] و این نسبت بسوی ربیعه است

و از هر یک [illegible] ترجمه که در طبقات النحاة نوشته شده است و این منتخب ابیات که است از
ابومنصور جوالیقی [illegible] بعضی [illegible] پس بر فضیلت او تصدیق کرد گفت بیشتر از اشعار عرب را در خاطر
داشت چنانکه دیگران [illegible] بهره نبود [illegible] و آنرا [illegible] بغدادی [illegible] علوم [illegible]
با این [illegible] گفته چگونه [illegible] را ترک کنی و از حضرت او [illegible] در خدمت اصحاب او اشتغال [illegible]
با آنکه [illegible] دانش و فضیلت و بصیرت [illegible] گفت [illegible] او مجنون بود [illegible]
و دیوانه [illegible] چنانکه [illegible] همیشه [illegible] با هم [illegible]
دیوانه [illegible] دیوانه [illegible] مرتبه جنون [illegible] در [illegible] از [illegible] کشتی [illegible]
[illegible] سید [illegible] از [illegible] بزرگان [illegible]
[illegible] آمده [illegible] بر [illegible] گشته [illegible] علی طریق [illegible]
[illegible] دولت [illegible] در [illegible] [illegible] آن [illegible]
[illegible] و آن [illegible] و [illegible]
[illegible] بدندان [illegible] رحمت [illegible] دندان
[illegible] گفته است شعر

شاتنی کلب بحی مسمع | فضت علیه النفس والعرضا
ولما جبه لاحتقاری به | من ذا یعض الکلب ان عضا

۴۲۱ ابوالحسن علی بن ابی زید محمد معروف بفصیحی نحوی قلل

علی بن ابی زید محمد بن علی النحوی المعروف بالفصیحی الاسترابادی مکنی بابوالحسن است و از علمای
جرجان [illegible] صاحب جمل الصغیر علم نحو را فرا گرفته [illegible] تا بدان مرتبه [illegible]
معاصرین خود در آن علم معروف گردید و در بغداد درآمده [illegible] روزگاری در مدرسه نظامیه علم نحو
تدریس نمود [illegible] بسیاری از [illegible]
منتفع شدند از جمله [illegible] حسن [illegible] که از این پیش مذکور شد و حافظ ابوطاهر سلفی اصفهانی
از وی روایت نموده است و گفت در بغداد [illegible] و از [illegible] از علم عربیه [illegible]
[illegible] گفته است این شعر [illegible]

الخوشوم کله فاعلموا | یذهب بالخیر من البیت
خیر من الخوو اصحابه | ثریدة تعمل بالزیت

و در روز چهارشنبه سیزدهم ذیحجه سال پانصد و شانزدهم هجری وفات یافت و در بغداد [illegible]

٤٥

منسوب بعنوان او فصیح از جهت آنست نسبت کتاب الفصیح ثعلب است به جهت [illegible] و استراباذی بکسر
همزه و سکون سین مهمله و کسر تاء مثناة فوقانی و فتح راء مهمله و بعد از الف باء موحده مفتوحه و بعد از الف
ساکنه ذال معجمه این نسبت به استراباذ است که شهریست از اعمال مازندران مابین ساریه و جرجان
مترجم گوید در بعضی نسخ معتبره این کتاب [illegible] بن محمد [illegible] نوشته است و صاحب طبقات النحاة
میگوید چون ابوالحسن مذکور کتاب الفصیح ثعلب را بتکرار قرائت کرد او را فصیحی گفتند و بعد از خطیب
تبریزی در بغداد در مدرسه نظامیه درس نحو میگفت پس از آن او را به تشیع متهم ساختند و با او [illegible]
نحو گفته گفت آری من متشیعم [illegible] تشیع اتهم پس او را اخراج کردند و ابومنصور جوالیقی را بجای
او تنقیح نمودند پس شاگردی ابوالحسن از روی [illegible] در شعر [illegible] فراهم [illegible] و او [illegible]
منزلی الان [illegible] الخیر والبشری [illegible] از آنکه بسیار فائده [illegible] و آن [illegible]
باز [illegible] اورا [illegible] و از جمله اشعار اوست [illegible]
و [illegible] بعضی اشعار [illegible] است این شعر

الله احمد شاکراً فبلاؤه حسن جمیل
اصبحت مستوراً معافاً بین انعمه اجول
خلواً من الاحزان خفّ الظهر یقنعنی القلیل
حرّاً فلا منن لمخلوق علیّ ولا سبیل
و شفیت حرصی علی الدنیا و لا امل طویل
سیان عندی ذوالغنی المتلاف والوصل البخیل
ونفیت بالیاس المنی عنّی فطاب لی المقیل
والناس کلهم لمن خفّت مؤنته خلیل

استراباد [illegible] مذکور استراباد [illegible] شهریست در گرگان منسوب بگرگین و در بعضی تواریخ مذکور است
که استراباد را انوشیروان بنیان نهاده و چون هزار [illegible] از روی [illegible] آن [illegible]
آن [illegible] انوشیروان آن شهر را [illegible] نام نهاد و به [illegible] استراباد [illegible]
[illegible] گرگان [illegible] گرگین میلاد [illegible] گرگان [illegible]
استراباد [illegible] گرگین [illegible]
[illegible] استراباد نام [illegible] گرگین [illegible]

[illegible]

۴۲۲
ابوالحسن
علی بن ابی الحسین
ملقب بمهذب الدین
و معروف بابن قصار
اللغوی
تله

[illegible] علی بن ابی الحسین عبدالرحیم بن الحسن بن عبدالملک
ابن ابراهیم بن عبدالله السلمی الرقی الاصل البغدادی المولد والدار کنیتش ابوالحسن و ملقب بمهذب الدین و معروف به
ابن قصار اللغوی و از جمله [illegible] ادبا [illegible] علم ادب [illegible] شریف ابی السعادات بن
الشجری و ابا منصور بن الجوالیقی قرائت کرده [illegible]
میکرد [illegible] ابو محمد بن بری و موفق بن الخلال کاتب انشاء اجتماع نموده [illegible] الخطیب
[illegible] عراق و شام و مصر [illegible] کتب
ادبیه [illegible] بخط خویش نوشته [illegible] خطوط او غلط
[illegible]
[illegible] خط او [illegible]
[illegible]
[illegible] در [illegible]
و در مقبره [illegible] دفن [illegible] علی بن الحسن بن عنبر بن ثابت کنیتش
ابوالحسن و ملقب بمهذب الدین و معروف بشمیم الحلی مردی ادیب [illegible] نحو و لغت و اشعار عرب
خبیر و بصیر بود و شعر نیکو گفت [illegible] در بغداد [illegible] ابی محمد بن الخشاب [illegible]
آن روزگار [illegible] بسیار [illegible] شام [illegible]
[illegible] کتاب تصنیف [illegible] اشعار خویش [illegible] حماسه [illegible]
[illegible] کتاب حماسه ابی تمام [illegible]
[illegible] ایشان [illegible]
ابوالبرکات [illegible] در تاریخ اربل [illegible]
و [illegible] قرآن کریم [illegible] مردمان [illegible] و قطعات [illegible] اشعار
[illegible] شمیم نام [illegible]
[illegible]
شمیم نام [illegible] در شب [illegible] و فات کرد و در
مقبره [illegible] مدفون [illegible] و شمیم بضم شین معجمه و فتح میم و سکون یاء مثناة تحتانی و بعد از آن میم است و از
[illegible] است منسوب به [illegible] علی بن محمد بن عبدالصمد بن عبدالاحد بن عبدالغالب الهمدانی المصری السخاوی

۴۲۳
ابوالحسن
علی بن الحسن ملقب
مهذب الدین معروف
بشمیم الحلی
تلو

۴۲۴
ابوالحسن
علی بن محمد ملقب
علم الدین سخاوی
تلو

المقری النحوی کنیتش ابوالحسن و ملقب بعلم الدین است در قاهره در خدمت شیخ ابومحمد قاسم الشاطبی المقری رحمه الله بحروف
قراءات مذکوره است اشتغال در زمره علم قراءات و نحو و لغت بسوی استوار کرده و همچنین تو یک ابوالجود غیاث بن
فارس بن مکی المقری اشتغال نمود و در اسکندریه از سلفی و ابن عوف و در مصر از بوصیری و ابن یاسین استماع
نمود آنگاه بشهر دمشق شده و بر علما آن فنون تقدم یافته مشهور گردید و مردمان بسوی وی رو آوردند و اعتقاد بزرگ
بود و تصنیف مختصر بسیار داشت جمله شرح کرده قصیده شاطبیه بود در قراءات بنوعی شرح کرده و آن قصیده را
تو یک نظم آن قراءات نموده بود هم او سوخطبه اقرار است در روزگار خویش با مورد معروف بود و در
او سود در دمشق ملاقات کنم که آنجا مردمان بودی در کنار جامع ازدحام کنند تا بوی قرائت کنند و از بسیاری
ازدحام هر یک از ایشان را نوبت نرسیدی از اقارب و غیر او بسوی چند کس بر تخته برنشسته نگوره صحیح
نمیداد و در اطراف او ده نفر درس و بغیر نقصد و مطلب خویش بود خلاف یکدیگر در دو فقره واحده قراءات میکردند
و او بر خطاهای آن جماعت رد میکرد با جمله بر همین نسق روزگار گذرانیدی تا در دمشق در شب یکشنبه دوازدهم
جمادی الآخرة سال ششصد و چهل و سه وفات کرد و روزگارش از نود بالا رفته بود و قبل از مرگ او در ایام
احوالش از طبع خویش قرائت فرموده

قالوا غدا نأتی دیار الحمی ... وینزل الرکب بمغناهم
وکل من کان محبا لهم ... اصبح مسرورا بلقیاهم
قلت فلی ذنب فما حیلتی ... بأی وجه أتلقاهم
قالوا ألیس العفو من شأنهم ... لاسیما عمن ترجاهم

پس از آن تاریخ ولادت او مطلع کرده معلوم شد تولد او در سال پانصد و پنجاه و هشتم در سخا رحمه الله
و سخاوی بفتح سین مهمله و فا و بعد از آن الف این نسبت بسوی سخا است و آن شهری است در غربیه
از اعمال مصر و قیاس نسبت بدان سخوی لکن مردمان سخاوی میگویند و زبان بر آن جاری کرده اند والعلم عند الله
ترجمه کرده صاحب طبقات النحاة ابوالحسن مذکور را بنحو و لغت و شعر و فقه و اصول و ادب و تواضع و
دین و مروة و حسن اخلاق و مجاورت و ... بسیار ستوده و گفته است شافعی مذهب بود و شرح شاطبیه
را بنظم درآورده و مرتبه اشعار او بسیار بلند بود و لغز بسیار گفته و این ابیات از جمله الغاز اوست

ما اسم ینون لکن قد اوجبوا منع صرفه ... وما الذی حذفوا النون حین جاؤا بحذفه

ونیز از جمله آنهاست

ماذا تقول الکاذب الصادق ... من قال وهو بحد فیما یخبر

رجلان

رجلان اخی منهما وکذاک فی ... اخوی ایضا من محض وبطن
وکذا غلام تزوجتی تناکحا ... حلالا ولیس علیهما من منکر

ونیز از جمله لغزهاست

ما تا مخبران تقل هی فاعل ... وتکون مفعولا وانت مصدق
واسم لفاعل ان خففت لحفظه ... وبقیت مفعولا فانت محقق

و هم از جمله الغازاست

ما اسم انیب عن اسم وکان لا ینمنه ... وابن شرط اتی لا جواب یلزم عنه
وابن ناب سکون عن الکون ابنه

و از آن جمله است

وما خبر اتی فردا لمبتدأ اتی جمعا ... وجاء من المثنی وهو فرد کان قطعا
ویا من یطلب النحو ودق ابوابه یسعی ... اجمع نعت افراد اجبنا محنا ضبعا
وهو للنعت دون الوصف ... معنی مفرد یرعی

و از جمله الغازاست

هل تعرفن مؤنثا یحکی بصیغته المذکر ... ومعربا لاشک فیه ولفظه لفظ المنکر
ومصدرا باللام لا ... هی عرفته ولا تنکر

و از جمله الغازاست

وما حرف یلیه الفعل مجزوما ومرفوعا ... وینصب بعده ایضا وکل جاء مسموعا

ونیز این کلمات را گفته است در آخر کتاب احاجی زمخشری در نحو گفته و ابوالحسن در شرح آن
ملتزم شده است از ابیات احاجی زمخشری لغز باید چنانکه گذاشته
وما نون یزاد به المثنی کتبته ذکرناها لغز انتهی خاتمة الاحاجی فمن انتبه فقد برشد
اگرچه گفتار این الغاز زمین مقدست لکن محض تهذیب اذهان بدان اشارت رفت والله اعلم

۴۲۵ ابوالحسن علی بن هلال المعروف بابن بواب الکاتب قطعه

علی بن هلال المعروف بابن البواب کنیتش ابوالحسن و کاتبی مشهور است و در پیشینیان و در پسینیان
یکی مانند او ننوشته است و بدر ... و ابو علی بن مقله اول کسی بود که این طریقت
از خط کوفی نقل کرده و بدین صورت برآورد و او بواسطه سبقت فضیلت است و خط او را
جودت و نیکو ... ابن البواب طریقت او را پاکیزه و منقح ساخت و پوشش طلاوت و خوبی

و ابهجت در شرح نیه دبعضی گفته اند که صاحب این خط ابن مقله منسوب است ابو علی مذکور نیست بلکه برادرش

ابو عبد الرحمن بن مقله است و حسن در ترجمه برادرش ابو علی در حرف میم در باب محمد بن مذکور است

هر کس خواهد بنگرد و باز داند و آنکه ابو عبید البکری الاندلسی صاحب تصانیف تصویر خط ابن مقله را بدیع

این شعر سرود است کرده

خط ابن مقلة من ارعاه مقلته ودت جوارحه لو اصبحت مقلا

و تمامت نویسندگان و اقرار و اعتراف دارند که این البواب در این کار متفرد است و هیچکس بر آن نسق رفته اند

و هیچکدام اندیشه برابری و همسری کردن از وی و ادعای این امر را نکرده اند و با آنکه مردمان در خیر ... دولت

ندارند مدعی همچند ندیده ایم و نشنیده ایم که کسی چنین ادعایی کرده باشد بلکه همگی به تقدیم او اقرار

کرده اند و نیز اکثر اهل احوال دانسته اند و هم او و ابن السیر گفته اند زیرا که برادرش در بیان بوده شان

در بیان این است علاوه بر او و ترتیب از این امر ابو الحسن علی بوده منسوب به خط و استاد او در نویسندگی

این سر کاتب بعد ابو عبد الله محمد بن اسد بن علی بن سعید القاری الکاتب البزاز البغدادی از ابو بکر

احمد بن سلیمان النجار و علی بن محمد بن الزبیر الکوفی و جعفر الخالدی و عبد الملک بن الحسن السقطی و غیرهم

از مردم این طبقه که در حدیث مردی صدوق و راست گوی بود و محمد بن اسد در روز یکشنبه هشت از محرم

گذشته در چهارصد و دهم هجری وفات کرد و در شونیزیه در خاک رفت و ابن البواب در روز پنجشنبه

دوم جمادی الاولی سال چهارصد و سیزدهم و به روایتی بیست و دوم در بغداد وفات کرد و در جوار احمد بن

حنبل او را در خاک سپردند و بعضی از علمای این روزگار او را در مرثیه ابن البواب انشاد کرده اند از این رو که

استشعر الکتاب فقدک سالفا وقضت بصحة ذلک الایام

فلذاک سودت الدوی کآبة اسفا علیک وشقت الاقلام

و این معنی لطیف و نیکو و تازه است و بعضی از فقها در مدینه حلب از این قول بعضی از شاعر این دو صفت

کتاب گفته است از جمله ابیاتی چند از فن بر سیش نمط

کتاب کوشی الروض خطت سطوره یدا بن هلال عن فم بن هلال

گفتم مراد شاعر این است در نیکوی خط و بلاغت الفاظ که خط علی بن هلال مذکور و رسائل صاحب

* را او و نیز ابن هلال میگفته چنانکه اسم پدرش در ترجمه ابن گذشت پس از آن از قصیده مذکور از قصیده

این اشعار برسش منضم پس این ابیات را انشاد کرده

ولما اتی منک الکتاب الذی حوی تلالؤ سحر للبیان حلال

وقفت

وقفت علی ربع من الفضل آهل ووقفی بربع للاحبة خالی

ارقرق من دمعی وادمن لثمه واسال اطلالا لا تجیب سؤالی

وهمت به حتی توهمت لفظه نجوم لیال ام سموط لآلی

کتاب کوشی الروض خطت سطوره یدا بن هلال عن فم بن هلال

و از جمله خبرها که در دانستن آن شوق کاتب است این است که اول کسی در زبان عربی کتابت کرد حضرت

اسمعیل علیه السلام بود و صحیح و نیکو این است که این علم از این است و آنکس مرامر بن مرة است و از

مردم انبار بود و بعضی گفته اند از بنی مرة است و از انبار در میان مردمان کتابت منتشر شد و اصمعی گفت

و از قریش سؤال کردند که کتابت از کجا بشما رسید گفتند از حیره و از مردم حیره پرسیدند شما از کجا دریافتید

گفتند از انبار و حضار تحقیق آن دانا تر است و ابن کلبی و هیثم بن عدی روایت کرده اند که آنکس که از

کاتبان از حیره بحجاز نقل کرد حرب بن امیة بن عبد شمس بن عبد مناف القرشی الاموی بود و چنان

بود که در حیره درآمد و چون بمکه معظمه مراجعت کرد این کتابت را با خود آورد و ابن کلبی و هیثم گفته اند و از

ابو سفیان بن حرب پرسیده شد که پدرت این کتابت را از کجا اخذ کرد گفت از اسلم بن سدره و گفت

از اسلم سؤال کردم که کتابت از که اخذ کردی گفت از واضع آن مرامر بن مرة پس وقوع و حدوث

این کتابت پیش از اسلام قصه است بمدتی اندک و مردم حمیر را کتابتی بود که مسند نام داشته است

و حروف آن بهم پیوسته نبود و منفصل از هم است و آن جماعت عامه ناس را از یاد گرفتن آن خط

منع میکرده اند و جز باجازت ایشان هیچکس نمی آموخت پس دین اسلام درآمد و در جمیع نواحی نبود

که قرائت کند و نویسد و جمیع نگارشات مردم جهان از مشرق تا مغرب عالم که انحصار یافته است

و از جمله در بیان است عربی حمیری یونانی فارسی سریانی عبرانی رومی قبطی

بربری اندلسی هندی چینی و از این جمله پنج خط مضمحل شده و استعمال آن باطل گردیده

و آنکسان که در آن نهایت معرفت گرفته اند و از جمله حمیری و یونانی و قبطی و بربری و اندلسی است

و سه نوع دیگر است که در بلاد اسلامی خویش استعمال یافته که در بلاد اسلام کسی ندیده اند و آن رومی و هندی

و چینی است و چهار گونه باقی است که در بلاد اسلام معمول و مستعمل است و آن عربی و فارسی

و سریانی و عبرانی است علی بن هلال و یعقوب بن جعفر بن عرفة الکاتب کنیتش ابو الحسن و لقب

شیخ الاسلام دار و زنان عتبة بن ابی سفیان صخر بن حرب بن امیة شیخ و معدی خیر و عابد بود و در بلاد

و امصار گردش کرده بود و از استادان نبشت و از ایشان اخذ حدیث نمود و دیگر باره بوطن خویش

مقطع ششم که هر دو این جمله تکثیر و جمع

خط مقطع بوده و از آن تمامت بعضی است

و هیچ رنگ اسود اشرف مقطع آن است که

در سواد و بیاض آن هر دو خوانا شود و از

پس آن خط کوفی است که از نسخ کسی

بجنس آن علم دیگر یکجنس ... است و علی

ابن ابی طالب علیه السلام این خط را بهتر از همه کس

نگاشت و سر الف را ... قلم

چنانکه جنس لطیف و دقیق از آن معمول است

و این بود تا روزگار علی بن مقله که در این

خطوط شش گانه بیرون آمد بهر خط را از

کوفی جدا کرد و قسم شش گانه را نام

بیان نهاد محقق و ثلث مستعمل و نسخ و

خط از شش جنس یک جنس و نیم ... است

و چهار و نیم سطح و یا مقطع و کوفی بیرون است

دوم خط ریحان است که اصول آن با

خط محقق نزدیک است قسم سوم ثلث است و آن

ربع ثلث نامند و از شش جنس دو جنس

یک ثلث مدور است و دو ثلث سطح و ...

خط نسخ است و این خط را نسخ خوانند در نگارش

قرآن کریم و دیگر خطوط را منسوخ نمود و چهار

و نصف سطح و نصف دور است و این خط سوم

... غالب ... در فراز ... شیشم

۴۲۶

رقاع است و ...

ابو الحسن ... لقب

علی بن احمد ...

شیخ الاسلام

غلط

توقیع و ...

...

و این خطوط ...

...

طوره خوانده و جز لا غیر ... خطوط شش گانه

واضع این خطوط شش گانه علی بن مقله و از پس

او علی بن هلال معروف بابن البواب است در ...

این خطوط ...

بازگشته در خانه خود از مردمان انقطاع جست مگر مردمان را می دید و آنچه درباب شیخ درباره او معتبر است صلحه و نیکو بود
و شیخ الاسلام با ابو العلاء معری معاصرت لکن از وی استماع نمود و چون از ابو العلاء جدا گشته بعضی از اصحاب او
از وی پرسش کرد که ابو العلاء را چگونه یافتی و عقاید او بر چه منوال است گفت مردی از مسلمانان است
و من شنیدم که یکی از بزرگان وی را گفت انت شیخ الاسلام در جواب گفت شیخ الاسلام نیستم بل انا شیخ
فی الاسلام و از فرزندان و نوادگان او جماعتی بر حسب آمدند او در حضرت شهریاران تقرب و تقدم یافتند و برخی
ایشان چنانکه بعضی در شمار فقیهان و برخی در زمرهٔ امیران بوده ولادت شیخ در سال چهارصد و نهم و وفاتش در
اول محرم سال چهارصد و هشتاد و ششم بوده و هکاری بفتح تیغ) و تشدید کاف و بعد از الف را و این نسبت است بسوی
قبیله ای از اکراد است که ایشان را قلعه ها و جبال و قریه ها است از توابع موصل از طرف شرقی آن والله اعلم

۴۲۷ ابو الحسن علی بن ابی بکر السایح المشهور الهروی قم

علی بن ابی بکر بن علی الهروی الاصل الموصلی المولد مکنی بابی الحسن و سیاحی مشهور و جهانگردی معروف
و نزیل حلب است در تمامت جهان بگشت و در زمین تا ممکن بود برسید و هیچ صحرا و دریا و کوه و هامون و جنبد
و پست و هموار و ناهموار نبوده مگر که آنجا رسید و در هر شهری و در هر منزلی که او را گذر افتاده بود
و در هر موضعی در آمد در دیوار آن بخط خویش نوشت و من بعضی نوشته ها که در آن شهرها دیدم و آنچه
نیز دیده بودم و چون نام او به روی زمین بلند گشته و بجا ماند که در شعر مضروب المثل گشته و از بعضی معاصرین او
ابن شمس الخلافه جعفر است که از این شعر مذکور است که بعیب دیدم که در حق شخصی گفته بود که در طلب دینار
و درهم چیزی نگاشته بود کافی و این شعرا را در این شعر مذکور داشته در قبح نقص

اوراق کدیته فی بیت تحققی / علی اتفاق معان واختلاف روی

قد طبق الارض من سهل الی جبل / کانه خط ذاک السائح الهروی

یعنی چنانکه خطوط ابو الحسن سیاح بر در و دیوارها نگاشته است اوراق گدایی و طلب این مرد در جهانها مردم
نگاشته است و این دو شعر مضمون اشتهار از کثرت زیارت و خطوط او در اکثر اماکن مذکور مشتهر
و او را با این کثرت سیاحت فضیلت نیز بود و علم سیمیا دانا بود و بدان وسیله در حضرت ملک الظاهر
سلطان صلاح الدین صاحب حلب تقدم یافت و در حضرتش اقامت جست و ملک الظاهر او را بسیار
رعایت می نمود و در ظاهر حلب از بهر او مدرسه ای بنا نهاد و در گوشه ای از آن مدرسه قبه ای است او را که
او بدانجا مدفون است و در این مدرسه و قبه خطوط است و در هر مقبره در نزد او نیز
نوشته است و گفته است و در باب المیضاة قبر آنکه او را بیت المال گذاشته بود بیت المال نوشته
المال و در قبه او شخصی دیدم او را بالای سرش آویخته بود و آن شخص از حیثیت الخلقه مدور و حلقه بود و

صنعتی تعلیق شده بود

صنعتی معلق شده بود چنانکه بر سر عجیب بود بعضی گمان کرده اند که ایشان شخص بوده و بعضی سیاحت کاهلی خود را یافته و بجهت آن قبیله ودیعت
که بوده و از فوائد پرسش بازداشته تا هر کس بنگرد شگفتی گیرد و او را مصنفات است از آن جمله کتاب الاشارات فی معرفة
الزیارات و کتاب الخطب الهرویة و جز آن است و در در و دیوار موضع درویش بود در آن مرا آنچه از آن مدرسه مذکوره
این دو بیت را دیدم که مردی فاضل را در آن مدرسه در آمده بود و قاصد دیار مصر بوده نگاشته بود و چون مرا
مناسب این شخص بوده مرا خوش افتاده مذکور داشتم و آن این است

رحم الله من دعی لاناس / نزلوا ههنا یریدون مصرا

نزلوا والخدود بیض فلما / ازف البین عدن بالدمع حمرا

وفات ابو الحسن در عشرهٔ دوم ماه رمضان سال ششصد و یازدهم هجری بود و در مدرسهٔ مذکوره در میان
قبه مدفون شد و هروی بفتح ها و را و بعد از آن واو و این نسبت است بهرات و هرات یکی از شهرهای
مملکت خراسان است زیرا که آن مملکت عظیم است و چهار شهر بزرگ دارد نیشابور و بلخ و مرو
و هرات و سایر را که آن شهرها مدن باشند لکن یکی را از این چهار شهر نیست و هرات را اسکندر
ذو القرنین که در مشرق زمین لشکر کشید بنا نهاد مترجم گوید از این پیش در ترجمه ابو عبید احمد
محمد صاحب الغریبین مصنف است که هرات شهری است که بطوری اجمال بوده بود و از شهرهای مشهور و معروف است
از اقلیم رابع است و وسیع و فسیح با آب خوشگوار و هوای سازگار چنانکه در صفت آن گفته اند و جمع تراب
الاصفهان و شمال الهری و ماء الخوارزم فی بقعة یموت الناس فیها ابدا غیر از فلک عبر آمیز و بر
خاک سبز و آب گوارای اصفهان و هرات و خوارزم بیک جا فراهم گشته و مردمان بدان شهر از تمام
آنجا که مرگ نیابند و رنگ اخضر بر هر یک از آنها در میان دو کوه در طرف شمال و شرق واقع و مابین
این دو کوه سه فرسنگ و نیم راه است و مسیر فرسنگ طول دارد و تمامت آبادان و معروف به
بزرگ دارد آنجا که از اکثر از ابنیه قریه قدیم و بنا در است تا کوه بر هر فرسنگ است عمارت و باغات
و ملوکات هرات است و در وسط شهر هرات مسجدی بزرگ و عالی مشهور است در میان قرن و ملوکات ما
و از آن سوی شهر جنگل گشته دار الآب بوده و دفنگاه بزرگان است هزار و سه فرسنگ آب
از جمع رودخانه گذر است و در بنای آن بجلالت و رونق که از قدیم او در شهر هرات است
معروف است آن مسجد با کوه و قریه ها که از بلاد کوهرنشست نه بعید است و مسجد از برکت موضع آن شهر بود
ساخته و در حضرت ملوک آن سرزمینی و اکنون آن شهر آن او از باغ آنجا که است در میان شهر گنبد
واقع است و در روزگار ما همین آن مسجد باقی است و در کنار آنجا مزار عارف غوث زمان است که

وچنانکه در تاریخها نگاشته اند بجهت بنی گاه دست زنبور حوادث دهات کلیه قتل عام و خراب شده است
و شعرا و حکمای آن شهر بسیار و معروف هستند شاعری گفته است که کسی پرسید تا از شهرها خوشتر کدام در
جواب او راست خوارزمی گفتن او را کهی و بجان بلا بجو دریا دان خزانه گوهر صدف در میان الصدف شهر
هر سرخی گوهری و این شهر را همراه با مرساکه روزن فراه تیز کینه چنانکه انوری گفته بیت عالی بزرگان
نه بوده همراه و نیز هیچ گوینه چنانکه در عجایب مذکور است در ایام روزگار ابو موسی اشعری کشور
بگشاد و بعد بنی خطاب و استان باز نهاده و ستوری کشیدن کشور خراسان خواست در تاریخ نگاشته که
ابو موسی از آهنگ کشور خراسان بسیار شد و باره بگشودن آن باره بر بیکنیز و با سلاح خراسان و خراسان
با کارزار کاتش در میان ما و خراسان کوه پاره آهنین و دریای آتشین بود و مانند سد یاجوج و ماجوج
هزار سد حایل و حاجز میشد در این بحکم غالب کل غالب مطلوب کل طالب امیر المؤمنین علی بن
ابی طالب صلوات الله علیه و علی اولاده اجمعین فرمود ای امیر این شخ از چه کو در گفت خراسان از ما و آن
و مردمش پیمان شکن و خون ریز فرمود امیر خراسان بوش نهایت بزرگ شهر هراتست شهر است از خراسان
و ذو القرنین اکبر بنا نهاده و عزیز بجهت در آن نماز گذاشته زمین نیکو و آبهای گوارا دارد و بر هر دروازه
آن فرشته با شمشیر آخته السلام علیکم تا دفع بلا و آن شهر نمیه گشوده نگردد مگر بدست قائم آل محمد
صلی الله علیه و آله و در آخر زمان همان بر بنده دور آن شهر باید و مردم آن شهر نیکو باده گواه و آن شهر
بدست حضرت بن قیس گشوده که چنانکه در ترجمه صاحب الفرسین مذکور شد علی بن ابی الکرم محمد بن محمد
بن عبد الکریم بن عبد الواحد الشیبانی کنیتش ابو الحسن و معروف بابن الاثیر الجزری و ملقب بعز الدین
میان در جزیره متولد گردید و در آنجا نشو و نما نمود پس با پدرش و دو برادرش در سنه ٥٦٤ الی قلاع مذکور
میشد در موصل حاضر شد و در آنجا از ابو الفضل عبد الله بن احمد الخطیب الطوسی و نظرای او در آن
طبقه بعد استماع نمود و چند مرتبه حاجا و رسولا از طرف صاحب موصل در بغداد رفت از شیخ ابو القاسم
یعیش بن صدقه الفقیه الشافعی و شیخ ابو احمد عبد الوهاب بن علی الصوفی و غیر از ایشان استماع نمود
پس از آن بسوی شام و قدس سفر کرد و در آنجا نیز از جمعی استماع نمود پس بموصل معاودت کرد و در خانه
خویش ملازمت جسته از مردمان انقطاع ورزید و همه تکمیره در علم و تصنیف نظر افکنده و خانه او در
موصل مجمع فضلا و ادبا شده بود از اهل موصل و آنکسان و در آنجا فرود آمده در حفظ اخلاق
و شناختن آن جزءا و تحقیق بحدیث اسلام واقف نمود و هم بتاریخ متقدمین و متأخرین دانا
و حافظ بود و بانساب و اخبار و ایام و وقایع عرب خبیر و بصیر بود کتاب بزرگ در تاریخ تصنیف کرد

٣٢٨
ابو الحسن
علی بن ابی الکرم
ملقب بعز الدین
معروف بابن الاثیر
الجزری
ق١

کتاب الکامل

کتاب الکامل نام نهاده از اول زمان تا آخر سال ششصد و بیست و هشتم را شامل بود و این کتاب از تواریخ
برگزیده و مختار است و کتاب الانساب ابی سعد عبد الکریم بن سمعانی را مختصر کرده و در چند موضع تنبیه اغلاط
و اغلاط آن نموده و نیز چیزها بر آن چند بر صاحب کتاب در نگارش آن اهمال ورزیده بود بر افزوده
و آن کتابی مفید و نیکو است و آنچه در این روزگار در دست مردم است همین مختصر است و این مختصر در سه
جلد است و اصل نسخه در نهایت جلد بوده و بسیار کمیاب است و من جز یکی فقط در مدینه حلب آن کتاب را ندیدم
و در دیار مصریه سوای همین مختصر مذکور یافت نمیشود و نیز از مصنفات او کتاب اخبار الصحابه است در شش
جلد بزرگ و چون در آخر سال ششصد و بیست و هشتم آن کتاب بمدینه حلب رسید عز الدین مذکور در حلب
بصورت مهمان در خانه طواشی شهاب الدین طغرل خادم اتابک بن الملک العزیز بن الملک الظاهر
صاحب حلب اقامت داشت و طواشی بسیار بوی اقبال داشت و در حق او نیک اعتقاد بود
او را اکرام مینمود پس من باوی ملاقات کردم و او را در فضایل و نیکویی اخلاق و کثرت تواضع بحد
کمال دیدم پس در مراودت با او ملازمت کردم و میان او و پدرم مؤانست بسیار بود و بدین سبب در رعایت
و اکرام من مبالغت ورزید پس از آن در اثنای سال ششصد و بیست و هفتم بدمشق سفر کرده و دیگر باره
در اثنای سال بیست و هشتم بحلب معاودت نموده و من بکاخ سابق با وی ترددها داشتم و بخدمت او ملازمت
مینمودم و او که در آنجا باز بسوی موصل توجه نمود ولادتش در چهارم جمادی الاولی در سال پانصد و
پنجاه و پنجم در جزیره ابن عمر بوده و از مردم آن جزیره است و در شعبان سال ششصد و سی ام در موصل
وفات کرد و انشاء الله تعالی برادران او مجد الدین ابو السعادات مبارک و ضیاء الدین ابو الفتح
نصر الله مذکور میشوند و این جزیره مذکوره را بسا میشود که جزیره ابن عمر میگویند و ندانستم ابن عمر کیست
و بعضی گفته اند که این جزیره را یوسف بن عمر الثقفی امیر عراقین بنا ساخته منسوب است بسی
بخبر صحیح آن است چنانکه معلوم شد آنجا را بنا کرد از اهل برقعید از اعمال موصل نیا گفته است و او
عبد العزیز بن عمر سکنه بود از این رو بوی منسوب شد و این آنکه یوسف عمر در جای دیگر مذکور میشود در
بعضی تواریخ نگریستم که این جزیره را ابن عمر اوس و کامل است و ندانستم این دو نفر کدام کس باشند
پس از آن نیز در تاریخ ابن مستوفی در ترجمه ابی السعادات مبارک بن احمد برادر ابو الحسن
مذکور دیدم که این جزیره را اوس و کامل دو پسر عمر بن اوس التغلبی ساخته اند ترجمه کرده حموی گفته است
جزیره ابن عمر شهری است در بالای موصل سه روز راه فاصله میان موصل و آن جزیره است
و دجله بر آن احاطه کرده است مگر از یک ناحیه شبه هلال و در آن ناحیه نیز خندقی کنده اند

۵۰

۳۲۹ ابو الحسن علی بن محمد بن الفرات وزیر المقتدر بالله قتب

و آب در آن مجاری میباشد و از هر طرف آب آنجا احاطه داشته و بر قصد تفرج با مرجده و کرسیهای الطلوع مکنن
بوده و از آن ذال نهر الذی کوچک است در طرف قضا موضعی از جهت نصیبین مقابل
اهری وانیس بر قصد از آنها بیقاع است و مردمش در فن رقت مهارت دارند و باید آنکه مثل
منیر ترند و مکتوبه نصر بر قصد سه والله اعلم بحقایق الامور والاحوال علی بن محمد بن موسی بن الحسن بن الفرات
مکنی بابوالحسن وزیر المقتدر بالله بن المعتضد بالله بود سه دفعه از نهر او وزارت کرد دفعه اول هشت روز
از شهر ربیع الاول گذشته و هشت روز کار بماند نیز گفته اند در سال دویست و نود و ششم بود و هم چنان در
وزارت باقی بود تا که از دو جمادی دو یکه دویست و نود نهم او را ماخوذ و منکوس هشته اموال و خانه
او را منهوب ساخته مستغلات او را ضبط کرد تا که مره دیگر او را در دفعه ثانیه از روز دوشنبه هشتم
ذیحجه سال سیصد و چهارم بوزارت منصوب کرده به هفت جامه او را خلعت داد و سیصد هزار درهم
از برای غلمان او و دو باره استر از جهت اثقال او با نسبت تن خادم تا او نفرستاد و غیر از این نیز آلات بعد از آن
سر بر بود از برای هشت و در این روز بر اهل شمع از خانه کرده و در هر یک من شمع یک قیراط طلا قیمت
عده بود زیرا که ابوالحسن سر جماع سراد و خشت و در این روز خلعت وزارت در بر پوشید سر بر کرم
بود و چندان جمعیت در خانه او بود در آن روز و شب از برای تهنیت مردمان آمدند و از شیخ و کاهن
رفته بود و همچنین بر وزارت خویش متعین بود تا که در روز پنجشنبه سه روز از جمادی الاولی سال نهم دو
سیصد و ششم معزول گردید و دیگر بار در روز پنجشنبه هشت روز از شهر ربیع الآخر سال سیصد و یازده هم کار
وزارت محاسبه کرد و این روز که اوضاع بحث و وزارت برگشت بخت جنگی بود و مردمان
مصادره نمود و سر شرش محسن را مطلق العنان کرد و محسن حامد بن عباس را در پیش از او در وزارت داشت
بکشت و خونها برگشت در وزارت خویش باقی بود تا که در این شهر ربیع الآخر سال سیصد و
دوازده هم و در روز سه شنبه هشتم ربیع الآخر او را بگرفتند و از وزارت خلع کرده او را اموال
بر بود از دست کرور دینار برادر فی مرآه و در هر سال مداخل املاک او هم یک کرور دینار بعد
آن مبلغ را انفاق میکرد ابوبکر محمد بن یحیی صولی گفته است که او را بقصیده مدح گفتم و در آن
روز شش صد دینار از برای من فرا هم کرده ابوالحسن نویسنده با بصیرت و باخبر بود وقتی المعتضد بالله
با عبیدالله بن سلیمان گفت که بلاد مخنف و بی ایشان و نهرها ویران و مال قلیل در ما فتاده ام و میخواهم
ارتفاع دنیا و مال را با نام دخرج را دخل تنجم پس عبیدالله از گروهی از نویسندگان تعیین
اینها کرد را بخواست و آنجماعت یکماه مهلت خواستند و در این وقت ابوالحسن بن الفرات و برادرش

حکایت شمع گویند دقت
نقود از وی ...
در امور ...
و خانه او را ...
فرو گذشته و این بود

ابو العباس

ابو العباس محبوس و منکوب بودند و خبر این خبر شنیده بود و از آن قصیده ایش بگفا گفته و به تعویق عبیدالله
و زمانی عبیدالله است و این خبر به معتضد پوشیده نماند و در خدمت از این ایشان تنبیح کرد
و توصیف نمود معتضد در حق ایشان احسان کرد و در خانه ابوالحسن بن الفرات حجره از شربات کرده بود
که مردمان هر طبقه مند خویش از آنجا بر گرفتند و غلامان خویش را نیز نصیب ساختند و از آن شربه و فقاع و شربت
قند بوده است که انهار ایشان میبردند و هزار نفر از اهل علم و غیر آنانکه خانه نشینی و فقیر بودند از خوان
نعمت او روزی میبردند و در هر ماهی از دویست دینار تا پنج درهم داده پس این جمله را وظیفه داشته صولی
گفته است که از جمله قضایای او این است که در آن کار سوق نمیبایست این است که هر وقت توقیع او
از کسی برای شکنجه میشنید از خدمت او غلامی بر قرص می آمد و آواز بر شکنجه کاتب فلان بن فلان
رسالت داد که ده از برای فلان کرد و جمعی را از این حالت و عادت او بصیرت بود گفته تا او از کسی
بد گوید بگو نمیکرد و دیگر چنان اتفاق افتاد روزی مردی خشمناک شده گفت که تا زنانه بود به تنه پس از آن مردوار
نفر گردد و پیام ملکه پنجاه تا زنانه زنده پس از آن اولی دیگر فرا گفته که او را زنند و دست و دستار ایشان عطا نمود
هم آنکه برای پنجاه رسید و آن هم و خود در او لو مره گرفت او را کفایت کرد صولی میگوید ابوالحسن وقتی
از خوش بر خاست در هزار رقعه و مکتوب توقیع او خواهم شده بود پس در هزار مکتوب نظر کرد و بر هزار
رقعه حکم نوشت با کنیم که ناگفته با نیز درین امر که سختکی نکرد او ابتدا از بیم آن که بیاد جمع
مردم رسد و هم صولی میگوید در وقتی که طفل بودم در عهد خلیفه مکتفی مکتب بوده را محتوم داده و خبر بود
حاورد هفت نیکیم و تعظیم قیامت بر من خواست و هم او گفته است روزی ابوالحسن را انکرستم که او از لب
نطاها و هادر شبه بود پس ده نفر در خدمت او از وزیران کاتبیز و در کرخ واقع بعضی قصه آمده
ابوالحسن یکی از ایشان گفت که از این پیش دو سال دویست و هشتاد و هم زانها برات این دکاکین قصه
شنیده بانصورت پس از آن گفت این تواریخ تا سرت در گفته باشی گفت بودم انکار کرد گفت که آنچه
ادا این تقصیر بغی با نصیب و چنان بود که هر وقت مردمان ارزان رعایت احترام او در پیش او
او را همیرفته خشمگین میشد و میگفت هیچ وقت این عده مها خود را مدین اقدار تکلیف میکنم
با آنکه حق بر گفت ایشان دارم و معلوم که نمیپسندم چگونه مردمان انتهیه و عزاداری احسان در حق
ایشان نمیرفتم تکلیف نمایم و در روز دوشنبه بیست و یک از ربیع الآخر گذشته در سال سیصد و
ده انعه هم بود که در حسب شرط بود ابوالحسن بن الفرات مذکور و پسرش محسن را بکشت و بعضی
از مورخین گفته اند که قتل او در نهم ربیع الآخر سال سیصد و دوازده بود

وزارت کامل بر پسرش محسن در آن ایام که وزیر شد سردار ابوالقاسم ... ۵۱

گفته است ابوالحسن بن ابی بکر بعلاف ... که از دیوان ... ابن الفرات ... گفته بود

و سعوداز که محسن بن ابی الحسن بن الفرات ... ایشان ... نقل ... خواجه

داشته ... ایشان ... و مرتبه ... و در جمله ابوبکر بعلاف ... مذکور ... از

دستانها ... محسن بن ابی الحسن بن الفرات ... خویش ... محسن ...

و چون ... محسن ... از خواب ... حال و ضیق ... محسن ... قوی ... فعل

ده هزار دینار بود ... محسن از خواب ... داشتن ... ایشان از آن

پرسش ... ابوالعباس احمد بن محمد بن الفرات برادر

مذکور از ... مردم روزگار خویش ... علوم و آداب ... بود و ... اصناف

شعراء ... قصیده در حق او ... که ... است

بت ابدی وجدا و اکتم وجدا ... لیالی قد بانت ... بعدی

و ابوالعباس مذکور در روز سه شنبه نیمه ماه رمضان سال ... و نود ... وفات کرد و برادرش ابوالخطاب جعفر بن

محمد الفرات ... وزارت ... برادرش ابوالفتح فضل بن جعفر ... آن امر ... بود

ز بر دست ... بود و معروف ... بن حنزابه است و حنزابه ... مقتدر بالله ... روز

دوشنبه ... ربیع الآخر ... سنه ... وزارت ... ابوالفتح

در اول ... ربیع الآخر ... خلعت وزارت ... وزارت ... روز

از ... شوال ... در سال ... مقتدر ... خلافت ...

و ابوالفتح بن حنزابه ... ابو ... محمد بن ... کاتب ... وزارت

پس از آن ابوالفتح ... قاهر ... خلافت ... خلع کرد ...

و این واقعه در ... جمادی الاولی ... مقتدر ... مذکور ...

... ابوالفتح بن حنزابه ... ابوالفتح ... پس از آن ... منصب

وزارت ... و در این ... در حلب اقامت ... وزارت ... در آنجا در

روز ... شعبان سال ... حضرت

داد و در روز پنجشنبه ... شوال سال مذکور ... در آنجا ... امور ...

و چون ... امیر ابوبکر محمد بن رائق ... حضرت ... ابوالفتح با ابن رائق ...

ایشان را ... [illegible]

... بر سر ... ابن ... از ... پیش ... نهم ربیع الآخر

... سیصد و ... ششم ... در غزه ... در ... جمادی الاولی ... سیصد و

... و بعد ... حضرت ... در خانه ... در ...

... بغداد و در شب ... شعبان ... در ... بود و در شام

... ابوالفضل جعفر بن الفضل ... در حرف جیم مذکور ... و تاریخ تولد

و وفاتش ... در ترجمه ... از جمله کتاب ... کتاب ... الوزراء

تألیف ... و کتاب ... الوزراء ... ابو عبدالله محمد بن احمد

الفارسی ... عبدالله بن المعتز ... ابن الفرات ... ابن ...

... از آن احوال ... تواریخ ... ابوجعفر

محمد بن جریر طبری ... محمد بن جریر ... حوادث سال ... و نود ...

... ارکان درگاه ... المقتدر ... در میان ایشان ... کدام کس ...

او ... عبدالله بن المعتز ... خلافت ... قبول ...

در این ... کرد و دار ...

این کار ... ارکان ... درگاه ... و خوشنود ...

پس با ایشان بیعت ... محمد بن داود بن الجراح و ابوالمثنی احمد بن یعقوب

القاضی ... محمد بن داود ... ارکان ... مقتدر ... عباس بن الحسن

و وقت ... عباس بن الحسن ... آن روز وزیر مقتدر بود ... عباس بن الحسن ...

... ارکان ... مقتدر بیعت ... عبدالله بن المعتز ...

... مقتدر ... از آن اندیشه ... اندیشه ...

... عباس بن حسن وزیر ... گشته ...

حسین بن حمدان ... مقتدر ... ربیع الاول ... بود

... روز ... دیگران ... مقتدر ... خلافت ...

با عبدالله بن المعتز بیعت کردند و او را ... لقب دادند ... بیعت کرد

و ایشان ... محمد بن سعید الازرق ... بود و در این روز

در میان حسین بن حمدان و غلامان دار خلافت از بغداد تا نیم روز جنگ سخت ... و هم در این روز

آنجا بغرد ابن داود را بیعت کردن و ابن معتز را هم که بجوار هم جای نشسته بود طلب فرمایند و یکی از خدام مونس خادم
نام داشت بعضی از غلامان سرای خلافت بود در شدوانه نوعی از مراکب که کشتی است چنانکه در آن کشتی
مشغول با آن جماعت در آن حال در آمده بودند و در دجله در آمد و گفت با کانه که ابن معتز و محمد بن داود در آن جا رسیده اند
برایشان خبر و آن جماعت را تیر باران کرد پس پراکنده شدند و پسران در آن خانه حاضر داشته متفرق و فراری شده
ابن معتز نیز فرار کرد و بعضی از آن گروه با ابن معتز بیعت کرده بودند بعد از آن مقتدر پیوسته بودند و پایتخت
مستقر گردید و از دیار خویش بیرون رفت و بعضی نیز پنهان شدند پس در طلب آن جماعت بر آمدند
و خود مقتول گشتند و مردم خانه خانه ابن داود را غارت کردند و ابن المعتز با آنکه دیگر خود شد نیز گرفته
بجز طبری در اینجا چنین آورده و اکثر آنچه دیگران گفته اند و فراهم کرده اند و از مواضع متفرق فراهم مذکور شد
ابن المعتز عبد الله بن المعتز محمد بن داود را در این روز از طلب وزارت و ابو المثنی مذکور را از طلب قضاوت برگزیده
و چون امرش بر هم شکست و ابن معتز خود گریخته ابن داود پنهان شد و ابن داود یکی از فضلای روزگار خویش بود
مصنفات هست از جمله کتاب الورقه در اخبار شعرا و کتاب الوزراء و غیر ذلک بالجمله پس از آن مونس
خادم آشکار شد و ابو الحسن علی بن الفرات را که مونس با او بیم داشت و ابن داود را بگرفت پس از او نوشته و ابن
او را در رقعه به تو پیش فرستاده بود در افکند پس از آن ابن داود را بکشت و آنرا بیع الآخر ماه کل
بود و تولدش در سال ... و سیم ... ابراهیم بن العباس الصولی ابن فرات مذکور شد
وفات کرد ... مقتدر بر مسند خلافت باز گشت و وزیر او عباس بن حسن بود و در جمال تاریخ
طبری ذکر کرده بعد ابو الحسن علی بن فرات به وزارت و ... مردمان را از ... بود
از ابن بود از خانه ابن معتز و صندوق بزرگ که ... با آن جماعت در حضور داشته گفت
صندوق ... که تا آن نبشته ... در آن کسان است ... بیعت کرده اند
پس گفت ... آتش فرو گفته و ... صندوق را در آب افکنده و ... آتش گرفته
گفت اگر این صندوق ... و آن نوشته ها ... قرابت ... در حق ما ...
و اندیشه ها که میشد از ... و کارهای ... و اکنون با این تدبیر ... دلها ... و نفوس ... گرفت
و از جمله اخبار ... متعلق باین ترجمه است آن است که چون القاهر بالله را از خلافت خلع کردند و ...
کور نمودند چنانکه مذکور شد کوش روزگار ... کار او ... تا ... روز در جامع
منصور در بغداد است در آمد و از ... و تنگدستی خویش ... بر مردمان ... و نام ... گردد
میکرد و خواهش میکرد ... تصدق ... و او را دستگیری ... پس ابن ابی موسی ... و هزار درهم

داده بود

در خدمت او پیش ... و ذلک عبرة لاولی الالباب و از پیش عبد الله بن المعتز در ترجمه مذکور گردید که
در اینجا ... در جنب القضاء صاحب ... بود و در کتاب الاعیان و الامثل ... ابو الحسن ... بن
ابی الحسن ابراهیم ... قاضی ابو یحیی عبد الله بن عباس ... مردی روشن ... و فضیلت
عاملی و ... ابو الحسن بن الفرات مکتوبی ... ابو نمیر ... از عمال مصر بود نوشته
... در حق او ... و ... ا ... و آن نوشته ... عمل ...
که ابن نمیر ... در آن خط ... مکتوبات ابن الفرات بود ... و ...
... از ... خواهش ... خوانده ... در حق او ... عامل او
... تو ... آن مکتوب ... آن مکتوب ... ابن
الفرات در آن مکتوب ... نظر ... آن مرد ... و استیصال او ... آن مکتوب ...
خویش ... و آن ... ایشان مکشوف ... و از آن اقدام ... امر ... تعجب نمود
... در حق این مرد ... گفته ... او را تا ... محمول ... گفت
... ابهام ... قطع ... دیگران نیز ... نکته ... که بکتب نگفته
... از ایشان ... گفت ... قصه او ... ابو نمیر مکشوف داشت و ...
... او را از خدمت ... از ... و ... محروم ... ابن الفرات گفت ... از کار
... ده ... و طبیعت ... از امر ... قرار ... که ... و مرد ...
... و ... نوشته ... جاه و منزلت ... امور خویش ... اصلاح ... و ...
عزو ... استمداد ... منسوب ... احوال او ... ما ... آنکس ... از ...
... تصدیق ... نظر ... و ... که ... مکتوب ... او
... کند ... چنین کار ... پس ... مکتوب ... نوشت
... مکتوب ... است ... از ... در حق او ... آنکه ... کس ...
... و ... نیست ... و ... و ...
... و آنکه عقیده ... در حق ... صاحب ... بیش از آن است ... آن ...
... پس ... تفقد ... و بخشش و صله او ... کار ...
... در حق او ... و کمال او ... پس این نوشته ... روز ...
ابن نمیر ... و ... روزگار ... از ... مردی ... نیکو در

53

استان ابن الفرات در آمده و در مدح او قصائد بر ستایش و سپاس بار گشته و مصیبت ... و ذلت او در مین

مو سپید ابن الفرات گفت گفتی بارک الله فیک و این کلمه بر وی پیشه یکی آن مرد گفت مرا آن شخص

از طرف وزیر بخشیده مرد را گذاشته باید انور را بیم و عفو و کرم وزیر بر آن بخته نهاد و لقمت گفت او را و

بهر حال نیک گذر پس ابن الفرات بخندید و گفت از ابو انور ... تو او ملک گفت اما اول واقع

حال و دانی ... ابن الفرات گفت الحمد لله الکثیر در

خدمت عذرت ... صلاح ... پس از آن ازوی پرسش کرد

در باره داد و معلم ... که او را کامی وزیر دانست پس او را بنویسنده که ... اصول

بجانب آمد و قرائت ... الف ... الف ... نون و ...

الف ... و ... کاف ... ابو الفضل جعفر بن یحیی ...

... این داستان ابن انور مذکور ... حوادث ایام ... اندیشیده

... عبد الله ... مملکت ...

در میان عبد الله و یحیی ...

... ابن الفرات ...

... عبد الله ...

... عبارات ...

... بیم ...

چون ... بجز نام نیکو نماند کس علی بن جبلة بن مسلم بن عبد الرحمن کنیتش ابو الحسن

و معروف بعکوک در شعر ... جاحظ در حق او ...

... که از جمله ...

گفته کور بوده ... و از جمله شعرهای مشهور او این شعر است

بأبي من زارني مكتتما — خائفاً من كل شيء جزعا

زائراً نمّ عليه حسنه — كيف يخفي الليل بدراً طلعا

رصد الغفلة حتى أمكنت — ورعى السامر حتى هجعا

ركب الأهوال في زورته — ثم ما سلّم حتى ودّعا

و از جمله اشعار او ...

43

ابو الحسن

علی بن جبله

معروف بعکوک شاعر

قم

أعطيتني يا ولي الحق مبتدئاً — عطية كافأت شعري ولم تره

ما شمت برقك إلا نلت ريقه — كأنما كنت بالجدوى تبادره

و هم عکوک ... در باره ابو دلف العجلی و ابو الغانم حمید بن عبد الحمید الطوسی قصائد بغداد و مدایح ... و از جمله

قصیدة ... در مدح ابو دلف ... گفته این قصیده است ... ابیات

ذاد ورد الغي عن صدره — فارعوى واللهو من وطره

... ستایش ... او ...

إنما الدنيا أبو دلف — بين باديه ومحتضره

فإذا ولى أبو دلف — ولت الدنيا على أثره

كل من في الأرض من عرب — بين باديه إلى حضره

مستعير منه مكرمة — يكتسيها يوم مفتخره

و این قصیده طویله است ... و ...

فصاحت و بلاغت ... و از شرف الدین ... که ... از ... مذکور ...

مردمان ... سؤال ... از این قصیده و قصیده ابی نواس ... که ... ابیات

إنما المتاب من عقره — لست من ليلى ومن سمره

... این قصیده ... فضیلت ... و گفت ...

در میان این دو قصیده ... تفضیل و تمییز ...

و از ابو العباس مبرد ... در تصنیف قصیده ابو نواس مذکور ... قصیده گفته است

... شاعری ... و ... قصیده ...

و ... این قصیده ... و از عکوک مذکور ... حمید بن عبد الحمید طوسی ... ابو

دلف ... قصیده ... ابو دلف ...

إنما الدنيا أبو دلف ... ابو دلف ...

در حق ... گفته ام ... این ...

إنما الدنيا حميد — وأياديه الجسام

فإذا ولى حميد — فعلى الدنيا السلام

حمید ... و ... مجلس ... تصدیق کند

و این مدیحه بهتر از آنست که در بارهٔ ابودلف انشا کرده است پس حمید او را جایزه نیکو عطا کرد و بعضی حکایات کرده‌اند
که عکوک با مامون [illegible] قصیده مدح کرد و در آن قصیده [illegible] و حمید طوسی [illegible] بعرض مامون
رسید مامون با حمید گفت عکوک را حاضر کنان [illegible] این قصیده [illegible] آن قصیده که در مدح تو در آن قصیده [illegible]
ابودلف انشا کرده است بسنجیم اگر آنچه در حق گفته است بهتر از آن [illegible] والا صد [illegible] ابیات تا از این
بر فهیم جمیع این خبر بعکوک رسید دانسته که مامون ممنون است از این کار استفاضت [illegible] و این معنی در طبقات
الشعراء گفته است [illegible] خبر این قصیده با مامون [illegible] گفت عکوک [illegible] جمع
در طلب او [illegible] یافته [illegible] او در [illegible] در جبل [illegible] خبر این خبر [illegible] بجزیره
[illegible] و جهانی بوده کار [illegible] مامون [illegible] اطراف جهان [illegible] هر جا او [illegible]
[illegible] پس از [illegible] گذشت [illegible] او را [illegible]
مامون روانه داشته چون او را در حضور مامون حاضر کرده او را مخاطب داشته گفت یا ابن اللخناء تو در بارهٔ
قاسم بن عیسی یعنی ابودلف این شعر را گفته [illegible] فی الارض [illegible] [illegible]
پس [illegible] از جملهٔ آنان [illegible] امیر المؤمنین [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] و حکمت [illegible] قاسم بن عیسی گفته‌ام
بالنسبه [illegible] مامون گفت [illegible]
و ما [illegible] در آن [illegible] کفر [illegible] در این [illegible]
[illegible] در حق [illegible] ساخته [illegible]
خوانده و آن قول تو این شعر است [illegible]

انت الذی تنزل الایام منزلها ... وتنقل الدهر من حال الی حال

وما مددت مدی طرف الی احد ... الا قضیت بارزاق واجال

و این کفر [illegible] بود و تو [illegible] اخرجوا لسانه من قفاه پس زبان او را از
[illegible] بیرون آوردند [illegible] گور [illegible]
روایت [illegible] مصنف [illegible]
و همچنین ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی این قصه [illegible] مذکور [illegible] نوشته‌اند و در کتاب
البارع در اخبار شعراء [illegible] عبد الله بن المعتز [illegible] دیده‌ام و آن

مبتلا و زمانی

ان مت [illegible] طرف [illegible]
تزور [illegible] البیض [illegible] ... وتشتمل [illegible] المال

و از جمله مدایح او در حق حمید این شعر است

تکفل ساکن الدنیا حمید ... فقد اضحوا له فیها عیالا
کان اباه آدم کان اوصی ... الیه ان یعولهم فعالا

و نیز این مطلب [illegible]

دجلة تسقی وابو غانم ... یطعم من تسقی من الناس
والناس جسم وامام الهدی ... رأس وانت العین فی الراس

و چون حمید [illegible] وفات [illegible] عکوک قصیده در مرثیه او گفت [illegible]

فادبنا ما ادب الناس قبلنا ... ولکنه لم یبق للصبر موضع

و ابو العتاهیه [illegible] گفت

ابا غانم [illegible] فواسع ... وقبرک معمور الجوانب محکم
وما ینفع المقبور عمران قبره ... اذا کان فیه جسمه یتهدم

و چون عکوک [illegible] قرار [illegible] عکوک بفتح عین مهمله و کاف و تشدید واو
و بعد از کاف ثانیه ساکنه [illegible] و جبله بفتح جیم و باء موحده و لام و
بعد از آن [illegible] و اما حمید طوسی [illegible] طبری [illegible] مذکور [illegible]
[illegible] غالب [illegible] وفات [illegible] مامون از [illegible]
با بوران دختر حسن [illegible] حمید [illegible]
[illegible] ابو الفرج [illegible] اصفهانی در کتاب اغانی نوشته است [illegible] بن جبله [illegible] عبد [illegible]
[illegible] شیعه [illegible] ابو الفرج [illegible] عداوت [illegible]
[illegible] شعرا [illegible]
[illegible] مردم بغداد [illegible] رشید [illegible]
[illegible] از [illegible]
[illegible] در بارهٔ ابودلف قاسم بن عیسی العجلی و ابو غانم حمید بن عبد الحمید طوسی
مدایح بسیار گفته و در [illegible] ابودلف مبالغه فراوان [illegible] او ربیعه [illegible]

بر مرغزار تفضیل نهاد و در مدح او از اندازه بیرون شد و بعضی برانند که مامون بدان بیت با وی نااستی از تقاضای او
گشته و بعضی گویند از مامون بگریخت و همچنان پنهان زیست تا بمرد و مامون برون رفت تا عفو شد و ابیات او
اصح است و روایت نخست متوفی نعمت نیست حتی بن عبدالرحمن جبله برادرزاده عکوک میگوید عم مرا
فرزندان بود و عکوک از دیگران کهتر بود و کمتر او را به کوری اگر پس از تو شود و نفعه اورا بر داد بر ترشته
بکودکان طرازه منسوب و بانجام برون بر بخشید پس دانه بادانی بر چشم او نشستی رسیده آنگاه نیز کور شد حضرت جد ما
حاجی بد نیست فرزندان خود گفت تا را از دیوان سلطان رزق و روزی مقرر است اگر بخو در باره او
کودک اعانت کنید خوب و گرنه بعضی از مقرری تا سوا از دیوان او برقرار سیدام گفته اعانت حجت
کرده او بود بحضور مجالس ادب و محافل علم کلاش و مدتی با او بود در مجالس مردم و مامون او گفت کلان
بود پس عبره و اخیم بکمال رنگ گشته در فن خویش بارع و ماهر گردید تا بدانجا که در فرصت علم فضل
مشید آن عالم با حاجی عزه و در بر او نشست حضور مینهاد و سکنت از زبان بیرون جز بیت فضل ساز بیت بیان با
بغریب و شیوا و هر کس شنیده مردمان پوشاک جود و بخشش ابودلف راه حضرتش در پیش ازین و از
عطا پر او بوده و در کنف پس بخدمت ابودلف راه بر گرفت و او را مدح که خواسته و در بیت حج
مذکور است و چنین گفت ابودلف درآمد و شعرا همه در حضور داشته و او بیت بخواند آن اشعار را
بشنیده و در شگفت و با اتفاق یکی از ایشان و دیگران در گرد حضرت عکوک گفت جانا این شعران
تو را متهم میدارند و چنان گمان میبرند که تو گوینده این اشعار نیستی بلکه دیگری انشا کرده است عکوک گفت
ایها الامیر چه نا بیجی کار بهتر از امتحان و تجربت نیست گفت رباعی بخوان آدمی و با اتفاق گفت
او بود و امتحان نماید ایشان گفتند اسب امیر بود توصیف کن بسیار نزد او تو گوی کمیت در هم گفت مرو
در بدو اقتضای دارد بار مرجحات بیان و بدیهه کردم بنده لبید بیت که بودی در گفته شده و او این قصیده بود
بکفت انشا کرد و آن قصیده این است

ربیت لمنثور علی مفرقه	ذم لها عهد الصبا حین انتسب
اهدام شیب جد فی راسه	مکروهة الجدة انضاء العقب
اشرقن فی اسود ازرین به	کان دجاه لهوی البیض سبب
واعتقن ایام الغوانی والصبی	عن میت مطلبه خب الادب
لم ینو حبرم عن الصبی الحجی	لکن ید لم تتصل بمطلب
لما رای الشیب وقار الجوی	وکان ثیاب النفس ظلا یستلب

فانزل لم یتبع بقربه	وذاهب اهوی جین ذهب
کان الشباب لمه ازهی بها	وصاحبا حرا عزیزا المصطحب
اذ انا اجری سادرا فی غیه	لا اعتب الدهر اذا الدهر عتب
ابعد شاو اللهو فی اجرائه	واقصد الخود وراء المحتجب
واذعر الوبوب عن اطلاله	باعوجی دلفی المنتسب
تحبه من مرح العزبه	مستفزا بودعة او ملتهب
مرتبج یرتج من اقطاره	کالماء جالت فیه ریح فاضطرب
تحسبه اقعد فی استقباله	حتی اذا استدبرته قلت اکب
وهو علی ارهاقه وطیه	تقصر عنه الحزمان واللبب
تقول فیه جنب اذا انثنی	وهو کمتن القدح ما فیه جنب
یخطو علی عوج تناهبن الثری	لم ینبوا کل عن شظا ولا عصب
تحسبها ناشئة اذا خطت	کانها واطئة علی الرکب
شتا وقاظ بوهیة عندنا	لم یوت من تربة ولا حدب
یصان خصی غرة وقرة	وتقصر الجور علیه بالحلب
حتی اذا تمت له اعضاوه	لم تنتقص واحدة علی عتب
رضنا به الصید فرادینا به	اوابد الوحش فاجکی وکتب
یجنم الجری یباری ظله	ویعرق الاعقب فی شوط الخبب
اذا تطلبنا به صیدنا	وان تظنی فرته العیر کذب
لا یبلغ الجهد به راکبه	ویبلغ الریح به حیث طلب
ثم انقضی ذاک کان لم یعنه	وکل بقیا فالی یوم عطب
وخلف الدهر علی ابنائه	بالقدح فیهم واریجاح ما وهب
فحمل الدهر ابن عیسی قاسما	ینهض بالبائع والاج الکرب
کوفق السیف ابتلاء جابا لکند	وکغواریه علی اهل الریب
ما وسنت عین رات طلعته	فاسقطت بنوبة من النوب
ولا ابن عیسی القوم کان اهلا	لم یوتثل مجد ولم یرع حسب

ولم يقم في يوم بأس وندى   ولا تلاقى سبباً لسبب
تكاد تسوى الارض ما تعمره   اذا تداعت خيله هلا وهب
ويستقل املا وخيفة   جانبها اذا استقل او قطب
وهو وان كان بني فرعه وابل   فما بيه تواقى في الحسب
وعلاوه وعلا اباه   تحوي غداة السبق خطار القصب
يا زهرة الدنيا ويا باب الكرم   ويا مجير الرعب من يوم الرهب
لولاك ما كان سوى ولا كرم   ولا قريش عرفت ولا عرب
خذها اليك من ملى بالثنا   لكنه غير ملى بالنشب
فاتوفي الارض او استغربها   انت عليها الراس والناس الذنب

چون این قصیده را ان بود بامداد در حضرت ابو دلف عرض نمود ابو دلف وا ... فاخر تحفر
بغداد در استحقاق نمود و گفت ما کوه را سید بهم در آنکس که این قصیده سرو گفته است قائل آن قصیده نیز روزی
بس ابو دلف سی هزار درهم و دو بدرة ... هزار درهم بود چنانکه عبد الله بن مالک گفته است روزی مولان
با آنکه ... در حضرت جلوس داشته گفت بگوئید سیم هر کس را در این مجلس ... است ... اگر
از ابیات قصیده علی بن جبلة العکوک در مدح قاسم بن عیسی است که کلمات ... و ... نظم بسر ... قرات ...
بس ... از ان جماعت گفت ... امیر المؤمنین بو که ... ما ... است ... ما ... تکلیف نمود ... در نظم
... نرم گفتم نوشته آن ... ایست ... گفت ... سازی ... با ... او ...

فادو سرد الغی عن صدره   وارعوی واللهو من وطره
وابت الا البکا له   ضحکات الشیب فی شعره
ندمی ان الشباب مضی   لم ابلغه مدی اشره
وانقضت ایامه سلما   لم اجد حولا علی غیره
حسرت عنی بشاشته   وذوی المحمود من ثمره
ودم اهدرت من رشا   لم یرد عقلا علی هدره
فانت دون الصبابة   فلبت فوقی علی وتره
جاهر تالیس الشباب لمن   راح محنیا علی کبره
ذهبت اشیاء کنت لها   صارها علی الی صوره

دع جدا قحطان او مضر   فی یمانیه وفی مضره
وامتدح من وائل رجلا   عصر الآفاق فی عصره
المنایا فی مناقبه   والعطایا فی ذرا حجره
ملک تندی اناملـه   کانبلاج النور عن مطره
مستهل عن مواهبه   کابتسام الروض عن زهره
جبل عزت مناکبه   امنت عدنان فی ثغره
انما الدنیا ابو دلف   بین مبداه ومحتضره
فاذا ولی ابو دلف   ولت الدنیا علی اثره
لست ادری ما اقول له   غیر ان الارض فی خفره
یا دوار الارض ان غرب   وعدیل الیسر من عسره
کل من فی الارض من عرب   بین بادیه الی حضره
مستعیر منک مکرمة   یکتسبها یوم مفتخره

ودر همین قصیده گفته است

وزحوف فی صواهله   کصیاح الحشر فی اثره
تدرته والموت مکتمن   فی مذاکیه ومشتجره
فرمت حقو بر منه ید   طوت المنشور من نظره
زرته والخیل عابسة   تحمل البوسی علی عقره
خارجات تحت رایتها   کخروج الطیر من وکره
وعلی النعمان عجت به   عوجة ذادته عن صدره
خط النعمان صفوتها   فروت الصفو فی کدره
ولقد ...ر ادرکت رجا   لم تکن تو تدف نکره
قد تأنیت القضار له   فابی المحتوم من قدره
وطغی حتی رفعت له   خطة شنعاء من ذکره

اگر بعضی ازین ابیات را در ترجمه بکار برم ... از ... صورت ... آن و ترتیب آن ... تمامت اشعار
اشارت رفت ... بجمیع ... اثر ... گشته گفت از ... خویش ... اگر ... بزم ... خوش ... زیم

57 و این قصیده را علی بن جبله بعد از آنکه ابو دلف بغداد رسید معروف شهر و بود دست بعضه داده است گفت

امیر بغرت او آورد و این قصیده را در برابر دلیر و بزرگ و شدید الباس بود همواره با غلامان خود بر قافله‌ها و قریه‌ها

دست برد و غارت می‌کرد و ابو دلف در کار او بس عاجز بود و همت بر خویش لازم کرده بود که دست یافت چون

روزی ابو دلف از بهر شکار بیرون رفته بود ناگاه بر تهائی اسب برجهنده دید که با قورد جار شد و دید

مردی بر نشسته و رنج در میشود ابو دلف بر هلاکت خویش یقین کرد جاری برون جست و سر از پیش برکشید

جار غلامان با نشانه بر کشیده و فرو کرده در خاطرش اود آنکه قرقور کمان که ابو دلف که سر را در کمین

نهاده است پس روی برگردانیده از عقب ره راه فرار پیش گرفت و ابو دلف از پی او بشتافت نیزه خویش

چنان بر پشتش نهاد از سینه‌اش سر بیرون آورد آنگاه از اسب فرود آمد سرش را از تن جدا ساخت بر نیزه استوار کرد

تا دعا کرده شد و گرد بر عزیمت بود با ابو دلف است و علاوه نیز بر نیزه بر آوردند و همراه او آمدند چنانچه علی بن

جبله این قصیده را در حضرت ابو دلف انشاد کرد ابو دلف گفت که خزینه که دهید صد هزار درم

بدو عطا کرد گفت که نزد او و قرب ابو دلف برادرش معقل در عراق بغداد روزی از بهر تفرج گردش می‌کرد

ناگاه بر دو تن زن بگذشته و در وسط طریق منصف بس از آن دو زن یکی به دیگری گفت این شخص ابو دلف است گفت

ابو دلف کیست گفت همان است که شاعری در حق او این شعر گفته است

انما الدنيا ابو دلف بين باديه و محتضره

فاذا ولى ابو دلف ولت الدنيا على اثره

معقل برادر ابو دلف بشنید چنان متأثر شد که آب دیده‌اش بر چهره روان گشت برادرش گفت ای برادر تو را چه

گفت گریستن من از آن است که در حق علی بن جبله کسی مانند این سخن گفته معقل گفت مگر نه آنست که صد هزار درم

بدو عطا کرده‌ای از روی صلت این قصیده گفت ای برادر به حضرت تو که بخدای که دل از دست در برابر این حرمت

و صلات صد هزار دینار بدو عطا کردم قسم بخدای اگر صد هزار دینار هم بدو عطا کنم حق او را گزارده نباشم عبدالله بن

محمد بن جریر می‌گوید که قصیده‌ای که علی بن جبله از بهر ابو تمام قراءت می‌کردم تا آنکه بدین شعر رسیدم

و رد البيض و البيض الى الاغماد و الحجب

بسیار اهتزاز و مسرت نمود و گفت سوگند به خدای که دولت هشتم این شعر را عوض سه قصیده از قصاید من از او

و محمد از علی بن جبله روایت است که گفت هر وقت به خدمت ابو دلف می‌رسیدم چندان در باره ام انعام

و احسان می‌فرمود که سرانجام شرمگین شده از حضرتش منصرف می‌شدم پس برادر خویش معقل را بیزد فرستادم و معذرت

بجستم گفت امیر می‌گوید از چه رو از ما هجرت نمودی شیعه از تلقت جواب با بر خوردن سنگین گرفتار گشتم این ابیات را

نزد او باز آمد

نزد او باز آمد تو رحمان و اکرام بفرمایم چنانکه خوشنود گردی پس آنکس را نزد من فرستاد که علی بن جبله گفتم دانم تو را بر این مکرم

تا بگفتار تا آنکه معقل برادرم و خواستار شدم با حضرت ابو دلف بگذارم

هجرتك لم اهجرك من كفر نعمة وهل يرتجى نيل الزيادة بالكفر

ولكنني لما اتيتك زائرا فافرطت في بري عجزت عن الشكر

فها انا لا آتيك الا مسلما ازورك في الشهرين يوما وفي الشهر

فان زدتني برا تزيدت جفوة ولم تلقني طول الحياة الى الحشر

معقل چون این اشعار بشنید به مجلس نمود گفت سوگند بخدای که ابو دلف را از این شعر اجابت و زنگ دلش خالی نمود

معقل به حضرت ابو دلف شد و آن اشعار را بر او خواند گفت خدا وند قاتله بس زیبا و لطیف گفته است پس دوات و قلم خواست این

ابیات را در جواب او انشاد فرمود

الا رب ضيف طارق قد بسطته وآنسته قبل الضيافة بالبشر

اتاني يرجيني فما حال دونه ودون القرى من نائلي عنده ستري

وجدت له فضلا علي بقصده الي وبرا يستحق به شكري

فلم اعد ان ادنيته وابتدأته ببشر واكرام وبر على بر

وزودته مالا قليلا بقاؤه وزودني مدحا يدوم على الدهر

پس با این اشعار کیسه صد هزار دینار در آن بود توسط غلامی از غلامان خود برای او فرستاد از این سخن آنچه است ...

انما الدنيا ابو دلف بين باديه و محتضره

حدیث کرده‌اند که علی بن جبله سوی خراسان شد و عبدالله بن طاهر سوی مدح کرد به عبد حضرتش بود حکایت

عبدالله بدو گفت آیا تو گوینده این دو بیتی

انما الدنيا ابو دلف بين باديه و محتضره

فاذا ولى ابو دلف ولت الدنيا على اثره

گفت آری فرمودم گفت پس چه چیز تو را بدین سوی آورد و از دنیای او که کان کرم عدل بود بازگشتی هان ما را

در خور نیست بار بر بسته بازگشت و با ابو دلف ملاقات کرد این خبر بدو باز گفت ابو دلف چندان درم

در حق او اکرام و انعام مبذول داشت که خوشنودش گردانید در در بار این حکایت است که علی بن جبله

تو بگفتم بن یوسف مولای خود و هم از حدیث او از آن گفتم پس در جواب گفت

ابو دلف ان تلقه تلق ماجدا جوادا كريما راجح الحلم سيدا

ابو دلف الخيرات انداهم يدا | وابسطهم معروفا واكرم محتدا
تراث ابيه عن ابيه وجده | وكل امرئ يجري على ما تعودا
ولست بلاك غيره لنقيصة | ولكنما المدح من كان امجدا

وقتی علی بن جبله گفتند از جهت ابودلف تو در مدح حمید طوسی از ابودلف بیشتر است گفت چگونه چنین باشد و حال آنکه
هرچه دارم از ابودلف است و در روز نوروز قصیده گفتم پیش او رفتم و او را مسرور و خرم دیدم ده هزار درم از وی
جایزه یافتم و هم چنین در روز عید دیگر قصیده از برای او بردم و جایزه مقرر دریافتم چون ... در روز عید
حمید طوسی ... بزرگ و لشکری انبوه ... بجهان کرم او ... پس علوک این ابیات
این حمیت و جلالت انشا کرد

غدا بامير المؤمنين وعينه | ابو غانم غدو الندى والسحائب
وضاقت فجاج الارض عن كل موكب | احاط به مستعليا للمراكب
كان سمو النقع والبيض فوقهم | سماوة ليل قرنت بالكواكب
فكان لاهل العيد عيد بنفسهم | وكان حميد عيدهم بالمواهب
ولولا حميد لم تبلج عن الندى | يمين ولم يدرك غنى كسب كاسب
ولو ملك الدنيا لما كان سائلا | ولا اغتام فيها حاجب فضل صاحب
له ضحكة تستغرق المال بالندى | على عبسة تبكي القنا بالقواضب
ذهبت بايام العلا فاردتها | وصرفت عن معال اشاو المطالب
وعدلت ميل الارض حتى تعدلت | فلم يناء منها جانب فوق جانب
بلغت بلوني الحزم ابعد قطرها | كانك منها شاهد كل غائب

روزی علوک بخدمت ابودلف رفت ابودلف علوک را گفت چه گفته ای گفت قلیلی گفته ام گفت بار دیگر بر
اندک بهتر از بسیار بد است پس انشا کرد

الله اجرى من الارزاق اكثرها | على يديك فشكرا يا ابا دلف
اعطى ابو دلف والريح عاصفة | حتى اذا وقفت اعطى ولم يقف

پس ابودلف فرمان داد ده هزار درهم بدو عطا کنند و چون بر این برگذشت بخدمت ابودلف شد ابو
دلف گفت چه گفته ای پس این رباعی را قرائت کرد

من ملك الموت الى قاسم | رسالة في بطن قرطاس

یا فارس

يا فارس الفرسان يوم الوغى | مرني بما شئت من الناس

ابودلف بفرمود ده هزار درم بدو عطا کنند چرا که آن ابتدا در این شعر ... علوک گفت ایها الامیر
امروز وقت عطا ... گفت این مبلغ ... رسالت ملک الموت است
با رسالت چه ... دیگر علوک ... ابو یعقوب الخزیمی ...
آمد و گفت مرا از تو حاجتی است گفتم کدام است گفت میخواهم که از جانب من هیثم بن عدی را هجو
کنی گفتم چگونه است ... گفت ... گفتم چیزی ...
چیزی در خاطرم ... گفتم ... بجو ... و دیگر ...
گفت مرا قرضی بده ... از این قرض ... گفتم چنین کنم ... امروز ... پس رفت
و بامداد دیگر این اشعار از برای او انشا کردم

للهيثم بن عدي نسبة جمعت | اباؤه فارختها من العدد
اعود عودا فلو مد الفقار له | ما عمر الناس لم ينقص ولم يزد
نفتني فواربني عبد المدان وقد | تلوه للوجه واستعلوه بالعمد
حتى ازالوه كرها عن كرامتهم | وعرفوه بذل ابن اصل تلد
يا ابن الخبيثة من اهجو فافضحه | اذا هجوت وما تنمى الى احد

و چنانکه هیثم از ... کعب ... محمد بن زیاد بن عبدالله بن عبد المدان
حارثی برادر ... از حارثیین ... اصحاب ... گذشت ... شده
... هیثم ... گفت ... گفت

اذا نسبت عديا في بني ثعل | فقدم الدال قبل العين في النسب

گفته اند امیر المؤمنین ... گفت ... این شعر ... گفته ... نسب ...
... بن ثعلبه ... پس ... داود بن یزید ... پس هیثم ...
در خانه ... گفت ... آن زن ... گفت دیگر ... گفته
... علوک ... داشت ... داشت ...
و ظرافت و شعر گوی ... داشت ... آن کنیزک ... داشت ...
و چنان ... آن کنیزک ... علوک ... گفت ... از کف
داده بود ... از ... این شعر ...

ودم اهدرت من رشأ　　لم يرد عقلا على هدره

و این همان قصیده است که در مدح ابودلف گفته است و مرادش بدم دم خفض [illegible] است عمر بن رشته میگوید روزی
قبیح ترین اشعار او در هجو الکن [illegible] که ترک میهمان و کمان [illegible] بهمان سو نفیس [illegible] مذاکره میکردیم پس علی بن
جبله بگو کرا بن [illegible] را نیکو و خود را در این باب [illegible] نیکوتر از من قرارت نمود

اقاموا الديدبان على يفاع　　وقالوا لا تنم للديدبان
فان آنست شخصا من بعيد　　فصفق بالبنان على البنان
تراهم خشية الاضياف خرسا　　يقيمون الصلاة بلا اذان

و ابن عبد المروزی کاتب حمید طوسی میگوید که روز اول ماه رمضان که بنت حمید آمد پس کیسه ده هزار دینار روشن
سوی من افکنده و گفت بنز دنیا پر تصدق ده [illegible] در میان [illegible] اصرم دفن شده تخت و زینت قرار نمود
گفت خادم تو علی بن جبله برد در سرای ایستاده است گفت در حال [illegible] که [illegible] او سو در آورده در این روز اول
ماه چشم بر دیدار تو [illegible] گفت در مدح تو شعر نیکو انشا کرده است گفت یک بیت از آن را از زبان قرارت بگیر
پس اصرم این شعر را از زبان خویش قرارت نمود

حيدى حياداتنا ان غزوة جيشه　　ضمنت لجاالة السباع عيالها

حمید گفت نیکو گفته است اکنون دستور دهید تا در آید پس علی بکو که در آمد و سلام و ثنا و [illegible] حمید نخواند این بیت از آن است

ان ابا غانم حميدا　　غيث على المعتفين هامى

پس آن کیسه زر سو بدو عطا کرد از سابع مولای حمید طوسی روایت است که گفت روزی علی بن جبله که در
حمید [illegible] اوسو از [illegible] شفاعت تو یک ابودلف بدو چه ابودلف علی بن جبله خشمگین گردیده
بود و او سوی جفا کرده بود پس حمید طوسی سوار گردید و علی بن جبله از وی شفاعت به تو یک ابودلف رفت
و با ابودلف در کار علی بن جبله سخن مردانه داده و تو بسیار [illegible] طولانی [illegible] و علی بن [illegible] در گوشه پنهان بود
پس رحمت با مردی [illegible] یک سوار او بود [illegible] گفت [illegible] پس این شعر بگفت و او [illegible]

لا تتركني بباب الدار مطرحا　　فالحر ليس عن الاحرار يحتجب
هبنا بلا شافع جئنا ولا سبب　　الست انت الى معروفك تنتسب

خبر ابودلف بشنید [illegible] او بلادرا او بنوازید و از [illegible] خوشنود کرده با جایزه خوشنودش ساخت ابوسعید [illegible]
روایت کرده است که وقتی در حضرت حمید طوسی در آمدم و قصیده در مدح او انشا کرده بودم قرارت میکردم
در پیش روی [illegible] حضور حضرت [illegible] نخوانده بودم [illegible] فاتله الله حین و [illegible]

ابو الحسن

ابو الحسن ایها الامیر دو در [illegible] شعر [illegible] بن حمید [illegible] جایزه [illegible] از حضرتش بیرون شدم [illegible]
از زبان [illegible] فاسقه [illegible] از تخت [illegible] باز [illegible] در حضور امیر که دام کسی [illegible]
علی بن جبله [illegible] است [illegible] او [illegible] عرق خجلت [illegible] در حضور او
قرارت [illegible] خویش [illegible] احمد بن حمید میگوید [illegible] حمید الطوسی [illegible] علی بن
جبله او سو مرثیه گفته [illegible] مرثیه حمید را از زبان قرارت نما پس این شعر بخواند

فما رحم للثرايا اذا غدت　　تنادى باطراف الرماح وتوزع

[illegible] تمامت [illegible] قرارت [illegible] گفتم یا ابا الحسن این طریق [illegible] بدان [illegible] و من بدان تو یک
شدم و [illegible] پس [illegible] گفت آن شعر کدام است گفتم [illegible] آن شعر [illegible] در مرثیه [illegible]

واعددته ذخرا لكل ملمة　　وسهم المنايا بالذخائر مولع

[illegible] گفت [illegible] است [illegible] و بدان راه رفت و [illegible] در [illegible] پیش [illegible] ابدان [illegible]
اکرام [illegible] این قصیده [illegible] بشنو [illegible] ابو الفرج [illegible] نوشته شده و [illegible]
زنبات [illegible] را اشارت [illegible] مکرر و طول [illegible] و [illegible] هر [illegible] ابواب [illegible]
اشعار و غرائب خبر [illegible] والله اعلم بالصواب علی بن الجهم بن بدر بن الجهم بن مسعود بن
اسید بن اذینة بن کراز بن کعب بن جابر بن مالک بن عتبة بن جابر بن الحارث بن قطن بن
خدیج بن قطن بن احزم بن ذهل بن عمرو بن مالک بن عبیدة بن الحارث بن سامة بن لوی بن
غالب القرشی السامی الشاعر کنیت ابا الحسن و در [illegible] شعرا محدثین است و خطیب در تاریخ بغداد نسب او
در ترجمه [illegible] ذکور [illegible] نوشته است و نیز [illegible] ترجمه قرار داده است و گفته است
مر ابو الحسن سو دیوان [illegible] بود و [illegible] و [illegible] شعر و [illegible] عالم است و [illegible] المتوکل
اختصاص [illegible] بود [illegible] حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام منحرف شده
بود [illegible] مطبوع [illegible] الفاظ لطیفه [illegible] به [illegible] او
[illegible] عراق [illegible] پس از آن [illegible] او [illegible] از آنجا او [illegible]
[illegible] ذکر [illegible] الهی [illegible] علی بن جهم [illegible]
[illegible] علی بن جهم [illegible] پس از آن [illegible]
روز از [illegible] مصلوب [illegible] علی بن الجهم در آن [illegible] این بیت [illegible]

لم ينصبوا بالشاذياخ صبيحة　　الاثنين مسبوقا ولا مجهولا

۴۳۱
الحسن
علی بن الجهم القرشی
الشاعر السامی
محمد

نصبوا بحمد الله ملأ قلوبهم — شرفاً وملأ صدورهم تبجیلا

واین اشعار بسیار مشهور است پس از خروج او از حبس [illegible] چون از عراق بیرون شد بشام رفت و چندی از [illegible] مکتوبه در
بود و در حلب بعد از آن بدمشق رسید که علی بن جهم از حلب بجانب [illegible] بیرون شد و در سوی عراق آمد
گروهی از عرب بر ایشان [illegible] و [illegible] بکشتند و مردمان او [illegible] شدند در حالیکه زخمدار شده
در حال [illegible] این بیت [illegible] گفته

ازید باللیل لیل — ام سال بالصبح سیل

ذکرت اهل دجیل — واین منی دجیل

و منزل علی بن جهم در بغداد در شارع دجیل بوده [illegible] و این مکتوب [illegible]
رسید و علی بن الجهم در همان ساعت [illegible] بغداد [illegible] و [illegible] او از [illegible]
شعر بود در آن نگاشته بود

یا رحمتا للغریب فی البلد النازح ماذا بنفسه صنعا

فارق احبابه فما انتفعوا بالعیش من بعده ولا انتفعا

و در میان علی بن جهم و ابو تمام دوستی استوار بوده و ابو تمام ابیاتی سروده در آن بوداع [illegible] گفته است بسوی
علی بن جهم مکتوب نگاشته بود و اول آن این است

هی فرقة من صاحب لک ماجد — فغداً اراقة کل دمع جامد

و دیوان اشعار علی بن الجهم کوچک است و از جمله آن دیوان شعر او این شعر است [illegible] گفته است

بلاء لیس یعدله بلاء — عداوة غیر ذی حسب و دین

یبیحک منه عرضاً لم یصنه — ویرتع منک فی عرض مصون

و این دو بیت [illegible] در حق مروان بن ابی حفصه گفته بود که [illegible] مروان این شعر در حق او گفته بود

لعمرک ما الجهم بن بدر بشاعر — وهذا علی بعده یدعی الشعرا

ولکن ابی قد کان جاراً لامه — فلما ادعی الاشعار اوهمنی امرا

و این شعر ماخوذ است از قول کثیر عزه و فرزدق [illegible] فرزدق
با کثیر گفت یا ابا صخر آیا مادر تو بسوی بصره تردد میکرد گفت نه ولکن پدرم بسیار بسوی بصره
میشد و این شعر از ابیات مشهور اوست و گاهی علی بن جهم [illegible] در زندان که محبوس [illegible] گفته

قالوا حبست فقلت لیس بضائری — حبسی وای مهند لا یغمد

واین ابیات

واین ابیات و این بیت [illegible] گفته است [illegible] اکرم [illegible] تا آن [illegible]
و این شعر نیز از اشعار علی بن جهم است

یا ذا الذی بعذابی ظل مفتخراً — هل انت الا ملیک جار اذ قدرا

لولا الهوی لتجارینا علی قدر — فان افق منه یوماً سوف ترنی

بالجمله [illegible] و [illegible] دجیل [illegible] و [illegible] الف [illegible] این نسبت بسوی [illegible]
[illegible] و [illegible] و بعضی از مردمان [illegible] تصحیف [illegible] بجیم خوانند
لکن غلط است و دجیل بضم دال مهمله و جیم مفتوحه و یاء ساکنه تحتانی و لام مصغر دجله است و تصغیر
ترخیم است [illegible] و الا دجیله [illegible] دجله [illegible] در بالای بغداد مخرج
آن از دجله است و در مقابل قادسیه از جانب غربی [illegible] تکریت و بغداد واقع است و [illegible]
و قریه [illegible] و این دجیل غیر از دجیل اهواز است و آن نهری است [illegible] قریه [illegible]
مخرج آن از طرف اصفهان و حفار آن اردشیر بن بابک بن ساسان اول پادشاه ساسانیان است
[illegible] از [illegible] مصنف در ترجمه ابو الضحاک شبیب بن یزید الشیبانی الخارجی در حرف [illegible]
دجیل [illegible] و [illegible] و دجیل اهواز [illegible] اردشیر [illegible] تحقیق پادشاه است از آل ساسان
از ملوک [illegible] حضر [illegible] در معجم البلدان نوشته [illegible] دجیل [illegible] از انهار [illegible] است
[illegible] بزرگ [illegible] از آن [illegible] و کار [illegible] مصعب [illegible] و علی ابن الجهم کاهی
[illegible] از [illegible] بر [illegible] تاخته و او [illegible] مجروح [illegible] اموال [illegible]
و [illegible] در طریق [illegible] و این شعر [illegible] از وی روایت [illegible] است [illegible] ذکر [illegible]

اسال باللیل سیل — ام زید فی اللیل لیل

یا اخوتی بدجیل — واین منی دجیل

وابو العباس احمد بن الفرج بن راشد بن محمد المدنی الدجیعی الوراق [illegible] از اهل بصره [illegible] بغداد
[illegible] دجیل منسوب است و [illegible] ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی نسب او را
مذکور داشته و [illegible] مصنف [illegible] علی بن الجهم بن بدر بن الجهم بن
مسعود بن اسید بن اذینة بن کراز بن کعب بن مالک بن عیینة بن جابر بن الحارث بن عبد البیت بن الحارث بن
سامة بن لؤی بن غالب [illegible] ایشان [illegible] نسب [illegible] قریش [illegible] خارج [illegible]
منسوب [illegible] و این جماعت [illegible] سامه [illegible] بسوی مادر ایشان ناجیه نسبت [illegible] ناجیه [illegible]

[illegible]

سامة بن لؤی بعد چنانکه گفته شد سامه بود با برادرش کعب بن لؤی [illegible] ٩١
ناحیه بحرین روان گشت و در طی راه شترش سر فرو کرد تا از گیاه زمین بخورد پس افعی برلب شتر آمد زبان گزید
شتر آن بود حرکت نام بر بالای پالان شتر بر آمد ساق سامه را بگزید و در همان مرد پس برادرش این شعر را در مرثیه او

عين جودي لسامة بن لؤي علقت ساق سامة العلاقة
رب كاس هرقتها ابن لؤي حذر الموت لم تكن مهراقة

آنگاه گفت کدام کس از فرزندان سامه بود مرا از نسب قریش بیرون کند با آنکه زن او ناجیه با او است
و چون سامه بن لؤی بمرد ناجیه در حباله نکاح مردی از اهل بحرین در آمده از وی حارث بوجود آمد و حارث کودک
بود که مادرش بمرد و چون جوان رشد و بلوغ گرفت مادرش بدان طمع افتاد که او را بقریش منسوب دارد
حارث گفت تو پسر سامه بن لؤی باشی پس حارث از مردم بحرین جدا گشته تو یک عشیرت کعب بشد و او را
خبر داد که همی برادر زاده او است کعب با در او بود حب و حارث بود در این دعوی بر او حجت داشت
و حارث بدانی تو یک او در آنجا گفت اجازت از اهل بحرین بگیر تا کجا آمده حارث بود بعد بود در مدینه و در آنجا
و روایتی هم حدیث گفته که کعب بن لؤی از حارث از ایشان پرسش کرد و گفت از کجا او را تو خبر دادی
گفته این پسر برادر از اهل ترا با تو آمده فلان نام حجت و آنکه حارث بود از کعب بن لؤی پس کعب حارث
و مادرش را از خود نفی کرد ایشان بسوی بحرین برگشت نمود و در آنجا بزیستند و حارث در آنجا از جهان مردم
ترویج کرد این فرزندان و عقب از وی باقی ماند از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده اند که فرمود
عمی سامة لم یعقب یعنی از عم من سامه بن لؤی فرزندی و عقبی نماند و چنان بود بنی ناجیه از اسلام
ارتداد یافته و چون علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام بخلافت بنشست ایشان را بسلام دعوت فرمود
بعضی مسلمان شده دیگران بر ارتداد باقی ماندند پس ایشان را اسیر کرده در قید بند کرده در او رده
مصقلة بن هبیرة الشیبانی ایشان را از آن حضرت خریداری نمود ثلث قیمت ایشان را ادا کرده و باقی قیمت
بر خویش نهاده اگر بر ذمت خود داشت آن بس ایشان را آزاد کرده و در نیم شب بسوی معاویه فرار کرده و آن
جماعت آزاد شدند و آن مبلغ بر ذمه بماند حضرت نظر بود از خانه مصقله ویران کرده و برده ایشان
ویران گشته تا آن هنگام که امیرالمؤمنین علیه السلام بود منقول کشته که مصقله در کوفه با مردم [illegible]
چنان میدانند سامة بن لؤی پسر غالب بن سامه است و مادر او ناجیه است و چون سامه بمرد حارث بن
سامه از وی متخلف گشت پس از آن بمرد و پسر سامه یعنی غالب و حارث بمردند و از ایشان عقبی نماند و آنکه
قوم از بنی ناجیه بن جرم بن ربان بن علاف مدعی شده ایشان فرزندان سامه بن لؤی هستند و مادر ایشان

ناجیه است

ناجیه است و نام بعضی دیگر و او را از نسب سامه و حارث بن سامه بودند و ایشان جمعی طایفه شده و بعضی
ابی طالب علیهما السلام ایشان را از نسب سامه دانند [illegible] و این جمله است و اینجاعت بنو
ناجیه بنت جرم بسته و علقمة الخصی التیمی یک تن از بنی ربیعه بن مالک است در این شعر گفته است

زعمتم ان ناجية بنت جرم عجوز بعد ما بلي السنام
فان كانت كذلك فالبسوها فان الحلي للانثى تمام

و این نیز قول بعضی از ایشان است و اما زبیر بن بکار ایشان را در قریش داخل نمینماید و میگوید ایشان از بنی
عادیه هستند و آنکه ایشان را عادیه میگویند از این است که عادیه نام قومی از بنی شیبان بود و رشد از قوم خود
بسوی مادر خویش ناجیه بنت جرم بن ربان بن علاف ببود و اول کسی است که بالای از رجال
در است که او را نسب تام بر او شمرده و اسم ناجیه لیلی است و این لقب او بود ناجیه نامیده شد و قتی
با حاجیان مادر پیدا گشت و تشنه شد و از شوهرش آب طلب کرد گفت آب پیش تو است و در آب بود آب
نزدیک است تا رفت و آب پیدا و رهایت بهره یافت ناجیه نام یافت با جهم علی بن جهم
مردی شاعر و فصیح و در شمار اصحاب خاص متوکل بود تا کار مردی متوکل بود کینه ورزید او
علی بن جهم در خدمت متوکل از ندیمان او بود سخنان نمکین میکرد و چون خلوت میشد با متوکل سخن
از ایشان او بد میگفت و از بدگویی بر حذر بود و چون متوکل این حکایت بشنید بر وی خشم گرفت
معلوم گشت و حقیقت آن بوی بعد از آنکه مدتی در زندان افکنده بود از خدمت خود نفی کرد و او
در هجو آل ابی طالب و مردم شیعه در طریقی از خصومت بود ایشان را مذمت میکرد و ابو عباده ولید بن
عبید شاعر معروف به بحتری در هجو علی بن جهم این شعر گفته است

اذا ما حصلت عليا قريش فلا في العير انت ولا النفير
وما رغاك الجهم بن بدر من الاقمار ثم ولا البدور
ولو اعطاك ربك ما تمنى لزاد الخلق في عظم الايور
علام هجوت مجتهدا عليا بما لفقت من كذب وزور
اما لك في استك الوجعاء شغل يكفك عن اذى اهل القبور

این بیت در ترجمه ابو العیش خالد بن یزید الاسدی و مکابره او با عبد الملک بن مروان تعقیب لا في العير ولا
في النفير مرقوم گشت با جمله صاحب اغانی میگوید ابو الفرج از علی بن جهم شنیده در زمان طعن علی بن
ابی طالب رضی الله عنه ابو العینا گفت من از هیچ کس بر آن حضرت طعن نزدیک تر از علی بن جهم ندیدم که مقصود از ایشان

٦٢

سبب گفتن اهاجی از مصاحبت بنی سبره بیرون رفت بلکه آنحضرت ثنی را امر کرد و ابن سبره آن قصیده
قیست آنها بود و هم از آن ریحت ابو الفضل گفت قصیده این زینت و توانی بر کثر باش بلکه تو از بیغ آن حضرت
طعن می‌زند و گفته آن کسانی است فاعد بعضه انه فعد قوم لوط بلاد و هم مشغول سر آن فعد بعضه و تو در
الصف آنها واقع است بغیر آنها لا لوط و لوط بعینه و دیگر حدیث لکه انه و دقی علی بن الجهم در مجلس جمهور
جهت و کنیزک سرود گوی بود ناظر بود علی بن الجهم ، دیر از درماه عتبه بر خاست و در میان آن روز او را
بخواند پس کنیزک از او روی بر تافت ابو الحسن این شعر را در حق او گفت

خفی الله فیمن قد نبت فؤاده وغادرته نضوا کان به وقرا
دعی المجلس لا اسمع به غدر انما سالک امرا لیس یدری لکم امرا

گفته است از آنجه گوشه و طلب باز شد در اینجا بود در آمدم نیاوردند و بالیت بخت تا کی جهد دار امر دین
طعن و دق بود و ثبت تو بر بنه نمی گشت چنانکه امروز سوگند که گفته اما ابو الحسن بر این نحو را این لیس بعیب
ناظرا و لکنه بلا لطف ثبت ما بر بنه نمی گشت گفتم تشکیم بر گشت بغیر آن بیشتر میشدم از ابراهیم بن المدبر
حدیث لکه انه و گفت تر گفتن بر گفت علی بن جهم از تمامت آن دیدگان بخوان دروغ زن ترشی جهدی در نظر
دارم و دقتی بر گفت این سال در خراسان اقامت داشتم پس از آن حضرت برگشت و آن داستان را مرا انهم
بود و احسن گفت گفت بار در نفور جای هستم و روزگار بکر بسر شده بر خود دستان را از نظر بسیره باهم
گفت بیست سال در جیب جای بودم و هم روزگار بگردد و نوشته بر گفت بیست سال در مصر بودم روزگار بیدان ایام و بیان
طرق بر قرب بکسر و تباه بیان از آنکه از او میدان رفته بر بالینه تباه بیان از آنکه از او بیاید از عبد الله بن
معتز حدیث کرد انه و دقتی علی بن جهم با جمعی از فرزندان علی بن هشام در یک مجلس فراهم شده یکی از ایشان
آغاز هجو به ابن هم علی بن جهم از وی خشمگین شده از مجلس بر خواسته از بهر آنکه در میان ایشان کار کنیم تا کنیه
تمام این کنایه از هم جدا شده و از علی بن الجهم بیان کرده و بر آن گفته و ترک ابو او بر شمرده و علی بن جهم
اشعار سرود در بیان آنجماعت انشاد نمود

بنی تیم هلا تدرون ما الخبر وکیف یستر امر لیس یستتر
حاجتکم من ابو کم بانی عصب شتی و لکنما للعاهر الحجر
قد کان شیخکم شیخا له خطر لکن امکم فی امرها نظر
و لم تکن امکم و الله یکلؤها مجهولة دونها الحراس و الستر
کانت مغنیة الفتیان ان شربوا و غیر ممنوعة منهم اذا سکروا

وکان اخوانه

وکان اخوانه غر اغطارفة لا یکن الشیخ ان یعصی اذا امرا
قوم اعفاء الافی بیوتکم فان فی ظلها قد تخلع العذر
فاصبحت کمریع الشول حافلة من کل لاقحة فی بطنها درر
فجئتم عصبا من کل ناحیة نوعا تمایث فی اعناقها الکبر
فواحد کسروی فی قراطقة و آخر قرشی حین یختبر
ما علم امکم من حل مئزرها و من رماها بکم یا ایها القذر
قوم اذا انسبوا فالام واحدة والله اعلم بالآباء اذ کثروا
لم تعرفوا الطعن الا فی اسافلکم و انتم فی المخازی فتیة صبر
اجبت اعلاکم ان با مرکم وامر غیرکم من اهلکم خبر
تغلطون باعراض الکرام و ما انتم و ذکرکم السادات یا عور
هذا الطبار الذی تبقی میاسمه علی جباهکم ما اورق الشجر

از علی بن الجهم روایت است که گفت شعر تو را دیوان منظلم حلوان بعدم و جارانه بحلوان مرا آمد و جانی بود
بد بنگام و در حلوان در آمدی از آن مرا از و شکر گفته بمیان آن ارجاف بر بود از حلوان جرجت ببرف
و بجز جار شد بر فرج بیشان آن از رده دار جاف شکوه بگفت پس وقت تقدیم کنم که جا بدو در آن تب ستاره
دنباله دار بر غبار شده بود پس این شعر را در آن مقام گفتم

لما رایت انجمت بالعطب فسألت ربی خیر منقلب
لم یطلعا الالابدة الحارثی و کوکب الذنب

حجبه بود از آنکه طاهر بن عبد الله بن طاهر حبیب کرده تو کل چنانکه در ذیل ترجمه مذکور که علی بن
جهم را حبس کرد یک روز او را بعد از آن تا شب کرده او را با دیجت بعد از حبس حکم نمودم تو کل او سوار
جست و از زندان برفرق گوشه در آن این شعر را علی بن جهم به آن گفت

اطاهر انی عن خراسان راحل و مستخبر عنها فما انا قائل
الصدق ام اکنی عن الصدق انما تخبرت ادته البلاد المحافل
و ما ربت بر الرکبان و صطفقت به الکف قیان واجبته القبائل
وانی بمالی الحمد و الذم عالم با فیهما نامی الرمیة ناضل
و حقا اقول الصدق انی لمائل الی دوان لم یحظ بالود مائل

الا حرمة ترعى الا عقد ذمة　　لجار الا فعل لقول مشاكل
الا منصف الا مجد متفضلا　　علينا الا قاض من الناس عادل
فلا تقطعن غيظا على املا　　فقبلك ما عضت على الانامل
الطامر ان تحسن فانى محسن　　اليك وان تبخل فانى باخل

و بعد از اين اشعار طالع هر راحتى طلب همت دادوا و از گذشتن از خويش بر حال كرد حق او بر كيخ اقدام نكند او نيز از دوست
بر سكنجه تحمل تمام بس طاهر گفت از من هر تجربه تحمل سراى جهد من جز نكوئى باو معمول نخواهم بس او را صله و جايزه بداد
و اين اشعار را در آن حسن كلام متوكل بود تحسين كه گفته داود را محبوس محبت جانكه در ذمه اجر با يك شعر
از بين اجابت گذاشته شده انشا كرد و جز از اشعار بديعه على بن الجهم است در زندان گفته است بگوار اين آنكه

قالوا حبست فقلت ليس بضائرى　　حبسى واى مهند لا يغمد
او ما رايت الليث يألف غيله　　كبرا واوباش السباع تردد
والشمس لولا انها محجوبة　　عن ناظريك لما اضاء الفرقد
والبدر يدركه السرار فتنجلى　　ايامه وكانه متجدد
والغيث يحصره الغمام فما يرى　　الا وريقه يراع ويرعد
والزاعبية لا يقيم كعوبها　　الا الثقاف وجذوة تتوقد
والنار فى احجارها مخبوءة　　لا تصطلى ان لم تثرها الاذند
والحبس ما لم تغشه لدنية　　شنعاء نعم المنزل المتورد
بيت يجدد للكريم كرامة　　ويزار فيه ولا يزور ويحمد
لو لم يكن فى الحبس الا انه　　لا يستذلك بالحجاب الا عبد
كم من عليل قد تخطاه الردى　　فنجا ومات طبيبه والعود
يا احمد بن ابى دواد انما　　تدعى لكل عظيمة يا احمد
ابلغ امير المومنين ودونه　　خوض الردى ومخارف لا تنفد
انتم بنو عم النبى محمد　　اولى بما شرع النبى محمد
ما كان من كرم فانتم اهله　　كرمت مغارسكم وطاب المحتد
امن السوية يا ابن عم محمد　　خصم تقربه واخر تبعد
ان الذين سعوا اليك بباطل　　حاد نعمك التى لا تجحد

شهدوا

شهدوا وغبنا عنهم فتحكموا　　فينا وليس كغائب من يشهد
لو يجمع الخصماء عندك مجلس　　يوما لبان لك الطريق الاقصد
فبأى جرم اصبحت اعراضنا　　نهبا تقسمها اللئيم الاوغد

و از بين شب ابو عبد الله احمد بن ابى دواد قاضى معروف در حرف همزه مذكور گشته و در اين اتحاد مراد
على بن جهم بين ابو عبد الله مذكور است و از على بن جهم روايت است در گفت روزى در حضرت متوكل
نشسته بودم رسيده متوكل با جاريه خويش قبيحه نحوه را انده و قبيحه در باغ تخم كشته است داد و متوكل را خسته
و متوكل گفته نيز با آن درون برانيد و جاننده بحكم او رسيده داد و متوكل گشت و آن جاريه گريه افتاد متغير نيز
از گريه او گريست و متوكل متغير شده و از انده و خشم او دخته گفته و گرم شده بعد متغير مرا ببايد بخواند
و در اين وقت بختيشوع طبيب فارده او و نكوئه علت او بازد انده و از گذشته با خبر بود بس متوكل نيز
گفت در اين درد من خبرى انشا كن و هم بازش و اين طبيب از علت من با خبر نيست بس اين اشعار گفتم

تنكر حال علتى الطبيب　　وقال ارى بجسمك ما يريب
جسست العرق منك فدل جسى　　على الم له خبر عجيب
فما هذا الذى بك هات قل لى　　فكان جوابه منى النحيب
وقلت ايا طبيب الجهر دانى　　وقلبى يا طبيب هو الكئيب
فحرك راسه عجبا لقولى　　وقال الحب ليس له طبيب
فاعجبنى الذى قد قال جدا　　وقلت لى اذا رضى الحبيب
فقال هو الشفاء فلا تقصر　　فقلت اجل ولكن لا يجيب
الا اهل مسعد يبكى لشجوى　　فانى هائم فرد غريب

بس متوكل گفت نيكو گفته تر باشد كه نخواهم و نيكو گفت اى غلام مرا بالاى باشد بس غلام قدحى باده آورد
او باشيد و اتفاقا متوكل نيز نشاط نمود و اين وقت فضل برنشسته شنو كه در بيرون تو بيك متوكل ببايد
و آن اشعار بسرود قبيحه مذكوره نام بجو اوردكه بسبب ادارات نيكو بود

لا كتمن الذى فى القلب من حرق　　حتى اموت ولم يعلم به الناس
ولا يقال شكا من كان يعشقه　　ان الشكاة لمن تهوى هى الياس
ولا ابوح بشئ كنت اكتمه　　عند الجلوس اذا ما دارت الكاس

بس متوكل گفت يا فضل نيكو گفتى و نفرمود تا هزار درهم بدو دهند عطا كنند و نيكو بزد بيك قبيحه بنده ...

خوشنود گشت از محمد بن القاسم بن مهرویه حدیث که پدرم گفت از علی بن جهم روایت است که گفت در [illegible]
در دو بیت [illegible] این شعر را [illegible] مکتوب کردم

یا امتا افدیك من ام — اشکو الیك فظاظة الجلم

قد سرح الصبیان کلهم — وبقیت محصورا بلا جرم

علی بن جهم گوید که این اول شعری بود که [illegible] مکتوب کردم [illegible] پس مادرم [illegible] علی را [illegible] هر آینه [illegible] ابراهیم بن المدبر [illegible] گفت علی بن جهم مردی کذاب و دروغ زن است [illegible] و [illegible] از [illegible] خویش [illegible] حدیث [illegible] احمد بن ابی دواد از علی بن جهم [illegible] از این [illegible] علی بن جهم [illegible] احمد [illegible] گفت [illegible] احمد بن ابی دواد [illegible]

علی بن جهم این ابیات [illegible]

یا احمد بن ابی دواد دعوة — بعثت الیك جنادلا وحدیدا

ما هذه البدع التی سمیتها — بالجهل منك العدل والتوحیدا

افسدت امر الدین حین ولیته — ورمیته بابی الولید ولیدا

لا محکما جزلا ولا مستطرفا — کهلا ولا مستحدثا محمودا

شرها اذا ذکر المکارم والعلا — ذکر القلایا مبدیا ومعیدا

ویود لو مسخت ربیعة کلها — وبنو ایاد صحفة وثریدا

واذا تربع فی المجالس خلته — ضبعا وخلت بنی ابیه قرودا

واذا تبسم ضاحکا شبهته — شرقا تعجل شربة مردودا

لا اصبحت بالخیر عین ابصرت — تلك المناخر والثنایا السودا

در این حدیث روایت است که گفت ابراهیم بن المدبر مرا حدیث کرد که علی بن الجهم این دو شعر را از خویشتن
از زبان من قرائت کرد

واذا جزا الله امرا بفعاله — فجزا اخا لی ماجدا سمحا

نادیته عن کربة فکانما — اطلعت عن لیل به صبحا

پس [illegible] این شعر را ابراهیم بن عباس [illegible] در حق محمد بن عبد الملک الزیات گفته علی بن جهم انکار کرد [illegible] ابراهیم بن العباس [illegible] ابراهیم [illegible] ابراهیم بن العباس [illegible] علی بن جهم [illegible] ابراهیم گفت [illegible] محمد بن عبد الملک الزیات [illegible] علی بن جهم [illegible] ابراهیم [illegible] علی بن جهم [illegible] ابراهیم بن العباس [illegible] محمد بن عبد الملک الزیات [illegible] علی بن جهم [illegible] علی بن جهم [illegible]

لعائن الله متتابعات — مصبحات وممسیات

علی ابن عبد الملک الزیات — عرض شمل الملك للشتات

وانفذ الاحکام جائرات — علی کتاب الله فاریات

وعن عقول الناس خارجات — یرمی الدواوین بتوقیعات

معقدات کرقی الحیات — سبحان من جل عن الصفات

بعد رکوب الطوف فی الفرات — وبعد بیع الزیت بالحبات

صرت وزیرا شامخ الثبات — هرون یا ابن سید السادات

اما تری الامور مهملات — تشکو الیك عدم الکفات

فعاجل العلج بمرهفات — من نعل الف محب الاصوات

بثمرات غیر موزنات — تری بتنبیه مرصفات

توصف الانسان بالثلاث

حدیث که از سلیمان بن وهب [illegible] سلیمان [illegible] سلیمان [illegible] گفت ایها الوزیر [illegible] علی بن جهم در این شعر [illegible]

القوم اخوان صدق بینهم نسب　　من المودة لم یعدل بها نسب

تراضعوا درة الصهباء بینهم　　فاوجبوا لرضیع الكأس ما یجب

لا یحفظون على السكران زلته　　ولا تریبك من اخلاقهم ریب

چون سلیمان این ابیات بشنید گفت کلامی خوشتر ازین تو عالی نگفتی اکنون بیکباره ملازمت مرا عادت کن و دیگر
از ایشان غلام عبدالرحمن بن طاهر حدیث کرد که روزی علی بن جهم بر عبدالرحمن بن طاهر درآمد و آن روز از روزهای بهار
بود و ابر نازک بر آسمان پدید آمده و باران اندک می‌بارید گاهی می‌بارید و گاهی می‌ایستاد و عبدالرحمن آن اندیشه بود
که صبوحی بیاراید و بشرب و عیش مشغول شود در این وقت و باطره و زنخدان گیرد و عیش او منغص و در اندیشه این
فتور افتاد پس علی بن جهم از غیر الطمع پیش وی رفت و در گفته درین باب چیزی انشا کرد تواند شد و او ازین خط
آسوده گشت و صبوح بنوشید و برو درآمد و این ابیات فرو خواند

اما ترى الیوم ما احلى شمائله　　صحو وغیم وابراق وارعاد

كانه انت یا من لا شبیه له　　وصل وهجر وتقریب وابعاد

فباكر الراح واشربها معتقة　　لم یدخر مثلها كسرى ولا عاد

واشرب على الروض اذ لاحت زخارفه　　زهو ونورها وراق واوراد

كانما یومنا فعل الحبیب بنا　　بذل وبخل وایعاد ومیعاد

ولیس یذهب عنی كل فعلكم　　غی ورشد واصلاح وافساد

پس عبدالله او را بسی تحسین و آفرین نمود و آن عطاها را بسیصد دینار و مرکبی و جامه بدو عطا کرد و هم نفس توان ساز بود
تفضیل نمود احمد بن سعید حدیث است که گفت یکی از مردم خراسان این حکایت کرد که علی بن جهم را هنگامی که از
حبس زندان رسته بود در گورستانی نشسته دیدم پس گفتم چگونه ای حیرت ترا در این حال دیدم پس این شعر خواند

یشتاق كل غریب عند غربته　　ویذكر الاهل والجیران والوطنا

ولیس لی وطن امسیت اذكره　　الا المقابر اذ صارت لهم وطنا

عبدالرحمن المعتز حدیث کرده است که آنگاه که متوکل علی بن جهم را بزندان فرستاد و عتاب و رنجها کرد متوکل
بر دشمنی این جهم کمر بسته و جمیع اتفاق کرده و در روز شمار او می‌شمردند و هر روز از متوکل بر وی
اندوه می‌رسید و اندوهی می‌رسید این قصیده بود و مدح متوکل انشا کرد که حقوق خود بود در آن سند حجت

عفا الله عنك الا حرمة　　تعود بعفوك ان ابعدا

و این قصیده را بود بسوی خادم ارسال نمود پس بعد از آن دست متوکل رسید و آن قصیده بود که

و گفت علی بن جهم

و گفت علی بن جهم که حضرت تو نادیده است و چون بدرود صحبت ندیمان بود و این ندیمان و فرزندان که در حضرت متوکل
دائم می‌نشستند با یکدیگر بر خاسته که چه او مردی از اهل سنت و جماعت است از رافضیان نیست و همچنانکه او سوی
نوبطه عهد کرده و رد افکنده پس قصیده در ترجمه خویش معتز بود بخواند و گفت ای امیر که این رقعه را تو یکی بر جبین
متوکل بر وعده داده پس معتز برخاست و در حضور متوکل ایستاد متوکل گفت فرزند تو ترا چه حاجت است بگو پس او در
تو یکی شعر آن قصیده را برادرم نیز برده است پس متوکل قرائت کرد و بخندید آنگاه رقعه را بجانب احمد گفت
چونکه ابوعبدالله وفات او نوم و دشمن او را داد که است و این رقعه علی بن جهم است او از نکبت بند و زندان
نگاشته است و ابوعبدالله که رسیده تو ان شفاعت او بود گرفتار شده و آن رقعه بود بیتی آن قرائت کرد
چنین بیتی ابیات رسیده گفته است

تلومت اعصیك فیما امرت　　الى ان احل الثرى ملحدا

والا فخالفت رب السماء　　وخنت الصدیق وخفت الندى

وكنت كعزورا وابن عمرو　　صبیح العیال لمن اولدا

پس ابن حمدون آن شعر را بر معتز و متوکل گفت ای امیر کسی این رقعه را بسنده نیز چه داد
گفت بعد از قلم رسانید پس آن جماعت امیر بود که او گفته آفرین بر تو باد و با عداوت مو ردقه
و دشمنی ما بود در هجو این شاعر گفته است بر سانی پس بعد از آن معتز نیز رقعات و رسید و ابن حمدون
آن شعر خیر بود و گفت که عزور آخره بن که رفت و هر از آن جماعت قرائت میکرد و ابن ماه
ابن حمدون را ستم میکردند و بد میکفتند و لطف رنج و ناله میگفتند و متوکل از گفتار ایشان هم بخندید و دست
برداشت نعره و شراب میخورد مست گردید بر خواب رفت و آن جماعت ترجمه آن قصیده بود از پیش
رفتند و برفت و در وقت کفته و برفته و متوکل فراموش کرده کار علی بن جهم بود را گویا که آنگاه آن
جماعت با احمد بن حمدون گفتند که ما از چه رهی بجای ما بود امروز مسموع و همی بکار و دارد
لکن ابن حمدون گفتا ای مردم نادان نیز بود که بد خواب اگر انگار خشم و متوکل نیز نخستین غرق
تا چند اکنون مست گردد و بخواب شود آن سید از علی بن جهم بود را گفتند و آنکه ما بود از مصاحبت او بر کرده
بیدار میشد و از احمد بن حمدون حدیث کرده گفت آن هنگام را از سینه بود بخود و آن بحر پی
نکبت علی بن جهم بر متوکل درآمد و قصیده ها در تهنیت آن فتح و ستایش او انشا کرد که بود و اورت
و بادست خویش آن رسول را در وقت علی بن جهم علاوه بر بودند بخواند

اهلا وسهلا بك من رسول　　جئت بما یشفى من الغلیل

بجلة تغنی عن التفصیل　　　بواس اسحق بن اسمعیل

قهرا بلا ختل ولا تطویل

پس تمامت آن جماعت را حضور داشته از حسن ارتجال و بدیهه او تحسین نمودند و هم شعر گفتن او را ... فرمودند
در هم ... گفته از خیر بن ... روایت کرده اند که آنگاه که مذهب ابن جهم و شرارت او در میان مردمان
شیوع یافت و هر کس از او ... و دشمنی او را بر ... و ... بکرد و مردمان بر وی دشمن گشته ناچار از بغداد
با ... برفت تا به شام رفت پس با قافله ... به سوی حلب راه سپرد متفق شدیم و در میان راه گروهی از اعراب
بر او بر خروج کردند ... در ... علی بن جهم نیز در میان ایشان ... جنگ کرد
را ... اعراب ... شده و ... نمودار ... اعراب بسیار شده از هر طرف نیز جنگ آوران بر ایشان
تاختن آوردند و علی بن جهم نیز با ایشان ... تا کار او را ... تمام شد و او را
بر ... رسید ... او را ... گفت که بیست و روح ... این بیت را ... گفت
شب در آمد ... و اضطراب ... و ... گفت ... این شعر بخواند

ازید فی اللیل لیل　　　ام سال بالصبح سیل

ذکرت اهل دجیل　　　واین منی دجیل

و این چون شعر ... بهمین طور نگاشته شد ... اما ... او در ... این شعر هر کس در کاروان بود
... علی بن جهم ... در ... و ... در میان ... طلب بود
... ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی ... صاحب قاموس گوید جهم ... اول
و ... از اصفاد است و ابن ... و ... نیز ... جهم ...
در تواریخ ... لوی بن غالب بن فهر بن مالک بن نضر ... قریش ...
... بزرگ ... که قبیله ... و از ...
ایشان را ... اول کعب ... آخر ... الرعله ...
... عامر ... سامه ... عوف و مادر کعب و سامه و عوف ... دختر کعب بن القین
ابن جسر از قبیله قضاعه و مادر عامر ... دختر ... بن حارث بن فهر ... سامه بن لوی
مادرش عامر ... کار ... سامه ... بود
عزم ... نمود ... عمان ... خویش ... مسافت ...
سر در ... زمین ... در ... او ... بمرد ...

افتاد و انبر ... و ... بلادت ... دو ... در عین ... ابو ... ابیات را گفت

لا اری مثل سامة بن لوی　　　یوم حلوا به قتیلا لناقة

و اشاره ... در رساله ... ابن ... است ... والعلم عند الله تعالی

٢٣٢ ابوالحسن علی بن العباس معروف بابن رومی قدس سره

علی بن العباس بن جریج و قیل جرجیس کنیتش ابوالحسن و معروف بابن رومی و مولی عبید الله بن عیسی بن جعفر
ابن المنصور بن محمد بن علی بن العباس بن عبد المطلب رضی الله عنه و شعر مشهور و دارای نظم عجیب و تولید غریب و ...
... است و در معانی نادره ... متعدد و ... در ... حسن و ...
ابراز ... و ... در بسط ... آن ... و چیزی از آن فرو گذاشت ... و از
اشعار او مرتب ... ترتیب ... او را ... ابوبکر ... اشعار او را بترتیب حروف مرتب
داشت آنگاه ابو الطیب وراق ... اشعار او را از جمیع نسخ ... هر نسخه ... را بر
ترتیب حروف ... و ... ترتیب حروف ... و ... ابن رومی
قصاید مطوله و قطعات ... است و ... الفاظ ... و کلمات ... و ... این شعر

المنعمون وما منوا علی احد　　　یوم العطاء ولو منوا لما مانوا

کم ضن بالمال اقوام وعندهم　　　وفر واعطی العطایا وهو ...

و این شعر نیز از ... است که ... اوست

آراؤکم ووجوهکم وسیوفکم　　　فی الحادثات اذا دجون نجوم

منها معالم للهدی ومصابح　　　تجلو الدجی والاخریات رجوم

و این شعر نیز از ... بدیهه اوست

واذا امرؤ مدح امرأ لنواله　　　واطال فیه فقد اراد هجاءه

لو لم یقدر فیه بعد المستقی　　　عند الورود لما اطال رشاءه

و این شعر ... در مذمت خضاب گفته است و ابو ... جعفر بن محمد بن علی الهمدانی گفته است که در این
... ابن رومی ... گفته است

اذا دام للمرء السواد واخلقت　　　شبیبته ظن السواد خضابا

فکیف یظن الشیخ ان خضابه　　　یظن سوادا او یخال شبابا

و این شعر ... در حق بعضی از بزرگان گفته است و چنان بود که ابن رومی ... خواهش کرده بود و او ...
داشته بود ... ابن رومی را از آن ... توقع ...

ساءلك في امر فحوت بعذله | علی انني ماخلت انك تفعل
والزمتني بالذل شكرا وانه | علی من الحرمان ادهی واعضل
وماخلت ان الدهر يثني صروفه | الی ان اری في الناس مثلك يسأل
لئن سرني ما نلت منك فانه | لقد ساءني اذ انت ممن يؤمل

واین ابیات بسیار بدیع و بغایت حسن است و این چنین مذکور که منسوب به ایشانه و چنین بوده ابن رومی قال [illegible] روزی و طیرة لب [illegible] و چنانچه میشده و بطره [illegible] چیزی بشنید [illegible] طیرة [illegible] بس دراز [illegible] قدم برداشتی تا آنکه یکی از دوستان او در کار امراء بوده [illegible] از حالش پرسید گرفت و چنین حالت او بود در طیرة [illegible] خویش بود که اقبال [illegible] از ابن رومی بسیار بود [illegible] او نقل [illegible] ابن رومی [illegible] و ابن رومی [illegible] بعد از آن [illegible] باز [illegible] و بالجمله حالش او بس رسیت و بالجمله آن [illegible] ولادتش در روز چهارشنبه بعد از طلوع فجر [illegible] رجب سال [illegible] در بغداد در موضع معروف به عقیقه و درب الخلیفه است در خانه [illegible] جعفر بن المنصور واقع بوده [illegible] و چنان [illegible] نقل [illegible] این شعر را [illegible]

بلا بحجت بها الشبيبة والصبا | ولبست ثوب العيش وهو جديد
فاذا تمثل في الضمير رايته | وعليه اغصان الشباب تميد

و در روز چهارشنبه [illegible] از جمادی الاولی [illegible] در سال [illegible] و [illegible] و بقولی [illegible] در بغداد وفات کرد و سبب مرگ او چنین بوده [illegible] ابو الحسین قاسم بن عبد الله بن وهب وزیر معتضد از هجو و گزند زبان او [illegible] بود ابن فراس [illegible] ابن رومی در مجلس او بود ابن فراس [illegible] ابن رومی [illegible] در مجلس [illegible] گفت [illegible] گفت پس [illegible] ابن رومی گفت ماطریق [illegible] آتش [illegible] از مجلس وزیر بیرون شده بمنزل خویش آمده و روزی چند بزیست و بمرد و چنان بوده [illegible] طبیب [illegible] ابراهیم بن محمد بن عرفة الازدی معروف بنفطویه میگوید ابن رومی [illegible] اصلاح و تقویت [illegible] این شعر را جواب گفت

غلط الطبيب علي غلطة مورد | عجزت موارده عن الاصدار
والناس يلحون الطبيب وانما | غلط الطبيب اصابة المقدار

وابو عثمان الناجم الشاعر گفته است که [illegible] ابن رومی [illegible] و او بود دیدم [illegible] خویش [illegible] و چون از خدمتش برخاستم [illegible] این شعر را [illegible] گفت

ابا عثمان انت حميد قومك | وجودك للعشيرة دون لومك
تزود من اخيك فما تراه | يراك ولا تراه بعد يومك

و بالجمله وزیر مذکور [illegible] است و در اموات [illegible] بود [illegible] بزرگ و کوچک از وی در ترس و بیم بودند و [illegible] هرکس [illegible] مرگ او [illegible] در شب [illegible] چهارشنبه [illegible] ربیع الآخر [illegible] در خلافت معتضد [illegible] از [illegible] گذشته بود [illegible] وزیر مذکور [illegible] عبد الرحمن بن محمد [illegible] این ابیات [illegible]

شربنا عشية مات الوزير | سرورا ونشرب في ثالثه
فلا رحم الله تلك العظام | ولا بارك الله في وارثه

حکایت [illegible] بعد از مرگ او [illegible] در شب [illegible] وفات [illegible] روز [illegible] زنگ [illegible] و این وزیر [illegible] ابو الحسن [illegible] در زندگانی پدر و برادرش وزیر بود [illegible] ابو الحارث نوفلی [illegible] ترجمه [illegible] در [illegible] کتاب [illegible] در ترجمه [illegible] عبد الله بن [illegible] دیدم که نوشته است ابو الحارث نوفلی گفت [illegible] عبد الله [illegible] و برادرش حسن [illegible] این ابیات [illegible] و معانی [illegible] گفته است ابو بکر صولی [illegible] ابو الحارث مذکور [illegible] مرده [illegible] آن اشعار این است

قل لابي القاسم المرزا | قابلك الدهر بالعجائب
مات لك ابن وكان زينا | وعاش ذو الشين والمعايب
حيات هذا كموت هذا | فلست تخلو من المصائب

ونیز گوید در این باب [illegible] از آن [illegible] آن [illegible] ابو الحارث

قل لابي القاسم المرزی | ونادیا ذا المصیبتین

ابوالحسن علی بن محمد الشاعر المعروف بالبسامی

[illegible]

مات اللئیم وکان زینا | وعاش شین وای شین
حیاة هذا کموت هذا | فالطم علی الراس بالیدین

علی بن محمد بن نصر بن منصور بن بسام شاعری مشهور و کنیتش ابوالحسن و معروف بر لسان شعرا است و مادرش امامه بنت حمدون ندیم است و ابو بکر صولی و ابو بکر بن یحیی زاید و جمعی دیگر از ابوالحسن روایت میکرده اند و او در تاریخ شعرا و اهل نظر افتخاری خوب داشته است و مردی زبان آور و در فن هجو طبعی قوی داشته و هیچ وزیری و امیری و صغیری و کبیری از گزند زبان او سلامت نجسته حتی آنکه پدر و برادران و خویش او هم از زخم زبان او رسته اند و جمله از شعر اوست در حق پدرش انشا نموده است

هبک عمرت عمر عشرین نسرا | اتری اننی اموت وتبقی
فلان عشت بعد موتک یوما | لاشقن جیب مالک شقا

ونیز از اشعار اوست

اقصرت عن طلب البطالة والصبا | لما علانی للمشیب قناع
لله ایام الشباب ولهوه | لو ان ایام الشباب تباع
فدع الصبا یا قلب واسل عن الهوی | ما فیک بعد مشیبک استمتاع
وانظر الی الدنیا بعین مودع | فلقد دنا سفر وحان وداع
والحادثات موکلات بالفتی | والناس بعد الحادثات سماع

و این شعر را در هجو ابن المرزبان وزیر انشا کرده است چه از وی خواسته بود که بعد از آنکه وعده کرده بود

تخلفت حتی یعقوف خطب | فلن توافی ما عشت اطلبه
وان تقل صنته فاحق الله | مصونا وانت ترکبه

و این شعر را در هجو ابن ثوابه کاتب گفته است

تعس الزمان لقد اتی بعجائب | ومحا رسوم الظرف والآداب
واتی بکتاب لو انبسطت یدی | فیهم رددتهم الی الکتاب
او ما تری اسمعیل جوز تغلبا | متشبها باجلة الکتاب

ونیز از اشعار اوست

وکانت بالصراط لنا لیال | سرقناهن من ریب الزمان
جعلناهن تاریخ اللیالی | وعنوان المسرة والامانی

کاتب بعضی ابیات

وچنان بعد از وزارتش محمد بن منصور بن ثوابه گشت و خوش را که در باب دولت ولقوه بیت و نیکو کار و خوش مطعم و ملبس و با تجمل بود و حکایات لطیفه از وزیر قاسم بن عبد الله قبل از وی در ترجمه ابن روی مذکور گشته و در خدمت معتضد رآمد و شرمیت در مشغول بازی شطرنج است و این شعر ابن بسام را میخواند

حیاة هذا کموت هذا | فلست تخلو من المصائب

و این بیت باو مشترک در ترجمه ابن رومی مذکور افتاد پس از آن معتضد بروفات و قبض و مالش بر دیدار وزیر اقدام فرموده شد و آنگاه او را خطاب کرد و گفت زبان ابن بسام را از خوف قطع کن وزیر برفت تا زبان ابن بسام را قطع نماید و چون ابن خبر معتضد رسید او را بخواند و گفت او را که ترسان ملکه جنابی و قطع زبان او را از خود جدا کن پس او را منصب برید و تفحص و تجسس لشکریان و غیره از عوامم از ارض شام تفویض فرموده وفات ابن بسام مذکور در ماه صفر در سال سیصد و دوم و بقول بعضی در ماه ذیحجه سال سیصد و سه هجری از ورود کارش برگشته بود و جدش منصور بن نصر ممدوح ابا تمام است و عواصم کوره ایست در شام واقع است در حلب و قصبه آنها انطاکیه است و ابوالعلاء معری عواصم را در این شعر خود مذکور داشته است

متی سئلت بغداد عنی واهلها | فانی عن اهل العواصم سائل

و این شعر را از ابن بسام کرده است در بلد او معرة النعمان است و آن از جمله عواصم است و طبری در تاریخ خود نوشته است که هارون الرشید ثغور و سرحدات را تماماً از بلاد جزیره و قنسرین برقرار ساخت و علیحده جزئی واحده قرار داد و عواصم نام نهاد و این واقعه در سال ... است و بمقام هجر بعد و هجو الموکل مع الدهر قبر مطهر حسین بن علی بن ابیطالب علیهما الصلوة والسلام را در سالی ... و ویران کرد ابن بسام مذکور این ابیات در این حادثه انشاد فرموده

تالله ان کانت امیة قد اتت | قتل ابن بنت نبیها مظلوما
فلقد اتاه بنو ابیه بمثله | هذا لعمرک قبره مهدوما
اسفوا علی ان لا یکونوا شارکوا | فی قتله فتتبعوه رمیما

ونیز از اشعار ابن بسام است

وکانت بالصراط لنا لیال | سرقناهن من ریب الزمان
جعلناهن تاریخ اللیالی | وعنوان المسرة والامانی

و شو کنیت علی بن الحسن رابع علی بن ابیطالب و فرزندان حسن و حسین علیهم الصلوة والسلام است بعد از ابن ...

مکان را از شبان برآورده و بر سبیل تعلیق در آنجا بوده است که و کمان [illegible] در موضع آن قبر منور آثاری [illegible]

نهند و مردمان بسیار از زیارت آن مرقد مطهر باز داشت ارباب تواریخ چنانکه نگاشته اند و عضد الدوله [illegible]

و این باب مذکور بسیار از جمله تصانیف کتاب اخبار [illegible] و [illegible] مانند او در این باب [illegible]

و دیگر کتاب اخبار الاحوص و کتاب مناقضات الشعراء و کتاب رسائل او و غیر ذلک است مترجم گوید

امیر [illegible] شعر [illegible]

حضرت متوکل عباسی نسبت بقبر مطهر و مرقد منور حضرت سلطان الشهداء ابی عبدالله الحسین

ع بن ابی طالب علیهم الصلوة والسلام در کتب احادیث و اخبار مشروحاً نگارش یافته [illegible]

آن نیست یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون چنانکه هم اکنون

در آنجهان نیز نگران اعیان است و این مرقد منور مطاف پادشاهان گیهان و ملاذ ایران بازپسین

شان است و از اماکن بعیده طوایف [illegible] [illegible] روی [illegible] آن زمین

بهشت آئین را طواف [illegible] و [illegible] در [illegible] دارد و [illegible]

و [illegible] اول وقت [illegible] و بعضی [illegible] و [illegible] را [illegible]

[illegible] آن [illegible] را [illegible] و [illegible]

[illegible] مردم روم بر مدینه حلب دولت یافته مردم آن شهر [illegible] شدند و از آنجا [illegible]

[illegible] و در آن زمین جز [illegible] کاروان است [illegible]

۴۲۲ ابو القاسم علی بن محمد القاضی التنوخی [illegible]

علی بن محمد بن ابی الفهم داود بن ابراهیم بن تمیم بن جابر بن هانی بن زید بن عبید بن مالک بن

مریط بن سرح بن نزار بن عمرو بن الحارث و هو احد ملوک التنوخ الاقدمین ابن فهم بن تیم الله بن

اسد بن وبرة بن تغلب بن حلوان بن عمران بن الحاف بن قضاعة التنوخی الانطاکی کنیتش

ابوالقاسم و باصول معتزله و نجوم دانا بود ثعالبی در حق او میگوید و وی در شمار اهل علم و ادب و

مردمان با جود و کرم و [illegible] است و [illegible] از صاحب بن عباد [illegible]

[illegible] گفته است ان اردت فانی نجد ناسک وان احببت فانی نقاقة فاتک او

فانی مدرعة راهب او اثوت فانی نخبة شارب [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] در [illegible] و [illegible] در بصره و اهواز قضاوت [illegible] و [illegible] در حضرت

سیف الدوله بن حمدان بحضور سیف الدوله قدوم او [illegible] مقام او [illegible] کرده در حق او [illegible] و

در کار او [illegible] بغداد [illegible] بار دیگر [illegible] باز گشت [illegible]

[illegible] و امراء عراق بصحبت او [illegible] در کار او [illegible]

رحمه الله [illegible] تاریخ الظرفا [illegible] او در زمره قضاة و فقهاء [illegible]

[illegible] در حضرتش فراهم میشدند [illegible] حشمت و عظمت [illegible] صحبت و مزاح [illegible]

[illegible] قاضی ابوبکر [illegible] قاضی تنوخی مذکور و دیگران [illegible]

و [illegible] جماعت [illegible]

[illegible] و طرب و لهو و لعب فراهم [illegible] مجلس صحبت گرم [illegible]

[illegible] و هر یک [illegible]

جام عقار [illegible]

[illegible]

[illegible] ازین [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] جام عقار از کف [illegible]

[illegible] حشمت مشایخ و عظمت قضاة و فقهاء [illegible]

[illegible] و این اشعار را [illegible]

وراح من الشمس مخلوقة ... بدت لک فی قدح من نهار

هواء ولکنه جامد ... وماء ولکنه غیر جار

کان المدیر لها بالیمین ... اذا مال بالسقی او بالیسار

تدرع ثوبا من الیاسمین ... له فرد کم من الجلنار

و نیز ثعالبی این شعر را از وی نوشته است

بابی حسنک لا اشبهه منه صنیع ... انت بدر ماله فی فلک الوصل طلوع

و هم این شعر را از وی نگاشته است

رضاک شباب لا یلیه مشیب ... وسخطک داء لیس منه طبیب

[illegible]

کانک من کل النفوس مرکب   فانت الی کل النفوس حبیب

و هم ثعالبی در یتیمه ابن قصیده را آورده و کلمات او در حد ثناست و مسعودی در کتاب مروج الذهب گفته است
و ابو القاسم تنوخی مذکور با ابوبکر بن درید در مقصوره او معارضه کرده است و ابیات در کتب مقصوره مذکور
جمله است و شوخ دو قوم خود بود از قصاید مدح گفته است و دیگری جز مسعودی گفته است که ابو محمد حسن بن
عسکر صوفی در مطارحات گفته است که در دریای بصره دست دیگری دیدم در بغداد عبور داشتم و در درگه در باب
ابرزاز بامقرحه رضی بود نشسته بعم باکاه سه تن از ایشان و یکی شعر خود نخست بس فریاد شد
این شعر بود قرائت کرد

هوا و لکنه جامد   وماء و لکنه غیر جار

و سکوت شدم بس یکی از ایشان باز گفت آیم این شعر بود در خاطر داری گفتم چرا این بیت خواندن
خواهم گفت بگو پیش و پس این بیت بود از بیت تو قرائت کنم این چه عطف گفتم بود حیزی بیت
نیست گفتم در آن گونه بود بیوم پس ابیات مذکوره بود از یک قرائت کرد و این بیت بود بر آن در
اول را قرضه و انشاد کرد

اذا ما تاملتها وهی فیه   تاملت نورا محیطا بنار

فهذا النهایة فی الابیضاض   وهذا النهایة فی الاحمرار

پس ابیات بود بجمله حفظ کرد آنگاه جبه گفت این الوعد یعنی آنوعده در شعر در آن گونه بود
بوی چو بنده و از نخ هلاعبت و مزاح و محیط خنث خلف گفته است و ولادت ابو القاسم تنوخی
در روز یکشنبه چهار روز از ذی حجه کا بیست و نه لبالی بیست و بیستادو هشتم هجری در انطاکیه بود
و در بغداد در آمد و در آنجا بر مذهب ابو حنیفه تفقه جست و استماع حدیث نمود و در شمار معتزله آمده
و در بصره در روز سه شنبه پنجم شهر ربیع الاول سال سیصد و چهل و دو هم وفات کرد و در روز دیگر در زمین
در شارع المربد خرید و بود در خاک شد و ابنا الله قاضی ابو علی محسن در حرف میم مذکور خواهد شد
و هر یک از ایشان بود دیوانی در شعر است ترجم کرده در بعض از نسخه‌ها این کتاب نوشته
در آن قضاة مذکوره بود به نسبت دانش از شعر دست و محبت در حضرت وزیر مهلبی وادیم
و به قصیده و طرب میکردند بر تمامت این کلمات بود نخواهند کلا یکثر بتر حرخرخر

435 ابوالحسن علی بن عبد الله معروف بالناشی الاصغر شاعر تمیمی

علی بن عبد الله بن وصیف المعروف بالناشی الاصغر المشهور کنیتش ابوالحسن و از جمله
شعرای محسنین است و او بود در باره اهل بیت صلوات الله و سلامه علیهم جمعین قصاید بسیار است و در این

متکلم و بارع بود

متکلم و بارع بود و از ابوسهل اسمعیل بن علی نوبختی متکلم اخذ کلام نمود و او در شمار بزرگان شیعه است
و هم مصنفات بسیار دارد و جد او وصیف از خریده و بدرش عبد الله عطار بود و حلاء بفتح حاء
مهمله و تشدید لام الف است و از جمله اوصاف گفته‌اند جلیه یعنی زیور و بر این ابو الحسن از شعر است
ابوبکر خوارزمی گفته است در این شعر بود ابوالحسن بنیکان همراه در حلب حاضر بهجت از خوارزمی
انشاد کرد و این شعر نهایت خوب حقیقت است

اذا انا عاتبت الملوک فانما   اخط باقلامی علی الماء احرفا

وهبه ارعوی بعد العتاب الم تکن   مودته طبعا فصارت تکلفا

و در سال سیصد و سی و پنج در کوفه شد و در مسجد جامع آنجا اشعار خویش برد و املا و قرائت
میکرد و متنبی در آن وقت کودک بود و در مجلس او حاضر شد و این شعر بود را از جمله قصیده که
ابوالحسن انشاد کرده بود نگاه از بر داشت

کان سنان ذابله ضمیر   فلیس عن القلوب له ذهاب

وصارمه کبیعته بخم   مقاصدها من الخلق الرقاب

پس متنبی این شعر انشاد کرد

کان الهام فی الهیجا عیون   وقد طبعت سیوفک من رقاد

وقد صغت الاسنة من هموم   فما یخطرن الا فی فواد

و چنان بود که ابوالحسن مذکور در مدینه حلب بحضرت سیف الدوله بن حمدان شده بود و چون
خواست از حضرتش مفارقت جوید از حسان و اکرام او سپاسگزار بود چنانچه بجهت این گفتار
بود مکتوب کرد او را وداع گفت

اودعکم انی اودع طائعا   واعطی بکم حکم الدهر ما کنت مانعا

وارجع لا القی سوی الوجد صاحبا   لنفسی ان الفیت بالنفس راجعا

حملت عطایا بالصنایع والعلی   فنستودع الله العلی والصنایعا

رعاک الذی یرعی بسیفک دینه   ولقاک روض العیش اخضر یانعا

و نیز از جمله اشعار اوست در قصیده مذکور منسوب داشته است و نیز ابو محمد بن المنجم نسبت داده است

اذا المتنبی هم الاکرمین   وسیعهم وادعا فاغترب

فکم وحدة اعتبت اهلها   وکم راحة نتجت من تعب

٧١

وهم از اشعار ابو الحسن این شعر است

انی لیهجرنی الصدیق تجنبا | واراه ان لهجره اسبابا
واخاف ان عاتبته اغریته | فاری له ترک العتاب عتابا
واذا بلیت بجاهل متغافل | یدعو المحال من الامور صوابا
اولیته منی السکوت تجنبا | واری السکوت عن الجواب جوابا

بالجمله در اشعار او مقاصد جلیله و معانی حمیده است وفات او در سال سیصد و شصت و شش و تولد او روز
یکشنبه پنجم از صفر سال سیصد و شصت و پنج در بغداد رفت و ولادتش در سال ... است و ... ابو العلاء
مترجم کرده صاحب معالی المؤمنین نوشته است که در کتاب انساب سمعانی نگارش یافته که نامش
محمد و پدر از الفاسق محمد کریم بوده که او در فنی از فنون شعر نظیر نداشت و ابو الحسن مذکور
روزگار بعقد رو قادر و ... از خلفای عباس و جمعی از ایشان بوده یافت و اصلش از بغداد و سالک
مصر بوده و ... تصنیف کرده و در تاریخ ... علی بن الحق بن خلف ٤٣٦ ابو القاسم علی بن الحق ... قمط
البغدادی کنیتش ابو القاسم و معروف بزاهی شاعر است و شعرش در وصف و تشبیه کلامی
نیکو بوده و در کلمات او ملاحت تمام بوده خط او ... و گفته است شعری نیکو گفته
بود و در تشبیهات و غیر از آن زبردست بوده و سواد ... ندانم و او مداح قطعات و غیر او
بوده و گمان او در قطعه ... بوده و عمید الدوله ابو سعید عبد الرحیم او بود و در کتاب طبقات الشعرا
مذکور داشته و گفته است که در روز سه شنبه ده شب از صفر گذشته در سال سیصد و ... متولد
گشته و در روز چهارشنبه ده روز از جمادی الآخره گذشته در سال سیصد و پنجاه و دوم در
بغداد وفات یافته در گورستان قریش دفن گشته و اشعار او در اطراف است و ...
در حق اهل بیت سلام الله علیهم ... است و سیف الدوله و وزیر مهلبی و غیر از ایشان از بزرگان
روزگار خود مدح گفته و در جمع فنون ... شعر گفته و این شعر از او مذکور شده است

صدودک فی الهوی هتک استتاری | وعاونه البکاء علی اشتهاری
ولم اخلع عذاری فیک الا | لما عاینت من خلع العذاری
وکم ابصرت من حسن ولکن | علیک لشقوتی وقع اختیاری

واین شعر در تشبیه بنفشه گفته است

ولازوردیة اوفت بزرقتها | بین الریاض علی زرق الیواقیت

کانها

کانها فوق قامات ضعفن بها | اوائل النار فی اطراف کبریت

واز محاسن ابیات او این شعر است

وصلة منه کضیاء نانی کاسها | نور علی فلک الانامل بازغ
رقت وغاب عن الزجاجة لطفها | فکانما الابریق منها فارغ

ونیز از اشعار حسنه ابو القاسم است

وجیش بالحاظ العیون کانما | هززن سیوفا وانتضین خناجرا
تصدین لی یوما بمنعرج اللوی | فغادرن قلبی بالتصبر غادرا
سفرن بدورا وانتقبن اهلة | ومسن غصونا والتفتن جآذرا
واطلعن فی الاجیاد بالدر انجما | جعلن لحبات القلوب ضرائرا

واین تشبیه عجیب است که نموده است و جمعی از شعرا استعمال این مضمون کرده اند لکن بعجب این
صورت استعمال نکرده است و این تماما از عهده بر نیامده چه او بدیعی بیکدیگر ... بکار برده است

واین شعر هم از این شعر تشبیه است

بدت قمرا ومالت خوط بان | وفاحت عنبرا ورنت غزالا

ونقل است از بعضی شعرای عصر خود این شعر خوب این اسلوب مذکور گفته و در وصفت ... ظریف انشا کرده

فدیتک یا اتم الناس ظرفا | واصلحهم لمتخذ حبیبا
فوجهک نزهة الابصار حسنا | وصوتک متعة الاسماع طیبا
وسائلة تسائل عنک قلنا | لها فی وصفک العجب العجیبا
رنا ظبیا وغنی عندلیبا | ولاح شقائقا ومشی قضیبا

ونیز از اشعار او است

من عذیری من عذاری قمر | عرض القلب لاسباب التلف
علم الشعر الذی عاجله | انه جار علیه فوقف

واگرچه هم اطالت مطلوب ... نظر ... او نگارش یافت و وفات زاهی مذکور بعد از سال
سیصد و شصت در بغداد واقع شده و زاهی بفتح زاء معجمه و بعد از الف ها مکسوره است سمعانی گفته است
واین نسبت بسوی قریه از قریه های ... بوده است و جماعتی را بآن منسوب است و وارس این نیز گفته
و ابو الحسن علی بن الحق بن خلف شاعر بغدادی معروف بزاهی بوده ... بان قریه منسوب است

۷۲

۴۳۶ بهی قرار داشته ام و فؤادی بود و حکایه مسوده آوردی مترجم که مصنف در اول ترجمه کنیت او را ابو
ابو القاسم نوشته و این کنیه را از سمعانی نقل کرده مخالف است حموی در معجم البلدان میگوید برزه
نام قریه ای از نشابور است و منسوب بدان را برزی گویند و هم چنین الأثیر ابو الفضل و محمد بن اسحق بن برزه
را ابو بعید بدانجا منسوب است و از ابو العباس بن منصور و اقران او قرائت کرده و در ... ربیع الآخر
سال سیصد و سی و دو وفات کرده و این روایت منقول از نقل سمعانی است چه حموی برای این علامت است
و در ضمن نگارش الکنی و البلدان ... بدانجا منسوب بوده مذکور ساخته و دیگر ذکری از مذکور نیز بدانجا منسوب بوده

۴۳۷ ابوالحسن علی بن یحیی المنجم الندیم ق

نیز ... راه ... آنچه اشارت کرده والله اعلم علی بن یحیی بن ابی منصور المنجم کنیتش ابوالحسن و از ندمای
و خواص مجلس ایشان و مقربان درگاه متوکل علی الله بوده و از زمان او تا زمان معتمد بر سریر خلافت جالس
بوده و در حضرت ایشان التفات یافته از اکرام و افضال ایشان بهره یافته و در
نگاه ایشان حضور داشته و اسرار خویش بدو میگفته و در اخبار نحو و نوشتن شعر ... و همه گاه با معتمد
بود و منزلت ارجمند در حضرت ایشان داشته و پیش از آنکه بخلافت رسد محمد بن اسحق بن ابراهیم
المصعبی ... بود ... بنیاد ... کتابخانه ... حکمت
بوده و هم پیش از آنکه در آن کتابخانه بود ... ضعاف ... کتاب ... که در آن کتابخانه او بود و با جمله
در مردی راوی اشعار و اخبار و در صنعت غنا حذاق کامل بوده و از اسحق بن ابراهیم موصلی
اخذ فن نموده و ... و کتابهای جمع ... از آن جمله کتاب الشعراء القدماء و کتاب اخبار
اسحق بن ابراهیم الموصلی و کتاب فی الطبخ و غیر آن نهاده و هم شاعری سخن سنج بود و از جمله اشعار او این
شعر است در وصف هلال گفته است

بابی والله من طرقا	کابتسام البرق اذ برقا
زادنی شوقا بر دیته	وحشی قلبی به حرقا
من لقلب هام کلف	کلما سکنته خفقا
زارنی طیف الحبیب فما	زاد ان اغری بی الارقا

۴۳۸ ابوالحسن علی بن هرون حفید المنجم المذکور قنا

و اوراست اشعار پسندیده و آداب است و چون رتبت و خدمت معتمد علی الله وی را یافت و در
اواخر روزگار معتمد وفات کرد این واقعه در سال دویست و هفتاد و پنجم در بغداد ... و از
و از فرزندان او جماعتی بر جای گذاشته ... اند ... نجیب و علم و ندیم بود و از پس ... الالا
... در موضع خود مذکور می‌گردد علی بن ابی عبد الله هرون بن علی بن یحیی بن ابی منصور
المنجم

المنجم کنیتش ابوالحسن و شاعری مشهور و بشیر ... و ادیبی ظریف و ادبی لطیف و در شمار ندمای خلفا و وزرا
و اوراست ... صاحب بن عباد مجالس و مفاخرت و این دو بیت را صاحب بن عباد در شرافت بنی المنجم فرموده است

لبنی المنجم فطنة لهبیة	ومحاسن بهجیة عربیة
ما زلت اسمعهم و انشر فضلهم	حتی عرفت بشدة العصبیة

و ابوالحسن مذکور را اشعار نادره بدیعه است و از آن اشعار است این قطعه که در ... انشاء فرموده این شعر است

بینی و بینک فی الهوی اسباب	و الی المحبة ترجع الانساب
بینی و بین الدهر فیک عتاب	سیطول ان لم یمحه الاعتاب
یا غائبا بوصاله و کتابه	هل یرتجی من غیبتیک ایاب
لولا التعلل بالرجاء لقطعت	نفسی علیک شعارها الاوصاب
لا یأس من روح الاله فربما	یصل القطوع و یقدم الغیاب

و چنانکه بر این ... خواندن وقتی ... در قاهره ... و اورا از ... ابوالحسن این شعر بدو نوشت

کیف نال العثار من لم یزل منه مقیلا فی کل خطب جسیم

او توقی الردی الی قدم لم یخط الا الی مقام کریم

و اشعار و نوادر او بسیار است و او را از جمله مصنفات کتابی است در ... از ... خلیفه
نوشت و دیگر کتاب النیروز و المهرجان و دیگر کتاب الروح الخلید فی العروض و دیگر کتاب ... اجزاء
آن در تعیین نسبت ... است و این کتاب ... از ... ابوالحسن بنوشت لکن با تمام نرسانید
و دیگر کتاب رساله ایست در فرق میان ابراهیم بن المهدی و اسحق الموصلی در فن غنا و دیگر کتاب اللفظ
المحیط بنقض ما لفظ به اللقیط است و این کتاب معارض کتاب ابی الفرج اصفهانی است که نام او
کتاب الفرق و المعیار بین الاوغاد و الاحرار نهاده است و این ابوالحسن بر حسب کتاب البارع
در ... محقق است که از پس ... قالی ... و ... بن ... قبل از این ترجمه

۴۳۹ ابو الفتح علی بن محمد الکاتب البستی قنب

مذکور گردید ... در ... سال ... بغداد ... و فات کرد در روز
شنبه سیزده شب از جمادی الآخره در سال سیصد و پنجاه و دوم ... وفات
خضاب نکرد علی بن محمد الکاتب البستی کنیتش ابو الفتح و شاعری مشهور و صاحب طریقه انیقه
و تجنیس انیس و تأسیس بدیع است و از جمله الفاظ بدیعه اوست من اصلح فاسده ارغم حاسده
نیز انکس که کارهای ناستوده خویش را ... دماغ دشمنان و حاسدان ... من ...

غضبه انباع اوبه هرکس که بواز خشم و غضب خویش بنر ذهنک داد ادب غضوب ونبود و بیهاکها عادات
السادات سادات العادات یعنی خوی و عادت بزرگان بزرگ خویها و در شبهات من سعادة جدک
دتوفك عند حد ك از مثالات و مراعی تحفت توانست و بنداند و حد خویش بازشناسد و ترك الرشوة
رشا الحاجاة یعنی رشوت بسبب آنکه حاجت است اجمل الناس من كان للاخوان مذلا وعلى السلطان مدلا
یعنی ناوان ترین مردمان کسیست که خوار دولت برادران و در بستان حیدر در با بنشاهان کسرا دلالت وکرتیش
الفهم شعاع العقل زیرکه فهم شعاع خردت المنیة تضحك مع الامنیة یعنی حوادث هجلان تمامه و از رنانی
خدان است ارسبب ارزد و هلاک شده حد العفاف الرضا بالکفاف یعنی اندازه و حد سلائی بارسائی خود شود
به بیند در آیت و در وزن مقدور حضرت کبریا یاست ما الخرق الرقیع ترقیع بیز الی ببار آوره شده بوند بودند

ست دار جمله نوادر اشعار ابو الفتح این شعر است

ان هز اقلامه یوما لیعلمها   انساك كل كمی هز عامله
وان اقر على رق انامله   اقر بالرق كتاب الانام له

و نیز از اشعار اوست

وقد یلبس المرء خز الثیاب   ومن دونها حالة مضنیة
کمن یکتسی خده حمرة   وعلتها ورم فی الرئیه

و هم او راست شعر

تحمل اخاك على ما به   فما فی استقامته مطمع
وانی له خلق واحد   وفیه طبایعه الاربع

و نیز ابو الفتح راست شعر

اذا تحدثت فی قوم لتؤنسهم   بما تحدث عن ماض ومن آت
فلا تعد لحدیث ان طبعهم   موكل بمعاداة المعادات

و نیز این اشعار رسالهاییست که در سلطان سبکتکین حال تغیر او نوشته بود

قل للامیر ادام ربی عزه   وانا له من فضله مكنونه
انی جنیت ولم یزل اهل النهی   یهبون للخدام ما یجنونه
ولقد جمعت من الذنوب فنونها   فاجمع من العفو الكریم فنونه
من كان یرجو عفو من هو فوقه   عن ذنبه فلیعف عمن دونه

و هم او راست شعر

[illegible]

و هم او راست شعر

اذا احسست فی لفظی فتورا   وحفظی والبلاغة والبیان
فلا ترتب بفهمی ان رقصی   على مقدار ایقاع الزمان

صاحب کتاب زهر الاداب و بیکوئی نگاشته است و هم ابو الفتح سود در حق امیر ابو نصر بن میکال است شعر

ملك یفیض على العفاة سجاله   وعلى العداة بسطوة سجیلا
واذا اجابك عبرة من ماله   ثنى واعقب غرة تحجیلا

و اشعار ابو الفتح در تجنیس و غیر آن بسیار است وفات او در سال چهار صد و بیست و هم در کابل
رفته بود و از پس و ترجمه حال خطاب نخبه بر بستر کشت و در اول دیوان او دیدم که ابو الفتح علی بن محمد بن
الحسین بن یوسف بن محمد بن عبد العزیز الکاتب الشاعر نگاشته بود یعنی رشته بوده و در بهم کرده بود
علی بن محمد التهامی الشاعر المشهور کنیتش ابو الحسن است و ابن بسام در حق او گوید کان مشتهر الاحسان
ذرب اللسان مخلی بینه وبین ضروب البیان یدل شعره على فوز القدح دلالة برد النسیم
على الصبح ویعرب عن مكانه من العلوم اعراب الدمع عن سر الهوى المكتوم مفر ابو الحسن مذکور بود که
دیگر نیز و شعر کان بعهد در میان خود اقسام جان سرایع چاره در جزء خود افراد او دلالت میکرد بر آنکه قائل بود
او بر تفوق عیش بر تراکیب است از آنکه اشعار نیز از میان اشعار دیگران برگزیده و مقولات چنانکه سرود و خشتی و دلالت
میکنند بر درآمدن بابداد و اشعار و بود او را نامه عموماً میراند علوم و از نکات نحو و ادب اللطائف و صفحاتی که
آب دیدگان از عشق نهان چنین جذبه اشعار مفید و او سود دیوان شعر گوی گکیست و شیرانه ان نخبه است
و نهایت امتیاز داشته و از اشعار لطیفه و بدیعه او این شعر است از جمله قصیده او در مدح ابو القاسم

منزلت و زیرو از این حسن در حرف شاد در مکور نوشته گفته است

قلت لخلی وثغور الربا   مبتسمات وثغور الملاح
ایما احلى ترى منظرا   فقال لا اعلم كل اقاح

و از این قبیل است این شعر منسوب است با بن سناء الملك از این جا این که قبلا مذکور شد

فجرت احسب الثغر عقدا   لسلمى واحسب العقد ثغرا
فلثمت الجمیع قطعا لشكی   وكذا افعل كل من یتحرى

و نیز این شعر را در مدیح گفته است و مبالغت و رفیعه است

اعطى واكثر فاستقل هباته   فاستحیت الانواء وهی هوامل

[illegible]

ای نصیحت زن که پند درد و در کان کنم
که از نصیحت بتوان کند و کان کند
به صلح کار و به مدارا کنم
که از مدارا کون شود کار

اگر قوت داری و عزت بار
بکرد صلح کار و بکرد جنگ کرد

۴۳
ابو الحسن
علی بن محمد التهامی
الشاعر

قطع
نه هر که دارد باز هر روز بر خورد
نه هر که دارد تیغ خنجر جنگ کند

و این رباعی او راست
از غنچه چو گلبن ز آبروه دل
برآید جامه چو غنچه اندر گل
تا دیده تو زین زخم گشته خجل
بر بوی و عبیر خود گرفت اندر دل

و نیز در با ربا کتب تذکره فارسی
نوشته که او را کوتاه مالی بخوانند
و در خدمت سلطان ناصر الدین
سبکتکین وزارت و منزلت داشت
و در سنه ۴۳۰ وفات کرد اما این
روایات با ترتیب تاریخ درست
نباشد والله عالم بجمله او بسو
در انشاء قصاید عربیه و غیره او
دراز و طبع سرا فراز است
و از جمله قصیده نامیده او قصیده
نونیه او است که بر مواعظ و
حکم و فضائل اشتمال دارد و این قصیده

قاسم الخطاب لديه وهو كنده ال واسطار اليه رجد اول

وهم قصيده در مرثیه پسرش در کودکی که حسن و جمالی بوده و بمرده گفته است و چیزی بسیار از افکار زنی تابت آن باز نمود و ابو حیز پنجم مردمان بکوینه بعد بوده و معروف است پس از افکار زنی قلم باز گرفتم لکن از جمله آن این دو بیت بوده در صفت حاسدان گفته و سخن غریب و دلفریب است از آن که در آنجا ذکر کرده

انی لارحم حاسدی لحرّ ما ضمنت صدورهم من الاوغار

نظروا صنیع الله بی فعیونهم فی جنة وقلوبهم فی النار

و از جمله آن قصیده است در شکوه روزگار گفته است

طبعت علی کدر وانت تریدها صفواً من الاقذاء والاکدار

ومکلف الایام ضد طباعها متطلب فی الماء جذوة نار

واذا رجوت المستحیل فانما تبنی الرجاء علی شفیر هار

و نیز از جمله آن قصیده است

جاورت اعدائی وجاور ربه شتان بین جواره وجواری

ولهیب الاحشاء شیب مفرقی هذا الشعاع شواظ تلک النار

و منه این شعر خیر خوذ است از بیت ابو نصر سعید بن الشاه که گفته است شعر

قالت اسود عارض الشعر و به تقبح الوجوه الحسان

قلت اشعلت فی فوادی نارا فعلی وجنتی منها دخان

و هم از اشعار تهامی مذکوره است

بین کریمین مجلس واسع والود حال یقرب الشاسع

والبیت ان ضاق عن ثمانیة متسع بالوداد للتاسع

و نیز او را شعری بدیع است از جمله قصیده

واذ خالک الدهر وهو ابو الوری طرا فلا تعتب علی اولاده

و نیز تهامی راست از جمله قصیده

کم قلت ایاک الحجاز فانه ضربت حاذره بصید اسوده

وارد قصید بها الحجاز فلم یبا عدک القضاء فصرت بعض صیوده

و چنان بعده در تهامی مذکور و در نهانی بدیار مصر آمده و مکتوب است بسیار از طرف حسان بن مفرج بن دغفل

وکن علی الدهر معوانا لذی امل

یرجو نداک فان الحر معوان

من جاد بالمال مال الناس قاطبة

الیه والمال للانسان فتان

من کان للخیر مناعا فلیس له

علی الحقیقة اخوان واخدان

لا تخدشن بمطل وجه عارفة

فالبر یخدشه مطل ولیان

واشدد یدیک بحبل الله معتصما

فانه الرکن ان خانتک ارکان

من یتق الله یحمد فی عواقبه

ویکفه شر من عزوا ومن هانوا

من استعان بغیر الله فی طلب

فان ناصره عجز وخذلان

من کان للخیر مناعا فلیس له

علی الحقیقة اخوان واخدان

من سالم الناس فی عواقبه

وعاش وهو قریر العین جذلان

من کان للعقل سلطان علیه غدا

وما علی نفسه للحرص سلطان

من مد طرفا لفرط الجهل نحو هوی

اغضی عن الحق یوما وهو خزیان

من عاشر الناس لاقی منهم نصبا

لان طبعهم بغی وعدوان

ومن یفتش عن الاخوان مجتهدا

فجل اخوان هذا الدهر خوان

من استشار صروف الدهر قام له

علی الحقیقة طبع الدهر برهان

من یزرع الشر یحصد فی عواقبه

ندامة ولحصد الزرع ابان

من استنام الی الاشرار نام وفی

قمیصه منهم صل وثعبان

الدهر خویش جهت داد و توجه بر تربت او بس برده است . مشهود او بوده که نیشه تهامی اقطار رکه در وقت ترکیب از بر در تیم رستم و بعمر ازنه گفت الله و در آمده علیم حفظه وی تهامی شاعر است و او بوده در اقرانه الیسود و در زمان او در قاهره بند کرده و این واقعه چهار روز از ماه ربیع الآخر سال ایشه و در سال چهار صد و سی تقویم بوده بحسب رجب از آن دره نهم که الله در سال مذکور در زندان او بوده زندان بکشته او و مردم کرده گفتن بود و این قصه بوده و نکوئیده از بعض تواریخ مصریین و منابر آن بر ترتیب ایام است و مولف آن بوده که روز جمعه و شد در آن روز ایام مذکوره ختیه است نقل کرده و ازین تاریخ بیش از جمله چیزهای و تمام جمله جدیدت و پس از آنکه تهامی بکرد چاه عابه کشته که از بیان او او بوده در خواب دید و از وی پرسید که خدا با تو چه معامله کرد گفت مرا بخشید گفت بسبب کدام کار و کدام کار گفت بواسطه این بیت که در مرثیه کودک خویش انشاء کرده و نصه هم

جاورت اعدائی وجاور ربه شتان بین جواره وجواری

و تهامی که بر او نشست وقتی بلعبی وقری ازاء قیم نسبت بسوی تهامه است و تهامه اطلاق میشود بر مکه معظمه شرفها الله تعالی و از این جهت حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله را تهامی میگویند زیرا که مکه از تهامه است و چون اطلاق آن اطلاق میشود خطه و شعر است در میان حجاز و یمن و شرحی که با او بعد مذکور منسوب باین تهامه است و نکته معظمه شرفها الله تعالی علی بن احمد بن نوبخت الشاعر کنیتش ابو الحسن و در شمار مجید بن و شتر شعر است لکن از روزگار بر خوردار نشده و همه گاه شدت و محنت که زمانی آن بمیان عسرت و تنگی و فقر و فاقت در ادب شعر بر سالی تهامه و دشت تهامه دارد گفت که در دولت الدوله ابو محمد احمد بن مع معروف بابن خیران کاتب شعر تعلیق کرده و در حق او گفته و این ابن خیران از طرف الظاهر بابن الحاکم صاحب مصر متولی المکتوب بود در کل ایام حیات بعد او بوده دیوان شعرش یکی است و از جمله اشعار او

غیر این نوبخت این دو شعر مشهور است

سعی الیک بی الواشی فلم ترنی اهلا لتکذیب ما القی من الخبر

ولو سعی بک عندی فی الدجی نبع من الخیال قطعت اللیل بالسهر

مصنف گوید این سخن قریب است بقول حسین بن الیمن الشاعر المشهور صاحب رساله مشهوره است از جمله چند قطعه گفته است و هو قوله

انبئت انک قد اتتک قوارص عنی تقیل علی الضمیر الواجد

حملت رقی الواشین فیک فانها عنق تقرب فی حدید بارد

و اصل در این معنی قول عبید الله بن عبد الله بن عتبة المشهور شعر مشهور معروف در باب حسه العرب است از جمله قصیده

کفی من لیعش ما قد سر من حزن

فیه للحر قیانی وغنیان

وذو القناعة راض من معیشته

وصاحب الحرص ان اثری فغضبان

حسب الفتی عقله خلا یعاشره

اذا تحاماه اخوان وخلان

هما رضیعا لبان حکمة وتقی

وساکنا وطن مال وطغیان

اذا نبا بکریم موطن فله

وراءه فی بسیط الارض اوطان

٣٤١

ابو الحسن

علی بن احمد

نوبخت الشاعر

قند

یا ظالما فرحا بالعز ساعده

ان کنت فی سنة فالدهر یقظان

ما استمرأ الظلم لو انصفت آکله

وهل یلذ مذاق المرء خطبان

یا ایها العالم المرضی سیرته

ابشر فانت بغیر الماء ریان

ویا اخا الجهل لو اصبحت فی لجج

فانت ما بینها لاشک ظمآن

لا تحسبن سرورا دائما ابدا

من سره زمن ساءته ازمان

ویا اخا الشیب لو ناصحت نفسک لم

یکن لمثلک فی الاسراف امعان

یا رافلا فی الشباب الرحب منتشیا

من کاسه هل اصاب الرشد نشوان

لا تغتر بشباب رائق خضل

فکم تقدم قبل الشیب شبان

ومن لسنة عن الحق صفنا
فاتها لحياة البدر عنها ان
لم الذي تخلّف الغنى الفه
فهم هذه الذوابن عن ان
جنبه فرغد ابن فصن
ولو ه من عزه رجال
والبدر يجلي ازالظلمة
والشمس من حسنه الوجود
بدر رسلنا الی عن الينا
لو اننا ان في ومقال
ومعاذ الهوی في العواب
سبل الذل وصحب العواد
يا بدر ملي عليه ما في نظر
فما نيست منه ازدنقان
والبث اليه ان كل عطل
والآل والعجب لا منه انما

75

بابيّة تهوّلا او و اين شعر اينست كه گفته است

وكوني عن الواشين لما شغبة　　كما ان للواشي الذ شغوب

و نو بخت نجم فن دشكفر واو دقيع ابو سعيد و بعد از خاده مجه ساكنه، رشانه و ق نيست و اینكه ابن خیران
در این ترجمه مذكور هستم و از ابعاد او ترجمه علیحده قرار نداده ام از این است او بر تاریخ وفات او اطلاع نیافتم و فی
برخوش نداده ام و الکمن و تاریخ وفات دار مندرد این کتاب مذكور نمود و از پی این نگارش در کتاب طبقات
الشعراء تالیف وزیر ابوسعید محمد بن یحیی بن عبدالرحیم ملقب بعمید الدوله بر ترجمه ولی الدوله بن خیران
مذكور دست یافتم و از بعض او شعری چند بر نگاشته و در احوال او گفته است جوانی خوش اطوار بود و در ماه
رمضان سال چهار صد و سی و یکم هجری که او در بیت مصنف مکرمه الطرح بود وفات یافت بر این ترجمه وقف داده و چیزی از آن نشنیده
و بعد و بیچم درباره بعد بر ترجمه کرید در بعض نسخ معتبره این کتاب مستطاب در ان دگفته ولی الدوله و لقبه
ولی الدوله نوشته شده است و بهمین علم ختم شده و این زیادت بعد از این کم نگارش یافت نوشته شده است
وار بعض ابن خیران ترجمه علیحده نوشته شده است اما اصح متقاطع حلی است و در اینجا مذكور گشته زیرا که با آن دو جای
مصنف و جمع بر تاریخ وفات او دلالت یا فتم نص علیه و ان هم بکر منفصل نوشتن روا نیافتم و الله تعالی اعلم

على بن عبد الواحد الفقيه البغدادی ابو الحسن المشهور كنيتش ابو الحسن و شاعری ستوده بخن و معروف بصریع
الدلاء و قتیل الغوانی ذی الرقاعتین ابو الحسین الرشید احمد بن الزبیر در کتاب الجنان در حرف همزه مذكور داشت
در سرو بی گفته و گفته است و در شعر بطریقت ابوالرقعمق میرفت و او را قصیده‌ایست در مزاح و الاغ گونه
و این قصیده بشعری ختم کرده که از بعد او در جد و هزل گوینده چرا یافت بجوی بر آینه همین شعر مردم قصف
ارتقاء یافت و قصب السبق فضل و از میان بدر برد و آن این است

من فاته العلم واخطاه الغنى　　فذاك والكلب على حال سوا

و در سال چهار صد و دوازده هجری در مصر آمد و الظاهر لدين الله و الاعلاح که بخط احمد بن الزبیر بعد جابجا نیز شده
و فی در یک نسخه از دیوان اشعار او نام و نسب او بدینگونه نگاشته دیدم ابو الحسن محمد بن عبد الواحد
القصار البصری بعد حکایت دعا محمت آن سو مندار نیز دانند وفات او در بیستم ماه رجب سال سیصد و
وازده هجری بمرگ فجاه بود بو الطا گرن اقیع در تو یکی شریف الطاهر او شو ز و گرفته بود و گمان دارم
این است و در مصر وفات کرده فتو تاریخ وفات او سوا از حال تاریخ و در ترجمه بسیاری مذكور شده
لکم و مبنای آن تاریخ بر اوا دفع است و در بعضی از پی از دی دیگر در مصر نگارش شده است و مولد او
کلام بخط احمد بن الزبیر است و گفته بعد در سال چهار صد و دوازده هم و ابو بکر و این سال وفات او

و ابو العلا المعری

و ابو العلا معری در حق او اشعار این شعر گفته است

دعيت صريع سعد اركبته　　مبالغة فرد الى فعيل

یعنی صریع و از منعش ان بر کرده ابو الحسن از درویش پست و دیگر در پایست آن است که خوشیت است
و ابو العلا حسن ابو الدلّک ذرّ التمر و با ترجمه و این شعر مذكور از انجمله است مخدرات حمیده است و الله اعلم 423 الرئیس ابو منصور علی بن الحسن معروف بصردر الشاعر قتو
الرئيس علی بن الحسن بن علی بن الفضل الکاتب کنیتش ابو منصور و معروف بصردر و از شاعر
و در شمار بخبه شعرای روزگار خویش است و جودت سبک و تازگی روش و سیاق سلاست
و حسن معنی فراهم کرده و اشعار او بحیث و لطافت است و او را دیوانی صغیر است در شعر و این
اشعار را که از جمله قصیده اوست بسی لطیف گفته است

نسائل عن ثمامات بحزوى　　وبان الرمل يعلم ما عنينا
وقد كشف الغطاء فما نبالي　　اصرحنا بذكرك ام كنينا
ولو انا انادي يا سليمى　　لقالوا ما اردت سوى لبينا
الا لله طيف منك يسقي　　بكاسات الكرى زورا ومينا
مطيته طوال الليل جفني　　فكيف شكا اليك وجى واينا
فامسينا كانا ما افترقنا　　واصبحنا كانا ما التقينا

و نیز ابو منصور در صفت پیری لشگفته گفته است

لما تبلك ان رحل الشباب وانما　　ابكي لان تقارب الميعاد
شعر الفتى اوراقه فاذا ذوى　　جفت على اثاره الاعواد

و هم در حق کنیزکی سیه اشعار گفته و حسن معنی نگارد بدیع

علقتها سوداء مصقولة　　سواد قلبي صفة فيها
ما انكسف البدر على تمه　　ونوره الا ليحكيها
لاجلها الازمان اوقاتها　　مورخات بلياليها

و ابو منصور بسیار از پدر صردر می نامیدند و بعدا ابوالمطر بخت و نحت صردر بعد
بگفته یعنی خر بطه قلعه و حسن پسرش ابو منصور جانب رشد و بلوغ گرفته بخن گوی و شاعر
گشته او را صرد در گفته یعنی خر بطه بردار و ابو جعفر مسعود معروف ببیاضی شاعر شعرا را این

پس ان شاء الله تعالی در عهد خود کریمه در شمار شعرای روزگار ابی منصور مذکور بود ابو منصور ... حکم

لئن لقب الناس قدماً اباك   وسموه من شحه شعبرا
فانك تنثر ما صره   عقوقاً له وتسميه نثرا

و این شعر در هجو او باطراف رفته است هم شعرا و هم دیگران بهجو او اقدام نموده اند و در ثنای
هر چه گویند از روی حقیقت باشد هم در آنچه گویند غایات دور نیست آن یک از ... وفات همو در ... صفر
سال چهار صد و شصت و نهم بود و سبب مرگش این بود در مجلس انس در راه ... از ... شتران کشته
444 ابوالحسن علی بن الحسن الباخرزی الشاعر قتل در فتنه و لادت ... قبل از ... چهار صد بود و ... ابن اثیر در ترجمه وزیر فخر الدوله ابی
جعفر الوزیر ابن ... مجملات ... احوال او ... از اشعار ... او گفته است
علی بن الحسن بن ابی علی بن ابی الطیب الباخرزی کنیتش ابو الحسن و شعر مشهور در فقه و ادب
و حسن نظم و نثر وحید دهر و فرید عصر خویش بود در آغاز زندگانی بمذهب شافعی فقه خواند و بدرس
درس شیخ ابو محمد جوینی میرفت ... ثم الحرمین اختصاص ... آن در فن نگارش شروع کرد و در دیوان
رسائل نظر افکند روزگارش به ... و ... گذشت و در جهان گردان سفرها کرد و حضرها شکفت
بدیع و علم فرهنگ او بر فقه غلبه جست و ادب ... ایشان ... اشعار ... و استماع حدیث
نمود و کتاب دمیة القصر و عصرة اهل العصر را تصنیف کرد و آن کتاب تتمة الدهر ثعالبی است
که اینه و جمعی از ... و در آن کتاب مذکور است و ابوالحسن ... بن زید البیهقی بر طریقت این
کتاب کتابی تصنیف کرد و شاح الدمیة نام گذاشته ... از ... این کتاب قرار داده و ... در
کتاب الذیل ... طرق روایت کرده و عماد کاتب در کتاب الخریدة گفته است ... الدمیة ابو
الحسن ... بن الحسن البیهقی و فضلا ... در ... ابی الحسن ... گفته و این شعر از آن جمله است

یا فالق الصبح من لالاء غرته   لما طغى الماء على جاريه
وجعلك الآن طغى ماؤه   في الصلب فاحمله على جاريه

و دیوان شعر او جلدی بزرگ است و ... اشعارش تازه و جید است و از جمله اغرب او این شعر است

واني لاشكو لسع اصداغك التي   عقاربها في وجنتيك تحوم
وابكي لدر الثغر منك ولي اب   يديم على الضحك وهو يتيم

و هم در صفت شدت سرما گفته است

کم مؤمن قرصته اظفار الشتا   فغدا لسكان الجحيم حسودا
وترى طيور الماء في وكناتها   تختار حر النار والسفودا
واذا رميت بفضل كاسك في الهوا   عادت عليك من العقيق عقودا
يا صاحب العودين لا تهملهما   حرك لنا عوداً وحرق عودا

و نیز از اشعار او است

يا فالق الصبح من لالاء غرته   وجاعل الليل من اصداغه سكنا
بصورة الوثن استعبدتني وبها   فتنتني وقديماً هجت لي شجنا
لا غرو ان احرقت نار الهوى كبدي   فالنار حق على من يعبد الوثنا

و قتل باخرزی در باخرز در مجلس انس در ذیقعده سال چهار صد و شصت و هفتم اتفاق افتاده و خون او هدر
رفت و باخرز بلفظ با موحده و بعد از الف خای معجمه مفتوحه پس از آن را مهمله ساکنه پس از آن
زاء معجمه ناحیه از نواحی نیشابور است ... قریه ... است و جماعتی از فضلا و جز آن
از آنجا برخاسته اند ... ترجمه کرده در بعضی نسخه‌های این کتاب این سه شعر چنین بر او نگاشته و این
دو شعر را بعد از آن بر نگاشته است

واذا البكت دماً تقول حبيبتي   يوم النوى نصبت بعضك حاجرا
من شاء اشجيه الغرام فدونه   هاذا خلا يفنا سحراً للسرى

445 جمال الدین ابو القاسم علی بن افلح الشاعر قتل و بعد از این دو شعر نوشته است و بعضی از شارحین بدیکونه انشاد کرده و العهدة علیه فی ذلك والله اعلم
علی بن افلح العبسی الشاعر المشهور کنیتش ابو القاسم است و او را جمال الدین میخوانده اند و شعرش
ظریف بود و ملایح نیکو داشت بجو لب ... خلفا و دیگران بود از ایشان مراتب و صلات
میگرفت ... درین ... ملاقات کرده و دیوان او بود در حلب ... بود
و ... کرده بود و خطبه از ... آن بر نگاشته و عدد اشعاری چند در برابر آن ... مذکور داشته و آن
دیوان را منقح و مهذب نموده بود و این شعر را از آن دیوان نقل کرده و محبوب ... خواجه

يا جاهلاً قدر المحبة سادتي   ما ضاع من كلفي ومن تبريحي
سيان عندك مغرم بك هائم   وخلي قلبك فيك غير قريح
لو كنت اعلم ان طبعك هكذا   لم اعص يوم نصحت فيك نصيحي

ماکان فی عزمی السلو وانما　　الزمنیه بکثرة التقبیح

وهم درحق پسری نقص الجمال گفته است

وماعشقی له حسنا لانی　　کرهت الحسن وخترت القبیحا
ولکن غرتی انی اهوی ملیحا　　وکل الناس یهوون الملیحا

ونیز درحق علام لنگ گفته است

بابی من رایته یتثنی　　تهو من لینه یمیل ویعقد
حسدوه علی الجمال فقالوا　　اعرج والملیح مازال یحسد
هو غصن والحسن فی الغصن　　انا هم ماکان مائلا یتاود

ونیز درحق دوست که حضرت یکی از روساء شهر ودیوان ادرا بازداشته بس این شعر نوشته گفته

حمت بوابک اذ زرتنی　　وذمه غیری علی رده
لانه تلفن نعمه　　تستوجب الاغراق فی حمده
اراحنی من قبح ملقاک لی　　وکبرک الزائد فی حده

واو را اشعار نادره غریب است ودرسال پانصد وپنجم وبقولی سی وشش وبروایتی سی ودو وفات کرد ودر آن هنگام نقصی در چهار سال وسه ماه وچهارده روز از مدت زندگانیش برگذشته بود وفاتش در بغداد روی داد ودر جانب غربی در گورستان قریش مدفون شد واقع بقیع بفتح همزه وسکون فاء ودقیل که ودیار آن ها مهمله است وعبسی بفتح عین مهمله وسکون موحده وبعد از آن سین مهمله نسبت بسوی عبس است وآن نام است از بطن جنبه قبیله ونام جمال الدین مذکور بکدام یک ازین قبایل منسوب است وکاهی تصحیف میشود عنبری بقول گفته بعضی وآن نیز قبیله است علی بن ابی الوفا سعد بن ابی الحسن علی بن عبد الواحد بن عبد القاهر بن احمد بن مسهر الموصلی کنیتش ابوالحسن وملقب بمهذب الدین است وشاعری بارع وبدیگران ریاست وتقدم بوده ودر عشره ولایت موصل اشتغال داشت وخلف وشعرا ان ونکات کرار آن را تایش گفت ودیوان شعر او در دو مجلد بوده ودر دیوان خویش مذکور داشته است ه تولد او در شهر آمد بود واز جمله اشعار حسنه او این شعر است که در صفت یوز انشاد کرده است

۴۳۴
ابوالحسن
علی بن ابی الوفا
ملقب بمهذب الدین
تنط

وکلما هبت بادی النخط مطرح الباجهم المحیا سنی الخلق

والشمس مذ لقبوها بالغزالة اعطته الوشاح امن لونها اليقق
ونقطته حبارى کی تسالمها　علی المنایا ابناء الرمل بالحدق
هذا ولهی بزامع سلم جانبه　یوما لناظره الاعلی فرق

ونیز این شعر در صفت غلامی انشاد گفته است

سود حوافرها بیض جحافلها　صبغ تولد بین الصبح والغسق
من طول ما وطئت ظلماء الدجی خببا　وطول ما کرعت من منهل الفلق

وابن قصیده بدیع است واولش این است

هی المنازل بین الجرع والحدق　فرد دنان المنایا مورد الانق
والطیب العیش ما تجنیه من تعب　واعذب الشرب ما یصفو من الرنق
یا دار دونک اخلاف الغمام علی　نزالنسیم بجاری ایف مندفق
وان غدتک غوادی المزن فانتجعی　بارض الارض من جفان ذی حرق

وابن ابیات با نکته تازه وجیده است که منتخب از ابیات امیر ابی عبد الله محمد بن احمد السراج الصوری که در دیگر ذکرها بیان خواهد است

شیش البراثن فی فیه وفی یده　ما فی الصوارم والعسالة الذبل
تنافس اللیل فیه والنهار معا　فقمصاه بجلباب من المقل
والشمس منذ دعوها بالغزالة لم　تبرز لناظره الا علی وجل

واز جمله اشعار ابی الحسن علی بن مسهر مذکور است این شعر که یکی از وزرا کان مکتوب گفته است

ولما اشتکیت اشتکی کلما　علی الارض والفضل شرق وغرب
لانک قلب لجسم الزمان　وما صح جسم اذا اعتل قلب

واز لطائف غریبه این است که حکایتی از ابو الفتح عبد الرحمن بن ابی الغنائم محمد بن احمد بن علی بن عبد الغفار بن الحسین بن محمد بن محمد الوزیر ابی الصقر اسماعیل بن بلبل الشیبانی المعروف بابن الاخوة البیع که ادیب وکاتب خوب بود روایت کرده است که ابو الفتح وقتی در خواب دید که شخصی این شعر میخواند

واعجب من صبرا لقلوص التی سرت　بهودجک المذموم انی استقلت
واطبق احناء الضلوع علی جوی　جمیع وصبر مستحیل مشتت

ابو الفتح میگوید چون از خواب بیدار شدم همیشه در هر مجلس ومحفل از هر کس که ملاقات میکردم از

و شعر دلگوینده آن پرسش می‌کنم و بکس برآن اطلاع نداد و سالها چند براین داستان برگذشت تا حال در وقتی
ابوالحسن علی بن منیر که در سیمای حضور داشت پس از آنکه از شبها قطعه‌ای خواب در میان آمد و من خواب خود را
در دیده بودم از نظر او بگفتم و آن دو شعر بخواندم ابوالحسن گفت سوگند که ... و این دو شعر از جمله
این قصیده من است و این چند شعر هم از آنجمله است که قرارت کرد

اذا ما اسال الدمع ثم على الهوى ... فليس بسر ما الضلوع اجنت
فو الله ما ادري عشية ودعت ... اناحت حمامات اللوى ام تغنت
واعجب من صبر القلوص التي سرت ... بهودجك المذموم اني استقلت
اعاتب فيك اليعملات على السرى ... واسأل عنك الريح من حيث هبت
واطبق احناء الضلوع على جوى ... وجمع وصبر مستحيل مشتت

سکیه ابن منیر اتفاق در عجیب بدیم و آن ... را بانواع ادبیات ... هم عماد کاتب در خریده او
و در سپاس و ستایش او فراوان سخن رانده پس گفته است ... ابن ... را از دیوان او ...

هربت عن يومنا النوب ... واكتفى نوائب العتب
وتهقامت في عرصتها ... بالاماني الطيبة الشهب
يا خليلي ابن مصطبح ... فيه للذات مصطحب
وثغور الزهر ضاحكة ... ودموع القطر تنسكب
ولنا في كل جارحة ... من غنا اطياره طرب
اسقنيها بنت دسكرة ... وهي ام حين تنتسب
خندريس دون مدتها ... حارت الازمان والحقب
طاف يجلوها لنا رشأ ... تصرت عن لحظها القضب
اوقدتها نار وجنته ... فهي في كفيه تلتهب
ولها من ذاتها طرب ... فلهذا ترقص الحبب

و از پس این قصیده سکیه کمال الدین بن سهروردی صاحب حدیث که با ابوالحسن بن منیر بود
قدر آن بود و جز از فنون شعری با شوری در عجب میشد قصیده در آن مضمون انشا کرد و بگفت
و این است و چنان شد که ابوالحسن مذکور و ابو ... بکجا فراهم شدند و ابوالوردی ... و دو
علی بن منیر است پس حدیث ابن منیر بود در میان آورد که او شعر ابوالوردی را سرقت کرده است

ابن منیر گفت

این منیر گفت چنین نیست بلکه ابوالوردی شعر مرا دزدیده است و نیز عماد کاتب در کتاب خریده در حق او و در اول
ترجمه‌اش گفته است و تا زمان که نفس زنده است من او را بدیدم ... و بشرف ... بغداد انگاه ... و
در وصف در رساله الفضه ... و هم صاحب حمیت آنگاه او را برجمان عادات و اطوار و حالات توصیف کرده
و گفته و ابن منیر مفخر المعاصرین حسداً و میت القاصرین عن شاوه کمداً این ابن منیر بود در
مراتب فضیلت و مدارج کمال دست آن بوده است ... از ... بخوابید ... و ... بود و در عقب ...
و از جمله آنچه در عماد در کتاب خریده از وی نگاشته این ابیات است و از جمله قصیده‌ایست

الوجد ما قد هيج الطللان ... مني واذكرني حمام البان
انا والحمائم حيث تندب شجوها ... فوق الاراك سجيرة سيان
فانا المعنى بالقدود امالها ... شرخ الشباب وهن بالاغصان

و از جمله مدایح اوست

فافخر فانك من سلالة معشر ... عقدوا عمائمهم على التيجان
كل الانام ينوب لكنما ... بالفضل تعرف قيمة الانسان

۴۴۷ ابوالحسن علی بن رستم معروف بابن الساعاتی الشاعر قس

وفات بهذب الدین بن منیر مذکور در سال پانصد و چهل و سیم هجری بود و شهر نقیم سیم و سکون سین
... و گسر ... و بعد از آن ... از ... اعلام است مترجم ... در بعضی نسخه‌ای معتبر در ترجمه ابن
منیر مذکور روایت عماد کاتب نگارش یافته است علی بن رستم بن هردوز کنیتش ابوالحسن
و معروف بابن الساعاتی و ملقب به بهاء الدین و شاعری مشهور خراسانی ... از ... شعرای متأخرین است
و او را دو دیوان شعر است ... در ... مجلد است و در تمامت اشعارش جودت و براعت ... هست و او را
دیوان شعر دیگر است در معانی لطیفه که مقطعات است و ... و ... این ... از آن اشعار است

لله يوم في سيوط وليلة ... صرف الزمان بمثلها لا يغلط
بتنا وعمر الليل في غلوائه ... وله بنور البدر فرع اشمط
والطل في سلك الغصون كلؤلؤ ... رطب يصافحه النسيم فيسقط
والطير يقرأ والغدير صحيفة ... والريح تكتب والغمامة تنقط

و این قصیده را در این بهار ... و تشبیه ... و کرده است ... بدیع است ... و این ابیات را ... از ...

ولقد نزلت بروضة حزنية ... رتعت نواظرنا بها والانفس
فظللت احمد حيث تخلف صاحبي ... والمسك من نفحاتها يتنفس

ما الإلا الأعنبر والدوح الأجوهر والروض الأسندس
سفرت شقايقها فهم الاقحوان بلثمها فرنا اليه النرجس
فكان ذا خدٌ وذا ثغر يحاوله وذا ابو العيون تحرس

داود سومانی داشت بدیع است وسرا ابن‌رش دو تا بهره خبر [illegible] وفات پدرش در روز پنجشنبه بیست دویم
ماه رمضان سال ششصد وچهارم در تا بهره رحمه الله ودر دانه جیب المقطم مدفون شد واز روز کار ش [illegible]
برگذشته بود عهده ده ماه اند روز و بخط بعضی اسا تیه دیدم در تاریخ ابن موافقت کرده لکن گفته بود [illegible]
او [illegible] سال و سی شاه و بهره روز بود و در دمشق متولد شده بود ورایتم بفتح را و سکون سین مهمله وفتح تا و فتح
وپهر دوز بفتح ها و سکون را وضم دال وسکون واو وبعد از آن زا است وسیوط بضم سین مهمله و بار تای ثالث و سکون
واو و بعد از آن طا مهمله است شهری کوچک است در صعید مصر واقع است و بعض اسیوط بزیادة همزه مضمومه
گفته اند ترجم کرده جمعی در مراصد الاطلاع گفته اسیوط بفتح همزه در غربی نیل از نواحی صعید مصر
شهری بزرگ است وافیون در آنجا معمول است ودر آن اسم معروف است در نفس تعالی [illegible]
تر یاق است واز بن روات جمعی چنان بر کرده روایت شده معصوف صحیح است بغیر همزه در آن [illegible]
لکن صاحب قاموس گفته سیوط بوزن شرور یا اسیوط بضم همزه دهی است در صعید مصر والله اعلم

۴۴۰۱ ابو الفضایل علی بن ابی المظفر الاسدی قا

علی بن ابی المظفر یوسف بن احمد بن محمد بن عبد الرحمن بن احمد بن جعفر الاسدی
الاصل الواسطی المولد والدار المکنی ابو الفضایل وداسطی از خانواده بیت معروف
بصلاح وروایه وعدالت است در بغداد در آمد ودر روزگار ش زیست ودلکش شاعر فقیه جست
در شیخ ابو طالب مبارک بن المبارک صاحب ابن الخل داوود ست کرد واز پس او بر ابو القاسم الحسین بن
صدقه الفرائضی خواند و در مدرسه النظامیه در باب الکرخ است از پس او اعادت درس
نمود ودر مناظره بعمل می‌بکف بود واز کسی حدیث شنید وچون در آن نحو وحه در بغداد ودر
بیان لمد صغر سال ششصد وچهارم تفاوت داشت ودر اقرا بیع الاول سال صد و
هفتاد و سیصد و دهم شرف بر اصحاب واسطیه بسبب تفاوت سال او ازعهده او
بعلم حساب در کار دانا بود وهم او را اشعار رائقه بلیغه است از آنجمله این شعر در اول است

واهاله ذکر الحمی فتأودها ودعا له داعی الصبا فتولها
هاجت بلابله البلابل فانثنت اشجانه تنهی الحلیم عن النهی
فتكاجی وبكی اسا وتنبه الوجد القديم ولم يزل متنبها

قالوا دهی جلدا ولو علق الهوی بسلیم یوما ناوه اودهی
لا تکرهوه علی السلو فطالما حمل الغرام فکیف یدو مکرها
یا عتب لا عتب علیک فسمحی وصلی وقد بلغ الغرام المنتهی
علمت ان الجزع میل غصونه لما خطرت علیه فی حلل البها
وصحت غنج اللحظ غزلان النقا فلذاک جفن ما یری عین الها
لولا غرامک لم ابت متقسم الزفرات مسلوب الرقاد مولها
لی اربع شهدت فی صدق الولا دمع وحزن مفرط وتدلها
وبلابل تقتاد فی لواعجها فی یذبل یوما لاصبح کالنها
لام العواذل فی هواه وما انتهی ونهاه عذاله اللائمون وما انتهی
قالوا اشتهاک وقد ابی الملیحة بمجاوای ملیحه لا تشتهی
ان اعشق العشاق فیک فلا بری مثلی ولا لک فی الملاحة مشبها

داود سو جز این نیز اشعار لطیفه رقیق است مصنف گفته این ابیات مذکوره بود من طریق ه
رقم کرده بود منسوب دیدم وتحقیق آن برمن محقق نیست پس از این تقصید در مسوده ابن
نکرده بود دیدم که این آمدن شاعر در سال پنجصد وپنجاه وهفتم وفات کرد وادر طبقه
عربی واجلاء است یعنی براتب است در اسم ونسبت او وقوف نیافتم تا بدانم [illegible]
لکن در مسودات خود نوشته بودم او از اصحاب مغازی است یعنی از این کسی که در عراق است
ودر روزگار او از فضلای برگذشته بود پس تواند بود این ابیات از ابو الفضایل آمدن
باشد ودر این ترجمه مذکور شده هم تواند بود از این آمدن که در شرح اسم ونسبش مجهول است
ودر مسودات خود مذکور شده دفنا و بیرد از لکن بیتوجع الاول لانه کان قاضی واسط فهو الفقیه
وهذا شاعر یعنی این اشعار منسوب باو است ترجیح داد بر آنکه او قاضی واسط
فقیه بود واین مرد مجهول الاسم والنسب شاعر بود واین کلام مصنف در شان خود داد بر آنکه
بر این ترجیح از بین آنکه بر این شعر بوده از بس اول وتواند بود مصنف وبیتوجع الثانی
گفته باشد وکاتب بر خط رقم کرده باشد وتولد ابی الفضایل در شهر واسط در بیست وپنجم ماه ذی الحجه
سال پانصد وپنجاه ودوم رحمه الله وفاتش در شب سه شنبه بیستم ماه ربیع الاول سال ششصد
ششم در واسط بود ودر روز سه شنبه روز بعد از گذاشته مصلی بیرون آمدند در ظاهر آن شهر بکفن [illegible]

۳۴۹

۳۵۲ ۸ عماد الدوله ابوالحسن علی بن بویه الدیلمی

قب

و از بزرگیش کلام را آمدی مذکور کرده و نسبت او بسوی آل مسلمی علی بن بویه بن فناخسرو
الدیلمی کنیتش ابوالحسن لقبش عماد الدوله و صاحب ایران فارس است و از بزرگیش در رتبه
برادرش معز الدوله احمد بن بویه در حرف میم نوشته نسبت او تمامت گفتارش یافته اکنون
خبر با دولت [illegible] با جمله عماد الدوله مذکور تحقیق کس است و از فرزندان بویه برادر بزرگ
[illegible] روز شست و مدتش در شکار جی بود و او را جز شکار راهی بپسران بنو و سه برادرانش
که عماد الدوله رحمه تیر فرزندان بود و دیگر رکن الدوله حسن پدر عضد الدوله در حرف حا
پیش یاد رفت پس معز الدوله و هر سه شان سلطنت یافته و از میانه عماد الدوله پیش سلطنت
و سلطنت و برادر اختکام [illegible] انجا عمت آمده و ایشان بر لشکرها و مملکتها دست یافته
و عراقین عرب و عجم و اهواز و فارس [illegible] در آورده و کار رعیت و مملکت تنگ
[illegible] و چون فرزند رکن الدوله عضد الدوله بر سر کار آمد وسعت مملکت و قوت دولت
روزگار نهاده و از آنچه از پدران به کار جهت بر افزوده [illegible] در تاریخ [illegible] بر آمده باز
[illegible] عماد الدوله [illegible] گذار [illegible] و آغاز کار او [illegible]
[illegible] در تاریخ خویش [illegible] عماد الدوله [illegible]
[illegible] کار او [illegible] از آن [illegible] بر اکثر [illegible]
آمده [illegible] و او را آن اندازه [illegible] ایشان [illegible]
خزینه [illegible] و کار او [illegible] در میان [illegible]
[illegible] از [illegible] که از گوشه
سقف آن [illegible] عماد الدوله [illegible] افتاد [illegible]
[illegible] ایشان
[illegible] از این سقف [illegible]
[illegible] عماد الدوله [illegible] آن [illegible]
[illegible] دینار
[illegible] عماد الدوله [illegible] خویش [illegible]
[illegible] از آن خواسته [illegible]
[illegible] خویش [illegible] و توانا باشند

بی ادر خوا

بس [illegible] و آن [illegible] بود و چون او را [illegible]
[illegible] در حضرت عماد الدوله [illegible] آن [illegible] مملکت [illegible]
[illegible] و عماد الدوله [illegible] آن مال او را [illegible] عماد الدوله او را [illegible]
[illegible] میان آن [illegible] عماد الدوله از
[illegible] و جز [illegible]
[illegible] سلطنت [illegible]
[illegible] سلطنت [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] رکن الدوله [illegible] برادر [illegible]
عضد الدوله [illegible] رکن الدوله [illegible] عماد الدوله [illegible]
[illegible] معز الدوله ابوالحسین احمد بن [illegible] بویه [illegible]
و از فرزندان [illegible]
[illegible]
بویه [illegible] از فرزندان بویه [illegible]
[illegible] عضد الدوله [illegible]
[illegible] اصفهان [illegible] عماد الدوله [illegible]
[illegible] مملکت [illegible]
[illegible]
[illegible] عماد الدوله [illegible]
[illegible]
[illegible] عماد الدوله [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] عماد الدوله [illegible] خویش [illegible]

٨١

از آنجا در سال سبعه وسبعین و ثلثمائه در ری باصفهان نزد مظفر بن یاقوت غلام [illegible] بود به پولاد مرد و در بند
که عماد الدوله با پانصد نفر بود بر جیره افتاد اصفهان را مسخر کرد و جمع مرد او بیچ از بیم کیکاوس داد گریخت
از عماد الدوله بر حسب گرفت در ری به سپاهان نزد عماد الدوله بیرون استیلا یافت ابو طالب ابن بن
علی جانب فارس گرفته در ارجان در آمده از آنجا بشیراز شد و در حالت خویش از گریزند رحمت مرد او بیچ
محافظت نمود تا خبر بابت سبعه وسبعین و خبر واقعه مرد او بیچ بشنید با بشیراز گسسته به ابو حرب
و صاحبان آن شهر سوار بیاقوت را از طرف خلیفه بغداد در آنجا نیابت داشت بگرفت و کرمان از سپاه او
تباه رخت و ابو منصور بر رود دیگر کرمانه در بند افکند و جمع [illegible] فارس بازگشت و لشکر [illegible]
گیره باکرمانیه با ایشان بسر نکوند و بخشش زر و جمع بی بخشنده بود آنچه خواسته که از سپاه او
بود بدر جمع بر لشکریان بخشش زر نمود و کار برد نتوانست که خزانه از ابو او بعد از آن چنانکه دست او بار
و صاحب او نکو ارش بست بتوقیف کنی جمع جابه [illegible] او توقیف او و فرو رخت [illegible] جواب بر ایشان داد [illegible]
کمان کرد او ایم جواب از ایشان سیاست او خواهند کرد آن حال [illegible] یاقوت [illegible] خلیفه توقیف او [illegible]
بی نامه [illegible] ایشان جواب داد [illegible] بیش از [illegible] بار از اندوخته و خواسته یاقوت [illegible]
عماد الدوله بخزینه و دفینه عمو فرو رخته [illegible] صد هزار دینار نقد و جنس در آمد [illegible] روز [illegible]
و در دفاین پادشاهان گذشته که [illegible] روزگار [illegible] پدیدار [illegible] اندر [illegible] گرفت ناگاه دست
او بسوی جمع [illegible] آنجا بود [illegible] مال فراوان بر خزانه [illegible] خزاین و دفینهای یعقوب
لیث و برادرش عمرو لیث در [illegible] پادشاهان فارس و عراق و خراسان [illegible] بی اندازه [illegible]
و لشکر [illegible] سلطنت نظام [illegible] برادران [illegible] حسن و احمد [illegible] کشور [illegible]
و خود در شیراز [illegible] در ایام امیر الامراء خلیفه بغداد [illegible] معاملات [illegible]
و نام او [illegible] بغداد با نام خلیفه در خطبه [illegible] بود [illegible] از شرق [illegible]
مجرد [illegible] آنجا [illegible] خلفا سلطنت [illegible] هر کس [illegible] خواهند [illegible] معزول کند [illegible]
هنگام [illegible] گشت [illegible] عماد الدوله [illegible]
تا [illegible] آمد [illegible] عماد الدوله برادر [illegible] معز الدوله را [illegible]
[illegible] امیر الامراء [illegible] بغداد [illegible] سال [illegible] معز الدوله [illegible] خلیفه
از بغداد [illegible] آنجا [illegible] خلیفه [illegible] عماد الدوله [illegible]
عماد الدوله [illegible] معز الدوله در مجلس عماد الدوله [illegible] زمین بوسید [illegible]

برجنبه عماد الدوله

۴۵۰

سیف الدوله
ابوالحسن
علی بن عبدالله بن
حمدان
[illegible]

برجنبه عماد الدوله او بدو بنشستی [illegible] ادب [illegible] و در سال سبعه [illegible] محمد از
مردم قم باصفهان رفته و سبب محاربه بود آنکه رخته در اهل اصفهان از روی تعصب هجوم که بعضی از مردم
قم را بکشته جمع ایشان خبر کشتن [illegible] عماد الدوله که یکبار نظر [illegible] از اهل تشیع بود انتقام مردم قم را از اهل
اصفهان بکشید و [illegible] علی بن عبد الله بن حمدان کنیتش ابو الحسن لقبش
سیف الدوله است و از نسب [illegible] ترجمه برادرش ناصر الدوله حسن مذکور که [illegible] ابو
منصور [illegible] یتیمة الدهر [illegible] کان بنو حمدان ملوکا اوجههم للصباحة والسنتهم للفصاحة وایدیهم
للسماحة وعقولهم للرجاحة وسیف الدولة مشهور بسیادتهم وواسطة قلادتهم وحضرته مقصد الوفود
ومطلع الجود وقبلة الآمال ومحط الرحال وموسم الادباء وحلبة الشعراء ویقال انه لم یجتمع بباب
احد من الملوک بعد الخلفاء ما اجتمع ببابه من شیوخ الشعر ونجوم الدهر وانما السلطان سوق
یجلب الیها ما ینفق لدیها [illegible] و سلاطین حمدان پادشاهانی [illegible] ایشان مخصوص
بنیاد صباحت [illegible] ایشان [illegible] ایشان مخصوص بخشند [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] سیف الدوله [illegible] ایشان [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] گاه [illegible] بخشش گاه
خواهندگان [illegible] آرزو [illegible] ادب [illegible] فرهنگ [illegible]
[illegible] خلفاء [illegible] پادشاهی [illegible]
[illegible] سیف الدوله [illegible] جوایز و صلات [illegible]
پادشاهان [illegible] ایشان [illegible] شعراء [illegible] حضرت [illegible]
[illegible] سیف الدوله [illegible] فرهنگ [illegible]
[illegible] روایت [illegible] از [illegible] بوده [illegible] از ابو
محمد عبد الله بن محمد الفیاض الکاتب و ابو الحسن علی بن محمد [illegible] ده هزار [illegible] سیف الدوله
[illegible] از جمله اشعار [illegible] سیف الدوله است
در صفت قوس قزح [illegible] بدیع [illegible] ابو الصقر
القبیصی است [illegible] قول [illegible] یتیمة الدهر [illegible] است

وساق صبیح للصبوح دعوته فقام وفی اجفانه سنة الغمض

یطوف بکاسات العقار کانجم فمن بین منقض علینا ومنفض
وقد نشرت ایدی الجنوب مطارفا علی الجو دکنا والحواشی علی الارض
یطرزها قوس السحاب باصفر علی احمر فی اخضر تحت مبیض
کاذیال خود اقبلت فی غلائل مصبغة والبعض اصغر من بعض

واین تشبیه از تشبیهات سلطنیست و در قطر و گیر کمتر خطور کند و مثل والبیان للوابوع فرنج محو بن الاخرة الموقوب النمادی افتد که است دور صفت اسب سیاه رنگ درست و بالعنیه الحصان

لبس الصبح والدجة برد بن فارخی بردا وقبض بردا

و بعضی از این شعرها از عبد المحسن المغفل دانسته اند و سیف الدوله سه جاریه از دختران سلاطین روم و بجمال دلاویز و صورت شکیل بوده اند ابو فراس رقمی بکی بود کان سیف الدوله بر رشک بجز از مقام اهل محبت سیف الدوله بود رنجه خاطر گردید بکمره دهی برآن نهاده که آنجا بود برسته و او سلام بهر یا جفر کرد تا به سیف الدوله از غربت ایشان واف کرده بر روی بماند گشته بجار او نسبت تعلیقها و اکنون ابیات را گذرانید محفوظ این ابیات را در این کتاب انشاء فرمود

راقبتنی العیون فیک فاشفقت ولم اخل قط من اشفاق
ورایت العدو یحسدنی فیک مجدا بانفس الاعلاق
فتمنیت ان تکونی بعیدا والذی بیننا من الود باق
رب هجر یکون من خوف هجر وفراق یکون خوف فراق

واین ابیات سه بعینها در دیوان عبد المحسن الصوری بهم و ضمایر تصرف داده و از کدام یک است ایشان و نیز از اشعار سیف الدوله است

اقبله علی جزع کشرب الطائر الفزع
رای ماء فاطمعه وخاف عواقب الطمع
وصادف خلسة فدنا ولم یلتذ بالجرع

و صدیث که اند در عشق ابو فراس و در حرف جار اجمله از بیش سبق نیز بیت اوزان با دسته از ندمای سیف الدوله بیش روی حضور داشت سیف الدوله باایشان گفت کدام یک از شما این شعر مرا و بح کند و خود ام جز سیف بجز ابو فراس و در این مقام و توانایی این جواب

لک جسمی تعله فدمی لم تحله

پس ابو فراس در مجلد این شعر را در جواب گفت
انت ان کنت ما لکا فلی الامر کله

سیف الدوله او را بوحیتین وار وان ذمه ضیعتی از اعمال منبج داد این است مشهور بود بخشید و آن ضیعت سالانه دو هزار دینار در جمع عایدات و جوبات به بوحیات و نیز این شعر از انهار سیف الدوله است

تجنی علی الذنب والذنب ذنبه وعاتبنی ظلما وفی شقه العتب
اذا برم المولی بخدمة عبده تجنی له ذنبا وان لم یکن ذنب
واعرض لما صار قلبی بکفه فهلا جفانی حین کان لی القلب

و فقیه ابو محمد فرمود نام او ابراهیم است از زبان ابن دو مثنی و بعضی به عراد و مفرضی بیت نسبت کرده

قوم نقضوا عهودنا بالغصب من غیر جنایة ولا من ذنب
صدوا وتعتبوا وقد همت بهم هلا هجروا وکان قلبی قلبی

حدیث کرده اند روزی سیف الدوله در مجلس خویش نشسته جماعتی از شعرا حضور داشته و از اشعار ابیات مختلف بین اعراب بگفته الاعلام و در مجلس از عراق ابیات و این شعر انشا کرد و سیف الدوله در این کلام در حلب

انا علی وهن حلب قد نفد الزاد وانقضی الطلب
هذه تفخر البلاد وبالامیر تزهی علی الوری العرب
وعبدک الدهر قد اضر بنا الیک من جوره هرب

سیف الدوله او را دو تحیتین واو نیز و تا ان ۱۰ دویست دینار بدو عطا کرد و ابو القاسم عثمان بن محمد عراقی قاضی عین زربیت گفته است در مجلس سیف الدوله در حلب حضور داشتم و در این وقت قاضی ابو نصر محمد بن نباته در حضرتش حضور داشته و از آستین خویش کتاب را در آن و در آن تاریخ قلعه و دستور از سیف الدوله دستور خواندن آن و رفعه سیف الدوله بود ..... این ابیات

جاوفک معتاد وامرک نافذ وعبدک محتاج الی الف درهم

دررجی

و چون از قرائت آن فراغت یافت سیف الدوله بخندید خندیدنی شدید و امر به هزار درهم بدو عطا کرد و من آن بخواندم بسوی ما آن که خالد و ابو بکر اختیار برخاستند و هم ابو بکر محمد و ابو عثمان سعید سران ... دو نفر معروف به خالدیین و از شعرای مشهور و ابو بکر از ابو عثمان بزرگتر بود از ندمای سیف الدوله شدند و او را مدح کرده سیف الدوله ایشان را جاری کرد و در بذل اداء حقوق ایشان اهتمام کرد و هر دو از اشعار ایشان کنیز و غلامی و دیناره ..... ایشان مکمل .....

از کارهای مصری بوده پس کار از ایشان تقصیر و در این باب نشاید که ما ایرادات از جمله آن قصیده طویله است

لقد شکوت قلی الملاق مطلقا — الا وما لك في النوال حبيس

خزلتنا شمسا وبدرا أشرقت — بهما لدينا الظلمة الحندیس

رشأ أتانا وهو حسنا يوسف — وغزالة هي بهجة بلقيس

هذا ولم تقنع بذاك وهذه — حتى بعثت المال وهو نفيس

أتت الوصيفة وهي تحمل بدرة — وأتى على ظهر الوصيف الكيس

وحبوتنا مما أجادت حوكه — مصر وزادت حسنه تنيس

فغدا لنا من جودك المأكول والمشروب والمنكوح والملبوس

سیف الدوله او را ستایش کرد لکن لفظ منکوح را پسندیده نداشت و گفت بایستی این لفظ نیاید چه بهشت و [illegible] است این حکایت داستانی دیگر از صاحب که آنرا در باب عضدالدوله این شعر گفت

ولو كنت تأذن لي بالمسير — إذا انبعثت جلة الحاشية

سبقت جوادك مد الطريق — وسرت وفي يدي الغاشية

عضدالدوله بر این قول او در غاشیه عیب گرفت که با بودن چنین سخنان نباشد و هم چنین جریر شعر در مجلس عبدالملک بن مروان حضور یافته بانشاد و قرائت این شعر ابتدا نمود

أتصحو أم فؤادك غير صاح

عبدالملک گفت ای فرزند زنا کار بل فؤادک و این مواجهه بر عبدالملک نقیب اقتضا ازین شعر در برداشت که و الا این معنی بر عبدالملک پوشیده نبوده شعر نفس خود را مخاطب کرده و هم ذوالرمه از ... گفته

ما بال عينك منها الماء ينسكب

و چنان بوده چشم عبدالملک را با بوده مرض آب ریزش بهم رسانیده گمان کرده از این شعر او را مخاطب ساخته با روی ترش جواب گفت ای مرد جاهل ترا از چشم و آب ریزش چه سؤال است و ذوالرمه او را از مجلس بیرون کرده و هم بیرون شد و هم عبدالملک چنین که چه وقت ابوالنجم در حضورش این شعر را قائل گشت

صفراء قد كادت ولما تفعل — كأنها في الأفق عين الأحول

و تمام احوال بعد چنین شعر را بشنید با آنکه ابوالنجم از خواص او بود است و لکن از وقوع ترین ازین حکایات حکایتی است در او باب ابو نواس که چه جعفر بن یحیی خانه بنا کرد و بدان خانه انتقال نمود و ابونواس در آن مکان مر او را تبریک آن قصیده خود را که اولش این است از برای او گفت

أربع البلى إن الخشوع لباد — عليك وإني لم أخنك ودادي

و این قصیده را با این شعر ختم کرده

سلام على الدنيا إذا ما فقدتم — بني برمك من رائحين وغاد

جعفر این شعر را فال بد نمود و تفاوت بر او گرفته گفت ای ابونواس گفت نفوس ما را از این شعر در اندوه و فکر در روزگار ما برانداخت پس از آن چندی نگذشته بود که در روزگار ایشان را تار و تاریک بخت و بعضی گفته اند ابونواس بعد از جعفر گفت و در اول کار بهتر در بنا بود و این چه مرا این شعر را مخالف تقدم و تطیر است و تخت و با جمله چند رو حکایات سیف الدوله با شعراء و عهار و با متنبی و سری الرفاء و نامی و ببغاء و وادا و آوانکه در این طبقه بودند و نام ایشان بطول می کشد خصوص آنچه در بابت ولادت سیف الدوله در روز یکشنبه بوده هم تاریخ تولد سعید او نیز و وفاتش روز جمعه بیست و یکم در ماه صفر سال ... و در حلب ... و ... در حلب و دانشمند او وا ... چون ... در حلب سیف الدوله کرده ... بر او پوشیده بود و بعد از ... و ... جمع کرده بود از آن گرد و خشت بانداز یک کف دست ریخته بود و وصیت کرده بود چون بمیرد وی را بنهند آن خشت را در لحد او گذارند و آن را فرو ... الحق در این مقام که چون وصیت نموده بود و در حلب وی درسال ... وفات یافت و از جمله احمد بن سعید الکلابی صاحب حمص پس بر تخت ... در تاریخ دیدم ... از بنی حمدان بر حلب ... حسین بن سعید است و این حسین برادر ابو فراس حمدان است ... در مقام حلب ... در ... این

النجم و صفت شجاعت او این شعر گفته است

وإذا رأوه مقبلا قالوا ألا — إن المنايا تحت راية ذا كا

وفات حسین بن سعید در روز پنجشنبه ... الآخرة ... در ... ما ... در مسجد ... و ... و جامع ... و ... و کار ... و ... کتاب الدیرة دیدم ... عبدالملک بن مروان ... و از تحت سیف الدوله ... و این ... و ... شام ... و دمشق ... از بلاد شام ... و ... و ... سیف الدوله ... سعدالدوله ...

نم ۸

شریف بن سیف الدوله سلطنت یافت و او اثر مدتی در سلطنت و پادشاهی روزگار رفت پس از
آن به درد قولنج گرفتار شد و از آن به هلاکت رسید بعد از هلاکت او [illegible] و چون پسر او وزارت
یافت او برگذشت با یکی از غلامان در آنجا و چون از مراقبه [illegible] عقد و بیعه رسانید او خفیه شد
پس از آن [illegible] و بعد از آن در آمد و نمود حاجب در حضرت بیوراند و او از آن بود خویش عقد [illegible]
گرفته طلب گفت دست خویش [illegible] و او دست [illegible] طلب گفت [illegible] او دست راست
و زنوی سیف الدوله گفت ما نوکت لی الیمنی یمینا نیز لو کنه دروغ بنمود طرف [illegible]
رجال گذشته از آن پس کسی خوش بود و غدر و فریب [illegible] بود [illegible] ماه رمضان سال
سیصد و [illegible] ماه [illegible] از زندگانی [illegible] سال و ده روز [illegible] بود
و پس از [illegible] ابو الفضائل [illegible] سعد است [illegible] در تاریخ وفات او دست [illegible]
و چون در بروده [illegible] سیف الدوله [illegible] و ابو علی بن اخوه مذکور در روز جمعه [illegible]
سال [illegible] و [illegible] ماه [illegible] گویند سیف الدوله [illegible]
و علما و حکما داد با مجالس [illegible] چنانکه بعضی از [illegible] مذکور [illegible] در بعضی [illegible]
نوشته اند که سیف الدوله در [illegible] کتاب [illegible] ابو الفرج اصفهانی کتاب اغانی را
تصنیف [illegible] و [illegible] کتاب [illegible] از آن پس [illegible]
رجب [illegible] برادرش ناصر الدوله از بهر فتح شام [illegible] عثمان بن سعید [illegible]
[illegible] مذکور [illegible] از طرف [illegible] در حلب [illegible] حکمران بود و خویشاوندان و برادرش
[illegible] سیف الدوله [illegible] موافقت [illegible] او [illegible] بلاد
شام [illegible] سیف الدوله [illegible] برادران عثمان از [illegible]
او [illegible] عثمان [illegible] سیف الدوله [illegible] از [illegible]
بگذشت [illegible] سیف الدوله [illegible] عثمان [illegible] عثمان [illegible]
از قریه بگذشت و [illegible] سیف الدوله [illegible] عثمان گفت [illegible] سیف الدوله
[illegible] در آن مدت [illegible] از [illegible] چنان [illegible]
[illegible] و [illegible] عثمان [illegible] قریه
بگذشت و سؤال [illegible] سیف الدوله از [illegible] در مقام
رفع شبهت او در آمده با سیف الدوله گفت [illegible] آن قریه که از [illegible] از آن [illegible]

ابو [illegible]

۳۵۱
الظاهر لاعزاز
دین الله ابو هاشم علی
الحاکم العبیدی صاحب [illegible]
[illegible]

ابو [illegible] از دیگران [illegible] تاریخ [illegible] سیف الدوله [illegible]
و چون در حلب رسید او [illegible] و این [illegible] در تاریخ خویش نگاشته است
و چون معز الدوله بن بویه امیر الامرای خلیفه در بغداد [illegible] بلاد [illegible]
[illegible] جمیع [illegible] که [illegible] در بغداد [illegible] سیف الدوله
[illegible] در حلب [illegible] الملقب الظاهر لاعزاز دین الله
ابن الحاکم بن العزیز بن المعز بن المنصور بن القائم بن المهدی [illegible] ابو هاشم [illegible]
[illegible] از خانواده [illegible] مذکور [illegible] ابو هاشم [illegible] بعد از فقدان [illegible]
[illegible] سال چهار صد و [illegible] چنانکه [illegible] مذکور [illegible]
روزگار [illegible] او [illegible] فقدان او [illegible]
[illegible] ابو هاشم [illegible] سال مذکور [illegible]
و از [illegible] شام سلطنت [illegible] و صالح بن مرداس [illegible] حلب [illegible]
[illegible] وقت [illegible] الجرجی [illegible] ابو الفضائل [illegible] سیف الدوله
[illegible] از طرف [illegible] مذکور [illegible] صالح مذکور [illegible] حلب [illegible]
[illegible] از [illegible] حسان بن مفرج [illegible]
[illegible] شام [illegible] و سلطنت [illegible]
[illegible] و [illegible] مذکور نجیب الدوله
ابو القاسم علی بن احمد الجرجرائی [illegible] نجیب الدوله [illegible] از تاریخ [illegible]
بعد [illegible] در [illegible] ربیع الآخر [illegible] چهار صد [illegible]
و [illegible] مقطوع [illegible]
[illegible] و [illegible] دیوان نفقات در [illegible] چهار صد [illegible]
تولیت [illegible] در [illegible] چهار صد [illegible] وزارت الظاهر لاعزاز دین الله [illegible]
[illegible] چهار صد [illegible]
[illegible] وزارت [illegible] علامه ابو عبد الله القضاعی صاحب کتاب الشهاب [illegible]
مذکور [illegible] کاتب او [illegible] و الحمد لله شکرا لنعمته [illegible] وزارت [illegible]
[illegible] و حفظ و حرمت [illegible]

فرمود و جاسوس الفلک در این باب نشان این شعر گفته است

يا احمقا اسمع وقل — ودع الرقاعة والتحامق

اانت تفلت في الثقات — وهلت فيما قلت صادق

فمن الامانة والتقى — قطعت يداك من المرافق

و این مضمون بر جرجرائی بغیر هر دو چشم و در میان آنها را در پیشه کشته پس از آن را خانه مقلوعه و در میان
ده القیار مختلفی است و قریه از زمین عراق است ولادت الظاهر لاعزاز دین الله در روز چهارشنبه
دهم ماه رمضان سال سیصد و نود و پنجم هجری در قاهره بود و فوتش در آخر شب یکشنبه نیمه ماه شعبان سال چهار
صد و بیست و هفتم روی داد و در بعضی نسخه ها در دوستان الذکر برده و در عقب او خالی هر است در بند
در موضعه معروف به ... است بعد وزیرش جرجرائی مذکور در سال چهارصد و سی و ششم در هفدهم ماه افتاده
و مدت وزارت او از عهد الظاهر و المستنصر شانزده سال و هشت ماه و نه روز کشید
ترجمه کرد جرجرائی جوانی خبر کرد او است از اعمال دیوان ... در میان و ... داد از طرف ...
و ... آنجا در جمله ... و ... از ... خواب که در ... و نقش بقیع اول و ... و ... جمله
... است ... قاهره شرف ... و ... آنجا ... که ... آنجا ...
... نقش کرده ... از ... ام آنجا ... بوده در کار
... قلعه و ... صاحب تاریخ ... الظاهر لاعزاز دین الله ابو الحسن
بود و در تاریخ مذکور ... که ... شد ... و لشکر ... در ...
... و در این وقت ... از ... بوده ... و بازگشت ...
طرف ... خویش ... و مردمان ... و القاب ... رخصت ...
و ... از ... و ... بزرگ ... محمد بود و زیر او که ... دیوان ... و
شد و ... وزارت ... الحاکم لامر الله ... پس از حاکم ... ظاهر وزیر او شد
و پس از ... در ماه ربیع الاول سال چهارصد ... گشته ... الدوله ابو الفتوح
موسی بن ... وزیر گشت و از ... دیوان ... بود ...
در محرم چهارصد ... وزارت معزول ... و مشغول ... هزار دینار
از ... و امیر شمس الملوک مسعود بن طاهر الوزان وزیر شد و در سال چهارصد و
... نجیب الدوله ... ولایت فلسطین ... بن ... الجرجرائی

جنگها روی داد و هم در این سال در مصر گرانی اتفاق و نرخ بود ... و مدت آمدن ... که ... در محرم سال ... ال
و ... معضاد و ... بو ... الدوله قاید ملقب ... و ... ابو الفوارس معضاد الظاهری ... نهند
و نیز در این سال یکی از فرزندان حسین علیه السلام ببلد سعید بحث داد و ... گرفته و ... لو ... خود ... کشته
و او ... الحاکم ... قطعه از ... دیگر از جا ... در ... اد بود از ... ازدی
پرسش کند گفت ... و ... السلام ... پس از آن ... کار ... خویش هشت ...
پس ... او ... قاهره ... و نیز در این سال بلد ... غلا در مصر ... آب ...
و هم در این سال شیخ ... و شیخ نجیب الدوله جرجانی ... جرجرائی ... و شیخ محسن ... قاید
معضاد از ... نظم و نسق مملکت مقرر گشته و جز ایشان کسی ... در حضرت ظاهر راه نبود و ایشان در هر
روز ... حضرت او ... و ... و در امور ... الله ... و ظاهر ... عیش ... خ
خویش مشغول بود و چنان بود شمس الملوک صاحب مظله و ابن خیران صاحب انشا ... الدعاة
و نقیب ... قاضی القضاة در ... روز ... ظاهر ... و دیگران ...
او ... و آن ... اول ... و امور ... از آنکه در ...
معضاد اجتماع ... مردمان ... کشتی ... و ...
و ... و روز ... مردم مصر ... و ... بازار ... که ... کار
... و در ... قاهره ترس و بیم راه ... و مردم ... اضطراب ...
خلق ... و بزرگان ... اندیشه ... اموال بزرگان ... و در میان
ایشان ... لشکریان را از ... و ... بزرگان
کشور ... شدند پس شیخ محسن ... و ... قطع ...
... و ... در ... و حیوانات ... که مرغ ...
... آب نیز ... بود ... پس از ... مردمان
... از ... و ... خرید ... و حاج از ...
حج ... در ... راه ... و ... از مردم مصر
حج ... روز ... و عسرت ... و مردمان ... ظاهر شدند
و ... الجوع الجوع ... امیر المؤمنین ... معاملت ...
در کار ... و ... از آن طرف لشکریان ابن جراح ... مردم

اینجا نیز فرار کرده بقاهره درآمدند و مردمان با لوده حالت تنگ و املاص عدیده و مرگ بسیار و گرسنگی گشت
بادها کردند و بی رحوف داشتند هر کس که توانا تر بود تحصیل و بر همه بخواست میکرد و در قفاهای مردم هجوم میکردند
و مردم بجهت غارت میرفتند تا بدانکه جز بشوه عید فطر نکردند و در قصر بجز تخته غلامان و عبید بر بخیه و هم
ذوالحجه الحج برگشته نه و نفوه و مردم در آنجا بود غارت کردند و هم منازل و بخت نهاد و گشته زار اهل
غارت کردند و طعمه غارت شان فراوان افکنده و از مردم عامه کارهای قبیح روی داد و ظاهر ناصر الدوله
بوام خویش و قرض گرفت پس یکی از اهل الدولت بالا که بود و آوردند لشکر دیگران اهل استیلاء نمودند
و قریب یکهزار غلام از ترک جمع از بهر غارت که آنها کشته شدند پس ناصر الدوله برانگیخته تا بدانکه اهل
غلامی تعرض اهل او نمیشوند و بکشته و جمعی بود از نقص صبیان و خط آنها بنوشته و مردمان نیز مستعد
حفظ و حرمت خویش شده پس در بعضی غارتها شده و مردمان بود غلامان جنگها رفته و محتاج
خندق در خفتن دریا شده و مسعفاد قاید با لشکر فرستند و جماعتی از اهل فتنه و فساد بود برگشت
و بگشته و مردم برخوردند و غلامان بود و طلب جرها که مقتول شده بود بعضی دیگر از زنان ملکت
بگریخته و ایشان از نیکان باز خویش برآمدند و در قفاهای خویش بزیسته و از پیش مادران رفت و مردمان
با انواع بلاها و بیم و خوف بسر بردند و در سال چهارصد و شصت قحط و گرانی جنانکه هر کس از فقها مالکیه در مصر
عاریت برفتن کردند و دعاة بود قرمطیه تا کتب دعائم الاسلام و مختصر وزیر را محفوظ مردمان گردانند
و هر کس حفظ کند مالها مقرر بود و عطا کند و در سال مذکور مردم مصر بود عاف سرگرفت و بسیار از خوان
دماغ بیندند و آب نیل از عادت بیشتر فرو گرفت و ظاهر صد هزار دینار تصدق کرد و از آب
زیرا قحط و سلامت برست و در سال چهارصد و یکم مر ظاهر بود با حاجب ادم صلح افتاد و در بلاد روم
ظاهر خطبه خواندند و جامع در جای تجدید بود بقسطنطنیه اعمارت جامع و موذن در آنجا قرار داده و رخصت
دادند و هر کس در زمان الحاکم بامر الله از وی مسلمانی گرفته است بدین نصاری باز گشتن جمعی کثیر و مردم
در زمره مسلمانان درآمده بود بدین نصرانی برگشته و ظاهر و وزیر خویش عمید الدوله و ناصح الکفاة ابو محمد
حسن بن صالح رودباری را از کار معزول ساخته کار را او ابوالقاسم علی بن احمد جرجرائی را بنوشت و
در سال چهارصد و بیست در میان اهل مغرب و ترکان فتنه برخاست و جمعی کثیر کشته گشتند و در سال
بیست و یکم با امر الله ظاهر لاعزاز دین الله ابو تمیم معد بعت گرفت و در آن وقت هشت ساله بود و جماعت
در خلعت اهل دولت و اطعام رعیت و علما و مساکین کوشیده از حد و حصر بیرون بود و در سال
صد و بیست و دوم نرخها فرو بنشست که جز آب نیل اندک بیشتر گرفته بود پس از آن نقل از جماعه ای نیامده

آب زیادتر و در سال چهارصد و بیست و پنجم ظاهر که از دعاة را گشت از بهر مردم لشکر و گروهی برآشفتن
حالی و تخته فاطر بنده دعاة از بهر قطع و قمع تخم بر آیند و ظاهر به اسب با نفاق کوتاه کرده باد
باتفاق شدند و در سال بیست و چهارم و لیعهد برگشت و ارقام مهر ظاهر را بتمامت ممالک و طرق را
ایمن بسته و بعض بقوی برگشت درین زمان او زمین مر بوسیده و در این روز مجلس بار برده اثار
گفتند و یکی از روزها بزرگ کرده و در چهارصد و بیست و پنجم کاهو در بغداد اتراک بود جلاف بیدار کرده
ظاهر از طرف خویش دعاة را بدانجا فرستاده و مشعر گردانید و در بغداد مردمان بود و دعوت کردند و جماعت
اجابت نمودند و جز این در چهارصد و بیست و هشتم درآمد در مصر و بنا بزرگ بر خلافت و ظاهر در شهر شعبان مذکور
مذکور مرد و سی و دو سال از روزگار او برگذشته بود پس خبر بود زنی مدت خلافت او تقریبا دو بیست و
چند روز بود و کتیره او ابو الحسن و اولاد مجید سیع جواهر و دیگر اسبابها مشغول بود او تمکین حاجب بیع
مصریان ولایت عهد مستنصر بود در چهارصد و بیست و هفتم متولد شد ظاهر بحکم نبات با اکتم تولد او در هشتم
و بود در بیست و هفتم بیعت و در هنگام مرگ ولایت عهد بیست سال و اکثر است سال بود
و معین آن است که ولایت عهد او در بیست و هشتم جنانکه خویش و دیگران از رحمه او معال گفته
و قواعد بوده نویسندگان در گفتارش نوازش افشا بسته و تعیین اسامی بود تغییر جایش بسته جنانکه قاله
از بعضی در حرف میم از این کتاب مذکور گفته در تاریخ روضة الصفا مذکور است که الحاکم بامر الله
در سرانجام روزگار خواهر خویش بود بمجوس متهم گردانید و در اندیشه باز ایشان برآمد ایشان بر آن
و در روز جاه خبر بود و در کمین او نشسته بود و بکشته جنانکه ذکر آن در حرف میم مذکور گفته ام قضی
القضاة فراز رود جنانکه از تیغ قضیه خبر داد و اعیان دولت و ارکان مملکت بود بسبب الظاهر لاعزاز
دعوت نمودند و او بود بزمانی بود برنشستند و پای تختی تنگ است و لشکریان بر درت بود و از
ملک ایمن ستد کمالیت او قضیه را گفت و کار دین و دولت و قت گرفت و از تحت ابا رسید لشکرها
بکشتند و بدانکه گذشت و جز قطع پس برگرد او در انگشت و خواهر عبد بود و پنج و ولیعهد و دو سال
چهارصد و پنجم جمعیت بیدار فرزند مستنصر را دوشن کرده و در روز میلاد او تمامت روی از آن مسنه
و مردمان تعیش و نوش بود جنانکه و در همین سال زلزله عظیم در مصر و رمله در فتاد جنانکه کوهها
بجوانب بسیب شدند و ...ره و جنانکه رمله زیر قتاده و از آن نوع و قحط و غلا زیاده بیدار شد
و در بعضی ایام حجاج خراسان از راه مصر و شام باز شدند و ظاهر تمامت آن جماعت بود نوازش و خلعت
قدر بسر است رسانید و در آن هنگام حاج بغداد از بغداد بر فرستند بجهت فرمان محمود سبکتکین در رشته و ...

سلطان میکرده ندانستم حجاج از جهت خلعت حاکم مصر راه بگرفتن و اتفاق است از خروج کشته پس قادر خلیفه
از موقع انجا [illegible] رفته و تجارت [illegible] بسوخته و در سال چهار صد و [illegible] قیصر روم با منبج آمد [illegible]
لشکر روم شام از [illegible] و جنگ کرد و حلب رسید هوا سخت گرم شد و لشکریان بسیار تشنه و مانده شدند و از آن
[illegible] اهل حلب بر ایشان شب تاخت جمله ایشان بود در هم شکسته و سپاه اسلام مظفر و منصور گشته و [illegible]
غنایم [illegible] غالب گشته و [illegible] را از [illegible] دیار برود در هم [illegible] و [illegible] بهم در آمد
[illegible] مریض استسقا برد و اهل مملکت گشته افسرده خاطر [illegible] و [illegible] روایت صاحب
تاریخ مصر در صلح مردم روم و مصر و رخصت [illegible] مسلمان شده بود به مصر آمده
جامع [illegible] قسطنطنیه موافق [illegible] چنانکه این [illegible] حدیث [illegible] گفته [illegible] حاکم [illegible]
تفسیر [illegible] علی بن محمد بن علی الصلیحی القائم بالیمن
کنیتش ابوالحسن است [illegible] قاضی بود و مذهب سنت [illegible] داعی [illegible]
در اطاعت [illegible] عبد [illegible] مکه [illegible]
در [illegible] بزرگ که در علم و صلاح او [illegible] قلب [illegible]
مع مذکور بوده و در این وقت [illegible] علی بن مقلد بن نصر بن منقذ
الکنانی کنیتش ابوالحسن و ملقب سدید الملک است و صاحب قلعه شیزر است و مردی شجاع
و با اقدام [illegible] النفس و بخشنده بود [illegible] بنی منقذ صاحب قلعه شیزر [illegible]
در [illegible] قلعه شیزر [illegible] معروف بجسر بنی منقذ است [illegible] قلعه شیزر [illegible]
مردم روم بود [illegible] آن [illegible] نزول [illegible] حکم [illegible]
زینهار [illegible] حلب [illegible] و آن [illegible]
[illegible] او رسید [illegible] در سال [illegible] زلزله عظیم [illegible] و از آن [illegible]
[illegible] و هر کس [illegible] از بنی منقذ [illegible]
[illegible] در این زمین [illegible] نورالدین
محمود بن زنگی [illegible] و آن مکان [illegible]
ابن شداد در کتاب سیرة [illegible] زلزله در حلب [illegible]
[illegible] در سال [illegible] و این زلزله [illegible]
از آن [illegible] در آن قلعه [illegible] این زلزله واقف [illegible] آن زلزله

٤٥٢
ابوالحسن
علی بن مقلد ملقب
سدید الملک
قه

[illegible]

[illegible] بلکه [illegible] زلزله [illegible] زلزله اول [illegible] در کتاب [illegible] العقود
[illegible] دیگران نیز [illegible] سدید الملک مذکور مردی [illegible] بزرگ بود و [illegible] و مطلوب [illegible]
شده بود از اهل [illegible] فاضل و امیر و کریم [illegible] شده و [illegible] شعراء مانند این [illegible]
[illegible] و [illegible] کفته و هم [illegible] بدیه بود این شعر از جمله [illegible]

[illegible] از [illegible] در غضب [illegible] داشته بود [illegible]

الحق محرکه شدة الغیظ

اسطو علیه وقلبی لو تمکن من | کفی غلها غیظا الی عنق
واستعیر اذا عاتبته حنقا | وابن ذل الهوی من عزة الحنق

و این سدید الملک بکثرت فطنت و شدت ذکاوت موصوف بود و [illegible] از وی باز
گفته اند و آن چنان است [illegible] سدید الملک پیش از آنکه بر شیزر دولت یابد در حلب آمد و شد میکرد و صاحب
حلب در این وقت تاج الملوک محمود بن صالح [illegible] بود [illegible] سدید الملک [illegible]
خویش [illegible] از حلب بسوی طرابلس شام [illegible] در این هنگام دارای طرابلس جلال الملک
عمار بود پس سدید الملک در [illegible] از آن بسوی محمود بن صالح [illegible] خویش ابونصر
محمد بن یحیی [illegible] بسوی سدید الملک از طرف او [illegible] بود و او را تشویق
[illegible] و [illegible] که [illegible] ابونصر کاتب [illegible] محمود [illegible]
[illegible] و [illegible] کاتب سدید الملک [illegible]
[illegible] بنگاشت [illegible] الم الیه [illegible]
[illegible] مکتوب سدید الملک [illegible] طرابلس
[illegible] در [illegible] کلمات [illegible]
[illegible] محمود [illegible] خویش [illegible]
[illegible] گرفته و [illegible] سدید الملک [illegible] نوشته [illegible]
[illegible] پس جواب آن مکتوب [illegible] و در [illegible]
کلمه انا الخادم المقر بالانعام [illegible] محمود [illegible] انا [illegible]
[illegible] مکتوب محمود [illegible] ابونصر کاتب [illegible]
[illegible] خویش [illegible] آن [illegible] سدید الملک [illegible]
[illegible] آن [illegible] ابونصر کاتب از آن [illegible]

۸۸
۳۶۱

ان واله که نوشته بود تعصوص باشاره باین مبارک آیه بود و قوله قال ان الملاء یأتمرون بک لیقتلوک
کاتب از اینکه جلال الملک را اندیشه هلاک گشته است و از این نوشته ملاطفت آمیز تو را فریب میدهد
بکار باش و به جانب او بر مگیر و سدید الملک در لفظ ان آن علامت نکرده است اشاره باین آیه
مبارکه است انا لن ندخلها ابدا ما داموا فیها یعنی لکن ثابت در اندیشه تا هرگز نزد مرا نبینند و نجواهند
مرا تعزیت و قبول بدان نوشته است فریب در نزد هم و فریب ثابت در فرستم نکرده و جلال الملک در آن شهر
باقی است به آنجا در نشوم و این حکایات در جمله حکایاتی است که از فطانت و بیداری و فهم و آگاهی او بزرگانه
معدود است و نوشته در مجموعه ها از نظر رسیده نیز نوشته در ترجمه ابن کاتب از حکایات منه است که
وفات سدید الملک در سال چهارصد و هشتاد و پنج بود و از نسل او فرزندزاده او اسامة بن مرشد بن علی
مذکور در حرف همزه گذشته که بسیار فاضل و مدرس نقله در حرف میم مذکور گردیده و عماد اصفهانی احوال او
در کتاب خریده یاد کرده و در ... و شعر او را ... یاد کرده و نیز در کتاب السیف والقلم نوشته است
و فتح در شیزر زلزله افتاد و آن قلعه را ویران ساخت و روز ... رجب ... نود و ... سال است که
درزبر ... مترجم کرد این ... کتاب السیف والقلم ... مؤید الدوله ابوالمظفر کتب
گذاشته شده است و از نسل او در ترجمه اسامه بن مرشد ملقب بمؤید الدوله و کنیت ابوالمظفر
و صاحب قلعه شیزر گذشت و ترجمه علی بن محمد بن علی الصلیحی القائم بالیمن کنیتش ابوالحسن
و پدرش محمد سنی مذهب و قاضی یمن بود و مردم یمن در طاعت و انقیاد او بودند و عامر بن عبدالله الرواحی
که از اکابر داعیان بود نظر به بزرگی و ریاست و صلاح و علم او و بر ملاطفت مراکب او سوار میشد و گاه
او صغیر بود و همچنان بدان کار مشغول بود تا علی مذکور او را از مذهب سنت بگردانید
و به تشیع بازداشت و در این وقت سن او قریب ببلوغ بود و علی مذکور آثار بزرگی و ریاست
در جبین او ظاهر بود و بعضی گفته اند عامر بن عبدالله در کتاب الصور او را دیده بود که
از حلیه و شمایل علی صلیحی منتزع گردیده و او را بر حالات احوال و اقبال و بر دولت او اطلاع بود
زبیدی و دیگر اهل تشیع اطلاع داده بود پس از آن عامر بمرد و کتاب و علوم خویش را از او باب
علی مذکور وصیت کرد و از کلمات او در دل علی رسوخ پیدا کرد پس علی از اول در دل نشست
و جهت ذکاوت و کیاست و تربیت ... بلوغ رسیده بود معارف خویش را از آنها بیاموخت
بود و فقه و تفسیر کامل حاصل گشت و در مذهب امامیه فقاهت یافت و در علم تأویل
بصیر گشت پس از آن با قوافل حاج ... راه سراة و طایف بحج رفت و مردمان را به دین

یگفته

بگفته و به هر جا که ... رسیده بود نه ... با ایشان دعوت ایشان مینمود تا امام فاطمی ... ابوالحسن از اظهار
این کلمات کراهت میداشت و بر کرتبه کار میکرد تا سال چهارصد و بیست و نه الفا در وزرکه
شهر و حصار بجنگ آورد و در پنجاه سوم ... کوه و از تمامت کوههای یمن برتر بود
نخست آن ... که ایشان را ... در سال چهارصد و سی و نه بر کوه دعوت او که داده بود
پس از ... در آن حصه بیعت ... ملیح بود ... و ترک ... کوه ... در آنجا ... بقیه ... و ... و کرامت ... و در آن کوه
بنیاد قلعه و قصر ... عالی ... بنا نهادند تا ... و روز ... این خبر شنیده ... منقوله
تا ... یاران ... و ... لحوق ... شام ... در ... تقیه ... و گفته ... نوشته و اگر نه
و ... ابوالحسن از ... حکیم ابوالحسن ... الصلیحی ... مرد بود ...
ترسید ... جنگ ... نیز ... که ... خویش ... ایشان
و ... ایشان ... سکوت ... و ... در آنجا
با ... ابوالحسن ... کار او بالا گرفت و در ... سال ... مستنصر صاحب مصر
مردمان را دعوت میکرد و از ... صاحب ... در ... و
مرکز و او امر و نواهی او ... در ... گشتن او ... و ... تقیه ... بیعت ... و بکمت
... او ... بلاد ... فتح ... در سال چهارصد و پنجاه و دو
... در ... چهارصد و ... صلیحی مذکور ... مستنصر ... در ... دعوت
طلب ... مستنصر ... خلعت ... در ... و صاحب ... ایشان ... فرستاد
در سال چهارصد و پنجاه و پنج ... تمامت یمن را از کوه و دشت و هموار و ناهموار
در تحت تصرف خود آورد و ... در اسلام ... در ...
تا به آنجا که ... روز آدینه در جامع ... در ... قرائت خطبه ... و در همین روز بر منبر عدن خطبه
خواندند ... عدن ... مستنصر ... گفته ... عدن ... استماع
... دانست ... ادعا ... ایشان ...
بر منبر عدن قرائت خطبه ... آن مرد در تاریخ ... او ...
او در سال ... در سال چهارصد و پنجاه و پنج ... صنعاء ... گرفت
... خود ... او ... در آنجا ... سکونت ...
... در ... صنعاء ... خط آن ...

در ولایت تهامه بود بکشی بگذارد مکر آنکه صد هزار دینار در ازای آن بگیرد پس زوجه او اسما دختر
شهاب سه صد هزار دینار از طرف برادرش شهاب پیش گذرانید و صلیحی آن ولایت به او گذاشت آنگاه باز وجه خویش
گفت یا مولاتنا این مبلغ از کجا ترا رسید گفت هو من عند الله یرزق من یشاء بغیر حساب بغیر از
جانب خدا است و خدای او روزی رساند هر کس را خواهد بغیر حساب صلیحی تبسم کرد و دانست این زر از خزانه
خویش جاری بود پس بخندید و گفت هذه بضاعتنا ردت الینا این مال از خزانه ما باز گشته کا
این آیت مبارک در شأن گفت و نمیر اهلنا و نحفظ اخانا و نیز تو این معامله کنم و برادر خویش را
به ایالت و ارادت خویش رسانیم و چون سال چهارصد و پنجاه و سیم در آمد صلیحی عزیمت حج بیت الله کرد و آن
ملوک که از فتنه و فساد ایشان در اندیشه بود همراه برد تا فتنه نکنند و خواهر اسما بخویش مصاحب
و زوجه ملوک که دختر شهاب بود نیز مصاحبت داد و پسرش ملک المکرم احمد را از صنعا به بعد در مکان خود
خلافت داد و با دو هزار سواره بجیله و شصت نفر ایشان از آل صلیحی بطرف حجاز راه گرفته و رفت
تا به مهجم رسید و در آنجا در ضیعه ام دهیم و ام معبد نام بهشت و در ظاهر مهجم بود فرود گردید و لشکریان و آن
ملوک که با وی بودند خیمه و خرگاه راست کرده و مردمان لشکر خویش بعضی در پیچ بود آنگاه سعید و
بیک ناگاه رسیدند و صلیحی را کشتند پس مردمان را خوف و بیم فرو گرفت و از نه کشته این دو تن
برادران معلوم شد سعید احول پسر نجاح مذکور که به حسب امر صلیحی آن جاریه او بود زهر بخشید در زبید
پنهان کرده بود و برادرش جیاش در دهلک متواری بود چون خبر رفتن صلیحی به سعید رسید برادرش
با برادرش جیاش پیغام کرد که صلیحی رفتن بمکه آهنگ کرده و تو آهنگ در آنجا حاضر بود راه برادر برخیزیم و خویش
به زبیم جیاش در زبید در آمد و با برادرش سعید به رفتن شد و با ایشان هفتاد نفر مرد حاضر شد و بیک بود
نه اسب و نه اسباب جنگ بود بلکه در دست هر یکی شمشیر چوبی بود و بر سر هر یکی آهنی منصوب بود
ایشان راه ساحل دریا گرفتند و از راه ساحل حرکت نمودند و در میان ایشان و مهجم از زبید سه روز راه است
بود و چنین شد صلیحی خبر ایشان را یافته پنج هزار نفر از مردم حبشی که همراه بار خویش در رکاب او
حاضر بود بجنگ ایشان مامور نمود و اتفاقا ایشان از راه دیگر بخیمه گاه در آمدند و چون ایشان بطلب در خیمه
و مهد رسیدند و مردمان غافل دیدند ابتدا مردمان ایشان که بخیمه در رسیدند و مکان گرفتند
از جمله مبارزان لشکر را کشته و کشته شد ایشان و اتفاقا از جمله عبد الله برادر صلیحی و برادر زاده
او … برخیز و سوار شو که کشته خواهی شد این جماعت سعید الاحول بن نجاح است این مکتوب
دخول نیست صلیحی برادرش گفت من جز در مهجم و ام معبد نخواهم مرد و معتقد او آنکه ان بود

د مهجم و ام معبد دا

و پیغمبر صلعم و آله که از مدینه طیبه هجرت نموده بود در آنجا نزول فرموده اند پس جمع صلیحی این خبر
بشنفت مردان را بیاورد و گفت هر که خویش … مرگ … این … معبد است چون
صلیحی این خبر شنید که مرده بود در شش … و دو ازده کانی حجم پوشیده و از آن …
… برادرش را با شمشیر … برادرش … چنین شد … و این واقعه در
ماه … سنه چهارصد و پنجاه و نهم روی داد آنگاه سعید احول سر آن …
از طرف صلیحی … بجنگ … بعضی … که صلیحی کشته شد … و … خویش …
جمع … جماعت … او … و … سعید …
بلشکر صلیحی حمله در … ایشان … جمعی را مقتول … اموال ایشان …
سعید آنگاه سر صلیحی را بر سر نیزه … خطیب گفت … این آیت مبارک قرائت نمود قل اللهم مالک الملک
تؤتی الملک من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء و تعز من تشاء و تذل من تشاء بیدک الخیر
انک علی کل شیء قدیر و سعید بسوی زبید بازگشت و از آن غنیمت ملک بزرگ …
و نقیعه … مذکور … زبید …
سنه چهارصد و پنجاه و …
طویل است … صلیحی …
این اشعار در این مطلب انشا کرده

بکرت مظلته علیه فلم ترح ... الا علی الملک الاجل سعیدها
ما کان اقبح وجهه فی ظلها ... ما کان احسن راسه فی عودها
سود الاراقم قاتلت اسد الشری ... وارحمتا لاسودها من سودها

مع القصه … این شعر از اشعار اوست که گفته

انکحت بیض الهند سمر رماحهم ... فرؤسهم عوض النثار نثار
وکذا العلا لا یستباح نکاحها ... الا بحیث تطلق الاعمار

و عماد اصفهانی او … کتاب خریده … گفته است این شعر از …
که علی بن صلیحی … است

والذی فرع المثانی عنده ... فی الحرب الجم اعلام واسرج
خیلا علی حضرموت مجالها ... وصهیلها بین العراق ومنبج

وصلیحی بضم صاد مهمله و فتح لام و سکون یاء تحتانی و بعد از آن حاء مهمله است و در نوادر این نسبت بسوی صلیح است
و ظاهر این است که بسوی مردی از حمیر در اکثر اعلام صلیح آمده است و بعد نیز نسبت ... اند و اما
اماکن و مساکن مذکوره در این ترجمه تمامت در بلاد یمن است و به تحقیق ضبط آن نیز در حمیر و همدان
مشهور است و در هم نوشتم و معتبر این ... از کتاب الیمن عمارة یمنی فقیه در فصل ... قال مذکور
... نقل کنم ترجمه که از این پیش در ترجمه ابو محمد حجاج بن یوسف ثقفی علیه اللعنة والعذاب
... احوال علی بن محمد بن علی الصلیحی و دعوت و قتل او ... در تاریخ خود ... و در بعض
کتب گذشته ... داعی اسمعیلیه ... شده و مردمان را به مذهب اسمعیلیه میخوانده در ...
و همان مردمان را ... دعوت می‌کرد ... اعوان و انصار او بسیار گشته دعوت خویش آشکار کرده جبال
یمن و تهامه را مالک شد لکن این داعی جز صلیحی مذکور است زیرا که داعی اسمعیلیه در یمن ظاهر کرده و مردمان را
بمذهب ایشان بخواند و اکثر بلاد را مالک گشته اسمش علی بن الفضل از اولاد خنفر بفتح خاء معجمه و سکون
نون و فتح فا ... و بعد از آن راست و صلیحی اسمش علی بن محمد است و دیگر آنکه دعوت داعی اسمعیلیه در سال
... و ... است و دعوت صلیحی در ... ارصد ... است دیگر آنکه علی بن فضل مذکور
داعی اسمعیلیه بود و دعوت صلیحی از زبان رافضه امامیه است لکن ... می‌توان این دو را ...
... ایشان در ظاهر دعوت بمذهب ... و در باطن بمذهب باطنیه و از این
... حجة الاسلام در صفت باطنیه گفته است در ظاهر مذهبهم الرفض و باطنه الکفر المحض
دیگر آنکه علی بن فضل داعی ... بلاد ... که مردم ... در بلاد ... پنهان بود
دعوت میکرد و صلیحی مذکور از ... مستنصر عبیدی صاحب مصر داعی ... دیگر آنکه علی بن فضل ...
... زندقه و خلع ملت اسلام ظاهر شد و ... خویش ... بر
... ردیف ... و این شعر را او ... است بخوانند

خذی الدف یا هذه واضربی　　وغنی هزاریک ثم اطربی

تولی نبی بنی هاشم　　وهذا نبی بنی یعرب

و مرادش به نبی بنی یعرب شخص خودش لعنه الله ... بود و ... تواند بود که این
... در ... زمان واقع شده باشد بالجمله از این پیش در ترجمه ابو عبد الرحمن خلیل بن احمد عروضی
... گذشت و ... قلعه ... است در بالای کوه حراز ... نزدیک زبید است و
... بالف ... است در ... سهام ... از این پیش در ترجمه ابو الحسن علی بن محمد

تهامی تعز

تهامی تعز مذکور که چند نیز در ترجمه ابو محمد عطاء بن ابی رباح ... اشارت رفته و هم جبلی عدن در ترجمه
ابو ... القاضی الرشید احمد بن القاضی الرشید ابو الحسن علی ... نوشته شد و صنعاء در ترجمه ابو بکر عبد الرزاق
... همام ... در ترجمه حجاج ... علیه اللعنة ... مذکور افتاده و ... تصغیر
... است ... از اعلام عرب ... نام موضعی است و ... بفتح دال و سکون ... و فتح لام ...
از لام کاف است ... نیز گویند جزیره ایست در بحر یمن ... در میان ... واقع
... آب و هوا ... چنانکه در زمان ... هر کس غضب ... گفته ...
... گفته اند ... و این ... شده ... ابو المقدام در این باب شعر گفته

ولو اصبحت بنت القطانی دونها　　جبال بها الاکوام صم صخورها

لباشرت ثوب الخوف حتی ازورها　　بنفسی اذا کانت بارض تزورها

ولو اصبحت خلف الثریا لزرتها　　بنفسی ولو کانت بدهلک دورها

و ... ابو الفتح نصر بن عبد الله بن قلاقس الاسکندری این شعر را در حق
آنجا و ملک آنجا انشا کرده

وانی بدهلک من بلدة　　فکل امرء حلها هالک

کفاک دلیلا علی انها　　جحیم وخازنها مالک

و ... معلوم ... احوال است والله اعلم بالصواب

۴۵۴
ابو الحسن
علی بن السلار الملقب
بالملک العادل سیف
الدین وزیر الظافر
العبیدی
قسو

علی بن السلار کنیتش ابو الحسن و ملقب بملک العادل سیف الدین است و ... اصل او
علی بن اسحق ... منصور و معروف به ابن السلار است وزارت ظافر عبیدی صاحب مصر ... بود
و در بعض تواریخ ... بود ... قصر ... کار او
... و در ولایت صعید و غیر صعید ... حکومت ...
وزیر ظافر مذکور که پس از این تفصیل در موضع دیگر ملاحظه خواهند کرد ... ظافر مذکور نجم الدین ابو الفتح سلیم بن محمد
ابن مصال ... ولایت ... وزارت ... و ابن مصال ... از بزرگان ...
... پس از آن عادل ابن سلار ... غلبه جست و ابن مصال ...
سال پانصد و چهل و چهارم ... و خبر وصول ابن سلار ... ولایت ... در طلب وزارت ...
... ابن سلار ... مذکور ... و به تدبیر امور کشور ... به عادل ...
منعوت شد و از آن ... ابن مصال ... عادل نیز لشکر ...

مناظرت و مبارزت او ظفر یافته و او سالار چون از نیمه راه برگشته و مطرف قبا در هم شکسته سواد و
ارتی عبد الحکم بر سر نیزه برافراخته و خلق قاهره و اهل مصر بدیدند در آن روز بخت بیست و یکم شعبان سنه خمس و اربعین و خمسمائه بود و از آن پس
عادل بر وزارت خویش بماند و در قرار باز نگشته و عادل بر دیگر آن کس که چنین بود است و بر فرمان بی‌حقیقت امر دانا
بزرگ است و این ابن سلار از مردم اکراد بود و ابن سلار را در حداثت سنش در کاف بسر آورده و بر احوال او فرو
معاش و از آغاز کار او بر یار خویش ملازم بود و به خدمت و به بطاقه مشغول بود و بر در بیرون حیدره نیز آنک کوچک کار او است
بار دیگر او بعد منزلت و خطر و تقدم و تقرب جست و وزارت این مقام تویت نیافت و از بود این سلار مردی
با همت و اقدام بود و در ایام عزیز و ناقص و بر دولت رخت سنه در قاهره چند مسجد ساخت و در ظاهر
بلبیس مسجدی دیدم که او بود نسبت میداد و مردم بر القصنی و بر نیت آن بود و قیم او رضی سلطنت
بر ثغر اسکندریه و در آنجا اقامت کرد و از پس آن عادل مذکور و الی آنجا شد و به آنجا رسید و اکرام و اعزاز
او مبالغت ورزید و در آنجا مدرسه از برای او عمارت کرد که تا این زمان آن مدرسه معروف است و آن مدرسه اکنون
به دو معروف است و در اسکندریه سوای آن مدرسه از برای شافعیه مدرسه ندیدم و این عادل با آنکه بر این وصف
بود لکن مردی سخت و جابر و با سطوت بود و سبب بود و مردمان را گاه گاه بر هر کمتر جرمی مؤاخذه نمود و
در اندک وقت خود از وی باز گفته بود که این سخن و در مقدمه آن پیش از آنکه بر منصب وزارت رسد و بر سر کار
از مردم لشکری بود پس روزی بر حضرت موفق ابی الکرم بن معصوم تنیسی که مستوفی دیوان بود آمد و از باب
غرامت و زیادتی او بسبب ولایت او در غربیه بر لکن او شکایت کرد و موفق سخن او را گوش ننهاد
ابو الکرم در کوشش و کلمه که از او بخشید بود در گوش من فرو می‌رود از این رو که او در حجاب گوش
بر قضیه وزارت رسید ابو الکرم را طلب کرد و او را بر سر کرسی نشانده در آن زمان اکنون که مردمان را تهدید
در تقدیر ندا کرده هر کس او را پنهان کند خون او هدر است آنکس که او را پنهان کرده بود او را باز آورد
و ابو الکرم را در پیش او آوردند و مرد را از بازار و پوست از سر او بکندند و بکشتند و عادل
و فرمود تا میخی دراز آوردند و ابو الکرم را بر بدان خوابانیدند
و آن میخ را در گوش او فرو کوفتند پس از آن میخ را از گوش دیگر او بیرون آوردند و همچنان آن میخ
عادل میگفت که این کلام من در گوش تو فرو نرفت و همچنین آن میخ را بکوفتند تا از
از گوش دیگر او بیرون آمد در آن نوع بگذشت و بعضی گفته‌اند که از پس این قضیه او را به زندان
و چنین گفته ابو الفضل عباس بن ابی الفتوح بن یحیی بن تمیم بن المعز بن بادیس الصنهاجی که از افریقیه بود به دیار
مصر آمده بود و این وقت کودک بود با مادر خود به بلاد شام رفت و در صحبت او بود پس عادل مذکور

اولو نور و بالا هم

ادو تزویج کرده و آن عورت خود را با او داده بود و عباس پسری داشت نصر نام ظاهر فطن با جمال
جوانی بود در این عادل بفرمود تا از خلوت او را منع کنند پس از آن عادل لشکری جمع کرد عباس او را بر آن
داد که از برای جنگ کردن بطرف شام روانه شود و او را در حرف با غزه مذکور گردید و بعد جمع قبایل و عساکر
در بلبیس شد و او در حرم لشکر بود با عباس او را با دیگر کسان از غزه بخوانده و از آنجا بکار و حکم دیار مصر
امر کرده و در زمان خود بود و آن جماعت زودتر از ایشان بر افتند و عداوت و خصومت داشت و آنچه
دیدم در قاهره بر عباس و الظافر و این که گفته بود و او را به سبب وزارت که عادل را بر طریق و تحقیق
به قصر رساند و خود رفت و او خود بزرگ و در وزارت مستقر شد و از آن عذاب و اهوال که امر القدر و در ایام و
در آن وقت او بر عباس افتد در منظر عادل در خواب بود او را مقتول ساخت و نصر عادل دیگر
سرای دشنه و این کار بر نصر دشوار نبود و ظاهر امر و مستقر حکایات این است که نصر در روز پنجشنبه ششم
محرم سنه سنه و اربعین و خمسمائه عادل را در فراش خود در دار الوزاره قاهره بکشت و در تقدیر این
داستان سبب است و بعضی گفته‌اند و او در روز شنبه یازدهم محرم این سال کشته شد و مدفن عادل سلار
در مرحله جبت بقان نیز او را ... بود و چون افضل امیر الجیوش قریب سوار بقان بگذشت چنانکه
این قصه در قصه وزارت او مذکور گردد و در آنجا ذکر شد از اشکال بقان بود و بعد از آن افضل آنجا که جنش
نحو مقتل رضوان و در میان انبار سلار بعد عادل مذکور نیز حیات پس قصه او بود و در مرحب
... و سیف الدوله نامیده و در حق فرمان عادل اکرام و افضال و شهرت او بود در صحبت بان الحجر ...
و منصب بان الحجر تو آنجا جماعت ایشان بود و افضل بر بلاد این کار بحکم ایشان بر جعفر شهرت گمان
و کیفیت تا خبر او بسمع خواجه ابو الحسن بسبب تقطیع آن امر او بر مرکب بنشست چنانکه هم در ادراج
داستان او بر این وظیفه وقت گذرد که از ایشان بعقل و شجاعت موصوف میشد و او را از بهر امارت تقدیم
میدادند و عادل بر صفات بعلاوه حزم و دوراندیشی و همت و عمومیت لطف با مردمان نرم
با مردانش حافظ او بود امارت حکم او بود و اسکندریه و الی اکابر و او را کابر البیت بعد از کلمه
معروف بود پس از آن تقدم و تقرب عادل که رسید با آنکه رسول و این نصر بن عباس بود او را کشت
و ظاهر او بسمع شیخ کافور بود و صاحب مصر بود گشت چنانکه در ترجمه او مذکور گشته و ایراد آمد
على محمد نور الدين بن السلطان صلاح الدين يوسف بن ايوب كنيتش ابو الحسن و لقبش
ملک الافضل است در اسکندریه از ابو الطاهر اسماعیل بن عبد عوف زهری و در در کار اهل
در علم خوانی در رسائل بود سماع نموده و در مصر از علامه ابو محمد عبد الله بن بری النحوی سماع داشت

۴۵۵
الملک الافضل
ابو الحسن علی بن
السلطان صلاح الدین
قسم

و ابو یحیی احمد بن حمزة بن علی السلمی و ابو عبد الله محمد بن علی بن صدقة الحرانی و غیر ایشان از شیوخ بود
اجازت روایت داده و هم چنین ابو القاسم هبة الله بن علی بن مسعود و ابو عبد الله محمد بن احمد بن حامد و غیر از
ایشان از علمای مصریین وی را اجازت داده و او را اشعار نیکو و خط خوش بود و هم دارای فضایل و کمالات
بعد از قامت فرزندان پدرش همین ترتیب ولادت محمد پدرش نیز با وی بود و چون پدرش نور الدین [illegible] نکه
ازین پس انشاء الله در ترجمه ایشان مذکور گردد دمشق برد ملک الافضل نقل کرده در صاحب ادب بود در مملکت
دمشق استقلال یافت و برادرش ملک العزیز عماد الدین عثمان در دیار مصریه مستقل شد چنانکه در ترجمه
سبق ذکر یافت و برادر دیگرشان ملک الظاهر در حلب بماند و از پس این وقایع ملک الافضل را با برادر
چه امور روی داد که شرح دادن موجب تطویل است و سرانجام کار در آن سنه ملک العزیز و عمش
ملک العادل دمشق را محاصره کردند و از جنگ او برفت و بمصر شد و [illegible] ملک الافضل
به [illegible] رسیده روزی چند در آنجا بماند ملک العزیز در مصر بمرد و پسرش ملک المنصور محمد متولی امر گشت
و محمد کودک بود پس ملک الافضل را از مصر طلب کردند تا اتابک و مربی او شود و خواستار او [illegible]
در سلطنت [illegible] است و او را صفر سال [illegible] بعد از مردن برادرش ملک العزیز عثمان بود
[illegible] در مصر در رکاب ملک المنصور محمد بن العزیز راه برفت پس ملک العادل [illegible]
[illegible] ملک الافضل گذاشته ملک الافضل [illegible]
[illegible] برفت کشته [illegible] از سمیساط [illegible] در سمیساط بماند
بحال در آنجا زیست [illegible] ابن کلام قاضی الفاضل از جمله [illegible]
وقایع [illegible] است اما هذا البیت فان الاباء منه اتفقوا فملکوا والابناء اختلفوا فهلکوا
فاذا اعرب نجم فانی الحیلة تشریقه واذا بدا خرق ثوب فایلیه الا ترقیعه وهیهات ان
یسد علی تدبیر طریقه وقد قدر طروقه واذا کان الله مع خصم علی خصم فمن کان الله
معه فمن یطیقه [illegible] بسلاطین [illegible] شدند و دار [illegible]
[illegible] فرزندان ایشان از هم جدا [illegible] کار [illegible]
[illegible] بدستان [illegible] برفت [illegible]
[illegible] کرد [illegible]
[illegible] و آنکس [illegible]
[illegible] میدان [illegible] فضیلت [illegible] کاتب [illegible]

بود و دانیان بود

و دانیان بود [illegible] معظم و محترم میزیست و هم او را اشعار است و این ابیات از جمله اشعار او
در [illegible] خلیفه مکتوب کرده و از جور و ستم عمش ملک العادل و برادرش ملک العزیز عثمان که او را از دمشق دور
ساخته بودند بشکایت مکتوب کرده و الطاف بکار برده است

مولای ان ابا بکر و صاحبه | عثمان قد غصبا بالسیف حق علی
و هو الذی کان قد ولاه والده | علیهما فاستقام الامر حین ولی
فخالفاه و حلا عقد بیعته | والامر بینهما والنص فیه جلی
فانظر الی حظ هذا الاسم کیف لقی | من الاواخر ما لاقی من الاول

پس جواب از طرف ناصر [illegible] برسید و این ابیات را در اول مکتوب نوشته

وافی کتابک یا بن یوسف معلنا | بالود یخبر ان اصلک طاهر
غصبوا علیا حقه اذ لم یکن | بعد النبی له بیثرب ناصر
فابشر فان غدا علیه حسابهم | واصبر فناصرک الامام الناصر

ولادت ملک الافضل در روز عید فطر هنگام عصر سال پانصد و شصت و شش و بروایتی شصت و پنج در
قاهره [illegible] پدرش در آن هنگام وزیر مصریین بود وفاتش در [illegible] صفر سنه [illegible]
در سمیساط بود و او را از آنجا [illegible] بحلب [illegible] ظاهر حلب [illegible]
و سمیساط بفتح سین مهمله و فتح میم و [illegible] سین [illegible] و الف و طاء مهمله قلعه
در حوالی شام مشرف بر فرات [illegible] بلاد روم [illegible] ترجمه [illegible]
[illegible] ملک الافضل نور الدین علی بن سلطان صلاح الدین
[illegible] برادرش ملک العزیز و عمش ملک العادل [illegible]
[illegible] ملک الافضل [illegible]
و کنیه ملک العادل محمد بن ایوب ابوبکر است و هم برادرش ملک العزیز عثمان است [illegible]
[illegible] لطیف [illegible]
و [illegible] در ترجمه ملک الظاهر ابو سلیمان داود بن سلطان صلاح الدین [illegible]
و ابو القاسم علی بن محمد بن [illegible] معروف به [illegible] در [illegible] ربیع الآخر [illegible]
[illegible] در [illegible] مدفون [illegible]
منسوب است [illegible]

این [illegible] از جمله [illegible] است

ودون سنباط المطامير والملا — واودية مجهولة وهواجل

وصرخد بصاد مهمله مفتوحه و سکون را و خاء معجمه و دال مهمله قلعه ایست در حبیسه مشهور حوران است و لب بر حکم استوار
شده و دو نیم است مطیعه تلفظ بهم و لام و کسر [illegible] معرب مخفف [illegible] اول و کسر [illegible] و نشه بر [illegible]

٤٥٦ ابو الحسن علی بن ابی سعید معروف بابن یونس المنجم قط

زمانی [illegible] و مسجد جامع [illegible] از بناهای [illegible] است از [illegible] علی بن ابی سعید عبد الرحمن بن احمد
ابن یونس بن عبد الاعلی الصدفی کنیتش ابو الحسن و منجم معروف و ستاره شناس مشهور و صاحب زیج
حاکمی معروف بزیج ابن یونس است و این زیج [illegible] صاحب نجوم کتابی بزرگ بوده در چهار جلد
ندیدیم و قول او علمای [illegible] مبسوط بود و [illegible] زیجها [illegible] مبسوط و کثیر التحریر است [illegible]
بنیز از آن ندیدیم و گفته اند [illegible] کار [illegible] و این [illegible] العزیز بالله ابو [illegible] الحاکم صاحب مصر بود
و ازین پس [illegible] در حرف [illegible] مذکور شود و این ابو الحسن در دانش نجوم [illegible] و ستاره شناسی [illegible]
و مجنونی در سایر علوم دست داشت و در شعر نیز [illegible] بود و [illegible] در [illegible]
تقویم کواکب [illegible] در [illegible] زیج [illegible] داشته [illegible]
و [illegible] کتابها و تصنیفات او [illegible]
نفر [illegible] ابو الحسن روزگار خویش [illegible] و چشم داشتن [illegible] و [illegible] بوده [illegible]
[illegible] کواکب و [illegible] امیر [illegible] معروف [illegible] گفته است
[illegible] ابو الحسن منجم [illegible] ابو الحسن [illegible] کواکب [illegible] عبد المقطم شدیم و ابو الحسن [illegible]
[illegible] ستاره [illegible] پس [illegible] خویش [illegible]
[illegible] آن مشغول [illegible]
و درویش [illegible] مجنون بود و این کار [illegible] عجب بود [illegible] ابن
یونس مذکور مردی [illegible] خویش بی خبر بود [illegible] بر سر محمد [illegible] خویش [illegible]
[illegible] مردمان [illegible]
[illegible] عجب [illegible]
[illegible]
و در علوم متعدده [illegible]
[illegible] ازآنچه [illegible] است

احق الناس بالرحمة عند حبيبه — رسالة مشتاق لوجه حبيبه

بنفسى

بنفسى من تحيى النفوس بقربه — ومن طابت الدنيا به وبطيبه
لعمرى لقد عطلت كاسى بعده — وغيبتها عنى لطول مغيبه
وجدد وجدى طائف منه فى الكرى — سرى موهنا فى خفية من رقيبه

و ابو الحسن را [illegible] و ازین [illegible] عبد الرحمن در حرف عین مذکور [illegible] یونس در
حرف یا [illegible] الحاکم [illegible] صاحب مصر [illegible] ازین یونس [illegible]
[illegible] روزی [illegible] آمد و [illegible] کتاب [illegible]
[illegible] پس زمین [illegible]
[illegible] زمین [illegible]
[illegible] قصه [illegible]
[illegible] و در مسجد جامع مصر [illegible]
[illegible] احمد بن محمد [illegible]

٤٥٧ ابو محمد عمارة بن ابی الحسن الفقیه الیمنی الملقب بنجم الدین قع

عمارة بن ابی الحسن علی بن زیدان بن احمد الحکمی الیمنی کنیتش ابو محمد و لقبش نجم الدین و فقیه معروف و
شاعر مشهور است [illegible] تاریخ [illegible] از قحطان است پس [illegible] از حکم بن سعد العشیرة المذحجی
و وطن [illegible] از [illegible] است [illegible] از جهت جنوب [illegible]
[illegible] و تولد و تربیت عمارة در آنجا بوده است [illegible] رسید
[illegible] در زبید اقامت [illegible] در زبید [illegible] فقه [illegible]
[illegible] خلیفه [illegible] حج [illegible]
[illegible] پس عمارة [illegible] صاحب مصر الفائز بنصر الله
[illegible] در حرف [illegible] پس [illegible] قصیده [illegible]
ازبهر خلیفه و وزیر قرائت کرد و آن قصیده اینست

الحمد للعيس بعد العزم والهمم — حمدا يقوم بما اولت من النعم
لا اجحد الحق عندى للركاب يد — تمنت اللجم فيها رتبة الخطم
قربن بعد مزار العز من نظرى — حتى رأيت امام العصر من امم
ورحن من كعبة البطحاء والحرم — وفدا الى كعبة المعروف والكرم
فهل درى البيت انى بعد فرقته — ما سرت من حرم الا الى حرم

خطام [illegible] کتب [illegible]
[illegible]

حيث الخلافة مضروب سرادقها … بين النقيضين من عفو ومن نقم
وللامامة انوار مقدسة … تجلو البغيضين من ظلم ومن ظلم
وللنبوة ايات تنص لنا … على الخفيين من حكم ومن حكم
وللمكارم اعلام تعلمنا … مدح الجزيلين من بأس ومن كرم
وللعلا السن تثنى محامدها … على الحميدين من فعل ومن شيم
وراية الشرف البذاخ ترفعها … يد الرفيعين من مجد ومن همم
اقسمت بالفائز المعصوم معتقدا … فوز النجاة واجر البر في القسم
لقد حمى الدين والدنيا واهلهما … وزيره الصالح الفراج للغمم
اللابس الفخر لم تنسج غلائله … الا يد الصانعين السيف والقلم
وجوده اوجد الايام ما اقترحت … وجوده اعدم الشاكين للعدم
قد ملكته العوالي رق مملكة … تعير انف الثريا عزة الشمم
ارى مقاما عظيم الشان اوهمني … في يقظتي انها من جملة الحلم
يوم من العمر لم يخطر على املي … ولا ترقت اليه رغبة الهمم
ليت الكواكب تدنو لي فانظمها … عقود مدح فما ارضى لكم كلمي
ترى الوزارة فيه وهي باذلة … عند الخلافة نصحا غير متهم
عواطف علمتنا ان بينهما … قرابة من جميل الراي لا الرحم
خليفة ووزير مد عدلهما … ظلا على مفرق الاسلام والامم
زيادة النيل نقص عند فيضهما … فما عسى يتعاطى منة الديم

پس خليفه و وزير بر اين ابيات او را تحسين نمودند و جايزه كامل فرمودند عطا كردند و در ماه شوال سال مذكور بكمال عيش و نشاط و عزت و احترام در آنجا بود پس از آن در سيم تاريخ از مصر باز گشت و سوى مكه رفت و در ماه صفر سنه خمس و خمسين و پانصد بسوى زبيد برگشت پس در سال ديگر باز ... و در همين سال مذكور صاحب مكه ديگر باره او را بسوى مصر رسالت داد چون در مصر رفت توطن اختيار كرد و از آن پس از آنجا بر نگشت و در بعضى از كتب او آورده اند كه ... و در تاريخ ابن خلكان نوشته است كه او در ماه شعبان سنه اثنتين و خمسين و خمسمائه بمصر آمد و از پيش خود ... صحبت داد و مردى فقيه و مذهب شافعى داشت و در شعر مهارت داشت ... مديح انشاء ميكرد و صالح بن رزيك مذكور و فرزندان او در حق او بسيار اكرام و احسان كرده اند

اين بود و حالات خوبى از صحبت ايشان بكار آمد و از جانب او حتى از ... و ابو محمد رسول حق صالح مذكور و فرزندان او مدايح بسيار بود و ازين پيش بعضى از اخبار او در ترجمه شاور السعدى و صالح مذكور كرده شد و مرثيه كه از زبان او گفته بود نوشته شد و چنين بود در سيان ابو محمد و كامل بن شاور پيش از آنكه پدرش شاور وزارت يافته بود و او را

التوار بود چون وزارت يافت از فقيه بركشت و يارى نكرد پس ابو محمد اين شعر برو نوشت

اذا لم يسالمك الزمان فحارب … وباعد اذا لم تنتفع بالاقارب
ولا تحتقر كيد الضعيف فربما … تموت الافاعي من سموم العقارب
فقد هد قدما عرش بلقيس هدهد … وخرب فار قبل ذا سد مارب
اذا كان راس المال عمرك فاحترز … عليه من الانفاق في غير واجب
فبين اختلاف الليل والصبح معرك … يكر علينا جيشه بالعجائب
وما راعني غدر الشباب لانني … انست بهذا الخلق من كل صاحب
وغدر الفتى في عهده ووفائه … وغدر المواضي في نبو المضارب

و از جمله اين ابيات است

اذا كان هذا الدر معدنه فمي … فصونوه عن تقبيل راحة واهب
رايت رجالا اصبحت في مادب … لديكم وحالي وحدها في نوادب
تاخرت لما قدمتهم علاكم … علي وتابى الاسد سبق الارانب
ترى اين كانوا في مواطني التي … غدوت لكم فيهن اكرم نائب
ليالي اتلو ذكركم في مجالس … حديث الورى فيها بغمز الحواجب

با جمله دولت مصريين و خلفاى بنى فاطمه بپايان رسيد و او در بلده مصر بود و چون سلطان صلاح الدين ديار مصريه بگرفت ابو محمد او را ... از اهل فضل مدح گفت ديوان اشعار او جمع ... و قصيده بسوى صلاح الدين فرستاد در آن قصيده شرح احوال خود و ياران خود نوشته بود ... آن قصيده را ... و كفاية المتظلم نام كرد و در ربيع بود و هم اصحاب قصر بودند آنگاه دولت ايشان زوال يافت و آن ابو محمد ... بر گرفت قصيده لاميه طويله مرثيه گفت و در آن قصيده ... بعد غلبه اشعار خوب ... و بعد از آن در امور ... اتفاق كرد با بزرگان ... و تعصب مصريين و اعادت دولت و سلطنت ايشان ... و سلطان صلاح الدين از انديشه ايشان دانا گشته و آن جماعت هشت نفر بودند و ابو محمد فقيه مذكور را از آنجمله بود پس ايشان را در روز شنبه دوم شهر رمضان در سال

در صفر بريدند ... مصنفات او

با قصد [illegible] ایشان [illegible] خود شدن ایشان در روز شنبه بیست و نهم شهر شعبان
سال مذکور بود و بالجمله [illegible] موافقت [illegible] از آنجا کتاب خبر الیمن است [illegible] و دیگر [illegible]
در [illegible] است و خبر این [illegible] در کتاب خریده گفته است [illegible] ایشان [illegible]
[illegible] در سلطنت صلاح الدین [illegible] ارکان [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] خوانده [illegible] صلاح الدین [illegible]
[illegible] صلاح الدین [illegible] خبر این اتفاق [illegible] صلاح الدین [illegible]
[illegible] عماره [illegible]
[illegible] و اتفاق [illegible] از جمله [illegible]
این شعر بود [illegible] آن قصیده [illegible] است

قد كان اول هذا الدين من رجل   سعى الى ان دعوه سيد الامم

و [illegible] این شعر [illegible] فقهای مصر [illegible] سلطان صلاح الدین [illegible]
[illegible] روزگار اتفاق [illegible] روزگار بزرگان [illegible]
[illegible] نظم و نثر [illegible]
[illegible] عماره [illegible]
[illegible] عماره [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] عماره [illegible] صالح بن رزیک [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ام [illegible]
و اسمه عمر بن عبد الله بن ابی ربیعة بن المغیرة بن عبد الله بن عمر بن مخزوم بن یقظة بن مرة القرشی ٣٥٩
المخزومی کنیتش ابو الخطاب [illegible] در میان قریش [illegible] غزلیات و نوادر ابو الخطاب عمر بن عبدالله المخزومی الشاعر
[illegible] لطیف [illegible] حکایات [illegible] قا
[illegible] عبد الله بن الحارث بن [illegible] عبد مناف [illegible]

ولهم

و لیع در کتاب روض الانف گفته است که این ثریا دختر عبدالله است [illegible] ابیات
[illegible] قتیله دختر النضر [illegible] ثریا است [illegible] قتیله [illegible] ثریا است و این قتیله [illegible]
[illegible] جنگ بدر [illegible] قافیه [illegible] نضر بن الحارث بن علقمه
ابن کلده بن عبد مناف بن عبد الدار بن قصی القرشی العبدری [illegible] مقتول [illegible] و بعضی گفته اند [illegible]
[illegible] قتیله [illegible] و این ابیات از جمله آن [illegible] قافیه است

ظلت سيوف بني ابيه تنوشه   لله ارحام هناك تشقق
امحمد ولانت نجل نجيبة   من قومها والفحل فحل معرق
ما كان ضرك لو مننت وربما   منّ الفتى وهو المغيظ المحنق
فالنضر اقرب من تركت قرابة   واحقهم ان كان عتق يعتق

[illegible] این ابیات قتیله [illegible] از کشتن نضر [illegible]
[illegible] روز جنگ بدر [illegible] آنحضرت [illegible] باز گشت
[illegible] علی بن ابی طالب علیه السلام [illegible] مقداد بن الاسود [illegible]
مبارک آنحضرت در صفراء [illegible] موضعی است در میان مدینه و بدر [illegible]
ثریا [illegible] عبد الرحمن بن عوف الزهری [illegible]
[illegible] عمر بن [illegible]
[illegible] این شعر [illegible]

ايها المنكح الثريا سهيلا   عمرك الله كيف يلتقيان
هي شامية اذا ما استقلت   وسهيل اذا استقل يماني

و این ثریا [illegible] عایشه [illegible]
[illegible] عبد الملک [illegible]
[illegible]

حتى طلعا من الاخبية زارا   بعدما صرع الكرى السمارا
لا رتاقي المنام تحت دجى الليل ضنينا بان يزور نهارا
قلت ما بالنا جفينا وكنا   قبل ذاك الاسماع والابصارا
قال انا كما عهدت ولكن   شغل الحلي اهله ان يعارا

و لادت ابی لهب [illegible] در جاهلیت بود و عمر بن الخطاب کشته شد و وقت [illegible] سه شنبه چهار روز از [illegible]
کار [illegible] هشتم هجری بود و در این [illegible] در [illegible] آتش [illegible]
[illegible] کرد و در آن وقت [illegible] سال از روزگارش [illegible] رفته بود و [illegible]
او در این [illegible] از روزگارش بر رفته بود و جدش عبد الله در این [illegible]
[illegible] بود [illegible] عمر بن الخطاب [illegible]
بار کشته عمر بن ابی ربیعه [illegible] از میان رفت [illegible] در میان آمد و جدش ابو ربیعه
ذو الرمحین لقب [illegible] عمرو [illegible] کنیه [illegible]
عبد الله برادر ابو جهل بن هشام مخزومی است [illegible] مخزوم
[illegible] و مغیرة بن عبد الله [illegible]
قاف و ظاء معجمه است ترجمه کرده ابو ربیعه عمرو بن المغیره [illegible] ذو الرمحین لقب [illegible]
و در جلد اول از کتاب [illegible] ناسخ التواریخ [illegible] پیغمبر [illegible]
[illegible]
عقبة بن ابی معیط و نضر بن حارث [illegible]
با عقبه گفت [illegible] قریش [illegible] محمد صلی الله علیه و آله [illegible]
پیغمبر [illegible] امیر المؤمنین [illegible]
نضر [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
آواز [illegible]
صلی الله علیه و آله [illegible]

در دفتر [illegible] این است

یا راکباً إنّ الأثیل مظنّةٌ — من صبح خامسةٍ وأنت موفّقُ
بلّغ به میتاً بأنّ تحیّةً — ما إن تزال بها الرکائب تخفقُ

منی الیه

منی الیه وعبرةٌ مسفوحةٌ — جادت لمائحها وأخری تخنقُ
فلیسمعنّ النضر إن نادیته — إن کان یسمع میّتٌ أو ینطقُ

و بعد از [illegible] این شعر [illegible]

صبراً یقاد إلی المدینة راغماً — رسف المقیّد وهو عانٍ موثقُ

و [illegible] رسول [illegible] لو کنت سمعت شعرها لما قتلته و این نضر [illegible]
[illegible] اللّهمّ إن کان هذا هو الحقّ من عندک فأمطر علینا حجارةً من السّماء أو ائتنا بعذابٍ ألیم
[illegible]
[illegible]
إن تستفتحوا فقد جاءکم الفتح وإن تنتهوا فهو خیرٌ لکم آنگاه نوبت بعقبة بن ابی معیط افتاد [illegible]
[illegible] پیغمبر صلی الله علیه و آله [illegible]

[illegible]

یا راکب الناقة القصواء هاجرنا — عمّا قلیلٍ ترانی راکب الفرسِ
أعلّ رمحی فیکم ثم أنهله — والسیف یأخذ منکم کلّ ملتبسِ

[illegible] صلی الله علیه و آله [illegible] اللّهمّ أکبّه لمنخره واصرعه [illegible]
[illegible] عبد الله [illegible]
[illegible]
[illegible] امیر المؤمنین [illegible]

[illegible]

ألم تر أنّ الله أبلی رسوله — بلاء عزیزٍ ذی اقتدارٍ وذی فضلِ
بما أنزل الکفّار دار مذلّةٍ — فلاقوا هواناً من إسارٍ ومن قتلِ
فأمسی رسول الله قد عزّ نصره — وکان أمین الله أرسل بالعدلِ
فجاء بفرقانٍ من الله منزلٍ — مبیّنةٍ آیاته لذوی العقلِ
فآمن أقوامٌ کرامٌ وأیقنوا — وأمسوا بحمد الله مجتمعی الشملِ
وأنکر أقوامٌ فزاغت قلوبهم — فزادهم الرحمن خبلاً علی خبلِ
وأمکن منهم یوم بدرٍ رسوله — وقوماً غضاباً فعلهم أحسن الفعلِ

بأیدیهم بیض خفاف قواطع | وقد حادثوها بالجلاء وبالصقل
فلم تترکوا من ناشیٍ ذی عمیثة | ضربناه من ذی نجدة منهم کهل
وتبکی عیون النائحات علیهم | تجود باسبال الرشاش وبالوبل
نوائح تبکی عتبة الغیّ وابنه | وشیبة تنعاه وتنعی اباجهل
وذا الرجل تنعی وابن جدعان فیهم | مسلّبة حرّی مبیّنة الثکل
ثوی منهم فی بئر بدر عصابة | ذوی نجدات فی الحروب وفی المحل
دعا الغیّ منهم من دعا فاجابه | وللغیّ اسباب مقطّعة الوصل
فاضحوا لدی دار الجحیم بمعزل | عن البغی والعدوان فی اشغل الشغل

و این عقبة بن ابی معیط را بسی کربت و از جهّال [illegible] عدالت [illegible] ابو طالب عم بن عبد المطلب عم النبی صلی الله علیه و آله
کشته شد و بعضی گویند در رسول خدا صلی الله علیه و آله روز بکشت کوچ [illegible] و از بدر بعرق الظبیة آمده و در آنجا
اصحاب بسلاح جنگ در خدمت آنحضرت [illegible] و [illegible] حضرتش گردن زدند و در آن
منزل در حق نضر و عقبه این حکم جاری گشته ابو محمد عبد الرحمن احمد بن علی معروف به یافعی در تاریخ مرات
الجنان گوید و از جمله شعرای ابو الخطاب عمر بن عبد الله [illegible] فقها در کتب فقه در باب قتال مشرکین
مذکور کرده اند و [illegible] استشهاد نموده اند در زنان کشتن جایز نیست

انّ من اکبر الکبائر عندی | قتل بیضاء حرّة عطبول
کتب القتل والقتال علینا | وعلی الغانیات جرّ الذیول

و از جمله زنان که در کلام و اشعار ابو الخطاب مذکور [illegible] فرموده است این است و [illegible] آمد
و [illegible] از زنان [illegible] دو تو [illegible] و از [illegible] بستان [illegible]
[illegible] ابو الخطاب [illegible] راه گرفته [illegible] نوشته بود [illegible] آن
زن از بزرگان [illegible] صاحب جمال [illegible] در آنجا [illegible] بود [illegible]
[illegible] بکدام خانه در شده [illegible] آن زن [illegible] بکدام کس [illegible]
پس ابو الخطاب [illegible] زعفران [illegible] رفته [illegible]
[illegible] و [illegible] از هر [illegible] کشته [illegible]
[illegible] علم [illegible] و طرق و [illegible] کوش [illegible] ابواب [illegible]
و [illegible] بکدام [illegible] ابو الخطاب [illegible]

ودرجمیع

در حجب خانه ماکان [illegible] ازو [illegible] روایت [illegible] و [illegible]
[illegible] عمر [illegible] الخطاب [illegible] و در زینب [illegible] نوشته است و دولت [illegible]
[illegible] و [illegible] دولت [illegible] دار [illegible] و [illegible] داد [illegible]
و در کتاب [illegible] ابن [illegible] مذکور [illegible] نوشته شده است

ما کنت قابل فدیة فلینفقن | باغی ما یغلو به ما ینفق

459 ابو زید عمر بن شبه البصری قب
عمر بن شبّة و اسمه زید و شبّه لقب ابن عبیدة بن زید و یقال رائطة النمیری البصری کنیتش ابو زید
و داوری اخبار عرب [illegible] و روایت و اطلاعات کثیره است و تاریخ بصره [illegible] تصنیف کرده و قراءت [illegible]
[illegible] روایت [illegible] و او از عاصم بن ابی النجود روایت کرده بود و از محمد بن ابی الحسن [illegible]
[illegible] روایت کرده است و عبد الرحمن [illegible] و عبد الله بن عمرو الوراق و احمد بن فرج
[illegible] روایت [illegible] و از ابو حاتم رازی [illegible] عمر بن شبّه [illegible]
[illegible] حافظ محمد بن ماجه صاحب کتاب السنن و غیره [illegible] روایت کرده است [illegible]
[illegible] و لادتش در روز یکشنبه غرّه رجب سال
[illegible] در روز دوشنبه شش روز [illegible] جمادی الاخری [illegible]
[illegible] و [illegible]
[illegible] و [illegible]
[illegible] قبیله [illegible] و [illegible] از علما و دیگران [illegible]

ازقم [illegible] کتاب طبقات [illegible] عمر بن شبه [illegible]
[illegible]
[illegible]
دعکی یا ابا الی یاشبا
حتی دبا شیخا کبیرا جبا

460 ابو القاسم عمر بن ابی علی الخرقی الفقیه الحنبلی قج
عمر بن ابی علی الحسین بن عبد الله بن احمد الخرقی الفقیه الحنبلی کنیتش ابو القاسم و در زمان خود از
فقهای حنابله است و در مذهب حنبلی کتب بسیار تصنیف نموده از جمله کتاب المختصر است و نسخه [illegible]
و از [illegible] کتاب [illegible] و [illegible] ببغداد [illegible]
[illegible] ابو القاسم [illegible] بدمشق رفت و در غیبت او
[illegible] و [illegible] در [illegible]
[illegible] و [illegible] آن [illegible] است

461 ابو ذر عمر بن ذر الهمدانی الکوفی الفقیه قصد
[illegible] عمر بن ذر بن عبد الله بن زرارة بن مسعود بن معویة بن ضب
[illegible] بن دعام بن مالک بن معویة بن صعب بن دعان بن بکیل [illegible]
[illegible] حیم بن حاشد بن جشم بن خیوان بن نوف بن همدان

هكذا ساق نسبه هشام بن الكلبي في جمهرة النسب الهمداني الفقيه القاضي كنيتش ابو ذر است و نسب او را
هشام بن محمد در کتاب جمهرة النسب بدین گونه مذکور که گذشته است اما ابو ذر مذکور مردی فقیه و پرهیزکار
و درستکار بود و مقام و منزلتی عالی داشت و از عطا و مجاهد روایت میکرد و وکیع و اهل عراق
از وی روایت داشتند و فرزندش ذر بسیار با برکت و در طاعت او بی خویش بود چون هنگام مردنش در آمد
پدرش عمر بر بالین او حاضر گردید و او در حالت جان سپردن بود فقال یا بنی انه ما علینا من موتک غضاضة
و لا بنا الی احد سوی الله من حاجة گفت ای پسرک من چون از مرگ تو بر ما خواری و دشواری نیست و ما را
با هیچکس جز خدای حاجت و نیازی نباشد و چون مرد بر وی نماز گذاشت و در هنگامی که بر فراز گورش بر ایستاد
گفت اما والله یا ذر لقد شغلنا البکاء لک عن البکاء علیک لانا ما ندری ما قلت و لا ما قیل
لک اللهم انی قد وهبت له ما قصر فیه مما افترضت علیه من حقی فهب لی ما قصر فیه مما افترضت
علیه من حقک و اجعل ثوابی علیه له و زدنی من فضلک انی الیک من الراغبین یعنی ما را در
آگاه نیستیم که چه گفتی و چه با تو گفتند گریستن ما بر تو و جاری احوال تو ما را از گریستن بر مردن تو باز داشت
و تو را بر مرگ چه گفتی و چه با تو گفتند بار خدایا هر چه از حقوق فرزندی بر وی واجب بود و او در آن تقصیر کرده بود
فرا بهرهٔ خویش بود بخشیدم تو نیز او را از آنچه در این مصیبت و صبر و شکیبائی فرا از حق خود بر او فرض کرده بود
و در آن تقصیر رفته بود بگذر و بر وی ببخش ثواب مرا و مزد را بر وی بنه از فضل و کرم خود افزون
بر من فرما خویش گردان بر بخشایش و فضل تو امیدوار و خواستارم و در تاریخ یافته اند که آن ابو ذر
گفته از نیکو کاران بیرون است در باره عقوبت بار کرده گفت یک گاه و هر روز که راه میرفتم از اولیا و اهل رعایت سبقت
و تقدم بر خویشتن میگرفت و در بین بر فرا راه میرفت و اکر در آب راهی در میرفتم از ایشان حفظ و حراست
و احتیاط میکرد از ترس آنکه مبادا از زمین در پیش او در میکاه پا میسپرد و هنگامی که در نشستن میخواستم بر جایی
بنشینم از این میترسید و میگفت مبادا با این قید کار بسیار هست از اینها او را از جمله مراجعه مکرره میشد
همدانی در اول مکه و بیت المقدس و دیگر جاها به بعضی رفت و ذر بفتح ذال معجمه و تشدید راء مهمله است و همدانی
بفتح ها و سکون میم و فتح دال مهمله است و این نسبت بسوی همدان قبیله است و نیز هرجا مذکور شود همدانی تصحیف شود اینجا
بفتح میم و سکون دال و الف آخر بفتح دال معجمه و در زمان آنجا الف است و بعضی مذکور در تاریخ جرجان هم

٤٦٢ ابو القاسم عمر بن ثابت الثمانینی النحوی قمب
نیز فقیه بود عمر بن ثابت الثمانینی النحوی الضریر کنیتش ابو القاسم و اهل بلد و قرائت نحو از مردم و مذهب
بود و از جمله کتاب اللمع ابن جنی را شرح نموده و نیکو نوشته و کتب بسیار تصنیف کرده و بسیار بکار بود و جمعی کثیر از
خدمت او بهره برده و در آخر افادت استفادت او مشغول گشته و از وی روایت نموده اند و علم نحو

از ابو الفتح بن جنی فرا گرفت و شریف ابو المعمر یحیی بن محمد بن طباطبا علوی حسینی از وی نحو داشت و هم کتاب اللمع
ابن جنی را که در فن صرف است شرح نموده و حسن بوده ابو القاسم مذکور و ابن برهان و ابو القاسم نیز گفته است
در کلمه شیخ بغداد بتمامی علم عربی از مردمان قرائت کرده است مگر ابی خواص مانند این کسی را بغیر برهان و اهل عوام نحو
ابو القاسم ثمانینی قرائت نموده وفات ثمانینی در ماه ذی القعده سال چهارصد و چهل و دوم بوده و ثمانینی بفتح
ثاء مثلثه و میم و بعد از الف نون مکسوره و بعد از آن یاء تحتانیه و نون دیگر نسبت بسوی ثمانین است که
نام قریه‌ایست از نواحی جزیرهٔ ابن عمر نزدیک کوه جودی و اینجا اول قریه است که بعد از طوفان در آنجا
برپا شد و شماره هشتاد مرد از کشتی با حضرت نوح علی نبینا و علیه السلام بیرون شدند نام قریه را ثمانین
گذاشتند و هر یک از ایشان خانه بنا نهادند پس آن قریه ثمانین نام یافت و این قریه جامع جماعتی
شدند و شریف یحیی بن طباطبای مذکور در ماه رمضان سال چهارصد و هشتاد و هشتم وفات کرد والله تعالی اعلم
مترجم گوید از آن پس که طوفان از طغیان بلیه حضرت نوح علی نبینا و علیه السلام بر گشت تن از گروهان و جانوران
و پرندگان و جفت جفت از کشتی بیرون آمد و بر خشکی بر کوه ایشان خود از کوه جودی بزیر آمده از این آیه
خلق را بیست که دریا وکوه بر کار فرمیده کار نهاده است افتاده و هم ایشان زندگان در یک
گوشه ای موضع قریه ای بنا کردند و مجموع ایشان هشتاد تن بودند که الثمانین نام یافت یعنی بازار هشتاد
تن پس درست این است که سوق الثمانین بشر عمر بن محمد بن احمد بن عکرمة المعروف بابن البرزی
الجزری کنیتش ابو القاسم و در شمار فقهاء شافعیه است و در جزیره ابن عمر امامت داشت و هم فقیه
و مفتی آنجا بود و از نخست در بلاد جزیره در خدمت شیخ ابو الغنائم محمد بن الفرج بن منصور بن ابراهیم بن
الحسن السلمی الفارقی و در جزیره ابن عمر نزول کرد بعلم فقه فرا گرفت آنگاه در بغداد شد و در خدمت
عماد الکیا الهراسی و حجة الاسلام ابو حامد غزالی اشتغال جست و از او و برادرش احمد غزالی نحو و باز
صاحب کتاب المستظهری صحبت جست و جماعتی از علما را دریافت و از ایشان کسب فوائد و افاده نمود
نمود و بجزیره ابن عمر مراجعت کرد در آنجا به تدریس اشتغال از ایشان و تصانیف ایشان را بطریقت آموخت
و در خدمتش اشتغال ورزیدند و طریقت او را سیرت و او کتابی تصنیف کرد مشکلات کتاب المهذب
شیخ ابو اسحق شیرازی و الفاظ غریبه و دیگر مطالب آن را شرح کرد که نام آن کتاب الاسامی و العلل
فی کتاب المهذب گذاشته است و آن کتاب مختصری است مع الجمله ابن البرزی در دین و علم یگانه و رفیع و بلند مرتبه
بوده است و از نامداران در رجال بغداد در حفظ مذهب شافعی بر تر بود و دیگر در بدایت و نهایت علم
در مذهب بود و جمعی کثیر از وی بهره ور شدند و هم از او از زین الدین جمال الاسلام نحو خواندند در سال چهار صد و

٤٦٣ ابو القاسم عمر بن محمد المعروف بابن البرزی الفقیه قعو

۴۶۴ ابوحفص عمر بن محمد الملقب شهاب الدین السهروردی قدس

بیفتاد یک از مرصه رجوع نمود در ربیع الاخر و در روز آخر ربیع الاول سال ششصد و ششم در جزیره ابن عمر بود
شهادت در فرزندی او ماند و بعد از او از شاگردان فراوان بغداد و استادش ابو الغنائم فارسی مذکور در
سال چهارصد و [illegible] وفات یافت و عمر بن محمد بکاری فقیه و نحات [illegible] گذشته میبود در قضیات او
استغنی ورزید و اشتغالش در بیان جزیره بود و [illegible] موصد و کفر را مجتهد [illegible] انعلم نسبت
[illegible] بروفروش آن است و بر زد در این ایام او غزات و از صف الکتاب بیکره و [illegible] بغداد
[illegible] بیان روش [illegible] عمر بن محمد بن عبد الله بن محمد بن عمویه و اسمه عبد الله البکری
الملقب شهاب الدین السهروردی کنیتش ابو حفص است و از نبیره [illegible] نسب او با ابو
بکر صدیق [illegible] در ترجمه عمش شیخ ابو النجیب عبد القاهر نوشته شد بعادت صاحب [illegible] مردی فقیه و ادیب
شافعی و استاد و صالح و با ورع و در مجاهدات و ریاضت بسیار با اجتهاد بود و صحبت بسیار از صوفیه و
مجاهدات و ریاضات و خلوت گزینی طریقت [illegible] در [illegible] زند کاینش مجلس [illegible]
نمود با عمش ابو النجیب مصاحبت کرد و از او علم تصوف و وعظ نمود و هم با شیخ ابو محمد عبد القادر
ابو صالح الجیلی مصاحبت نمود و آنگاه بسوی بصره شد و خدمت شیخ ابو محمد [illegible] رسید و جز این
جماعتی از مشایخ را ملاقات کرد و از فقه و خلاف بهره وافی حاصل کرد و هم علم ادب [illegible] قرارت
نمود و سالها مجلس وعظ داشته است و در بغداد شیخ الشیوخ شد و در آنجا مجلس وعظ بار کرد و جمعی
قبول وعظ و نصایح او [illegible] نفس مبارک بود و کثیره در مجلس او حاضر میشدند [illegible] حکایت
کرده روزی ابو حفص در مجلس وعظ بر کرسی این شعر انشا کرد

لا تسقنی وحدی فما عودتنی | انی اشح بها علی جلاسی
انت الکریم ولا یلیق تکرما | ان یعبر الندماء دور الکاس

مردمان را از شنود وجد و رقت [illegible] شده [illegible] توبت و انابت ابو حفص [illegible]
را مؤلفات [illegible] است از آن جمله کتاب عوارف المعارف و مشهورترین مصنفات اوست
و هم او را اشعار [illegible] این اشعار از آن جمله است

تصرمت وحشة اللیالی | واقبلت دولة الوصال
وصار بالوصل لی حسودا | من کان فی هجرکم رثی لی
وحقکم بعد ان حصلتم | بکل ما فات لا ابالی
احییتمونی وکنت میتا | وبعتمونی بغیر غال

تقاصرت عنکم قلوب | [illegible] مورد احلالی
علی ما للوری حرام | وحبکم فی الحشا حلالی
تشربت اعظمی هواکم | فالیس فیها الهوی و مالی
فاعلی عادم اجاجا | وعنده ابین الزلال

و نیز جماعتی از آنکسان بوده در مجلس او حاضر میشدند و خلوات با او می نشستند و سلوک او مسلک [illegible]
و ایشان از چیزهای غریب [illegible] اظهار [illegible] حکایت میکنند و از خوارق عادات او [illegible]
نقل بعضی باز میگفتند و [illegible] از طرف [illegible] دیوان عزیز برسالت بسوی [illegible] آمده در
آنجا مجلس موعظت منعقد ساخت و [illegible] آنکه [illegible] در یافتم و او [illegible]
و بسیار [illegible] بود [illegible] رسیده [illegible] طریقت
از مشایخ [illegible] روزگار او [illegible] و [illegible] گفته و از امورات [illegible]
حالات [illegible] نوشت یا سیدی
ان ترکت العمل اخلدت الی البطالة وان عملت داخلنی العجب فایهما اولی فنب
[illegible] اگر آن عمل [illegible] یا عبودیت یا [illegible] وقیب
کار را [illegible] اعمال [illegible]
در [illegible] ریاضت [illegible] عجب [illegible] فلان [illegible]
[illegible] ابو حفص در جواب [illegible] اعمل [illegible]
الله من العجب [illegible] مشغول [illegible] و از عجب و خیلا [illegible] استغفار [illegible]
[illegible] ابو حفص در کتاب عوارف المعارف [illegible] مذکور [illegible] این شعر [illegible]

اشم منک نسیما لست اعرفه | اظن لمیاء جرت فیک اذیالا

و نیز در آن کتاب است

ان تاملتکم فکلی عیون | او تذکرتکم فکلی قلوب

و جز اینها ابیات نیز مذکور داشته است [illegible] آن [illegible]
روزگار در صحبت عمش شیخ ابو النجیب بسر برد و بر طریقت او [illegible]
در اواخر [illegible] او [illegible] سال [illegible] در سال [illegible]
[illegible] و در اول محرم سال ششصد و سی و دوم در بغداد وفات کرد [illegible]

[illegible]

مترجم گوید صاحب مجالس المؤمنین نوشته است که شیخ شهاب الدین سهروردی مذکور روزی از کتابی بعضی از حکایات در جزیره عبادان روز گذاشت و حضرت خضر علیه السلام بود دانست و در میان فقرای عابد و هر کسان عمده رسالت میکرد و اموال نسب و از نظر او فراهم شد و بعد بزرگان دنیا از منه بجمیع و جمیع عزیمت حج و طواف کرده ساکن بلاد مهلک شدند و با جمعی بزرگ که زمانی است کار و معمور روز در بغداد بآن پیوندانند و از بر گفته در بیان و عظائم شور و ادراک فرمود

ما فی الصحاب اخو وجد نطارحه حدیث نجد و لا صب کاویه

و از مرشوق دوری که شیخ بود از تصور کمال کمال خود است هم بواسطه حسب بین سکر میبود در آن کمال جوانی از جمله طفران نگار که شیخ چند کلمه و معتقدان دیگران بود بنا که بوکند نمار و دوانیم جمع بعضی کسی نشده بهتر نه تو خوشنود باشد و مکالمت تو بودن گفته جواد عوض آن شراین خواندم

ما فی الصحاب و قد سارت حمولهم الا محب له فی الرکب محبوب

کانما یوسف فی کل راحلة والحی فی کل بیت منه یعقوب

پس شیخ صیحه برکشیده از منبر فرود آمد آنچنان بود که باید و صورت خواهد نگاه از خیم او نا پدید شود و در عبارات که هر چون دیدند و در مکانی که شیخ آن شعر را تکرار میکرد از فرط ضم خود را بزمین زده آن صورت پدید شده بود از شیخ سعد الدین حموی پرسیده که شیخ محی الدین را چگونه یافتی گفت بحر مواج لا نهایة له دریای موج زننده است که او را کرانی و کناری پدید از نیست گفتند شیخ شهاب الدین سهروردی را چگونه دیدی گفت آن نورانیت پیغمبر صلی الله علیه و آله را در جبین سهروردی چیز دیگر است و شیخ مذکور اگرچه کنیتش ابو بکر و اسمش عمر است لکن از اولاد محمد بن ابی بکر است و در تمام شیعیان است

۴۶۵
ابو الخطاب
عمر بن الحسن معروف
بذی النسبین
قمع

عمر بن الحسن بن علی بن محمد الجمیل بن فرح بن خلف بن قومس بن مزلال بن ملال بن بدر بن احمد بن دحیه بن خلیفة بن فروة الکلبی المعروف بذی النسبین الاندلسی البلنسی الحافظ مکنی بابی الخطاب است و در نسب او سلوک بعض بعضی است و از کتاب شیخ از خط محقق نقل کنم چنانکه او کرده است مضبوط و مقید داشته بود الجمیل بضم جیم و فتح میم و تشدید یا حطی و بعد از آن لام تصغیر جمل است و فرح بفتح فا و سکون را و بعد از آن حا مهمله و قومس بضم قاف و فتح آن و سکون واو و کسر میم و بعد از آن سین مهمله است و مزلال بفتح میم و سکون زا معجمه و بعد لام الف لام است و ملال بفتح میم و تشدید لام الف و بعد از آن لام و دحیه بکسر دال مهمله و فتح آن نیز گفته اند و سکون حا مهمله و بعد از آن یا حطی است و دحیة الکلبی است که از اصحاب رسول خدای صلی الله علیه و آله است و بسیار معروف است

اجلی جد بضبط آن بیست داده است و مادرش امة الرحمن دختر ابو عبد الله بن ابی البسام موسی بن عبد الله بن الحسین بن جعفر بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام است از نیز جهت خود را سبط ذو النسبین دحیة و الحسین علیه السلام میخواند و هم خود را سبط ابی البسام میخواند اشاره بهمین میکرد و جد بزرگ او بود و بالجمله ابو الخطاب مذکور از مشاهیر حفاظ و اعیان علما و مشاهیر فضلا بود و علم حدیث پیغمبر صلی الله علیه و آله و آنچه بدان تعلق داشت نیک بوارد که بود و بعلم نحو و لغت و ایام و اشعار عرب دانا بود و در ابتدا در اندلس بالادیه در طلب حدیث گشت و علما و مشایخ آن بلاد بسیار ملاقات کرد و از آنجا به بلاد عدوه راه رفت و جمعی از آنکه شیخ و با فضلاء و علمای آنجا مجلس ساخت پس از آن بسوی افریقیه رفت و از آنجا به دیار مصر پس بشام و شرق و عراق سفر کرد و در بغداد از بعضی از اصحاب ابن الحصین استماع نمود و در واسط از ابو الفتح محمد بن احمد بن المیدانی استماع نمود و بعراق عجم و خراسان و آنجا از در امالیست آن بود درآمده هم چنین بمازندران سفر ساخت و تمامت این سفرها از برای طلب حدیث و دریافتن خدمت بسیاری از علما و فرا گرفتن از ایشان بود و او با همه دانش ها که بود مردمان از حضرتش مستفید و مستفیض میشدند و در اصفهان از ابو جعفر صیدلانی و در نیشابور از منصور بن عبد المنعم الفراوی استماع نمود در سال ششصد و چهارم در اربل درآمد و بموافقت آنکه خراسان صحبت و مصاحب اربل ملک المعظم مظفر الدین بن زین الدین را بر طلب دیدار دیده گفته در مولد پیغمبر صلی الله علیه و آله نوشته بود و سابقا و اوقاتی بنگارد دیدم چنانکه در ترجمه او در حرف کاف مذکور است پس کتابی از بهر نوشته کتاب التنویر فی مولد السراج المنیر نام گذاشت و خود از بهر او قرائت کرد و ما در شش مجلس در جمادی الآخر از سال ششصد و ششم بیست و شش از ملک المعظم شنیدیم و ابو الخطاب مذکور این کتاب را بقصیده طویله ختم کرد و اولش این است

لولا الوشاة و هم اعداؤنا ما وهموا

و این بیت در ترجمه اسعد بن مماتی در حرف همزه نقلی از این قصیده بود نوشته ام در آنجا بر آن بیت که و دو لفت و جبر ابو الخطاب این کتاب بالای تمام لکن ملک المعظم مذکور هزار دینار بدو عطا کرد و او را چندین کتاب تصنیف است ولادتش در غره ذی قعده سال پانصد و چهل و چهارم بود لکن شب روز سه شنبه چهاردهم ربیع الاول سال ششصد و سی و سوم هجری در قاهره رحلت کرد و در دامنه جبل المقطم در خاک کرده و این جمله را برخی از بعضی حافظان و بعضی از اهل اربل شنیده بروایت و قول ایشان در ثوق و عجب است بس گفته از میان برادر ازسال تولدش سوال کرد گفت در ذی قعده سال پانصد و چهل و ششم بود است

وبر برادرش نیز گفت که از عمّ ابو الخطاب بچند مرتبه شنیدم و مسکنش در اول دقیقه های القصه و
حهد و خشم متولد شدم دیگر غیر این هیچ داند بلنسی بفتح بای موحده و لام و سکون نون و بعد از آن یای
حطه نسبت سوی بلنسیه است که شهری است در شرق اندلس و برادر او ابو عمرو عثمان بن الحسن بزرگتر از
برادرش ابو الخطاب بوده و لغت عرب نیک فرا داشت و ملک الکامل ابو الخطاب مذکور را از دار
الحدیث در قاهره بیرون کرد که بجای او برادرش ابو عمرو مذکور را منصب داد و ابو عمرو
در آنجا بود تا کامره در روز سه شنبه دهم جمادی الاولی سال ششصد و سی و چهارم در قاهره وفات یافت و در دامنه
جبل المقطم مدفون گشت و او را رسائل چند است و خوش نفس بوده در آن استعمال نموده است
ترجمه کرد از پیش در ترجمه ابو محمد عبد الله بن محمد البطلیوسی نحوی بلنسیه مذکور گشت صاحب طبقات
النحاة میگوید ابو الخطاب مذکور در رتبه سه شنبه چهاردهم ربیع الاول سال ششصد و سی و سوم
وفات کرد و ملک الکامل دار الحدیث کاملیه بوی از بهر او ساخت و او را تولیت آن داد و ابن الصلاح
و جز او ازو روایت و حدیث کرده اند اما صحیح تر روایت مخلف است زیرا که خود مصنف در مجالس عمید
معه است و نیز یافعی در مرآة الجنان با مصنف موافقت نموده است و متواتر بوده در کتاب طبقات النحاة

٤٠٤٣ ابو علی عمر بن محمد الشلوبینی النحوی قفط

در علم کتاب تعریف شده بنحو عمر بن محمد بن عبد الله الازدی المعروف بالشلوبینی الاندلسی الاشبیلی النحوی
کنیتش ابو علی و متواتر نحویان بوده و قواعد و اصطلاحات نحو را بخوبی در نظر داشت و فن کرده از زبان او را و غیره بود
و همش ابو یحیی و هر یک از ایشان هر کس را او ستاده ابو علی شلوبین از شیخ ابو علی فارسی قدرتر بیامده و بیشتر از
آنکه هست در باره این نحو میگفته و بر دانش او شاهد است تصنیف و میگفته او را ابن ... و در دانی غفلت
و جزوی بوده در دهور سلطان بر عدد ... ست تا بحد تجاوز که روزی ... در ... ایشان و بیش جزو دانا
بود یکی از آنها در آب افتاد و ابو علی دست خویش بآنسوی دراز کرد تا فرا گیرد و آن جزو
دانی دیگر آن بود بدلیه و آن جزو کسی نیز در آب ... و دیگر از این کار را بمتواتر ... بود
و کوی او را دلالت میکرد و مقدمه جزولیه را دو شرح کرد یکی بزرگ و دیگری کوچک و هم او را در علم نحو کتابیست
در توطئه نام نهاد و اوستاد در اشبیلیه بود و جماعت از او اخذ کردند و در عمر بیش از هشتاد رسید و بسیاری از او بهره یافتند
در ایام ... ابو علی ... که خاتمه ائمه نحو است و ولادتش در اشبیلیه در سال ... و وفاتش
وهم در ... وفاتش در آخر ... در صفر سال ششصد و چهل و پنج در اشبیلیه بود و شلوبینی
بفتح شین معجمه و لام و سکون واو و کسر بای موحده و سکون یای حطی و بعد از آن نون انیس نسبت بسوی شلوبین آن
و شلوبین در لغت اهل اندلس بمعنی سرخ و سفید گویند و بهمین گونه مذکور داشته اند مترجم گوید صاحب

طبقات النحاة میگوید عرب این منبع سرمایه افزاد او ... قرائت کرد و با ابو بکر محمد بن خلف بن صاف خیران گفت
که در کار نحو ماهر بود ... و در شعر و شعر نیز آماده بود و ابن ملکون و دیگران اخذ کرد و بیشتر سال ...
گفته روزگار بیشتر بزرگان ... کران حیات ... کرد و هر کسی در اندلس از او تعلم بود در حضرت او قرائت
میکرد و او را وسطه اتقاده بدارنج علوم بحث از ابن عبیدة و ابن بشکوال و دیگران روایت میکرد و ابن ضیف و دیگران
اجازت داشت و ابن ابی الاحوص و ابن فرتون و جماعت اخذ کرد و در عشر آخر صفر سال ششصد و چهل و پنج
وفات کرد و ابن زبیر گوید ابو علی مذکور در عصر خود در بیت ... در عربیه میان ایشان بود
و در ابن ... و ابیات میان مشرق و مغرب است و این شعر از اوست

قالوا حبيبك محموم فقلت لهم … نفسي الفداء له من كل محذور

يا ليت علته بي غير ان له … اجر العليل واني غير ماجور

٤٠٤٧ ابو حفص عمر بن ابی بکر المعروف بابن طبرزد قف

و این شعر را صفدی بدو نسبت داده و در تاریخ ازجه البید فی ترجمه است والله اعلم بالصواب

عمر بن ابی بکر محمد بن معمر بن احمد بن یحیی بن حسان المؤدب المعروف بابن طبرزد المحدث المشهور البغدادی
کنیتش ابو حفص الحنبلی موفق الدین است و از جمله آن مردی است که در جانب غربی بغداد ... که از
جمله کسانی که در دار القز و ابن ابی ... القز معروف است و برادر بزرگتر او ابو البقاء ... احادیث بسیار
بشنوانید پس از آن مستقل بافادت بوده ... حدیث بسیار و الحدیث ... و اصول را ... صاحب
سماع بسیار است و از برادرش ابو البقاء بیشتر بهره یافته بود و از ابو القاسم هبة الله بن عبد الواحد بن الحصین
و ابو المواهب احمد بن محمد بن ملوک الوراق و ابو الحسن بن اعوز و ابو غالب بن بنا و ابو القاسم ...
عبد الشروطی و ابو القاسم هبة الله بن احمد الحریری و قاضی ابو بکر عبد الباقی انصاری و ابو منصور بن زریق و ...
احمد سمرقندی و عبد الوهاب انماطی و جماعت بسیار ... آن جمله بحث در این کلام است که وی داشت و
سماع او بخط معتبر صحیح بوده و در بیان زندگانی بسوی شام شد و در بین راه در اربل و موصل حدیث گفت
و هم چنین در حران و حلب و دمشق و غیر اینها احادیث نمود و بسوی بغداد بازگشت و در آنجا باب ...
مقرون است و روایت کثیر از جماعتی مستفید بود از آنجمله ابو الحسن علی بن عبد الله بن اعوز فقیه و بن
ملوک مذکور و ابو القاسم شروطی مذکور و ابو غالب محمد بن احمد بن قریش و ابو البرکات بن حاسد
حلش و ابو غالب احمد بن الحسن بنا و ابو القاسم هبة الله بن الحسن و جز ایشان ... و ابن المقیر
مشایخ او در دو جزو جمع نموده بود و مشتمل بر نه نفر از مشایخ بود و آن نوشته جمع آوری است
و او را در سماع حدیث اسنادهای عالی و صحیح بود و در بغداد و بسیار گشت و اهل آنجا از او استفاده کردند

و به اغرا با کار بر محق رحمت و در مصر زمین مباحات و اجازت نابردار کرده و زندگانی او در آن داد و در مهر
و در زمین بگشت و نا محرمی و تنفر کرده و او مردی با صلاح و خیر بود تولدش در آن دیار در چهار سال [illegible]
بود وفاتش در عصر روز سه‌شنبه نهم ماه رجب سال ستمائه و نهم در بغداد [illegible] در باب حرب
مدفون شد و طبرزد [illegible] با موحده و سکون را و فتح زای و بعد از آن ذال معجمه است و نوعی از شکر
باشد مترجم گوید طبرزد شکر قند است معرب تبرزد است که گویا که آن را با تبر تراشیده شده است
و جمعی گفته‌اند طبرزن و طبرزل بنون و لام مرویست عمر بن ابی الحسن علی بن المرشد بن علی الحموی

٤٦٨ ابوحفص وابوالقاسم عمر بن ابی الحسن معروف بابن فارض قفا

الاصل المصری الدار والوفاة او را ابوحفص و ابوالقاسم کنیت بود و معروف بابن فارض و مولد
شریف او مصر است و او را دیوان شعری لطیف است و بغایت نازک و ظریف است [illegible] طریقت فقرا
رفته است و هم او را قصیده‌ایست در سلک طولانی است و نزدیک هفتصد بیت است بر اصطلاح
و نهج و طریقت فقرا گفته است و در سلک ابیات او مذکور گفته است و این شعر از جمله قصاید اوست

اهلا بما لم اکن اهلا بموقعه   قول المبشر بعد الیاس بالفرج
لک البشارة فاخلع ما علیک فقد   ذکرت ثم علی ما فیک من عوج

و هم این شعر از جمله قصیده دیگر اوست

لما اخل من حد علیک فلا تضع   سهری بتشییع الخیال المرجف
واسأل نجوم اللیل هل زار الکری   جفنی وکیف یزور من لم یعرف

و این نیز هم ازوست

وعلی تفنن واصفیه بحسنه   یفنی الزمان وفیه ما لم یوصف

و گویند او در تبریز و الف زد [illegible] شیخ او مردی صالح بود و در راه بحر ذوالب و [illegible] در مکه معظمه
زاد الله شرفها روزگاری مجاورت داشت و با شیخ [illegible] صحبت و [illegible] بود یکی از اصحاب او [illegible]
روزی در خلوت به این شعر حریری صاحب مقامات مترنم بود

من ذا الذی ما ساء قط   ومن له الحسنی فقط

پس گوینده‌ای شنید که این شعر را [illegible] گفت او نیز [illegible]

محمد الهادی الذی   علیه جبریل هبط

و بعضی از اصحاب او این شعر او را [illegible] از دور [illegible] که او در صفت [illegible] دیگر [illegible]
نیز در گشتی داشت و جوانی زیرک بود گفته است اما در دیوان او [illegible]

قلنوا

قلنوا الهوی عنفنی کم تنوحی   قلتنی قال ذا شغلی تبوحی
وصل الی وبین رجلی بوجی   یریدنی ینتقضی لیسلخی

و مخفی نماند که این شعر را به اصطلاح خودشان کان و کان گویند و در آن مراعات اعراب و ضبط نکنند و مضمون و خط را [illegible] تمام [illegible]
غالب عبارات ایشان ملحون و مغلوط است و این نوع [illegible] ابن فارض گفته است که این شعر را

در خواب انشاد نمودم

وحیاة اشواقی الیک   وحرمة الصبر الجمیل
لا ابصرت عینی سواک   ولا صبوت الی خلیل

ولادت او در چهارم ذی‌القعده سال پانصد و هفتاد و ششم در قاهره بود و هم در قاهره در روز سه‌شنبه دوم جمادی الاول
سال ششصد و سی و دوم وفات کرد و روز دیگر در دامنه جبل المقطم مدفون شد فارض بفتح فا و بعد از الف راء مهمله
و بعد از راء ضاد معجمه است و فارض کسی است [illegible] و آنکه [illegible] از زنان [illegible]
مترجم گوید ابو محمد عبدالغنی [illegible] نوشته است که ابن فارض در بدایت کار و آغاز روزگار خویش در یکی از مدارس
دیار مصریه درآمد پس پیری [illegible] از کار [illegible] بود [illegible] و ضو [illegible] تکلیف
و ضو [illegible] ابن فارض گفت ای مرد پیر آیا تو با این سال [illegible] در این [illegible] و ضو
[illegible] گفت [illegible] در مصر [illegible] تو مفتوح [illegible] پس ابن
فارض [illegible] گفت [illegible]
گفت مکه کدام [illegible] گفت این مکه است [illegible] دست خویش [illegible] و کشف حجب شد و ابن
فارض مکه را بدید آنگاه در جهان [illegible] ابن فارض [illegible] گفت [illegible] و ابن فارض
در جهان [illegible] در آنجا [illegible] باب علم [illegible] مفتوح شد و دیوان [illegible] مشهور [illegible]
[illegible] نظم درآورد و [illegible] از مدت مذکور [illegible] شنیده [illegible] شیخ مذکور او را [illegible]
[illegible] نزدیک او آمد شیخ گفت [illegible] تجهیز و تکفین [illegible] آنگاه [illegible]
در [illegible] بگذار و [illegible] تا [illegible] کار [illegible] بر تو مکشوف [illegible] سوی آن مکان [illegible] در قرافه
در زیر قبر ابن فارض [illegible] ابن فارض در آن موضع [illegible] ابن فارض [illegible] پس ابن [illegible]
[illegible] آنجا [illegible] پس مردی [illegible] آمده [illegible] نماز [illegible] چشم [illegible]
[illegible] در آن مقام دیدم که هوا از مرغان سبز مملو است پس مرغی بزرگ [illegible] بار [illegible] هوا
[illegible] این کار [illegible] آن مرد گفت [illegible] ارواح شهیدان در جثه و اندام مرغان

بزرگست و در لطافت بود از جملهٔ آنچه در صحبت شیخ نیز وارد شده است و از حکایات مشهور او این است که وقتی
شیخ شهاب الدین سهروردی در مجلسی را قبض داده بود و علت شده بود پس ابن الفارض مذکور گوینده او
قصیده خود را مطلع آن این شعر است بخواند و شورش در ذیل ترجمه مذکور

ما بین معترك الاحداق والمهج — انا القتيل بلا اثم ولا حرج

و آن قصیده را بخواند تا آن وقت شوریده در ذیل ترجمه نوشته شد پس شیخ شهاب الدین گفت ای گوینده برخاست
و آنکس که از مشایخ و اولیا در مجلس او حاضر بودند در وجد و شور در آمدند پس شیخ شهاب الدین و آن جماعت
تمام مست و بیخود شدند و خلعت ها که پوشیده بودند خلعت او را بخشیدند و آنچه ابن خلکان در توصیف او گفته
او را دیوان شعری لطیف و نیک اسلوب بود و طریقت فقرا را رفته بود و ذوق و شوق و مشرب او
سازگار نیست لکن هر که گفت مردی صالح و کثیر الخیر در راه تجرد و خوش صحبت و نیک معاشرت بود و
بقول حریری صاحب مقامات چنانکه در ذیل ترجمه ابن خطیب ترجمه میشد تعداد آن توصیف بسیار بود
منیه دار ابن عمر ... کان و ... را ... توصیف ... بمقام ... او مناسب است

عمر بن نور الدوله شاهنشاه بن ایوب کنیت او ابو سعید و ملقب بملک المظفر تقی الدین و صاحب حماه و برادرزاده
سلطان صلاح الدین است و از مرتبت پدرش شاهنشاه در حرف شین یاد کرده شد ابو سعید مردی دلیر و جنگجوی و شجاع
و بر آنکه بود در جنگها بر روز در وقایع و معارک حاضر میشد و بر روز بود و جنگهای او با مردم فرنگ مشهور و معروف است
او در جنگها دلیر بود و در تواریخ برای آن علامات و دلالات دارد و او در خیرات و مبرات نیز بهره داشت
از جمله مدرسه منازل العز است در مصر و کفته اند از تخت سرای شیخ ها و جوبس ... الاشمار ...
و وقف کرد آنجا را مدرسه جهت فقها و بلاد آن را اقطاع و موقوف آنجا گردانید و هم او در آنجا
مدرسه ایست از برای شافعیه و یکی مالکیه از برای اینجا مدرسه نیز موقوفات بسیار قرار داشت و هم کامل صاحب
بلاد شرقیه در آنجا مدرسه بنیان کرد و با دانایان و درویشان و نیکان بسیار نیکی و احسان میفرمود و از
جانب عم خود صلاح الدین در دیار مصر نیابت داشت و در بعضی اوقات صلاح الدین از مصر غیبت کرده بود
هم ملک العادل از جانب برادرش سلطان صلاح الدین در دیار مصر نیابت داشت و چون صلاح الدین در سال
پانصد و هشتاد و نهم که ... مصر که برادرش بود با لشکریان از مصر بخواند و تقی الدین مذکور در عشر وسط
سال مذکور بنیابت مصر نفرستاد پس از آن او را بسلطنت طلب کرد و پسرش ملک العزیز عثمان را حاضر شدند مذکور
در دیار مصر بنیابت ... و ملک العادل با او بود و این کار بر تقی الدین دشوار افتاد و میخواست بنهان عزیمت آن بلاد کند
لیکن یا ... شفقت از این کار ممنوع داشته و آن کار را زشت شمرد عتبی ... بس او ... که بقصد خدمت صلاح الدین

رفته بود در مرج الصفر حمص فوت شد در آنجا در بیست و دوم شعبان سال پانصد و هشتاد و هفت فوت شد و صلاح الدین
در اوقات او نیک عزیز داشت کشور حماه را بدو بخشید پس بعد از آن بمصر راه بر گرفت و بشهر منازکرد و از نواحی خلاط
توجه کرد تا آنجا شود جنگ آغاز کرد و مدت آن ... بود و در ماه رمضان سال
پانصد و هشتاد و هفتم جان بداد ... و بعضی گفته اند در شهر خلاط و میان فارقین جان بسپرد و او را بحماه
نقل کردند و در آنجا بخاک بردند و پسرش ملک المنصور ناصر الدین ابو المعالی محمد بن عمر بجای او نشست گفته اند محمد
در روز دو شنبه بیست و دوم ذیقعده در سال ... پنجم هجرت در حماه جان بسپرد ... بعد از آن
ترجمه کنیه ابن نیر ... در ترجمه ابو نصر احمد بن یوسف السلیکی المنازی شعر متعلق بمنازجرد ... خلاط
و بعد روم از ارمنیه در اینجا کلامی جمع کاف مینکارند و منازکرد میگویند و آن است منازکرد ... حرف خاء
و در اینجا ... است حماه بفتح حاء حطی ... حماه المراة است ... تخفیف ... و در این شهر
هم ... حماه ... عمارت ...
و در این ... است ... و ... حماه برون قلعه ... ست
ساق است و جمع آن حموات ... است حمه میگویند حماه شهری است بزرگ و کثیر الخیرات باطعمه فراوان و خوش
ارزان و بازارهای خوب و دیوارهای استوار و در ظاهر آن بازارهای بسیار و مسجد جامعی نیکو و شرف ... آن
در آن شهر معمور است و از ... آن ... است ... آب میکشند و بجای آنجا ... آب میرسد
و در یکطرف شهر قلعه بزرگ و عجیب است ... محکم است ... آن ... استوار است ...
که ... بلند ... ملک المنصور محمد بن تقی الدین عمر بن شاهنشاه بن ایوب عمارت ... نمود
و این شهر ... است ... روزگار گذشته ... ریخته شده ... چنانکه امرو القیس در این شعر گوید

تقطع اسباب اللبانة والهوى — عشية جاوزنا حماة وشيزرا

احمد بن الطیب ... مذکور ... بغداد ... که ... حماه ... قریه ایست ... دیوار
در زمین ... و هم ... آن ... و ... است ... آن ... آن
سیراب میکند ... آن ... و این کلام ابن الطیب ... حماه ... قریه
است و احمد بن یحیی بن جابر ... ابو عبید ... حمص ...
جانب ... صلحا ... راه حماه پیش گرفت و مردم آنجا ... مطیع ...
... ایشان مصالحه ... خراج ... ایشان ... ایشان ... و از آنجا بسوی
شیزر رفت و در آنجا نیز بهمان مصالحت ... و عبد ... المستنجد ... در ملک المنصور محمد بن تقی الدین

و حسب حماة این شعر را نوشته گفته است

ما كان يصلح ان يكون محمد　　بحماة لعلة في دينه
وقد استعفت منه القضاة بعزها　　من حبة [illegible]

و در درون حماة قلعه محکمی است و در حماة دولابهای [illegible] شریف است و میان هر یک از حماة و حمص و معره و سلمیه یک روز راه است و میان حماة و شیزر نصف روز راه است و میان آن و دمشق از راه کاروان پنج روز راه است و میان آن و حلب چهار روز راه است و جماعتی از علما و ادبا منسوب بدانجا اند از جمله قاضی القضاة بغداد ابوبکر محمد بن المظفر بن بکر بن عبد الرحیم بن سلیمان الحموی شامی معروف است و در سال چهار صد در حماة متولد گشته و در چهار صد و هشتاد و هشتم در بغداد وفات کرد و او از ابو الطیب طبری فقه صحبت [illegible] و از ابو القاسم بن بشران و ابو طالب بن غیلان و غیر ایشان روایت کرد و عبد الواحد بن بابک [illegible] از روات حدیث [illegible] ابو عبیده در سال [illegible] هم از کشتن [illegible] فراغت یافت و از آنجا بسوی حماة راه برگرفت و [illegible] در سال [illegible] قبل از کشتن [illegible] حماة [illegible] چنانکه تفصیلش در تواریخ مشروح است [illegible] آمده [illegible] در جزیره [illegible] میان [illegible] و شام واقع است و میان آنجا [illegible] فرسنگ است و [illegible] که آنجا [illegible] است [illegible] ابن البلدی [illegible] بن جریر [illegible] گفته است [illegible] در زمان [illegible] سال [illegible] نسبت بدان را [illegible] و جماعتی از متقدمین و متاخرین منسوب [illegible] از جمله متقدمین [illegible] حافظ عبد القادر بن عبد الله [illegible] گفته است [illegible] در [illegible] متولد گشته [illegible] در موصل رفته [illegible] و از تحت غلام یکی از مردم موصل بود [illegible] آزاد کرد و او طلب علم [illegible] و مسموعات [illegible] و در طلب حدیث از جزیره بسوی شام و مصر سفر کرد و در اسکندریه از حافظ ابو طاهر سلفی استماع نمود و در عراق درآمد و از ابن [illegible] سماع نمود و [illegible] استاد [illegible] استماع نمود و در [illegible] درآمد و در [illegible] استماع کرد و آنگاه بموصل مراجعت کرد و در دار الحدیث مظفریه [illegible] حدیث کرد و در آخر کار در حران [illegible] و در سال [illegible] ابو [illegible] میلادش در [illegible] و هشتم بوده است [illegible] در طلب علم سفر کرد [illegible] نمود [illegible] مسجد حران [illegible] ابو الفرج [illegible] گفته است

ابو محمد حمزه بن [illegible]

ابو محمد حمزه بن [illegible] از اهل عراق [illegible] رسیدم [illegible] شنیده [illegible] از آن [illegible] گذشته [illegible]
من اقبال ذي الفطنة اذا ركبته المحنة انقطاع الحيوة وحضور الوفاة واشد العذاب تطاول الاعمار في ظلّ الاقتار [illegible] مردم [illegible] روزگار [illegible] در رسیدن [illegible] روزگار [illegible]
این اشعار مکتوب گفته بود

ورب حية اسرف منازلها النهى　　ونفس فالت بالمكارم والنهى
وقد كنت ذا آل ومرو مسرية　　فبلغت الايام في سعة الرها
ولو كنت صعروفا بها الدام لها　　ولكنني اصبحت ناعرنة بها

[illegible] این شعر [illegible] در نظر [illegible] و عبد الله بن قیس الرقیات این شعر انشا کرده است

فلو ما كنت اروع ابطحيا　　ابي الضيم مصحح الدنار
لو دعت الجزيرة قبل يوم　　تبني القوم اطهار الغبار
فقد الشام مقامك [illegible]　　وتقلب منها سعف الدوار
وقد ملات [illegible]　　الى عليا قامة فالرهار

و این [illegible] نسبت شراب [illegible] این شعر انشا کرده است

سقتني بعقبار دريانة　　متى ما تلين عظامي تلن
رهاوية مترع دونها　　توجع من عود وعر من

و در سال [illegible] عمر بن خطاب [illegible] و این حکایت [illegible] از [illegible] جنگ [illegible] مردم [illegible] خویش [illegible] جنگ [illegible] از [illegible] لشکر [illegible] جنگ [illegible] از کسی [illegible] جنگ [illegible] و [illegible] گفته [illegible] جنگ [illegible] و فرزند [illegible] جنگ [illegible]

قصد دروازه تونک کرد ایشان و تعصب قلعه سوقیف پس از آن مرطوس در طریق آن بود عبور کار بر چگونه دید تیز
سوی عیاض فرستاد خواست که مصالحه شد او نیز اجابت کرد و نوشته از برای مصالحه نگارش ماکوبان پیمان بود
رفته بنام بود آنگاه درهم بود و در میان لشکر این آوازه در افکنده ها مردم را [illegible] و کار از آنجا گذشت
و تنگی بود و درنه ده در آمده یکسی منجی بر ایشان یاد مرطوس عیاض برگشته صحرا ده کفار گرسنه بودند
بوستانها را ایشان بیداد بیکو قسم روزی چند در کار تدبیر بجهت آنکه مرطوس خواست و دانست که بی خوردنی
و خوردنی نکو جست و به توبیک اوشده گفت بیرون بیگار و گاه بیهانه در افزاد آمد عیاض گفت امرطوس لکه
پیچ دهی وفی بیهانه تا که بگیر یکی تو درآمدیم روا بود بخوان خوش می خواست زر تو بنج محکم شده بترک عمرو از
کشتن حبیب المعروف بطریق آنکه عمر بن خطاب سوی مهمانی نخواند عمر خواست رود زود رفته مرطوس بجهانه
بار بود سر مردم و گفت الکفره فانکار خود زود رفتن بزرگان لشکر سوی ایشان رفت نیز اجازت داد گفت
این کار را بر لشکریان فانکار زنیم فقط اگر خواهند چنان کنند بر سر شهر که او بنفرمود عیاض گفت چنان انکار بشود
بتو روز ما بر ایشان روز کار نیست و این کار از آن ابدا چه نیکی نباید بیچ بیم نکرده ما نوشته پیمان نامه با تو اقرار
نکنیم الحمد برای بیچ خیانتی جویم و این اندیشه ها سوی مرطوس نامه و هم گفته این نخستم از گروه ترسایان
از نیز دیگر عیاض شد و از لشکر ایشان گفته است عیاض بود با بیم که ایشان شده گفت تا تو بیچ گفت
نیست گفت ازید تو زیر گفت اگر خواهی بیچ خواهم گفت اگر خواهی تو بود از کسی خود بود و بخشش او
اندر ایشان گفت از آهن ترسایی مرد توم حجر این بعد الف ر کفر پس آن زن خود بود لب از او که بود
عیاض فرستاد و عیاض گفت که نقضه او و عهد او بسی از روز چند در آنجا ماند از طرف زید و نیز الف ابن بزرگ
ارطاة با لشکری بیاورد و عیاض او را راه برگرفته سوی حران حیله کشته چنانکه در تواریخ مشروح است
خلاط بکسر اول و در آخر طا بلدیست معروف که شهر آبادیست در روم با خیرات و برکات و میوهای خوب است و از
جمع آن شهرهایی است که بدست عیاض بن غنم گشوده شد و عیاض بن غنم از جزیره بسوی خلاط راه برگرفت با
بطریق آنجا کار بمصالحه رفت و از جزیره برآن مسجد و بلاد شام فرستاد و این شهر قصبه ارمنیه و آنجا
دو قلعه و میوها و آبهای گوارا دارد و زمستان آنجا بسیار سرد ضرب المثل است و هم در آنجا ماهی است
در آبهای مانند بر آبی دو میان لب بر و معروف دارد و از آنجا بجهت تجارت میبرند و از آن ماهی در بلخ
دیدم و هم شنیدم که از آنجا به غزنه میبرند با آنکه در میان غزنه و خلاط چهار ماه راه است و این دریاچه از جمله
عجب است این بعید گفته است که از شگفتیهای جهان دریاچه خلاط است چه در هر سال ده ماه در آنجا ماهی
پیچ بیرون و جنبش بپیدا نمیشود آنگاه در دو ماه ماهی پیدا میشود بخار آید و صید کنند اکر آنگاه در قصد

گذاری ملکت خود سوی طلسم کرد از بلیناس اطلسم نیز بیکی دو صاحب طلسمات بود بعد از ارمینیه و شاه ارمن بحیره
۴۷۰ خلاط رسید آنجا را طلسم کرده ماهیان بیرون آن نگارش یافت و در بعضی نسخ اتفاق اخلاط با همزه نوشته شده
ابو اسحق و درست نیست چنانکه صاحب قاموس بیکی خلاط بکسر خا آبادیست در ارمینیه و خلاط بروزن انگار بر نیست
عمرو بن عبدالله السبیعی و مرج الصفر با تشدید نیز است در دمشق و الصفر مرج نیز زمین کشتی برکه و مرغزار است و الله اعلم
[illegible]
قیح

عمرو بن عبدالله بن علی بن احمد بن محمد بن السبیعی الهمدانی الکوفی کنیتش ابو اسحق و از تابعین است
حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام را ملاقات کرده و هم ابن عباس و ابن عمر و غیر ایشان را از صحابه دریافت و اعمش
و شعبه و ثوری و غیر ایشان از وی روایت داشته اند و ابو اسحق نیز بسیار روایت میکرد در سالی که انقلاب عثمان رضی الله عنه
متولد شده و در سالی که بود [illegible] سنت داشتم و [illegible] ولادت [illegible] و فات [illegible]
صحیح [illegible] وفات او در سالی که [illegible] دانسته اند [illegible]
و علی [illegible] نسبت سبیع است [illegible] از همدان و [illegible] بطنی از همدان [illegible] و ابو اسحق [illegible]
۴۷۱ [illegible] چنانکه حضرت [illegible] علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام دیدم که [illegible] خطبه [illegible]
ابو عثمان ابن مبارک گفت [illegible] بعد از وفات او [illegible]
عمرو بن عبید الزاهد المتکلم
قفد

عمرو بن عبید بن باب المتکلم الزاهد المشهور کنیتش ابو عثمان و از موالی بنی عقیل آل عرادة بن یربوع بن
مالک است و جدش باب از اسیران کابل از جبال سند است و پدرش عبید [illegible] و جانب شرطه بصره را مدتی
داشت از این رو مردمان هر وقت عمرو با پدرش میدیدند میگفتند این بهترین مردمان و پسر بدترین مردمان است
پدرش میگفت راست میگویند این ابراهیم علیه السلام است و من آزرم و هم پدرش میگفت [illegible] البصرة عمرو با حسن
بصری آمد و شد میکرد [illegible] او خوب [illegible] از غلو و [illegible]
و [illegible] مجلس عمرو در زمان خویش شیخ معتزله بود و این پس در ترجمه واصل بن
عطا سبب اعتزال و وجه تسمیه معتزله [illegible] مذکور میشود و عمرو مردی گندم گون و [illegible]
[illegible] حسن بصری [illegible] عمرو بن عبید [illegible] در جواب سائلی گفت سألت
عن رجل کان الملائکة ادبته و کان الانبیاء مربته ان قام بامر قعد به وان قعد بامر قام به وان
امر بشیء کان الزم الناس به وان نهی عن شیء کان اترک الناس له ما رایت ظاهرا اشبه بباطن
منه ولا باطنا اشبه بظاهر منه [illegible] از مردی پرسش کرده که فرشتگانش [illegible] و پیغمبرانش
پرورش [illegible] اگر [illegible] آن کار را [illegible]
نشسته [illegible]

و در آنچه با خواسته نه دولتی لکن لذا از همه کس برکشته تر و ما کمانه تر است یعنی با وام کردایشان است و از دو چیز کرمان
پنج بهر دولتی بود نه یم ده بهر دولتی یکی ترا پنج از بهر دولت او بهر خدا او و پنج در دولتی بود نه یم ده بهر دولتی چنانکه ترا باشد
از دو دست او بهر دولت او یعنی ظاهر آنچه بر او ظاهر باطن و باطنش چنانچه ظاهر است و دل و زبانش یکی است و در آن ایام
و عبد الله بن عمر بن عبد العزیز والی کنار عراق بود و بامر خویش بیست و پنج تنه و در بصره حاکم بیست [illegible] علم و حاکم عراق
مردم بصره او را به توبیخ و طعن [illegible] پرسش [illegible] پس عامل او کردی [illegible] گفت هم برو تو یک
عمرو بن عبید با ایشان بود او نیز حاضر جماعت و عازم خدمت [illegible] عمرو [illegible] شب [illegible] او را
خدمت عبد الله بن عمر راه بر کرد عمرو گفت اگر عبد الله [illegible] از او [illegible] خلیفه
پس چشم برگشت [illegible] چگونه گویند [illegible] خواهم گفت [illegible]
و اندر [illegible] از وقتی او چشم بر داشت و این عبد الله بن عمر [illegible] در بصره بود
به این [illegible] معروف [illegible] مشهور است [illegible] و بر عبد الله بن عمر بن عبد العزیز بن مروان الاموی [illegible]
ابن [illegible] بنی امیه است با ابراهیم بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس معروف به امام
کرفته [illegible] زندان [illegible] و در سال [illegible] او [illegible] عمرو بن عبید در زمان خلافت
ابو جعفر منصور بود و آمد [illegible] پیش از خلافت [illegible] ابو جعفر [illegible]
ابو جعفر [illegible]
آنچه این امر خلافت امروز در دست تو است اگر در دست دیگری بودی [illegible]
[illegible]
[illegible] غفلت باش [illegible]
کز خبر عمرو [illegible] ابو جعفر [illegible] ده هزار درهم [illegible] گفت مرا بدان نیاز نیست
گفت [illegible] منصور [illegible] گفت یا امیر المؤمنین
[illegible] منصور [illegible] گفت این جوان کیست منصور گفت
[illegible] مهدی است فقال اما والله لقد البسته لباسا ما هو من لباس الابرار و
سمیته باسم ما استحقه ومهدت له امرا امتع ما یکون به اشغل ما یکون عنه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] گفت آری [illegible] چشم [illegible] منصور [illegible]
[illegible] منصور گفت اگر [illegible] عمرو گفت آنچه [illegible] کشته منصور [illegible]
او راه بر گرفت و این شعر گفت

کلکم یمشی روید کلکم یطلب صید غیر عمرو بن عبید

گویند [illegible] طلب علم [illegible] تا بشنه [illegible]
[illegible] عمرو بن [illegible] و [illegible] محمد بن عبد الله بن الحسن بن
الحسن بن علی بن ابی طالب صلوات الله علیهم اجمعین با ابو جعفر منصور خروج کرد و در بصره [illegible]
[illegible] ابو جعفر [illegible] عمرو بن عبید [illegible]
[illegible] ابو جعفر [illegible] عمرو [illegible]
[illegible] ابو جعفر [illegible] در بصره [illegible]
[illegible] گفت [illegible]
[illegible] در بصره [illegible] کتاب التفسیر [illegible]
[illegible] تصنیف [illegible] و توحید [illegible]
[illegible] آن [illegible]

ثم قال اللهم انک تعلم انه لم یعرض لی امران فی احدهما رضاک وفی الآخر هوی لی الا اخترت
رضاک علی هوای فاغفر لی [illegible]
[illegible]
[illegible] عمرو بن عبید [illegible]
[illegible] منصور [illegible]

صلی الاله علیک من متوسد قبرا مررت به علی مران
قبرا تضمن مؤمنا متحنفا صدق الاله ودان بالفرقان
لو ان هذا الدهر ابقی صالحا ابقی لنا عمرا ابا عثمان

[illegible] منصور [illegible] مرثیه گفت [illegible] مران [illegible]
[illegible] بصره [illegible]

بود منسوب به او اینجا نیز نقل شده و حدیثی هم عمرو با سند مرفوعا من آتاه الله الف ادب واز نفس او باب
تصحیف نحو مترجم گویا بغیر در کتاب مرآة الجنان میگوید و بعض از مورخین احوال عمرو بن عبید را چنانکه گذارش یافت
بر منصه اداء آنکه اصحاب در کتب اصول از وی نیز گفته اند بخاری او را تکفیر نموده بر نسخ او و اقوال او صد او نیز
قدریه صفت و در این باب سخن از این جهت طراز کم چنانکه طبری روایت کرده است که عمرو بن عبید میگفت تبت یدا ابی
لهب در لوح محفوظ ثبت است پس حجتی برای ابولهب نبوده و هم طبرانی و ملکی روایت کرده است که ... حدیث ابن
مسعود را بخاری و مسلم و ابو داود ترمذی روایت نموده اند و مشتمل است بر قول پیغمبر صلی الله علیه و آله و حق حذافی
هیچ یک ... است که ... چیزی از ... او مینویسند رزق و عمل و ... و ... او ... خلاف ... یا سعید کلام
و عمرو بن عبید میگفته است اگر این حدیث را از اعمش شنیده بودم او را تکذیب میکردم و اگر از ابن مسعود شنیدم او را
تصدیق نمیکردم و اگر از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم میگفتم پیغمبران ... جنین چیزی ... میفرمودی اینها است
اگر چنین است پس برای ... که چه ... خلاف ... و اگر ... از ... است ... حسبنا الله و نعم

۴۷۲ ابو بشر عمرو بن عثمان الملقب بسیبویه النحوی قفه

الوکیل و نسئله الاستقامة والهدایة و نعم ... عمرو بن عثمان بن قنبر کنیتش ابو بشر و ملقب بسیبویه و مولی
بنی حارث بن کعب و بقولی ... ال ربیع بن زیاد حارثی است در علم نحو اعلم متقدمین و متاخرین است و کتاب
که در ... او در این علم وضع کرده ... تصنیف کرده است و هم جاحظ روز از آن کتاب سخن ... و ...
در علم نحو چنین کتابی نوشته است ... عیال ... او ... و هم جاحظ گفته است ...
آن اندیشه ... کتابی را ... مستقیم ... میکنم ... کتاب ... او ... چیزی از
کتاب سیبویه ... و ... در ... او ... نبود ...
... از ... کتاب ... مرده ... چیزی از این ...
محبوب ترین ... در ... تواریخ ... جاحظ ... پس از آنکه ... او ...
... جاحظ او ... از کتاب سیبویه ... که ... این ... کتاب
... است جاحظ ... که ... کتاب ... و ... عمرو بن بحر الجاحظ
... که ... تمام ... از ... نسخ جلیل و عزیز است
پس آن کتاب ... او ... از ... سرور ... و او ... در این کار ... حمید ... سیبویه
علم نحو را از خلیل بن احمد ... از ... و از عیسی بن عمرو و یونس بن حبیب و دیگران فرا گرفت و لغت
را از ابو الخطاب معروف باخفش اکبر و غیره اخذ نمود و ابن نطاح گفته است که روزی خلیل بن احمد نحوی
در ... سیبویه ... خلیل گفت مرحبا بزائری که ... او ... و ...

عمرو

حاضر شد و ابو عمرو مخزومی میگوید ... ابو عمرو ... خلیل بن احمد ... مجالست داشت ... خلیل او ... جز سیبویه ...
و چون ... سیبویه از بصره به بغداد آمد و در آنجا ... کسائی ... در ... هارون الرشید داشت و در میان سیبویه و کسائی
اجتماع و مناظره ... و ... شرح آن ... که ... عرب هیچ
کنت اظن ان العقرب اشد لسعة من الزنبور فاذا هو ایاها ... و ... کسائی ... زنبور ...
پس ... کسائی ... سیبویه ... غیر ... فاذا هو هو
... و ... سیبویه و کسائی ... عرب ... کلام ... آن
... از مردم عرب ... او ... و ... کلام ... او ...
... و چنین ... در این ... که ... سیبویه ... این عرب را ...
... عرب ... چنین است و سیبویه گفته است ... که ... عرب ...
... و ... جز طریق ... این ... او ... مجلس ...
... عرب ... سیبویه ... کسائی ... جواب ... کدام ... عرب ... جواب ...
... کسائی ... عرب ... سیبویه ... و کسائی ... نحو
نیز ... عرب ... و ... گفت الصواب مع ... کلام ...
نحو ... است ... کسائی ... کلام عرب ... سیبویه ...
... پس از بغداد ... و ... فارس ... و در قریه ای از قرای
شیراز ... او ... در ... و ...
و در ... که ... او ... کرده است و وفات او در بصره ...
... و ... ابو الفرج ابن جوزی گفته است وفات او در ...
... سیبویه ... و ... خطیب در تاریخ بغداد ... روایت کرده است که
مرگ سیبویه ... و ... قبرش ... و بعضی گفته اند ... وفاتش در ... مذکوره ... وفاتش در ...
ابو سعید طوال الحدیث گفته است ... سیبویه ... دیدم ... آن سلیمان بن یزید العدوی است

ذهب الاحبة بعد طول تزاور   ونأی المزار فاسلموك واقشعوا
تركوك اوحش ما تكون بقفرة   لم یؤنسوك وكربة لم یدفعوا
وقضی القضاء وصرت صاحب حفرة   عنك الاحبة اعرضوا وتصدعوا

و ... سیبویه ... گفته است ... سیبویه ... در نوجوانی ...

میشنیدم از آنکه من او دخیل نجا حد علم نحو فرا گرفته لذا بسیار دوانزهت و از وی شنیدم که در نحو تکلم مرکنی بزاره
سیبویه زبان او اندک کرتیغ بعهشت و در کتاب او نظر کنم از آنان که لعثمن بلیغ تر بود و ابو زید انصاری گفته است که سیبویه
در عربی بود در مجلس من حاضر میشد و او لب تو گیسو بود و هر وقت میشنیدم میگفت حدیث کرد مرا کسیکه و ثوق بعربیت او
دارم و ثوق دارم مقصودش ابو زید است که سیبویه این قول را در قرابت منقبه

اذا بل من دابه ظن انه — نجا وهو الذی هو قاتله

و سیبویه بکسر سین مهمله و کسر یا حطی و فتح بای موحده و واو و کسر یای حطی و هم از آن یا ساکنه است و با تو آنث البه
خوانده میشود و این لقب فارسی است و معنی آن در عربیه رایحه التفاح است یعنی بوی سیب و ابن عباس گفته که این اسم و امثال
این بود مثل نفطویه و عمرویه و غیر از اینها بدین گونه ضبط و ثبت نموده و عجم سیبویه بضم بای موحده و کسر واو و فتح یای حطیه
چه لیکن ان مکروه میدانند و در آخر کلمه ویه بمعنی چه این لفظ را بعربی ندبه و زاری است و ابراهیم الحربی گفته است این اسم را از او سیبویه
گفته اند که گونه او مانند سیب بود و در نهایت جمال بود و مترجم گوید از بعض ثقات شنیدم که شیخ ابو عبدالله ابراهیم بن محمد بن عرفه
و الملقب به نفطویه شرح این لقب کرده است محمد بن عبدالله بن یوسف بن هشام انصاری در کتاب مغنی اللبیب در حرف
الف در بحث اذا الفجائیه اذا را از ظرف مفاجات است مختص بجمله اسمیه است و محتاج بجواب نیست و در ابتداء کلام
واقع نمیشود و معنی آن حاضر بودن حالت است و اراده استقبال نمیشود مثل خرجت فاذا الاسد بالباب یعنی بیرون رفتم
و حال آنکه شیر بر در بود یعنی ناگاه شیر بر در بود و از این است قول خدای تعالی فاذا هی حیة تسعی یعنی موسی علیه السلام عصا را انداخت
پس ناگاه مار شتابان بود و این اذا نزد اخفش حرف است و ترجیح میدهم کلام اخفش را قول او انی خرجت فاذا ان
زیدا بالباب بکسر ان زیرا که ما بعد ان در ما قبل عمل نمیکند و اگر اذا در اینجا حرف باشد و اسم نباشد جاری مجری علامت
در اذا خبر نیست و ما بعد ان است عمل تغییر داده و در اینجا صحیح نیست که این خبر باشد زیرا که بعد از ان واقع شده است
و ما بعد ان در ما قبل عمل نمیکند اما اگر حرف باشد محتاج بمتعلق نیست و مبرد گفته اذا ظرف مکان است و زجاج ظرف
زمان شمرده و شلوبین از ایشان کلام سابق جواب داده است که ظرف است و حالت است در ظرف با اینکه ان مکسوره منصوب
بمعنی کلام بعد ان در آن است پس جایز است در مکسوره بودن ان هر گاه اذا مسبوق بود اذا حرف مفاجات
گفته اند در عمل کردن ظرف است و تقدیر ان در خرجت فاذا ان عمرا منطلق این است فاذا الطلاق عمرو ان
منطلق و در این وقت مبتدا محذوف خواهد بود و ما بعد آن تفسیر آن است و دلالت بر آن دارد و اینکه
گمان میکنند از دلایل این است که اگر مفتوحه باشد هم درست است اذا ترجیح خواهد داشت زیرا که ان مفتوحه با معمول
مبتدا خواهد بود و خبر آن در تقدیر است حاضر اذا میشود زیرا که ما بعد ان مفتوحه کاملیکه معمول ان باشد میتواند در
ما قبل عمل نماید از قبیل که ان مفتوحه مصدر است و ظرف نیست که ظرف مکسوره را دارد و واقع میشود و اینکه گفته شد اگر

معمول ان باشد

معمول ان باشد میتواند در ما قبل عمل نماید از باب آن است که معمول در ما قبل عمل نمیکند زیرا که موصول حرفی است
و اگر در حیز صله باشد بر موصول مقدم نمیشود و این با الکلیه اخفش بلکه اعتبار گفته است اذا حرف است و این جمهور
تصدیق برده که منصوب است ظرف مکان دانسته و زمخشری و زجاج گفته ظرف زمان است و مذهب سیبویه و ظاهر کلام
سیبویه است که منصوب است عامل ظرف و تقدیر او لفظ مفاجات است و قرار و هم در قول خدای تعالی ثم
اذا دعاکم دعوة گفته است که تقدیر چنین است ثم اذا دعاکم فاجاتم الخروج فی ذلک الوقت و دیگری در این قول
ابو البقا گفته است و اصحاب آن قول اینکه خبر مذکور است در مثل خرجت فاذا زید جالس یعنی جالس خبر است
ناصب با خبر مقدر است در مثل خرجت فاذا الاسد بالباب خبر است و این بر تقدیر یعنی اذا ظرف زمان است و اگر
اذا را خبر مقدم بدانند و اسد را مبتدا مؤخر عامل مستقر یا استقرت است لکن در قرآن در همه جا خبر اذا مقدم و مذکور است
مثل قول خدای تعالی فاذا هی حیة تسعی صاحب مجمع البیان گفته اذا در اینجا ظرف مفاجات است و ظرف مکان است
و مقدر این است فبالحضرة حیة تسعی و تسعی صفت است و این دلالت دارد بر اینکه اذا در اینجا مفاجات
بمعنی حضرت است زیرا که اگر ظرف زمان باشد جمله خبر واقع شود و حمل اذا بر حیث است در آن عمل کند مضاف الیه در مضاف عمل
نمیکند بالجمله ابن هشام میگوید در دو جا گفته خرجت فاذا الاسد تو میگویی مبرد صحیح است در خبر یعنی فبالحضرة
الاسد لکن زمخشری چنانکه میگوید این قول مبرد در همه جا مطرد نیست یعنی در جمیع مواضع اذا مفاجات زیرا که در مثل
خرجت فاذا السبع بالباب اینجا معنی بالباب یعنی فبالمکان السبع بالباب و همچنین این قول مبرد و قول
زجاج درست نیست زیرا که زمان مخبر به از جثه نمیشود و همچنین اخفش خبر جایز نیست زیرا که اخفش میگوید اذا مفاجات
حرف است حرف مخبر به و مخبر عنه واقع نمیشود اما اگر بگویی خرجت فاذا القتال در این صورت نزد مبرد و قول
مصدر است غیر از اخفش اذا را حرف میداند خبر یعنی اذا را جایز دانسته یعنی در صورت ظرف بودن اذا
میتوانند خبر باشد زیرا که اسم حدث بود اسم مخبر به و مخبر عنه واقع میشود و میگوید خرجت فاذا زید جالس یعنی
برفع و جالسا بنصب و مترجم سیبویه و کسانی در اینجا است بالجمله اگر مرفوع بخوانی خبر این است که خبر زید باشد و اگر
منصوب بخوانی خبر این است که حال باشد و خبر اذا خواهد بود در صورتیکه ظرف مکان باشد و اذا لفظ خبر
نیست زیرا که اگر زمان باشد مخبر به از جثه نمیشود و اگر حرف باشد از اصل مخبر به و مخبر عنه که ظاهر بود آن فایده بود و اذا
با اینکه ظرف زمان باشد خبر واقع شود در صورت تقدیر نمودن مضاف محذوف در مثل خرجت
فاذا الاسد یعنی خرجت فاذا الحضور الاسد و اینجا مسئله زنبوریه معروفه در عرب گفته قد
کنت اظن ان العقرب اشد لسعة من الزنبور فاذا هو هی در صورتیکه خبر مرفوع باشد و اینجا مجرور است
در صورتیکه در حال واقع شود و اگر خبر باشد مخبر به از جثه باشد و در این صورت اذا ظرف مکان باشد یا ظرف

زنان نیز در صورت تقدیر مضاف محذوف چنانچه مذکور شد و این وجه را سیبویه انکار کرد و گفت که ذی لا تنحو دایم تمام
این جزو مبنی طرفین مذکور داشته است و سیبویه گفتست را بکسر اول و جزء بمنزله قرار داد آن که هست اول با
کس که بکسائی قائم کند و در این سوال بعض ابهام معنی زنبور و عقرب کسائی جنون باعث قرار و خلف او کسی است او شد نیز و خلف
مسئله چند از وی پرسید کو و سیبویه جواب داد و خلف میگفت خطا دیگر آنچه سیبویه گفت این از نحو اوست قرار مردود
نکرد و گفت این مرد بعض خلف عجب و صورت داد و بعد از آن فراء رسید از وی پرسید سیبویه با فراء گفت فراء گفت دیگر باره
تجدید نظر فرمای که نیست از آنکه جواب کسی سیبویه گفت من تعجب تا این کسی که نشود بعد از آن نکنم پس کسائی گوید امد
و با سیبویه گفت از او پرسش نمایم یا تو از من سیبویه گفت تو بپرس و کسائی از وی سوال مذکور پرسید سیبویه گفت فاذا هو
هی و تجویز ضمیر منصوب نمود و کسائی از جهت این مثال مانند خرجت فاذا عبد الله القائم برفع یا قائم بنصب پرسید سیبویه
گفت در همه جز رفع جایز نیست کسائی گفت در جمیع این امثال رفع جایز است و هم نصب و آنکه در زمین او جمع شد الکسائی
رفت و کسائی جز نصب را تجویز نکرد و صحیح نیست زیرا که اگر چنین میگفت سیبویه از آیات قرآن در رفع دلالت شده
شاهد آورد و او را تخطئه میکرد بلکه صحیح همین است که این مقام میگوید و کسائی این همه و امثال آن را جایز میداشت الجمله
بحری ایشان گفت تا در این مسئله اختلاف کردید و هر یک رای از خود نهادند پس کدام کس در میان ما حکومت کند
کسائی گفت اجماعت عرب حسنه در باب سرای تو مستند و اهل هر دو بلد یعنی بصره و کوفه از ایشان شنیده اند ایشان را
حاضر کنند و برای بحری حکم کنند بانصاف فرستادن ایشان را حاضر شدند و پرسیدند و ایشان با کسائی موافقت کنند
و سیبویه خاموش و ساکن گردید و بحری ده هزار درهم بدو عطا کرد و سیبویه بسوی فارس شد و در آنجا زیست تا برد
و بسوی بصره باز نشد و در ایشان بعضی گفته اند که عرب رشوه گرفته و یا آنکه ایشان تقدیم کسائی را تو بیک میدانسته
و با او موافقت کرده و بعضی گویند که ایشان گفته قول کسائی صحیح است لکن زبان ایشان تطلق نتواند و سیبویه گفت
اینها را لوای ده بدین طریق تکلم نمایند ایشان گویند که نکنند و ابو الحسن حازم بن محمد بن حسن بن
محمد بن خلف بن حازم الانصاری قرطاجنی نحوی ادیب معروف و در نظم و نثر و نحو و لغت و عروض و علم بیان
و بدیع و قافیه حجت فرید و وحید بود در ادب ولایت و شعر مجرب مشهور شد و در آن مرتبه نسبت بالاتر
در میان لیست و مرتبه و احکام در حصص منظومه در نحو داد و نسبت این واقعه این
مسئله در رشته نظم کشیده و بجز از فایده نیست بدان که آن بیت هیچ الحال مطلب و مسئله معلوم کنند

شرح قصیده زنبوریه

وَالْعُرْبُ قَدْ تَحْذِفُ الْأَخْبَارَ بَعْدَ إِذَا إِذَا عَنَتْ فَجْأَةَ الْأَمْرِ الَّذِي دَهَمَا

عرب بضم عین و سکون را مقدم عرب بفتحتین است و مخفف هم بتاء و تانیث ذوی داد و کسائی ایهام
عرب گوینده و اعراب بکسر بادیه گوینده و در اینجا از ذکر آن اذا مراد لفظ آن است عنت فعل ماضی

قصده بکسر

قصد و آهنگ است فجأة بفاء و جیم و همزه بر وزن عجله مصدر فجأه الامر است در وقتی بیک ناگاه او را رسید و دهما
شعر نیست است و دهم بکسر اول ضمیر است و از باب منع و سمع هر که مردود از وی گرفتی بنوعی است و الف
آن از باب اطلاق و اشباع است که مقصد مهم الامر و مبهم الخیر بعض فرود رسید او را آن امر

وَرُبَّمَا نَصَبُوا بِالْحَالِ بَعْدَ إِذَا وَرُبَّمَا رَفَعُوا مِنْ بَعْدِهَا رُبَمَا

ربما بتشدید اول قلیلا نصبوا یعنی عرب نصب میکنند بر اراده حالی بانکه حالی بعد از کلمه واقع جز از اذا مفاجاتیه است
جز از آنکه رفع حاصل است و جز اذا الفجائیه هست پس میگویند فاذا زید جالسا بنصب و ربما دوم در آخر بیت بتخفیف است
و از نصب با آنکه ربما اول مثبت است و مفعول نصبوا محذوف است یا ربما بعد ظرف است از بعد آن و ما مصدریه است

فَإِنْ تَوَالَى ضَمِيرَانِ اكْتَسَى بِهِمَا وَجْهُ الْحَقِيقَةِ مِنْ إِشْكَالِهِ غَمَمَا

فان توالی یعنی اگر در یک کلمه واحده تتابع نمایند اکتسی بهما یعنی اکتسی بهما وجه الحقیقه من اشکاله مراد از لفظ است
غمما بر وزن قرس جمع غمام بر وزن کتاب که از اشکال و پوشیده بحقیقت است و مراد بحقیقت حق در یعنی مراد
ضمیر مرفوع یعنی ضمیر اول مرفوع و ثانی منصوب است چنانکه که در این است و بدر اعرابیه است متعلق است
بالکسر و غمما مفعول اکتسی است و من اشکاله حال از غمما است و مراد بحقیقت چنان است که مذکور شد

لِذَاكَ أَعْيَتْ عَلَى الْأَفْهَامِ مَسْأَلَةٌ أَهْدَتْ إِلَى سِيبَوَيْهِ الْحَتْفَ وَالْغُمَمَا

لام در لذاک از بهر تعلیل است و ذاک اشاره بکثرت است و معنی سبب این اشکال اعیت یعنی عاجز ساخت
کناد بعض صعب مسئله چه عجز یعنی عجزات یعنی متحقق کرد و عاجز آنها و معنی اینکه مسئله بر این وجه است در علم
معنا الکسا افهام و این مسئله از ادراک حقیقت امر عاجز شد اهدت فعل ماضی است از اهدا و معنی فرستادن
هدیه است علی سیبویه الحتف با حاء مهمله و تاء فوقانی بر وزن فلس یعنی مرگ است چه بعضی اعتقاد
آن است که سیبویه در این اندوه و غصه هلاک شد و غمما بضم غین معجمه بر وزن صرد جمع غمه است که یعنی حزن و اندوه
حاصل بعض در این مسئله مقصود است در شرح این است که افهام عاجز شد و از این غم و اندوه سیبویه جان بداد که بگفت

قَدْ كَانَتِ الْعَقْرَبُ الْعَوْجَاءُ أَحْسَبُهَا قِدْمًا أَشَدَّ مِنَ الزُّنْبُورِ وَقْعَ حُمَا

عوجاء بفتح عین مهمله و واو و جیم بر وزن حمراء مؤنث اعوج است و از این عقرب گوینده و عقرب معروف و بط
بود خلق عوجا گوینده و نیز بوسطه اعوجاج دم معروف است احسبها بصیغه متکلم یعنی الظنها است و قدما بکسر قاف
و سکون صفت زمان محذوف است ای زمانا قدیما مع ذلک الزمان و زنبور بر وزن عصفور معروف است و جمع آن
زنابیر بر وزن دنانیر است وقع بسکون قاف مصدر وقع یقع است و در اینجا مفعول ثانی احسبها است و حما
بضم حاء مهمله و قصر آخر جمع حمه است یعنی زهر کژدم است و اصل در آن حموا و حمی میباشد

۱۱۰

وَفِي الْجَوَابِ عَلَيْهَا هَلْ إِذَا هُوَ هِيَ أَوْ هَلْ إِذَا هُوَ إِيَّاهَا قَدِ اخْتَصَمَا

فی متعلق اختصما و ع بمعنی عن و متعلق بجواب و ضمیر راجع بمسئله است و مراد از هو و هی منصوب است حاصل از جواب این مسئله که اذا [illegible] کذا [illegible] رعایت وزن شعر است و الف اختصما از برای اطلاق است و هر چند که بعضی لفظ ایاها و ضمیر غایب [illegible] مجهول باشد و مبنی للفاعل عن الف تثنیه است و فاعلش ضمیریست راجع به سیبویه و کسائی است و فی الجواب علیها ای المسئلة المذکورة هل اذا هو هی در این شعر لفظ این فقره جمله واحده [illegible] تا آخر مذکور است و ضمیر راجع به زنبور در عقرب است و هم چنین او [illegible] ایاها مراد لفظ این فقره است جمله واحده [illegible] مذکور و عقیده که [illegible] ضمیر هو منصوب

وَخَطَّأَ ابْنُ زِيَادٍ وَابْنُ حَمْزَةَ فِي مَا قَالَ فِيهَا أَبَا بِشْرٍ وَقَدْ ظَلَمَا

خطا [illegible] از تخطئه است و فاعلش ابن زیاد است و مراد از ابن زیاد ابو زکریا یحیی بن زیاد الاسدی معروف بفراء است و مراد از ابن حمزه علی بن حمزه کسائی [illegible] ما قال فیها یعنی در آن مسئله ابو بشر کنیت سیبویه [illegible] ضمیر والف ظلما [illegible] للفاعل [illegible] راجع با بن زیاد و ابن حمزه است و سیبویه مفعول است [illegible] زیاد و ابن حمزه در این مسئله سیبویه را ستم کردند [illegible] للمفعول [illegible] قلق است و ابو بشر [illegible] فاعل ضمیر است [illegible] ابو بشر [illegible] سیبویه [illegible]

وَغَاظَ عَمْرًا عَلِيٌّ فِي حُكُومَتِهِ يَا لَيْتَهُ لَمْ يَكُنْ فِي أَمْرِهِ حَكَمَا

غاظ [illegible] و عمرا [illegible] از غیظ است [illegible] متعلق [illegible] است و ضمیر در حکومته و لیته و لم یکن راجع بعلی است و ضمیر فی امره راجع بعمرو است و فی متعلق بحکما است و عمرو مفعول غاظ است و مراد از آن سیبویه است و علی فاعل غاظ است و مراد از آن کسائی است فی حکومته ای فی محاکمته الکسائی فی هذه المسئلة یا لیته ای لیت الکسائی لم یکن [illegible] حکما و حکم [illegible] میان دو کس است [illegible] در این مسئله که [illegible] حکومت [illegible]

كَغَيْظِ عَمْرٍو عَلِيًّا فِي حُكُومَتِهِ يَا لَيْتَهُ لَمْ يَكُنْ فِي أَمْرِهِ حَكَمَا

این شعر عکس [illegible] است و کاف صفت مصدر است ای غیظا مثل غیظ عمرو و یا حرف ندا است و منادی محذوف ای یا قوم لیت عمرو بن العاص لم یکن حکما فی امر علی بن ابی طالب علیه السلام و در این شعر علیا مفعول غیظ است و ضمیر در حکومته و لیته و لم یکن راجع بعمرو است و مراد عمرو بن العاص علیه اللعنة است و ضمیر فی امره راجع بامیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام است [illegible] عمرو بن العاص [illegible] حکومت [illegible] و این قصه [illegible] در [illegible] معاویه [illegible] شام [illegible] العمرو بن العاص قرآنها [illegible] نیزه [illegible] قرآن حکومت کنید [illegible] احکام [illegible] حکمین [illegible] و علی علیه السلام قبول [illegible] ابو موسی [illegible] از طرف [illegible] عمرو بن العاص [illegible] از جانب معاویه [illegible] حکم

کفیند

کفیند و در دومة الجندل حضور یافتند و عمرو بن العاص ابو موسی [illegible] گفت تو [illegible] [illegible] کس [illegible] که ابو موسی گفت [illegible] مصلحت [illegible] علی علیه السلام و معاویه را هر دو از خلافت خلع کنیم [illegible] از برای خلافت اختیار نماییم عمرو گفت [illegible] الصواب است [illegible] ابو موسی خلع علی بن ابی طالب علیه السلام و معاویه بن ابی سفیان [illegible] عمرو [illegible] و گفت انا [illegible] فان ابا موسى قد خلع عليا كما سمعتم وقد وافقته على خلع علي ووليت معاوية [illegible] ابو موسی [illegible] علی علیه السلام [illegible] خلع کرد [illegible] علی علیه السلام [illegible] معاویه [illegible] امر خلافت [illegible] پس اصحاب علی علیه السلام [illegible] و این مکر و خدیعت در ارکان جهان تا روزگار [illegible] لعنة الله علیه و علی جمیع من ظلم حق محمد و آل محمد الى ابد الابدين [illegible] و این قصه در کتب تواریخ مشروح است [illegible] از کتاب [illegible] ناسخ التواریخ در احوال صفین [illegible] در این شعر [illegible]

وَفُجِّعَ ابْنُ زِيَادٍ كُلَّ مُنْتَجَبٍ مِنْ أَهْلِهِ إِذْ غَدَا مِنْهُ يَفِيضُ دَمَا

فجع [illegible] مجهول [illegible] ابن زیاد [illegible] و فاعلش ابن زیاد است [illegible] کل منتجب مفعول فجع است و منتجب [illegible] من اهله صفت منتجب است و ضمیر در آن راجع به سیبویه است و اذ ظرف فجع است [illegible] یفیض خبر آن است و منه متعلق به آن [illegible] منتجب [illegible] دما [illegible] رعایت وزن شعر است [illegible] سیبویه [illegible]

كَفَجْعَةِ ابْنِ زِيَادٍ كُلَّ مُنْتَجَبٍ مِنْ أَهْلِهِ إِذْ غَدَا مِنْهُ يَفِيضُ دَمَا

و این شعر عکس شعر سابق است [illegible] در اینجا مفرد است [illegible] در شعر اول جمع [illegible] مفرد [illegible] و در اینجا جمع و مراد از ابن زیاد ابن مرجانه لعنه الله علیه است [illegible] یفیض دما ای یسیل الدم [illegible] و این [illegible] و آن [illegible] است [illegible] سیبویه [illegible] و حسین بن علی علیه السلام [illegible] و در اینجا [illegible] ابن مرجانه لعنه الله [illegible] حسین علیه السلام [illegible] حضرت [illegible] عمر بن سعد علیه اللعنة [illegible] مردم کوفه [illegible] جمیع الرجال [illegible] در کار [illegible] ابن زیاد [illegible]

و آن ملعون گفت به تو لایک شعر بن سعد شود اگر عمر در مقاتلت مسامحت نماید او را برگیرد و تو سردار لشکر باش و حسین بن علی
علیهما السلام کارزار کن و آن ملعون رفت و گفت آنکه کو ده روز آنکه مرا بیند و ابدالا برنخواهد دید و میتوان ...
نفح بینی خوانده اسم مفعول بعنی فرا تکه شده جهاد او در آن هنگام در آغاز حال با حسین علیه السلام بود بگوفه فرا تکه زد
ابن تقیب حال است و بخش معاویه بن ابی سفیان رخت به بیرون کشید فکان گذار کوفه نعمان بن بشیر بود در آنوقت
حضرت مسلم بن عقیل علیهم الرحمه از مدینه بکوفه تشریف آورد مردمان او را بیعت حسین بن علی علیهما السلام دعوت کرد
و نعمان بن بشیر گفت ای مردم کوفه پسر فرزند دختر پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله محبوب تر است نزد ما از فرزند دختر
بجدل یعنی میسون بنت بحدل ... ابن زیاد بن زید بود و یزید ابن زیاد را بکوفه فرستاد نعمان بن بشیر را عزل کرد
و او را ملازم شد پس در آن صورت ابن زیاد مرکب است یعنی فرا تکه شده

فَظَلَّ بِالكَرْبِ مَكْظُومًا وَقَدْ كَرَبَتْ ... بِالنَّفْسِ أَنْفَاسُهُ أَنْ تَبْلُغَ الكَظَمَا

ظل بفتح ظاء معجمه و تشدید لام از افعال ناقصه از ابواب اقترانی بمعنی گشت است بوقت گفته میشود ظل زید قائما ای قام فی جمع النهار
و لکنه و کاهی بمعنی صار میگو چنانچه میگوید ظل زید قائما ای صار قائما و کاهی بمعنی دوام شد چنانچه گفته میشود ظلت
مکان کذا ای گشت به نهارا او لیلا فظل بالکرب ای بکون فی لیله و نهاره مکروبا و محزونا و کرب بضم کاف و سکون را و
بمعنی حزن و اندوه است مکظوما بظاء معجمه اسم مفعول از کظم است و کظم بروزن فرس بمعنی مخرج نفس و مفتوح ای قطع
مخرج النفس من الحزن یقال اخذت بکظمه ای مخرج نفسه یعنی غم و اندوه و گریه گلوی او را و دم گاه او را گرفته بود و قد
کربت بفتح کاف و را از کادت و کرب از افعال مقاربه است و بمعنی قرب است گفته میشود کربت الشمس ای کادت ان تغیب
غروب نمود بالنفس انفاسه انفاس بروزن افعال جمع نفس بروزن فرس است و نفس بمعنی نفس زدن و دم حیوانات
و زنده کان ... جمیع حیوان هر بدن است و در فرو شدن آن باینه است ان تبلغ الکظما بموضع بلوغ بمعنی رسیدن است ای کادت
انفاسه من الحزن و الکرب ان تصل الی مخرج النفس نزدیک بود انفاس او از غم و اندوه از رسیدن به مخرج آید یعنی هلاک شود

وَأَصْبَحَتْ ... الأَنْفَاسُ كَامِنَةً ... فِي كُلِّ صَدْرٍ كَأَنْ قَدْ كُظَّ أَوْ كَظَمَا

اصبح از افعال ناقصه است یقال اصبح زید امیرا یعنی باماد کرد زید در حالیکه امیر بود و قوله فاصبحوا فی دیارهم جاثمین
یعنی باماد کردند در حالیکه هلاک شدگان بودند و انفاس بفتح همزه جمع نفس است و نفس بفتح فا بمعنی جان است کامنه
ای خافیه لکون النفس فی الصدر کان بتخفیف بمعنی تشبیه است و کان بتشدید از حروف مشبهه بالفعل
و ان را فتح سیبویه خبر داده و نصب میدهد اسم را بر خلاف فعل ناقصه و مخفف کان مخففه بعود از عمل قطع میکند
هر در اینوقت از بت است بعضی فاعل مفعول است که فتحه و جز از میان برخیزد چنانکه شاعر گفته و نحر مشرق اللون کان
ثدییه حقان و اگر عمل کند باید تشدید گفته شود و جز از عمل سقیم لازم نیست و در اینجا در آید قد کظ بضم کاف و تشدید

ظاء معجمه فعل مجهول است یعنی اندوهگین شدن از جهت کرب او کظما بظاء معجمه فعل مجهول است از اخذ الغم بکظمه
انحرفه یعنی اندوه گلوی او را گرفت یعنی باماد کرد پس از آن سرگذشت در حالیکه جان در سینه حبس شده و اندوه گلوی او گرفته
بود و این چو شعر سلاله مذکور نکرده ابن هشام در کتاب یعنی در دفتر قصیده ابن حازم مذکور نداشته است

وَأَصْبَحَتْ تَعْبِدُهُ الأَنْفَاسُ بَاكِيَةً ... فِي كُلِّ طِرْسٍ كَأَنْ قَدْ سَحَّ وَانْسَجَمَا

لکن سح نیز روایت شده است انفاس بانون و قاف و سین مهمله جمع نقس بروزن حبر است و نیز جمع آن انقس
بروزن افلس جمع یعنی مداد است یعنی سیاهی دوات باکیه اسم فاعل از بکا است یعنی گریستن فی کل طرس
طرس بروزن قفل صحیفه و کاغذ و نوشته پس شده و پاک کرده باشد و دیگرباره نوشته باشد طلس بالام نیز بهمین
معنی است و جمع آن اطراس و طروس می آید کان سح ای بکا و دمع شد بکا و دمع آب و اشک چشم است سح باسین
و حاء مهملتین فعل ماضی است از صب و سال فرو ریختن از بالا بزیر بکیفیت یقال سح الماء یعنی آب ریخت از بالا و ان الکلام
ولذا سح المطر و الدمع لازم و متعدی هردو استعمال میشود نحن یعنی ریخت آب را و جمع سح سحه دمع است
و انسجما بانون و سین مهمله و جیم بمعنی سح است و الف آن برای اشباع است کلام یعنی روان شدن اشک است
و مقصود در قصه این است اینجمله مقدم بر سح ملتزم بجهة رعایت قافیه مؤخر کرده یعنی باماد کرد در حالیکه طراز
او مرکب او جمیرا بر کاغذها میگریسته و آب چشم روان میکرد و این معنی در اشعار و کلمات شعرا بسیار است

وَلَيْسَ يَخْلُو امْرُؤٌ مِنْ حَاسِدٍ أَضِمٍ ... لَوْلَا التَّنَافُسُ فِي الدُّنْيَا لَمَا أَضِمَا

لیس از افعال ناقصه است بمعنی نیست و خبر بخواهد آمد و در اینجا خبر منفی است و میتواند امر را بنی بود و نیز وقت مانع
خلاف آن میان لیس و یخلو حائل شده معروف است یعنی رنگ بسته اضم بفتح همزه و کسر ضاد معجمه صفت مشبهه
از اضم است بروزن فرح یعنی غضب کرد هم و رشک برد و حشمت غضب میکند بجهة ضمائر جمع است یعنی خشم
گرفتن نیز مبالغه تنافس بالین مهمله مصدر باب تفاعل است و بمعنی رشک بردن و رغبت است لما اضما
بفتح همزه فعل مجهول اضم است یعنی خشم است چنانکه مذکور شد یعنی هر مردی دانا حاسد رشک برنده دارد و اگر نه
آن مهرب مردمان سوی یکدیگر رشک بردن در دنیا بودی کیان هیچکس در اندیشه ظلم و ستم نمیشد

وَالغَبْنُ فِي العِلْمِ أَشْجَى مِحْنَةٍ عُلِمَتْ ... وَأَبْرَحُ النَّاسِ شَجْوًا عَالِمٌ هُضِمَا

غبن بفتح معجمه و با و سکون در نون یعنی خدعه و زیان است و در اینجا بمعنی کم است انحر افعل بمعنی تحسر
و شجو بالین معجمه و جیم و واو بروزن دلو بمعنی حزن و اندوه است یقال شجاه یشجوه اذا احزنه ابو العلا گفته
شعر نحکیه شجا رکبا و افراسا و ابلا و زاد فکاد ان یشجو الرحالا ای حزنهم محنة بروزن جرعه
بمعنی بلیه است علمت فعل مجهول از علم است و بمعنی نواخته است ابرح اسم تفضیل از برح است بابرد

مشاة فوقانی دراز و عار بمعنی بر وزن فرس بمعنی اندوه و بخترانند کالذات [illegible] از خرنگار شد الناس خرقا
بخفا باضاد معجمه حذف مجهول از بعضم است و بمعنی شکستن [illegible] در صحده بار شکستن چیزی سوا از حق کسر واقع
مبتداء است و عاء خبر آن است یعنی فرزند و نسب دیگر [illegible] علم بالا رغم [illegible] داند و مهمات و انده چنانکه ترجمه
مرد ماند دو شکسته ترجیح ایشان آن مرد عار است و اداء حق آن نشده [illegible] و قرب [illegible] را طلب و ضایع کرده
چنانکه با سیبویه در عرب [illegible] و [illegible] دخول دار او [illegible] نمود حق او [illegible] رخنه و از جمله پرسش آن
فرار از سیبویه آن بود که بیکرنه هؤلاء أبونک و مررت بابنیک [illegible] و دیگر [illegible] اگر خواهی از این باب از [illegible]
واضیف مفروق [illegible] لطیف معروف است [illegible] جمع [illegible] و سیبویه اول جواب [illegible] و جوابی
این است ابون جمع اب و اب بفتحین است و اصلش ابو است و چنین جمع [illegible] و اعلال [illegible] در حالت
رفع ابون و در حالت جر و نصب ابین [illegible] اگر بخواهیم از [illegible] بتحرک [illegible]
مفتوح قلب الف شده [illegible] بواو و نون یا یاء و نون جمع [illegible] الف
بالتقاء ساکنین حذف [illegible] الف مصطفی [illegible] مصطفون گفته [illegible] و اول [illegible] در حالت
رفع واو [illegible] در حالت نصب و جر قرائت [illegible] بالف محذوفه دلالت [illegible]
چنانکه در جمع عصا و قفا هم [illegible] عصون و قفون و عصین و قفین [illegible] دلالت
بر محذوف [illegible] ابون [illegible] ابین [illegible] محذوف دلالت [illegible]
حالت اخون و حمون [illegible] حرف تخفیف [illegible] بالجمله ابن هشام میگوید
چیزی [illegible] سیبویه [illegible] طلاب [illegible] ابو عثمان مازنی
میگوید [illegible]
[illegible] و این [illegible] در [illegible] اصطلاحات و [illegible]
[illegible] قول سیبویه [illegible]
و ابن هشام میگوید در جواب [illegible] سیبویه [illegible] کلام است یعنی [illegible]
چنانکه در قرآن نیز [illegible] مرفوع است مثل فاذا هی حیة تسعی و فاذا هی بیضاء [illegible]
قول [illegible] فاذا هی تلقف ما یأفکون [illegible] در حالت رفع است [illegible] جمع [illegible]
فاذا هو ایاها [illegible] قول [illegible] منصوب [illegible] از قیاس است و استعمال [illegible]
نیست و این نیز [illegible] جزم [illegible] و نصب [illegible] و جر [illegible] است [illegible]
زیرا که حق این است [illegible] نصب [illegible] جزم [illegible] از حروف مشبهة بالفعل است [illegible]

عمل نه

عمل نه نصب [illegible] و رفع [illegible] و سیبویه و [illegible] از آن [illegible] جزا [illegible]
عرب هم [illegible] بلکه [illegible] استعمال [illegible] و ابن هشام در تصدیق سیبویه در مسئله اذا [illegible]
توجیه چند ذکر میکند و قول [illegible] ترجیح میدهد [illegible] آن وجوه در این مقام [illegible] و این قضیه مذکوره [illegible]
این [illegible] در منظومه [illegible] در آن منظومه [illegible] از [illegible] و از جمله [illegible] این ابیات است

اذا مُتّ قَوْلُ نَعَم حَتّی اذا اطّرَبَتْ	فما حَتّی [illegible]

ابو محمد [illegible] وفات سیبویه [illegible] مرقوم [illegible] است [illegible] گفته [illegible] در بصره
[illegible] کتاب سیبویه [illegible] از [illegible] و [illegible] در [illegible] سیبویه [illegible]
[illegible] سیبویه [illegible] در قول [illegible] فَلَوْلا كانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَها إِيمانُها إِلّا قَوْمَ يُونُسَ لَمّا
آمَنُوا [illegible] منصوب است [illegible] در کلام [illegible] مرفوع [illegible] الا [illegible]
نصب [illegible] قوم یونس لما آمنوا کشفنا عنهم العذاب [illegible] فلولا کان [illegible]
[illegible] آمنوا [illegible] وقت ینفعهم ایمانهم [illegible] وقت [illegible] عذاب [illegible]
[illegible] قوم یونس لما آمنوا کشفنا عنهم العذاب [illegible] قوم یونس [illegible] عذاب [illegible]
[illegible] عذاب [illegible] ایمان [illegible] سیبویه [illegible]
[illegible] سیبویه [illegible] ما اشتهی [illegible]
اشتهی ان اشتهی [illegible] اشتهی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] اشتهی [illegible] در جواب [illegible] اشتهی ان اشتهی
لا تَقُولَنَّ ما اشتهی فلا اشتهی [illegible]
[illegible]
[illegible] دلالت [illegible]
[illegible]
[illegible] از [illegible] سیبویه [illegible]
[illegible] صاحب طبقات [illegible] سیبویه [illegible] ابو بشر و ابو الحسن
کنیت [illegible] سیبویه [illegible] لقب [illegible] اصح است [illegible] لقب [illegible]

١١٣

عداوت میکرد و همه گاه مورد طعن تشنیع بود و بعضی گویند این لقب از آن یافت که بوی سیب میداد

داشت و سبب اشتغال او بعلم نحو آن بود که روزی تعلیم حماد بن سلمة بن دینار مولا ربیعة بن مالک در کار او

نحو است حضور داشت حماد گفت قال رسول الله صلی الله علیه و آله ما احد من اصحابی الا و قد اخذت علیه

لیس ابا الدرداء سیبویه گفت لیس ابو الدرداء حماد گفت یا سیبویه غلط خواندی سیبویه گفت علمی خواهم که از

به علم روم و سبب آن بجوقت در کلمات من لحن و خطائی نرود از آن پس نحو است خلیل بن احمد کرده بنوادر

نحو بود حیث روایت کرده اند از پس آنکه سیبویه بود نزد کلاه گفت یونس نحوی گفته سیبویه کتابی در شش صد

ورق است از علم خلیل تصنیف کرده یونس گفت سیبویه این روز نکته کرده که در وقت این همه جمع از خلیل

و بعد یونس آن کتاب سیبویه گفت بدو این است همه او از خلیل حکایات کرده است و همه او بجز از نیز حکایات

کرده و بعضی گویند در بعضی خصال کتاب سیبویه بود و نامت مبرد و قراءت نموده تعظیم و تفخیم آن کتاب

هر که کتاب الجر عینا این کتاب بنزد بیاید بی بیاست و جز این حکایات کم است در کتاب سیبویه منقول

شعر گفتاری بفته است و مزار از تکلف پیش شعر منقول شعر معلوم و بجاه دیگر معلوم نه در مختصر در این کتاب نقل

کنند و گوید شعر

الا صلی الاله صلاة صدق علی عمرو بن عثمان بن قنبر

فان کتابه لم یغن عنه بنو قلم و لا ابناء منبر

معلوم باد که غیر از عمرو بن عثمان مذکور ملقب بسیبویه است سه تن دیگر از نحاة نیز بسیبویه ملقب بوده و کنیت

سه این اشخاص بتحقیق برناظران مشتبه نماند محمد بن موسی بن عبد العزیز الکندی المصری الصیرفی

به بکر و بروایتی ابو عمران و معروف بابن الجبّی و ملقب بسیبویه است صاحب طبقات النحاة میگوید ابو بکر

مذکور بعلم نحو مشهود و قراءت و غرائب اللغة و علوم حدیث و روایات دانا بود و از مدینه بعلم نحو پیش

مقتدی دیگر و بعد از که در افتد و کتب آن حیزان بگوشه سیبویه ملقب کشت و او بلاد بزنگی و نوادر قصص

و علوم و حکایات و اخبار و فقه بطریقت شافعی مصرفی کامل بود و با ابن حداد فقیه شافعی مجالست نمود

او خیر نمود و از ابو عبد الرحمن النسائی و ابو جعفر طحاوی استماع نمود و در زهد و احوال صالحین داخل بود و در

سلوک داشت و از غرائب احوال او بسوده و جمله و منزلت حکایات با سلاطین و ملوک حکایت میکرد و در بازارها

در حین تزکیه مرانده و سر ایام بر بیخ سواد در قلعه دمشق بر تاخته و روز بروز بر جلوس و داوش بر افزوده

و مرض او برا و جبره کوده تا آنکه در ایام صغر ایالت سعید و بیماره و هشتم در مصر وفات کرده و ولادتش

در ماه بیست و هشتاد و چهار بوده و این شعر از جمله اشعار او

من نزلیلی

من لم یکن یومه الذی هو فیه افضل من امسه و دون غده

فالموت خیر له و اروح من حیاة سوء نمت فی عضده

محمد بن عبد العزیز بن محمد بن محمود بن سهل التیمی الاصفهانی القاضی کنیتش ابو نصر و از جمله نحاة و معروف بسیبویه است صاحب

طبقات النحاة میگوید یحیی بن منده در تاریخ اصفهان نوشته است که ابو نصر در علم ادب و سایر علوم و لغت و نحو

دانا بود و از ابن فارس و غیره حدیث میکرد و ابو سعید مسانی از او حدیث میکرد علی بن عبد الله بن ابراهیم الکوفی

المرید الله کم النحوی کنیتش ابو الحسن و معروف بسیبویه است صاحب طبقات النحاة میگوید از خطاطین مکتوم بن یحیی

در تکلف رتب دیت ملاحظ تکلم و ابن مکتوم گفته است که تولد ابو الحسن در ماه شعبان بود و در روز پنجشنبه

نیمه ربیع الاول در سال شش صد و شصت و هشتم هجری در قاهره وفات کرد و این شعر را از او روایت کرده اند

عذبت قلبی بهجر منک متصل یا من هواه ضمیر غیر منفصل

ما زال من غیر ذاکیه صعودک لی فاعود لک من عطف الی بدل

دو در حقیقت سخن لطیف و مضمون مناسب و بدیع گفتار او است بالجمله احوال آنانکه بسیبویه ملقب گشته اند چنانکه

مکشوف شد در ابن جنی در باب بسیم در شرح الفیه گفته است در آن نحاة که در جزء اول ایشان کلمه ویه است

شش نفر باشند و مشتهر از ایشان شش باشند سیبویه عمرو بن عثمان و نفطویه ابراهیم بن محمد و ابن خالویه حسین بن احمد و ابن

سه نفر دیگر در این کتاب مذکور نشده چنانچه بروزویه احمد بن یعقوب و ابن درستویه عبد الله بن جعفر و ابن شاهویه

محمد بن عبد الله و در این کتاب در حرف میم محمد بن احمد فارسی معروف بابن شاهویه نوشته شده است که ابن جزائی

ابن شاهویه است اما صاحب طبقات النحاة جز این شش نفر را هم بر شمرده و از ایشان قراءت را مذکور شده

ابن ماهویه ابراهیم و ابن حمویه احمد بن علی و ابن حمدویه تمر و ابن حیویه عبد الصمد بن محمد و ابن حیویه محمد و ابن شادویه

محمد بن الفضل و سلمویه سلمة بن الجنید و سلمویه ثابت و سلمویه ثالث و ابن سلمویه ابن بنت المثنی و ابن عثمویه احمد و ابن

دلویه احمد بن محمد و ابن حسکویه علی و ابن بطویه حسین بن احمد لکن بملاحظه بعضی عبارات خود است که از آن جمله سیبویه

جایز نفر بعید و نفطویه و دو نفر باشند که مذکور شد و دیگر علی بن عبد الله نفطویه است و سلمویه سه نفر که جمله نهم این جمع

و الکنی نیز در این باب باحوال ایشان موفق نشد تا ناظران بتوالی حال و انساب و نسب او متوجه نگشته در آن احصا و احوال ایشان

مشتبه نباشد هرچند نام بردم باشند و ابن جمله سه و ابن روایات صاحب کتاب طبقات اللغویین و النحاة است

علی بن عبد الله نحوی مصری کنیتش ابو الحسن و معروف بنفطویه است از شیخ ابن زبیر سوالی از او روایت دارد

و از جمله اشعار ابو الحسن است

سطی علی بجفن سل منه حسام و قال من ذا و تی برحتی لیطل الکلام

فصلت خوانک سله   نفوذ قه تمام

احمد بن یعقوب بن یوسف نحوی کنیتش ابو جعفر و معروف به بزرویه اصفهانی و نیز غلام نفطویه نحوی بود از تصانیف
خطیب و محمد بن عباس یزیدی نحو بود و از حدیث و از عمر بن ایوب سقطی روایت میکرد و ابو الحسن بن شاذان از وی روایت
داشت و در سال سیصد و پنجاه و چهارم هجری وفات کرد عبد الله بن جعفر بن درستویه بن المرزبان نحوی کنیتش ابو محمد
و مردی با علم و ادب فر... صاحب تصانیف جلیله بود و با مبرد ملاقات کرد و ابن قتیبه را دریافته و دار قطنی و جز او
از وی روایت داشته و در نحو مذهب بصریین داشت و هم چنین در لغت ابیات اصلاح بحث و ابن منده و دیگران
او را ثقه میدانستند لکن هبة الله اللالکائی او را ضعیف الروایه میدانند و کویند ... و ابن درستویه گفته در ...
الدواء ... که بزرگم ... و حیل که ... از علی ... خطیب کوید ... ابن المبارک
زیرا که مقام و منزلت ابن درستویه از آن برتر است که او را تکذیب نماید در سال دویست و پنجاه و هشتم متولد شد
و در سال سیصد و چهل و هفتم وفات کرد و کتاب الارشاد در نحو تصنیف کرد و او را مصنفات دیگر هم باشد
درستویه بضم دال و را ... است محمد بن عبد الرحمن بن ... نحوی کنیتش ابو بکر ... و ابو الکرم مبارک بن
فاخر نحوی او بود و در جمله مشایخ و ... وکیل ... است و ابن شاهویه کتاب جمهره را از ابو الحسن محمد بن عمر
زعفرانی و از ابو علی فارسی روایت میکرد و از ابو القاسم بن جنی اجازت روایت داشت ابراهیم بن ماهویه
اورا کتاب ... است در ... کتاب ... احمد بن علی بن حمویه نحوی ... از ابو سعاد ...
خالد نحوی و حفص بن عبد الرحمن ... داشت و محمد بن عبد الوهاب العبدی و ابراهیم بن ... الذبح از وی روایت
داشته تمیر بن حمدویه الهروی اللغوی کنیتش ابو عمرو و مردی ادیب و نحوی بود و سوی عراق راه سپرد و از ابن
الاعرابی و فراء و اصمعی و ابو حاتم و سلمه بن عاصم و غیر ایشان علم لغت و ادب فرا گرفت و حدیث بنوشت و
کتابی تصنیف کرده است در لغت و ابتدا بحرف جیم نمود و از کمال ضنت و بخل که بهمان کتاب بود در زمان حیات بکس
ننموده و نسخه نزد کسی از آن انتشار نیافت از ... بعد ... مفقود بود و او را تالیف دیگر ... غریب الحدیث
عبد الصمد بن محمد بن حیویه کابلی ادیب حافظ نحوی کنیتش ابو محمد و در شمار رجال رجالی ... ثقه ... او را داشت
در کابل از اهل بن السری استماع نمود و هم چنین در مرو کاع داشت و در شیب بود و در آخر بسوی عراق و شام سفر
نمود و بصره در آمد و حدیث بسیار جمع کرد ... و سوی بغداد انصراف نمود و هم او را ... است صاحب
طبقات ... و ... در بغداد آمد ... از وی ... در ماه رمضان سال سیصد و پنجاه و هفتم در کابل
وفات کرد محمد بن حیویه بن المؤمل النحوی الکرجی ابو بکر بن ابی روضة الکرجی از ابراهیم بن الحسین و محمد بن محمود
سکری روایت میکرد و کامل بن احمد نحوی و ابو الحسن بن صباح و ابو سعد عبد الرحمن بن محمد الادریسی السمرقندی حافظ

و از او روایت داشته لکن بر روایات او ... از حدیث عراقی به سند بگفت و سکه ... در سال ...
... سیصد و در سال سیصد و سی و سیم هجری وفات کرد محمد بن الفضل بن شاذویه نحوی اصفهانی کنیتش ابو عبد الله
ابو نعیم در تاریخ اصفهان چنین گوید او را مذکور داشته و با این ... چیزی نگاشته سلمة بن الجهم بن محمد بن عبد الله
ادیب نحوی کابلی ملقب به سلمویه ... بن العلاء و ابو حاتم رازی و ابو ... محمد بن عبد الوهاب ... روایت
داشت و ابو صالح ... از وی روایت میکرد و در سال سیصد و یکم بمرد سلمویه از کسانی است که ... نبود
در ذکر او ... است سلمویه بن صالح اللیثی نحوی کنیتش ابو صالح ... در اصفهان کشته است ... از اصحاب
سیرو... است و کتاب ... از او است احمد بن علویه اصفهانی کرانی ... بود و در شمار
شعراء احمد بن ابی دلف ... درج است

اذا ما جنی الجانی علیه جنایة — عفا کرما عن ذنبه لا تکرما
و یوسعه رفقا یکاد لبسطه — یود بریء القوم لو کان مجرما

و او را قصیده ... است ... در ... بزرگ ... او را قصیده ... بدیعه ... است ابو
حاتم سجستانی در ... عجب ... گفت ای مردم بصره ... مردم ... بر ... و اول آن این است

ما بال عینک ثرة الاجفان — عبری اللحاظ سقیمة الاجفان

حمزه گوید احمد بن علویه در سال سیصد و ... هجری ... سال ... شعر ... و این شعر گفت

دنیا معیشة من اثری بها عدم — و لذة تنقضی عن بعدها ندم
و فی المنون لاهل الکتب معتبر — و فی تزودهم منها التقی غنم
و المرء یسعی لفضل الرزق مجتهدا — و ماله غیر ما قد خطه القلم
کم خاشع فی عیون الناس منظره — و الله یعلم منه غیر ما علموا

و هم در سال ... ایشان این شعر گفته است

حنی الظهر من بعد استقامة قامتی — و افضی الی صحصاح عشیة عمری
و دب البلی فی کل عضو مفصل — و من ذا الذی یبقی سلیما علی الدهر

احمد بن محمد بن احمد بن محمود بن دلویه الاستوائی الدلوی کنیتش ابو حامد است در بغداد در آمد و از دار قطنی استماع نمود
و در عکبرا ... و مردی ... بود و از ... و ادب بهره داشت و در روایت است
... بود و حدیث ... و در سال سیصد و ... و ... گفته ... سال ...
... احمد ... بن ... بن ابراهیم المراغی الادیب کنیتش ابو الحسن است

و در فقه و لغت و شعر عارف بود نزد شیخ ابو اسحق شیرازی فقه آموخت و از خطیب بغدادی و دیگران استماع نمود
و در آخر عمر راه بیرون رفت ناگاه بمقالی و برد و این قضیه در سال [illegible] و شصت و [illegible] بوده و در تقویم التواریخ
و این شعر از اوست که رای حکمت است

لست بآت باب ملک له ... بالباب بواب و حجاب

وانما آتی الملک الذی ... لا یغلق الدهر له باب

حسن بن احمد بن بطویه النحوی گوشتی ابو عبد الله است و یاقوت او را بنحوی یاد کرده و این شعرها را از او نقل کرده

وماذا علیهم لو اقاموا فسلموا ... وقد علموا انی مشوق متیم

سروا و نجوم اللیل زهر طوالع ... علی انهم فی اللیل للناس انجم

واخفوا علی تلک المطایا مسیرهم ... فنم علیهم فی الظلام التبسم

بالجمله این قصیده را در [illegible] و غیر آن نسبت باو داده اند و ابو سعید و دیگر و غیر ایشان ابو نصر جوهری
در کتاب صحاح اللغه میگوید سیبویه لقب است و بجهت اینکه با سیبویه واحد که از [illegible] است [illegible]
شده است و [illegible] و بعضی این را اعراب [illegible] اعراب غیر منصرف میگویند و سیبویه [illegible]
سیبویه منصوب در تثنیه میآورند و سیبویهان میگویند و بجمع سیبویهون میگویند [illegible]
[illegible] در تثنیه ذوا سیبویه و کلاهما سیبویه و در جمع ذوو سیبویه و کلهم سیبویه میخوانند و صاحب [illegible]
و در جمع اهل [illegible] و کسره [illegible] است از باب تحریض واحد و جمع و مذکر و مؤنث در آن یکسان است
و هر کلمه تام منقوص [illegible] سیبویه آن اسم در جنب سیبویه است بمعنی [illegible] و الله اعلم

٢٧٣ ابوعمرو بن العلاء احد القراء السبعه [illegible]

ابوعمرو بن العلاء بن عمار بن العریان بن عبد الله بن الحصین التمیمی المازنی البصری مصنف میگوید
بخط خود در مسودات خود نسب او را چنین دیده ام که ابوعمرو بن العلاء بن عمار بن عبد الله بن الحصین بن الحارث بن جلهم بن
خزاعی بن مازن بن مالک بن عمرو بن تمیم و بعضی گفته اند جلهم بن حجر بن خزاعی و اسمش عریان است و یکی از قراء هفتگانه است و در علم
قرآن کریم و عربیت و شعر و لغت ترجیح بر همگنان است و در نحو در طبقه چهارم است و از علی بن ابی طالب علیه الصلوة والسلام
نقل که بعضی بعضی روایت کرده اند و ابوعمرو بن العلاء گفته من از علم نحو چندان که سیبویه گفته هنوز [illegible] نشده بود
و چندان بعد از آنکه میگفتم او را نزد من حاضر کردند آن بود و هم گفته است که هزار مسئله از ابوعمرو پرسیدم و
جواب هر یک را از حجت باز گفت و ابوعمرو در روزگار حسن بصری یکی از ارباب علم بود و در ظهر خود بر بزرگان
استادان و اقران تقدم داشت و ابو عبیده گفته است که ابوعمرو از تمامت مردمان بعلم ادب و عربیت و قرآن
و شعر دانا تر بود و کتابهائی را که از عربهای فصیح نگاشته بود در آتاق او تا سقف پر و فرو گرفته بود پس از آن

ابوعمرو را تخته بلور و فرش ارسطوی از آنها بنوا حسته و بتخته در نظر گرفته گفتا جهت و مختص علم آن خویش [illegible] چنانکه
فرا نظر گرفته و در سینه سپرده بود او را حرزی کانه نخواهد بود و عامه چندی را او از آن عموم عرب بوده زمانی دست بکتابی او قبضه
بعد با آنکه فصاحت بعضی هم گفته است و ده سال دو نوبت ابوعمرو از بیم او در اینجا [illegible] میزیسته
و یکی از اشعار مدح ابن حجاج و استشهاد نموده بعضی بعض که بر [illegible] از جاهلیین بعضی هم گویند که فرزدق این
شعر را در مدح ابوعمرو بن العلاء انشاد نموده است

مازلت اغلق ابوابا وافتحها ... حتی اتیت ابا عمرو بن عمار

و صحیح این است که کنیه او ابوعمرو است اسم او دعت و بعضی بروایتی اسم او زبان و که بشرح چنانچه است گفته و دیگران
و این ابوعمرو از خزاعی بن مازن است و در بعضی روایتها در نسب او چنین گفته اند ابوعمرو بن العلاء بن
عمار بن عبد الله بن الحصین بن الحارث بن جلهم بن خزاعی بن مازن بن مالک بن عمرو بن تمیم و بعضی جلهم بن حجر بن خزاعی
[illegible] ذکر کرده اند بالجمله ابوعمرو حکایت که در کتب از حجاج بن یوسف ثقفی علیه اللعنه و العذاب در طلب او
و گریز او بیمن [illegible] و در بیابان یمن گوینده میگوید ناگاه کسی [illegible] و در آن این شعر قرائت کرد

ربما تکره النفوس من الامر ... له فرجة کحل العقال

میگوید من گفتم چه خبر است گفت حجاج از عالم بگذشت و من ندانستم که بر کدام یک از ابوعمرو و میگوید من بیشتر کلمه فرجه شاد شدم
تا بمرگ حجاج بالجمله من گفتم عثمان درگذشت پس به بصره بازگشتم ابو عبیده میگوید با ابوعمرو گفتم در آن روز که حجاج
را روزگار رسیده بود گفت تو یک مصرع نشناختی فرجه در میان عوام بفتح و جمع فرجه در میان که خوانند
بضم ؟ گفت و در کتاب طبقات النحاة مذکور است که چون از ابوعمرو بن العلاء حدیث کرده است که در قول
رسول خدا صلعم صلی الله علیه و آله فی الجنین غرة عبد او امة مراد به غره که معنی آن بنده بعد از سفید رنگ [illegible]
معنی غره سفیدی در اراده میکنند سیاه و سفید میگوید بیرون شده الجنین عبد او امة اما مراد صلی الله علیه و آله در این حدیث از لفظ
غره اراده معنی سیاه و سفیدی است از آن معنی در مطلق عبد ؟ و در دیه جنین نیز کفایت کند از سیاه و در بعضی روایات
بنده خرد غلام سفید یا کنیزک سفید بر [illegible] و غلام سیاه یا کنیز سیاه مقبول نیست مصنف میگوید این تحقیق ابو
عمرو طلب و غریب است و چنانچه با مذهب هیچیک از فقهای مجتهدین توافق ندارد و با اینجا و بوالعجب غرابت
مذکور ختم و هم در کتاب طبقات النحاة از اصمعی روایت شده که گفت از ابوعمرو بن العلاء پرسیدم در
میان ازبسته و ربسته و در لغت عرب است فرق چیست گفت این در لغت ساده نیست بلکه ربسته
معنی آن است که ترتیب او بسیار است ربسته بفتح پس او در جای خود آن وقت ابوعمرو گفت
الحس بر چنین کلمات دقایق بصیرت داشت ، روایت کرده است و این نادر گفته است که ابوعمرو

العلاء پرسیدم که اجه بکلام ازدیان برد بگوئیت در جواب بگو و بعد فرا کسیه تعالی ما دادت الحیاة بحیی بدیگفت ابو الخطاب و ازواو

با مرد بگوئیم و ابو عمرو روایت کرده که قتاده السدوسی گفته است چون قرآن بسوی کاتب عثمان بن عفان عرض کردند

عثمان گفت غلط دارد اما عرب بزبان خود مستقیم و صحیح گردانند که بالجمله چون ده روزه در مرثیه ابو عمرو و ابان لغوی

بزرگ گفته ای که جز روی رسیده او بود در هر روز دو پول نقره بود یک پول بود در بهای کوزه تازه میداد و در آن روز از

آن آب می آشامید و چون روز بپایان میرفت بهر خویش میگذاشت و با فلس دیگر ریحان میخرید و هر روز چون آن روز بود

با عبیر ریحان بکران میبرد با بهر خویش میگذاشت و این کار او بود تا روزگار خشک گشت و در جهان تنگ گشت ... بیش نرود

و یونس بن حبیب نحوی روایت کرده است که از ابو عمرو بن العلاء شنیدم میگفت در همه عرب یک بیت نیست معروف

که بگوید و آن شعر این است

و انکرتنی و ما کان الذی نکرت | من الحوادث الا الشیب و الصلعا

و این شعر در بسیار جای دیده شده است و آن ابیات مشهور است و ابو عبیده روایت کرده است که ابو عمرو بن

العلاء با سلیمان بن علی عم منصور صحبت داشت و روزی سلیمان از چیزی از او پرسید و ابو عمرو او را به راستی

تصدیق کرد و سلیمان را آن سخن او و بدان عجب آمد و چنانکه توقع بود او را خوش نیامد از این روی

ابو عمرو گران آمد پس از آن او برخاست و این شعر را انشاد فرمود

انفت من الذل عند الملوك | و ان اكرموني و ان قربوا

اذا ما صدقتهم خفتهم | و يرضون مني بان يكذبوا

عمر بن محمد بن سلیمان نوفلی گفته است که از پدرم شنیدم که با ابو عمرو بن العلاء میگفت که مرا خبر کرد آنکه

وضع کرده در عربیت نام لام تام کلام عرب را که از آن است یا بیت لغت نیست و گفت پس در اکثر عرب

در عرب با تو خلاف در آن وجه سازند بالجمله ما لغت او را ... عجب است گفت من با اکثر علما مناظره کردم و آنها نه

لواء بخن و اینها ما لغت متداوله لغات است از این جمله حکایات وجه با ابو عمرو نسبت داده اند اکثر آن را

بعلاوه و بر روایت نقلت در تمام و نقوله الشعب و پنج بحر در زمره اقران دو دهان که گیه و پناه دو این هم و برادر

پناه و هم و بقولی پناه و شهم دیگر پناه و دشنم بحر در کوفه وفات کرد و چنین بوده دعص فاجعت لو

شام به تو کیک عبد الوهاب بن ابراهیم امام و الله در شق بود راه بر گرفته تا قضا حادث گشت نا بجسر کوفه

مادرت کرد چنین و عود اع کرد و ابن قتیبه گفته است که در راه شام وفات کرد لکن ابن قتیبه در این

روایت غلط نسبت داده است زیرا که بسیار از روایت کرده اند گفته اند که قبر ابو عمرو در کوفه دیده شد

و در بر آن کنده بود از ابن قبر ابو عمرو بن العلاء است و چون مرگش فرا رسید گاهی از هوش میشد و گاهی

بهوش میامد و ازان حجه مرده بهوش اقتاد و نظر بکشاید و دید پسرش میگرید ابو عمرو گفت تو را چه گریه است که

هشتاد و چهار سال در این سال ها بر روزگار باید بگذرد عبد الرحمن المقفع بن شیرا و را مرثیه گفته است

رزئنا ابو عمرو و لا حی مثله | فلله ريب الحادثات بمن وقع

فان تك قد فارقتنا و تركتنا | ذوي خلة ما في انسداد لها طمع

فقد جر نفعا فقدنا لك اننا | امنا على كل الرزايا من الجزع

و بعضی گفته اند این شعر در مرثیه یحیی بن زیاد بن عبید الله بن عبد المدان حارثی کوفی شاعر مشهور

و اهل سفاح در اول خلافت بنی عباس است انشاد کرده و بعضی در مرثیه عبد الکریم بن ابی العوجا زندیق دانسته

این قول اول مشهور است و بعضی برآنند که گوینده این شعر محمد بن عبد الله بن مقفع است و نیز گویند که

این اشعار را در مرثیه ابو عمرو مذکور بن مکنف بیت را از عبد الله بن زیاد کنیت او را ابو عمرو و جایی شرح داده اند

و اکثر از محمد بن عبد الله بن ... توانند بوده در مرثیه ابو عمرو نام آنها برده اند و این اشعار در مرثیه ابو عمرو است و ابو

و اینکه ابو عمرو بن العلاء در این باب نیز در حرف عین مهمله مذکور داشتیم با انکه ابو عمرو کنیت او است اسم او است

علت بیان عنوان است که در حرف با موحده در ترجمه ابی بکر بن عبد الرحمن مذکور داشتیم چون به کنیت نظر نکند

معلوم گشت و اما عبد الوهاب مذکور برادر ابراهیم است که معروف بامام است و در ترجمه پدرش محمد بن علی بن عبد الله

ابن عباس مذکور است و اسم عبد الوهاب از طرف عمش منصور والی شام بود و منصور از کار او بیمناک

بود و چون مرگش فرا رسید آمد و در آن وقت در باب امر تولیت دادن محمد بن حامد برادرش خواست منصور را

با دربار خویش ربیع بن یونس که از پیش مذکور گشت گفت من پیچ جز بهم دادم ... صاحب شام

عبد الوهاب بن ابراهیم امام که در دمشق بود بیرون آمد آن بر فرد است و گفت ضد او بدان سرا از کرده

عبد الوهاب از آنچه دارد ربیع میگوید چون منصور بمرد داو او را در کوه نام و نشان بری آن جهیدم از آن که

شنیدم که از دو و فرقه او و از دو سیاده عبد الوهاب برد و دو عار منصور کتاب نوشت ربیع میگوید این جواب مرا

در جهت بمدد او جست و در روز نشستم با آنهم مرگ منصور خبر مرگ عبد الوهاب رسید و این ابو

در شرح قصیده ابن عبدون که اول این است این قصیده بنحوی که مذکور شد گفته است

الدهر يفجع بعد العين بالاثر

پس از این شعر او بعضی پس از شرح این شعر او این قصیده

و روعت كل مأمون و مؤتمن | واسلمت كل منصور و منتصر

ترجمه که چنین بر وزن ابیر بحر متکلم است و جمع آن اخبیه بر وزن اشقیه چنین بر وزن [illegible]

مرآنرا جنین یعنی مستور چه بچه پوشیده باشد بچه در شکم و بلا نیز از این امر در شکم است و پوشیده است جنین میگویند فعیل بمعنی
مفعول است مثل جریح بمعنی مجروح و قتیل بمعنی مقتول و حکم دیه آن چنانچه شارح لمعه مذکور نموده است
بدین ترتیب است اگر نطفه در رحم استقرار یابد و مستعد نشو گردد کسی ساقط گرداند دیه آن بیست دینار است
و از برای ثبوت این دیه یعنی بیست دینار مجرد القا در رحم کفایت میکند لکن با تحقق استقرار آن در رحم
چه میتواند که بمجرد القا استقرار نیابد و خود ساقط شود و از برای دیه علقه و علقه قطعه از خون است که نطفه بدان
مستحیل شده باشد چهل دینار است و از برای دیه مضغه و آن قطعه از گوشت است که علقه بدان مایه رسیده باشد
و هنوز استخوان غایب نگشته شصت دینار است و در دیه عظم یعنی ابتدای تخلق آن از مضغه هشتاد دینار مقرر است
و در تام الخلقه یعنی بچه که خلقتش بتمام رسیده باشد قبل از ولوج روح یعنی پیش از آنکه روح در اندام آن
دمیده باشد صد دینار است خواه آن جنین مذکر باشد خواه مونث و اما اگر بعد از ولوج روح باشد دیه کامله هم
از برای آن مقرر است در مرد حر مسلم هزار دینار باشد و در زن حره مسلمه پانصد دینار صاحب شرح لمعه میگوید مستند
این تفصیل خبر بسیار گشته است از جمله روایتی است از ابوجعفر علیه السلام شده و بعضی گفته اند که تام الخلقه باشد
دیه غره عبد او امة یعنی دیه آن غلامی یا کنیزی است صحیح باشد نه پیر باشد نه از هفت سال کمتر داشته باشد
و این روایت از ابو بصیر و غیر اوست از ابو عبدالله علیه السلام و در این صورت که موافق مذهب فقهای
عامه باشد و آنکه این قول را ... از ائمه این حدیث موافق مذهب یکی از ائمه مجتهدین ایشان مراد ایشان
ابو حنیفه است بالجمله بعضی از علمای حواشی مسلم ... دیه غره در دیه جنین مطلقا مذهب ... است و
ابو حنیفه نیز بر این رفته و صاحب قاموس غره بعبد تفسیر کرده که خواه مرد و خواه زن باشد در این صورت
عبد او امة در ترکیب مذکور بدل از غره خواهد بود یا بر اضافه غره خواهد بود و این اضافه بیانیه است
و از آنچه گفته شد اگر دیه غره باشد در تام الخلقه خواهد بود این است که دیه تام الخلقه صد دینار است و معلوم نیز شد
و در آن هنگام غلام و کنیز نمودار بکمتر از صد دینار قیمت نداشته است این امر در دیه تام الخلقه واقع معروف
و این جمله که مذکور شد دیه جنین مسلم حر و مسلمه حره است و اگر ذمی یا مملوک باشد حکم آن برگونه دیگر است و تمام
اعلم در کتب فقهیه مفصلا است گفته شد صاحب مجمع البحرین میگوید غره یعنی غلام یا کنیز است
و از این است در رسول خدا صلی الله علیه و آله در جنین حکم بغره فرموده است و هم غره بمعنی برده مملوک تفسیر شده
و هم صاحب مجمع میگوید غره نزد بعضی فقها از بنده آن است که قیمتش ده یک دیه کامله است یعنی
صد دینار چه دیه هزار دینار است اما توضیح ... دیه کامله کدام است ... چه دیه زن پانصد دینار است
و در این صورت ده یک پنجاه دینار خواهد بود و آنکه مذکور شد که تام الخلقه باشد دیه غره است در اینجا.

چه اگر تام الخلقه

چه اگر تام الخلقه باشد دیه صد دینار است و اگر بطلاق شرعی نفرق بفرد کامل باشد و مراد دیه هزار دینار بود قول دیگر خلاف
بود مع الجمله از این شعر ... در ترجمه ... ابن شعر ابو عمرو بن العلاء است و در بنا ... بعض ... بود است
صاحب طبقات النحاة میگوید در نام ابو عمرو ... است و ... باشد که ابوالحسن ... و این اصح است
[illegible]
[illegible]
و سبب ... در اسم او این است ... سقام ... منزلت بود ... ازو ... نامش ...
و از ... روایت ... قرآن ... و این شعر ... گفته ...

وان امرءا دنیاه اکبر همه — لمستمسک منها بحبل غرور

و از سفیان بن عیینه روایت کرده اند که گفت پیغمبر صلی الله علیه و آله را در خواب دیدم و عرض کردم یا رسول الله در قراءات
اختلاف کرده اند اکنون مرا بکدام یک فرمان میکنی پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود بقراءت ابو عمرو بن العلاء و فرزدق تاریخ
خود را ذکر ... ابو عمرو ... گذاشته و گفته است ... ابو عمرو ... از آنکه ... نظر
داشت و آن ... ابو عمرو ... مذکور که مصراع ... الکذب
بصیغه متکلم ... الکذب ... بعد از آن ناصبه
مرفوع باشد ... الکذب مرفوع ... موافق ...
متعذر شده ... انما یفتری الکذب ... آن ناصبه است
لکن ... زیرا که اگر ... شرط لازم
و ... علم ان سیکون
تکلم ... در ...
... تکلم ... واقع ... قول خدای تعالی
افلا یرون الا یرجع الیهم قولا و قول خدای عز و جل علم ان سیکون و قول خدای وحسبوا ان لا تکون فتنة در روایت
آنکس او را بفتح نخوانده ... رفع ... ابو عمرو است که
اول العلم الصمت والثانی حسن الاستماع والثالث حسن السؤال والرابع حسن اللفظ والخامس نشره
عند اهله ...
پرسش ... ازو ...
روایت کرده است ... ابو عمرو بن العلاء ...

جیره گلید دیا به سقایت بالا ترکه ابو عمرو با همه بهمین گونه نوبت و خلافت و کعبه و سدانه و
زمزم و سقایت و لوا و رفاده و شورا و ندوه و سبقت بدان و هجرت و کشوفین ... آفاق و پراکندن
در آفاق ... و هم انصار ... و هم از آنست اول کسیکه ... روزگار ...
بر فرق ... حوض کوثر ... و اول شافع و مشفع و اول کسیکه ... آدم علیهم السلام
و کریم ترین ... از حیثیت ... جمع الهجه ... و هم از آنست ... و پیغمبران
بزرگوار علیهم السلام و ملوک ... بزرگ و هر کس از ... و هر کس ذلیل ... او را
ذلیل ... ابو عمرو ... بزرگ ... اگر ... اینچ نصیب ... که به
بر ... ابو عمرو ... و از کلمات ابو عمرو است فوت الحاجة خیر من
طلبها من غیر اهلها ... ابو عمرو ... خواهش ... آن ... است
اذا تمکن الاخاء ... و هم گوید ما ضاق مجلس
بین متحابین و ما اتسعت الدنیا بین متباغضین ... تنگ ... و جای ...
برای دشمن ... و هم ابو عمرو ... در مرثیه گفته این شعر ...

ایتها النفس اجملی جزعا ان الذی تحذرین قد وقعا
ان الذی جمع السماحة والنجدة والبر والتقی جمعا
الالمعی الذی یظن بک الظن کان قد رای وقد سمعا

و هم ابو عمرو بن العلاء میگوید ... عرب ... جمیع ... نابغه انشاد کرده است
والنفس راغبة اذا رغبتها واذا ترد الی قلیل تقنع

و هم ابو عمرو حدیث کرده است ... سفر حج ... و کوه ... و بر ...
رسیدیم ... در ریگستان است ... نا در ... میگوید
در میان ریگ ... و ... حرکت ایشان شنیده میشد
لکن خود ایشان دیده نمیشد ... این شعر را قرائت کرد

وان امرا دنیاه اکثر همه لمستمسک منها بحبل غرور

ابو عمرو میگوید ... هر غم ... زائل شد صاحب کشاف
میگوید نام ابو عمرو ... است و تولد او ... هجری ... گفته است
مر ابو عمرو ... کن علی حذر من الکریم اذا اهنته ومن اللئیم اذا اکرمته ومن العاقل

اذا

[illegible]

اذا حرجته ومن الاحمق اذا مازحته ومن الفاجر اذا عاشرته ولیس من الادب ان تجیب من لا یسالک او
تسال من لا یجیبک او تحدث من لا ینصت الیک ...
...
...
...
...
...
... یادداشت ...

٤٧٤ ابو عثمان عمرو بن بحر المعروف بالجاحظ
عمرو بن بحر بن محبوب الکنانی اللیثی المعروف بالجاحظ البصری کنیت او ابو عثمان و در شمار ... و ... در هر فن
او را تصانیف است ... معروف بجاحظ ...
ابو اسحق ابراهیم بن سیار ... معروف بنظام متکلم ...
... جاحظ مذکور است ... و از جمله مصنفات جاحظ کتاب الحیوان است ...
و دیگر کتاب البیان والتبیین ... جاحظ ...
... جاحظ گفته ...
...
...
...
...
...
...
...

کل یوم قطیعة وعتاب ینقضی دهرنا ونحن غضاب
لیت شعری انا خصصت بهذا دون ذا الخلق ام کذا الاحباب

پس ... رحمة للعاشقینا ...

وارحمتا للعاشقینا ما ان اری لهم معینا

کم یعیون و نصیر مو ... ن و یقطعون فیصبر د نا

جاحظ میگوید آن کنیزک عود زن با این جاریه طنبوری گفت فیصنعون ماذا گفت بهذا الصنعون پس چنین بیت گفت
این بگفت و دست خویش بپرده نمود و به لکد و مانند پاره ماهی بر خود زد و خود را در میان آب افکند و تبرقود از
محمد بن ایشان بود در نکو دو حالی او را بماند و حال بود در دست او چیزی بود ممکن بود در میان جستن در آن
موضع با مرد نظر دادن جاریه افکند و در میان آب در رفت و این شعر انشاء میکرد

انت الذی غرقتنی — بعد القضا لو تعلمنا

پس این پسر نیز خویشتن را در پی او در آب افکند و کشتی بان کشتی را از پی ایشان براند و دیگر بار جستند پس هر دو
دست در گردن هم کرده بودند پس از آن زیر آب فرو رفته بودند و دیگر دیده نشدند و این کار برجمله بخت بزرگ افتاد و کار
ایشان او را بسیار دیده و در غم واندوه افکند آنگاه گفت بعمر و بحیث دانسته از این جان بر آمد
در این امر عجب تنگی به چه دارم و دانند و رسانیده و آن تو نیز با ایشان پیوسته دارم ابو عثمان میگوید این
بنگام حکایت یزید بن عبد الملک مرا بخاطر افتاد چه یزید روزی از ایام با خواص نشسته بود و داستانها میخواندند
میخواندند از جمله داستانها و خوشیها این بود بیان آمد مردی گفت یا امیر المؤمنین فلان دهقان فلانه جاریه را برفرض
عشق از مغنی آمد آوازی شنید و یزید بن عبد الملک از این سخن خشمگین گشت و فلان دهقان را بیاورد و بر کرد از
پس این فلان دیگر بنزد او مالی را بود و آنرا ندادش بعیرت اولادش بیاورد پس آن مرد را حاضر کرد و چون در حضور
یزید بایستاد یزید گفت چه تو را بر این کار بازداشت گفت وثوق و اعتماد بحلم و بردباری تو و اتکال داشته باشد
بعفو و بخشش تو پس یزید فلان را آزاد فرمود تا هر که بنده جاریه را از او بخرند پس از آن یزید بفرمود
تا آن جاریه برفت آمد و عود بنواخت پس نیز ادب بنمود پس آن جوان با جاریه گفت این شعر را تغنی کن

افاطم مهلا بعض هذا التدلل — وان کنت قد ازمعت صرمی فاجملی

پس جاریه این شعر را تغنی کرد یزید با جوان گفت دیگر بگوی گفت این شعر را تغنی کن

تألق البرق نجدیا فقلت له — یا ایها البرق انی عنک مشغول

پس جاریه این شعر نیز بسرود آنگاه یزید با جوان گفت دیگر بگوی گفت امیرالمؤمنین فرمان ده تا رطل شراب
از برای من حاضر سازند یزید بفرمود تا بدادند و او بخورد و نزدیک خویش باپایان رفته بود از جای خویش بر جست
و بر قبه از قبه های یزید که بلندتر از دیگران بود بر شد و خویشتن را از فراز زیر افکند و بنگام جان بسپرد
یزید گفت انا لله وانا الیه راجعون آیا دیدید این مرد کول نادان چنین گمان کرد که من جاریه خویش را از برای
او بر فرض مراد آورم و دیگر باره بملکیت خویش باز برگردانم نیز باو مربخشیدم آنگاه با غلامان خود گفت دست او

بگیرد

بگیرد و بکار نهی حمل کنید اگر او را اهلی باشد دفن نمایید و الا او را بیرون برده و باو را از نظر ای جوانان التصدق نمایید
پس غلامان آن جاریه او تو بیک امر و حکم این جوان بفرمود کنیزک بر بساط جاریه بکار کردند و در میان ایوان
یزید بود و از نظر یاران گذشته بنظر جسم افکند پس خویشتن را از دست ایشان بکاست تا اینجا این شعر را بخواند

من مات عشقا فلیمت هکذا — لا خیر فی عشق بلا موت

پس خود را در آنگاه افکند از منظر بزیر افتاد و بمرد چنین این داستان را از نظر جمله یکی شنیدم سرور گفت و چه نیکو
بن عطا گوید ابو القاسم میر از علی مهدی گفت دو روز در مجلس ابو الفضل بن عمید وزیر حاضر بودم قبلا از این
پس تمام احوال او در آنجا حضور داشتم پس در میان سخن از جاحظ گفتگو شد پس یکی از حاضران از مراد او و کلمات
وارده او در ستایش و تعریف نمود و سخن گفت و چون ابن عمید برخاسته باو گفتم ایها الاستاد کاتبی
سخن و این چه بود که نکته بر او میگرفتی گفت تو را این عبارت تو را بر این بود و این مرد آن بود تو میگویی گفت از آن
مقابله او ... دانستم داو بر جمله نکته حجة که از آن چه او از ریشه بر جاحظ واقف شدم و علوم
او در دوره ای انکار را میدانستم و تا نظر او را مجمع او ... میدانید چه جاحظ و سخنان او را از تحت عقل
مصنف کرده اند و از کتب او در بغداد ببیش از پس نیز آمده و از نظر ایشان نشر شده و ایراد و ادرار هیچ
و چنان بود که جاحظ در اواسط ایام روزگار از فالج دیا فته بود پس یک نیمه بدن خویش را اصلا خبر نداشت
هر آینه با صندل و کافور بر او می آمود و نیمه دیگر چنان بود که گرما و سرما و خیزش و تبرد از بدن او بود اگر
او را عقرابی بقراض میگرفت مخصوص ریشه میشد در بنگام مرض خود میگفت اندام من در اضداد کاکی مانده
که هر یکی ضد دیگر است چه اگر طعامی سرد بخورم پایم از بخورده بود و اگر چیزی گرم بخورم
پایم سرم و آسیب رسیده هم میگفت من از طرف چپ مفلوج گشتم و چنان بود که اگر مرا بمقراض از هم جدا
کنند و آن در نیابم و از طرف راست چنان حس دارم که اگر مگس بر من بگذرد تا دو درد ناک
شوم و هم درد شدیدی نیز بسیار بر ریزه است و تنگی هیچ کمتر از این از جمله سخت تر سال نود و شش سالگی است
و در آن اعراض این شعر را نیز قرائت میکرد

اترجو ان تکون وانت شیخ — کما قد کنت ایام الشباب

لقد کذبتک نفسک لیس ثوب — دریس کالجدید من الثیاب

و بعضی از بزرگان حدیث کرده است در حالت مرض جاحظ بعیادت او شدم و چون آنجا رفتم جاحظ در آنجا
افتاده بود پس از آن مرا خبر رسید و از تفاصیل باز بکشید سر بیماری دیدار در آنجا کتب تمام
در زمیم در نگاه گرفته ... مرض باز کردند ... بازدار آن اموال و چیزی ... طمع کرده

۱۲۰

پس ده منور جلیل لب چشم ودر هر یک از آنها سه تیغ جاری چنانکه در آنکس در آن مور نیکو گفت گرد در دریا
پس فرود دریا بر نشستم و سوی البصره نزول کردم و در آنجا خبر یافتم که جاحظ در البصره حاضر است و در خانه او فالج زده است
و حشمت داشتم حاجت او را به او نیم و قبل از آنکه بمیرد او را ببینم پس بسوی او روانه گشتم و چون بدر خانه نیکو رسیدم
در بکوفتم کنیزکی زرد رنگ در آمد و گفت کیستی گفتم مردی غریبم و حاجت دارم و دیدار شیخ را آرزو مندم
گفتم پس آن کنیزک هرچه گفته بودم باز گفت و من از جاحظ شنیدم که با خادمه میگفت با آن مرد بگوی که با شقی مائل و لعاب
سائل و لون حائل چه کنی با نفس ابرد و اثقل و کلیهٔ روان لقوه و دیگر رسته
گفتم ناچار باید بود که بر تو آیم گفت چون این خبر بدانست گفت این مرد بسوی البصره راه دراز سپرده و در دو شهر بوده است
و اکنون حاجت سپید او را پیش از مرگ دریابد و کلمه از جاحظ بشنود پس از آن اذن داد و در آمدم
و درود سلام فرستادم و با نیکو بنواخت و گفت اعز که الله کدام کس بهتر پس نسب خویش از او باز نمودم گفت
خدای بیامرزاد که نیکو بود آن کریم و جواد بودند روزگار ایشان ریاض از منه و حرم رونق روزگاران بود
و جمعی کثیر بواسطه ایشان بزرگ شدند و بنوا و به نیاز کمتر شدند پس فرمود نیز او را دعای نیک کردم آنگاه
با او گفتم که از تو خواهش دارم که شعری از اشعار تو بشنوم پس این شعر را از بهر من انشاء کرد

لئن قدمت قبلی رجال لطالما مشیت علی رسلی فکنت المقدما
ولکن هذا الدهر تأتی صروفه فتبرم منقوضا وتنقض مبرما

پس از آن از جای برخواستم و قصد بیرون شدن کردم گفت ای جوان ایا مفلوج را دیده که فالج
او را بیاد تو آید گفتم نه گفت اما آن الملیح همانا دلتنگ است و او جز از آن از روی دوست که
بیفتد هر چه من برفتم و بیرون شدم و مسکن جاحظ بود اینکه بر پوشیده میداشتم آنگاه
الملیح از بعد او در یافتم و ابو الحسن برمکی حدیث کرده است که جاحظ این شعر را از برای من بخواند

وکان لنا اصدقاء مضوا تفانوا جمیعا وما خلدوا
تساقوا جمیعا کؤوس المنون فمات الصدیق ومات العدو

وفات جاحظ در ماه محرم الحرام سال دویست و پنجاه و پنج هجری در البصره بود و روزگار زندگانیش
از نود سال برتر رفته بود و بحر بفتح با موحده و سکون حاء مهمله و بعد از آن راء است و محبوب
بفتح میم و سکون حاء مهمله و ضم باء موحده و سکون واو و بعد از آن باء موحده است و جاحظ بفتح جیم
و بعد از الف حاء مهمله مکسوره و بعد از آن ظاء معجمه است و کنانی بکسر کاف و فتح نون و بعد از الف
نون ثانیه است و لیثی بفتح لام و سکون یاء مثناة تحتانی و بعد از آن ثاء مثلثه این نسبت بسوی لیث بن

بلخی

بکر بن عبد مناة بن کنانة بن خزیمه است و ترجمه کرده شده طول است به فتح الف و طاء مهمله و واو و لام نهری است در بغداد
در ازدحام نموده میخواستند و چنان بود که در بغداد غلامان عوام ازدحام کرده زحمت میرسانیدند و مردان سلطنت و کودکان
خود و زنان و کودکان گاه و بیگاه و بعضی هلاک میشدند معتصم خلیفه عزیمت نمود و بیرون بود و در زمین
لشکر نیز بیاید و بسیار بود در آنجا فرود آمد پس در جوار رفت تا به بغداد در آمد و در مکان در میدان تمام جهت داد آنجا
خوش هوا و با فضا بود و در آنجا هر که و هر روز بازی میکند او موضع معروف بقاطول است فرود آمد و در آنجا
کوشک بنا کرد و جهت مهمان از بغداد هم در آنجا کوچ دادند و جز قلیل در بغداد بجای نماند و مهمان در این باب سخنها
راندند و در خصوص انتقال معتصم از بغداد کلمات گفتند از جمله آنها این شعر است که یکی از ایشان گفته است

ایا ساکن القاطول بین الجرامقه ترکت ببغداد الکباش البطارقه

و آنگاه تخت برده بود و نیز ببرد تخت جهت و نشان سلطنت نیز بیاورد و در این باب یکی از جمله
در لشکر معتصم حاضر بود این شعر گفت

قالوا لنا ان فی القاطول مشتانا ونحن نأمل صنع الله مولانا
الناس یأتمرون الرأی بینهم والله فی کل یوم محدث شانا

و چون معتصم از بغداد بیرون شد در آنجا استقرار یافت و هر یک از کار یافت هر کو فرشته و شیر دار
با وی لشکر چنانکه ازین پیش مذکور شد مسعودی در کتاب مروج الذهب حکایت میکند و در آن عرض جاحظ بیان میکرد
بعضی از دوستان از بیان او آمد از حالش پرسید گفت علیل من نکایتین من الافلاس والدین
یعنی از دو چیز رنجورم یکی از درویشی که و دیگر از قرض است چنانچه خوانای و هم روایت کرده از زبان شیری که در
البصره بود که به بغداد و در گذاشت از جوانی مهمان بود پس او را گفت اخلقت ثیابک
واجحفت دابتک وتقلت غلامک فما لک راحة ولا قرار فلو اقتصرت ببعض
الاقتصار یعنی خویش در زحمت و تعب افکندی و جامه از خویش کهنه و ناتوان کردی و بارگیر خویش لاغر
ساختی و غلام خویش هلاک ساختی و ترا هیچ آسایش و آرامش و سکون نباشد اگر تحمل کنی رحمت بر خویش
نهی و از بیم مشقت سفر بهتر است در جواب وی گفت قد سمعت تغرید الاطیار فی الاشجار
فی اوقات الاسحار وسمعت محسنات القیان علی الاوتار فما طربت لشیء طربی لنغمة شاکر
یعنی نغمه جمیل او لیته بغیر بها شنیدم و آواز مرغکان سحر در درختها هنگام سحرگاهان و هم شنیدم و
خوانندگان و نوازندگان در هنگام نواختن هیچ چیز طرب ناک نشدم چنانکه از نغمات سپاس گزاران
و کاراز نیکویی ترنم میکردند و سپس چندان طرب ناک و در آن حال در آنجا جهت او رحمت در آن است و دلستان و نعمت

در فهم سخنان ایشان بیان فهم و مجالس ایشان بسیار از فوائد تازه و آداب مرغوب برخوردار ابکار سخن تر دیدیم ابومحمد عبدالله
بن اسعد یافعی در کتاب مرآة الجنان وفات جاحظ را در سال دویست و پنجاه و پنج برنگاشته و گفته است و سزاوار از عجائب
و حجج جاحظ در آن شعر مذکور در دنیا ترجمه از دیوان ابوالحسن برنگاشته اول اش این بود و کان لنا اصدقاء مضوا تباعا
فمات الصدیق و مات العدو [illegible] در رثاء اول اصدقاء [illegible] ذکر نموده و گفته لنا اصدقاء مضوا مع عداء
تا اینکه به قول او فمات الصدیق و مات العدو مطابق و موافق شد و در حقیقت معنی لطیف که طرز اقتداست

٤٧٥
ابوالفضل
عمرو بن مسعدة
احد وزراء المأمون
تفخ

عمرو بن مسعدة بن سعید بن صول از جمله نویسندگان و کنیت او ابوالفضل و یکی از دستوران مامون بوده است
خطیب در تاریخ بغداد گفته است که ابوالفضل پسر عم ابراهیم بن عباس صولی شاعر است و از نیز ابراهیم مذکور
اکنه بالجمله ابوالفضل کاتبی با بلاغت و فصیح عبارت و مقاصد و معانی بدیع نگار رجحانش و حظی بود [illegible]
بعد بود حسن بن سهل وزارت مامون داشت [illegible] در حضرت مامون [illegible] جاه او نزد مامون
استیلاء و تسلط [illegible] ابوجعفر [illegible] مامون [illegible] احمد بن ابی خالد احول و عمرو بن مسعدة مذکور
و ابو عباد و چنان بود [illegible] مامون [illegible] از کاری که ازان [illegible] در حق
او رعایت [illegible] ابوالفضل این کلمات برنگاشت کتابی الیک کتاب واثق بمن کتب
الیه معنی بمن کتب له ولن یضیع بین الثقة والعنایة والسلام [illegible]
[illegible]
و حضر که گفته اند [illegible] و ازین کلام حسن [illegible] و عمرو بن مسعدة مذکور [illegible] در حضور
جعفر بن یحیی برمکی مشغول کارش [illegible] جعفر آن
نوشته [illegible] و گفت [illegible] قلیل [illegible] خیر من کثیر منقطع [illegible]
بریده [illegible] جعفر دست خویش [illegible] فقال ای وزیر [illegible] وزارت [illegible]
زینه زینت [illegible] و عمرو بن مسعدة [illegible] الفاظ [illegible] کلمات [illegible]
مجری [illegible] در کتاب الوزراء گفته است وفات عمرو بن مسعدة در شهر
ربیع الآخر [illegible]
عمرو بن مسعدة هشتاد هزار [illegible]
در حضرت [illegible]
برکت [illegible] مسعودی در کتاب مروج الذهب مذکور نموده است [illegible] عمرو بن مسعدة بمرد اموال او [illegible]
آن عهد گفتند [illegible] دیگران از وزراء [illegible] و مسعدة [illegible]

وافر

وافر نبوغ بهمزه و ذال معجمه و نون [illegible] در [illegible] شام [illegible] است و قلعه [illegible]
[illegible] از عمرو بن مسعدة [illegible] عمرو بن مسعدة
در آن [illegible]
و آن کدورت و کراهت [illegible] آن رساله [illegible] اشارت میکنیم
و نگارش آن [illegible] و آن این است الحمد لله الذی کشف عنا ستر الحیرة وهدانا الستر العورة
وجدع بما شرع من الحلال انف الغیرة ومنع من عضل الامهات کما منع من وأد البنات [illegible]
للنفوس الابیة عن الحمیة حمیة الجاهلیة ثم عرض لجزیل الاجر من استسلم لواقع قضائه و
عوض جلیل الذخر من صبر علی نازل بلائه وهنالک الذی شرح للتقوی صدرک ووسع
فی البلوی صبرک والهمک من التسلیم لمشیته والرضا بقضیته ما وفقک لعین قضاء
الواجب فی احد ابویک ومن عظم حقه علیک وجعل الله تعالی جنة ما تجرعته من نقص
کظمته من اسف معدودا فیما یعظم به اجرک ویجزل علیه ذخرک وقرن بالحاضر من امتعاضک
بفقدها المنتظر من ارتماضک بدفنها فتستوفی بها المصیبة وتستکمل عنها المثوبة فوصل الله
لسیدی ما استشعره من الصبر علی عرسها بما یکتسبه من الصبر علی نفسها وعوضه من
اسرة فرشها اعواد نعشها وجعل تعالی جده ما ینعم به علیه بعدها من نعمة معریة من
نقمة وما یولیه بعد قبضها من منحة مبرأ من محنة فاحکام الله تعالی جده وتقدست
اسماؤه جاریة علی غیر مراد المخلوقین لکنه تعالی یختار لعباده المؤمنین ما هو خیر لهم
فی العاجلة وابقی فی الآجلة اقضی الله لک فی قبضها الیه وقدومها علیه ما هو انفع
لها واعلی بها وجعل القبر کفوا لها والسلام [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

حجت او و حجت نیاورده است بدان سبب ذخیره که بود برانداخته و خزانه امروز سلا از کوار او و حرم خواست افغاق است
شب اکی انتقدر او تمو در دفن او و حرمت بهم برزد بجعیت و آتم او باز آورد آن آورد و امداد بر خلاف حکمت
تواب سبیلا ... ابن عمراد است بکار او بدر کرده که برانداخته میگردد در ختم مبالغ بسی نموده در ازاین کار او بسیار
صبر کرد... او به تمکن شد به بصور و به برفتن او میزبان جلالت نفس آمد در بر او تمکین کرد و هوخی بدو
او بود در ازاین آراسته و فرش او و اعواد نفس و چو ابن خزانه او بود منزلة بکرد از بهره او بود ... گم
او بود شم ... بود در عرفت به او دون معرفت و التحقه از بهر قیمت و بر بود و ... قبض فرستاد او بود را
بجز و سائر از بهر مختصر بدو ... الحکم فدار قال جنده و تقد تثبت کاده بر خلاف بود و متوقع
آفرید گان عاداری است بیز بدوطور حکمت بنوالیه اتفق نیز ... محیط لکن نداده قال بر ایشان حق موجب نحو
اختیار زمعه است هیچ از سود در عمل بر ایشان بدر دو دو جهان نیز ... است و فضار قال احرف
برای تو در قبض ... بیسور نحو و قدوم او بود حضرت ... برحقیقت بسی او آلفخ واولی است و در کار او
برای او کفو ... گفته است و السلام و جمله متوقعوا از این کلمات ترقیق قلب و ذهن او آن
رزمی و به زعمون آنکه الحکم الحق ... بر خلاف مشترک تصنیف بجا است توان آورد آن
و بعضی گفته اند جامع رساله از ابو الفضل بن العمید است و از این بس نوشته است که خود ... و از این رساله مولان
و شعر صاحب بن عباد بود و در حق ... گفته است و مادر او بود و حبابه ... در آورده بود

عذلت لتزویج امه فقال فعلت حلالاً یجوز
فقلت صدقت حلالاً فعلت ولکن سمعت بصوع العجوز

و هم عمرو بن مسعده مذکور بعض از اصحاب خود در حق کنیزی تعزیت از مصیبت او نوشت اما بعد
فوصل کتابه الیک سالماً و السلام کانیت از بر اسلامت او و در این کلام اسحاق بن شیر عنی نموده است

یدیرونی من سالم وادیرهم وجلدة بین العین والانف سالم

از یحیی منفرد الجد و محمد بن داود بن جراح این شعر را از حماسیه التنصیبیر در حق عمرو بن مسعده
انتقال کرده است و اظهار اندوه و شکایت نموده است

قالوا ابو الفضل معتل فقلت لهم نفسی الفداء له من کل محذور
یالیت علته بی ثم ان له اجر العلیل وانی غیر ماجور

چنان بود در میان عمرو بن مسعده و ابراهیم بن العباس الصولی از این پیش نوشته شد مودت و دوستی
استوار بود و ابراهیم بود و قتی روز کار نکبت افتاد و از مغشش تحت نشد پس عمرو بن مسعده خواسته و مالی

بود بفرنة

بود بفرنة و ابراهیم این شعر به و مکتوب کرد

سأشكر عمرواً ما تراخت منيتي ايادي لم تمنن وان هي جلت
فتى غير محجوب الغنى عن صديقه ولا مظهر الشكوى اذا النعل زلت
رأى خلتي من حيث يخفى مكانها فكانت قذى عينيه حتى تجلت

و احمد بن یوسف کاتب در این پیش مذکور گشته حدیث کرده است که روزی چون در آمدم در وقتی که کتب
بغیر گذشته امانت حجت و تکبر در او ... بسیار ... است بهم این کتاب را هم ... بود
در این حال در این بیت ... تفکر ... که گفتم حقیقی است خدای امیر المؤمنین سلامت کی ... نگاه
داد بود از ... فرمود ... کردند در این گذارش ... در این مکتوب کلام قرات
به حکم ... بنخود را از دون الرسته ... ذوق ... گفته است چه او گفته است ... حدیث
وز از اطالت ... نقص تحتاج الیه و دادا الکول بخط تعیب ... بود و در کجا ... گفتم
در مجلس بر سابقت در این فقره و سائلی این مقام قرارت داشته ... کلام در این مکتوب ... قرار
گفتم آنگاه آورده ... انکنه و گفت این مکتوب عمرو بن مسعده است ... که گذشته است
و احمد بن یوسف میگوید حجت مطالعت کردم این کلمات گذشته بود کتابی الی امیر المؤمنین و من قبلی
من قواده و سائر اجناده فی الانقیاد و الطاعة علی احسن ما تکون علیه طاعة جند تاخرت
ارزاقهم وانقیاد کفاة تراخت اعطیاتهم واختلت لذلک احوالهم والتاثت معه امورهم
و این مکتوب است از سوی امیر المؤمنین و آنکه در ... سپاه و سایر لشکریان او به محصور ... است
و بعضی ... در این مکتوب ... حالتیکه در آن حالت ... اطاعت لشکریان ... ایشان ... قرارات
و ... جگونه ... ایشان عقب شده است و بر ... در احوال ایشان اختلال
رسیده است و در اقدام ایشان ... است و از این نامه بر مضمون لشکریان و سر ... ایشان
حال در اختلال و ... افکنده است ... بود از مضمون ... کلمات ... اسحاق ... او
آن ... ویر ... آن ... بود ... در حق ... جاه ...

عمرو بن محمد بن سلیمان بن راشد معروف بابن بانه و مولای یوسف بن عمر الثقفی و یکی از مغنیان
مشهور و نوازندگان معروف و در فن موسیقی از طبقه متقدمین است ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی
او را یاد کرده است و گفته است که در شرح جب دیوان و یکی از وجوه کتاب و نویسندگان است و این
عمرو بن محمد بود مغنی و شاعر و نیک شعر بود و او را در فن اغانی کتابی است ولی در خوش ... و ...

٤٧٦ [?]
عمرو بن سلیمان
معروف بابن بانة
المغنی المعروف
قفط

وعجب صحبت و در شمار ندیمان و مغنیان خلفا بوده یکی مرض روی فرا او فتاد بود و در رباعیات بسیار ساخته و شعر مجرب
دارد فن رای بوده بسیار رحمت کشیده و در شمار خواص المتوکل عباسی بود و او را [illegible] بود و علم نجوم نواز
الحق نیز ابراهیم الموصلی و غیر از او فرا گرفته و هم او را در این فن مصنفات است در حذاقت و دانش او
دلالت دارد و منزل او در بغداد بود و گاه گاه بنیز زمان مراوحت می‌نمود و بابن تفقیع با موحده و قاف
الف نون مفتوحه و پس از آن یاء ساکنه است و اسم او [illegible] است و او و خبر او [illegible] است در کتاب سلسله
الوصیف بعود [illegible] دارش منسوب و معروف است و این نیز در ترجمه طاهر بن الحسین آن سوس

۴۷۷ امین الدوله ابوسعید علاء بن الحسین الکاتب المنشی البغدادی قص

مذکور در هجو او [illegible] مذکور شد العلاء بن الحسین بن وهب بن الموصلایا الکاتب
البغدادی کنیتش ابوسعید و منشی دار الخلافه و ملقب به امین الدوله است از نخست به دین نصاری بوده و
بعد المقتدی بالله ایمان آورد و به بیع و حضور مسلمانی گرفت و او را رسالهای نیکو و اشعار پسندیده است و هم یکی
دیوانی که است و او را نصب و فضیلتی بس رجی بود و در [illegible] و هم در دیوان انشاء القائم خلیفه
خدمت گذارش و بعد از آنکه دید کاتب از دیوان [illegible] در ایام [illegible] و مقصود [illegible] باریکه
و به خواهرش [illegible] ابونصر هبة الله بن صاحب المخزن حسن بن علی کاتب مردی فاضل و عارف با ادب
و بلاغت و حسن خط و صاحب رسائل حسنه و مدون [illegible] و او در [illegible] شنبه [illegible]
جمادی الاولی سال چهارصد و نود و هشتم در بغداد وفات کرد [illegible] روز مریض بود و از
روزگارش [illegible] بوده و با حال [illegible] امین الدوله مذکور کنیتش [illegible] گرفت و [illegible]
[illegible] و [illegible] و فتح [illegible] و بعد از لام الف
شناة [illegible] و بعد از آن الف [illegible] است العلاء بن علی بن محمد بن علی بن احمد بن عبدالله

۴۷۸ ابوالفرج العلاء بن علی الکاتب المعروف بابن السوادی قصا

ابوالحطب کنیتش ابوالفرج و معروف به ابن السوادی کاتب [illegible] مردی [illegible] ظریف و نکو سیره
[illegible] و مطبوع بود و در [illegible] است و [illegible] و هم شعر نیکو [illegible]

اشکو الیک و من صدودک اشتکی … وابن من شغفی بانک منصفی
واصون غیبک خیانة من ان یری … منک الصدود فیشتفی من یشتفی

و این شعر از قول معشوق [illegible] گفته است

اخفی هواک عن العذول تجلدا … کیلا یری جزعی علیک فیشتفی

وهم [illegible] شعر [illegible] ابن السوادی [illegible] واقف [illegible] و این شعر
در این دو بیت [illegible]

یا غصن

یا غصن نقا قوامه میاد … ایام وصالک کلها اعیاد
ما اکثر حزنی عنها فی … الا هذه ان تمت الحاد

[illegible] کاتب در کتاب خریده گفته است ابن السوادی این شعر را از خویش [illegible]

یمینا باضم المصلی وما حوت … رحاب منی ان الیک مشوق

و این [illegible] شعر [illegible] چه این شعر [illegible] این شعر است
[illegible] بود ابوالقاسم [illegible] الفضل معروف بابن القطان [illegible] در حرف [illegible] قالی مذکور
[illegible] قاضی القضاة [illegible] قصیده کافیه [illegible] بود و [illegible] آن قصیده این است

یا اخی الشرط املاک … لست للکتب اتلوک

و این قصیده طویله است و [illegible] و [illegible] پس در [illegible]
و [illegible] و این [illegible] ابوالفضل [illegible]
[illegible] و چنان اتفاق [illegible] ابن السوادی مذکور
در عقب این [illegible] و [illegible] مذکور [illegible] و جایزه او
[illegible] و [illegible] ابوالفضل مذکور [illegible] احوال
خویش [illegible] است [illegible] خویش و [illegible]
[illegible] ابوالفتح [illegible] ابوالفضل [illegible]

و این ابیات از [illegible] است

یا ابا الفتح المحار اذا … جاش صدر فهو متبع
ووقاف الشر وانیه … وهما الشیطان متبع
فاصنعوا لاکافات مخدة … مالکم فی صفعه طمع

و این اشعار [illegible] ابن السوادی [illegible] خویش [illegible] و [illegible]
[illegible] و [illegible] او [illegible] پس این اشعار [illegible] او و جایزه [illegible]
[illegible] و ولادت ابن السوادی در [illegible] چهارصد و [illegible]
[illegible] ربیع [illegible] شنبه [illegible] و [illegible] پانصد و [illegible] و [illegible] و السوادی
[illegible] و [illegible] و بعد از الف دال [illegible] سواد عراق است و این [illegible]
خوانند [illegible] اکثار [illegible] گفته [illegible] السوادی [illegible] ماند

ترجمه کرده چون در معجم البلدان نوشته است که در موضع سواد عراق میانه یکی و چند فرسنگ بنقادر واسطه بیش نگوید
آنجا سواد نام کرده و سواد شاید شهرها و دهات و خصوص ضیاع عراق است و مستعمل در زمان عمر بن الخطاب بر گشتند و چون
در آن زمین زراعت و آبادانی از دور جهت خضرت بر جهت و خضرت و سبزی زراعت و بوستان آنجا را سواد نام کردند چنانکه
اگر کسی چیزی سیاه از دور بیند اندک سیاهی این بسیار حجت و عرب خضر را سواد و سواد را خضر میخوانند چنانکه
فضل بن العباس بن عتبة بن ابی لهب گفته است این شعر را انشاد کرده است

وانا الاخضر من یعرفنی ۔ اخضر الجلدة من نسل العرب

و از آنجا خضر تعبیر کرده است و این مملکت را واسطه زراعت بکار و نزاهت انهار و کثرت الاثمار ترتیب
نشسته است از دو سایر ممالک جهان بوده و این اقرار اهالی ایران شهر نام نهاده چه مردم این اقلیم بجهت
رای و بینش و حفظ و ذهن درمیان مردم نامبردار و دیگران از ایشان بهره یافته کار ملک را گفته
قلب العالم نسبت بدان بار مملکت وارد است و روزگار ایشان کامکار بی غلبه و حجاب این مملکت
بقا مدت معین میکرده تا روزگار ایشان تمام نرفت و در اینجا نبود و بمرور روی بمرد فنی باز اعلام چه واز ایشان
بود لیکن از همراهان خویش جدا ماند بازنگار و مرتاحت چنانکه ازدیده بیش نادیده لیکن درمیان
درختان در آمد و زنی بود چه بر لب تنوری نان میپزد و با او کودکی است هرگاه آن زن غافل شود آن کودک
اقلیمی روی برجهت فارس نرود میکرد تا از نیم آتش دیابد و مطلوب بود و آن زن او را توقف میکرد و ممنوع میداشت
و آن کودک سر عقل نیکست آزارها خوار نشود بر این حال میبود تا از مخالفان کار گرفت و ایشان را
این حالت تمام شد و فرصت یافت در بیشه بود و این در آستان باشان درمیان ایشان یک نوازش
پرسش بود با ایشان حجت شده بود سواد ایشان فارسیده بود بهره او زنده درمال خوشبختی
تصرف داشت و دخل شد همین این داستان برانیت چون بدین رفق و نهایت لیکن بر رعیت نزدیک
شده و با دستوران گفت که ما رعایا بروزگار گرفتار رنج اند و چیزی باشند و از اموال و نعمت خویش
در نفقات و حضرات میشد ج ما حق داشته از ایشان باز گیریم از ایشان سود فرمانتصرف در اموال خویش
تا بخود تدبیر و ایشان سود برین سیاست زمانی که از ایشان اعلام گشت آنچه چنان بهره یافت
ده که زمین ایشان سود حجت نشود از ایشان هر چیز ازهم متفق حق از هر چه یافت و نهمد دادند
و آنگاه ایشان بدست خویشتن این قرار ایشان بر گذید و بنو سود آن زمین ایشان را حجت نشده و بعد از
تقریر و تعیین خارج و نفقات و مقرونات ایشان بهره یافته سواد تعیین کرده دو دیوان مقام نمود
کرده دو دیوان مرکب منتقل اینجا خضر این مملکت مقرر گشته در عهد خاقان تبارک و دو مریا نام

بر گشته اما در روزگار عمر بن الخطاب در ضیاع عراق نقد و وقت ایم رسید چه مرحمت او باحت قباد
جملگی یافت و ده بیست و پنجاه و شش کرور درهم مالیات آنجا مقرر کرده و عمر بن عبد العزیز ملک
و خراج لعنت کرد و حجاج سلطنت چه از ایشان دنیا بود و نه آنکار حضرت رسالت را اعمر بن الخطاب از روی
عدل و انصاف صد و بیست و پنجاه و شش کرور درهم از عراق خراج گرفت و زیاد بن ابیه صد و بیست و پنجاه
کرور رایج میگرفت و پسرش عبید الله علیهما اللعنة این مبلغ را بعلاوه ده هزار درهم میستد اما حجاج لعنة الله
با کمال ظلم و بیداد و تعدی هیجده کرور درهم میگرفت و عمر بن عبد العزیز میگفت و الحکم من یک عدل و داد
صد و بیست کرور درهم بستانم و اگر بمانم بدانچه عمر خطاب میگرفت برسانم کتاب از قضیه بر مملکت
انجامید و از قضیه و قصه التضحیه تربیت شرح آن مشتری کرده القاضی عیاض بن موسی بن عیاض بن عمرو
بن موسی بن عیاض بن محمد بن موسی بن عیاض الیحصبی السبتی کنیتش ابو الفضل در فنون احادیث و علوم در جمیع کتب است
و هم چنین در علم نحو و لغت و کلام و ادب عرب امام عصر و فرید دهر بود و تصنیفات معتبر تصنیف کرده
از جمله کتاب الاکمال در شرح کتاب مسلم و از نوادر است دیگر کتاب مشارق الانوار در تفسیر غرایب حدیث صحیحین
ثلاثه که کتاب الموطا و کتابی در صحیح بخاری و مسلم از تصنیفات جیده او است و حدیث ام زرع را شرح مبسوط داده است
و هم او را کتابی است که کتاب الشبهات نام کرده و غرایب و فواید را جامع است و جمله حکمت لغات و
تصنیفات او بدیع و لطیف است ابو القاسم بن بشکوال در کتاب الصلة او را یاد کرده و گفته است که از ابیات
او و ازین طلب علم باندلس در آمده و در قرطبه از جماعتی علم فرا گرفت و احادیث بسیار گرد آورد و او را در حدیث
و اتمام در جمع و در احادیث غریبه موقت تمام بود و در علم و ذکا و فطانت و فهم زبان اهل بیت تقی بود و حرمت
و دوانه قول و تمیز او سبب مداد و از او را بعقوبت برکشید و آوازه او شد و روز او تسلی گشت
پس از آن با قضاوت غرناطه منتقل شد و در آنجا هم تبلیغ با حالات نبوت دیگر ابو القاسم بن بشکوال و جمعی
شهرت محمد و قاضی عیاض را اشعار نیکوست از آنجمله شعری است که روایت کرده است از او و پسرش ابو عبد الله
محمد قاضی دانیه و گفته است که این شعر را از خطش خوش از ایشان نقل کردم که در بالا ذکر کرده و از جهت بیع
که در میان آن شقایق نعمانی روئیده و در آنجا باد وزیده انشاد کرده بود

انظر الی الزرع وخاماته ۔ تحکی وقد ماست امام الریاح
کتیبة خضراء مهزومة ۔ شقائق النعمان فیها جراح

خامه بمعنی خشکیده و چوب خشک است و در زمینت بیع و هم این شعر را از وی انشاد کرده است

الله یعلم انی منذ لم ارکم ۔ کطائر خانه ریش الجناحین

۴۷۹
القاضی
ابو الفضل
عیاض بن موسی
الیحصبی السبتی
قصبه

فلو قد رکبت البحر نحو کم | لان بعد کم عنی جنی جنی

و از ابن الیوسف رساله دیدم در مدح مکتوب که در آن دوات هشتم ده نگارش داده لکن به واسطه طول آن حکم نوشتیم
و علاوه کاتب او ولادت و کتاب جریره یاد کرده و گفته است که مردی کبیر الشأن و غزیر البیان بوده و این دو شعر را
از وی نگاشته و در صفت وزیر در بیان تقابل نفس روحی انشا کرده است

اذا ما نشرت بساط انبساط | فعنه فدیتک فاطو المزاحا
فان المزاح علی ما حکی | اولو العلم قبلی عن العلم زاحا

و ابو الحسن بن هرون مالقی قاضی عیاض مذکور را بدین شعر مدح کرده است

ظلموا عیاضا و هو یحلم عنهم | والظلم بین العالمین قدیم
جعلوا مکان الراء عینا فی اسمه | کی یکتموه فانه معلوم
لولاه ما فاحت اباطح سبتة | والروض حول فنائها معدوم

و ابن الابار او را در جمله اصحاب ابی علی غسانی نام برده و گفته است که در آن امر دم بسته و اصلش از بطه است
و لکن ابو الفضل و یکی از بسیاران حفاظ فقها و محدثین او را بوده و تالیفات و اشعار بسیار از این فقرات است
و ابو عبد الله جماعتی از کبار علما بوده و مکاتبت داشته و علامات گوید از آثار ایشان بوده و سابقه او کتب
نصد نفر رسیده و مولد قاضی عیاض در سبته در نیمه شعبان سال چهارصد و هفتاد و ششم هجری و وفاتش در
مراکش در جمعه هفتم جمادی الآخره و به روایتی در رمضان سالی پانصد و چهل و چهارم و مدفنش در باب ایلان و نیف
در مذکور بوده در سال پانصد و سی و دو در غرناطه متولی امر قضاوت شد و پسرش ابو عبد الله محمد مذکور در سال پانصد
و هفتاد و نه هجری وفات کرد و عیاض بکسر عین مهمله و فتح یاء حطی و بعد از الف ضاد معجمه است و یحصبی بفتح یاء و
حای حطی و سکون صاد مهمله و ضم یای مهمله و بفتح و کسر نیز آمده و بعد از آن باء موحده این نسبت بسوی یحصب بن مالک
قبیله از حمیر است و سبته شهر مشهوری است در مغرب و هم چنین غرناطه بفتح غین معجمه و سکون راء و فتح نون و
بعد از الف طاء مهمله پس از آن هاء و این شهر در اندلس است و مترجم گوید همچنین سکه غرناطه بجواب مذکور
اقدم شهرهای کوره البیره و از اعظم اندلس است و اهل مغرب بتقدیم او تلفظ کرده اند و هم از نواحی دیگر
داهل اندلس دیگر سوای بیره را دو موضع هم نجه است و در میان غرناطه و البیره چهار فرسنگ فاصله است
عیسی بن عمر الثقفی النحوی البصری کنیتش ابو عمرو و بعضی گفته اند مولی خالد بن الولید
بوده و در طایفه ثقیف نزول کرده و بدیشان منسوب شده و او را در ادبیات و فصاحت و بلاغت بسیار عجیب
و کلمات و حروف بوده و اکثر تحجج او امر اکثر و هم لغات و کلمات غریبه استعمال می‌نموده و در قرائت نیز خبیر بوده

۴۸۰ ابو عمرو عیسی بن عمر الثقفی النحوی فصح

و او را با ابو عمرو بن العلاء مصاحبت بوده با بکیه بن کمال و مسائل و بحث و قرائت را بر عبد الله بن ابی اسحق
ذاکره و حروف بسیار از عبد الله بن کثیر و ابن محیصن روایت میکرد و حسن بصری را دیدار کرده و هم بر قیاس عربیه
قرائتی را اختیار کرده بوده و احمد بن موسی اللؤلؤی و هرون بن موسی النحوی و اصمعی و خلیل بن احمد و یونس بن حبیب و
عقیل و شجاع بن ابی نصر از وی روایت قرائت میکردند و سیبویه نیز نحو را از وی گرفته و هم او را کتابی است در علم نحو
موسوم به جامع که بعضی بر آن باشند که سیبویه این کتاب را گرفته و شرح و بسط داده و از مقالات خلیل و غیره بر آن
حاشیه نوشته و چون نسخه آن کتاب متداول نیست این کتاب بدو منسوب گردیده و این کتاب سیبویه مشهور است
و دیگر او را کتاب موسوم به اکمال است لکن این است که سیبویه غیر از عیسی بن عمر ذکر کرده است خلیل بن احمد ملاقات کرده
خلیل از مصنفات عیسی از وی پرسید سیبویه گفت به عقاید و نحو که نیکو تألیف کرده و بعضی از مردم بسیار آنها را
جمع نمود و اکثر پس از آنکه جز دو کتاب یکی اکمال نام دارد و در نزد من فارس است که فلان شخص است و
آن دیگر جامع نام دارد و اکنون بر آن اشتغال دارم و از غرائب رسائل او تو پرسش میکنم چیزی بر آن با خبر
پس خلیل ساعتی سر بزیر افکنده آنگاه سر برداشته گفته اند عیسی را رحمت کند و این شعر را گفت

ذهب النحو جمیعا کله | غیر ما احدث عیسی بن عمر
ذاک اکمال و هذا جامع | و هما للناس شمس و قمر

پس کتاب اکمال بدانکه اشاره شد غایب است از انظار و کتاب جامع مشهور بوده اگر از اول تا آخر اشارات
نحو خلیل نیز از عیسی بن عمر فرا گرفته و بعضی گفته اند که ابو الاسود اول جزء باب فاعل و مفعول را در نحو
بنا نهاده بود و عیسی بن عمر کتابی وضع کرده که بیشتر مسائل نحو در آن جمع بوده و مهذب کرده و مرتبه استاد بوده
لغات غریبه و چنان بوده که عیسی بن عمر با خطیبی سخن میکرد و در بعضی از آن لغات نیز در بعضی از آثار خطا میکرد
و جمعی روایت کرده اند که عیسی بن عمر با ابو عمرو بن العلاء گفته است که از معد بن عدنان فصیح تر هستم ابو عمرو گفت
و در این نحو تقدم کرده و از اعاره کتاب و نقل این شعر را چگونه انشاد میکنی

قد کن یخبان الوجوه تسترا | فالیوم حین بدأن للنظار

و این مخالف با بدین بابی است عیسی گفت بدأن با همزه ابو عمرو گفت خطا کردی زیرا که گفته میشود بدا یبدو و در فعل
ظاهر و آشکار شود و بدأ یبدأ به معنی در چیزی شروع نمودن و صواب این است که گفته شود حین بدین للنظار
با واو و لکنه ابو عمرو چگونه نیکو گفت اگر با واو است اگر اختلاط اتفاق شده در این مقام بدان با همزه و بدین با کلمه
حاصله بدون یاء و او میگویند و از جمله تقصیر او فصاحت او در کلام این است که جوهری در کتاب صحاح اللغه خود ذکر
داشته است و گفته است عیسی بن عمر وقتی از کرسی خود از مکان خویش بزیر افتاد و مردمان در پیرامون او

۱۳۶ اجتماع و ازدحام کنند پس ابو عمرو گفت ما لکم تکأکأتم علی کتکأکئکم علی ذی جنة افرنقعوا عنی یعنی چیست
شما را که بر من اجتماع نموده‌اید مثل اجتماع نمودن بر کسی که دیوانه شده باشد پراکنده شوید از من یا ما لکم تجمعتم علی تجمعکم
علی مجنون انکشفوا عنی و در بعضی مجامیع دیده‌ام که ابو علقمه نحوی روزی در بازار میگذشت و آن مرض
رو بر وی دست داده بیفتاد و مردمان گرد او اجتماع نموده میگفتند که مصروع است و دعاهای مردم را که [illegible] او بر روی
میخواندند چون از بیهوشی برخاست و آن ازدحام و اجتماع را دید این کلام مذکور گفت که گویا از جنیان گشت
آن جماعت گفتند که این لغت هندیه است یا آنکه این کلام در گوش او غریب آمده گفتند که شیطان او بزبان هندی سخن میراند و دیگر
حکایت کرده‌اند که عمر بن هبیره فزاری امارت عراقین داشت عمر بن عیسی را با زیانه مضروب ساخت و در وقت ضرب
میگفت والله ان کانت الا اثیابا فی اسیفاط قبضها عشاروک یعنی سوگند بخدا که نبود مگر جامهای
پاره پاره در جوالها یا سبدها که بعضی مقبوض داشته و فرا گرفته آنها را قبض کنندگان عشرات تو
و او را از غیر گونه کلمات غریب استماع کرده و در باب کلمه او همه متحیر بودند که در بعضی کتب لغة واکنس که او را
مضروب ساخت یوسف بن عمر امیر عراقین بود از زبان بن مسح در حرف یا در حفظ مذکور است که هم والی عراق
بوده و او را این بود چون یوسف امیر از خالد بن عبد الملک قسری امارت یافت اصحاب خالد را گرفتار گرده و جمیل الجوز
را بعضی از جلیسان خالد را توبیخ عیسی مذکور و در حق او بود این خبر یوسف رسید و او را بسبب خویش او در لباس
بود که نگونه که عیسی بن عمر را بسته میبردند پس عیسی بن عمر را بخواندند و آنچه در نحو است ذکر آن میگرفتند
او را مقید رخصت کنند و چون گفت بر تو چیزی نباشد که چه بر تو را از دل نرسانند آمدن و فرزندان خویش خواهم
عیسی گفت فا بال الا القیا؟ و این کلمه در میان مردم تاریخی گشته بالجمله چون عیسی را توبیخ یوسف از عمر او رده
از دور پرسش که عیسی گفتار که یوسف بدین بود تا او را بفرمود زیانه بزنند و چون از آن ضرب بالجمله و
فزع افتاد آن کلمات را مذکور بزبان آورد ترجمه که در بعضی نسخها والله ان کانت الا اثیابا
فی اسفاط نوشته شده است و اثیاب جمع اول و ثانیه جمع اول بوزن اسیفه جامه است و در بعضی
و سپوسته آن لوزان و کرمان و آیتی و در مابین بیماری است که آیتی و کرمان یادیع و بر ایمان است و اکنون ماه
از جامه و به نیمه سابق است آن را اثیاب میگویند یا اثیب میگوید است که جامه بزرگ نیست باید بر ایشان است بدون
اهتمی و جمع آن اثیاب به الف و اثیاب بوزن کتاب و اثوب بوزن مروس آید پس در نسخه که اثواب
با ثا شده باشد با آن اثیاب جمع سقط بمعنی سبد جامه دان و جوال با شد که آن زنان است و جمع آن
اسفاط بوزن ارباب است شارح قاموس میگوید که او آن در مشرب است و قبض بقاف و صاد مهمله مروت
و در بعضی نسخها قبض بصاد مهمله است و قبضه بمعنی ضرب سنگ سرب یعنی فراگرفت او را بکار
و امهال نکند

و مراد از گشتان و عشار بروزن شداد اکسی که در گونه مطالبه عشر میکنند و اما عیسی بن عمر بتهای لغت غریبه
مشهور بصاحب آتاب با تا و فوق فی وتهبا با جمله مناسب است زیرا که این دو لغت از آن دو لغت
اغرب و ابعد است و قد رفع که لفظ تقعر آن باب تفعیل و تفعل از باب تفعل یعنی سخنهای فصیحت و مخرج
حروف متکلم کند و تقعیر بروزن حیدر و تقعار بروزن سلسال و تقعار بجر اکنس تبع در صفت مذکور گفتم بر
و عیسی بن عمر این صفت در استعمال لغت غریبه اهتمام داشته است و این صفت سبب خروج از فصاحت
میبود چه علمای معانی و بیان در تعریف فصاحت میگویند که فصاحت کلمه در مفرد خلوص آن از تنافر حروف
و غرابت و مخالفت قیاس است و معنی غرابت بودن کلمه است وحشیه و غیر ظاهر المعنی و غیر مأنوس
الاستعمال باشد و این بر دو قسم است یکی آن است که در معرفت آن بتجسس و تفحص در کتب لغت مبسوطه
تفحص نمود و قسم دیگر آن است که در جستجو از آن تخراج نمود و از قسم اول کلام عیسی بن عمر که
معروف مذکور گردید ما لکم تکأکأتم علی کتکأکئکم علی ذی جنة افرنقعوا عنی بنی و اوله و لفظه و مثل این
کلمات غرابت است خارج از فصاحت است در این صورت میتوان او را بصفت تقعر موصوف ساخت تا مع
مطول میکوید که در جای البلاد کتاب نقل از جاحظ حدیث کرده است که ابو علقمه در بعضی کوچهای بصره عبور میکرد
و مرض صفرا او را در هیجان و اضطراب آورده بیفتاد و جماعتی گرد او را فرو گرفته و انگشت مرا او را میفشردند
و در گوش او اذان میگفتند گمان آنکه دیوانه و بیهوش گشته است پس ابو علقمه چون از جنون بخود آمد
کلمات هم این کلمات غریبه بر زبان راند یکی از آنها این کلمه بود فان شیطانه یعنی جنیه یتکلم بالهندیه
عیسی بن عبد العزیز بن یللبخت بن عیسی بن یومار بربری الجزولی الیزدکتنی کنیتش ابو موسی و در نحو
ازکیاء و امامت و در دقایق و غرایب نحو داناء و مطلع بود و در فن نحو مقدمه که قانون نام نهاده
تصنیف کرده و عبارات و اصطلاحات غریبه در آن کتاب بکار برده بیکم موجز و مختصر است بر بیشتر لغات و دقایق
نحو مشتمل است و بسیاری از ایشان کار در بلاغت نمودند و جماعتی از فضلا بسیاری را اهتمام و اعتبار جمیع شرح کردند
و بعضی تعریف کرده‌اند از این قوانین و اصطلاحات آن وضع کرده‌ومقدمه آن حقیقت آن را مفهوم نمود و بیشتر نحویین از
آنکسان که بمعرفت آن دست یافته بتصور فهم خود ادراک مراد مؤلف کتاب از آن باینکه چه در
مقدمه زیراکه تمامت آن مرموزات و اشارات است و از بعضی نحویان عربیه آن کسان که در روزگار خود
شان را ندیده بود شنیده‌ام که میگفت ما در این مقدمه را نفهمیده‌ایم و لازم نیز آید ازینکه اشتغال بر این مقدمه بود آنکه
از علم نحو بیخبر باشیم بر شرط دانستن که در فهم این مقدمه در مرموزات آن بیت و بالجمله ابو موسی در این کتاب اطلاع بر نحو
و فن شنیده‌ام که او را در نحو املائی بوده که لذت یافته و هم او را مختصری است در تصنیف تألیف نحو ابن جنی

در شرح دیوان متنبی و بعضی گفته‌اند که ابو موسی از علم منطق نیز بهره ور بود و در دیار مصر نیز در آمد و بر شیخ ابن حجر بن برکی
از این جهت مذکور شد قرات الی و بعضی تحقیقات و بیانات از وی در مقدمه مذکور است و بعضی از شاگردانش
در تصنیف خود مذکور داشته است و جزوی مذکور کتاب اصلی بود که جمع بین فرود خوانده از مسائل جمله که
در ابواب کتاب است از وی رسیده و این برحواشی آن مرتب نگشته و در میان طلبه از آن مسائل
مباحث که نبشته از آنها فواید بسیار گفته و جزولی آنچه بود باب خصوص نگاشته و مانند مقدمه شد
و در ضمن آن کلام اغراض معنی و عقود لطیفه و اشارات چند بسوی اصول صنعت نحو بر غیر از غرائب نحو
مندرج بود و مردمان از وی نقل گفته و استفاده نموده و این مصنف یکی از رسیده و قسمتی از جزولی
می‌رسید و این جمله از تعلیقات و شرح مسلک از آن بر نیست چه او مردی متورع بود و از این معنی دوران
بجهت از شایع حالات و خواطر جماعت طلبه بوده در ضمن کتب پیدا شده بود و نیز از جمله کلمات استاد وی
این بود که او ملتفت نگشته که از تعلیقات او نیست و اگر چه بدو منسوب بود به نمی مرتب عنوان
آن منفرد بود پس از آن جزولی بعد از آن به سوی بلاد مغرب مراجعت کرد و مدتی در مدینه بجایه
و مردمان در خدمت او اشتغال ورزیده و جمعی کثیر از افادات مستفید شدند و من گروهی از اصحاب او را دریافتم
دور سال ششصد و دهم هجری در آن شهر کسی وفات کرد و فرموده از جمله تاریخ وفات او را بیان
میکند شنیدم پس بر ترجمه او وقوف یافتم و ابو عبد الله بن الابار القضاعی ترجمه بکلم بود و گفته است
و در سال ششصد و ششم یا هفتم جزولی وفات کرد و یللخت بفتح یا مثناة تحتانی و لام و سکون
لام ثانیه و فتح با موحده و سکون خا معجمه و بعد از آن تا مثناة فوقانی اسم اول است بربری و یومارکی
بضم یا مثناة تحتانی و سکون واو و فتح میم و بعد از الف را مکسوره و پس از آن یا ساکنه تحتانی و بعد از
لام یا و نیز از اسمهای بربری است و جزولی بضم جیم و زا معجمه و سکون واو و بعد از آن لام
و این نسبت بسوی جزوله است و گزوله با کاف نیز گفته‌اند بطنی است از بربر و مشهور است
و یزدکتنی بفتح یا مثناة تحتانی و سکون زا معجمه و فتح دال مهمله و سکون کاف و فتح تا مثناة
فوقانی و بعد از آن نون این نسبت بسوی قبیله‌ای است از قوم جزوله و بخط خود در بعضی مسودات
خود دیدم که جزولی مذکور در مسجد جامع مراکش متولی امر خطابت گردید و قبیله گزوله از رجاله
که قبیلهٔ است در بیابان بلاد سوس در مغرب اقصی و او در علم قراآت و نحو و لغت بی همتا
یگانه بود و در مسجد جامع از ارباب قراآت منفرد بود و مقدمه خود در جلد بزرگ شرح کرد و جمیع ابیات
غریب و با فائده در آن یاد نمود و بعضی از یاران نیز از وی روایت کرده است که جزولی مختصری در قراآت

ابو عمرو سلوبین فرود خواند که از حضار او بر کرسی بود آیا در اندیشه اشتر و دخترش نیز قراآت علم نحو بود از کتب خم
دیگر بعضی پرسش از من کردند و در این جواب شعر پس شیخ جزولی این شعر انشا کرد و گفت در جواب ایشان باز گوی

لست للنحو جئتکم | لا ولا فیه ارغب
خل زید الشانه | ایما شاء یذهب
انا مالی و لامرء | ابد الدهر یضرب

وفاتش در یکونه از اعمال مراکش در سال ... بوده و الله اعلم شرح حسب گوید صاحب طبقات النحاة نوشته است
عیسی بن عبد العزیز بن یللبخت بن عیسی بن یومارلی البربری المراکشی الیزدکتنی ابو موسی جزولی بعد از اقامت
حج مراجعت کرد در مصر صحبت ابن بری را ملازمت نمود و در مرتبه دیگر از آنکس از ارباب ادا اقصی رجعت نمود
و ابن سعد و جماعتی دیگر از وی اخذ علم نمودند صلاح الصفدی در شرح لامیة العجم گفته است محمود قبور شهاب
گفته است شیخ مجد الدین بن الظهیر اربلی این ابیات را از خویش از بعض قراآت کرد از جزولی نوشته بود

مقدمة فی النحو ذات نتیجة | تناهت فلفتت عن مقدمة حرب
حیا تابها بحر من العلم زاخر | ولا عجب للبحر ان یقذف الدرا
واوضحها بالشرح صدر زمانه | ولم نر شرحا غیره یشرح الصدرا

صاحب قاموس گفته بجایه بکسر با موحده و جیم مفتوحه و الف و بعد از یا مثناة تحتانی شهری است در مغرب
و بعضی بتخفیف ... این کتاب یللخت باسم لام نوشته و تصحیح شده است و الله اعلم بالصواب و الیه المآب

عیسی الملقب الفائز بن ظافر بن الحافظ بن محمد بن المستنصر بن الظاهر بن الحاکم بن العزیز بن المعز
ابن المنصور بن القائم بن المهدی معروف به القائم و این کس در دست و جاه از اهل عیسی مذکور گردید و کیفیت ۲۸۲
کشتن نصر بن عباس او را چنان است که در ترجمه او مذکور شد و این نصر بن عباس همان است که عادل بن سلار را
کشت و نسب او مذکور در ترجمه ظافر مرقوم نمودم هر کس خواهد در آنجا بازداند و چون با مادر و عادل ظافر را کشته جمعه
در آمد عباس بجانب دیگر از ارباب خدمت جانب قصر رفت و چنان نمود که از کشته شدن ظافر بی اطلاع بود
و میخواست خدمت او بسر آورد و داخل قصر نیز از کشته شدن او را در یافت چه عباس از تو یکی او به پنهانی
بر قصر شد و چنین گفت که در آنجا ظافر نیست و هر کس از بر قصر شدن او خبر نیافت جمعه خدام بد انگاه که
او را جای بود بیعت نمودند و در آمدن عباس خواسته و او را نیافته در جست و جوی شدند و باتان گفته شد
و در این خجسته بود مع القصه در هر جای ایشان را تلاش کرده در قصر گشتند و از وی خبری نیافتند و پس از آن
محقق شد وی ناچیز گشته پس عباس مذکور برادران ظافر را نیز و جبرئیل و یوسف بود کشت و العاضد را

۱۲۸ ۴۴۸

پس در جمله آن که عبدالله نام داشت مذکور شد بر حضرت آمدند و با ایشان گفت تا امام ما سوگند یاد کرده و جز از آن خبر داد که فرزند
ندانستیم هیچ و آن شب بر انکار اصرار کردند و بیرون آمدند قصر بخفت بر آمدند پس عباس بیرون رفت تا در رجعت گشت
تا این تهمت از او و پسرش نصر بگردد آنگاه به ظافر برادر ظافر مذکور بیرون نخواندند در آن وقت پنج ساله در دست ... که
پس او را بر دوش خویش گرفت و در مجلس فتنه بنشاند و امرا در آمدند و با ایشان در آمدند پس عباس
با ایشان گفت که این کودک فرزند مولای شماست و پدر او را کشته‌اند و من چنانکه ... و
تن او را خون او را بخشیدم ... و جمله این بر شما اطاعت این کودک لازم است گفتند ... انجامید
تمامت به یک جماعت واقعه بر آوردند و یک فریاد برکشیدند چنانکه آن طفل بر خویش بترسید و در کتف عباس گریز
راند و او را بول بر افتاد و بر آن بمرد ... و از آن صیحه دماغ آن طفل آشفته شد و تا به هنگام مرگ ... اختلاج ... بر
دار آن عباس عنان کار خویش را در گرفت ... سفر ... کشتن ... گرفت ... او را کار ... نبود و ...
امر قصر از حلقه کار ... و در قتل عباس ... حیلت و مکیدت ... و پسرش نصر ... بر
و صالح بن رزیک این را در حرف صاد مذکور شد مکتوب کرده و صالح در این هنگام در صعید والی منیة ابن خصیب
بود از وی در حق خویشان و اولاد خویشان طلب نصرت کرده ... بر عباس خروج کرد و ... نه ... بر بیند ... در طی
مکتوب نهادند و چون صالح بر این حال اطلاع یافت لشکر ... در این معنی با ایشان
مدد ... ایشان در خروج ... موافقت کردند و ... سیاه ... و بجانب ... قاهره ... نهضت
توجه نمود ... از امیران و لشکریان ... و ... ایشان راه ... گرفت عباس ... شد
به شهر ... اندیشه ... عباس ... و ... رجعت ... و ... از قاهره ... بیرون ... خواسته همراه
برگرفت و پسرش نصر ... اسامه بن منقذ بوده در حرف میم مذکور
و ... گفته ... بر ... ایشان ... ظافر ... شرح این جمله ... در ترجمه
عادل بن سلار ... ذکر کرده ... مذکور ... ایشان ... جهتی ...
در ... ایشان ... طریق شام ... طریق ایله ... در ... ربیع الاول در سال ... پانصد و
چهل و نهم هجری بود ... صالح بن رزیک ... و ... ظافر ... ربیع ... رفته ... نقد بود
انتساب ... عباس ... معروف ... دار المأمون بن البطایحی است و آن خانه امروز مدرسه طایفه حنفیه است
و معروف بسیوفیه است پس صالح آن ... کوچک ... ظافر ... از وی
از آن موضع ظافر ... دفن کرده ... و آنکه ... آن موضع ... پس آن ... در
آن موضع ... قطع کرده ... ظافر ... و ... کشته ... ایشان ... سلاح ... پسر ... سلس

گمپوار خویش شد

گمپوار خویش شد و در آن معیت قطع کرده ... و نصر در شهر ... و دیگر مردمان ... جنازه ... و
و در تربت ... و آن مکان در قصر ایشان معروف است ... کیفیت حال آن کودک
شده و در ... احوال او بر آمد و ... عباس ... خواهر ظافر ... بردم ... از ... داشته ... او را
... و شرط ... او را ... و ... مهلت ... تیمم ... انجامید ... ذبح ...
شده و ... او و پسرش ... خود داشته و بعضی از اصحاب ... شام فرار کردند و ابن منقذ در
میان ایشان بود ... نصر بن عباس ... بکمال احتیاط ... در قفص آهنین
... ایشان ... نصر ... و او را ... زبانه ... آنگاه ... باب ...
بر دار کشیدند آنگاه ... در روز عاشورا ... پانصد و پنجاه ... و این ... و مختصر آن واقعه است
و ... از ... نصر بن عباس ... قاهره ... در قصر ... ربیع الاول سال پانصد و چهل
بود و ... ربیع الآخر ... از قصر ... دولت ... و
... ولایت ... ظافر ... جالب ... ولایت
و ولادت ... در ... روز ... محرم ... پانصد ... و ... در ... و
... تاریخ وفات ... ظافر ... در حرف ... مذکور ... شب
شب ... رجب ... پانصد و ... بود ... آخر ... بود
... چنانکه ... ذکر شد عیسی بن الملک العادل سیف الدین ابی بکر بن ایوب ملقب بملک
المعظم شرف الدین و صاحب دمشق ... و ... و ... و فضیلت بود و ... فضلا ...
... داشت ... و بمذهب حنفی بود و ... در آن مذهب متعصب و در آن باب
... و ... داشت ... از فرزندان ایوب ... بمذهب حنفی ... اولاد او ... تابعت
... در سال ... ششصد ... از ... حج راه بیت الله الحرام ... گرفت و ... از
... ایشان ... از ... و از طریق ... و ... الملک المعظم
... صرخد ... عزالدین ایبک ... صرخد ... داشت ... صرخد
... عزالدین ... الملک الصالح نجم الدین ایوب ... ششصد و ... و
... عزالدین ... بود ... و ملک المعظم ... بود
... از شعرا ... و ... او ... و ...
رغبت بود و ... دمشق ... و ... الملک المعظم

۴۶۳

الملک المعظم شرف الدین عیسی بن الملک العادل صاحب دمشق

قصه

چون نادر بود و التمس کرد که کتاب مفصل مختصر ربیع و انگه برکه دینار و خلعتی بوعطا کند و بدین سبب جز آن کتاب بلاد بر گفته
و بعضی از ایشان بود در دمشق ملاقات کردم و مردمان میگفتند سبب حفظ کردن این کتاب ملک المعظم و آن بیمان او بر وبعضی
گفته اند و آنگاه که ملک المعظم وفات کرد بعضی از آن مردم را و خبر و بعضی بود از آن کتاب است و مجلدها هرکس بر وقف او ثبت
شروع فرا نظر گرفته بود و از یکی جز او چنین منقبتی شنیده بودم و مملکت او وسیع بود از حدود بلاد دقیقه عرش
و بلاد ساحل بیت المقدس و بلاد غور و نابلس و قدس و کرک و شوبک و صرخد و غیر ذالک در تحت لواء حکومت او بود
ولادتش در ماه رجب سنه ششصد و هشتم بود و ابو المظفر یوسف نواده ابن جوزی در تاریخ خود مرآة الزمان
گفته است و معظم مذکور در ماه رجب سنه ششصد و هشتم در قاهره متولد گردید و برادرش موسی ملقب باشرف یکشب از وی بزرگتر
وفات معظم در اول غره ذی الحجه سنه ششصد و بیست و چهارم بود و بعضی گفته اند وفات او در روز جمعه یکشب از
از روز گذشته آخر ذی قعده سنه ششصد و بیست و چهارم بود در دمشق در قلعه آنجا کاکش و پس بکوه صالحیه نقل کرده
در مدرسه آنجا دو تن از برادران وی که در آنجا مدفون هستند و معروف بمعظمیه است مدفون گردید و نقل او بجانب صالحیه
در شب سه شنبه غره محرم سنه ششصد و بیست و هفتم مجری بود و چنان بود که ملک المعظم این قطعه را بسیار استماع کرده

ومعرّد الوجنات تاخذ خاله بالحسن من فرط الملاحة عنه
كحل العيون وكان في اجفانه كحل نقلت سقم الحمام وسمه

و این شعر بر بنت عبد الجبار حمدیس صقلی ست از شعر دیگری در معارضه او ذکر بیت فطیر در معنی

زادت على كحل العيون تكحلا وبسمّ نصل السيف وهو قتول

و با جمله ملک المعظم در کار رنجیده کرد و بوجی من الخیر هم اراده از امور دین و ملت او و شرف الدین بن عنین را امری آمد که
و دولت رجس او را دک و لهدایت قصد وجس نیت او میگفت و چه وقت از ابن عنین مرضی گرفت و این شعر برو نوشت

انظر الي بعين مولى لم يزل يولي الندى وتلاف قبل تلافي
انا كالذي احتاج ما يحتاجه فاغنم ثوابي والثناء الوافي

پس ملک المعظم تحفه بعیادت او آمد و با خویش یک صره و سیصد دینار هشت بود و با ابن عنین فرمود این
صله و این زر و عیادت آمده ام و اینگونه رافت و تلطف اگر از بعضی بزرگان کاه و احسان و دوام العمر را الحق در
حالت پیدا شده امیر بداد همراه آن بزرگ عظیم بخصوصا از شرف چنین ملک بزرگ که داد و سوال از غیر بعض کار را السلاطین
و شرح آنچه موجب طالت است و آنچه باشد مقصود نمونه از آن است تا بر بقیت دلالت کند و پدرش ملک
العادل صلاح الدین داود و در عهد برگشت و در سنه ششصد و ششم جمادی الاولی سال ششصد و سی و هشتم در قریه که
بو بقضا نام دارد بر باب دمشق وفات کرد و نیمه قبر پدرش مدفون گردید ولادتش روز شنبه نیمه جمادی الاولی

الاشرف مظفر الدین

ای ششصد و سیم در دمشق امیر عز الدین ایبک صاحب صرخد مذکور در اواخر جمادی الاولی سال ششصد و چهارم
در همان مکان که او بعداوت بدیده به کفر معجزه بود و در خارج باب النصر در مدرسه شمس الدوله مدفون در درون شاهزاد
گذاشته و از پس آن به تربت طوالیش و در مدرسه ایست و خواهر او سینیان نام بود در ظاهر دمشق بر شرف اعلی
مطلع و مشرف بر بستان خضر که از شرف گفته برجم کرد که کرک بکاف و دارای معجمه گشته و کاف ثانی قریه ایست
در سفح کوه لبنان و کرک بعضی تی قلعه محکم در طرف شام از نوحی بلقا در کوهستان آنجاست عدد تفخیم مانعه
و قصه حجر قریه ایست از نواحی وادی القری نیز از دیار ثمود از بنی انگشان که آبهای موضعی بیاید و رسول اکرم موضعی است میان
عطفان و علاء نمر موضعیست در مدینه و کنکه الملاد رکابا معروف است تبوک لفظ تا نوفا فوقانی و ضمه یا و حده
و حجر از داود ساکنه کاف قریه ایست میان وادی القری و شام و آنچه از چشمه داود بر معنی درخت ای خرما بود
و قلعه داشته است و خراب شده است و پیغمبر صلی الله علیه وآله در غزوه و غزوه تبوک منسوب است بدانجا
مشهور که پیغمبر جمیع مبارک رسیده و مردم روم و بعضی دیگر در آنجا گذاشته و پیغمبر در آنجا نزول فرموده کفی بود عاقبت
تفرقه و سه روز در آنجا اقامت فرمود و این قصه مبسوط و مشروح است صرخد از روی دو ترجمه ملک الافضل
ابو الحسن علی بن سلطان صلاح الدین مذکور شده بعضی از بیتی در ترجمه ملک المنصور ابو الحارث شیر کوه بن
شادی کارش ناحیتی قریه بفتح حا معجمه و کسر را مهمله و حرا ز یا و نکاف ثانی پیشتر بجهت آمده ایست از اول
اعمال مصر از جهت شام بر ساحل دریای روم در وسط ریگستان خراب است ودولت فرنگ چنین میگویند جز آنکه
از آن برجا نیست غور بفتح غین معجمه و حرا ز واو ساکنه و را مهمله کوهستان و ولایتی است میان هراة و غزنه بلاد
سردسیر است وسیع و موحش و معدن آن اکثر مقطوعه نیز در بعضی جای است جه مسکونه و آنجا قلعه است و فیروزکوه
بنا شده و سلاطین آنجا و آن قلعه سکنی دارند و این موافق روایت عمومی گفته است و فخر الدین مبارک
مرورودی در تاریخ غور گفته است و چنین بعضی بر آنکه آن جزیره افتاده گوهر را و بزرگ شهر از
فرزندان ... یکی بود سنهوا و دیگری بود برنیاس نام و در حرب ها حاضر بود از کشتن ضحاک گ
گویند هدایان بند او نزد اسواران بید برگرفته از ایشان از اسواران بدین و فرار نه که کوهستان آن
سامان برایشان رانده برخاسته هر یکی برایست و با سامان حاضر گرد و بهمراهی برادر در عابس دراگشته
لشکرهای خویش بود با آنکوه بگوهرانه و آن محل را اسواران نامند از هم سپاه فرید فتح قلعه ها اسواران برگشتند
سنهراد دوم مرتبه برنیاس در پاسبان حاضر گردید از فرزند او نبی ...و غنا نشتی نام بود که روزی با یکی مجسم
برگشته بکوهستان غور در افتاده تا بکلام رسیده و از آنجا نیز دیگری برنیاس با زنشده و از برکت
و پیدا و دیگر سیاران غور دختر را بهمراه آن دیار برنیاس بزرگان بکافه و سرا را از آن درگاه

آهنگ غور راه در نوشت و استوار آن کوه سران باز دانست و در آنجا فیروزی گرفت و هریک از بزرگان کشور ۱۳۰
قلعه محکم از بیم خویش بر باد نهاده دشمنها همچنان در کار آن دست داشت و از روی فرزانه چو آب شاه بیدار گوه و رشته
بروز و شب راست داستان بود و از روی یاد در پیوسته شد و هر شاهی سوی فرزانه سپاه گسیل بس از بهر آن جور گروه
بهنگام از طرف فیروز فیروز شیران نام خان فرمان کشور خراسان بود و حصار شیران بود و بمچاق از بایگ
درست پس شیران نامه نوشته فرستاد که و از سپاه که از فرزندان خاک و امیر فیروز با لشکر گران در غور گذارند و کار
بر فیروز فیروز اقلیمان بود در نهاد و بسیار بزرگان برفت با ده هزار سوار تیره گذار و یک سپاه خان حاکم چرخ
کاخ هرات و شیران بخواند که بیهده در آن هنگام لشکر خراسان ساخته کار او نمود فرزانه خویش شتاب بسوی آن گرده
گماشته همراه اقلیمان راه غور در پیچیده سپاه ساخته بنبرد و کوه خواسته خویش هم در آن آهسته فراهم ساخته بسیار
هزار سوار و چهار هزار پیاده آماده شد اقلیمان از رنج غور کلاه پیام بر ریخته و از روی خود داد نیز نامه بود
بر گماشته از گروه که کشور و ساختن لشکر فیروز بر نهاد که اگر خویش را به در کشور بسوی بیران نخواهی برتیغ کم
گران با بهت بنبرد یک فیروز فرزانه بسوی شان خواستار آسایش دارامش تو گویم یکی با بهانه فرهنگ از این نه پس
باز فرستد سپاه نیز گماشتم و نیز اندازه از جان بیش است و هم شکستن بنبرد و در کشور فیروز رخنه نیفکنم
با شما آنچه نام هم امید نیکو نام بسوی بردم و خیره را تا توان بینم در آغاز کار بار بر دو نه و جای در پرکنم هان
و فرزند فیروز بخشایش آورده تا به یغنده و بگذشته بهر کز نخورد آن زهر را بیم تریاق نخوردنیم اکنون اگر اقلیمان سواران را
جنگ بر خود راه میدان گشتم هست و هر آینه کار تنگ نگرد و کار بیکار نیاید و بر تیغ کار رزار دوستان نیز بیم اقلیمان
ریخته بسوی گوید و مادران را مسیار آگرفته از آن سوی سپاه خویش بار است و دو سپاه کینه خواه در هم آویخته
و تا سه شبانه روز از بامداد تا شبانگاه آتش نبرد با زبانه خون در باز گرفت کوشیدند و روز چهارم سپاه یکی بیم
شکسته اسب برانگیخت و خنجر بر گرفت اقلیمان از روی برپیچید و بازنشست آخت کمند را هم بهم نیز قلعه گرفت
و مالش بر آن نهاده اکنون یاری خویش هم از آن بگشت و با مردان دلاور به بیگانه دستگیر شده او را بسوی دروازه در افکنده
و اقلیمان آهنگ او کرد سپاه که جز از زیان رسیده و جنگ فزونه بر روی در آمد و سرانجام زخم آسیمان سوار
اسب را فکنده لشکر پیش گشت بیم نهاد و از جنگ امیر برگشته لشکر غور از پی ایشان شتافتند و بسیاری بکشته و
چیزی بازبسته و اقلیمان سوی فره با فند سپاه او را به قلعه آورده زخمش بود و در بست و بهبود گرفت و از آن سوی
فیروز فیروز بسیار بگرد غور و فرزانه هم از ایشان از رو که ریخته گشت پس گرد و نامدار که بسوی پهلوانی شیر گرد
گردی و دلیر بود بخواند و با لشکر بدانسوی راه بر گرفتن فرموده با زنان سپاه بسوی بسته بدرگاه گشت پس گرد
آهنگ راه که از آن سوی کار به مهر و دستور پیغام فرستاده و مردم جلوداشتند از در شیر و بی فرهنگ در آمد فیروز فیروز نامه

اشده لشکر

افتاده لشکر به فیروز شهریار نوبی او را همچنان تو یک ... گرد که از پیکر چشم پوشید و به لطف کار که دهد بیگونه فیروز
بر که مرد گماشته و از دولت بیدار و کشور بود که از بهر پیمان سر از آن تا هم و باز کرد از آواز خان پیوند
رسیده و لشکر بر چنگها که خسته و ماندند و یکبارگی همه چیز پیدا نشد و آشکار شده که لطف آفکنده دریافت
اقلیمان و دیگر بزرگان سواران بدان را گوا نهاده پیشکش از آورد با فرزند بزرگ آزاد و خود در غور زیست تا آنگاه
با مه و روز گار از بر گذشته بیگران رخت کشیده از اهل بهر کار نبود فرو بنشست به بیش تر و آنکه تیغ
بیهوده بسوی خانمان از غور جای گرفت و سپس برگشته فیروز فرزانه از ارزی عجم ادوا السلطنه غور باز گذشت دایم
بهنگام بسیار روزگار فیروز بود کار در هر بستر هشت و نه ترا زمانی که از آن پس از جای باز گرفته نشید بس بنیز
بهار پیوسته آهنگ هرات نمود شتاب بر شیران او علم را نیز هرات داشت و به لشکر و دیگر حصار نشست
شد سپس بر بنیاد آن افکنده و جز از نزدیک به آن شتافت داشت که او از روی خشک نشد پس نیست
هم بنیز در برگشته و بار دیگر فرمان خویش راه گرفت و در پیچید و با مداد آن شب سپس نه در آنچه کار هرات نظم
گماشته و کار دو آن افتاده سپاه بار در خویش کشته و گذشت و خود را غور نوشت و دیگر شستان از روزگار بهار پس
او سپس آنچه روز و هنگام کار گاه و از اسب افتاده جان بسپرد و پسرش از اسب دارای تخت و کلاه و دیهیم و آب
گفته و در روزگار پادشاهی رو زبانی بنیز در بستان فرود آمد و هرات و در آن شتاب و در آنجا بیشتر در این هنگام
زمان در مملکت سیستان و جهان هشت و دو به تخت خسرو آبادان و سپاه او و را گفتار بهشت نگرد و زخمش نشد
و بهراب آهنگ پیکار کرد و لشکر و دلاوران افتاد از جنگ بگفت فرمان فرا آن زمین هم بار رسید او از روی آن سیستی
گرفت در فیروز بود او و سواران خواب یافته سنگ بر روی تیره دانه و چنانکه او آب از آن خواب سر برگرفت بگران بیشتر
و لاشه او را بر گرفته سیستان شد و امیر لشکر و گرد هر از هم به آن شده اگرچه کار پیکار از تیغ کلاهی گرفته شد
یا فته و مدت سلطنت او آب سی و هشت سال بود از پس او برادرش خاک بهر شد سپس به پادشاهی جز زمین تازه
بر هند و جهان که بود سیستان آمد و سام بود تربیت گفته پس از آن جای جای فراز گرفت و از آنجا تخت بر دار شکر
بکار و نه گیتی سام او بود و بر گفت تا که فرمان لشکر فرو و از جنگ آورده بگشت و قلعه او سواران نخواهد بنیز بازگرفته
هنگام و تیغ سال پادشاهی بر نه کار گشته بیگران را باز برده از میان دو انه همراه و سپس جایش برگرفت و از غایب
خود و به بیست قرار جهان گرفته که منوچهر سفر روم و مرتبه سام از دلیری سلطنت گفت که منوچهر بسیار از
او سوی بخواند و او را بالطاف منوچهر شاد خوار گردید و در سفر روم فرمان نام بزرگ گرفت و پس از باز بسته منوچهر گیتی فرمود
حکومت غور و هرات یافته باز بنشست و شصت سال پادشاهی هشت و از میان پسران و فرزند ایشان بماند پس
او بر گرفت و او مرد دیر و دلاور و دانا و از سر تا سر آمد بار زن و فرزندان نیکو گشت که از آنچه آن جهان

بیدار شود که بهر ایران کار رنج و غم بالا گیرد و بیشتر مردمان دگرگون شد [illegible] و در روزگار زندگی وی دست چند [illegible]
با بر همین خویش فرنون [illegible] از پس [illegible] پادشاهی کوس کوچ کوبید فرنون بر تخت [illegible] گرفت
بروزگارش منوچهر از جهانیان [illegible] و افراسیاب آهنگ ایران [illegible] از پس منوچهر نوذر [illegible] ایران راه سیستان در نوشته
چه از پهلوانان سیستان در کشتی ترکان اندوهگین بود از تخت سپاه او از هرات [illegible] که از طرف فرنون برادرش
فرامین حکمران هرات بود گرسیوز برادر افراسیاب [illegible] یکبار هرات رسید فرامین در قلعه [illegible] پناه
به لشکر ترکان کوشش [illegible] در قلعه [illegible] از قلعه [illegible] را به غور
در بعد گرسیوز [illegible] از دنبال فرستاده [illegible] هرات [illegible] یافته و جنگ در پیوسته سر انجام
فرامین [illegible] گرفته سر از تن [illegible] و هرات [illegible] راه سیستان در نوشته زال زر کار خویش آراسته که به غور
آمده فرنون [illegible] لشکر غور جنبش [illegible] مردمان [illegible] لشکر آگاه شده در سیستان [illegible]
[illegible] افراسیاب نیز در رسید [illegible] گرسیوز [illegible] زال زر فرنون [illegible] لشکر
در زمین [illegible] طرف چپ [illegible] قلب [illegible] آمده از [illegible] از طرف دست راست
و افراسیاب در قلب و گرسیوز در پیش [illegible] جنگ در هم پیوست و زال زر [illegible] خروش بر آورد
[illegible] مرد [illegible] گفت [illegible] که جلیبا [illegible]
[illegible] زال [illegible] کوه [illegible] از تیغ زال [illegible] جلیبار [illegible] روزگار [illegible]
[illegible] زال [illegible] فرنون [illegible] میدان [illegible]
از آن مردم [illegible] افراسیاب و گرسیوز [illegible] جنبش [illegible] جنگ [illegible] تا آفتاب
[illegible]
[illegible] اصفهان [illegible] کشور ایران [illegible]
[illegible] از سیستان به هرات آمده [illegible] آهنگ قارن [illegible] از اصفهان راه [illegible] افراسیاب [illegible]
[illegible] فرنون آهنگ غور [illegible] فرنون [illegible]
افراسیاب آن [illegible] مردم [illegible] کارزار [illegible]
ترکان [illegible]
[illegible] چنانکه هزار چشمها [illegible]
[illegible]
[illegible] گفته چنانکه [illegible] افراسیاب [illegible] آن چشمها [illegible]

از نیفنهای پر کرده

از نیفنهای پر کرده آمد جز نوبت پادشاهی [illegible] و سپهسالاری رستم دستان افتاد و فرنون از اتفاق [illegible] خوار گردید
[illegible] سلطنت [illegible] پس او فرزند [illegible] سلطنت [illegible] پسرش بسطام پادشاه گشت
[illegible] که [illegible] بسطام [illegible] بسطام در خدمت
کیخسرو [illegible] بسطام [illegible] آن بسطام [illegible] پرویز بود [illegible] از پس او پشت
به پشت فرزندانش [illegible] حکومت [illegible] تا نوبت به شنسب [illegible] رسید و او [illegible] حضرت اسدالله الغالب
علی بن ابی طالب علیه السلام [illegible] آنحضرت [illegible] شنسب [illegible] اولادش [illegible] حکومت
غور استقرار [illegible] غوریان آن منشور [illegible] در خزائن خویش [illegible] تا روزگار [illegible]
محمود آن هنگام [illegible] معویه [illegible] سلطنت [illegible] در مملکت خراسان [illegible]
[illegible] بیعت رسول [illegible] غور سر از فرمان [illegible]
یافته چنانکه [illegible] در تواریخ [illegible] هرچند [illegible] ترجمه [illegible]
[illegible] گذارش [illegible] پیشینیان [illegible]
[illegible] فلسطین [illegible] لام [illegible]
[illegible] از انبار شام [illegible] مصر و قصبه آن بیت المقدس است [illegible]
[illegible] عسقلان و رمله و غزه [illegible] قیساریه [illegible] نابلس [illegible]
[illegible]
[illegible] الارض المقدسة التی کتب الله لکم [illegible]
و بعضی گفته اند فلسطین نام قریه ایست [illegible] قدس بضم قاف و سکون دال [illegible]
عظیم است در زمین نجد و قدس [illegible] و بعضی گفته اند [illegible]
[illegible] و بعضی گفته اند [illegible] حجاز [illegible] قدس الابیض و قدس الاسود [illegible]
[illegible] شام [illegible]
[illegible] قلعه [illegible] در اطراف شام میان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نوشته شده است لکن [illegible]
[illegible] کتاب [illegible] قلم کاتب تحریف

٤٨٤
ابو محمد
عیسی بن محمد الفقیه
الهکاری ملقب
بضیاء الدین
قصو

١٣٢ سنه ثم و اله الامام الاجل الهکاری الاحوال عیسی بن محمد بن عیسی بن محمد بن احمد بن یوسف بن القاسم بن عیسی بن محمد
القاسم بن محمد بن حسن بن زید بن محسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام گمر باید محمد و در تکار فقها بوده است و بعضی گویند برادره
برادری نسب اوست و او از ایل قریب هکاری بوده و او را هکاری میگفته و ملقب به ضیاء الدین است و در دولت صلاح الدین از
امرای بزرگ بوده در قدر رفیع و مقامی منیع داشته و در شور او با رای و تدبیر او التفات میجسته و در آغاز کار در مدرسه زنجیه
به حلب بعلم فقه اشتغال داشته پس با امیر اسد الدین شیرکوه عم سلطان صلاح الدین که از پس تی ... نام ... پیوسته
... چنانکه شیرکوه ... ازین او ... و چون اسد الدین ... مصر ... برادر
و در ... وزارت ... چنانکه در ترجمه ... ذکر ... ضیاء الدین مذکور در خدمت او حضور داشت
و چون شیرکوه ... ضیاء الدین و طواشی بهاء الدین قراقوش که ازین ... مذکور ... الی ... اتفاق
کرده بر آنکه سلطان صلاح الدین را در مقام شیرکوه و وزارت ترتیب دهند و در این باب چندان حیله و تدبیر کردند ...
خویش ... و شرح این جمله موجب تطویل است و چون صلاح الدین منزلت وزارت دریافت این جمله
از حسن تدبیر ضیاء الدین دانسته ... اعتقاد ... او ... و ... ضیاء الدین ... حضرت او
جان ... بر زبان میراند دیگران ... آن ... جایت ... از ... مردمان ... او بوده ... مقام
و منزلت او ... مردمان ... رسیده ... بر ... منزلت خویش بود ... تا در روز ... توبیک
برآمدن آفتاب در ... دهم ذی قعده ... ثمان و ثمانین و خمسمائه ... در حال خروج بر ... وفات کرد
پس از آن او ... قدس ... کردند و در ظاهر قرافه دفن کردند او ... فقیه بوده ... لشکریان ... و
فقهای ... و ... برادر او امیر مجد الدین ابو حفص عمر ... ازین ... طریقت ...
... بفتح ها ... و تشدید را ... و سکون واو ... موحده ... آن ... موضعست ... توبیک
... و ولادت برادر ضیاء الدین مجد الدین عمر در ... سنه ... و ستمائه ...
... در قاهره وفات کرد ... جبل المقطم ... بر ... والله اعلم

٤٨٥
ابو المنصور
فخر الدین عیسی بن
مودود صاحب تکریت
قصع

عیسی بن مودود بن علی بن عبد الملک بن شعیب کنیت ابو المنصور و ملقب بفخر الدین و صاحب تکریت
و از جمله ترکمان ... است و دارای فضایل ... و دیوان ... و ... رسایل ... مطبوع ... و ... دقیقه ... است

دمایات طوق فی فروع اراکة | لها رنة تحت الدجی و صدوح
ترامت بها ایدی النوی و تکنفت | بها فرقة من اهلها و نزوح
تحنت بوزر ار العراق و نزعها | بعشاق ثار منهم و طلیح
تحن الیهم کلما ذر شارق | و تبیح فی جنح الدجی و تنوح

اذا ذکرتهم

اذا ذکرتهم هیجت ذا بلابل | و کادت بمکتوم الغرام تبوح
یا بوح من وجدی لذکر الکتی | تالق بوق او تنسم ریح

و از جمله ... او ... ابیات اوست ... ما شوارد انعام ... سبب فلوات
یسمها القیظ دارج ... فیها جان من مارج ... انفاس الهجیر لوافح زفرات السعیر فارجعت من
الایق دارجعت مدانات الحین فانت العمق بعد ثلاث تستبق ... اللغوب و کادت ان
تعلق بها شعوب فالفت الماء ازرق سلسا لا یعثر بصفائه النسیم و یطفه ذباب التسنیم غیر
ان لا سبیل لها الی مقراته و لا وصول الی موارده و نهلاته

تونوا الیه جاذر بیونها | اذ حالت مضفض الجواد غطیها
باشد من ظمای الی لقیاکم | من حیث انس تلی التسلیما

فالغیة و الابتهال الی فارض الفرض و رب السکون و النبض ان یحقق الامانی و یدیل التائی بالتدانی
انه سمیع الدعاء ازین کلمات شدت شوق و عطش ... گرد ... لا ... که ...
در ... شوارد انعام ... رسیدن ... انعام ... در ... خشک ... آب و گیاه
هر گز ... کام ... بر آن ... ... نرم ... و خشک ... و دیدن ... بر آن ... تعالیم
... تشنه ... آبشن از زفرات سعیر است آن فلوات ... توشه ... آن ...
... روز عطشان ... روز ... شب ... روز ... خشک ...
... رنج و شکنج ... و ... اعضا و اجزای ... برهم ... فرو ...
... روز بنهایت رسد ... آب گوارا و چشمه ... بر نسیم ...
... تسنیم ... دامان ... دیده و دست ... آرزو ... گردد ...
... صفا ... آرمیده ... غبار حوادث ...
... عطشان ... آب گوارا و زلال ...
و میل و رغبت است ... عطش ... شوق ... قلب افزون است

و این شعر از جمله دو بیتهای ابو ... گوید

القبض لدیک و الهوی و البسط | یا من املی عذاره المختط
قالوا رشا تلقت منه لا تخطوا | من این لک الکی الفیافی قرط

و بالجمله او را در نظم و نثر کلمات بسیار و ابیات لطیف است و ولادت او در ... حماة بود و در ...

۱۳۳ هشتاد و چهارم در قلعهٔ تکریت بدست برادرانش کشته شد و او را برادری بود ... نام [illegible] است که
تکریت بود در اواخر سال پانصد و هشتاد و پنجم بامام الناصر تسلیم کرد و از پس قائم مقام در تربیت مظفرالدین کوکبوری
صاحب اربل مذکور شد و تکریت از جدش زین الدین بود و او را غلامی از امراء مجاهد الدین قیماز [illegible]
[illegible] قلعه [illegible] بالیت او [illegible] آن قلعه نیز او بود بعد [illegible] کرد او [illegible] قلعهٔ تکریت
و چون زین الدین کجک [illegible] مظفرالدین مذکور است [illegible] قطب الدین
تسلیم کرد و [illegible] تکریت [illegible] قطب الدین [illegible]
[illegible] در تکریت [illegible]
[illegible] تکریت [illegible]
[illegible] تسلیم کرد آن قلعهٔ تکریت [illegible] زین الدین [illegible] قطب الدین
[illegible] تکریت [illegible]
[illegible]
[illegible] شمس الدین [illegible] فخرالدین [illegible]
[illegible] شمس الدین [illegible] تکریت [illegible]
[illegible]
[illegible] تکریت [illegible] الناصر لدین الله
[illegible] تکریت [illegible] قلعه
[illegible] دجله در فوق بغداد [illegible] موصل واقع است و بنام تکریت دختر
[illegible] و قلعهٔ آن [illegible] شیرزاد [illegible] بابک [illegible] از ملوک فرس است
[illegible] ملوک فرس [illegible] طوفان نوح علیه السلام تا زمان [illegible]
قرآن حضرت خاتم الانبیاء [illegible] صلی الله علیه و آله چهار طبقه اند طبقهٔ [illegible] کویند [illegible]
[illegible] طوفان است و اول ایشان کیومرث و آخر ایشان [illegible]
[illegible] سلطنت [illegible] طبقه [illegible] ایشان کیقباد [illegible] ایشان
اسکندر رومی است [illegible] طبقهٔ سیم [illegible] ملوک طوائف [illegible]
اول ایشان [illegible] و آخر ایشان اردوان [illegible]
ایران [illegible] طبقهٔ چهارم [illegible] ساسان [illegible] اول ایشان اردشیر بابکان و آخر ایشان یزدگرد [illegible]

[illegible]

[illegible]

۴۰۶
ابو محمد الفضل
عیسی بن سنجر [illegible]
الحاجری [illegible] حسام الدین
قصط

در مملکت عجم بزرگوار [illegible] از اولاد کیومرث [illegible] و این طبقه [illegible] پادشاهی کردند و شاپور بن
اردشیر [illegible] دوم از طبقهٔ چهارم [illegible] پارس است [illegible] تکریت [illegible] است [illegible] بخواسته
در غربی دجله واقع است و قلعه دارد که یکی از جوانب آن بسوی دجله است عیسی بن سنجر بن بهرام بن
جبرئیل بن خمارتکین بن طاشتکین الاربلی کنیتش ابویحیی و ابوالفضل است و معروف بحاجری و ملقب بحسام الدین
و او مردی سپاهی از اولاد اربل [illegible] است و او را دیوان شعری است [illegible] رقیق و نازک است [illegible]
جیده و در آن [illegible] است و مشتمل بر [illegible] و [illegible] و موالیا است [illegible] کم کسی [illegible] در [illegible] مقامات
کمال [illegible] است [illegible] دجله [illegible] کامل [illegible] و نیز او را
[illegible] خوش
[illegible] این شعر از جمله است و بس جید است

ما زال يحلف لي بكل الية ان لا يزال مدى الزمان مصاحبي
لما جفاني ... العذار بخده فتحبو السواد وجه الكاذب

و نیز این شعر از خویش [illegible]

للخال من فوق عرش شقيق قد استوى
بعث الصدغ مرسلا يأمر الناس بالهوى

و نیز [illegible] که [illegible] این شعر [illegible] در صفت خال [illegible] گفته است

لم يحو ذاك الخد خالا اسودا الا لنبت شقائق النعمان

و این شعر را نیز در صفت خال [illegible] و بس لطیف است

وجه ... من شعره وجبينه امسى الورى في ظلمة وضياء
لا تنكروا الخال الذي في خده كل الشقيق بنقطة سوداء

و از همین قبیل است قول ابن وکیع تنیسی [illegible] مذکور [illegible] و اسم ابن وکیع حسن است

ان الشقيق رأى محاسن وجهه فاراد ان يحكيه في احواله
فافاد حمرة لونه من خده وافاد لون سواده من خاله

و نیز از اشعار حسام الدین است

يقولون لما خط لاح عذاره سلا كل قلب كان منه سليما
لقد كنت اهوى ورد خديه ... فكيف اذا ما الآس جاء مقيما

وازرباعی فرنیز تبرا از ... و رباعیات خویش بعد نقل کرده است و از جمله قول اوست در این لغت ...
و ... در شکفتم که ... در مراد ... بوده و ... جزیر است در ... نقل کرده

حيا وسقى الحمى سحاب هامى ... ما كان الذ عامه من عامى
يا علوة ما ذكرت ايامكم ... الا وتظلمت على الايام

و ... بوده ... بوده ... جزیری مذکور ... بعد ... مجلس ... از ... این شعر را ...
مکتوب ... برگذاشت و ... در این ... و ... سال ... نوزده ...

الله يعلم ما ابقى سوى رمق ... منى فراقك يا من قربه الامل
فابعث كتابك واستودعه تعزية ... فربما مت شوقا قبل ما يصل

و ... دیوان ... مشهور ... مردمان ... است ... حاجری ... پیش از این ... نوشته ... و چون ... بوده
در اواخر ماه رمضان سال ... از اربل ... شد ... و حاجری ... امر ... شرح حال آن
موجب ... است در قلعه آنجا ... از آنکه در قلعه خفتید کان محبوس شده از آن ... او را از آنجا انتقال
... او را در این باب ... است از جمله ... است ... اول این ابیات

قيدا كابده وسجن ضيق ... يا رب ... من الهموم المفرق

واز جمله آن ابیات است

يا برق ان جئت الديار بابل ... وعلا عليك من الثوانى رونق
بلغ تحية نازح حيرانه ... ابدا باذيال الصبا تتعلق
قل يا حبيب لك الفداء اسيركم ... من كل مشتاق اليكم اشوق
والله ما سرت الصبا نجدية ... الا وكدت بدمع عينى اغرق
كيف السبيل الى اللقاء ودونه ... شماء شاهقة وباب مغلق

ونیز از ... حاجری است ... انشا کرده است

احبابنا اى داع بالبعاد دعا ... واى خطب دهانا منه تفرق
لا كان دهر رمانا بالفراق فقد ... امسى له فى صميم القلب تمزق
كانت تضيق بنا الدنيا بفسحتها ... فكيف يسجن من عاداته الضيق

پس ... او را از ... و ... ملک المعظم مظفر الدین صاحب اربل اتصال ... او
... و تقرب ... خویش ... مظفر الدین ... او ...

ذکر ...

ذکر ... وفات ... حاجری از اربل ... کرده ... وقت ... امیر المؤمنین المستنصر بالله
بود و ... الدین ابو الفضائل ... از جانب مستنصر ... نایب ... پس ... حاجری ... آنجا اقامت
کرد و چون ... از او ... اتفاق افتاده ... از ... خویش ...
پس ... بر ... و ... پس حاجری ... این شعر ... مذکور
مکتوب کرده و در این ... در غربت ... بوده

اشكوك يا ملك البسيطة حالة ... لم تبق رعيا فى عصر اساكنا
ان تنتج الى لقيطة معشر ... من او مثل غير جاهك مازنا
ومن العجائب كيف يمشى خائفا ... من كان فى حرم الخلافة آمنا

پس از این ... روز پنجشنبه ... شوال سال ... وفات کرد و در مقبره باب
المیدان ... قریب ... سال بود و ... مذکور ... بود ... الخلیفة الناصر
لدین الله بود و ... در ... سال ... اربل ... رجب
... روز ... سال ... در آنجا برده ... دفن ... حاجری ...
... الف جیم ... از آن ... نسبت ... حاجری است ... در حجاز ... است ...
... آن ... این ... حاجری ... مذکور ... خویش ... استعمال ... آنجا
منسوب ... و اصل و مولد ... است ... این نسبت ... معروف ...
... است ... از ... در این باب ... حاجر ... کرده

لو كنت كفيت من هواك البينا ... ما بات يحاكى دمع عينى عينا
لولا لما ذكرت نجدا ابكى ... من اين انا وحاجر من اينا

و هم این ... بوده در ... لطیفه نقل کرده اول آن است

اى طرف احور ... للغزال الاسير

و آخرش این است

اى هذا الاربيلى ... هام فيك الموكبى

و در ... اربل ... است که ... تصغیر ... ابو البرکات ... در تاریخ اربل
نوشته است که این محله منسوب ... حاجری مذکور ... است و ... بضم خاء معجمه ...
... بفتح طاء مهمله و ... معجمه و ... معروف است ... کان بضم خاء معجمه و ...

فوقانی و کسر یای تحتانی و بعد از دال مهمله کاف و بعد از الف نون قلعه‌ایست در اطراف اربل مشهور است و بعضی
خفیدکان صارم الدین نسبت داده‌اند و این غیر از خفیدکان ابو علی است مترجم گوید حموی در معجم البلدان نوشته است
خفتیان بضم خاء معجمه و سکون فا و فتح تای فوقانی و بعد از یای تحتانی الف و نون قلعه بزرگیست از اعمال اربل
طریق مراغه است و آنرا خفتیان الزرزاری میگویند و بر فراز کوهی واقع و از زیر آن رودی بزرگ در گذر است و دیگر
سوق دو دار عظیم دارد و آن یکی سوم خفتیان ابن رضاست و دو طریق اربل و اربلست و این یکی
بزرگتر از آن یکی است و در کتب خفیته بذال معجمه و ... ذکر کرده در قریه ... نوشته‌اند و در ... این
قلعه حموی گوید صحیح خفتیدکان است بالجمله آن شعر ... از تتبع ابن القطیفه ... قریط بن انیف
و جماعتی از مردمان بنی شیبان بر او غارت کردند ... شتران ... قریط از قوم خویش استمداد کرد
... او را یاری نکردند ... از بنی مازن ... شتران ... بنی شیبان گرفته بود
تسلیم کرد قریط بن انیف این اشعار در این باب انشا کرد

لَوْ كُنْتُ مِنْ مَازِنٍ لَمْ تَسْتَبِحْ إِبِلِي ... بَنُو اللَّقِيطَةِ مِنْ ذُهْلِ بْنِ شَيْبَانَا
إِذَنْ لَقَامَ بِنَصْرِي مَعْشَرٌ خُشُنٌ ... عِنْدَ الْحَفِيظَةِ إِنْ ذُو لُوثَةٍ لَانَا
قَوْمٌ إِذَا الشَّرُّ أَبْدَى نَاجِذَيْهِ لَهُمْ ... طَارُوا إِلَيْهِ زُرَافَاتٍ وَوُحْدَانَا
لَا يَسْأَلُونَ أَخَاهُمْ حِينَ يَنْدُبُهُمْ ... فِي النَّائِبَاتِ عَلَى مَا قَالَ بُرْهَانَا
لَكِنَّ قَوْمِي وَإِنْ كَانُوا ذَوِي عَدَدٍ ... لَيْسُوا مِنَ الشَّرِّ فِي شَيْءٍ وَإِنْ هَانَا
يَجْزُونَ مِنْ ظُلْمِ أَهْلِ الظُّلْمِ مَغْفِرَةً ... وَمِنْ إِسَاءَةِ أَهْلِ السُّوءِ إِحْسَانَا
كَأَنَّ رَبَّكَ لَمْ يَخْلُقْ لِخَشْيَتِهِ ... سِوَاهُمُ مِنْ جَمِيعِ النَّاسِ إِنْسَانَا
فَلَيْتَ لِي بِهِمُ قَوْمًا إِذَا رَكِبُوا ... شَنُّوا الْإِغَارَةَ فُرْسَانًا وَرُكْبَانَا

جمیع این اشعار ... ابو تمام ... در حماسه ... آورده ... و الله اعلم
۴۸۷ ابوالنعیم عیسی بن عبدالله معروف بطویس مخنث
عیسی بن عبدالله معروف بطویس مغنی گذشته و میگوید ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی گفته است
در اسم او عیسی بن عبدالله و کنیتش ابو عبدالمنعم بود مخنثون ... نام او را ... کنیه
عبدالنعیم خوانده و مولی بنی مخزوم است طویس لقب اوست و ابن قتیبه در کتاب المعارف ... عبدالله ...
گفته است از جمله موالی آل کریز طویس بوده ... کریز است و ابن اروی ... در عثمان بن عفان است و ... طویس
عبدالملک و ... عبدالمنعم است ... در کتاب صحاح گفته است ... طاوس ... طویس
خوانده و عبدالنعیم ... و این حذف ... اسم او واقع ... واضح ...

اینست

اینست ... نام او عیسی بن ... و طویس ... در فن غنا ... و ... از جمله کسانی است
که در فن غنا ضرب المثل است ... این شعر ... معبد ... طویس ... گفته است

تَغَنَّى طُوَيْسٌ وَالسُّرَيْجِيُّ بَعْدَهُ ... وَمَا قَصَبَاتُ السَّبْقِ إِلَّا لِمَعْبَدِ

و ابو الفرج در کتاب اغانی نام او را عیسی گفته و در ذکر احوال او ... گفته است ... و این طویس ... است ... در ...
... و میگویند ... طویس ... از ... و ... ابو ...
... و آنکه در وقت ... ابوبکر صدیق ... از جهان ... خویش ...
... و در روز عمر بن الخطاب مقتول گردید ... و در روز قتل عثمان ...
کشته ... و در روزی که حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام ... شهادت فائز گردید ...
... و در روزی که حضرت حسن بن علی علیهما السلام والصلوة ... شهادت ...
... و ... حبشه ... از غرایب اتفاقات است و طویس ...
... و خلق ... اضطراب ... و ... مدینه ... پس از مدینه ...
انتقال ... از طریق شام ... مدینه واقع است ...
وفات کرد و در این وقت ... سال ... و بعضی وفات او را در مدینه ...
حموی در کتاب المشترک گفته ... قبر طویس مخنث در سقیا الجزل ... است و ... مکان ...
و طویس بضم طای مهمله و فتح واو و ... و بعد از آن یای ... تصغیر طاوس ... الف ...
الف و واو ... در ... و در کتاب ... و ... ابی هلال العسکری ...
مترجم گوید ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی ... که در مدینه ... طویس ...
... دف میزد و ... مدینه ...
... طویس ... این شعر ...

كَيْفَ يَأْتِي مِنْ بَعِيدٍ ... وَهُوَ يُخْفِيهِ الْقَرِيبُ
نَازِحٌ بِالشَّامِ عَنَّا ... وَهُوَ مِكْسَالٌ هَيُوبُ
قَدْ بَرَانِي الْحُبُّ حَتَّى ... كِدْتُ مِنْ وَجْدِي أَذُوبُ

و ... جماعتی در مدینه ... از ... طویس ...
و ... از ... و ... و حسن غنا و خوب ...
بسیار ... و ... مرده ... و ... از حرکات او ...

پس یکی از آن جماعت گفت تو که جناب طویس با تمامت این صفات شوم دیدار کرده دختر سعید داور را خانه اندازی
ترجمه نگارش بیت باید که چه خوش فی بازلعب و هم گفت عباد داین تفصیلات مردی است مخنث و با لیه میکند و دوغ است
طلب و طمع می‌کند و در بدو ریاست افراط دارد و در خلق و خوی مضطرب است و هم احوال است یکی از بزرگان مجلس گفت
چنین نیست بلکه مردی متمتع و خوش گذران و فهمیده است و هر کس با در حق جالس تر دو جنس را رعایت کند و هم حرمت
خدمت بود نادیده شناخته و هم در این باره گفت یکی از دوستان که باشد بخانی بعیدان [illegible] و مردانه و خادم خویش
از این مخرقه و آنگاه در این دستان آن جماعت به پیشه بزرگ شد و از سایر قریش آن را خوانده و ازین گونه جنون و حق
طویس بحکایت جماعت نگاه نیکو گفت لکن چنین است که تو گوئی چنانکه این جماعت قرین [illegible]
و اهم میگوید و ولولی کرد بیان نیکی بنیه و مجالست او را و رایت میدارند در بیان حدیث او خاموش بماند و خنده زد
تمیز نکنید و در هیچ صفت او جز صفت خنث او فرو گذاشت نمی‌نماید و اگر این صفت نبودی هیچ مردان از وی
دانشمندتر و غیرتر از ایشان نبودی و در این نسب و نیکویی جود و نیز طویس لو ذات لقب بود و از این روی این لقب
بیت را باین شعر تمثل میکرد

قد بدا الحب منی   کدت من وجدی اذوب

ابن کلبی از ابن مسکین حدیث کرده است که در مدینه مردی مخنث بود و او را نغاشی میخواندند و قرآن را
ابن حکم گفته نغاشی از قرآن مجید هیچ قرائت نمیکند پس او را حاضر کرده و در این وقت در مدینه بود او
گفت سوره ام الکتاب را قرائت نما نغاشی گفت والله ما معی بناتها او ما اقرأ البنات فکیف
اقرء امهن یعنی تو که چنان دختران کتاب را نمی‌دانم چگونه دختران را قرائت کنم پس چگونه مادر
ایشان را قرائت نمایم و این سخن از در خبث و مزاح راند مروان برآشفت و گفت اتهزأ لا ام لک ثم امر
تا او را [illegible] پس [illegible] در موضع که بطحان می‌نامیدند بکشتند
الکلاء گفت هر کس مخنث و مسخره را بیاورد ده دینار وی را بدهم پس طویس بجماعت بنی الحارث بن الخزرج
از مدینه بیرون رفت و در این ایام باین شعر حسان بن ثابت تمثل میکرد

لقد هاج نفسک اشجانها   وعاودها الیوم ادیانها
تذکرت هندا وما ذکرها   وقد قطعت منک اقرانها
وقفت علیها فسائلتها   وقد ظعن الحی ماشانها
فصدت وجادت بمکنونها   بما اوجع القلب اعوانها

پس از قصه مروان بن الحکم را با جماعت مخنثین خبر که رسید گفت امیر [illegible] این جماعت قضیه [illegible]

بیتر ناگاهی

بیتر ناگاهی رو آن حکم در حق آن ملک رانده دنیا را و نیز رواند که روایت از آنکه کلام و حکمش نیز کمتر از این حکایت از آنچه با سوء
پس گرفته [illegible] العمر را نگار بیت آورده وفات [illegible] روزگار خلافت ولید بن عبد الملک بود ابو الفرج در کتاب اغانی کلیه
طویس از رهنب مخنث او ساخبر هم الرحمه و آنکه از مدینه به حمی خراج ذکر بود و این امر طویس بود و منسوب به او
خنث گفته و داستان به نسبتان که و چنین در بعضی تواریخ دیگر جامع تر نوشته که از آنجا [illegible] و پس بروایت ابو الفرج در دیگر
مال طویس کاهوت [illegible] بجلد دوم جلد اول از کتاب ناسخ التواریخ مسطور است و در زمان خود و طایف خیان اسلام و مرکز
حبیب بقیه نام سمه در آمده و این حبیب یکی از مخنثین بود در زمان جعفر بن ابی طالب علیه السلام مخنث و در مدینه عادت مخنث
حبیب و دیگر هم هیچ وزن او مدینه از این جماعت از بیرون بیرون رفته و این ... حبیب نامور بود و خنث بن حبیب از جمله
مسلمه عرب است و چنانچه او را نیز اند هم آمد سرای رسول ... و آمدن بکه روز در کاری لطیف بسیار ام سلمه بود و ام سلمه
عبد الرحمن ابن ابی امیه حضور داشت چنانچه حضرت نیز از وی حضور داشت حبیب با عبد الله ... گفت ... اگر خداوند ...
برگشت ... دختر غیلان بن سلمه بن معتب ثقفی را بود است ... فانها تقبل باربع وتدبر بثمان مع

فاها مقبلة هيفاء شموع نجلاء تناصف وجهها
في القسامة وبحر ... معتدلة كأن الرحيا الأعلى تامت تثنت وإن قعدت تبنت وإن تكلمت تغنت
اعلاها قضيب واسفلها كثيب اذا اقبلت اقبلت باربع وان ادبرت ادبرت بثمان مع
ثغر كالاقحوان وشيء بين فخذيها كالقعب المكفى واین شعر قیس بن الخطیم بخواند

تغترق الطرف وهي لاهية   كأنما شف وجهها نزف
بين شكول النساء خلقتها   قصد فلا جبلة ولا قضف

یعنی دختر غیلان ... هیچ مرد را ... خیر ... برایکه ... شوخ ... با بچنان شباب
دختران ... خوب ... سرو ... خوبی ... وجوه ... با نعمت ... سبز قامت ...
تا ... سوزش ... در هم ... که ... در ... وجه ... از ... مغلوب ...
... کوتاه ... درمیان ... پستان ... خنده کنان عرق ... است ...
او ... نظر ... گویا ... آن ... را از ... او ... میان ... است ...
اندام ... بگستر ... جز ... جمع ... او از ... است ...
[illegible]
... جعفر ... کوچ ... جعفر ... حبیب ... جعفر ...
... تعیش ... فی ... ما اعرنا ان نقبل المصلین و ... خلافت عثمان ...
در کتاب اغانی ... نوشته ... حبیب ... از ... است ...
فانی ... ابو الفرج ... است ... کلمات حبیب ... گفته است

و یبنی رحلها المکفاز کالاوتار المکفو و بکیه جعفر بن عمیر ... این کلمات بشنید ... لقد غلغلت انظر
یا عدو الله و آنگاه او را از مدینه بسوی حمی اخراج فرمود و جعفر طایف گفته بر عبد الرحمن بن عوف او را شریح گفت
و ربیعه ازین سوال ... و سبب در میان مکان بود تا اول ... ابوبکر خلافت ...
در شفاعت سبب با ابوبکر ... گفت واد استماع نمود و جعفر عمر بن ... امارت ... را [illegible] و آمدن او
را مانند ... قرار نشد و گفت ... عثمان ... خلافت نشست ... او شفاعت ...
گفت و گفته ... و حاجت شد است عثمان گفت در ... در آمد و سوال ... کار خویش ...
باز نمود و این ... مولا عبد الله بن ابی امیه بن المغیرة المخزومی بود و طویس از وی ... او ... مخنث خوانده
شد ... طویس در مجلس ... از ... عبد الرحمن ... نشسته بود ... بن حکیم ... قرائت ...
... از اهل مجلس ... طویس گفت ... از ... دختر
... بن ... ام ربیعه ... عبد الله گفت
... طویس ... ازین ...
تغنی نمودم دیگر حکایت ... عبد الله بن جعفر ... اعراب ... در ... مکان ...
... عبد الله گفت ... در حقیق که
... در ... مدینه ... بر ... و در ...
ابو ... عبد الله
اصحاب گفت ... طویس ... چه منزل ...
... از ... طویس ... عبد الرحمن بن
حسان بن ثابت گفت ... از طویس ... مخنث ...
عبد الله گفت این ... مردی ... خویش ... طویس
کلمات ... منزل خویش ... عبد الرحمن
سید و بزرگ ... گفت این ... طویس
بس او ... عبد الله ...
او ... طویس گفت ... طویس ...
با ... عبد الله گفت ... عبد الله ... طویس
... طویس گفت ...

اگه مرا قرین

اگه مرا قرین ... عبد الله بن ... گفت ...
جانه ... آن ... عبد الله و دیگران ... عبد الله از خویش ... آن طعام ...
... طویس با عبد الله گفت ... عبد الله گفت ...
بس طویس ... آن ... تغنی نمود

یا خلیلی نابنی سهدی لم تنم عینی ولم تکد
کیف تلحونی علی رجل انس تلتذه کبدی
مثل ضوء البدر طلعته لیس بالزمیلة النکد

الحاصل ... طویس ... آنگاه طویس با عبد الله ... لا ...
... ابیات گفت عبد الله ... طویس گفت
... ابیات ... دختر ... حسان بن ثابت ... عبد الرحمن ...
... طویس ... قوم ... عبد الرحمن بن حسان
... حرکت ... و ... ازین ...
... طویس ... عبد الرحمن ... عبد الله بن جعفر ... طویس گفت
و دیگر از جعفر بن محرز ... گفت عمر بن عبد العزیز از مدینه بسوی ...
با او ... قطع منازل ... بن بکر بن ... و سعید بن عبد الرحمن بن حسان
... طویس ... گفت ... منزل
... سعید گفت ... ابو عبد النعیم ... طویس ... سعید گفت ... مخنث ...
یزید گفت ... طویس ... سعید ...
... طویس ... طویس ... ایشان ... سعید
سعید ... طویس ... ابو عبد النعیم ... طویس

... این ابیات ...

فشر ابی ما اسبغ و ما اشتکی ما بی الی احد
من بنی آل المغیرة لا خامل نکس و لا جحد
نظرت یوما فلا نظرت بعد عینی الی احد

بس ... سعید گفت ... طویس

138 گفت پیرانه این شعر از کیست گفت ندانم گفت این شعر از عمر در خوله بنت ثابت است و عماره بن الولید بن المغیره
المخزومی میل کرده و از برای [illegible] نموده است پس سعید از آنجا بیرون شد در حالتیکه میگفت هیچ روز مثل امروز ندیدم
این روزگار و ما بیش اتفاق ندیده بودم یزید گفت این سخن فرو گذار و بگردار او منکر ابو الفرج میگوید بعضی از این
بکار روایت کرده اند و این شعر از ابن زبیر مخنث است و دیگر از ابو مسکین حدیث کرده اند که گفت ابن سریج در مدینه
آمد و از ازدحام مردم مدینه [illegible] با جماعت تغز او را بسر است بشنفند و او را بر تمامت مغنیان ترجیح نهند و از آن
سوی طویس بر ایشان طلوع کرد و سخنان ایشان بسود درباره ابن سریج بشنید پس دف خویش را بر گرفت و آغاز [illegible] کرد
و از برای ایشان بشعر عماره بن الولید المخزومی درباره خوله بنت ثابت گفته و بان قصیده خوله [illegible] در حق
او گفته بود چنانچه شرحش مذکور گشته معارضه نمود و تغنی نمود و شعر او این است

تناهى فيكم وجدي — وصدع حبكم كبدي
فقلبي مع حزنا — بلابل الخال في الخلد
فلا لاقى أخو عشق — عشير العشق من جهدي

چون طویس از تغنی بپرداخت ابن سریج روی با جماعت کرد و گفت سوگند بخدا این مرد از جهت تغنی
از تمامت مردمان بهتر است و دیگر [illegible] حدیث کرده است که ابن سریج در مدینه آمد و در میان جمعی جلوس
داشت و ایشان زبان بمدح و ثنای او گشوده او را بر دیگر مغنیان برتری مینهادند ناگاه طویس بر ایشان بر گذشت
و سخنان ایشان بشنید پس دف خویش بزد و این ابیات تغنی کرد

ان الخليلة التي — مرت بنا قبل الصباح
في حلة موشية — مكية غرثى الوشاح
زين المشاهد ظلمهم — وتزينهم يوم الأضاحي

و این شعر را ابن زبیر مخنث و غنا را طویس است ابن سریج چون این غنا بشنید گفت سوگند بخدا این مرد
احسن ناس است از جهت غنا و نیز [illegible] حدیث کرده است که یکی از اصحاب ما برای من گفت
که از بس [illegible] با طویس در [illegible] برسیدیم [illegible] از برای خوردن طعام با ما در بخواندند پس
آن مرد دست بسوی طعام دراز کرد [illegible] خوردن نیافت [illegible] در هر منزل و در سر هر خوانی با ما شراکت
می کرد پس از آنکه بمدینه رسیدیم و از حال او پرسیدیم در این وقت مردی [illegible] آمد [illegible] بطول قامت
که از اضطراب خلق [illegible] جامه [illegible] گفت [illegible] از پرسش او [illegible] شدیم و از
حکایت آن مرد او را خبر گفتیم گفت [illegible] این رفیق شما [illegible] گفتیم [illegible] گفت این داور [illegible]

خود را بیمار کرد

خود را بیمار کرد [illegible] دختر [illegible] بیرون شد [illegible] رفیق [illegible] حالت [illegible]
[illegible] از [illegible] و [illegible] دانسته [illegible] گفت [illegible]
خویش در [illegible] و [illegible] طویس [illegible] از آنکه [illegible] از طایفه بنی غفار [illegible]
[illegible] گفت مرحبا [illegible] ابو عبد المنعم [illegible] گفت [illegible] از جانب [illegible] اعراب
مرا [illegible] خویش خوانده [illegible] راه [illegible] داشتم [illegible] از طوایف [illegible]
[illegible] او [illegible] مرد [illegible] تغنی [illegible] پس دف خویش
خویش بر [illegible] و [illegible] آن [illegible] که آن [illegible]
او [illegible] است و [illegible] او از حالت آن رفیق [illegible] و طویس [illegible]
عروه بن الورد تغنی میکرد و عروه این ابیات را درباره زوجه خویش سلمی زن غفاریه [illegible]
بود در آنگاه که او را از بهر شراب [illegible] نمودند بگفت

سقوني الخمر ثم تكنفوني — عداة الله من كذب وزور
وقالوا لست بعد فداء سلمى — بمفن ما لديك ولا فقير
فلا والله لو ملكت أمري — ومن لي بالتدبر في الأمور
إذا لعصيتهم في حب سلمى — على ما كان من حسك الصدور
فيا للناس كيف غلبت أمري — على شيء ويكرهه ضميري

و این قصیده را ابو الفرج چنین نگاشته است [illegible] بنی النضیر [illegible]
از مدینه بیرون [illegible] بانجاعت بیرون شده [illegible] خیبر [illegible]
جامه [illegible] و سلمی زوجه عروه بن الورد است در آن قوم [illegible]
عروه در قبیله [illegible] بن عوف [illegible] و سلمی از بنی غفار بود پس عروه [illegible] قبیله [illegible]
[illegible] و سلمی [illegible] عروه [illegible] از وی فرزندان [illegible] عروه [illegible]
مردمان فرزند [illegible] و [illegible] الاخیذه [illegible] فرزندان
[illegible] سلمی با عروه گفت [illegible] فرزندان [illegible] گفت تو در [illegible]
گفت [illegible] و [illegible] قوم [illegible] با تو [illegible]
و عروه [illegible] سلمی [illegible] عروه [illegible] شراب خمر [illegible]
[illegible] و [illegible] او [illegible] انجام [illegible] نخوانند [illegible] پس ایشان

چنان گفته و او در آن وقت در بنی النضیر فرود آمد که پس چون اوس به مدینه آمدند بیوتن گفته آنگاه سلمی
ازو درخواسته و عروه او را بایشان باز برد و ایشان دیگر بار عهد کرده بستند و بعضی چنین گویند روایت کرده اند
که عروة بن الورد سلمی را در بنی النضیر در آورد و عروه مردی درویش و دریوزه بود پس چون بنید لبش باز ستیزه
و دیگر مردی درو جنگ نمود و او شتر فتنه شد و خوانان گفته ازو باز گرفته داد و او بجز سلمی چیزی از خواسته
جهان در دست نبود پس آنگاه از وضعا رسول کرده کار آن سرای بگذاردند بجای بگو بود یکبار غزانه کرده
تا کار او را بر مروت خویش چیز نماید آنگاه که عمر بن الخطاب بوی گفت مرا بر خویش باور گفت مراد از این کار و این نامه
چه چیز از بعض فرو بود نه از این بعض از بنی النضیر گفته و عروه شنوده مذکور گفته اند انشاء الله گفته و دیگر
طویس بار آورد تغنی نموده است بعینه حدیث گفته اند طویس آنست شعر در قبیله اوس و خزرج در
حکایت انشاء گفته که فرصت بیار حریص و مولع بودند بسیار تغنی نموده و از این گواه مرخواست ایشان بود بر هم دیگر
بر انگیزاند و با غالا اند از این هرکه مجلس اتفاق مرافقت داده از این قصیده و آن حضور داشته و طویس
از آن شعر تغنی کرده در آن ایام در میان ایشان منازعت و ملک تمیز نکنند و قرآن او و از این کار منع گفته
لعنت خدا که برا که ترک تکلم عارض نمود بسیار الضار تا کار بکه مراد از فتنه و این در بین داریم از این
مردم این قوم با در بسیار یا بی و طویس بسیار ایشان بوضا هر که در وقت شان بسوار کرده و دیگر
یکدیگر آنکه هر تحود و این مرادی نمود و بار که نام مرتبه و عنا زا او بود بر تحسین مشتمل بود و از
احادیث و دوستان از بنگ که نداشته و بر دامن او کم میداند پس روز یک شعر قیس بن الحطیم

در حرب اوس و خزرج گفته است تغنی نمود

ردّ الخليط الجمال فانصرفوا ماذا عليهم لو انهم وقفوا
لو وقفوا ساعة نسائلهم ريث يضحّي جماله السلف
فليت اهلي واهلها ألمه في الدار قريب من حيث تختلف

و دیگر بیتی ربیع طویس تا آن تغنی نمود از این قصیده و آن این است

ابلغ بني جحجبا وقومهم خطمة انا وراءهم انف

آنجماعت از هر دو فرقه را انده برخاسته و برفتند و در میان ایشان خون ریزیها شد و طویس بحال
است پس و ملامت از آن مجلس برخاسته نه هیچ سخن بزبان راندند نه کس با وی سخن گفت گفته
ابو الفرج میگوید سبب اول و در میان اوس و خزرج موجب جنگ و جولی افتاد این است که اوس
و خزرج هردو با عزت مقام و مناعت منزلت بودند و هر دو از طرف پدر و مادر برادر بودند

داستان پسران حارثه بن ثعلبه بن عمرو بن عامر اند و داستان قبیله بنت جفنة بن عتبة بن عمرو است و اول جنگ که در میان ایشان حادث شد در روزگار
بود و از مالک بن عجلان بود و داستان سمیر بن زید بن مالک گفته اند و سمیر از اوس بود و پس یکی از مردم بنی عمرو بن عوف بنام ... مالک در
در زمان خویش این قبیله بود و او چنان کسی بنی با بسوی مدینه شد و قطیون صاحب تهره سلوک نیست و بواسطه این قبیله است بود
ذلیل و زبون رخت و از بنی مرا او را نیز لطف ... بزرگ نام ... چنان بود در این قبیله هر کس مولی و حلیف هم بود کرد ایشان
مرکشید بر او بار بر یک شتر بنهادند و یکی دار خود ایشان بود بر او بر دستور گشت پس مالک تن به تو یک عمرو بن
عوف برانگیخته و سمیر سلوک به سوی قرنت ... او را در عوض مولای خویش بر دو کردم چه زن ... داریم و در میان ما کار
به یکجا کشته است و ... در بنی جیم گفته ... در عوض مولای تو تو را خوشنود کنم و به این چون او را باز دیم چه تو دانسته که
و صریح نیز آنکه از خود طاعنه است در عوض مولای حلیف نمی کشند مالک گفت در عوض مولای خود جز آن دیت ... از او
صریح ستمکاری است بر فرمانیم و جماعت عمرو بن ... تلفیق ... در بنداند و گفته جز دیه مولای ندهیم چنین مالک بن عجلان
این حالت ... گفت قوم و عشیرت خویش را فراهم کرد و مالک را آنجماعت مطیع و ایشان او را مطیع بودند پس مالک
ایشان را بر نمود آراسته بگفت که چنین مردم اوس این دو داستان بدانسته کار رسید و نبرد مردان بسیار بشد و هر کس
بکار بر گرفته و گروهی از ایشان به عزت گروهی بر فرق باختند و در صحیفه ایشان نیز ... بنی قریظه بنی عمرو بن عوف
و گروه کلی چون روز در جنگ بنشسته بودند جنگ سخت بود آن فلا گوید و ابر بید و باران گرفته گروهی از ... دیگر
تیز آواز کرده پس مردی ... به بانگ بلند آواز داد ای مالک ترا با خدای و قرابت رحم سوگند میدهم چه ما در مالک یکی از
زنان بنی مر بن عوف بود و در میان ... دعوت یکی از مردم قوم خودست او حکم کردن ... به صد مردان ده لیکن ... پیش
بجز او کوش بدیم گفت چنین کنم پس عمرو بن امرء القیس که یکی از بنی حارث بن الخزرج است حکم گفته و آن قوم حکومت
تسلیم کرده داد و ایشان را طمینان ... که از کار ... گفت فرمان میکنم و ... صمیر ... یکی از مردم
خدا بنی قوم ... گفته ... عوض ... و اگر صاحب ... درخواست بر آنچه دیه صریح را بینه
و اگر سمیر مولی و حلیف از بنی قوم بوده است ایشان را حق آن است دیه مولای طلب ... و چیزی علاوه و نصف
دیه بگیرند و نیز در این جنگ اگر کسی از ما کشته شده است پس آن را دیه قرار دهم و با ز دیه و اگر از ایشان کسی کشته شده است
دیت آن ... دیت را چنین عمرو بن امرء القیس این حکومت براند مالک بن عجلان خشگین ... و اندیشه
و رأی او را نپذیرفت و گفت بنی قینقاع در ... هم و قوم خویش را ... و ... دیگر ... رانکه
مرکز ... دیگر جنگ سخت ... کرده ... قلعه بنی قینقاع ... بحث ... پس از ... گویند
پس از ... مصالحت ... کوه ... بن حرام بن المنذر ... بن ثابت ... حکم ثابت
حکم ... جماعت عمرو بن عوف دیه مولای مالک بن عجلان ... دیه صریح بدهند و از آن پس آن کشته در میان

در آب دیه مولد و مرجع مقرر بود بهمان مراعات نیز مالکی نشر نظر بفا داد و جماعت نیز تسلیم کنند و نیت شب
از این حکومت آن بعد از آن جنگ و جوش از میان ایشان برخیزد پس امراء دمشق از ایشان بگرفته دیت صحیح
بالکل بر بنه و در میان ایشان کار بصلح و صلاح پیوسته عهد و پیمان بسته و هیچ عهد و مقدار خون بعضی نکستان
نموده نکنند و اگر بعد از فتنه و تحقیقات خویش برفرش شود و کشته گردد او را دیه بقصاص بکند آنگاه تا ثبت کشت در
کشته بنه کان نظر کرده و از هر طبقه بیشتر کشته باز داده و از قبیله خزرج سه نفر بیشتر از جماعت اوس کشته بوده
بعد پس اوس دیت آن جماعت بداد و کار بمسالمت و مصالحت بود و از گوید و حسان بن ثابت در این شعر به
داستان اشارت و افتخار کند و پدرش در میان ایشان حکم راند و نیز قرار گشت

وابی فی سمیحة القائل الفا | صل حین التفت علیه الخصوم

و قیس بن الخطیم در قصیده مطلع آن بر در داستان اشاره کرده است و این شعر از آن جمله است

رد الخلیط الجمال فانصرفوا | ماذا علیهم لو انهم وقفوا

و ابو الفرج این دو شعر را از اغانی طویس بر نگاشته است و از جمله اصوات مائه مختاره است

یا لقومی قد ارقتنی الهموم | ففؤادی مما یجن سقیم

اذهب الحب فی فؤادی ففیه | لو تراءی للناظرین کلوم

یعنی بعضی بگفت است و جنون هم با خود از نهیب داده است چه از دیدا پوشیده است و اذهب بمعنی ابقی نهاده است
و آن اثر جرح حب است چنانکه ذو الرمه غیلان در این شعر گفته است

تریک سنة وجه غیر مقرفة | ملساء لیس بها خال ولا ندب

بالجمله آن دو شعر روایت بعضی از ابلغ طرفیات است و غنا از طویس است و بعضی گفته است از تمامت الحان طویس
بهتر و تازه تر است و بعضی بنی طیوره نسبت داده‌اند و از ابن بانه و عمرو بن روایت کرده که از ملحقات
این دو شعر از ابیات ابن عائشه است و جد او آن دو بیت این دو شعر است

ما لذا الهم لا یریم فؤادی | مثل ما یلزم الغریم الغریم

ان من فرق الجماعة منا | بعد خفض و نعمة لذمیم

بخ ابو الفرج صفهانی در کتاب اغانی بدینجا منتهی میشود و جز کلمتی چند و سطری چند باقی در عبارت نسخ
تمامت نگارش رفت حموی در مراصد الاطلاع میگوید سویدا دهی است نزدیک مدینه از راه شام است و هم دیه
نزدیک است از قرای حوران از اعمال دمشق و هم سویدا ابن ابو برات دو دیار مضر با سنجه نزدیک
حران میان آن و بلد روم واقع است و اهلش از نشر و نصاری بسته و صفحه نقیه و مهد و سکنی خانه‌ها

فرزند سلونه گرد مردی و ابا التک مرکب بر کشته
منهزم رفته و از کرده ایشان بالتین یافته

موضع است در میان بنی ساعده و قبا و بنام قریه است در چار روزه که دو روز راه است و عقبه صیفه آبادست و حجاج عراق از
آنجا عبور کنند و راه آب بحرین است مقابل آن قاف و قصر الف قریه است در مدینه و قبا و ام جابر است و کار زیر است
در مساکن بنی عمرو بن عوف از طایفه انصار است نزدیک مدینه و عبر را است و در آنجا مسجد التقوی است و آبار و کوات
و نیز قبا نیز است از ناحیه و کوره فرغانه و نزدیک شهر شاش است در ماوراء النهر مشهور است و الله اعلم بالصواب

حرف الغین المعجمة من کتاب مشکوة الادب فی ترجمة کتاب الاغانی

۳۹۸ سیف الدین غازی بن عماد الدین صاحب موصل ا

غازی بن عماد الدین زنگی بن آق سنقر ملقب بسیف الدین است و موصل در تحت فرمان داشت و از اینکه
پدرش زنگی در حرف زاء معجمه مذکور گردید و در پای حصار جعبر کشته گردید و جعفر کشته آلب ارسلان سلطان محمود
معروف بخفاجی سلجوقی و در ترجمه عماد الدین زنگی مذکور است بدین روی پس از کشتن وی که از جمله ایشان وزیر جمال
الدین محمد اصفهانی معروف بجواد و قاضی کمال الدین ابو الفضل محمد شهرزوری حاضر بود پس از اینکه از الامر مذکور بگو
بجنبد و در خیمه آلب ارسلان مذکور فراهم شده بود گفته عماد الدین زنگی غلام تو و غلام او را تو مستحق و این اموال تراست
و مردمان بدین سخن خاموش شدند پس لشکریان بر دو فرقه شدند فرقتی با حضرت نور الدین محمود بن عماد الدین زنگی
در اینجا پس از آنکه نگارش میتابد بسوی شام راه برگرفتند و فرقتی دیگر با آلب ارسلان و لشکر موصل و دیار ربیعه بسوی
موصل کام سپردند و چون بسنجار رسیدند آلب ارسلان بواندیشه فرو رفت و لشکریان با وی در راه مکر و فریب نشسته
پس آن جماعت سلطنت راه فرار در سپرد پس بعضی از سپاهیان از پی او تاختند و او را باز گردانیدند چون بموصل رسیدند
سیف الدین غازی مذکور با ایشان پیوست و در آن وقت در شهرزور اقامت داشت چه شهرزور از طرف سلطان
مسعود سلجوقی در اختیار وی بود پس چنانکه بعد از این بجنگ آید بدو بخشیده بود و چون غازی در موصل استقرار یافت آلب ارسلان را گرفته
و در بعضی از قلاع حبس ساخت و موصل را با آنچه از دیار ربیعه در تحت فرمان آوردند کار بکام
ساخت و برادرش نور الدین محمود از این پس که از آن مذکور شد بر حلب و آنچه از بلاد شام که
در این هنگام دمشق از ممالک ایشان شمرده نمیشد و بالجمله غازی مذکور در خیرات و مبرات بسی مواظبت داشت
و دانش و دانشمندان را دوست میداشت و در موصل مدرسه بساخت که بعتیقیه معروف است و روزگارش در زمان
کمال سپری شد و در آخر جمادی الآخره سال پانصد و چهل و چهارم از جهان گذران بجهان جاوید انتقال جست
و از روزگارش نزدیک چهل سال بگذشته بود و در مدرسه عتیقیه مدفون گشت و پس از وی برادرش قطب الدین

۳۹۹ سیف الدین غازی بن قطب الدین صاحب موصل ب

در اینجا پس بجای او نشست و چنانکه بعد از این بجای او جای گرفت و ترجمه احوالش در حرف میم در طبقه مذکور است و سیف الدین
در سلطنت بنده و پناه و کرم بگذاشت اما فخر با ابن خلکان موافقت کرده است و آنچه از وی داشت غازی بن قطب الدین مودود
ابن عماد الدین زنگی بن آق سنقر ملقب بسیف الدین و فرمانگذار موصل است و با سیف الدین بن زنگی عمش برادر زاده

وسیف الدین غازی بن زنگی پیش از این ترجمه مذکور شد بالجمله سیف الدین غازی از مردان مبارز مردانه و سنجیده و صاحب حزم بود و از عمرات
رشته و اقتدار مملکت بر او کشیده و نخستین عهد دولتش در آن تاریخ در ترجمه او گذشت که پس از مرگ عمویش نور الدین
بود دور آن استحکام نور الدین در غیر اینجا حصار حمص بود پس از جمله شب طلب دیار مصر راه برگرفت و در حوالی
نشست و رتق و فتق امور به آن جا با مالک کرده و از آنجا بسوی نصیبین رفته بعد از جمله ماه در آنجا نیز استیلا یافت و در ربیع
الاول سال مذکور دست یافت و بسیجی با مستنصر سپاهی در روی و در آن اندیشه بود که ترکتازی کند و آنجا را
برگرفت و پس سپاه خویش را در کنار بلاد و در آن حدود و بر گذر مصر کسی از عهده این راه نوشته در برابر موصل سرا پرده زد
و برادر زاده سیف الدوله مذکور نامه او را از عهد تنبیه و تهدید روانه خویش ساخت که سیف الدوله با او ب
ازطرف صلح و صفا برخاسته و نور الدین را نیز دید و مجاهد الدوله را در موصل ساخته که در آنجا استقلال داشت و غیر آنها
بود و گویا که برادرش عماد الدین زنگی را در جمله حدود عماد الدین زنگی مذکور با ولایت سنجار و بعضی از حلب
و کسی که به آن نام باز گردیده و در سنجار بر سرکار رفت و آنجا حلب وفات کرد و بعد از آن نور الدین در حوالی آن سال
بر موصل مستولی گردید و در حلب نزول کرده آنجا را محاصره کرد و سیف الدین مذکور به حلب رسیده و در تعاقب برادرش
عز الدین مسعود از اتابکی رویگردان شده در حلب مقرر کرده و این لشکر در آنجا بهم رسیدند و بلاد را تصرف کرد
و این تفصیل در ترجمه مسعود قائم مذکور بود بالجمله چون عز الدین مسعود گشته شد سیف الدین غازی را نفس خویش آراسته بگرداند
و از این پس او را تصرف کرد و در لشکر در آن سلطان در قریه ای که میان حلب و حماه بود بر گشته و این جنگ اتفاق در میان افتاد
روز پنجشنبه دهم شوال سال یازده و هفتصد و هشتاد بود که صلاح الدین در آن گیر و دار این الشکر و سپاه فرستاد در آنجا
صلاح الدین نوشته بود و سپهسالار صلاح الدین از مظفر الدین گوکبری بن زین الدین در جمله سپاه سیف الدین بود شکست
پس صلاح الدین با سپاه خویش حمله کرد لشکر سیف الدین را بشکست و بسوی حلب و بر سر کوه پس بسوی موصل کوچ
کرد و مظفر الدین مذکور هم کسی است که صاحب اربیل است و در حرف کاف ترجمه او مذکور است بالجمله غازی و ...
روزگار بعز و اقتدار در برده بگذرانید در مرض موت او افزون گرفت در روز پنجشنبه سیم شهر صفر سال پانصد و هفتاد و
ششم وفات کرد و برادرش عز الدین مسعود بجای او نشست و از پسر او صغیر معز الدین سنجر شاه مذکور
و مرض سیف الدین سل بود و مدتی بر بستر بیماری افتاد و نه ماه بیمار بود در کارها بیرون آمد
و در آن سیف الدین غازی قطب الدین مودود بن زنگی در کار شهر برادر او گفته است که او در موصل برادر او بود
کرده و برادرش عماد الدین زنگی بن قطب الدین بر تو یک چشم نور الدین شام را داد و نور الدین نیز که کار او بود
و در آن هنگام که ملک صالح الدین را از مصر لشکر شام گرفته و دمشق را مسخر ساخته و دمشق و حلب و حدود آن سیف الدین
غازی است برادر است و برادرش عماد الدین راست ترکه استقبال و انحلال کرد از پس لشکر را از اتابک زاده او گرفت

وقد بلغ

الملک الظاهر ابو الفتح غازی بن صلاح الدین صاحب حلب ج

و سبب آنکه بود که چون صلاح الدین یوسف بر ملک حلب مستولی شد ملک صالح الدین را محاصره نمود ملک صالح اسمعیل بن
عم خویش سیف الدین غازی تمام قوت خویش را جمعیت و لشکر بسیار داده برادرش عماد الدین زنگی را همراه او کرده بالجمله
با ملک صالح لشکر عماد الدین اینجا از آنجا آمده با برادر پر بزرگ چه صلاح الدین یوسف بود چون خبر مرگ تمام بود
و از برادر و پسر عم خود بزرگتر بود و این لشکر مرده و یک شب از او جدا شد و بعد از آن این بار از جمع و خبر سیاه
از آنجا راه برگشت لشکر خویش را و چون لشکر شام از آنجا رفتن بود جمعیت بیداد از لشکریان تو سبب بود و زمین مصر را بنام
و سیف الدین غازی چون محاصره عماد الدین بود و جهت برادر خویش عز الدین مسعود برادر او بود ملک صالح الدین
حلب را تسلیم ملک صالح نمود و از آن جا جمعیت به مصر رفت و جنگ در پیوسته کار انجام اتمام یافته و او مدتی مصر گذرانید
و روان جنگ او نصرت یافته و بعد از آن داستان سیف الدین غازی بن مودود ابن ظاهر بر کار موصل و تدبیر کار آن
راه گرفت و اما تاریخ ولادت و وفات و ترجمه احوال ملک الظاهر غازی بن السلطان صلاح الدین
یوسف بن ایوب کنیتش ابو الفتح و نیز ابو منصور لقبش ملک الظاهر و نیز غیاث الدین و صاحب حلب و بلاد شام
پادشاه وی با وقار و باحزم و بیدار بود و از احوال رعایا خویش و سلاطین اطراف کم و بیش دانا و مطلع بود و بجهت
علو و حسن تدبیر و سیاست و عدالت روزگار را بسر برد و دانایان را گرامی داشت و شعرا و اهل فضیلت و جوایز
بهره دریافت بود و برادرش صلاح الدین در سال پانصد و هشتاد و دوم مملکت حلب را به برادرش بخشید و از دمشق بحکم الملک العادل
باز ستانده و صاحب دیگر را جانشین بود و عوض او ملک الظاهر حلب داد و ملک الظاهر در حسن ادراک و فراست حکایات
حسنه است از جمله این است از این بر لشکر و عرض سپاه مولی که دیوان و امر لشکریان را در نظر داشت و او
فرو نشاندند و یک ملک را نام برده فرستاد او را به لشکر دعوت خواند بازنشسته پس بیک از آن بیمار بود و از آنجا
برسید ندا داد و در باغ بر بوسیدن زمین اکتفا کرد و مجلس از آن در دیوان ننشسته او را سخن جهت دیگر بود
از آنجا رسید ملک الظاهر گفت نام او و غازی است و چنان که او در عهد بود چه مرد بیمار از آن جماعت بود و سایر
خویش را نام ملک الظاهر مطابق بیان راند و ملک الظاهر مقصود او دریافت و او را از انعام خویش کرد و احسان بسیار
و غازی بن صلاح الدین نیست و ولادتش در قاهره در نیمه رمضان سال پانصد و شصت و هشتم بود و در سال هجری استقلال بر آن
در دیار مصر به بود و در حلب و در قلعه حلب شب سه شنبه بیستم جمادی الاخرا سال ششصد و سیزدهم وفات کرد
در میان قلعه او را دفن کرد بعد از چند سال اتابک شهاب الدین طغرل بن عبد الله که اتابک پسرش ملک العزیز
محمد بود در زیر آن قلعه مدرسه بنا کرد او را آنجا نقل کرد و دفن کردند و در آنجا قبر او است در آن جماعت ماه
و همان روز که مرد در همان روز ده ماه از سال پانصد و هفتاد و شش در حلب بدنیا آمده و شعراء در رثای او
العمید بن ابی القاسم الاسدی الحلبی ملقب به شرف الدین نیز در وفات او قصیده مرثیه گفته و در آن نام سلطان

ملک العزیز محمد و برادرش ملک الصالح صاحب عین تاب بوده در این قصیده مدح هر دو کرده از بیم راه قصور سهمات

سل الخطب ان اصغى الى من يخاطبه   بمن علقت انيابه ومخالبه
نشدتك عاتبه على نائباته   وان كان ينأى السمع عمن يعاتبه
لى الله كم ارمي بطرفي ضلالة   الى افق مجد قد تهاوت كواكبه
فالى ارى الشهباء قد حال صبحها   على دجى لا تستنير غياهبه
احقا حمى الغازي الغياث بن يوسف   ابيح وعادت خائبات مواكبه
نعم كورت شمس المدائح وانطوت   سماء العلى والنجح ضاقت مذاهبه
فمن مجتدي عز الملك الطود هل وهت   قواعده ام لان للخطب جانبه
اجل ضعضعت عيد ثبات وزعزعت   بريح المنايا العاصفات مناكبه
وغيض ذاك البحر من بعد ما طمت   وطمت لغيبان البلاد غواربه
ثلثت يمين الخطب اي مهند   برغم العلا سلت وفلت مضاربه
لئن حبس الغيث الغياثي قطره   فقد سجمت في كل قطر سحائبه
فان يلق اهل العيش بعد ابن يوسف   اخو امل اكدت عليه مطالبه
فلا ادركت نيل المنى طالباته   ولا بوركت في ارض يمن ركائبه
ولا انجمت الا بشر جنيبة   من الجدب لا تثنى عليه حقائبه
مضى من اقام الناس في ظل عدله   وآمن من خطب تدب عقاربه
فكم من حمى صعب اباحت سيوفه   ومن مستباح قد حمته كتائبه
ارى اليوم دست الملك اصبح خاليا   اما فيكم من مخبر اين صاحبه
فمن سائلي عن سائل الدمع لم جرى   لعل فؤادي بالوجيب يجاوبه
فكم من ندوب في قلوب قريحة   بنار كروب اججتها نوادبه
اسكر ولم يحلم صدور رماحه   بغيب ولم يثلم بضرب قواضبه
ولا اصطدمت عند الحتوف كماته   ولا ازدحمت بين الصفوف جنائبه
ولا سيم اخذ الثار يوم كريهة   يثور مثار النقع فيها سلاهبه
فيا ملبسي ثوبا من الحزن مسبلا   اعجز بان انتى سالبه
خدمتك روض المجد تصفو ظلاله   على حوض الجود تصفو مشاربه

وقد كنت

وقد كنت تدنيني وتوسع مجلسي   لمفروض مدح ما تقدّاك واجبه
فما بال اذني قد تنادى ولم يكن   اذا جئت يثنيني عن الباب حاجبه
ارى الشمس اخفت يوم فقدك نورها   فلو كان يوما كاشف الوجه شاحبه
فكيف نبا سيف الفخار الملك اوكبا   جواد من الحزم الذي انت راكبه
فمن للبتامى يا غياث يغيثهم   اذا الغيث لم ينقع صدى العام ساكبه
ومن للملوك كنت ظلا عليهم   ظليلا اذا ما الدهر نابت نوائبه
ايا تاركي الحي العديم صالما   متى سار في بالخير قت الا عبه
سقت قبرك الغر الغوادي جاده   من الغيث ساريه الملث وساربه
فان يك قد غيبت شهابك قوضنا   فيا طالما جلى دجى الليل ثاقبه
فقد لاح بالملك العزيز محمد   صباح هدى كنا زمانا نراقبه
فتى لم يفته من ابيه وجده   اباء وجد غالبا من يغالبه
ومن كان في العليا ابوه دليله   تعالى له النجم والذي هو طالبه
وبالصالح استقل صلاح رعيته   لما منه رعى ليس يطلع راتبه
فحسب الورى من احمد ومحمد   مليكان من عاداهما ذل جانبه
هما احرزا عليا غازي بن يوسف   وما ضيعا المجد الذي هو كاسبه
فاني الوركن لولا هما كان ثلمت   مشارقه من بعده ومغاربه
ستحمي على رغم الليالي احماها   عوالي قنا تروى الاسود ثعالبه
فكم من ملم جل موقع خطبه   تناهت بادية وسرت عواقبه
فيا قمري سعد اطلا على الدجى   فولى وما الورى على الارض هاربه
ايكث في الشهباء عدا بكما   وما دمه ام تستقل نجائبه
فان شئتما سعدا الغياث اخشيتما   مصاب سهام فرقتما مصائبه
كان ذا ثقف اجلوا لنا في امامه   وقضوا في وجه الايام في مواهبه
فدمتما ما لمتما وبقيتما   لاعلاء ملك ساميات مراتبه

داین قصیده بالجمهور حکایت حوادث بوقت است خبر از معنای آن ماخوذ است از مرثیه عماره فقیه یمنی در باره
صالح بن رزیک انشا کرده و بخشی از آن ابیات در ترجمه صالح مذکور اشاره کرده ابو الوفا ... این قصیده را ابن بهاء

ترجمه کرده بفرمایش ... حسن ... و لطف ... ملک الظاهر ... سی عدد ... بخاطر ... و نکته مناسب ... بهاء ... روز ... از این استان ... داستان ... میرزا تقی خان امیر نظام ... از معهم ... و ... ملک اعظم شاه ... که ... ناصر الدین شاه قاجار خلد الله ملکه و ... اسامی ... لطایف ... و ... از ... بعضی ... در رسالت ... رسیده ...

۴۹۱ ابو الحارث غیلان بن عقبه الشاعر المعروف بذی الرمة

میرزا تقی خان و ... بعد ... آن نام ... ادب ... تقی بن ... خوانده ... امیر نظام ... بخوان

کونه تا او بعوض بافته وایهم پیوسته بهم برهان و وزن است واگرچه حرف او مختلف است اما استعمال وصف بسیع چنان نموده است که
عباره در قصیده گفته است و نظایر آن است در آن وقف که در مفاوات و برابر آن ... قصه نموده است و ... ملک الظاهر
پسرش ملک العزیز غیاث الدین ابو المظفر محمد بن الملک الظاهر در ... در مملکت حلب اقامت جست و مولد او در
روز پنجشنبه پنجم ذی الحجه سال ... در روز چهارشنبه چهارم ربیع الاول سال ...
... در حلب وفات کرد ... در حلب ... و او در قلعه ... پسرش ملک الناصر صلاح الدین
ابو المظفر یوسف بن الملک العزیز ... ملک ... در مملکت ... جزیره ... و ... در آن ...
خوارزمیه ... ملک المنصور صاحب حمص بود و این قصه در اواخر ...
... از آن دمشق ... روز پنجشنبه ... ربیع الآخر سال ...
... در قلعه حلب ... رمضان سال ... بعد ...
... و صلاح الدین از دمشق ... در ... صفر ...
... سال مذکور ... از ... طریق ... داستان او ...
و ... ملک الصالح ... ملک الظاهر صاحب ... سال ... وفات کرد ...
... صفر ... در حلب ... ملک الصالح
... ملک الصالح ... ملک ... العادل ... ایوب ...
... ملک العادل ... ملک الصالح ...
... شعبان سال ... در دمشق بود ... التاریخ ...
در ... ربیع الآخر ... ابو الوفاء ... خویش ...

غیلان بن عقبة بن بهیش بن مسعود بن حارثة بن عمرو بن ربیعة بن ساعدة بن کعب بن عوف بن
ربیعة بن ملکان بن عدی بن عبد مناة بن اد بن طابخة بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان کنیتش ابو الحارث و معروف
بذی الرمة و یکی از فحول و نامداران شعرا است ... در ... اشعار خویش ...
... فرزدق ... ذو الرمة گفت ...
خوب ... ذو الرمة گفت ... فحول شعرا ... قال ...
بکاؤک فی الدمن وصفک للابعار والعطن گفت ... از ... در رتبه شعرا ...
... مرتبه ... در ...
... شعرا ...

بعشق است و معشوقه او میه دختر مقاتل بن طلبة بن قیس بن عاصم المنقری است ... قیس بن عاصم ...
... ابو عمرو ... اهل البصرة ... ابو عبیده ...
... دختر عاصم بن طلبة بن قیس بن عاصم است ... از ... خویش ...
غزل سرائی ... ابو تمام ... در این قصیده ... گفته است ...

ما ربع میة معمورا یطیف به غیلان ابهی ربا من ربعها الخرب

و ابن قتیبه در کتاب طبقات الشعرا گفته است ... گفت ...
... قال ... الوجه طویلة الخد ... گفت ...
... از ... ذو الرمة در صفت او گفته است ...
... ذو الرمة ...
...
... ذو الرمة ... این شعر ...

علی وجه می مسحة من ملاحة وتحت الثیاب العار لو کان بادیا
الم تر ان الماء یخبث طعمه وان کان لون الماء ابیض صافیا
فواضیعة الشعر الذی لج فانقضی بمی ولم املک ضلال فؤادیا

و ... ذو الرمة ... این شعر ...

جزی الله البراقع من ثیاب عن الفتیان شرا ما بقینا
یوارین الملاح فلا نراها ویخفین القباح فیزدهینا

پس ... ذو الرمة ...
گفت ...
الم تر ان الماء یخبث طعمه ...
...
در ... این شعر است

اذا هبت الارواح من نحو جانب به اهل می هاج قلبی هبوبها
هوی تذرف العینان منه وانما هوی کل نفس این حل حبیبها

و ... ذو الرمة در غزلیات ... این ...

صعصعة گفت و سبب تشبیب ذو الرمه بخرقاء این است که ذو الرمه در سفری در راه بادیه بخانهٔ او میگذشت پس ناگاه خرقاء را
از پس خویش بر فرس نشسته دید ذو الرمه را سبو دیدار بود و ایشان اهل در پی گرفت پس مطهرهٔ خود با او داد و بدو گفت بشکسته است
وسیله از علاوت کلام او بجوید گفت پس بدو گفت من مردی ... فرا ستم و گفتم مطهرهٔ مرا درست کن گفت
کنی خرقا گفت تو که خبر داری من این کار ندانم راست و من خرقاء هستم و خرقاء آن زن را گویند که بی اوصاف کار بود
این خویش هیچ تیغ نبرد پس ذو الرمه نام او بتشبیب جست و او را خرقاء نامید و در این شعر خویش او را صفت کرده است و میگوید

وما شنئتا خرقاء واهیتا الکلی سقی بهما ساق ولما تبللا
باضیع من عینیک للدمع کلما تذکرت ربعا او توهمت منزلا

و مفضل ضبی گفت که در آن هنگام در بادیه بودم و بعضی از اعراب آمد گفتم پس روزی گفت آیا رغبت داری در خرقاء
صاحبهٔ ذو الرمه بنگری گفتم اگر چنین کنی در این ... بر جایی که از ... مجمع ... راه ... آهنگ دیدار او کردیم
پس سوی بادیه یک منزل از راه عدول کردیم تا بخانهٔ او رسیدیم پس یکی از آن ابیات را که ذو الرمه گفته زنی بلند
بالا و با قوت و حسن بیرون شد و جمال آن زن است که در میان آنان چنین ... پس سلام گفتیم و او فرو نشست و
... حدیث گفتیم پس از آن بمن گفت آیا تو ... آن ... گفتم چنین نیست ... گفت پس که ام که حج
تمام گزارده است ... ذو الرمه گفته است که تمام شدن حج تو بدیدار خرقاء است
ذو الرمه گفته است و در این باب گفته است

تمام الحج ان تقف المطایا علی خرقاء واضعة اللثام

و چنین بود ذو الرمه بلال بن ابی بردة بن ابی موسی اشعری را بسیار ستایش میکرد و در مدح گفته و اشاره بنادره تو
صریح گفته است و صریح اشارت او در علم ... از این است ...

اذا ابن ابی موسی بلالا بلغته فقام بفاس بین وصلیک جازر

گفته است که تمامی امید او رسیدن بحضرت بلال است و از حضرت او دیگر جای راه نیست و باید که ناقه را که
در خدمت او برسید ... بخون خویش سواره بدارم و این معنی ... حق عرابة الاوس
گفته است انس گفته است ... خطاب گفته است ... و در این شعر از جمله ... جسته

اذا بلغتنی وحملت رحلی عرابة فاشرقی بدم الوتین

و در این شعر اسارت یکی معنی است و ابو نواس ... این مضمون را نظم کرده از این معنی بهره بر گرفت
و بوجوه نیکو آن را بیرون آورد و این شعر را در مدح امین محمد بن هارون الرشید انشا گفته است از جمله ابیات

واذا المطی بنا بلغن محمدا فظهورهن علی الرجال حرام

بهتر از گفتار ذو الرمه است و این معنی اندکی بیشتر است چون آنان محمد بن هارون بنعمت ... آنان که ... گفته است ابو نواس حرام است بلکه
ابو نواس این معنی را چنین بیان کرده و حق ابوالمعتز ... در آن معنی گفته که ... ابو نواس در بلند ... ابو نواس دقیق
گفته گفت تمام ... در این معنی ... و در این شعر او معنی آن است که ... عرب ... بر ناقه ... اینجا
در شرح معانی گفته ذو الرمه چنان ... نیکو ... بنا کرد گفت یکی از این بیت که این معنی را چنانکه
ابو نواس در این بیت ذکر ... حسن آنکه ... ابو نواس بسیار نیکو ... در این معنی ... استاد
... که این ... بنا ... بحضرت رسول ... علیه و آله ... که ... گفته ام که
... این ناقه که ... ای رسول الله ... اما ... نجیب ... دارم ...
... آن کلام این است ... گفت تا ... بر ... آن ... جهت ... او
چه تو مرا ... این سه شعر به ... خواهم ... ذو الرمه ... گفته
بد گوید ... این ... ابو نواس در تحقیق این معنی ... این ... حرام کرد ... و ...
و ... که از پس آنکه مقصود بدیگر ... رحمت ... از ... منازل ... و این معنی
از زبان ... تمام است چه ابو نواس ... این احسان ... او محبوب ... مدوح ... ناقه
... و نوید ... ذو الرمه برادر ... هشام ... و ... مسعود ... را ... وفات ...
و از پس او ذو الرمه ... حیات ... پس مسعود ... را ... گفت و این قطعه ... او ... گفته
و ابو تمام در حماسه ... بر ... این گفته است ... که مسعود گفته این است

تعزیت عن اوفی بغیلان بعده عزاء وجفن العین ملآن مترع
ولم ینسنی اوفی المصیبات بعده ولکن نکاء القرح بالقرح اوجع

ابو القاسم آمدی صاحب کتاب الموازنة بین الطائیین در بیان این شعر گفته است که این مسعود برادر ذو الرمه
... و برادر خویش را ملامت میکرد در گریستن بر اطلال و دمن چنانکه ذو الرمه در بیان او این شعر گفته

عشیة مسعود یقول وقد جری علی لحیتی من واکف الدمع قاطر
افی الدار تبکی اذ بکیت صبابة وانت امرؤ قد حلمتک العشائر

پس گاه ابو تمام میگوید که اگر مسعود از سبب ... بر اطلال بگرید ... و این گونه ... از اباب
بر ... چنین ... است از ... او گریستن بر اطلال ... و آن وقت گفته ... او بر اطلول
گریان ... پس این کلام نیز ... قول ... ان کان حاتم قد بخل او
السموأل قد غدر فلست منهما چه ... حاتم بجود و سموأل ... وصف ... که نسبت

و این شعر از جمله ... استاد ... مسعود ... که
ابو تمام در این شعر خویش ... او ...
ان کان مسعود سقی اطلالهم
سیل الشئون فلست من مسعود
گفته است از آنکه اگر مسعود ... تو ... دوا ...
گریستن بر اطلال و دمن ... مدح ...
... و این ... و ...
چه مسعود ... برادر ... ذو الرمه ...
... که ...

بخیر و غدر لیش او شو پس این تخلیع ترا از آنست که گفته ان کان الجلیل یتحجل والغادر قد غدره فلست منها جه
شان مجیل و غادر بخیر و غدرات و فاطر تخلع آمد این است و اگر چه دعوات تغییر یافته و جایز ذی الرمه است
و جنابه او چون بمیرد تخلع جایز و دوستی وفات ابو مجیل در سنه و هم مجرب بود و چون مرگ او در رسید گفت انا ابن نصف
الهرم انا ابن اربعین سنة چهل ساله بودم و نیز از عمر بخواست که ام ... ساله باشم و این شعر انشا نمود

یا قابض الروح عن نفسی اذا احتضرت   وغافر الذنب زحزحنی عن النار

و او را ذوالرمه لقب گفته بود بسبب اینکه او در رودی از آن جمله که در زمین یاد کرده بود

اشعث باقی رمة التقلید

و در این قصیده را بعضی رسیدن گفته و بعضی ابن الخوان گفته و در حضرت و این حرز نوا ابن العجاج روایت کرده است
و ابو عمرو بن العلاء گفته است فتح شعر به امرو القیس و ختم شعر بذی الرمه باد و گفته به ذوالرمه ابن العجاج
ماند گفت چنین است لکن شعر او رفت چنانکه مطعم و ملبس و شیخ او رفته بود گفته پس این عجب دیگر بگو نه
بسته گفت اشعار ایشان مرتفع نهند سبب آنکه هر یک بغیر آن دیگر است میزر یکی مفتون بود میراث
و هم ابو عمرو بن العلاء گفته است که جریر گفت اگر ذوالرمه گفتی بعد از این قول او که در اول قصیده است

ما بال عینک منها الماء ینسکب

هر آینه از تمامیت مردان شعر بود و ابو عمرو گفته است که شنیدم از ذوالرمه میگفت هر وقت یکی کسی را
فرو شود او میگویم الطلیب حبت الیک ام الحفیض یعنی بیشتر دوستی تو کدام است با مکه یعنی ... بود
بیتر خواهی ... اگر بگوید چنین بود ... ابو میگویم عبد من انت یعنی بنده کیستی تو اگر بگوید ...
میگویم ابن من انت پس کیستی تو یعنی پرسش دانش او ... و آن را ... رانم و ابو عمرو گفته است
شعر ذی الرمة نقطة عروس یضمحل عن قلیل و ابعار ظباء لها مشم فی اول رائحة ثم تعود الی
البعر یعنی ... خط و ... بادیه ... و بیشک ... بود
... در اول بود ... بکلی ... از جمله ذوالرمه از جمله ... و متقدمین شعرا بود
خویش بود و محمد بن جعفر بن سهل الخرائطی در کتاب اعتلال القلوب ... گفته است که گفت آمد ...
و جعفر باز ... آنکه ... در کوچه از راه خانه دیدم ... خوب بود ... خوان ...
بخوابانیدم ... زن صاحب خانه گفت ... گفتم ... گفت ...
در آنجا ... دیدم ... و ... از هر در ... گفتم ...
... و از دهان در ... بیک جا ... و از ...

بوکشی ایز بو

پرسش رفته بود پس گفت ... از عجب ... این غزال ... و ... او ... نمود ... حال
اینه ... آن ... گفت ... بخیر ... ذوالرمه ... بود ...

فان لا یکن الا تعلل ساعة   قلیل فانی نافع لی قلیلها

محمد بن جعفر ... بر ... و ... از ... و ... از ... جسم ...
... و ... و ... آن ... و جمیع آن ...
و از ... در ترجمه ابو تمام حبیب بن اوس طائی شعر این شعر ... ذکر ...
و نیز در ترجمه ابو برده ... آن شعر ذوالرمه اذا ابن ابی موسی بلال بلغته الا ... و در این ترجمه ...
... و ... صحیح ... آن ... ابو الفرج اصفهانی در جلد ... از جلدات اغانی ...
... ذوالرمه لقب آمده ... وقت ... ذوالرمه
... گفت ... و او را ... گفت ...
... و ... گفت ...
و او را ... پس ... گفت ... از ...
... ذوالرمه ... و ... ذوالرمه ...
گفته ... ذوالرمه ...
... ذوالرمه لقب ...
... گفت ... ابو الخطیب ...
... گفت ...
... گفت ... از ...
...
از اصحاب و موالی خویش ... ابو الخطیب ...
... گفت ...
او ... گفت ... ذوالرمه ... ذوالرمه
... ذوالرمه ... ذوالرمه ...
... ذوالرمه ...

الی الله اشکو لا الی الناس اننی   ولیلی کلانا موجع مات واقده

و ذوالرمه این شعر را در حق مسعود نیز گفته است

اقول لمسعود بجرعاء مالک *** وقد هم دمعی ان تسح اوائله
الا هل تری الاظعان جاوزن مشرفا *** من الرمل او سالت بهن سلاسله

و مسعود همان است که برادرش ذوالرمه نیز با برغمش اوفی بن دلهم را مرثیه گفته است و این اوفی یکی از آن کسانست که
در روایت حدیث از وی میکنند و از ابن اعرابی حدیث کرده اند که گفت ذوالرمه و برادرش مسعود و جرفاس و هشام
و تمامت شاعر بودند و هر یک از ایشان اشعار ثابت میگفتند ذوالرمه نیز از آن جمله بود و مردمان میخواندند و چون
ذوالرمه از دیگر برادران معروف تر و مشهورتر بود نام او در شعر گم گشت و این اشعار را مسعود در مرثیه برادر
عم خود ذوالرمه و اوفی بن دلهم نیز گفته است

نعی الرکب اوفی حین آبت رکابهم *** لعمری لقد جاؤوا بشر فاوجعوا
نعوا باسق الاخلاق لا یخلفونه *** تکاد الجبال الصم منه تصدع
خوی المسجد المعمور بعد ابن دلهم *** فامسی باوفی قومه قد تضعضعوا
تعزیت عن اوفی بغیلان بعده *** عزاء وجفن العین ملآن مترع
ولم تنسنی اوفی المصیبات بعده *** ولکن نکاء القرح بالقرح اوجع

و این دو شعر اخیر را ذوالرمه ترجمه کرده است و در آنکه گویند او نیز برادر ذوالرمه است لکن از این
اشعار معلوم میشود که او عم زاده است و بعضی گفته اند برادر مادری وی بوده است و ذوالرمه بعد از وی گفته

و این شعر مسعود در حق ذوالرمه گفته است

اغیلان ان ترجع قوی الود بیننا *** فکل الذی ولی من العیش راجع
فکن مثل اقصی الناس عندی فاننی *** بطول التنائی من اخ السوء قانع

و ذوالرمه در باب برادرش هشام گوید

اغر هشام من اخیه ابن امه *** قوادم ضان اقبلت وربیع
وهل تخلف الضان الغزار اخا الندی *** اذا حل امر فی الصدور فظیع

هشام نیز شعری در جواب او گفت

اذا بان مالی من سوام لحیکن *** الیک ورب العالمین رجوع
فانت الفتی ما اهتز فی الزهر نبته *** وانت اذا اشتد الزمان منیع

دیگر حکایت از ابو کریمه النحوی حدیث کرده است که گفت روزی ذوالرمه با برادرش مسعود در زمین دهناء

گوش می گفت

گوش می گفت و ذوالرمه با من می گفت ناگاه آهوی بر آمد و ذوالرمه این شعر را انشاد کرد و نزدیک آمد

اقول لدهناویة عوهج جرت *** لنا بین اعلی برقة بالصرائم
ایا ظبیة الوعساء بین جلاجل *** وبین النقا آانت ام ام سالم

و مسعود این شعر را در جواب گفت

فلو تحسن التشبیه والنعت لم تقل *** لشاة النقا آانت ام ام سالم
جعلت لها قرنین فوق قصاصها *** وظلفین مسودین تحت القوائم

و ذوالرمه این شعر گفت

هی الشبه لولا مذریاها واذنها *** سواء ولا شنعة فی القوائم

و ذوالرمه کاری طلبیع گریان شده در مجلس جریر مفخر گشت و هم در کتاب اغانی از حسن بن سعید و غیر او روایت است
و مسعود بعضی آن را رسانیده است از جمله راوی روایت کرده است که گفت چون گفتم این شعر ذوالرمه را انشاد کند

اعاذل قد اکثرت من قول قائل *** وعیب علی ذی الود لوم العواذل

گفت لو گفته بودی ذوالرمه بهتر بود شعر رسیده است و نهایت فصاحت بکار برده است حماد راویه گفته است که ذوالرمه
در اشعار متقدمین شعرا نیافته است و بعد از بیست و دو سالگی او هم بسیار ابو عمرو و ابو الطرف گفته اند که یکی از فحول
دوران جاهلیت و اسلام میگوید که شعر ذوالرمه بعقیده اکثری بر شعر بسیاری فضل است و جمعی گفته اند که یک
از عشاق روایت میکنند که هیچ از ذوالرمه از جمله شعرا نبود و جمع گفته اند و خرد انکار او ابو عبیده
گفته است که ذوالرمه هیچ خبر آورده بیکی از خود هیچ خبری از حبش بر نفس خویش را نیکو بر بیکی از برای کسی
معروف شده وی یکی شخص بود با حسن انصاف و عفاف و دیگر ابو الورد نیز روایت گفته است
که وقتی از اوقات ذوالرمه در مربد بود ناگاه شخصی از اهل بصره از راه رسید و گفت در معرفت شعر
او را استهزا کرد ذوالرمه گفت از عراقی لا بد بکنی نمیدانی که آن دیگر گفت آری گفت چگونه گواهی میدهی قال
اشهد ان اباک ناک امک گفت گواهی میدهم و بدرستی که مادرت و پدرت را سوخت حماد راویه گفته است
که ختم شعر بر ذوالرمه و ختم ارجوزه بروبه گفته و دیگران هم چه گویند که نیکو است از دیگران است و اکثر گفته اند
از نتایج طبع خودش است و حماد نیز گفته است که در اشعار جاهلیت امرؤ القیس و در اسلامیین ذوالرمه
نسبت بدیگران بهتر است و از عمارة بن عقیل روایت است که چون شعر جریر و فرزدق و دیگر از فحول بیز ابیات
مشهور یافته شده خلیفه از هر یکی سه الا آنکه از هر قصیده ذوالرمه بیشتر و بعضی در این جمله گفته ذوالرمه اطراف
معانی چنان افکنده است که هیچ کس در انکار بر وی بیش نیکو نگفته است چون خلیفه این بشنود از اشعار او بیرون

گفت از زهر یمنی اتفاق تا در حق او اعلامت سیه چهره از آن تا شعر است عمارة بن عقیل از ذوالرمه حدیث
کرده است و گفت اول حبس در بعث محبت و عشق زن بنشسته بود این شعر در هم و به ادیم و بر غم و دسته از شتران بصحرا شدم
در میان این جستجو بگاه در آمدم و بخفت بعث هوده با و ذا ما کاثبانه و خیمهای بزرگ اهر کوم بداده و بر غم بار گرفته
در این خیمه تو و آید از هر جانب کنیز بر غم و دریش اهر آن در رواق خیمه بیره زال نشسته دیدم و از وی آب خواستم
پس در پس بر خویش نظر کرد گفت یا میّه این پیر را سقایت کن پس بروی در آمدم داد و دیدم و یکی شتر خویش بچرانیدم

یامن یری برقا یزجینا | نزمزم رعداو انحی بمینا

کان فی حافاته حنینا | او صوت خیل ضمر یو دینا

پس از آن بر خواست و در شکوه فرو غیر آن بوست به شیر خواره و در آن شیر گشته آب همی ریخت و در آن میان نظر
کردم عذاری دیدم و بهتر از آن ندیده بودم و او آب بر آورد با جمله در هم و در شیر بهات و بحیرت و سرگران شدم و مهر در دل
بر گرفتم و او آب بر آورد بر سر بخت و آب از زمین بلب رفت بر زمین میریخت و در ملقت میشدم آن پیره زال
بدین اندو گفت ای پسر که بهانه دیدار ماه داری و زلف مشکبار تر ترا بر نوشته است از آن کار در اهر تو جگه
آن ترا با آنچه لا آنگراه بنیتر و آب از جیب در است همی فرو ریزد پس فر اهر ماه بجوز گفتم که ای
بوکه کرداب بی حیرت و عشق فرو در بطول یا بیه آنگاه آن بوست را با آب گفته تو نیک بر غم و برادم
و سرد و هم عیبه و ملوکشه در آمدم وقتی حضور در است بپز گفت بهانه اهر تو یا تو در حال این شعر قطیف گفته الله دره
در این کودک وصف بیز و هی نیکو بشفقت گفته از پس من این شعر انشا کرد معصوم

قد سحرت اخت بنی لبید | منی و من سلم و من ولید

رأت غلامی سفر بعید | یدرعان اللیل ذا السدود

مثل ادراع الیلق الجدید

و این اول قصیده ایست در انشا گفتم و بنی مصراع تمام گفتم هل تعرف المنزل بالوحید پس از آن
مدت بشد در آن دیار بهوای مهر و سوز او بحیرت و گرفتار بودم حدیث کرده آن مرد که ذوالرمه تو بهر به سودا در
شر پس آن یک سیاه بکلیه طمع در اینجا است و اثر بر سینه او نوشت سیه و در سراهای او در بوده و بینی و دست آورد
سیه را بنگر دو و در راه بخت از کنیز آن مرد لعنت شد دایة داد و را در حق سرای در رخاد بود و حیو بحرّ تو یک او شد
و در مکتبه او را هر روز بیت و نیه این حال بخبر بود و جز نه نیست در دین ذوالرمه به گونه تفرّ آنگه در گفتار کلان
بگشته این شعر تغنی نمود

اراجعة یا میّ ایامنا الاولی | بذی الاثل ام لاما لهن رجوع

تو بهریه از این حال خشکشی گویند به سیه گفت برخیز و بروی تنگ برات عدای بسر آرایه کدام روز مرا با تو در ذوالاثل آخر هم
بیه گفت بحال الخشکونه پیه و در شعر بیتی حسن چنین گفته تو برین شیر بر گشته و گفت بوکه کنهای اگر چنین بخت گفتن تو بادا بچنین
بیشتر هم شرم بینه باجا بدانکو بیچه بر گشته و ذوالرمه را جمله خویش فراهم کرد بر نشست و خشکشی از آن گفتار بازگشت
و میان صدافت شر و هر از محبت دیر بر کرد و با کس بکار هی شد پس باهش از نواد آن از جو نه بر گشت
و یکی از باران شخوات بوده خویش را قصه آند در این حین بر بعض از جوانی و از قبائل کنانه بکر بینه نه بر گشت
و خرقا در میان آن جماعت بود و این خرقا و زنی از بنی عامر بود و بخت نیکو بود و چشم بکلاه داشت
چشم ذوالرمه بر دیدار او افتاد یکی از جوانی خرقاء گفت لاتوانی موزه این مرد را رقعه زنی ازو هر شهر
گفت من خرقا و رسم و هیچ کاری در آن نیستم پس ذوالرمه او را خرقاء نامید و نام شر را از تنگ برافکند و بجوانت
بدین گفتار او سوختن گرفت و نوشتن در قصیده و به قصیده بنام خرقاء گفت و مرکب او را جای نمی نشست بلکه
وقتی چنین شعر ذوالرمه گفت بهانه شعر چند انشا کرد که از ابیات آنها عرض و مراد و من بعیدست فرزدق گفت
آن شعر کدام است ذوالرمه گفت این است و از اب است گفت

احین اعاذت بین تیم نساؤها | وجردت تجرید الیمانی من الغمد

ومدت بضبعی الرباب ومالک | وعمرو وشالت من وراء بنو سعد

ومن آل یربوع زهاء کانه | زها اللیل محمود النکایة والرفد

فرزدق گفت بگیر با تو اورست این شعار و دیگر این ابیات اعلامت گفتی چو بر سراو ارتم با آن شعار را تو ذوالرمه
گفت بوکه کنهای از این پس دیگر این شعار خود نخوانم و از آن خویش نشمارم و به کما خوانم بنام تو خوانم و این میان
قصیده ایست فرزدق در اول آن این شعر انشاد کرده است

وکنا اذا القیسی نب عتوده | ضربناه فوق الانثیین الی الکرد

ایشان بعضی از ذوالرمه بن غیر کوش و کرد بعضی گفته است و عشق بن حدیث گفته است که ذوالرمه بیکفت در نفس
النار نبی کلام بیش وانده بر فرط وعشق و سامی بخشوده است و در بعضی لب بر خویش بر عجمت و کلفت بخشوده
و در بعضی از آن چنین و نیز بخی نخوانده ام اما آن شعر و کلام و در آن بیش موافقت گفته است این قول فرزدق است

خلیلی عوجا من صدور الرواحل

و آنکه بازحمت نفس و جهد و کلفت بهم این شعر فرستاده از آنجمله است

الا ان ترسمت من خرقاء منزلة

و اما آنکه از ذوالرمه و دیگر و چنین است قصیده ایست در اول آن این است

ما بال عینک منها الدمع ینسکب

از عماره بن عقیل روایت است که جریر میگفته است نمیدانم چه حکایت است اشعار ذی الرمه بس خوبست میتوانم
قول او ما بال عینک الخ چه شیطان ذوالرمه را در این قصیده اوقات ناصح معجز است حماد راویه گفته است که ذوالرمه
این قصیده را به نیت سود و ما بال عینک الخ را به تمام نگفته بود چه از آن بکلام محبوبه باشد و آن اندیشه سبب همی
بر آن میافزود تا کار بر او سخت شد و بدیگر جای گشت از کثیر بن ناجیه حدیث است که گفته در آن میان که ذوالرمه
اشعار خویش را در مربد بغیر مکان فرو هم گفتی بآواز قرائت میکرد و مردمان در پیرامون او حضور داشتند
ناگاه مرد خیاط را بدیده طلوع کرد و بدو گفت ای غیلان و بخواند

أأنت الذي تستنطق الدار واقفا — من الجهل هل كانت بكن حلول

پس ذوالرمه از جای برخاست و زنها با خویش بر گرفته دیگر باره در مربد باز آمده بانشاد اشعار بپرداخت
و آن هنگام مرد خیاط حاضر شده بر وقوف حضرت باو گفت

أأنت الذي شبهت عنزا بقفرة — لها ذنب فوق استها ام سالم

وقرنان اما يلزقا بك يتركا — بجنبيك يا غيلان مثل المواسم

جعلت لها قرنين فوق شواتها — وراءك منها مشقة في القوائم

پس ذوالرمه از این حال و این ابیات بدیه برخاست و بعد دیگر در مربد بانشاد شعر نگشت تا خیاط بمرد
و خیاط این شعر را اراده کرده است این شعر ذوالرمه را

اقول لدهناوية عوهج جرت — لنا بين اعلى برقة فالصرائم

ايا ظبية الوعساء بين جلاجل — وبين النقا آأنت ام ام سالم

هي الشبه لولا مدرياها واذنها — سواء والا مشقة في القوائم

و ذوالرمه باین کلمات تشبیه کرده پس این شعر گفت

اقول بذي الارطى عشية ارشقت — الى الركب اعناق الظباء الخواذل

الا وعار من آرام بين سويقة — وبين الجبال العفرزات السلاسل

ارى فيك من خرقاء من ظبية اللوى — مشابه جنبها اعتلاق الحبائل

فعيناك عيناها وجيدك جيدها — ولونك لولا انها غير عاطل

ابو الحسن نافع روایت است که وقتی فرزدق بحضرت عبدالملک بن مروان حضور داشت بفرزدق گفت که
اشعر مردمان کیست فرزدق گفت منم اشعر مردمان گفت آیا کسی بود از خود شعر بهتر دانی گفت نه الا آنکه

بیرون است

بیرون است از حد بیان گفت بسا ایات شعر را که سوار متهور از فلوات و بادیه‌ها توصیف نماید بس جریر با توهیک ذوالرمه آورد
جریر از این پرسش نکوهید و بدانگونه که من شنیدم پس از آن ذوالرمه آمد و گفت آیا تو از شعر او گفت نه تا تم
و لکن بیرون از عقیدت است که او را در مرآت جسم بگویند و در وجنات بیکلفت است و اشعار وحشیه بگوید و با تو در شعر چنان
نگویم از ابو بکر بن حبیبة الفقعسی روایت است که وقتی ذوالرمه بجماعتی بگذشت و وقوف یافته بر ایشان سلام گفت و زنانه بیشه
در باز گفت سلام با او بسوی ذوالرمه این شعر ذوالرمه را بخواند او را در حضور آنجماعت خشم دامن
گرفته خشمناک مراجعت کرد این شعر قرائت نمود

ايا مي قد اشمت بي ويحك العدا — وقطعت حبلا كان يا مي باقيا

فيا مي لا مرجوع للوصل بيننا — ولكن هجرا بيننا وتقاليا

الم تر ان الماء يخبث طعمه — وان كان لون الماء في العين صافيا

و دیگر حکایت کرده‌اند که وقتی مردی بر ذوالرمه بگذشت و این کلام را بسوی او سؤال کرد بدین سبب آن مرد توبیک
او با ستیزه و خشم او را بس ستیزه کرد و از طراوت جوانی محروم بدید و آن مرد جوانی بس شیب و شباب
بجوانی گفت چه مانند است احوال ذوالرمه و جز آنکه ضایع و طرح شده است این شعر خود را در حق
تو و صفت حسن و جمال تو نشاید گفته است

اما انت عن ذكراك مية مقصر — ولا انت ناسي العهد منها فتذكر

تهيم بها ما تستفيق ودونها — حجاب واتواب وستر مستر

بشنید این سخن خندید و گفت مرا دریاد دارند چرا در بیکار ماند و از جوانی و طراوت جوانان و رسم و جمال مرغوب است
دیده و خدا رحمت کند غیلان را که این شعر بود در وصف من گفته است گفتیکه من از آتش اندوخته
در شب سرد در جهت مرا خواب پسندیده تر بود هم آنکه من اراده را بگیرم تا عیدی خندیدن بود در آنوقت شعر
از زبان ایشان ولادم آنکه مجموع گشته در آن ایام بفرمود بس جاریه بیرون آمد مانند غزال سرمگین و مانند حسن
و خوب نمیدیدم تا آنکه گفت آیا از زبان آنکس هم نام چنین کس و مردم چنین لعبتی تشبیب نموده و غزل
سرایی را عذر نیست که اکنون هست پس گفت بود که چنان روی جز در زمان جوانی و در عهد شباب بر
از این جاریه نیکوتر بود و از مال و در آن روزگار نگران بیشتر گرفتار و گرایش بیکردند الحمد و رسالت و بمعاشرت
بازگشت از اصمعی روایت است که گفت آنکه او را اعتقاد بمنزلت شعر و شاعری ذوالرمه بیگانه است در
در بیکار هم بجو و مدح ... نیکو بنظم است بدو مانند اگرچه در مدح بلال بن ابی برده
این شعر را در ترجمه بلال بن ابی موسی اشعری نگارش یافت انشاد نمود

رأيت الناس ينتجعون غيثاً   فقلت لصيدح انتجعي بلالا

صیدح نام شتر ذی الرمه است چنانکه نوشته شد چون بلال این شعر شنید گفت یا غلام صیدح کس از غرر دو طلب حاجت
باید نشوق یعنی از هر جا روی آورده باشد بسوی خویش رو چه طلب داشته و از برای طلب حاجت بدو خطاب کرده آنگاه
گفت ای غلام یک ریسمان قت یعنی علف تر باو بده چه انتجاع یعنی طلب حاجت و طلب گیاه و علف و آب
نیز هست و انتجاع شتر چارپا از این علف است چون ذو الرمه این تعریض بشنید بخت تیره شده گفت و ابو الغراف
که از [illegible] حکم بن عوانة الکلبی ذو الرمه را در بعض اقوال او نکوهش کرده ذو الرمه این شعر در هجو او گفت

فلو كنت من كلب صحيحاً هجوتكم   جميعاً ولكن لا إخالك من كلب
ولكنما أخبرت أنك ملصق   كما ألصقت من غيرها ثلمة القعب
تهدى فخرت ثلة من مجاجة   فكيف بأخرى بالعراء وبالشعب

از محمد بن حجاج منقول است که گفت از مردمان [illegible] تمیم بودم روایت است حدیث کرده گفت بزیارت بیت الله الحرام بار بستم و چون
مرحله [illegible] منزل برآن رسیدم مردی را دیدم که گوسفندان خویش می چرانید تحیت گفت و شدم و از او
پرسیدم گفت [illegible] گذار چه از تو [illegible] مشغول است ... گفتم [illegible] گفت تو از حضر و زیارت داری
از اهل تمیم بود این خانه را دربار رو است نکرد چه حجت در این جهت است در این خانه خرقا معشوقهٔ ذی الرمه
جای است پس بدان سوی راه بر گرفتم و از در در سلام در آمدم خرقا دیدم گفت تو تحیت گو تو تحیت کنم پس گفت
حضرت از کدام مردی ولیکن گفتم از مردم از بنی تمیم هستم و کمان داشتم خرقا روش ستاند و از
احوال مردمان جاری گفت از کدام طایفه تمیم پس او را دانا یافتم پس ایشان از نسب و اصحاب قرن بپرسید تا بپدرم
رسید و گفت حجاج بن عمیر بن یزید گفتم آری گفت خدای او را رحمت کناد و در امید دار [illegible] از عمر
یزید خلف و بقیه باشی گفتم چنین است و مادر او مرکی در جوانی دریافت آنگاه گفت ای پسر که خدای ترا باقی گذارد
و قرب و منزلت کرامت کند از کدام سوی روی آورده گفتم از سفر حج بازگشته ام گفت اگر چنین است از چه
روی مرا ملاقات نکردی و از من تکرش نکردی آنکه بی از من نیک و در ایام حج حرم هستیم هم حج تو ناقص است
و اکنون بباید در این مکان مقامی و استقامت حج فراهم و حج گذاری باید مرتبه کفاره نمود از رشته تبرک
برای گفتم این سخن از کجا و چه روی است و تو از چه روی باین از شیخ استحسان کردی گفت این شعر خلال
یعنی ذو الرمه را نشنیده و این شعر در نزد خرقا گفته

تمام الحج أن تقف المطايا   على خرقاء واضعة اللثام

یعنی اتمام و اکمال حج این است که مطایا در حضرت خرقا واقف گردند و حاج را است او در یا بند

دخرقا در این هنگام مانند تودهٔ از طلوع آفتاب بود و دیده آرمیده و در آن هنگام پیر زنی بود از روزگارش پرسش کردم گفت
زمانی از روزگار حنیفه بر سر جمیع [illegible] ولکن باده در آن هنگام [illegible] فرزند علیه اللعنة والعذاب حضرت سلطان الشهدا حسین بن
علی بن ابیطالب صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین را شهید کرده بود و چون خبر شهادت آن حضرت در آن هنگام در قبایل بطایی
ملعون جانب ان آن حضرت بود در میان قوم و عشیرت خویش قسمت کرد و در میان زنان بهر جهت در آن دو حمل
بهره کشیده با محمد بن حجاج نیکو یعنی خرقا آن شعر ذی الرمه را که در حق خرقا گفته بود گفتم ابیات
از عشق آن روزگاران و آن جوانی و حسن و جمال تو نگذشت گفت ای پسر که در حق من مثل همی گفت جمیل ذو الرمه گفته و چگونه

وخرقاء لا تزداد إلا ملاحة   ولو عمرت تعمير نوح وجلت

کاتب این کتاب بجهت و حسب حالت خرقا ذکرت در نوع نگاشت که این معنی در حق او است و اگر چند زندگانی
حضرت نوح بحسن و جمال او افزوده پس از آن خرقا گفت خدای بیامرزاد ذو الرمه را فقد کان رقیق البشرة و
عذب المنطق حسن الوصف مقارب الرصف عفیف الطرف یعنی ذو الرمه مردی بود ملاحت صورت و نیکوئی داشت
منش بود اندام دلنوازان و چشمی عفیف النظر نیز بود گفتم چه داد در صفت آنکه پس کلیم حرز النار گفت
هیچ توصیف توقیر نتواند در آنکه من از دنیا رفتم رحمت کناد و در او فقی داشت بود و اشعار او نیز گفتم که در آن الکس او علام
باو گفت سنه بن عمر حصین بن عتبه بن النعیم آنگاه این چند شعر بود خود در باره ذو الرمه بگفت که بجای او بازی

لقد أصبحت في فرع معد   مكان النجم في فلك السماء
إذا ذكرت محاسنه تدرت   بحار الجود من نحو السماء
حصين شاد باسمك غير شك   فأنت غياث محل بالفناء
إذا ضنت سحابة ماء مزن   تبجح بحار جودك بارتواء
لقد ضربت باسمك أرض قحط   كما نوقت مغزى بالشراء

گفتم جهت است خرقا را که ذو الرمه این شعر را از تو شنیده گفت آری تو کیستی گفتم بمکارمی گفتم جوانمردی تو گفت و ذو الرمه
گفت سیاس بیکتام خدای را بر چنین شخص دوست یافت آنگاه خرقا گفت حق او بر تو است هر او بی خرقه
و طلب آمرزش کن ابو الفرج نیکو وفات ذو الرمه در روزگار خلافت هشام بن عبد الملک بود و این شعر روزگار
بگذشته بود و در سبب مرگ او خلاف است و یعقوب بن سکیت نیکو در ایام جوانی در بلاد شکه در آن بیابانی هشام بن
عبد الملک راه برگرفته بود وفات کرد در حزوی در یکستانی است و هشتاد و در بلاد خویش را در کوه دفن شد
و ابو الغراف گفته است و بمرد در حالتی که آهنگ حضرت هشام داشته و در آن راه این شعر گفته بود

بلاد بها أهلون لست ابن أهلها   وأخرى بها أهلون ليس بها أهل

جریر بن رباط گفته است که ذوالرمه بعضی از اشعار خود را برای مردمان انشاد میکرد تا بدینجا رسید وقفلة تعبیة بتوصیف که بعد
حلبس بیدی را او گفت بهاتو وقفلة بتوصیف نعم ... که ... بعیکرد در آنجا ذوالرمه بسوی انجمن در
اندیشه افگند ولا طریق حاج ازطرف بصره او از آنجا عزم بر بصره شد و گفت این بیت انشاد نمود

انی لعالیها وان تخالف لما قال یوم الثعلبیة حلبس

جریر بن رباط کمره بعض گفته که این شعر ذوالرمه است و عزم در قصه ذوالرمه از راحله خویش فرود آمد در راحله او
نفرت گرفت و آن کلام چگاه از وی منتقل شده بود و شراب و طعام نیز از ذوالرمه بالا آن ناقه بود و عزم ذوالرمه
خواست بر راحله تو یک شعر بخوان از وی که زبان شرع معنی که نه بتوان برد و بعضی گفته اند که در آن حال این شعر گفت

الا ابلغ الفتیان عنی رسالة اهینوا المطایا هن اهل هوان
فقد ترکتنی صیدح بمضلة لسان منا شیء من الطیران

از پس او ناقه او بهراه او در آنجا بهار ایشان با ذکر پس برادرش بعدی نشسته از به برادر گو ما بال در نوشته
تا او را سرده در پاش در قصه که بالا را و تجلعها خفیف از آن بجعا نیز و شعر مذکور برکسان او نگاشته
از ابو الوجیه حدیث است و گفت تو یک ذوالرمه شدم کار او با جان خویش باز بود در حالت جان
کندن او را دیدم با وی گفتم چگونه حالت خود را می یابی گفت احد لی والله احدیها لا احد الا ایام
ایام احد الی احد ما لماجد نیز بیم خود او که کار او دیدم خیر ولایتم و روز کار کمان
سرکجا و نیز خیر بلاد یا تمام و لیکن آنچه گفته ام شعر

کانی غداة الزرق یا می مدنف بجود بنفس قد احم حمامها
حذار احتدام البین او ان نیة مصایبة لوعات الفؤاد اخذامها

ابو الوجیه گفته است و ایشان شعر تمه ذوالرمه گفته اند

یارب قد اشرفت نفسی وقد علمت علما یقینا لقد احصیت آثاری
یا مخرج الروح من جسمی اذا احتضرت وفارج الکرب زحزحنی عن النار

شعر تابدینک جملة در ذیل چه بکار برد است ابو الوجیه گفته است که بعضی آنرا برده چنانکه نیز گفته است

المدیا تها الی ثلبت بعدها مفوفة صواعنها ضعنی اخرقا

و ابو الفرج و جمعی جند در سبب آن که از ذکر شده است به گونی تفحص مرده از افگنده است و ابو الفرج میگوید
در از ابو عبیده حدیث کرده که ذوالرمه گفت جز ذوالرمه بسوی ایشان جا به فرو شتی و جان سپردن ...
رسید با اقارب و اصحاب بگفت که مرا از انجمن بگسلان نمیتوانم مرا در زمین ... است و سنگ ... ابو ... دنگ

سبا رمه گفته پس ما را با تو کار چگونه بود وقتی آنکه ما در ... و گلستان ... جاری دارم ذوالرمه
گفت پس تا در گا بنیه از گشتان خودی و گذر خود در گلستان است که شرق بنیه بر یک ...
ور در سرا سوی آن که است گفته با چگونه در زمین ریگ بسیار از دو تو و جمعی کرد بسازیم با آنکه چاه ها کنید
سرکوانی و تجیر است و کسی نداند کجا در کدام گفت پس درختها و کلوخها و چوبها جمع شده ...
بودی تا زکه رفته او را جمع کنند و نیز چوب و کلوخ در ... جمع گشت ... زیرا که در انکار
تو ای اکابش از شر بیشتر است و در گلستان ... راه در باب بوس قبر او بود در آنکه نه و بیت ...
درخت و کلوخ و آب کرد او را گفت و هر کس قبر او را ... نوشته بر قبر از آنکه در ... دهان
نقوش ... علم بنیز بر حدیث که است در هیچ جز تو یک ذوالرمه محبوب تر از آن بود و عزم برآید ...
شود در سبب بود دنیا شاد چنانکه وقتی برخیز بگذشت و عزم به هرات در آنکه از او بنیز قیم بنیز مره ...
مزیر نظر راو موضع است در ناحیه عزم از او جمیع شوره بجید ذوالرمه و عزم بگذشت و تحت شتاب بود
دست یافته بود علم بنیز بود بگرید دیدم در آن وقت این شعر بخواند

یا مخرج الروح من جسمی اذا احتضرت وفارج الکرب زحزحنی عن النار

و از پس آن جایز گفته حدیث که که ذوالرمه مردی نیک تازه و نیک خوی بود و شگفت جنس
بود در نیک مردان با بنیز شرا و در جنان است و خاشع و خاضع بنیز ابراهیم موصلی حدیث کرده است
و وقتی ترتیب بطن شعرم و از بسیار الحان تو یک بنیز شگفت بود و بخواستم دیوان شعر او بنیز بکرم
دیوان شعر تقی نیم پس در عالم جواب چنان دیدم که مردی مرا ملاقات نمود و با من گفت ای ابراهیم آیا
از دیوان این کس الحان در عجب افگنده دیا قی شعر شده است آن بنیز تو را مطلب و عجز دیده گفتم چنین است
گفت پس این شعر ذوالرمه تو جهد بکار بنیز بر گفته است

الا یا اسلمی یا دار میّ علی البلی ولا زال منهلا بجرعائک القطر

ابراهیم میگوید از خواب سر بر داشتم و از آن شعر فضل دیگران بیهم و عزم بر آن جست تغنی نغم بسیار زنا ب
دمها قی دیدم و در بهار ذوالرمه الحان کاکون تغنی نغم والحان ما خود است یا در بغداد شهرت گرفت از آن جمله است

امنزلتی میّ سلام علیکما هل الازمن اللائی مضین رواجع

و در قدمت که در نغز گفتم و او را تحسین اشاره و از رد شرح و انبساط بی نهایت طیران نمود و از ابواب
بر جود هزار دینار بنیز عطا نمود ابو الفرج شعر جند از این قصیده مذکور داشته است و اکنون نگارش می یابد

وهل یرجع التسلیم او یکشف العمی ثلاث الاثافی والدیار البلاقع

قال ذو الرمه ... هنعا ... لا ... ان ...
... هنعا ... الاحمر ... القرى
الا ... الله ... اهل الفقة ... قال
یا قوم ... البحر ... تزجیح ... الاذنه
ان ... مقام الامام ... مرجع ... جسم
فتوته ... البلی ... کسب قد ... النهل
... والجمیع ... الکثیر الغمة

... الحی
الا ... الشلات ... البحار ...
... عنها القدر ... واحدتها
انفسه ...

المواضع فرقها بالقتل التي قد
طلعت ... سها والموشية
بقر البقر والصياصي قرون
القرون واحدها صيصية
والمحلة التي كان عليها
جلال سواد والحو جمع
في سواد والعيس الناقة
والرابع المقيم وقل لاطلال
اي قل للاطلال اي قل
لبقية الاطلال ما افعل وتوش
المدامع اي تكثر فيضها الدمع

توهمتها يوما فقلت لصاحبي — وليس بها الا الظباء الخواضع
وموشية سحم الصياصي كأنها — مجللة حو عليها البراقع

وازين جمله است

قف العيس ننظر نظرة في ديارها — وهل ذاك من داء الصبابة نافع
فقال اما تغشى لمية منزلا — من الارض الا قلت هل انا رابع
وقل لاطلال لمي تحية — تحيا بها او ان توش المدامع

از مسعود بن قيس حديث است كه او روزى از ذو الرمه نحو براغيم عصمة بن مالك را حضور داشت گفت حال او
از فن باز جوئيد پس با ذو الرمه مردى است با ديدار شيرين و نغمه نيكو جز ايشان بزرگ بيد او دست نقش هلالت
نبايد ديگر تا انشاد نمود كه نيكو و سپاه نغمه شيرين ... او سپاه نگارى فرا هم كند آنگاه گفت از عصمة
ان ميه من منقر ومنقر اخبث حى واتقاه لاثر واثبته نظر با علميه بشر ميزند از طايفه منقر است
و منقر طايفه خبيث است و در آن خباثت تا حفظ بايد و شنايان ... دور نظر نا ثابت باشند و بشارت و شر
انگيزى دانا باشند آنگاه پس گفت اين جمعيت شان شر نمى بينيد شما تو تو نا قه شتر و در آن وسيله نويك
بيت نوم گفت اين سو كه كدام چو در و از تاج باينه چه است و نيز است گفت توه يك شتر حضور ساز
پس شتر را حاضر كرده بود از شوهر او و نيك كوانه و محمله بسته درآمديم و در آن وقت قوم رجال باز مانده و زنان در جلد
بعضى ديگر زنان ذو الرمه را لمية ميدند بمشرب بود تر فراهم شده و ما در آن نوع فرو نشستيم و بر نويك شان شده
فرو نشستيم ... از ايشان ما را از جمله زنان بزيادت ظرافت دلنشين گفت ذو الرمه ما را انشاد خوان ذو الرمه
گفت عصمة از زبان ايشان انشاد كن پس از زبان اين قصيده را و بلاد اين اشعار بدان آن گفته است انشاد كنم

نظرت الى اظعان مي كأنها — ذرى النخل او اثل تميل ذوائبه
فاسبلت العينان والقلب كاتم — بمغرورق نمت عليه سواكبه
بكاء فتى خاف الفراق ولم تجل — جوائلها اسراره ومعاتبه

طريفه در جواب لم يجل گفت فلان فلجلج پس از آن اين اشعار را قرائت كرد تا باين شعر او رسيدم

وقد حلفت بالله مية ما الذي — احدثها الا الذي انا كاذبه
اذا فرماني الله من حيث لا ارى — ولا زال في ارضي عدوا حاربه

بيت گفت ذو الرمه بترس از عقاب و عقوبت خدا آنگاه انشاد كنم تا باين بيت او رسيدم

اذا سرحت من حب مي سوارح — على القلب ابته جميعا عوازبه

طريفه گفت

طريفه گفت فقلت فتلك الالف ... بيت گفت چون رسيد او بعد كوا را بود او و بوس ذو الرمه نفس ... چنانكه از آن نفس
و حرارت آن نويك بعد ايشان فرو در طيران آيد آنگاه و از آن قصيده انشاد ميكردم تا بدين بيت او رسيدم

اذا نازعتك القول مية او بدا — لك الوجه منها او نضا الدرع سالبه
فياشست من عذب حسن منطق — رخيم ومن خلق تعلل جاذبه

طريفه در جواب گفت فقد بالك الوجه وتنوع القول فمن لنا بان ينفو الدرع سالبه بيت طريفه گفت فدا
بگفت تو اين اجيب ... پس طريفه خندان گفت ديگر گفت ... ذو الرمه و او نوشته و ...
پس از نويك شان بر خير بود و راه بر گرفته و خود بخانه آن زنان نيز بخانه شد و ... بخانه خود ...
و ... تو ميديدم و ... ايشان نوشته ميديم ... ذو الرمه را غديدم او از آن ... حركت ...
تا ... رسيده آن مردان در رفته ... پس نويك ذو الرمه شديم و گفتم بر خيز تا برويم زيرا كه قوم
باز شده پس ذو الرمه با ما بيرون آمد و ما را باز ... و در حمايت ... كلام ابو الفرج بود كه حكم نمود
صاحب كتاب الهاف نوشته است ابو عمرو بن العلاء از ذو الرمه و او از ابن عباس و او از جبير جميع الرعيد والد
روايت كرده است در معوان من الشعر حكمة و هم اين روايت در مود قول خداى تعالى والجر المسجور الى الغارق
و جز اين حديث از زبان او و بهر نيست در كوه بود در صفهان و اهل آن نيز بر آن ديده اند و همچنين در فرنداد نيز ده
موضعى است مشرف بر دو بناه افر و مقر او در كار از ساخته اند و از راه منور است و در شعر خود نام آن را ذكر كرده

تنفي الطوارف عنه دعصتا بقر — ويافع من فرندادين ملموم
كأنه بالضحى ترمي الصعيد به — دبابة في عظام الرأس خرطوم

بالجمله صاحب كتاب الهاف در مواضع متعدد در تحت ... بواهر نور ... كه جوال ذو الرمه بتربت كه آنجا است
و لب ... اين اشعار را و ... گذاشته و گفت ... آنجا ديده ... نقش سايش وجه و وقت ... نيكويى فرنداد جبرا دل
و ... ساكنه و دال ... و جوار الف و دال ... كوهى است در نجد ... و در پاى آن كوهى ديگر است ...
فرنداد ... و ... دو ريگستان است در دو ... و ... مرتفع است و اين روايت با روايت صاحب
اغانى مخالف است ... او گفته بعضى ذو الرمه در كنار حزوى و دو ريگستان است در زمين ... و در فلك شد
و حزوى ... اول ... ذو قصر آخر بروايت ... حزوى ريگستانى است در دهناء و در كتب بروده
اين معنى ... ريگ است و جمع آن كثبان بروزن عثمان و الكثب بروزن افعل و كتب ... الحم ...
قال ... اين موضع ... ذو الرمه واقع شده است چه نام ... است اما در ... چنان ميان روايات
صاحب الهاف درست ... زيرا كه حزوى بروايت غير معتبر ... ريگستان است در دهناء و واقع است چنانكه

۱۵۲ ۴۹۶

حمور سکیه جزوی موضعی است در نجد در دیار تمیم و بقولی کوهی است از جبال اجا و بروایتی نخل است و قیل اسم
بلد بنی اسد و از کتاب نامی بنظر رسیده است صاحب قاموس سکیه حزوی بروزن قصوی و حزواء بروزن حمراء و
حزاء بروزن غراب و حزوزی بروزن قلولی نام جایگاه چند است دیگر حضار بهتر دانند که کدام یک درست است
یافعی در کتاب مرآت الجنان وفات ذی الرمه سلوار را بیک سنه بهم نگاشته و بر حسب اتفاق است
سید مرتضی در کتاب غرر و درر میفرماید از جمله مشهورین و متقدمین شعرا بر مذهب اهل عدل ذوالرمه است
و شرح کلمه و نام و کنیه و لقب و سبب لقب یافتی او بعضی از رسائل همان نوع نگارش یافت ذکر نموده است

۴۹۲ الامیر ابوشجاع فاتک الکبیر المجنون ۱

حرف الفاء من کتاب مشکوة الادب فی ترجمة کتاب وفیات الاعیان

فاتک الکبیر المعروف بالمجنون کنیتش ابوشجاع و امیری بزرگ و از اهل روم است در کوچکی با برادر و
خواهر سالی از بلاد روم از موضعی که نزدیک قلعه معروف بذی الکلاع است اسیر و دستگیر شد و بعد در طرابلس
فروختند و آن را از جمله آنانی است که اخشید در رمله او را از کره بدون رضا از آقایش گرفته و صاحب
اجار او را آزاد ساخت و او با ایشان بود و در شمار ممالیک بود لکن آزاد بود بالجمله مردی کریم النفس و بلند همت
و دلیر و با اقدام و پیش آهنگ بود از این رو او را مجنون مینامیدند و در خدمت اخشید با استاد کافور جنگ کرد ایام
پس از آنکه مذکور شد رفاقت داشت و چون مخدوم ایشان اخشید بمرد و کافور در خدمت پسر اخشید
برقرار گشت فاتک از اقامت مصر ننگ داشت تا با کافور برابری نجوید و او چون نتوانست کافور را بزرگ
شمرد و در این وقت فیوم و اطراف آنجا باقطاع او مقرر بود پس فاتک بآنجا رفت ولایت در آنجا مسکن
جست و این بلاد بسبب بدی آب و هوا وبائی بود و او را ناساز گار افتاد و علتی در آنجا عارض او گشت و
نیز بسلامت و صحت دوری گرفت و کافور از تحقق او و نهایت درشتی او و شجاعت بیمناک بود و از وی بیم و خوف در
حق او اکرام و احترام بسیار داشت لکن در حقیقت از او در بیم بود و از آن بیمار از ناسازگاری هوا فاتک بمعالجه
بشد و لازم افتاد که بجهت معالجت داخل مصر شود پس در مصر درآمد و در این هنگام ابوالطیب متنبی در مصر
بود و مهمان استاد کافور بود و از کرم و شجاعت فاتک بسی شنیده بود لکن از بیم کافور آن نیارست
که آهنگ ستایش فاتک نماید و فاتک از وی بار پرسید و بسلام و درود مدح ویام فرستاد پس چنان شد
که بوقتی بیابان و صحرای در بیرون یکدیگر را یافتند و در میان ایشان مجلسها رفت آنگاه چون فاتک بسرای خویش
باز گشت هنگام هدیه ده هزار دینار بجای داشت از برای متنبی ارسال فرمود پس نیز از او اعتذار و کلفتی داد تا قطع
او نمایند و متنبی از استاد کافور دستوری خواست تا بستایش فاتک که بملاقاتش آید و کافور رخصت
داد و متنبی در نهم جمادی الآخر سال سیصد و چهل و هشتم هجری پنج قصیده مشهور او که اولش این است بود

نمو

مع که و این قصیده از جمله قصاید که او ساخته که گفت

لا خیل عندک تهدیها ولا مال ... فلیسعد النطق ان لم یسعد الحال

و در این قصیده این شعر را نیکو گفته است

کفاتک و دخول الکاف منقصة ... کالشمس قلت وما للشمس امثال

پس از آن فاتک مذکور در شب یکشنبه هنگام عصر یازدهم شوال که یا زده و در سال سیصد و پنجاه در مصر
وفات کرد و متنبی در آن وقت از مصر بیرون رفته بود پس قصیده در مرثیه فاتک ساخته که اولش این است

الحزن یقلق والتجمل یردع ... والدمع بینهما عصی طیع

و این شعرها در این قصیده بیاد کرده

انی لاجبن من فراق احبتی ... وتحس نفسی بالحمام فاشجع
ویزیدنی غضب الاعادی قسوة ... ویلم بی عتب الصدیق فاجزع
تصفو الحیاة لجاهل او غافل ... عما مضی منها وما یتوقع
ولمن یغالط فی الحقائق نفسه ... ویسومها طلب المحال فتطمع
این الذی الهرمان من بنیانه ... ما قومه ما یومه ما المصرع
تتخلف الآثار عن اصحابها ... حینا ویدرکها الفناء فتتبع

و این مرثیه از مراثی فائقه است پس از آن متنبی قصیده دیگر انشا کرد از پس آنکه از بغداد بیرون شد و در آن
قصیده سیر خود را از مصر باز نمود و فاتک مذکور را مرثیه گفت و این قصیده را در روز سه شنبه نه روز از ماه
شعبان سال سیصد و پنجاه و دوم کاربار انشا کرد و اولش این است

حتام نحن نساری النجم فی الظلم ... وما سراه علی خف ولا قدم

و از جمله این قصیده است و در نام فاتک گفته است

لا فاتک آخر فی مصر نقصده ... ولا له خلف فی الناس کلهم
من لا تشابهه الاحیاء فی شیم ... امسی تشابهه الاموات فی الرمم
عدمته وکانی سرت اطلبه ... فما تزیدنی الدنیا علی العدم

۴۹۳ ابوالنصر الفتح بن محمد بن خاقان صاحب قلائد العقیان ب

و هم متنبی را در مدح و مرثیه فاتک اشعار دیگر است ترجمه دیگر از این پیش در ترجمه ابی محمد ربیع بن
سلیمان الاعرج الجیزی در قصیده که بعنوان این شعر متنبی ابن الذی الهرمان من بنیانه مذکور شد
الفتح بن محمد بن عبید الله بن خاقان بن القیسی الاشبیلی کنیتش ابونصر و صاحب کتاب قلائد

العقیان است و او را مصنفات بسیار از جمله کتاب ... است و در این کتاب جماعتی از شعراء مغرب را نام برده و از ایشان
شرح حال و ترجمه هر یک بعبارتی نیک و اشعاری نکو نقل کرده و هم از مصنفات او کتاب مطمح الانفس
و مسرح التأنس فی ملح اهل الاندلس است و آن سه نسخه است کبری و صغری و وسطی و بسیار مفید است لکن در این بلاد
کمیاب است و کلمات او در این کتب بیان مصنف او بر غزارت فضل و سعت ماده دلالت میکند و ابو نصر مذکور
با ... در ... اتفاق ... بعد از وفات او و در حالیکه مقتول شده بود در سال پانصد و سی و پنجم
در شهر مراکش در فندق ... کاروانسرا ... و حافظ ابو الخطاب ابن دحیه در کتاب خود که کتاب المطرب
فی اشعار اهل المغرب نام داشته گفته است جماعتی از اصحاب او ملاقات کردم و از تصانیف و عجایب او ...
مدت گفته و کان خلیع العذار فی دنیاه لکن کلامه فی تآلیفه کالسحر الحلال والماء الزلال
قتل ذبحا فی مسکنه بفندق من حضرة مراکش صدر سنة تسع وعشرین وخمسمائة رحمه الله
تعالی وان الذی اشار بقتله امیر المسلمین ابو الحسن علی بن یوسف بن تاشفین بعد ...
... و ... امر و ... بود لکن ... او و در مؤلفات او سحر حلال و آب زلال بود کشته شد ...
سرش از تنش ... در مسکن خود در کاروانسرای مراکش در اول سال پانصد و بیست و نهم رحمت خدا بر او باد ...
و قتل او باشارت امیر مسلمانان ابو الحسن علی بن یوسف بن تاشفین بود و این جمله نگارش ...
حافظ مذکور بود و این امیر المسلمین مذکور برادر ابو اسحق ابراهیم بن یوسف بن تاشفین است که ابو نصر مذکور
کتاب قلائد العقیان را بنام او تصنیف کرده و نام او را در خطبه کتاب مذکور داشته است و قصیده ...

فتیان بن علی بن فتیان بن ثمال الاسدی الحنفی الدمشقی مشهور بشهاب و معروف بشاغوری معلم است و در
علم و شعر ماهر ... مدتی گذرانده ... خسروان ... آموزگار فرزندان ایشان بود و او را دیوان
اشعار است و جامع مقاطیع نیکو است مدتی در زبدانی اقامت جست و او را در باره آنجا اشعار لطیفه از جمله آن
ابیات است این شعر او در باره ... الزبدانی انشاد کرده است و آن زمینی است که ... منظر و در زمستان
جا برای ... و در بهاران گونه گونه ... شاغوری مذکور در انشاد این ابیات ...

الشهاب
فتیان بن علی معروف بشاغوری
ج

تداعی الجمر کانون بکل قدح — واخمد الجمر فی الکانون حین قدح

یا حبذا الثلج فی انات مسفرة — تجتن وجه اذا وجه الزمان کلح

فالثلج قطن علیه السحب تندفه — والجو یحلجه والقوس قوس قزح

و هم این شعر شاغوری انشاد کرده است که ... دختر ... حاکم ... و آب گرمابه ... گرم بود ...

اری ماء حمامکم کالجحیم — نکابد منها عناء وبؤسا

وعندی بکم

وعندی بکم تسطون الجنیب — فما بالکم تسطون المتبوسا

پس در کتاب الخریده در ترجمه سعد بن ابراهیم ... در ... مجید کاتب ... شعر ... عماد کاتب صاحب کتاب
خریده گفته است که این ابیات سعد مذکور ... است ... از آن او است و بیت
سابق آن ابیات این بیت بود

وقد کان فی العرف سطو الجنیب — فلم صرتم تسطون المتبوسا

و عماد گفته است که ... ربیع الاول سال پانصد و شصت و هشتم در عسکر المنصور ...
بودم ... این شعر ... شاغوری مذکور ... تضمین ... کرده است ...
شعر از فتیان است و چنان بود که شاغوری ... امیر ... دمشق ...
و این نور الدین برادر عز الدین فرخ شاه برادرزاده سلطان صلاح الدین است ... شاغوری فرزندان او را
آموزگاری میکرد پس شرف الدین ... این اشعار بدو نوشت

یا من تقلب ظلما بالشهاب ولن — یأتی تقلبه فی افقها الشهبا

لا یعتریک من موددة دولته — وان تسکت عن اسبابها سببا

فلست تلتفت فیها غیر واحدة — حتی تکف علی قبضتک الدنیا

و این بیت اخیر از اشعار ... است ... شرف الدین تضمین کرده است و در میان شاغوری و شرف الدین مکاتبات و
و مداعبات بسیار است و نگارش آن جمله موجب اطالت است قول شاغوری ... از سال پانصد و ... در ...
... است و این شعر از جمله ابیات او است

علام تحرکی والحظ ساکن — وما تنهضت فی طلب ولکن

اری نحو لا تقنعه المساوی — علی عز تعززه المحاسن

و هم او را دیوان بزرگ است ... و در آن جمع کرده است ... و این شعر ...

الورد بوجنتیک زاهر — والسحر بمقلتیک وافر

والعاشق فی هواک ساهر — یرجو ویخاف فهو شاکر

وفات فتیان مذکور در ... محرم سال ... بوده و در گورستان باب
الصغیر دفن شد و شاغوری ... [illegible] ...
منسوب به شاغور است ... در ظاهر دمشق ... در زبدانی ...
و دال ... پس از آن ... قریه است ... در میان دمشق و بعلبک ...

و بسیار دانهارب و جو در آن بسیار بر آن ملک نشسته ای جای خوب و خوش است ترجم که در بعض نسخ جامع صحیح ابن کتاب لقب
شغور مذکور است ... الدین نوشته اند صوری یکی است غور بعواسغ کور ... لهیت در قرار باب الصغیر از طرف
قبله دمشق در ظاهر شهر در زیندانی بعراب مذکور و ... حلق بیکام نسبت ... است میان دمشق و بعلبک
و مخرج نهر دمشق از آنجا است و عدل ... در میان صلاح الدین یوسف بن ایوب و ... ربعه ... بآنجا
منسوب است و نسبت لفظ ... است نیز ... است و ... چنانکه گفته شد ... بالخفیف
در بکام نسبت ... و ... مذکور ... محمود ... است ... تعاب ... دمشق اولو بحکم کرده

بالعدل تزدان الملوک وما　　شان ابن ایوب سوا العدل

هو دولة ولله بلا سبب　　فتی ایوبنا الدول فی جبل

و ... نوع ... و ... الف ... و ... الفرادیس ... است ... از جمله نهرها دمشق است
و ... آن است ... بسیار دور ... مراد ... نام نهر ... قریه است ... دمشق ...
در غربی دمشق واقع است و ... الفضل بن یحیی بن خالد بن برمک البرمکی کنیتش ابو العباس　۴۹۵ ابو العباس فضل بن یحیی برمکی وزیر الرشید د
و از آل برامکه بکثرت جود و کرم ... جهت ... اکرم و اجود بوده از برادرش جعفر بن یحیی ...
نام ... بخشنده تر بود و جعفر در ... و ... بیت ... بخشش ... است و ... الرشید فضل ...
جعفر مرتبت وزارت ... اندیشه ... وزارت ... جعفر ... بد ... یحیی گفت
... فضل ... خطاب ... کار ... بود ... فضل ... بوده ...
... بود و ... جعفر ... فضل ... یحیی ... خوار ... بم

... و ... فضل ... مدح ...

کفی لک فضلا ان افضل حرة　　غذتک بثدی والخلیفة واحد
لقد زنت یحیی فی المشاهد کلها　　کما زان یحیی خالدا فی المشاهد　　قوله و بجود ... اقرب بحر جما

بالجمله رشید بیحیی گفت ... رعایت ... فضل را ... و ... در تفویض وزارت جعفر
بفضل ... کار ... پس یحیی بفضل نوشت که قد امر امیر المؤمنین بتحویل الخاتم
من یمینک الی شمالک ... امیر المؤمنین ... سوار ... بجواب
نوشت قد سمعت مقالة امیر المؤمنین فی اخی وما انتقلت عنی نعمة صارت الیه
وما غربت عنی رتبة طلعت علیه ... رشید ... و ... برادر ... منزلت او
و اختصاص ... است ... برادرم تفویض ... از جمله

نموده است

گردیده است و آن سقام ... از غروب ... جعفر ... علیه ... گفت لله اخی
ما انفس نفسه وابین دلائل الفضل علیه واقوی منة العقل فیه واوسع فی البلاغة ذرعه ...
و ... بود ... نفس ... است ... فضل ... است و ...
... بود و ... رشید ... بود ... فضل بن یحیی ... در ... جعفر
یحیی ... بود ... فضل ... وزارت
عزلت ... رشید ولایت خراسان ... و ...
... صاحب البرید ... رشید ... فضل ... بصید ...
و ... لذات ... از کار رعیت و اصلاح امورات مملکت مشغول است ...
رشید ... نامه ... بیحیی ... نامه ... فضل ... از
... امور ... یحیی ... آن نامه خطاب بفضل ... حفظک الله یا بنی
واسمع بک قد انتهی الی امیر المؤمنین ما انت علیه من التشاغل بالصید ومداومة اللذات
عن النظر فی امور الرعیة ما انکره فعاود ما هو ازین بک فانه من عاد الی ما یزینه او یشینه
لم یعرفه اهل دهره الا به والسلام ... خلق ...
... رشید ... روزگار ... لذات
... امور رعیت و مملکت ... در ... کار ...
... کار ... و ... کس ... کاره ... نخشد
... دولت ... و مردم ... بر ...

و در پایان نامه ... این ابیات ...

انصب نهارا فی طلاب العلی　　واصبر علی فقد لقاء الحبیب
حتی اذا اللیل اتی مقبلا　　واستترت فیه وجوه العیوب
فکابد اللیل بما تشتهی　　فانما اللیل نهار الاریب
کم من فتی تحسبه ناسکا　　یستقبل اللیل بامر عجیب
ارخی علیه اللیل استاره　　فبات فی لهو وعیش خصیب
ولذة الاحمق مکشوفة　　یسعی بها کل عدو رقیب

نیز بروزگاران ... و ... و ...

از گذار و دلدار گشت بیش تا گاهی که تاریک شب چنین گیسوی نگار نجار کرد و جهان شود با پرده ظلمت پوشد و بر چهره عیب واگر تر
خویش بگسترانند آنگاه خواهش خویش بگذار و راه عیش و عشرت در سپار چه بسا شبان از ابلهی عیش و سرور دانایان شنند
روشن روز نیست چه بسیار جوانان پردان بشنند همچنان افشار نشانه را که از میگو و معاشرت نیوان و ستایش کنانند بر بسته
آنگاه جهان بسیار است و همچنین شب در آید و تاریک جهان در میهم نگار تار شگفت دامن عجیب سوار کرداند چه شب پرده
عجب خویش روی گسترانده و او در لهو و لعب و عیش و طرب بگذراند و هیچکس از راه و راز او آگاه نشد مگر کلمی مردمان حق
هر کار زشت و نا روا گشته نمار بنج و هر رقیب و جشنده انگفار به دگفتار او بی بهره گانش لگاند و از مقام دختر
او لگاه به جمله راشیه یابز نگارش نگران بود و همچنین یحیی فرخت یافت گفت باری چه یافت سال و شایسته بود افتار گوید
و مبالغه در زمین و همچنین این مکتوب بفضل رسید بگاه از حضور برجه گاه ربیع نخست هم روز در مسجد بود و از همین جوانه
و از جمله مناقب او آنست که همچنین در مملکت خراسان ایالت یافت و در بلخ در وطن آل برمک بود در آمد و نو بهار را که
که در آنجا بود و مجوس آن خانه را عبادت میکردند و جد ایشان برمک خادم آن خانه بود چنانکه در ترجمه جعفر ذکر شد بارها در دل
میان اندیشه شد که آن خانه شود ویران سازد و همچنین بسیار رنخت و استوار بود نیرو نیافت پس گوشه از آن بگه خراب کرد و مسجد
در آنجا بساخت و جهشیاری در کتاب اخبار الوزرا گفته است در ترجمه جعفر بن یحیی را بر تمامت مغرب از انبار تا افریقیه
در سال یکصد و هفتاد و شش ولایت داد و طرف مشرق را تمامت از شروان تا اقصی بلاد ترک بفضل گذاشت
و جعفر در مصر نشست و از جانب خود در آن ممالک نایب برقرار کرد و فضل در سال یکصد و هفتاد و هشتم در خراسان
مقرر داشت شد و همچنین بخراسان رسید آثار ظلم و بیداد را برانداخت و مسجدها و حوضها و رباطات بنیان نهاد و دفاتر بقایا
بسوزانید و لشکر را زیاد کرد و آنچه کان و سرکشان و دلفا رندگان در سال یکصد و نهم ده هزار درهم عطاها کرد و در مملکت
خود تعیین نواب فرمود و در آخر این سال بعراق شد در رشید او را ملاقات فرمود و مردمان شود کفر شاد کرد
آورد و او را اکرام بسیار کرد و شعرا را مدح از فکان او و هم خطبا بسو نیز موقعه ای که از فضل و من قبیله بازگویند و از سو
شعرا و مداحان بسیار مدح گفتند و مخصوص ابراهیم موصلی او را بیتی چند مدح گفت از این شعرا انگیخت

لو کان یوجد بین الفضل معرفة — فضل ابن یحیی لاعداه علی الزمن
هو الفتی الماجد المیمون طائره — والمشتری الحمد بالغالی من الثمن

و چنان بود ابو الهول حمیری فضل سو بجو گفته بود و از پس آن بمیرد خشیت بحضرت فضل رفت و فضل بر گفت
داری بر تو با کدام رویی مرا ملاقات میکنی گفت بهمان رویی که خدای عز و جل را ملاقات خواهم در جایی که گناهان
من در حضرت او بیشتر از گناهان من است نسبت بتو فضل از سخن او بخندید و او را صلهها داد و از جمله سخنان فضل است

از کلمات فضل

ما سُرِرْتُ بالمَوعُودِ بالفائِدَةِ کسُرورِ بالانجاز یعنی نیست سرور و خرمی آنکس را بفیض و فائده وعده

حکایت فضل

شده بود با ایشان خوبی و خوش میشد در سگان و بیطی بودند وقتی بفضل گفته چه نیکوست که هم بخشش تا اکبر و عبادت
تو بیهوده به نفس نگشت کرم و کبر بود از عماره بن حمزه آن حکیم گفته این داستان چگونه است گفت چنان بود که پدرم
به بعض بلدان فارس کارگذار بود و از باج و خراج مبلغی بزرگ بر ذمه آمده و او را بسوی بغداد آورده آن مال مطالبه
کرده و او مرهون ملک حشمت بود و همه املاک کله نیست گرده در هم بر نه بود از روی بی بهره و او از این به کار
بیع را نیز آگاهی نداشت و در آن مطالبه بروی سخت میگرفته و او در امر خویش بریشان و سرگردان مانده و در میان او و
عماره بن حمزه منافرت و دشمنی بود لکن چه بست که هیچکس غیر از عماره قدرت مساعدت او نداشت در
در این هنگام کوچک بودم پس با فرزند هم سوی عماره راه برگرفت و از منش در خواستم از این حالت ضرورت ما را گفت
آن هستم او را آگاه نساز و این مبلغ سو ازوی بعنوان قرض بخواه تا گاهی که فضل تب و در کارها باو
چه قرض برای مهری نکته و دیگر آن است که عداوت داشته بهر روی پدرم گفتم تو از خصوصیت که در میان تو و او است
دانا هستی چگونه چنین رسالتی نزد دشمن تو گذارم با اینکه میدانم اگر نزد او هستی هر گز ترا با او کاری نیفتد
که است مگر پدرم گفت ناچار باید که تو یکسر از دشمن تو انا بود باری که هم او لایحه که بود و دلش را از دف در هم
نگاه در بفضل سکیده مرا انکار بفرمود آن پدر بر فرستم و از فضل است ادعا برستند و در بگاشته یکی خویش بیش بیس
دیگر را پس ببینیم که دیگو به نیز بر اسرار او رسید و دستور در آمدن خواستم داد و مرا رخصت داد چنین دالانها و داخلم
او را در صدر ایوان خویش بر فرشهای نرم دیدم و او روی گرد خویش بود با تک میرا نشسته و در بر خویش
پشتی دیوار هشت ماده از گلها کبر و مناعت جز در منع طریقی برگشت پس بر فرشهای ایوان بایستادم
و بروی سلام کردم جواب سلام مرا باز داد پس از جانب پدرم تبلیغ رسالت و سلام نمودم قصه خویش بگفتم آنگه
ساعتی خاموش بود آنگاه گفت حتی نتقل نفرتا ببینیم پس از نزد او بیرون شدم گاه از آن رفتن بسیار
پشیمان و از آن کار سخت بودم و دیگر بیچاره ماندم و بر پدر خویش عتاب همی داشتم که مرا بر دولت خویش در چنین
فایده ندانسته نیز که مقصد سلطان را بدو کرامت گذارید و غیرت بر آن ملام که بدانسته عداوت تمام بسبب خویش از دوش
داشتم پس بنحو پوشیده بیعت بیم و همچنین آن غیظ و غضب فرود کنیه که نزد او برگرفتم و همچنین بهرادران رسیدم
استران باردار قطار اندر قطار دیدم گفتم این چیست گفتند عماره آن وجه سو بفرستاده است پس تو بگو
پدرم شدم و از آنکه در میان من و عماره گذشته بود او را خبر نکردم تا جان او بدست و مگرو نه پس از آن
مدتی اندک در گذشت و دیگر باره پدرم برسر عمل و ولایت خویش برقرار گردید و خواسته بسیار از دیار او
از آن گشت پس آن مبلغ سو باز گیرم گفت بجانب عماره شو و پسر خبر کرده او در پیش شدم و دیدم
در آمدم و او را بر هیئت نخستین دیدم پس بروی سلام گفتم و او جواب سلام باز داد پس از طرف پدرم

١٥٦

بود سلام فرستم سپاس جهان و گنج او را نگه داشته وار وصول آن مبلغ او را خبر کنم پس از فرخ ختم و غضب باز گفت
و محلت اقطاعها را گفت لا ابدا اخرج عنی لا بارك الله فيك وهو لك عیزوار بر تو لا از صراف بود تو
بعم بر فرخ شو از تو یک فرخ ده فدار ده تو برگشته نگه بود آن مالک او که نیز باز کوان دار از بر جعفر ده پس از آن یک
عماره بر فرخ شدم و آن مالی سوی سوی بردم باز گذاشتم و از عمالت او شگفتی گرفتیم آنگاه پدرم بر فرخ گفت ای پسر کرم
نفس فرخ در عطای تمامیت این مال چو تمامیت و بخشش فرخ نه لکن انقیم بگرد و درهم از بد خویش برگیرد و اظهار کرد
از روی مروت باز گذارد و جهت بیاری این داستان بود در جنابر الوزراء نگاشته لکن با این حکایت در قیم اله حله
اذ کتوب جه او ذکر کرده است و جمله این مال کرده درهم بود و این حکایت در ایام مهدی امیر بود و چنان بود که
ضمانت فارس جهت و این مبلغ باقی مانده مهدی با آنکس در رجعیت و حمل این مال بود گفت اگر بچه بیش از خوب
این روز بود در آنم این مال بود تیم لکو خوب دگر نه سرش بود از روی رفع با در جه مهدی در بر خشمگین بود بجمله نقد
گفت کرم و کرم بود از عماره او خشم و قطار من میرفت و عماره مذکور از فرزندان عکرمه بود این عباس است
و از نسب مذکور که دایر عماره ولی بینده ابو جعفر منصور بود و مردی متکبر و با عجب و کریم و بلیغ و فصیح و
احول بود و منصور و پسرش مهدی او را مقدم میداشتند و بر خلق با نخوت او بواسطه فضیلت و بلاغت
و وجوب حقوق او صبور بودند و او از روی ایشان کارهای بزرگ نمود حتی گوید او را رسائل مجموعه است از آن
جمله رسالۀ خمیس است از روی ابن عباس قرائت میکرد و حکایت کرد که روزی در پیش منصور نشسته بود
بد گفت بدرب سرای مردی است که گمان دارد از روی ادیب و عقلی است و او را سوی تو پیغامی است گفت او را
در آور چون درآمد جوانی نیکو روی دیده جامه بود پس سلام کرد منصور او را گفت فرو نشست و بیرون از عمر گفت
حاجت تو چیست گفت منصور که جامه من تو را از حالی من خبر میدهد گفت چنین است اما کدام حاجت است تو را
سوی من گفت نه گفت تو مدتی گویی یک بنوبت وقت و نوبتی بار و دست و لست داری که رشتی از
نام دوست نفس گفت قرب جوار حکم است و هم چنین من گویم نامی که موافق بود لکن کدام کس تو را
از ولادت تو خبر داد گفت پدرم مرا خبر داد که چنین بود پدر او گفته در این نسب از روی یحیی بن خالد نیز شوید
نگوید است و او را نفس نام گفت پس پدرم مرا تضمین نام کرد و بواسطه احترام و بزرگ داشتن نام تو نام
مرا مختصر کرد انه بواسطه قصور قدر و منزلت من از منزلت قدر تو پس نفس نجنید و او گفت چند سال
بر تو بگذر دیده است گفت سی و پنج سال نفس گفت این مقدار را نشمرده ام اینک آوردی آنگاه گفت باد دست
چون گفت بمرد گفت پس چه چیز تو را مانع است که در پیش از اینجا بیوسته نشین گفت نفس گفت
بملاقات تو نتوانستم رفتن و خوش نشود که نام زیرا که در این جهت آن نفس مرا جدا داشت در نیکو بود

از ملاقات شما مرا باز دید است و سال از جنبه بود و این قدر گفت قلب خلق هست آری نفس خویش را کجر از ادب
ملاقات تو ملاحت هست سؤال نمی‌کنم تیر تو را بی چیزی خوش شود نفس گفت کدام چیز ملاحت است از آن دهد
قال الکبیر فی الدهر و الصغیر بر بزرگ و عظمت تو و کجا بمجازات نفس گفت ای غلام هزار درم از بهر بیک او گذشت بایلاق
گذشته است هزار درم و درم عطا کرد او سوا ده هزار درهم نفس خویش داد و زمان ایشان آن سوی دیده درم او بود
را هوا در بود عطا فرمود پس جعفر بر فرخ الرشید جعفر بود چنانکه در ترجمه ابن کلاریق بیشتر گفت روزی بحرم و بر اورش
نفس بود و همراه تو یک او بجهد ما خود و مقبوض هست و از آن پس رشید ورقه فرستاد ایشان را در نقد و تمامت بطلبید
بخر بحر در قید و نه بخشد و جعفر ورقه فرستاد رشید به بحر برخوانم گفت اگر خواهم در ورقه بایدو گرنه بدیگر خواهم نمود به بحر
گفت مرا نیک تر افتد و تو یک فرزندان خویش بانجام رشید به بحر بانجام کرد که به زندان رفته و بر گفته بود در بحر
بهتر کار رفتن در تو او سوی ایشان حبس کرده و ملک ایشان سوی گشته و حبس چنان بود کار برایشان تنگ
گرفته و بنگاه در وقت سیه گشته چنانکه از ایشان درهم و نقد معلوم گرفته و تمامت اموال را گرفته بود باز گرفته
و بعضی گفته که رشید سرور رفقای سوی زندان فرستاد و سرور رفته و آنکه مولای بحر و نفس بود گفت نفس بود تو یک
در نظر ساز پس نفس بود بر جعفر آمده سرور با نفس گفت امیر المؤمنین ترا میگوید جز تو و ایشان ام داد اموال را
نگه دارم بر تو آمده است ای ترا باید و گمان بر سوی من وقتی خوارگی و این تو بر تحقیق هست و تو تو خواسته ام بسیار
کار مانده است و اکنون مرا بغیر معلوم است و اگر تو بخواهم خویش سوی تا از ایشان درست زمانه تو نیم و در دو ملکی مر تو جان
مر بخشم و خواسته خویش سوی بر جان خویش کار من ترا نگیرد نفس میشنید گفت سوی که کجا بود آنچه کردم و دروغ باید ام
اگر سوی مخبر گرفته در از مملکت جهان جستم بر گیرد یک زمانه سوی آمدم تا آن مرا آنکه ترک ملک جهان سوی اختیار میکنم
و امیر المؤمنین این سو بیاید و تو نیز بر ماند ما عرض و آبروی خویش سوی با اموال خود نگاه میداریم پس چگونه اموال خود را به نقصان
خود حفظ میکنیم لکن اگر تو گفتار من سوی بیان بر بیس تا زمانه جنبه بر جعفر آمده در بند بود با وجود اینکه حبس بود او
در بیست زمانه بود و گفتار سوی جعفر فرمان گذاشت و ایشان او سوی باشد ضرب بی عفو و بیرون بسته و بعضی از آن قوم را به
نقد و جز جعفر بود تو یک بعد که او را تلف کرده پس او سوی کشته شده و در آن مردی بود بصاحب بصیرت داشت او سو
از روی صاحب خبر کرده و بعضی آن مرد نفس بود بدید گفت چنان میبینم اد او سوی باد تا زمانه نعمت نفس گفته و است
تا زمانه نعم اند گفت نیست این مرکب شما نه بیاید تا زمانه لکن صاحب سلطان میرود و از بر جعفر بی رفته بر گشت جواب
و سید او سو کجا دالیون قصه این کار رفع بیاد که سی گذشتن شود پس او را برگشت ... و بر سید دالون
آنگاه وی دست او سو گرفته داد و سوی بر آن حصیر نشسته و گوشت زیاد از پشت او در حصیر ماند پس از آن بعلاجه
بود و چنانکه روز نظر کرد و جز حالت نفس بود سبب آن خواهد بود که بر سجیده ناله ها بود گفته ترا چیست گفتم نفس

157

صحبت یافته و در پشت او گوشت تازه رو ئیده است آنگاه گفت آیا بگذار تحت بگیرم و این اثر بجاه تا زبان [illegible] بگیرم

بکوار اگر هزار تا زیانه بدو نه بخدا اثر تن شدید تر از آن اثر چوبها تازیانه نبود [illegible] نکو نه تحقیر کنم [illegible]

قوی کعانم و هزار [illegible] بمعالجه اعانت نماید [illegible] نفض تحت [illegible] از بعضی اصحاب [illegible] ده هزار درهم بوام گرفته از

برای طبیب [illegible] و طبیب [illegible] نفض چنان دانسته طبیب [illegible] کرده است پس ده هزار درهم دیگر قرض کرده

و نزد یک طبیب فرستاد قبول نکرد و گفت من در معالجه تجاوز از مردم کریم چنین [illegible] کذار آن است هزار دینار هم

نمی قبول نخواهم کرد چون این خبر بفضل رسید گفت قسم بخدا این کار را این مرد [illegible] از تمامت کارها [illegible]

از مکارم و بخشش بمقصد [illegible] است و چنان بود فضل [illegible] چنان [illegible] صالح در کمال فقر و فاقه و عسرت بود

و فضل این اشعار انشاء [illegible] در زندان [illegible] فرستاد این [illegible] کرکوم از ابو العتاهیه است [illegible]

سلم [illegible] از صالح بن عبد القدوس است از جمله ابیات و در حالت حبس انشاء کرده است و بعضی گفته اند که این ابیات از [illegible]

اشخیدیست و این [illegible] خلیفه و صالح مذکور [illegible] خلیفه مهدی [illegible] بر او صالح را در زندان [illegible]

الی الله فیما نالنا نرفع الشکوی ... ففی یده کشف المضرة والبلوی

خرجنا من الدنیا ونحن من اهلها ... ولا نحن فی الاموات فیها ولا الاحیا

اذا جاءنا السجان یوما لحاجة ... عجبنا وقلنا جاء هذا من الدنیا

و آل برمک بسیار جماعتی از شعرا مدح گفته اند و از جمله شعر مروان بن ابی حفصه است و بعضی گفته اند که آن شعر از ابو الحجاب

در مدح فضل مذکور انشاء کرده است

عند الملوک منافع ومضرة ... وارى البرامک لا تضر وتنفع

ان کان شر کان غیرهم له ... والخیر منسوب الیهم اجمع

واذا جهلت من امرئ اعراقه ... وقدیمه فانظر الی ما یصنع

ان العروق اذا استسر بها الندى ... اشر النبات بها وطاب المزرع

و چنان [illegible] رشید [illegible] شعر [illegible] گردید و فضل در حضرت رشید از وی شفاعت کرد رشید از وی [illegible] کردید

پس قصیده این شعر انشاء کرد

ما زلت فی غمرات الموت مطرحا ... یضیق عنی وسیع الرأی والحیل

فلم تزل دائما تسعى بلطفک بی ... حتى اختلست حیاتی من ید الاجل

و ابو نواس فضل [illegible] مدح گفته و این بیت از آن جمله است

سأشکو الى الفضل بن یحیى بن خالد ... هواک لعل الفضل یجمع بیننا

پس با ابو نواس

پس با ابو نواس گفتند مرتو در این بیت [illegible] گونه [illegible] طلب [illegible] فضل جمع [illegible] بخدا ابو نواس

گفت مراد من از این بیت جمع کفضل بود نه جمع تو مقصود [illegible] از ادب [illegible] این شعر خود او را [illegible]

علی الامیر یری ذل الشفیع له ... الا التی صیرتنی فی الهوى مثلا

در طلب شفاعت بسوی معشوق خویش بود از پیش نوشته است و حال آنکه این گونه خواهش در حضرت امرا بغیر از رعایت ادب

باشد گفت مراد من این بیت که از صورت سخن بر نخیزد بلکه مقصود من [illegible] امرا این است [illegible]

مقصود را [illegible] بمطلوب [illegible] از شعرا در باره فضل مذکور یک شعر چه [illegible] و آن شعر این است

ما لقینا من جود فضل بن یحیى ... ترک الناس کلهم شعراء

مردی بر این شعر اعتراض کرد گفت [illegible] آن عیب گرفته پس [illegible] این شعر انشاء کرد

علم المفحمین ان ینظموا الاشعار منا والباخلین السخاء

پس او را در این بیت تحسین کردند و نیکو گفتند و [illegible] آن شعر مذکور این [illegible]

و فضل در حضرت هارون [illegible] بر [illegible] و مراعات احوال او [illegible] و چنان بود [illegible] آب گرم

هنگام زمستان [illegible] او را [illegible] که [illegible] نزد [illegible] هنگام فضل [illegible]

آن [illegible] که آب [illegible] گرم [illegible] فضل [illegible] برگرفت و آب در آن بود [illegible]

[illegible] از حرارت [illegible] آب [illegible] بعد از آن [illegible] و خیزران فضل [illegible]

ولادت او [illegible] اول [illegible] الحرام [illegible] بود و طبری در تاریخ خویش [illegible]

خلافت هارون الرشید گفته است و تولد فضل بن یحیى در [illegible] بود و [illegible] وفات او در زندان

در سال یکصد و نود و سه در ماه محرم در بامداد روز جمعه در [illegible] و بعضی وفات او را در ماه رمضان سال یکصد و نود

و دو نوشته اند و خبر مرگ او [illegible] رشید [illegible] گفت کار من نیز [illegible] نزدیک است [illegible] او [illegible]

و هارون که [illegible] در ماه [illegible] سال یکصد و نود [illegible] در شب شنبه [illegible] و [illegible] آن [illegible]

[illegible] و [illegible] هارون در ماه ربیع الاخر بود [illegible]

[illegible] و [illegible] مذکور [illegible] فضل [illegible] در ولادت [illegible] جعفر [illegible]

در خلافت و [illegible] در [illegible] مرتبه [illegible] در تاریخ [illegible] نوشته است فضل

او برادرش جعفر بخشنده تر بود [illegible] صفت [illegible] از اشراف عرب [illegible] هزار دینار عطا [illegible]

[illegible] که [illegible] در منزل خویش [illegible] گفت کان [illegible]

اجابت کنم گفتم امیر کیست گفت فضل بن یحیى [illegible] گفتم [illegible] است [illegible] گفت

ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی از [illegible] آورده است [illegible] آن ابیات مذکور را ابو الحجاب نصیب [illegible] مهدی [illegible] فضل قرائت [illegible] فضل [illegible] هزار [illegible] این شعر [illegible] هزار درهم [illegible] شعر عطا کنم [illegible] تو را نیز [illegible] گفتند این ابیات عطا [illegible] هزار درهم عطا [illegible]

پس با ابو نواس

با او تو هم نیز بوید و بتو خبر نیست گفتم جانم گفت مرا تو به اول کوی پس مرا شاد او درود فرستم تا خانه رسیدم مرا به بعضی از ایشان رسانید و گفت
باش تا سوی تو آیم پس اندکی درنگ کردم با محمد گفت یا محمد درون آی پس برفتم به مکانی وسیع رسیدم و فضل بن
یحیی و جعفر و یحیی بن خالد و سایر عیال دولت حضور داشتند در این هنگام مولودی از طرف یحیی فضل در آن بعد
و فرزند شدم آن مولود که از کیست پس هر کسی از بیان او نظم و نثری تهنیت داد و [illegible] در دولت فضل تنها بر آمد
بعد دیگر از ایشان زر و خلعت یافت جمیع سوار زر [illegible] دو هزار دینار را خلعت دادند و من نیز [illegible] و دیگر باز
گشته من نیز باز رسیدم به نفر غلام از پس من در رسید گفت یا محمد برگرد برگشتم و فضل گفت فرزند تو نوشته بودم [illegible]
هر چه در این شب در صفت این مولود گفته [illegible] شنیدم اما تو که [illegible] همه یک از اهل ایشان مرا عجب نکنند و شعری خواسته
دارم و مرا درباره این مولود شعری بشنوانی گفتم ای وزیر [illegible] خدا سلامت و عظمت تو مرا از سرودن شعر دیگر آن باز
نیاید گفت ناچار چیزی بگوی گفتم [illegible] گفتم ای سید من این دو بیت گفته ام [illegible]

ویفرح بالمولود من آل برمك   ولا سیما ان کان من ولد الفضل

ویعرف فیه الخیر عند ولادة   ببذل الندی والجود والمجد والفضل

فضل از شنیدن این دو بیت خرسند و مسرور گردید گفت [illegible] به سرور رسانیده هم آنگاه بفرمود ده هزار
دینار بخشش عطا کرده و گفت ای محمد این مبلغ درباره حق تو اندک است پس خزانه دار [illegible] و از آنجا بیرون شدم
در حالتی که فرح و نشاط [illegible] داشتم و از آن مبلغ ضیاع و عقار خریدم و نیز [illegible] از ابواب نعمت [illegible]
و دارای جاه و مال و زمین [illegible] بودم تا آن زمان که روزگار بر آل برمک برگشت [illegible]
و آن دولت و نعمت زوال یافت و مرا [illegible] روزی [illegible]
از [illegible] کار [illegible] و [illegible]
[illegible] و آن اموال [illegible] از [illegible] کردم [illegible]
[illegible] آنگاه [illegible] و دیده [illegible]
[illegible] و سرای خویش [illegible]
[illegible] و گفتم [illegible]
[illegible] گفت [illegible]
[illegible] گفتم پس او را در این [illegible]
[illegible] آنگاه گفتم این حالت [illegible]
چه از من دیدی گفتم چیزی دیدم [illegible] شرم دارم گفت حالت مرا اگر کون دیدی گفتم آری گفت [illegible]

چه گفتم ای [illegible]

چه سخن بزبان آورد گفتم [illegible] گفت [illegible] گفتم [illegible] گفت [illegible] کدام کس گفتم [illegible]
یحیی بن خالد گفت از کدام فرزندان فضل گفتم [illegible] گفت [illegible] فرزند فضل هستم [illegible]
و از [illegible] بعد از این هنگام از تو [illegible] آن حالت [illegible]
فرزند [illegible] که [illegible] و سرا فرزندی و [illegible] وارث [illegible]
دانستی [illegible] بیکرم [illegible] از اکرام و افضال فضل [illegible] و تو آن اموال [illegible]
و [illegible] فضل [illegible] کالای [illegible] آب [illegible] گفت [illegible]
[illegible] آن [illegible] اموال [illegible]
[illegible] و از آن پس [illegible] گفتم [illegible] فضل [illegible]
[illegible] در کار [illegible] از [illegible]
[illegible] خیمه و خرگاه خویش [illegible] و آن خیمه و خرگاه [illegible]
[illegible] در حضور فضل [illegible] و گفت السلام علیک یا امیر المؤمنین و رحمة الله و برکاته فضل گفت [illegible]
خویش [illegible] یا اخا العرب گفت السلام علیک ایها الوزیر گفت [illegible]
السلام علیک ایها الامیر فضل گفت و علیک السلام و رحمة الله و برکاته [illegible]
[illegible] در حضرت او [illegible] گفت [illegible] ای اخا العرب از کدام [illegible] گفت از [illegible] گفت از [illegible]
قضاعه یا از [illegible] گفت از [illegible] فضل [illegible] گفت از [illegible] قضاعه
عراق [illegible] گفت [illegible] فضل گفت یا اخا العرب [illegible]
[illegible] راه [illegible] عراق [illegible] و مقصود تو [illegible] گفت [illegible]
قصد [illegible] و [illegible] گفت [illegible] گفت [illegible]
[illegible] فضل گفت یا اخا العرب [illegible] ایشان [illegible]
ایشان [illegible] خاص و عام [illegible] از [illegible] خویش [illegible]
او [illegible] گفت آن کس که از میان ایشان [illegible] گفت [illegible]
اعرابی گفت فضل بن یحیی بن خالد بن برمک گفت یا اخا العرب [illegible] فضل [illegible]
[illegible] علما و فقها و ادبا و شعرا [illegible]
[illegible] گفت [illegible] گفت [illegible] گفت [illegible]
[illegible] گفت [illegible] فضل [illegible] گفت یا اخا العرب [illegible]

حکایت [illegible]

در لو نفس تو کار روایت دهانند تو که آنک حضرت فضل [illegible] با یکی از جلالت منزلت او خبر نیافتم مگر بذریعه
بوسیله تو شدی ای اعرابی گفت ای امیر تو که کناره گرفت حضرت او تو را تحمل کرد بواسطه حسب معروف و کرم
ما گرفت او و محبت از شعر در مدح او انشا کلام فضل گفت یا اخا العرب آن دو شعر [illegible] از زبان فرزند خواهی نگر
صلاح بین ده با آن دو شعر فضل [illegible] علاقت [illegible] تمام اجازت نیم داد که روا باشد از احوال تو
تا به رسانم و تو را زمین خویش باز شعر و [illegible] و شعر خود [illegible] خفیف [illegible] گفت ایها الامیر چنین خواهی کرد
فضل گفت آری اعرابی گفت تو که کناره [illegible] دراین شعر گفتم

المتر ان الجود من لدن آدم   تحدر حتی صار ملکه الفضل
فلو ام طفل مضها جوع طفلها   وغوثه باسم الفضل لا استنعم الطفل

فضل گفت ای برادر عرب تو که کناره خوب گفتی اما اگر فضل بگوید [illegible] بر دو شعر به طریق مدح [illegible] جایزه بگرفت
و تو خوانی شعر در خواهی شعری دیگر از زبان من انشا کنی چه شعر [illegible] خواهی گوید گفت تو که کناره ای برادر [illegible]

قد کان آدم حین حان وفاته   اوصاک وهو یجود بالحوباء
ببنیه ان ترعاهم فرعیتهم   فکفیت آدم عیلة الابناء

فضل گفت یا اخا العرب قسم [illegible] خوب آمد [illegible] اگر فضل با تو بگوید این شعر هم مروی [illegible] چه خواهی گفت
گفت ایها الامیر تو که [illegible] دراین کلام این شعر بخوانم

ملت حیاتک فضل دون نائله   وصار کاتبه احصار مایهب
لولاک یا فضل لم یمدح بمکرمة   خلق ولم یرتفع مجد ولا حسب

گفت ای برادر عرب نیکو گفتی اما اگر فضل گوید این دو شعر را از افواه مردمان اخذ کرده غیر از اینها [illegible]
مردمان [illegible] دراین وقت [illegible] گفت ای امیر دراین کلام این دو بیت بخوانم

وللفضل صولات علی صلب ماله   یری المال فیه بالمذلة مدحا
ولو ان رب المال ابصر جوده   لصلی علی مال الامیر واذنا

گفت یا اخا العرب نیکو گفتی اما اگر فضل با تو بگوید این دو شعر نیز مسموع است غیر از اینها انشا کن چه انشا [illegible] گفت [illegible]
دراین کلام این شعر بخوانم

ولو قیل للمعروف نادی اخا الندی   لنادی باعلی الصوت یا فضل یا فضل
ولو انفقت من [illegible] لا [illegible] من جدواک قد نفذ الوصل

فضل گفت حضرت یا اخا العرب پس اگر فضل با تو بگوید این دو بیت نیز مسموع است غیر از اینها مرا انشا کن [illegible]

بنهانی گفت

بنهانی گفت قسم [illegible] ایها الامیر دراین کلام این شعر [illegible]

وما الناس الا اثنان صب باذل   واف لذاك القصد والباذل الفضل
علی ان لی مثلا اذا ذکر الوری   ولیس لفضل فی سماحة مثل

فضل گفت یا اخا العرب نیکو گفتی پس اگر فضل با تو بگوید این دو بیت نیز مذکور است جز این [illegible] چه خواهی گفت
اعرابی گفت ایها الامیر والله دراین کلام میگویم

حکی الفضل عن یحیی سماحة خالد   تقاربه المبدل
وقام بها المعروف شرقا ومغربا   ولم یک للمعروف بعد ولا قبل

فضل گفت حضرت یا اخا العرب اما اگر فضل با تو بگوید از تکرار لفظ فضل دراین اشعار [illegible] خسته خاطر گردیده شعری بگو
انشا کن و کنیه مرا مذکور دار و از نام فرزندان من [illegible] چه خواهی گفت اعرابی گفت قسم [illegible] ایها الامیر دراین کلام میگویم

الا یا ابا العباس یا اوحد الوری   ویا ملکا خد الملوک له نعل
الیک تشیر الناس شرقا ومغربا   فرادی وازواجا کانهم نمل

گفت قسم [illegible] ای برادر عرب خوب گفتی پس اگر فضل با تو بگوید ده شعر از زبان من انشا کن و [illegible] ذکر [illegible]
و بر غیر قافیه چه میگویی اعرابی گفت ایها الامیر [illegible] دراین وقت میگویم این شعر

یا جل الله المنیف الذی   یبقی الیه فی الملمات الوری
یوم ابی [illegible] طلاب الغنا   کما یوم البیت عجاج منی

گفت [illegible] خوب انشا کردی یا اخا العرب لیکن اگر فضل با تو بگوید این دو بیت نیز از اشعار دیگران سرقت شده
جز این [illegible] انشا کن [illegible] چه جواب گوید گفت قسم [illegible] اگر فضل در امتحان [illegible]
شعر از زبان او انشا نمایم [illegible] نه عرب و نه عجم [illegible] سبقت [illegible]
[illegible]
[illegible] گفت یا اخا العرب
مرا از استماع آن [illegible] بهره در [illegible]

ولائمة لامتک یا فضل فی الندی   فقلت لها هل یقدح اللوم فی البحر
ارادت لتنهی الفضل عن بذل ماله   ومن ذا الذی ینهی السحاب عن القطر
کان نوال الناس من کل وجهة   تحدر صوب المزن فی جمة قفر
کان وفود الناس من کل بلدة   الی الفضل لاقوا عنده لیلة القدر

فضل سر زیر افکنده می‌خندید آنگاه سر برداشت و گفت یا اخا العرب قسم کجای من فضل است و تو مرا هجو
نکردی اعرابی گفت سوگند میدهم ترا ایها الامیر آیا تو فضلی گفت آری من فضلم گفت پس از آنکه در میان
سخن بگذشت درگذر گفت فضل از تو بگذشت باز گو چه حاجت داری گفت ده هزار دینار خواهم فضل گفت ای
برادر عرب این همت را و بخوت ببین ده هزار دینار قناعت کنی و یک برابر آن عیش بیست هزار دینار
خوشنود خواهی بود درین وقت بعضی از حاضران بر وی رشک برد و با فضل گفت ای امیر آیا بیک صد و بیست و
بیست هزار دینار عطا میکنی با آنکه از سر آبادی کس قانع است گوینده ... فرمودی ... مکابره ...
اگر از عهده جواب بیرون آمد بهتر خوب ... ازین مبلغ ... بیستم در جهان ...
پس اعرابی گفت ... تیر بر کمان نهاد گفت ای اعرابی ...
دارد و گفت این تیر ... حال شاهدست که این شعر را خواند

فقوسک قوس الجود والوتر الندی … وسهمک سهم الجود فاقتل به فقری

۴۹۶ ابوالعباس الفضل بن الربیع وزیر الرشید هـ

فضل گفت بیست هزار دینار دیگر بر خزانه وجه یک هزار دینار بدو عطا کنند عسی الایام ان یرجعن قوما کالذی
کانوا در تاریخ طبری در احوال فضل و پدرش بخراسان و جلالت منزلت او ...
مزید الطلوع ... الفضل بن الربیع بن یونس بن محمد بن عبد الله
ابن ابی فروه ... کنیت فضل ابو العباس است و ... پدرش
ربیع در حرف را ... منصور ابو جعفر مذکور ... خلافت ... رشید ... حضرت
او وزارت ... فضل بن ربیع ...
قوت و شوکت ... عبد الرحمن
سلیمان بن وهب ...
...
... حضرت رشید ...
...
امرا ... فضل بن ربیع ... حضرت یحیی بن خالد برمکی ...
در این ایام ... جعفر ...
... فضل بن ربیع ... عرض
و یحیی در هر یک ... فضل بن ربیع آن

آن رقاع را ... و قال ارجعن خائبات خاسرات ...
... وزارت ...

متی وعی فی الزمان عنانه … بتصریف حالی والزمان عثور

فقضی لبانات وتشفی حائف … وتحدث من بعد الامور امور

یحیی این شعر را بشنید و از وزارت ... ابا العباس عزیمت برآن ...
... فضل ... یحیی ... آن رقاع ...
... آل برامکه ... وزارت رشید ...
... ابو حزره ...

ما رعی الدهر آل برمک لما … ان رمی ملکهم بامر فظیع

ان دهرا لم یرع عهدا لیحیی … غیر راع ذمام آل الربیع

و چنان ... جعفر بن یحیی و فضل بن ربیع در حضرت رشید ... جعفر ... با القیطین
...
پس فضل ... رشید ... امیر المؤمنین ... جعفر ... رشید ...
... رشید ... فضل ... وزارت ...
در صحبت رشید ... امور خلافت ... امین محمد بن رشید ... مأمون ...
درین ایام ... فضل ... مأمون ...
... رشید ...
ترجمه فضل بن سهل ... وزیر مأمون ... فضل بن ربیع ... مأمون ...
... فضل بن ربیع از مأمون ... خلافت ...
... مأمون ... ولایت عهد ... امین ...
... مأمون ... خراسان ...
طاهر بن حسین ... فضل بن سهل ...
از بغداد ... وزیرش فضل بن ربیع ...
... امین ...
پس از آن امین مضطرب ... مأمون ... فضل بن ربیع ...

[illegible]

که وزیر بود بسنه و چون برادر برادرش امین در بغداد بر مسند خلافت بنشست تا ابو نصر [illegible] ابن بالهام [illegible]

سعید [illegible] مرنی جانب مامون کرد و در رجب ۱۹۵ در بغداد آمد امین بالتمام در مرو کو [illegible] مامون [illegible] نوشت [illegible]

در خلاف فلان [illegible] واز آن [illegible] بعد [illegible] رقعه در [illegible] مامون [illegible]

و چون فضل در بغداد در آنکه از طرف امین برق و فتق امور [illegible] و وزارت [illegible] خواص [illegible]

[illegible] و حشمت و حضرت [illegible] بنظام لشکر و کشور [illegible] فضل [illegible]

[illegible] مامون [illegible] خلافت بنشسته [illegible]

[illegible] امین [illegible] مامون [illegible] از ولایت [illegible]

و ولایت [illegible] امین [illegible] از [illegible] برادران فلان [illegible] در ولایت [illegible]

حکومت [illegible] برادر [illegible] بغداد [illegible] مامون [illegible] امین [illegible] طاهر [illegible]

الحسین [illegible] مامون لشکر [illegible] بغداد [illegible] مامون در خلافت استقلال [illegible]

از ارکان دولت بود [illegible] فضل [illegible] فضل بن ربیع [illegible]

تا در آن اوقات [illegible] فضل [illegible]

[illegible] فضل [illegible]

[illegible] فضل [illegible] در میان راه [illegible]

[illegible]

[illegible] فضل [illegible] فضل بن ربیع [illegible]

[illegible] امیر المؤمنین [illegible] فضل [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] فضل آمده گفت

[illegible]

[illegible] فضل [illegible]

[illegible] فضل [illegible]

161

[illegible] در آخر رجب سال [illegible] پنهان گردید و چون دعوی ابراهیم بن المهدی [illegible] خلافت [illegible] در بغداد [illegible]

در ترجمه [illegible] مذکور گشت فضل بن ربیع [illegible] و [illegible] و چون روزگار ابراهیم [illegible] فضل بن ربیع [illegible]

پنهان [illegible] شرح این جمله طولانی است و خلاصه کلام [illegible] مامون [illegible] فضل بن ربیع [illegible]

[illegible] فضل بن ربیع [illegible] حضرت [illegible]

و در روزگار [illegible] مامون [illegible] ابو نواس [illegible] مکتوب [illegible] فضل [illegible]

تعزیت [illegible] امین [illegible] تهنیت [illegible]

تعز ابا العباس عن خیر هالک ... باکرم حی کان او هو کائن

حوادث ایام تدور صروفها ... لهن مساو مرة ومحاسن

وفی الحی بالمیت الذی غیب الثری ... فلا انت مغبون ولا الموت غابن

و هم ابو نواس در حق فضل بن ربیع گفته است از جمله ابیاتی [illegible] مدح گفته است [illegible]

ولیس لله بمستنکر ... ان یجمع العالم فی واحد

ابو بکر صولی گفته است احمد بن یوسف کاتب [illegible] فضل [illegible]

[illegible]

انت تبقی ونحن طرا فداکا ... احسن الله ذو الجلال عزاکا

فلقد جل خطب دهر اتاکا ... بمقادیر اتلفت بغاکا

عجبا للمنون کیف اتتها ... وتخطت عبد الحمید اخاکا

کان عبد الحمید اصلح للموت ... من البغاء وأولى بذاکا

شملتنا المصیبتان جمیعا ... فقدنا هذه ورؤیة ذاکا

و از پیش در ترجمه [illegible] گذشت [illegible] قطعه که در حق وزیر ابو القاسم عبید الله [illegible]

[illegible] ابو نواس [illegible]

[illegible]

وفات فضل بن ربیع [illegible] بوده [illegible]

[illegible] فضل [illegible]

[illegible] ابو نواس [illegible]

[illegible] الرشید [illegible] فضل گفت [illegible] مامون [illegible]

[illegible]

[illegible]

در کتاب حیوة الحیوان مسطور است

[illegible] اول [illegible]

[illegible] مرغ [illegible]

[illegible] اول [illegible]

[illegible] و ابو الفرج

شاعر [illegible]

[illegible] مرغ [illegible] کبوتر است

[illegible] خوش آواز

[illegible]

[illegible]

حکایت [illegible]

در تعلیم و تعیین آن [illegible]

و از [illegible]

[illegible] معروف

۱۶۲

کشته شد یک بر آن حالت رحمت آمد بفرمود تا [illegible] دیگر آمده بود [illegible] فضل گفت
یا کدام امید [illegible] شاه یک گفت [illegible] فضل و رحمت پس فضل [illegible] طعام بخورد و از پس آنکه [illegible]
در [illegible] مهمان بود رخصت یافته [illegible] بزرگان [illegible] ایام دولت خویش نعمتها [illegible]
آمد [illegible] داستان باز گفت و جمع مأمون [illegible]
[illegible] فضل [illegible] مأمون [illegible] چشم مأمون بر فضل بن ربیع افتاد
از [illegible] رکعت نماز بگذاشت پس [illegible] طلب کرد گفت از فضل بن ربیع [illegible] شکرانه آن [illegible]
[illegible] فرزند [illegible] توفیق [illegible] عفو [illegible] جرایم [illegible] آنگاه [illegible]
از فضل از [illegible] فضل [illegible] خویش [illegible] مأمون [illegible]
[illegible] بزرگان [illegible]
الفضل بن سهل السرخسی کنیتش ابوالعباس و برادر حسن بن سهل است و از [illegible] مذکور که [illegible] جمله ۴۱۷ ابوالعباس فضل بن سهل ملقب بذی الریاستین وزیر مأمون ق
ابوالعباس بر دست مأمون اسلام آورد در سال [illegible] سلام آورده [illegible]
[illegible] پس [illegible] مأمون وزارت [illegible] خویش [illegible] مأمون [illegible]
[illegible] عزیمت بر آن [illegible] مأمون [illegible]
از [illegible] فضل [illegible] فضل [illegible]
[illegible] فضل بن سهل گفت [illegible] المؤمنین
ان من اعدل الشواهد علی فراهة المملوک ان یملک قلبه هیبة سیده [illegible]
[illegible] آن [illegible] حیرت [illegible] از آن [illegible]
[illegible] فقال الرشید لئن کنت سکت
تصوغ هذا الکلام فلقد احسنت و ان کان بدیهة انه لاحسن و احسن [illegible] گفت [illegible]
از آن [illegible]
[illegible] تعریف [illegible]
[illegible] ذوالریاستین لقب [illegible] سیف و قلم بود و مذهب تشیع داشت
و بعلم نجوم [illegible] ابوالحسین علی بن احمد السلامی
در تاریخ ولاة خراسان حکایت کرده است [illegible] طاهر بن الحسین [illegible] مأمون
مأمون عزیمت بر آن نمود که [illegible] محمد امین [illegible] فضل بن سهل [illegible] و ستاره او نظر

افکند

افکند [illegible] و ذوالیمینین است پس مأمون را [illegible] از من حدیث [illegible]
طاهر بر این [illegible] خواهد شد و ذوالیمینین لقب خواهد یافت مأمون از [illegible] طاهر [illegible]
بدان لقب ملقب شد و مأمون در علم نجوم [illegible] از جمله [illegible] فضل [illegible]
رفته بود از احکام نجوم آن [illegible] طاهر بن الحسین [illegible]
[illegible]
[illegible] طاهر بن [illegible]
یعقوب بن لیث صفار محمد بن طاهر بن عبدالله بن طاهر بن الحسین را در نیشابور بگرفت [illegible]
محمد مذکور بدست یعقوب بن لیث [illegible] در سال دویست و پنجاه و نهم هجری
و از جمله اصابتهای احکام او حکمی است که بر نفس خویش حکم رانده بود و [illegible] چنان است که مأمون از
[illegible] فضل از مخلفات او مطالبه [illegible] محکوم [illegible] مأمون [illegible]
صندوقچه [illegible] مختوم [illegible] در میان آن صندوقچه درجی دید و در میان آن درج طبله پاره از حریر دید و در آن نوشته
بسم الله الرحمن الرحیم هذا ما قضی الفضل بن سهل علی نفسه قضی انه یعیش ثمانیا و اربعین سنة
ثم یقتل بین ماء و نار یعنی این حکمی است که فضل [illegible] بر نفس خویش
[illegible] در میان آب و آتش کشته خواهد شد [illegible]
آنگاه [illegible] مأمون [illegible]
[illegible] فضل بن سهل [illegible]
[illegible] نزل من موضعک و علی ان لا
یلقاک احد منهم [illegible]
[illegible] وزارت [illegible] فضل [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] گفت ان فی
العلل لنعما لا ینبغی للعقلاء ان یجهلوها تمحیص للذنوب و التعرض لثواب الصبر و الایقاظ من الغفلة
و الاذکار بالنعمة فی حال الصحة و استدعاء التوبة و الحض علی الصدقة [illegible]
نعمتهاست [illegible] مردمان دانا [illegible]

۱۴۳

در مرض دماغی [illegible] تراب شکسته و در چین و دیگر بسیاری از غفلت و دیوانه و دیگر به کفن نعمت ملت محبت و از تجویز مالی ثقت بمهر [illegible]
و دیگر در طلب قربت و رقابت از شکار و جذب حضرت برآمدن و دیگر انگیخته شدن و کنایه از تصدیق گفتن و ابا نمودن [illegible]
و فضل بن ربیع بود و جعفر از زرکان و جلالت برایش ستایش گفته و ابراهیم بن عباس صولی در نعت او ابیات [illegible] در مدح گوید

لفضل بن سهل يدٌ　　تقاصر عنها المثل
فنائلها للغنى　　وسطوتها للاجل
وباطنها للندى　　وظاهرها للقبل

و از این اشعار چند که است اینجا آوردیم در این حسب خویش و در مدح قاسم بن عبد الله وزیر انشا کرده است

اصبحت بين خصاصة وتجمّل　　والحرّ بينهما يموت هزيلا
فامدد اليّ يدا تعوّد بطنها　　بذل النوال وظهرها التقبيلا

و در مدح فضل بن ربیع اشعار گفته است ابو محمد عبد الله بن محمد بروایت دیگر ابن ایوب تیمی این ابیات راست

لعمرك ما الاشراف في كل بلدة　　وان عظموا للفضل الا صنائع
ترى عظماء الناس للفضل خشّعا　　اذا ما بدا والفضل لله خاشع
تواضع لما زاده الله رفعة　　وكل جليل عنده متواضع

و نیز در مدح فضل گفته است مسلم بن ولید انصاری معروف است بصریع الغوانی از جمله قصیده که انشا کرده است

اتت خلافة وازلت الحرب　　جليلها ما اتت وما ازلنا

چنانچه حکایت کرده است که فضل بن سهل روزی [illegible] و [illegible] که فضل در مصیبت او لباس جزع و فزع نموده بس
ابراهیم بن موسی بن جعفر علوی بر فضل در آمد و این شعر از زبان او قراءت نمود

خير من العبّاس اجرك بعده　　والله خير منك للعبّاس

فضل گفت به تاریخ را بدی داد و در اصله [illegible] آن اندوه بگفت [illegible] و جعفر امر فضل بر مأمون [illegible] حال
مأمون غالب [illegible] مأمون به [illegible] در حمام سرخس با جمعی بر او درآمده مخافه او را کشته
و این داستان در روز پنجشنبه دوم شعبان سال دویست و دوم و به روایتی دیگر امر [illegible] کارش [illegible] بسال
[illegible] و بعضی گفته‌اند [illegible] در تاریخ خود نوشته است [illegible] عمر او [illegible] سال بود و بعضی گفته‌اند
وفاتش در سال دویست و دوم در روز جمعه [illegible] شعبان [illegible] واقع شد [illegible] صحیح است
و مسلم بن الولید [illegible] و ابراهیم بن عباس او را مرثیه گفته [illegible] در سال دویست و دوم [illegible] بعد از قتل برادرش
[illegible] برادرش حسن [illegible] کوه [illegible] مأمون [illegible] جعفر [illegible]

مأمون نیز

مأمون تقویت [illegible] او را بر آن مصیبت تسلیت و تعزیت کرد پس [illegible] گفت بر فضل اندوه مدار و بر فقد
او محزون مباش چه ضامن [illegible] او مرا از زوال [illegible] که داشته است [illegible] قائم مقام او شد پس بر مقام که نصب شد
در خواهش داشته [illegible] آن خواهش از فضل داشته [illegible] کلان
و در فضل [illegible] و گفت ای امیر المؤمنین چگونه [illegible] عوض [illegible]
جهان بزرگ که [illegible] داشته است [illegible] و در سرخس [illegible] آن [illegible]
نسبت [illegible] سرخس است [illegible] در خراسان [illegible] که در کتاب تاریخ دستور الوزراء نگارش رفته است و فضل
در آغاز کار [illegible] ناگاه [illegible] او [illegible] از کار [illegible]
و [illegible] به تحقیق [illegible] اسلام [illegible] مأمون [illegible] فضل [illegible]
[illegible] اسلام [illegible] بر تخت [illegible] از [illegible] گفت
[illegible] مقام [illegible] ابراهیم [illegible]
[illegible] مأمون راه [illegible] در منصب وزارت [illegible] و در ارکان مملکت مستولی گشت و جعفر [illegible]
خواسته هارون [illegible] مأمون [illegible] مأمون [illegible] فضل بن سهل
با مأمون گفت [illegible] از تخت [illegible] و از آن [illegible]
گرفته [illegible] است [illegible] ایشان را [illegible]
[illegible] مأمون [illegible] امین او را [illegible]
[illegible] فضل [illegible] امین [illegible]
[illegible] مأمون [illegible] امین [illegible]
[illegible] امین [illegible] و فضل [illegible] مأمون [illegible] عراق [illegible] و فارس [illegible] سال
[illegible] حسن [illegible] در بغداد آمده [illegible] و عراق [illegible] فضل [illegible]
[illegible] از [illegible] و [illegible]
[illegible] و [illegible] عراق و حجاز [illegible] مأمون [illegible]
[illegible] محمد بن ابراهیم [illegible] ابراهیم بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب [illegible]
[illegible] عراق و حجاز [illegible]
[illegible]
[illegible] حسن [illegible] خراسان [illegible] عراق [illegible]

از پوشش مرادی برباز زنند و ابن بکار ... اندر نوشتن با کنیزش آورده حسن از بغداد بمداین بندیه رفته و از آنجا گذشت بسوی برادرش فضل ۱۷۴
که نامه بنوشت از آن پس فضل در شأن مأمون هر چه بکماله کرده بود هر گفته هر چه بود در این آشوب و انگیزش مردان عراق
سر بر آورده است از این جهت مأمون روی بر تافت و همان روز از مرو بر آمد و اورا از زندان ... که در سرخس فضل را بکشتند
آورده‌اند در سال دویست و سیم هجرت بود ... و مأمون از عراق با آهنگ خراسان راه گرفت ... در سرخس
پیش از آن گفته شد ابراهیم بن موسی الکاظم علیه السلام با آهنگ خلافت کوس مخالفت فرو کوفته بود و ... اندر آغاز کار ...
حسین بن حسن افطس علوی ... جعفر صادق علیه السلام خروج کرد ... حسن بن سهل
از سوی ... ابراهیم ... از بغداد ... بغداد ... کار ... بیان ...
کار ... حسن ... منصور بن مهدی ... حسن ...
ابن مهدی ... اندر راه ... ابراهیم ...
... درگاه مأمون ... از علویان ...
... مأمون ... ذوالریاستین فضل بن سهل ...
... طاعت ...
آشوب ... پس از آنکه ... امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام ... مأمون
... ولیعهدی ... بیعت ...
... بغداد ... در این کار مأمون ...
... ابراهیم بن مهدی ... از ...
... خلافت ... بیعت ... ابراهیم بن مهدی و حسن بن سهل ... کار ...
دیگر ... ابراهیم ... و ... ابراهیم با مأمون ... ذوالریاستین ... فضل ...
مردمان ابراهیم ... خلافت ... ابراهیم در بغداد ... حضرت علی بن
موسی الرضا علیهما السلام آن ... مأمون ...
... و حقیقت آن ... ابراهیم ... فضل ...
... مأمون ... بغداد ... ذوالریاستین ...
... آب و آتش ...
... آب و آتش ...
آن کار ... روم ... قسطنطنیه ...

دیگر بخشند

دیگر بخشند و مأمون از این کار ... که از ... الله ...
تاریخ ... مأمون ... ابو جعفر ...
آن جماعت ... فضل ...
فضل ... مأمون ...
و جعفر ... مأمون ...
...
در حسن ... صاحب معجم البلدان ...
... بغداد ... واقع است ...
در ...
و ...
...
...
...
... ابو الفرج عبد الرحمن ... احمد بن
محمد بن احمد ...
... ابو الفرج
...
احمد بن ...
و قرآن مجید ... ابو بکر ...
او در خراسان ... عراق ... ابو القاسم ...
در سال ... الفضل بن مروان ...
ابو العباس ... وزیر معتصم ... معتصم ...
در ... معتصم ... مأمون ... معتصم ...
خلافت ... معتصم ... ابو العباس ...
...

۴۹۸
ابو العباس
فضل بن مروان
وزیر المعتصم

نموده فضل بواسطهٔ طمع فرو بسته بود و ترشح نمی‌نمود مأمون بدو بستاد بود غلبه و بسیار تأکید کرده بود امورات متعلقهٔ خود را بخود و دولت تفویض
چنین معلوم بود بسیار جری بوده فضل مذکور را مصاحبت با بیت الخلافه نبوده و جملهٔ علوم حرفت پاشید ... در ضرب مختلف العنصر و علیم بوده و او را
دیوان رسائل است ... کتابت ... محقق نعیم است و از سحر او بسیار از جمله کلمات اوست مثل الکاتب کالدولاب
اذا تعطل انکسر ... بسیار ... چرخ آب است که هر بیکار ماند شکسته گردد و چنان بوده و در ایام
انتظام امورات وجوه مردمان ... از جمله اشعار اوست که در ... دیده آمده

تعززت یا فضل بن سهلان ناعتبر فقبلک کان الفضل والفضل والفضل
ثلاثة املاک مضوا لسبیلهم اباد تهم الاقیاد والحبس والقتل
وانک قد اصبحت فی الناس ظالما ستودی کما اودی الثلاثة من قبل

و از جملهٔ نظر فضل بن سهل که این سه مذکور چنانچه اشعار است ... فضل بن یحیی بن خالد و دیگر فضل بن الربیع ... فضل بن سهل است
و مرزبان ... در کتاب معجم الشعرا این ابیات را از ... نقل ... از طایفه ... مذکور داشته است و در مختصر
کتاب ربیع الابرار زمخشری نیز نوشته است و چنین ... آن ایام ... کاتب ... در آن ایام ابو عبدالله
کوفی ... ابو جعفر ... مقرر گشته ... بسرای او ... در ... سرای او نشسته ... از او در آمدن به تو ... که
ابو عبدالله الربیع ... خذلان و کسلان ... بسرای خویش باز گردیده این ابیات را به ابو عبدالله مذکور مکتوب کرد

انا رأینا حجابا منک قد عرضا فلا یکن ذلک فیه لنا الغرضا
اسمع مقالی ولا تغضب علی فما ابغی بذلک لا ماما ولا عرضا
الشکر یبقی و یفنی ماسواه و کم سواک قد نال ملکا وانقضی ومضی
فی هذه الدار فی هذا الرواق علی هذا السریر رأیت العز وانقرضا

چون ابو عبدالله بر مضمون این مکتوب وقوف یافت او را بخواند ... خواسته ... آورد و از ... ایشان
داستان در ترجمهٔ عبدالملک ... در میان او با عبدالملک بن مروان ... امور ... مصعب بن زبیر بوده
المحتمل ... مذکور ... بعد از آن ... چنان ... معتصم را به فضل بن مروان ... خراسان
و در ... سال ... و ... و ... فضل بن مروان ... در راه ... بغداد
معتصم ... از ... و ... آن پس در ... حاجب ... روزگار ... بجهت ...
پایان ... هجری وفات ... سال ... روزگار ...
و در کتاب ... مدت ... نوشته است ... بغداد ... گفته است ... دولت
او در ... ذکر ... معتصم ... که ... هزار ... دینار ... او

داشت

داشت و نیز از اثاث البیت و اوانی و ظروف ... هزار دینار بگرفت و او را بجای برندان که کسی ... بدان ... از
امور خلافت و احمد بن عمار ... وزارت ... از جملهٔ کلمات فضل بن مروان است لاتتعرض لعدوک وهو مقبل فان اقباله
یعینه علیک ولا تتعرض له وهو مدبر فان ادباره یکفیک امره ... بدانکه ... با دشمن ...
چه اگر در ... باد ... و ... بزرگ ...
بر تو ... از ... کارش ...
... گفت ... کار ... است ...
ترجمه کرده صاحب کتاب دستور الوزرا نوشته است ... فضل بن مروان در ایام وزارت ...
در ... خویش ... به ... وسیله ... مقام ... خویش ... حاجب خویش
از ... خلافت ... معتصم ... و مشغول داشته فضل ...
و ... در ... گرفته ...
گرفت و فضل ... اموال ... کرده به ...
در ... خویش ... فضل ... آن حال
در ... خویش ... آراسته ...
... در ... خلافت ... بر ... نوشته ...
... آن ... خلافت ... روز ...
این طریق ... معتصم آن ... فضل بن مروان ...

۲۹۹
ابو علی
الفضیل بن عیاض
الزاهد
ح

الفضیل بن عیاض بن مسعود بن بشر التمیمی الطالقانی الاصل الفندینی کنیتش ابو علی و از اعاظم مشاهیر
دیگر از مردان راه و رجال طریقت است و در آغاز کار رهزن و قطاع الطریق بود و در میان ابیورد و سرخس راه
زدی ... سبب توبت ... بر ... زنی ...
برسید و در ... مشغول ... خواننده ... این آیت ... الم یأن للذین
آمنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله ... آن ...
... گفت یا رب قد آن ...
پس ...
... راه ... دولت ...
پس فضیل توبه کرد ... از بزرگان ... اسلام ...

گفته است هارون الرشید با جعفر گفت که روی در آدم و فضیل بن عیاض و پس [illegible] در حالتیکه عادر خویش برکرسیده
معبود در آمد پس بفرمود فضل [illegible] از بهر حاجت کدام یکی امیر المؤمنین بود پس گفتم این است و در شبه اشاره نمودم
رشید گفت ای نیکو روی تو آنکس را [illegible] امر این امت در دست تو [illegible] امر بزرگی بگردن گرفتی پس رشید بگریست
آنگاه [illegible] یک بدره [illegible] قبول کند غیر از فضیل رشید گفت یا ابا علی اگر این مال را حلال
نمیدانی آنرا بصاحب دینی عطا کن یا گرسنه را بدان سیر کن یا برهنه را بدان بپوشان فضیل از قبول آن استعفا نمود
و چون از خدمت رشید بیرون شدیم گفتم ای ابو علی [illegible] اگر این مال را قبول میکردی و صرف آن در وجوه
خیرات میفرمودی پس فضیل [illegible] گفت ای ابو محمد تو فقیه این شهری و [illegible]
و به چنین غلط و خطائی در افتی اگر این مال [illegible] طیب [illegible] حلال [illegible]
و حکایت کرده اند که روزی رشید با وی گفت چه چیز ترا [illegible] فضیل گفت تو از من زاهدتری [illegible]
چگونه فضیل گفت [illegible] در دنیا زاهدم [illegible] در آخرت [illegible]
و دنیا [illegible] و آخرت [illegible] از آخرت [illegible]
فانی فریفته و مغرور شدی و زمخشری در کتاب ربیع الابرار در باب طعام آورده که روزی فضیل با اصحاب خویش گفت
ما تقولون في رجل في كمه تمر ثم يقعد على رأس الكنيف فيطرحه فيه تمرة تمرة قالوا هو مجنون قال
فالذي يطرحه في بطنه حتى يخرجه فهو اجن منه فان هذا الكنيف يملأ من هذا الكنيف [illegible]
حق آنکس [illegible] بر سر [illegible] نشسته و آنگاه [illegible] گفته
چنین کس دیوانه است [illegible]
و از جمله کلمات فضیل است اذا احب الله عبدا اكثر غمه واذا ابغض عبدا اوسع عليه دنياه [illegible]
[illegible]
[illegible]
لو ان الدنيا بحذافيرها عرضت على ان لا احاسب عليها لكنت اتقذرها كما يتقذر احدكم الجيفة
اذا مر بها ان تصيب ثوبه [illegible]
[illegible]
و دیگر گفته ترك العمل لاجل الناس هو الرياء والعمل لاجل الناس هو الشرك [illegible]
[illegible] و دیگر گفته است اني لاعصي الله تعالى فاعرف
ذلك في خلق حماري وخادمي [illegible] پس از آن [illegible]

عیار وکفار [illegible]

عیار و کفار [illegible] و دیگر گفته لو كانت لي دعوة مستجابة لما اجعلها الا في امام لانه اذا صلح الامام امن العباد
[illegible]
[illegible] و دیگر گفته است لان يلاطف الرجل اهل مجلسه ويحسن خلقه معهم خير له من قيام ليله وصيام نهاره
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
در قدیم الایام شنیده ام و اکنون مؤلف [illegible] عبد الله بن المبارک [illegible] فضیل [illegible]
[illegible]
[illegible]
مبارک [illegible]
[illegible]
دال مهمله و [illegible]
و کسر باء موحده و [illegible] دال مهمله [illegible]
و سمرقند بفتح سین مهمله و میم و [illegible] راء مهمله و فتح قاف و سکون نون و [illegible] دال مهمله [illegible]
ما وراء النهر است ابن قتیبه در کتاب المعارف [illegible]
[illegible] فارس و سجستان [illegible]
[illegible]
[illegible]
آن [illegible] سمرقند [illegible]
از [illegible] عبد الرحمن بن مسلم [illegible] حبیب السیر [illegible]
فضیل بن عیاض [illegible]
[illegible] الیتیم [illegible] یوم القیامة [illegible]
صاحب کتاب لواقح الانوار [illegible] فضیل بن عیاض [illegible] اهل الفضل هم اهل الفضل

مالدیهم واضلهم نیز مردمان فاضل کامل اند هر یک نصیحتی ناگفته دیگر سکت عن احسان یسمع ١٦٧
کلامه اذا تکلم یعنی برای اصلح نیز هر کس را که سخن خود با وحی تکلم نماید سخن خویش را نتواند در کار زبان الف
بزرگوار گفت ادلت اذا اغتابك عدو فهو انفع لك من الصديق فانه كلما اغتابك كان لك حسناته یعنی
هرگاه غیبت کند ترا دشمن غیبتا و از نیکو تو بیرون برده است از دوستی نیکوتر باشد چرا که دشمن هرگاه غیبت تو کند
را از حسنات اعمال او به تو بخشد دیگر گفته سيد القبيلة في آخر الزمان منافقها وهناك يجدهم فهم
كالنم داء لا دواء له یعنی بزرگ قبیله در آخر زمان و حکام مرد کاملی اهل نفاق و نفاق آن است که
از جنس مردم پرهیز کو چه اینکه در دوران [illegible] دیگر گفت ليس هذا زمان فرح انما هو زمان غموم یعنی
این زمان و دوران اندیمه حکام فرح و سرور نیست بلکه زمان غم و اندوه است چه دارد بلیات و آفات و ذلات است
و از کلمات اوست من فهم معنى القرآن استغنى عن كتابة الحديث یعنی هر کس معنی قرآن را بداند از کتاب حدیث
بی نیاز است دیگر گفت لا ينبغي لحامل القرآن ان يكون له حاجة عند احد من الامراء والاغنياء بل
ينبغي ان يكون حوائج الخلق اليه یعنی سزاوار نیست از برای آنکس حامل قرآن و دانای معنی آن است آنکه
همه نیاز بجز او حاجت نیاز نبرد یکی از اغنیا و ظالمان و توانگران بلکه سزاوار چنان است نیاز خلق
بسوی او برد و از حضرت او رآورده شود قوت [illegible] او نصیحت دیگر گفت كنتم معاشر العلماء
سرج البلاد يستضيء بكم فصرتم ظلمة وكنتم نجوما يهتدى بكم فصرتم حيرة اما يستحي احدكم من الله
اذا اتى الى هولاء الامراء واخذ من مالهم وهو لا يعلم من اين اخذوه یعنی ای گروه دانایان که دیده دل ما باز
از شما که چراغ ما روشن از شما بود و گفتار مردمان بر شما دانش و فروغ منش شما اندر دیار غوایت بچراغ
هدایت در سینه پس بوسه و شیطانی در دو جنس نفسانی در دو تاریک و ظلم کوید و مردمان تا
و ظلمت در افکنده و تا از تحت روزان و حضرت ارکان قوان نصیحت جهانیان بیفروزد و در جنس تا باره آن
چه بر دیگری کام که فرقه جهال در ایام و شیفته نفس بدفرجام گردیده هر گیره در بیت حیرت در افتاده اند
دانش و بینش بدیده نگرد و مردمان را از کوره راه در برطه غوایت انداخته آیا هیچ یک از اینها
دانا و تیفان تواناتر هم و از ارباب مذاهب یکی از این فاحشان شده از خواسته ایشان خواست نه شنود وعلل
آنکه این تن را دانه دانسته را ایشان از کار آراسته اند و جز تقصیب این نخواهد گشت و نیکوتر گشت
بوده ثم يستند بعد ذلك ظهره الى محرابه ويقول حدثني فلان عن فلان یعنی از پس آنکه توبه کرد امرا
شد و در آن خواسته ایشان بکوشند و فریفته نیز نیک ایشان گوید بمحراب خویش گرانند و هیچ آرزو ندارد
نشست بمحراب بجماعت و لب بوعظت و اندرز دیگران برگشاید فلان از فلان سرو چنین حدیث گو

سخن لیکن

سخن سیان این بجز آنچه نشسته ارکان نیکو گفتند که فرقه زهاد حسن از آن سکیم و میمون است گفت قیام قیام نیز و دنیا نصیحت شیخ
حرب در طواف خانه کعبه و اسم تنها نصیحت گفت یا شعیب ان کنت تظن انه شهد الموقف او الموسم من هو شر منی
ومنك فبئس ما ظننت یعنی ای شعیب اگر تو چنان گمان کرده که در عرفات و موسم کسی بدتر از من و تو بوده است
که در این گمان تو نیکو نیستی زیرا که بدتر از ما دیگر نیست و دیگر گفته من طلب العلم بلا حبیب صار بلا اخ یعنی هر کس علم
را بیاموزد مردمان را بی حبیب ساخته است دشمن برادر تو دوستان بی‌رنگ و چنان از عیب و آنکه دانش و هر آنچه دارد تحصیل
نموده آنچه نه از دانش و داناتر گردد و در مقام تجربه مستحق باشد حبیب حبیب نفس بیاد و در نیز گفت
لا تواخذ من اذا اغضب فلك كذب عليك یعنی آن کسانی که از تو غضب کند و ترا دروغ بربندد و دیگر گفت ليس باخيك من
اذا احتجت شيئا طلبت غضب فلك یعنی آنکه برادر تو است که از او چیزی خواسته است دست نکشید و او بر تو غضب
بر تو آشفته و تحکم بر او بر تو پیوند از آن نیست بلکه نفس بتو خوار است و آن منع است دیگر گفت كان لقمان قاضيا على
بني اسرائيل مع كونه عبدا حبشيا الصدق في الحديث وترك ما لا يعنيه یعنی لقمان نیز با آنکه بنده حبشی بود
حبشی بود بنده اما بر صدق و راستی حدیث و ترک سخنی که او را فایده نبود مر او را قضاوت دادند بر بنی اسرائیل
فانظر يا اخي اي رجل تكون یعنی ای برادر تو بنگر که تو چه مردی هستی که از دروغ و بیهوده گوئی و چه نیکو گفت
گفتار و کردار تو آن است که صدق و نیکوکاری بود و از بیهوده گوئی بپرهیز و تا بهتر از آنکه بود و آنچه او گفت العلم طلبت
منه الدنيا فكان اسير في من الحديث یعنی که علم را از برای دنیا طلب کرده اسیر حدیث شده و گفت ولو انك
يا مفتون علمت ما علمت لكان لك شغل عن سماع الحديث یعنی ای مفتون دار اگر دانسته بودی آنچه دانسته شد باز
میداشت ترا از استماع احادیث و نیز گفت اذ كان بعيدا از الشره و صحبت ترا تابع صورت حدیث می‌کرد من قرأ القرآن
يسأل يوم القيامة كما تسأل الانبياء عليهم الصلاة والسلام عن تبليغ الرسالة یعنی هر کس قرآن خواند را
بجهت آنکه در روز قیامت از او پرسش خواهند کرد از دراست قرآن چه قراءت نموده و چه بجا آورده از آنچه فرموده
چنانکه پرسش خواهند کرد از پیغمبران صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین از تبلیغ رسالت بر وی که آیا چگونه آنچه قاریان قرآن کریم را
پیغمبران عظیم الشأن همگی کرده علم الآخرة علم مستور وعلم الدنيا علم منشور فابتغوا علم الآخرة واحذروا علم الدنيا
ان تجالسوه فانه يفتنكم یعنی نیز مردمان و دعوات اهل العلم خير من جهل اوّل العلم من خير صدق یعنی و آنچه
او پوشیده است و از مردمان در پرده ینهم و علم این راه علمی مشهور و آشکار است پس در جستجوی علم آخرت باشید و از علم دنیا
بپرهیزید و از آن دوری گزینید مجالست ایشان چه او را فریب دهند دروغ خویش مفتون و مشغول سازد و بر علم و عمل
يا علم بلا عمل دعوت شد و دیگر گفته لو ان اهل العلم زهدوا في الدنيا لخضعت لهم رقاب الجبابرة والقادت
الناس لهم ولكن بذلوا علمهم لابناء الدنيا ليصيبوا بذلك مما في ايديهم فذلوا واهانوا على الناس

[illegible]

نیز اگر مردمان دانا از نواحی [illegible] هر کس [illegible] که [illegible] در حضرت [illegible]
شود و مردمان مطیع و منقاد [illegible] ایشان [illegible] از ایشان روزگار [illegible] از آن [illegible] عجیب
[illegible] است خیزد [illegible] و من علامة الارض ان یخرجوا اذا وصفوا بالجبل عند
الامراء و من دانا [illegible] زیادت [illegible] بدان [illegible] که [illegible]
صفت [illegible] که [illegible] محفوظ [illegible] و دیگر [illegible] من عرف [illegible]
صدقها فانظر عن این یکون مطلعه یا مسکین [illegible] مردم [illegible] از [illegible] و [illegible]
[illegible] از [illegible] طعام و طعم [illegible] مسکین [illegible]
صاحب معجم البلدان گوید سمرقند [illegible] تر [illegible] از [illegible] فوالقرنین [illegible]
[illegible] صغد است [illegible] جنوبی وادی صغد [illegible] است [illegible] افریقش [illegible]
آنجا [illegible] که [illegible] نام [illegible] سمرقند نام [illegible] عربیه [illegible] است [illegible]

درمدح سعید بن عثمان که [illegible] سمرقند [illegible] گفته [illegible] که این است

لهفی علی الامر الذی — کانت عواقبه الندامة
ترک سعیداً ذا الندی — والبیت ترفعه الدعامة
فحت سمرقند له — ودنی بعرصتها خیامه
وتبعت عبد بنی علاج — وتلک اشراط القیامة

و در [illegible] نیز قریه است در سمرقند [illegible] یاقوت حموی در معجم البلدان نوشته است [illegible]
[illegible] در مملکت [illegible] لشکر [illegible] علاق [illegible] از آنجا [illegible] و [illegible]
صغد نزول کرد مردمان آن سرزمین [illegible] سمرقند [illegible] از [illegible] طریق [illegible] گفته
[illegible] مردمان [illegible] در بعضی [illegible] آن [illegible] را [illegible]
[illegible] سمرقند خوانند [illegible] شعر [illegible] گفته است
از جمله قصیده [illegible] در آن قصیده افتخار [illegible] و [illegible] مذکور داشته و آن شعر این است

وهم کتبوا الکتاب بباب مرو — وباب الصین کانوا الکاتبینا
وهم خربوا سمرقند بشمر — وهم غرسوا هناک التبتینا

پس از آن [illegible] راه [illegible] بر گرفته [illegible] از [illegible] تا [illegible] از آن جمله
[illegible] از [illegible] سمرقند [illegible] و [illegible] آن زمین [illegible]

بر بجلوس

بر بجلوس [illegible] الاذن [illegible] که [illegible] و [illegible] هر کس [illegible] کنند [illegible]
جانب عراق [illegible] ملاقات کند و [illegible] همچون [illegible] از آنجا [illegible] سمرقند [illegible] زمین
و [illegible] در آن [illegible] تا [illegible] از آنجا [illegible] و [illegible]
و [illegible] از سمرقند [illegible] که [illegible] در آن [illegible] و باغ و بستان
[illegible] دروازه [illegible] آن [illegible] است [illegible] و در میان هر
دروازه [illegible] از [illegible] در آن [illegible] عظیم [illegible] آنجا از آن آب
[illegible] و [illegible] آب [illegible] آن [illegible]
[illegible] مواضع سمرقند [illegible] است [illegible]
آن [illegible] و [illegible] در [illegible] و زمین مزارع [illegible]
سعید بن عثمان در سال [illegible] سمرقند [illegible] و از پس او در سال [illegible]
قتیبة بن مسلم [illegible] در سمرقند [illegible] و سمرقند را [illegible] است از جمله [illegible]
و [illegible] و [illegible] از سمرقند [illegible]
[illegible] و [illegible] در باره آن [illegible] گفته است [illegible] سمرقند [illegible]
[illegible] مکتوب است [illegible] هزار فرسنگ [illegible] و [illegible] و [illegible]
فرسنگ و از سمرقند تا [illegible] فرسنگ است ابو سعد [illegible] از حضرت [illegible]
[illegible] در فضیلت سمرقند [illegible] خراسان [illegible] محفوظ خوانده [illegible] از
[illegible] آن [illegible] است [illegible] آن [illegible] و [illegible]
[illegible] نوشته است [illegible] مردم آن [illegible]
[illegible] نوشته است که هزار [illegible] و هزار [illegible] دائم یا الله
یا صمد محفوظ دار اهل این [illegible] است از [illegible]
آب [illegible] هر کس از آن آب [illegible] آب [illegible] و هر کس [illegible] آب
[illegible] از [illegible] آن [illegible] و [illegible]
سه فرسنگ [illegible] در رستاق [illegible] آن [illegible] ذکر [illegible]
[illegible] است [illegible] و در آن [illegible] است [illegible]
[illegible] یا رحمن الدنیا و رحیم الآخرة رحم کن این [illegible] محفوظ را و هر کس [illegible]

شیراز قصبه سیوه فدای ازاد و رستش مقابر سالم و هر کس روزه بدارد بودن آن اندر سوی بیکار در همه روزگار روزه داشته است
و هر کس در آن نماز به جا آورد سوی طعام ... هر که دفن شود منزل او را فقر و مسکنت و هر کس بمیرد در این شهر
بیکار مرده است در آنجا هیچ و محشور میشود در روز قیامت با خرقهای درابت در دنیا گفته است حذیفه بن
الیمان در این روایت در فرموده در خلف این شهر قریه ایست قطوان نامیده میشود از آن جمله میشوند از آن قریه هزار
بنده بی شفاعت میکنند هریکی از ایشان بعدد نفر از آن [illegible] بود حذیفه گفته است در وقت این نشان [illegible]
موافق افتد و مرا نیکو است ... بابت قدر موافق آمد و جماعتی از علما به اینجا منسوب اند و جمعی از نام و نشان ایشان
یاد کرده از جمله ابوبکر سمرقندی است در یکیه روزگار در دمشق ... هست و در آنجا کار ... حکایت میشود و این حکایت
گفته است ... سوار بر ... است و اهل دمشق ... داد ... از حسن بن قیس ...
گفته روزی ابوبکر با جماعتی از ایشان ... و در زمین با دوست او را مقدم داشتند تا بعد از او کار گذارند در
مروی ... ابوجعفر ... سجده ... بهمان حالت سجده باز گذاشته ... روز ... دختر ...
حالت ... بر گرفتن او ... ولطیل ... سر از سجده بر داشته و او را ... نا گاه در
بالای ... آواز ... از شهر ... آن مقام و منزلت او از چشم مردمان ...
پس ابوبکر ... فرزندان خویش بود در دمشق ... و در بغداد ... عفیف خادم ...
... و عفیف او را ... در خانه خویش ... چنان ...
خود ... ابوبکر فرزندان خویش بود ... دمشق ... داستان او ابو عفیف ...
عفیف گفت ... ابوبکر ... در دمشق فرزندان ... در
تنگدستی و ضیق معاش زندگی ... مردم ... این خبر عفیف ...
... فرزندان او ... ابوبکر ... و او
... و عفیف ... بغداد ... تا
... عبد الواحد ... رجب ... بود از آن پس ...
در ... عفیف ... سال ...
ترجمه سمرقند گفت ... ذو القرنین است این ذو القرنین همان ...
او قیس ... هست او را ... میخوانند ...
ذو القرنین لقب ... بیت المقدس ...
تا بر دیوار بیت الله این کلمات ... ... ذا ... الملک ... هذا

الموضع

 و ذکر ... احد قبلی ... ذو ... رضی ... و ... بیبی
... و این ... آن پس ... کمالات ...
بزرگ ... عالم هزار ... هزار مرد ... زمین ...
... ماوراء النهر ... سمرقند ...
... ترکستان ...
... سلطنت ... سال ...
... تبع الاقرن ... تواریخ ... مذکور نیست ...
تبع الاقرن ... هرچند ... و الله اعلم

٥٠٠
ابو شجاع
فنا خسرو بن رکن الدوله
الملقب بعضد الدوله الدیلمی
ط

فنا خسرو الملقب عضد الدوله بن رکن الدوله ابی علی الحسن بن بویه الدیلمی کنیتش ابو شجاع است ...
... در ترجمه عمش معز الدوله احمد ... سلسله نسبش ... عمش عماد الدوله
در فارس ... برادرش رکن الدوله ... مملکت فارس ... فنا خسرو
رکن الدوله تفویض نمود و از آن پس عضد الدوله ملقب ... فارس ... عمش ...
لقب ملقب ... و از ... رکن الدوله ... ابی الحسن ... عز الدوله
بختیار ... معز الدوله ... عظمت مقام و جلالت ... عضد الدوله
... مملکت و ... سلطنت ... دیالمه ...
مذکور ... هریک ... آن ...
زیرکان ... و ... و ... محکوم ... در اول
کسی است ... در اسلام ملک خطاب ... و نیز اول کسی است ... بغداد ... خلیفه ...
و از جمله القابش تاج المله است و شیخ ابو اسحق ... کتاب التاجی ... تصنیف ...
... ترجمه صاحب ... عضد الدوله سلطانی ... فضلا ...
... و ... ابو علی فارسی ... کتاب الایضاح ... او
تصنیف کرده و ذکر این کتاب در ترجمه ... شعرا ... در عصر او ...
... از جمله ابو الطیب متنبی است ... عضد الدوله ... شیراز بود ...
... سال ... و ... از جمله قصیده ... ابیات او است

وقد رایت الملوک قاطبة — و سرت حتی رایت مولاها

ومن منایاهم براحته   یأمرها فیهم وینهاها

ابا شجاع بفارس عضد الدولة فناخسرو شهنشاها

اسامیاً لم تزده معرفة   وانما لذة ذکرناها

و این قصیده اول شعریست که از برای او انشا کرد پس از آن در ربیع الاول قصیده نونیه مشهوره مذکوره گفته است در آن قصیده شعب بوان سوار بود برای او انشا کرد و از جمله آن قصیده این ابیات است

یقول بشعب بوان حصانی   أعن هذا یسار الی الطعان

ابوکم آدم سن المعاصی   وعلمکم مفارقة الجنان

فقلت اذا رأیت ابا شجاع   سلوت عن العباد وذا المکان

فان الناس والدنیا طریق   الی من ما له فی الناس ثان

و از پس این چند قصیده او را مدح گفت پس قصیده کافیه خود را از برای او انشا کرد در آن قصیده او را وداع میکند و وعده میدهد دیگر باره بحضرتش معاودت نماید و این در آغاز شعبان سال مذکور بود و این آخر شعریست که از او [illegible] حضرت عضد الدوله مقبول افتاده چنانکه گذشت در ترجمه خودش و این ابیات از جمله این قصیده است

اروح وقد ختمت علی فؤادی   بحبک ان یحل به سواکا

وقد حملتنی شکراً طویلاً   ثقیلاً لا اطیق به حراکا

احاذر ان یشق علی المطایا   فلا تمشی بنا الا سواکا

لعل الله یجعله رحیلاً   یعین علی الاقامة فی ذراکا

فلو انی استطعت خفضت طرفی   فلم ابصر به حتی اراکا

وکیف الصبر عنک وقد کفانی   نداک المستفیض وما کفاکا

و این شعر را در این قصیده نیکو گفته

ومن اعتاض عنک اذا افترقنا   وکل الناس زور ما سواکا

وما انا غیر سهم فی هواء   یعود ولم یجد فیه امتساکا

و نیز ابو الحسن محمد بن عبد الله السلامی را از پس [illegible] مذکور شد در زمان خود چشم و چراغ شعرای عراق بود آهنگ حضرت عضد الدوله نمود قصیده بدیعه خود را که اشعر آنکه بود از برای او انشا نمود و این ابیات از جمله است

الیک طوی عرض البسیطة جاعل   قصاری المطایا ان یلوح لها القصر

فکنت وعزمی فی الظلام وصارمی   ثلاثة اشیاء کما اجتمع النسر

ونیز

وبشرت آمالی بملک هو الوری   ودار هی الدنیا ویوم هو الدهر

و فی الحقیقه این شعر بسی بی معادل است [illegible] و این مصراع بر مرتبه ابو بکر احمد [illegible] و از این بیت مذکور [illegible] اخذ کرده و گفته است

یا سائلی عنه لما جئت امدحه   هذا هو الرجل العاری من العار

کم من شنوف لطاف من محاسنه   علقن منه علی آذان سمار

لقیته فرأیت الناس فی رجل   والدهر فی ساعة والارض فی دار

لکن ثریا را با ثری بسی تفاوت است و آن معنی را با این معنی بسی تفاوت است و این معنی نیکو است و نظم خوبست این بیت متنبی

هی الغرض الاقصی ورؤیتک المنی   ومنزلک الدنیا وانت الخلائق

[illegible] استیفا کرده است چه آن بوی بوده سلامی در شعر خود منزله دهر و دار عالم را چنانکه مذکور شده است از این جهت طلاوت و حلاوت شعر متنبی بیش از او بود بالجمله در حضرت عضد الدوله از نوادر ابو منصور افتکین ترک که تمدن دمشق گرفت او مکتوبی نگاشت و مضمون این بود که شام صافی گردید و ملک مصر در آمد و حکومت به حاجب مصر [illegible] از آن زوال یافت و اگر [illegible] بخواهد دست بهادر است [illegible] آن قوم در دمشق و مکان خود باقی بماند و [illegible] عضد الدوله این کلمات را بهم تلفیق نامه در پاسخ او بنگاشت و این کلمات در صورت [illegible] ایرادش لازم است دارد و خواه مگر مبرا از تشدید و نقط و ضبط آن و آن کلمات این است غرّک عزّک فصار قصار ذلک ذلّک فاخش فاحش فعلک فعلّک بهذا تهدا این غزه که اینجا مرا عرضه نوشت و بی کیه کاه این ذلت تو [illegible] از حسن تعداد و [illegible] بسیار است و این لفظ بدایت کثیر و این الفاظ بدیع است و این افتکین مذکور مولا معز الدوله بن بویه بود بر دمشق غلبه یافت و به عزیز عبیدی حاجب مصر خروج کرد و بخویش آهنگ او نمود و لشکریان بسیار [illegible] در [illegible] جنگ سخت در میان ایشان [illegible] افتکین [illegible] شکسته بگریخت و در غفر بن جراح [illegible] بسیر بیداد و را بسوی عزیز حمل کرد و در سیصد و دو گول او بعد پس عزیز او را [illegible] در حضور جان [illegible] و او در آنجا [illegible] اقامت کرد و در سال سیصد و هفتاد و [illegible] وفات نمود در روز سه شنبه نیمه روز [illegible] رجب [illegible] عضد الدوله را اشعار بود از جمله آن ابیات است که ابو منصور ثعالبی در کتاب یتیمة الدهر از [illegible] کرده و گفته است که این اشعار را اختیار کرد از آن قصیده عضد الدوله که در آن قصیده شعریست که بعد از آن آن شعر کیفیتی [illegible] ارتکاب رفته که در آنجا

لیس شرب الراح الا فی المطر   وغناء من جوار فی السحر

غانیات سالبات للنهی   ناعمات فی تضاعیف الوتر

مبرزات الکأس من مطلعها   ساقیات الراح من فاق البشر

عضد الدوله و ابن رکنها ملك الاملاك غلاب القدر

حکایت کرده اند از عضد الدوله که چون بحالت احتضار رسید و مرگ در روی چنگ در انداخت زبان او بهیچ کلمه ناطق
نبود مکرر بتلاوت این آیت مبارکه ما اغنی عنی مالیه هلك عنی سلطانیه . مدتی غلاب القدر بدانه دلقبش
گفته اند و بعد از کشتن ابن بقیه بجز اندکی زندگانی نکرد و بمرض صرع در روز دوشنبه هشتم از شوال سال سیصد و هفتاد و
دوم بجوار رحمت حق پیوست و مرگ او در بغداد و مدفنش در دار الملك بغداد بود پس از آنجا او را بکوفه نقل کرده در مشهد حضرت
امیر المؤمنین علی بن ابیطالب صلوات الله و سلامه علیه در خاک کرده اند و در این هنگام چهل و هفت سال یازده ماه سه روز
از مدت زندگانیش برگذشته بود و بیمارستان عضدی هم در بغداد است بدو منسوب است و این بیمارستان در طرف
غربی آن واقع است و طبیب بسیار از اطبای آن بیمارستان موقوف هست و در زمان بانی بدان ترتیب بیست و دو سال
سیصد و شصت و هشتم از بنای آن فراغت یافته و چندان آلات و ادوات از برای بیمارستان مقرر هست که وصف
آن بهیچ شرح و حد نمی گنجد و این عضد الدوله اول کسی است که قبر مطهر منور حضرت اسد الله الغالب علی بن ابیطالب
علیه السلام را در کوفه آشکار کرد و آن مشهد را هم در آنجا است از برای آن حضرت بنا نهاد و اموال کثیره از برای آن
مکان مقدس وقف فرمود و وصیت کرد او را هم در آنجا در خاک کنند و مردمان را در خصوص این قبر اختلاف
بسیار است حتی اینکه گفته اند این قبر مغیره بن شعبه ثقفی است چه علی علیه السلام قبرش شناخته نیست و اصح
روایات در باب مدفن آن حضرت این است که در قصر الاماره کوفه مدفون است بعضی دیگر غیر آن گفته اند و فنا خسرو
بفتح فاء و تشدید نون و بعد از الف خاء معجمه مضمومه و سین ساکنه و بعد از راء مهمله مفتوحه واو است و شعب بوان
بکسر شین معجمه و سکون عین مهمله و بعد از آن باء موحده پس از آن باء ثانیه مفتوحه و بعد از آن واو مشدده و بعد از
الف نون نام موضعی است نزدیک شیراز که درخت و آب بسیار دارد و این موضع منسوب است به شعب بوان بن ایران
ابن الاسود بن سام بن نوح علیه السلام ابو بکر خوارزمی گفته است که متنزهات جهان چهار موضع است یکی غوطه
دمشق دوم نهر الابله سوم شعب بوان چهارم صغد سمرقند و از همه جمله نیکوتر و ابتر غوطه دمشق است والله اعلم
[illegible] ترجمه کرده
[illegible] ضمن و لکن چون [illegible] دانا یا بدان راه در [illegible]
[illegible] تب آب [illegible] دریا [illegible] بهموار [illegible]
[illegible] الالباب [illegible]
[illegible] رود [illegible] و لکن [illegible]
[illegible]

در کتاب تز

در کتاب تذکرة الملوک مذکور است که چون مقام عضد الدوله دار السلطنه بغداد بتمام و کمال بدو رسید
یک روز عضد الدوله بتماشای آن عمارت روان گردید نظرش بدیوانه افتاد که [illegible] امور عالم
بازگونه و دیگرگون است از چه روی [illegible] بناله آمده [illegible] آنچه دیوانه تو بهی گویی مکرر [illegible]
آن از جنون شاهدت [illegible] گفت آنچه از دانایان و عقلا مال بیت [illegible] در کار
محتاجین مصروف میداری [illegible] شفای امراض حکیم علی الاطلاق است تو دار الشفا
بنیان می کنی و خویشتن را وسیله شفا میپنداری از این [illegible] عضد الدوله
[illegible] از این بهتر نخواهد است حدیث که گفته اند روزی عضد الدوله با زبان خویش گفت
اذا سنح لک شیخ شیخ فی یده سبحة من شیخ فاذن له بالدخول بغیر استیذان
و [illegible] سبحه از چوب در سینه [illegible]
دستور داده [illegible] از شیخ مذکور [illegible] است در کتاب روضة الانوار
مسطور است که روزی یکی از ندیمان و خبرگذاران عضد الدوله بدو گفت که چنین
[illegible] شدم جوانی زرد چهره
بر کران [illegible] از پس سلام و تحیت گفتم چه نشسته گفت برای
همین جهت [illegible] پادشاهی عادل و قاضی منصف [illegible] گفتم هیچ میدانی چه سخن میگویی پادشاه از
عضد الدوله عادلتر و قاضی از قاضی این شهر عالم تر خواهی گفت اگر چنین است [illegible] در کار
[illegible] قاضی [illegible] پس دانستم پادشاه بغفلت است گفتم از غفلت بیرون شده و نادان است
قاضی [illegible] گفت این دو تن در این ولایت و [illegible] از این هر دو تن گمراه گشته گفتم البته
نمی توانی در بیان [illegible] گفتم چنین [illegible] گفت
[illegible] مردی از زرگران [illegible] در شهر بغداد [illegible] کسی [illegible] پدرم
[illegible] و دارای [illegible] خواسته بود چنین [illegible] سالی
چند [illegible] از عیش و عشرت فرو [illegible]
[illegible] بخدای عزوجل [illegible] اگر [illegible] پس از [illegible]
درست گفتم [illegible] علم [illegible] آزاد [illegible]
وضیع علما [illegible] اموال [illegible] گفتم این
سخن [illegible] خطر است [illegible] گفتم قاضی القضاة

مردی عالم و حاکم و از طرف پادشاه مخصوص دعاوی مسلمانان بود برده است پس وی آنجا به بیماری بخرید و بدیگر
ده هزار دینار که شنیدی به پسران قاضی بسته بود دیت عهد بردم و از قبل الله گفت حج اسلام بگذاردم
و زیارت رسول خدا بار یافتم و به دیار روم با غازیان سالی چند کار غزا راندم تا در یکی از
جنگ کفار گرفتار و چند جا مجروح بودم و کمی و با زور زخمها رسید و چهار سال در زندان او بودم
بماندم تا قیصر بیمار گردیده برای بهبودی اسیران را آزاد کرد با دیگر بیامد قافله جامه و دولت
و مزه آن که به خوش آیند ما را از پس ده سال ببغداد شدم و با دولت آلبویه جامه فرستد و الخ
تا از کسبه مسته قبر رسول الله صلعم گفته دیر نشستم و خلوت شد حالت خود تمامت باز گفتم و با دیگر
خود پیچ با زنهم و از آن طلب کردم قاضی از آن که وی را بخش دانچ ذخیرت در بحجره او بیش نبود
و فرض با هر سه گشته بازشدم و از شرمندگی بسران خود پیچ بخواستم با آنکه دفعه دیگر نیز بدین گفتم او
نیاد بود در روز هشتم تخت ترکیمم گفت البته ده تو اشتغال است که دیگر چنین کوئید کالا
کنم در رشته دیوانگان در بیمارستان جای دهند تا در آنجا جان دهی خواستم باب آنکه به هیچ روی
بیچ تر نکو و از وی بیناک شده دانستم که انشی نا فذ است و ملک برخواسته بیرون آمدم و با تکو
این سخن بردم و جمیع کوشت کند و ملک علاجسته فی ملک کنده شده با چه جایی شعور عرض
قاضی ستم کنند و داوری کی است اگر عضد الدوله که بعد این روز مرد بخیله شهر کرد
ار آزاد مرد بهره امید از پس نومید است هر بیچاره بنده کان و بندگان را آنست مرا آنجا بود و
در این جا آنجاش مهمان دادست مهلا یابی و از دیوارت میوه خورش ادامه است نحوا
نحو چه بدیدار آید پس هر دو تن بسران آن دولت برفتند و حضر بجوید و آمد که آنانه اندر
و این حال بر کاغذی نوشت و به دوستانی بسپرد تا بسران عضد الدوله رفته و این کاغذ بود
بغداد خادم شب بود و فلان نوشته دفتر باید در حال باز بایستی عضد الدوله بخواند
در شکفته او خود بسی بیقرار بودم تا غاز خفتن خواهم با آنکه زیرفرمان لکن درس سامان باد پس
گفت بر خیز تا بشهر شوم و عضد الدوله فرود تو خواسته و از یک قاصد او است گفت
خیر است گفت جز خیر نباشد مگر آنکه تو بجز در بیمارستان هر کوی دیو نشیند و مبدو گذشته
هر و اید و از خانه متهم و متصور خویش جدا باید و از این رنج و محنت و از هر جمله که
بخدمت عضد الدوله پیوسته مجلس بود خلوت گفت حالت او باز رسید و او تمامت
سخن رسید عضد الدوله هر بیدار بپوشید و گفت انکار بر فرض رفته به تو چه قاضی

نگارش دیگر است تا بر اینکار مردی با هیچ عذاری غرض و مثل این مردانی بود از آن بی نام گمراه بود
نگاه بیان نام و نگارم کمر سواران بی رنج و زمانی فرا رسید اینک از قاضی معروف عالم در
دار الملک فرض است و نفی او سوارهای بکن اسیر و بنظر و مال مسلمانان امین شده وجود
نزد من خصوصی با دید هم بگیرم شرع کار کند و از رشوه تنها این کونه کار دیگر از شاهد
رهو بار ده هزار دیگر از کاشکنان بگیرد و حکام جهان تهور چنان بهانه و مجد الدوله کردند
اینک قاضی مردی درویش و متعین بود و آنقدر که فرض بود ببیند هزار است و شیعیت
او نکو صاحب کند و امروز در بغداد بسر ضیاع و عقار و باغ و بوستان و مستغل و برابها
ملک دار بود و تجمل و متاع خانه این بود بیفزون مسلم هر نقده و الجمله از آن مبلغ زر
مرد میدید هم فراهم کفش پس در دست که در انجمله از مال مسلمانان که بر خته است پس او
بود آنزد گو و گفت پس بخرج تحو دارم و خود خرجستم تا تو بحق خویش باز رسانم برو و
نقدی از خزانه ات بستان و از این تنها بخصمان بلا گیرد تو فلانکس جای داده
نگاریم تا نیکویت بداوریم تو طلب نمایم پس دویست مثقال زر دیجیم جامه بدو
بداده و هم در آن شب بدو رسانید و کسی ساختند و عضد الدوله هر شب ابا و داد
نجویی هر بند بپرسید تا چه سازم و انتقال از حکل قاضی چگونه بیرون آیم و هر بخویش
گفت اگر باز رهیدی از آن قاضی سو بگیرم در نجم گفتم البته هیچ جای اعتراف نمکند در آن
بیاد بود و این خیانت بر خویشتن استوار نداند و این خیانت به نهکه و تباهی درافتد
و مردان نیز سود زنان گیرند و هر گویند عضد الدوله مردی بیرد عالم و قاضی را
بطمع مال بر نجاند و این رشت نامی در ایام دولت او ماند این لیکن پس سود برتن رسیت
کار رسیت او این خیانت بر قاضی درست آید و این مرد مال خود باز رسد قطع کرده
را براین حدیث بو آمده قاضی نیز از جانب زر را شنیده با خود گفت نیست مزدور دیار
بو بردم گفت پنهان در رنگ نیایم تا از کسی از مرگ او خبر نشوم چرا آنکه او بودیم
زود بجهه مرد مع الحدیث جز دو مرا بر این داستان بگذشت روز دیگر هنگام تنگام
قیلوله عضد الدوله کس فرستاد قاضی را بخواند و در خلوت گفت ای قاضی دانی تو را از
بهر چه رنجه کرده ام گفت ملک بهتر داند گفت چه آنکه عاقبت اندیشی نشده ام و در این
اندیشه و تعالی خواب از دیده ام بر میده است و بر آنجماعت و مکان آن احتمال نیست

و برای زندگانی تقویت و اعتبار رنج از ده برخیزیت یا کشور و نی از کوشه الطبع بر خرد
و این یکوشش هر از دست ما بگیرد چنانکه ما از دست یکدیگر و بنگاهی رنجها برخیز فرهنگ آید تا نخ
بکه چنین راست توانم نشست با فلان یهوان در رسد و ناگاه هم از تخت بوشش پیچیده
کشند و بجیک بوازم که گریزد و گریز نباشد و این روز عمر روزنامه ماست اگر نیک باشیم
و با همه جهان به نیکی روز بسر بریم تا جهان و جهانیان باشند ما را به نکوئی یاد کنند و روح ما
به شادی رسید آنکه و به بداد رسد چنین زشتکار رفته ایم و در لعنت جاوید کرده ایم و اگر روز
چنین کذرانیم و با آزردکان یهوان به بدی روزگار بسر بریم تا قیامت نام ما بزشتی و قباحت
یاد کنند و هر که از ما نام برد لعنت و نفرین فرستند و بگناه ما رنجیده باشند تا قیامت بهیز
زنند و جان ما از دوزخ بیازارند پس چند ما هم که هست بایست کوششی کنیم و در حق
و الطاف مهمان بازدهیم و چند توانیم با خلقان به نیکی زندگی رویم و لکن متوقع
غرض از این جمله کفتن با تو این است که مقصود برای ارکوهی اطفال و عورات چند از پیرا
اندیشه و اندوه هر شب چون مرغان بریده از اقلیم با قلیم توانسته حال ایشان
تباه روزکار و به بیچاره اند چه شود چون امروز بتوانم در باره ایشان اندیشه برم و هوا
باید مرگ در فی خلق در افکند و با دولت بکوشش درکیرد هم خواهم با ایشان نیکی
و امروز در مملکت من بعد از آنکه مرا اندیشیم از تو با ساتر و فدار ترسی تر دکاه دستی تو با
تو باش همچو امامان هزار دینار از نقد و جواهر با تو بودیعت کذاردم خلقی
و تو دانیم و فدار عز و جل و اگر فرمان کار افتد و ایشان روزگار درویشی کذرانند
روز درمانده شوند بوشیده ایشان را بخوانی چنانکه هیچکس نداند و تو دانی و در میان ایشان
قسمت کنی و هر یکی را بروزی بستان تا آبروی ایشان ریخته نکردد و نخواه کسان
نشوند و تدبیر کار این است که در سرای خویش در حجره ای در درون خانه اختیار کنی و در
آنجا از خشت پخته زیر زمین سردابی آوری و چنین با کسی معلوم کنی تا کنم
یک شب بدست خود شوند قتل ایشان و واجب است از زندان بدر آورم اینچه
بر پشت ایشان کنند و به سرای تو آورند و در آن زیر زمین بنهند و در سرداب استوار
کنند و باز کرده آنگاه بر سر بام کوی زنند تا این راز بوشیده ماند قاضی گفت
بکوشم آنچه در ممکن باشد و دانم مصلحت کار آدم بسی بوشه فادر بوسه در هیچ کوشش

کفت بخزینه تو

کفت بخزینه تو در ولیست دینار می برید در کیسه و فرمان از فرزند تو باد و عضدالدوله فرمود
قاضی فرمود این سیصد دینار بود در آن زیر زمین صرف کنی و اگر کفایت باشد این مقدار
دیگر نیز بفرستم قاضی گفت اطال الله بقاء الملک اگر امیر در خدمت از زر خویش کنم بسی کار
باشد عضدالدوله گفت شرط نیست که هیبت قاضی از زر خویش که بربیع زر تو
حلال است برای آنکه تا بعد کفتم تا بر تو اعتماد کنم کار آن به فرمان
که قاضی گفت فرمان بردارم پس آن زر در آستین نهاده از پیش ملک
بیرون آمد و آن صفت از نقش و دولت خانه کفته با خویش کفت
و چنین در سرای ... حجره ای ... از
... ملک ... روز خوش گشت اگر ...
نه کسی ... با فرزندان فرمانده آفتاب زرده زنده است
از بیت هزار دینار یک دانگ از فرمان توانست بازستاند پادشاه ... شده
بی از فرمان چندین تواند ستد و آن زر را به تولیت ... عمارت کرد و مدت یک
ماه از آن کار فارغ کرد و بکام تا زخفتن بسرای عضدالدوله شد و عضدالدوله
او را بخواند و گفت اینجا در اینوقت از بهر چه کفته ام آمده بود از جای
وجه خفتن سرداب چنانکه فرموده بودی ساخته و فرمان بود یا کار تمام ... تو در کار
چند بهتر الحمد لله ظن من در تو خطا نیست و فطرت من از اندیشه تو کار
و انکه با تو کفته ام لطف از اندیشه آن برخیزیم و آن مبلغ که کفته ام هزار
نفیس هزار نقد شده است از زر و کوهر و نفیس هزار دینار در ...
جامه و عود و عنبر و مشک و کافور و هر چیزی مقرر داشته ام و زنان
زر همراه ... و در این یک هفته تمام کفته آنکاه ... با
بدین آن زرد ابر سرای تو مرا کسی بدانم چگونه است و ... تکلف کرده ام
بخواهم بس قاضی برود روان که ... اصفهان ... صاحب از
باید و دیگر شب نیم شب بسرای قاضی رفت و آن سرداب بدید و بپسندید و با قاضی
باید روز ... آنچه ... بکردی گفت چنین کنم و قاضی از سرای
قاضی با زکید خزینه دار بود ... آن به زر در خانه بنهد و سرای ...

۱۷۴ از مرواریدها و جای زر نسپارد از یاقوت و جای بر لعل و جای بر از فیروزه به برآورد بها
بنهد خزینه‌دار از نخستین برد حجت او زشته حاجب آقا به زر زیادت عضد الدوله
قاضی سوی خزانه و دست او فرا گرفت و در آن خانه در آورد و آنجا زر دیگر و هر چه بنهد
قاضی در آنجا خیره بماند عضد الدوله گفت [illegible] کوشش [illegible]
باز دار پس از آن خانه بیرون آمدند و قاضی باز گشت و از شادی در دل [illegible]
دیگر روز عضد الدوله حاجب آقا به زر سوی بجوات و گفت هم اکنون پیش قاضی شو
و بدو بگوی من مدتی در تنگی بودم و حرمت تو نگاه داشتم پیش از این احتمال نتوانم
کرد و به تو بر دانند که سود و پدر سود چه مال و نعمت بود و بر قول من همه جا گواهی دهند
اگر زر من به من دهی بهتر و گرنه هم اکنون در پیشگاه [illegible] خواهم شد و چنان به خشم
بر تو آورم [illegible] از تو [illegible] جواب ده اگر زرت باز دهم
چنان پیش من آری و اگر نه هر چه [illegible] من خبر کنم چرا نزد پیش قاضی رفت و گفت
او نبشت و آن سخنان بگذاشت قاضی [illegible] اگر این تشنیع با من آورد
عضد الدوله در کار من بشبهه رود و آنگاه [illegible] ثواب‌تر آن مال
باز دهم چه در هر حال صد و پنجاه آقا به زر و آنچه [illegible] از آن آقا به
مرد است پس با وی گفت [illegible] در تنگی [illegible] تو بجویم پس بخواه
زر داد و سوی [illegible] گرفت و گفت [illegible] دولت [illegible]
فرزندی و [illegible] و از آن پس به تو [illegible]
سوی ترا دیدم و از این [illegible] بیرون آمدم زر تو [illegible] است پس [illegible] آقا به
[illegible] و گفت هر کجا خواهی ببر آنگاه [illegible] آقا به سود [illegible] قاضی
بر گوی [illegible] بگذاشت و [illegible] در پیشگاه عضد الدوله در آمد عضد الدوله با
[illegible] به بزرگان و [illegible] پیش آمد [illegible] آقا به زر [illegible] بود در
خدمت عضد الدوله [illegible] عضد الدوله بخندید و گفت [illegible] تو حق [illegible] باز
رسیدی و [illegible] دست گشت و توجه [illegible] تو زر
[illegible] باز [illegible] پس عضد الدوله [illegible] بزرگان بگذاشت [illegible]
[illegible] آنگاه حاجب [illegible] قاضی [illegible] و دستار [illegible] گردن [illegible]

ظفر ساز

ظفر ساز چنین قاضی سو بالین حالی در بارگاه عضد الدوله یاد نشد و آن مرد سود در آنجا ایستاده دید
و پیرو آقا به سود در خدمت عضد الدوله [illegible] عضد الدوله با او گفت [illegible]
[illegible] آقا به [illegible] پس عضد الدوله با وی گفت مردی پیر و عالم و حاکم [illegible]
داری و این خیانت کنی از دیگران چه چشم باید داشت معلوم شد هر چه داری [illegible] از مال
مسلمانان و از رشوه است هم اکنون در اینجا جزای تو بدهم و آن جهان [illegible]
[illegible] و از آنکه [illegible] پیر و عالم [illegible] تو بخشیدم مال و ملک تو خاص از آن خزینه است
پس [illegible] و هرگز او [illegible] و آنگاه آقا به زر سود [illegible]
[illegible] بگذاشت

آتش انوار غیر آلهه و ما اقرب درب الارباب چنین قبر مطهر او از شهر مشکین این بر خود دیده است خلق آسمان و زمین مجاور گلگون
دیده بر سموات سبع سیارات جنبه و جنود و اجرام و ثوابت در فضیلت آن مرفوع گوید و عطف ائمة الاطهار و سیران او
و زواران عبدالله و سیران جهلات دار بعد معجزات باهره و مشاهدات ظاهره از آن مرغی و مرغی گویند است
و جمع انس و جن بزیارت آن مرقد منور مشرف شده اند و بر آن صواب و اندیشه بیان میخواهد و مرغی داود و علم
اولین و آخرین بود گروهان دانش و بعضه خویش گوید و از طعن و دق این مردمان شریر و بر او از بهر از قدر این
زمین سادات قریش منشد و دفن مغیره بن شعبه تا بود کاش شکفتی این معجزات که است نیز از مغیره بن شعبه
سطوار است چه از آن ابوالوفا بر فرض است و اگر روان گوید از این نیز بخشد در این کتاب بواسطه سخن دیگر
نخهای صواب دانند بود گفتم چنین جزا و خیر با سخن مزمات تعرض نشد الا هم خلاف شرور انشاد
دلالات اقرار این حق محمد و آله صلوات الله علیهم اجمعین صاحب الکافی میگوید عضدالدوله اول کسی است که در بغداد
دشمنگاه و شکستن عف و رباب برای او و بر مرصع خند و او را با اقارب و ثوکان او چون مقامات که از جا
چنانکه از پیش مذکور شد و ابوالفتح بن العمید و زیر پدرش بود بر قصد چشمهای او بود میل کشید و شیر او بود بتربید
و چنان بود ابوالفتح در آن شب مقبوض میگوید بسیار خرم و مسرور بود و مجلس خویش را بوفور زینت و آلات طلا
و زجاج و انواع بوی های ... از آن بیرا و ممکن نمود در مجلس خویش فراهم که بود و شوق چنین نشاط که بود بدان
نقش منقش و آن اشعار او این است انشا کرده است

دعوت المنى ودعوت العلى فلما اجابا دعوت القدح
وقلت لايام طيب الشباب الا هذا اوان الفرح
اذا بلغ المرء اماله فليس له بعدها مقترح

و آن مجلس بروی خویش دیگر اقدام و مست گفته او را خواب در ربود دیگر روز چون شب ابوالوفا بگرفتند
و چنین حکایت کرده است که ابوالوفا از ابوزجان است و آن شخص بیکفت و بعضدالدوله برید چنانکه در ترجمه پیش از حرف
همزه گذارش یافت عضدالدوله خواست او را بوزیر بپذیرد پس از آن بشفاعت بر گشت و او را
از آن مهلکه نجات داد و علما و فضلا را با وعظ منفرمود در یک از یک روز از او دیدند و گفته شد بود
چون از حل کتاب اقلیدس فارغ شدیم بیست هزار درهم تصدق کردم و چون از کتاب ابی عمر نحو فراغت
یافتیم پنجاه هزار درهم تصدق نمودیم و چون بسر قول اوقات بیست هزار درهم صدقه دادیم و اگر از فقه
قول او بپنجاه هزار درهم تصدق فرمود و چون در عراق سلطنت یافت و چون در عراق آمد از طاعت
الله مسرور شده او را ملاقات کرد و او با جلال و اموال و اولاد و اقارب خود در مجلس او را از آن بیرون نبود

پس داخل بغداد شد و در آن وقت بغداد و سواد آن بواسطهٔ قطاع الطریق و مفسدین ویران و [illegible] گرفته بود همه خراب گ ۱۷۶
شته بود پس لشکری بر سر ایشان در قطع طریق [illegible] نمود اکراد را برانداخت دست یافته متفرقه شدند آنچه
بگرفتند و رخنه و ثقبه را مسدود کرد و خانها که [illegible] ویران شده و مانده بود از خاک کوبیده بود عمارت کرد
گویند از زبان بعضی آن خاک بیشتر از هزار هزار درهم بکار رفته بود و بعد از آن قریب هزار و [illegible]
غرس اشجار نمود و مساجد و منابر را آباد کرد و آن بیمارستان مذکور بنا فرمود و اداره کار مملکت [illegible] و بعد
بود و در اطراف ممالک عیون و جواسیس داشت تا خبر اقالیم بدو عرضه دارند و مدبر کار [illegible]
و از متغلبان [illegible] بیرون کرد تا جائی که بغداد و در شهر کوهی [illegible] عطاران
بود [illegible] از دور [illegible] پس خبر بحضرت عضد الدوله [illegible] در حضرتش معروض
داشت عضد الدوله گفت چند روز [illegible] بعد پس از آن که خبر او به اوی عضد الدوله
با جمعیت و عظمت [illegible] که عطار [illegible] و خبر [illegible] در آنجا دید [illegible] در اکرام و اعزاز او [illegible]
و [illegible] از [illegible] عضد الدوله [illegible] مرد عطار را [illegible]
[illegible] گفت [illegible] از [illegible] طلب [illegible] صفت و نشان آن
[illegible] صفت عقد [illegible] بازگشت پس [illegible] عطار [illegible] خبر در
[illegible] تفحص و تفتیش [illegible] عقد [illegible] عضد الدوله
مال [illegible] اموال [illegible] عضد الدوله [illegible] آنجا [illegible]
پس [illegible] در میان صندوق [illegible] صندوق [illegible] و حلویات [illegible]
[illegible] صندوق [illegible]
حلویات [illegible]
[illegible] مملکت [illegible] مستقصد [illegible]
درهم [illegible] مملکت
هزار [illegible] کلمات [illegible] الالفاظ [illegible] در جواب
[illegible] حضرت امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام
[illegible] طبقات [illegible] نوشته است [illegible]
[illegible] شعر [illegible]
از [illegible] خویش [illegible] آن مرد [illegible]

و درانجا بمانم

و درانجا [illegible] عضد الدوله [illegible] خوان [illegible] ازو [illegible] همت [illegible]
او را [illegible] آن [illegible] کرد [illegible] و گفت [illegible]
[illegible] عضد الدوله [illegible]
عضد الدوله [illegible] خویش [illegible] گفت
اکثر الخیر [illegible] عضد الدوله [illegible]
[illegible] زمانه [illegible] زمانه [illegible]
[illegible] قال ماعلی ان اقول فیکم صلاتکم المائیسون
[illegible] دینار [illegible]
[illegible] عضد الدوله [illegible]
[illegible] عضد الدوله گفت [illegible] خویش [illegible]
[illegible] عضد الدوله [illegible] کنیزکی از کنیزکان [illegible]
[illegible] مردم لشکری [illegible] آن [illegible]
[illegible]
[illegible]
آن [illegible] کار [illegible]
کنیزک [illegible]
[illegible] مرد لشکری [illegible]
[illegible] در اموال
[illegible] کنیزک [illegible]
[illegible] کنیزک [illegible] حضرت
عضد الدوله [illegible]
[illegible] عضد الدوله [illegible]
[illegible] عضد الدوله گفت [illegible] مرد لشکری [illegible] آن [illegible]
[illegible] کنیزک [illegible] مرد لشکری [illegible]
[illegible] کنیزک [illegible] حضرت عضد الدوله [illegible] عضد الدوله [illegible] از کاغذ

ریزه هیربد برد که آنجا کام ره و فرتیش نیافت نه بپای و نه بمرکب لشکر بیگانه عضدالدوله هیران نشان از نیاکان روان
کنده دکتر بروزن میبین با بسیاری برفت و کاخ ریزه نیافت نه عضدالدوله با چند نفر همراه ایشان راه سپرد
تا بسر گنج رسید از فرش سیم چنبر برده لشکر بیاد دیوار بر دیوار عضدالدوله نهاده تخت بتربه عضدالدوله را در انجمن
چنین گفته گفت یکی عمره از فرزنان تو را بتر در افتد گنج کلانتر زن بتو میسپارم آن مرد خرم گوهر عضدالدوله
آن گنج شایگان را انجا که آورده بنیان عضد پرداز تربت حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه الصلوة والسلام
برگشته و دیگر چنان آورده عضدالدوله که روزگار کار را اندیشه برآن رفته چنان که روزگار پادشاهان عجم
از مملکت روم هم ایشان بود با ارمغان تحف چندی نیکو خرم میفرستند در برکتی مصالحت مبادرت گیرند
چنین باز نیکان را پیش گرفت بزرگان بود و خلل همت نخواند و گفت تا بر هم بپایه رفتن و چنین چه
جایه مرعی داشتن پس دستور آنجا سوم داوران روانه کو تا جز بابل زنده راه روم پیش گرفته بزرگان پیشگاه
دستر کان درگاه بود ارسال تحفه هایی نو خوار رخته با وسیله بحضرت سلطنت تقرب جسته از بدایع جواهر
و صنایع نوادر پیش کشیدند با لطایف خسروانه اتفاقاً چنین باز نمود در رشته نظام اندراج داده بود و با این کلام
و در پیشگاه قیصر نشسته قطعه بتقدیم انواع بدایع سرور رخشید تا در نامه رقعه گان قیصر در داده فیروز خنده گاه
که اسلام و مسلمانان انکار داشته در سلک انجاحت در آمده و چنین شنیده که برگذشت بحضرت قیصر عرضه داشت و
شیراز فرخ و یرانه است که درخور بنیان است و [illegible] در آن هنگام مسجدی بنا را دوام [illegible]
رحجت ذکر جمیله و جز چند نفر قیصر دستور با اطر زرکان بکننده آن [illegible] بخشنده شک به
برآورده مرزداران در هنگام کندن زمین صندوقچه منقش از پولاد که بزنگ نهفته بود بزرگان بود نزداد
بر چون ساز منقش و مسدود بحضرت قیصر برد قیصر فرمود قفل آن بر گرفته ملوح را زکاغذ آز روزگاران
بنیانی یافته و نشان سال [illegible] که در آن راه یافته از هم ریخته بود پادشاه و بزرگان پیشگاه ملوکان بر آن رفته که
مگر گنج است چنین نظر کرده سطری چند نگارش رفته بود مضمون آنکه بعد از روزگاری موافق جلوس عضدالدوله
بحد پادشاهی بر تخت نشاند شیراز بیدار آید بدین صفت و نشان و چنین اسم و لقب و مانند کشنده و بر ربع
مسکون دست داشته او نیز تمامت جهان زیر فرمان آید هر پادشاهی که فرمانبرداری او در میان نبندد و باز
و ساز و بدد فرستد از شیر آویزه او ایمن نشود هر کس از فرمان او سر بر تابد زنان و دختران به قیصر و ارکان
مملکت روم از این نشان متحیر و ترسان مانده و با بزرگان طلب داشته از روی پرسیده و بشهر فارس رفته
و حاکم آن مملکت را دیده باز گفت آری گفت صفت و نام و نشان او چنین است بزرگان عین واقع را
باز گفتند و قیصر بخشائش چیز بود با نگارش ملوح و رنگین یافته با چیز فرستاده و ایشان [illegible] بتر گفت آری

چند روز

چند روز در حضرت او تفقدات نموده مرحمتی نشناخته هم قیصر گفت بعد از یکم [illegible] فرمانده چون بیابان بحار
نفیسه با انواع روان داده و باد راه مسوت دیگانه در بهم وخوش قهر آن است تو نیز با فرمانده چون
دهر بزرگان هم آن آهنگ هم رنگ شد با فرمانده او را راه گرفت و گفت از حضرت عضدالدوله اذن
و از تخت او بود و همه خویش آگاه کرد عضدالدوله بود و بام کرده فرمان نگار را از ده بود مهم تفقد خسته
در شب هنگام در مسند ملاقات داشته و از آن پس هنگام تا زمان عضدالدوله از یک تیر و فرمانده قیصر و
بزرگان از پس یکی پس بر بنه رسیده نزدیک شده چنین عضدالدوله فرمانده قیصر جز دوست آواز در زیر چند
رحمت عضدالدوله لطف و اندوه کرد هیچ از خرد زبان فرمود و در زبان بگفته‌های چون شاه جوان است ام
زبان درکام کشیده فراموش باشد پس آن گفتی رحجت بیچاره عضدالدوله دریافته بود چندان درد و غم
در آب آرزو و دریغ ما بنگ غم [illegible] بگفت و [illegible] عضدالدوله کرد و از بند البلاغ که در غم خاموش بوده
فرمانده را گفتن فرود کرده خویش گفت گفت آن کار بزرگ ترک است از دانش چنین حضرت سلیمان
به بر و بحر روان است و چنین روم باز گشته آن داستان بود در آن جان [illegible] به او داد در میان آنها و در انیز
شگفتی و پیشتر بزرگ از پادشاه ارمن در جایی [illegible] کسی که بیره در از دیار بود تا یا و تحف قطر
او بود از خویش خرم و خرسند میداشت محمد بن ابی الموفق نوشته است در از جمله ما صرم
عضدالدوله از علمای شیعه اثنی عشریه شیخ الطایفه المحقه محمد بن نعمان است ملقب بمفید است و خطالتکم
خطاب شیخ [illegible] الکرام و افراز جمعه و جمع در میان شیخ و قاضی عبدالجبار معتزلی در مبحث امامت مناظرت
اتفاق افتاد در کتاب ابن کثیر سرقت در ابو عضدالدوله [illegible] بجلدده از زر و خلایع فاخر و بحضرت
رفته و چند ده در حوالی بغداد بسوز عال فتح باز کرده است و چنین رحجت و صیت او را در روضه مبارکه حضرت
امیرالمؤمنین علیه السلام در کنف یسار [illegible] فرزانه نوشته هذا قبر عضد الدولة و تاج الملة
ابی شجاع بن رکن الدولة احب مجاورة هذا الامام المعصوم لطمعه فی الخلاص یوم
یاتی کل نفس تجادل عن نفسها وصلوته علی محمد وعترته الطاهرة و از جمله بناهای عضدالدوله
بند امیر است که بر آب کر بسته است و تو یک فرسنگ شیراز مرکوز و به بند امیر معروف است و در عالم چنان عمارتی بنا نشده است
و در تعریف آن همان بس که ابو عبدالله بن کوهی نوشته که الان [illegible] رخنه نیافته است چنانکه [illegible]
و کاروانها بر آن سر گذر بوده یکی از دانایان گفته است و از شگفتیهای جهان است چه بگویم صنعت
کوهی در میان دریا نه قبه که در فراز آن کوه [illegible] حصین حصینی مانند بنیان کوه خاروا در میان
بنا به جست و چنین ربع مسکون را نظیری است جزیره در میان بحر و قبه و ترتیب [illegible] و قصور

١٧٨ فسیح برآن محیط گشته‌اند اهل تواریخ در صفت آن گفته‌اند که کوهی در میان دریائی بود در میان کوه چشمهٔ
آب این قلعه برسر آن امیر و برکه قلعه اصطخر است و از بدایع جهان و غرایب عالم میشد چنانکه صاحب روضة الصفا
میگوید عضد الدوله در زمان دولت خویش برکه ساخته و آنرا بصنعتی چنان نموده که اگر از هر جانب روز ... آب
میخوردند تا یکسال کفایت میکرد و در سال سیصد و شصت و هشت بنیاد عمارات بغداد نمود و اکثر مساجد و عمارات
که در زمان خلفا ... ویران گشته بود وظیفه برقرار ساخت و فقرا و درویشان و مدرسان را دستگیری نمود باز از
ایشان نمود و هرکس ملکی ویران داشت او را بفرمود تا آن ملک را عمارت کند و هرجا که خراب بود آباد و رونق گرفت
و جمعی جدید را از مردم حاج که ... براه خراب بود از بغداد تا مکه هرجا چاهی انباشته گشته بود از آن حوادث
ساخت و از برای مجاوران مکه و مدینه و مشهد مقدس حضرت امام مظلوم ابی عبدالله الحسین علیه الصلوة والسلام صدقه
فرستاد و از برای فقها و محدثان و متکلمان و مفسران و ... شعرا و اطبا و حساب و مهندسان مرسومات برقرار
نمود و نصر بن هارون نصرانی را که وزیر بود اجازت داد تا بیع و کلیسای ترسایان را عمارت کند ...
خویش فقرا و ... نیز رعایت نمود و در سال سیصد و ... پسر خویش ابوالفوارس را بحکومت
کرمان فرستاد و سبب این حرکت آن بود که ... بن محمد بن الیاس ... ایشان ... و ...
بر ... ولایت عضد الدوله فرستاد عضد الدوله حکمی کرده آن ولایت را ...
بر ... و در ... ملک ... عضد الدوله مقرر گشت و در سال سیصد و شصت و ...
سوی بغداد کشید و این چنان بود که معز الدوله در هنگام مرگ ... پسر خویش عز الدوله را ... در
حرف ... مذکور گشت ... خواهی مملکت ... ابن ... عم خود رکن الدوله ...
دو ... کار دشوار ... عضد الدوله را بر خویش مقدم دارد و در تعظیم و تکریم او
داری ... سلطنت ... که وزارت ... الفضل عباس
... ابوالفرج محمد بن عباس ... نفوذ ... نظر ... دیگر ... امرای
ترک ... الطاف خسروانه ... نوازش ... و ...
بختیار ... عز الدوله بختیار ... و ... کوش ...
... بساط لهو و لعب ... عیش و طرب گسترده با زنان ... و مخنثان ... و ...
... روز ... سبکتکین ... رحمت ... دار ... مدت ...
او ... سبکتکین ... ترکان ... سبکتکین ...
و دیلمیان ... عز الدوله ... و در میان ... جنگ طولانی ... سبکتکین

و فرصت نگه مردم ترک البتکین ... در حدود ... عز الدوله ...
جای ... روز بازار ... ترکان ... و در آن
... عضد الدوله ... حرکت ... عراق عرب ... و چون
عضد الدوله خبر استیلاء ترکان ... لشکر فارس ... عز الدوله بختیار
... و ترکان ... بغداد ...
... و عضد الدوله ... ایشان ... بغداد ... و بختیار ...
... غربی ... ترکان ... چند ... بر ... کرده ... طایع خلیفه
... تکریت روان شد و عضد الدوله ... طلب خلیفه فرستاد ...
... بغداد آمد و عضد الدوله ... خلیفه ... تکریم و تعظیم
... عضد الدوله عز الدوله ... رکن الدوله این خبر شنید
... بغداد ... عضد الدوله
... بختیار ... بغداد ... فرا ...
رکن ... عضد الدوله چنانکه مذکور گشته ... سلطنت ... و این اشعار از جمله
اشعار عضد الدوله است در تمجید خود انشا فرموده است

الناس مختلف ... قطرين ... امواجا
فارات دولة مثلها عضدا ... ماراتت ... تاجا

... عضد الدوله ... دانش و ... موصوف بود و ... عبارات ...
... ارض ... آنکه ... نحو ...
مخصوص دیوان ... دیوان ... سیف ...
... مرقد ... روضه مقدسه نجف اشرف ... آیه ...
نوشته ... باسط ذراعیه بالوصید ... در ...
فارس ... عضد الدوله ... غرائب ...
الجمله ... امیرالمؤمنین ... علیه السلام

این الملوك التي كانت مسلطة حتى سقاها بكأس الموت ساقيها
كم من مدائن في الآفاق قد بنيت امست خرابا ودار الموت اهليها

حرره علی بن سلطان خلیل بن سلطان حسن سنه تسع وستین وثمانمائه بتاریخ شوال سنه ست
وعشر وثمانمائه رایات نصرت آیات سلطان حضرت خلافت پناه بلوث ه الحاق اعدل خواقین ایران
وتوران محیی الحق والسلطنه والدنیا والدین ابو الفتح ابراهیم سلطان خلد الله ملکه وسلطنته اینجا رسید
و سلطان شیخ بو سعید رب خیام دولت ومراکز اعلام سلطنت کلاه کمترین بندگان علی الاطلاق محمد الکریم
ایناق عفی الله عنه که از بندگان درگاه است بکتابت این حروف بشرط استعداد بیت

عرض نقشیست کز ما باز ماند   که هستی را نمی بینم بقائی
مگر صاحبدلی روزی برحمت   کند در حق درویشان دعائی

عربیه

این الاکاسرة الجبابرة الاولی   کنزوا الکنوز فما بقین وما بقوا

نظره الامیر ابو الشجاع عضد الدوله وضیاء الملة ایده الله فی صفر سنه اربع واربعین وثلثمائه وقرء
لرفعة العدة والاثار وفی الکتابة قرائه علی بن السری الکرخی دیار سعید المؤید الکازرونی
بسم الله نزل ابادر الله دوله وضیاء الملة وغیاث الامة ابو نصر بن عضد الدوله وتاج الملة حرسه الله
ایام سرو ادام سلطنته هذا الموضع حاضرا بجامع عسکر عظیم وصحبه امیر الامراء ابو منصور بن ابادر الله
وضیاء الملة وغیاث الامة اطال الله سنهما سنة اثنتان وتسعین وثلثمائة
بسم الله حضره الامیر الجلیل عضد الدوله بن رکن الدوله ابو علی حسن سنه اربع واربعین وثلثمائه
فی منصرفه مظفرا من فتح اصفهان بسم الله حضره الامیر الجلیل عضد الدوله فناخسرو بعده من الجیش
سنه اربع واربعین وثلثمائه فی منصرفه مظفرا من فتح اصفهان واسره لقوم الکثیر وکسره جیش
نظره الامیر ابو الشجاع عضد الدوله ایده الله فی صفر اربع واربعین وثلثمائه وقرا لرفعه هذه الاثار
من الکتابة قراه علی بن السری الکرخی دیار سعید المؤید الکازرونی بسم الله ورد الاثار دستها سنة
ابادر الله دوله وضیاء الملة وغیاث الامة ابو نصر بن عضد الدوله وتاج الملة حرسه الله ایامه وادام
سلطانه هذا الموضع حاضرا مع عسکر عظیم وصحبه امیر الامراء ابو منصور بن ابادر الله دوله وضیاء
الملة وغیاث الامة اطال الله سنهما فی سنة اثنتین وتسعین وثلثمائة

ایران دا ایران خلاف اگر   بگویم ولیک از ایشان خبر
ایران نبینند کس تر زداد   دل بسته ایران ز روی گشاد
چو نیکان و پاکان و دهقان دین   ببستند کستی زراه یقین

چنانکه از این بیتی در ذیل ترجمه احوال اصطخر در ضمن مطلب اشاره شد

کجا آن فریدون وضحاک وجم   شهان عرب خسروان عجم

واین کلمات باندک خلفی از درمی نوشته بعضی پیدا هر به تخت جمشید آمده واز روی کمال
دانش و بینش جزء بجزء آن سطور را بعینها دیده ودر آن مرز قلم نموده در ترجمه لغه لفارسی بیت

حرف القاف من کتاب مشکوة الادب فی ترجمه کتاب وفیات الاعیان لابن خلکان

٥٠١ ابو محمد قاسم بن محمد بن ابی بکر احد الفقهاء السبعه بالمدینه ١

القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق کنیتش ابو محمد است ونسبش معروف است ودر وقت آن باری غیر بود
از جمله سادات تابعین ویکی از فقهای هفتگانه مدینه است واین نسبش نیز از ابیات مذکور افتاد
از مردم روزگار خویش فاضلتر بود واز جماعتی از صحابه روایت میکرد وجماعتی از بزرگان تابعین از وی
روایت میکنند یحیی بن سعید گفته است که هیچکس را در مدینه نیافتیم که برقاسم بن محمد فضیلت نهیم ومالک گفته است
که قاسم از فقهای این امت بود ومحمد بن اسحق گفته است که مردی نزد قاسم بن محمد آمد واو را گفت
تو دانا تری یا سالم قاسم در جواب گفت ذاک مبارک سالم ابن اسحق میگوید که قاسم کراهت داشت که بگوید
سالم از من افضل است پس دروغ از وی شنیده شود ونیز کراهت داشت که بگوید من از او اعلم هستم ونفس خویش را
تزکیه نموده باشد قاسم از سالم عالمتر بود وقاسم بن محمد در هنگام سجود میگفت اللهم اغفر لابی ذنبه فی عثمان
ومعنی این دعا این است که پدرم محمد را در حق عثمان عفو فرما واز این پیش در ترجمه حضرت امام زین العابدین علی بن
الحسین علیهما السلام مذکور شده که آنحضرت با قاسم پسرخاله بوده زیرا که مادر قاسم بن محمد دختر یزدجرد پادشاه
پارس یا فارس بوده وهم چنین حضرت زین العابدین علیه السلام وسالم بن عبد الله بن عمر واین قصه در ترجمه
آنحضرت استقصا شده است وفات قاسم در سال یکصد ویکم یا دوم ویقولی ششم ودر روایتی یکصد وهشتم
در قدید رخ داده وصیت کرده بود مرا در همان جامه که در آن نماز میکردم از قمیص وشلوار وعبا وردا
تکفین دهید پسرش در جواب گفت ای پدر آیا دو جامه نو کفن نکنیم بجز این جامه کفن گفت ای پسر ابوبکر را در سه جامه
کفن کردند وزنده با جامه نو سزاوارتر از مرده است وعمر او هفتاد سال یا هفتاد ودو سال بود
وقدید بضم قاف وفتح دال مهمله وسکون یا وحطی وبعد از آن دال مهمله است نام منزلی است میان مکه ومدینه است
مترجم گوید صاحب مجالس المؤمنین قاضی نور الله نوشته است که قاسم مذکور از جمله اصحاب حضرت
سید الساجدین امام زین العابدین علیه الصلوة والسلام بوده است

٥٠٢ ابو عبید القاسم بن سلام ب

القاسم بن سلام بتشدید اللام
مکنی بابو عبید است پدرش بنده رومی از مردی از اهل هراة بود وابو عبید بحدیث وادب وفقه اشتغال
داشت ومردی بادیانت ونیک سیرت وجمیل مذهب ونیکو بود ودر فضلت رغبت داشت وقاضی
احمد بن کامل گفته است که ابو عبید در دین نیرومند ودانش خویش کامل ورتبتی بلند بود ودر انواع علوم اسلام

ذو فنون بود از علم قراآت و فقه و عربیت و اخبار و مردی حسن الروایه و صحیح النقل بود هیچکس از وی [illegible]
نداشتیم در امور دینیه او طعن و قدح نماید ابراهیم الحربی گفته است که ابو عبید کوهی بود که روح
در آن دمیده باشند هر چیزی را نیکو [illegible] و از طرسوس [illegible] قضاوت [illegible] و از ابو زید
انصاری و اصمعی و ابو عبیده و ابن اعرابی و کسائی و فراء و جماعتی بسیار غیر از ایشان روایت [illegible]
و مردمان از کتابهای مصنفه او که از بیست جلد زیاده بود در قرآن کریم و حدیث و غریب حدیث و فقه
روایت میکنند و نیز از مصنفات او غریب المصنف والامثال و معانی الشعر و جز آن از کتابهای نفیسه
و گفته‌اند که وی اول کسی است که در غریب الحدیث تصنیف کرده و بر عبدالله بن طاهر عرض داد و عبدالله
او را تحسین نموده گفت آن عقلی که صاحب خود را به تصنیف چنین کتابی برانگیزاند سزاوار
آن است که محتاج از برای طلب معاش و زحمت کسب روزی نباشد و از برای او در هر ماه ده هزار درهم
مقرر داشت و محمد بن وهب مسعودی گفته است که از ابو عبید شنیدم که میگفت چهل سال در تصنیف این
کتاب روزگار بردم و بسی بود که از افواه و السنه مردمان اخذ فوائد کردم و در این کتاب مندرج میساختم و از
خرمی و خرسندی کسب این فائده و فوائد در چشمم خواب نمی‌آمد و بیدار می‌نشستم و [illegible] مرا آید
و چهار ماه یا پنج ماه میماند و میگویند زیاده دراز در این [illegible] و هلال بن العلاء الرقی گفته است که خدای
تعالی بر این امت به چهار نفر منت نهاده هر یک در زمان خویش وحید دهر بوده یکی شافعی که در احادیث
رسول الله صلی الله علیه و آله تفقه کرده است و دیگر احمد بن حنبل که در محنت ثابت بماند و اگر
این نبود مردمان کافر میشدند و دیگر یحیی بن معین بر مردمان منت نهاده از احادیث حضرت رسول
صلی الله علیه و آله کذب و دروغ را دور نموده است و دیگر ابو عبید قاسم بن سلام که غرایب حدیث را
تفسیر نموده و اگر این نبود مردمان به غلط و خبط در می‌افتادند و ابو بکر بن انباری گفته است که ابو عبید
شب را سه بهره میکرد یک بخش را نماز میگزارد و یک بخش را میخوابید و یک بخش را مشغول مطالعه
و تصنیف کتب میبود و اسحاق بن راهویه گفته است که ابو عبید علمش از ما عریضتر و وسیعتر و ادبش
بیشتر و جامعیتش جمعتر و فراهمتر بود ما بسوی علم و دانش ابو عبید نیازمند هستیم لکن او
به علم و دانش ما احتیاجی نیست و ثعلب گفته است که اگر ابو عبید در میان بنی اسرائیل بود
از عجوبه‌ها بشمار میرفت و با حنا خضاب میکرد و موی سر و ریشش سرخ بود و هم مردی با وقار
و هیبت بود و در بغداد در آمد و مردمان کتب او را از وی استماع نمودند آنگاه به سفر حج رهسپار
شد و در مکه ببود و [illegible] وفاتش بود در مدینه دانسته‌اند و بعد از فراغت یافتن از حج در سال

دویست و بیست و سیم

دویست و بیست و سیم یا دویست و بیست و چهارم [illegible] و دویست و بیست و دوم گفته است و غیر از او [illegible] نیز
تعیین کرده است و خطیب در تاریخ خود گفته است مرا رسیده که ابو عبید شصت و هفت سال [illegible] جوزی
گفته است که میلاد او در سال یکصد و پنجاه و چهار بوده و ابو بکر زبیدی در کتاب التقریظ گفته است که تولد او در سال [illegible]
[illegible] و گفته است که چون ابو عبید حج بگذاشت و عزیمت بر انصراف نهاد و از برای سفر عراق چهارپا کرایه کرد و آن شب
که عزیمت بر خروج نهاده بود در همان شب حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله را در خواب بدید و آنحضرت جلوس کرده و جماعتی بر بالای سر
مبارکش پاسبانی [illegible] و مردم [illegible] ابو عبید میگوید چون خواستم به آنحضرت تقرب جویم مرا باز داشتند آنگاه
گفتم از چه روی در میان من و آنحضرت حائل میشوید و مرا راه نمیدهند گفتند لا والله تو در خدمت آنحضرت [illegible]
[illegible] آنکه به بغداد [illegible] سفر عراق را [illegible] گفتم بسوی عراق خواهم شد پس در این [illegible] گرفته بودی از آن [illegible]
به آنحضرت راه [illegible] پس در خدمت [illegible] درآمدم و [illegible]
گفتم و در مکه سکونت جستم و هم چنان در آنجا زیست تا زمان مرگش فرا رسید و در خانه جعفر [illegible] گفته‌اند که
ابو عبید این خواب بدید و در مدینه طیبه [illegible] و در آنجا [illegible] مردمان از آنجا [illegible] روز و [illegible] او در
هراة [illegible] و طرسوس [illegible] داد و [illegible]
شام [illegible] و مصطلحه [illegible] در سال [illegible] روایت این خبر را در
تاریخ خویش یاد کرده است و از جمله تصنیفات ابو عبید نیز کتاب المقصور و الممدود در علم قراآت و المذکر والمؤنث
و کتاب النسب و کتاب الاحداث و ادب القاضی و عدد آی القرآن و الایمان و النذور و الحیض و کتاب الاموال
و غیر ذلک است مترجم گوید که صاحب طبقات النحاة میگوید که ابو عبید از مردم [illegible] بود و ابو عبید در جمیع علوم
و فنون امام عصر خویش بود و مردمان زیاده از بیست جلد از مصنفات او روایت میکنند و ابو الطیب گفته است
که ابو عبید مصنف این تألیفات است لکن قلیل الروایه است در لغت چندان [illegible] و در کتاب الغریب
المصنف گفته اعتماد نموده است در آن کتاب بر کتاب مردی از بنی هاشم که از برای خویش جمع کرده و کتب [illegible]
[illegible] و آنچه در آن جمله بود بیشتر از علم ابو زید و روایات کوفیین چیزی را از آن اضافه کرده است
و کتاب او در غریب الحدیث و غریب القرآن از غریب ابو عبیده منتزع است و [illegible]
بود و در [illegible] و در علم او [illegible] بود و در علم اعراب ناقص بود و [illegible] و گفته فلان گفته است
که ابو عبید در دویست حرف از غریب المصنف خطا کرده است ابو عبید حلم کرد و در حق آن مرد سخن
نراند و گفت در فلان التصنیف هزار حرف است و اگر در خطا کرده باشم در این قدر قلیلی [illegible]
بود و تواند بود این صاحب هم در دویست حرف او خطا گفته است اگر بر [illegible] و با با مناظره [illegible]

۵۰۳ ابو محمد القاسم بن علی الحریری صاحب المقامات ج

نه در این روایت حرف لکهان او خطا مانع از این روایت کنیم که بیت انکه قوانند که او تصحیف تیر و عجز آغاز نخ
ستوا و سوابح دوم از این کتب در ترجمه ابی العباس احمد بن ابی احمد معروف به ابن القاص الطبری طبرستانی نوشته
تر یا فعن وفات ابی عبید بود در سال روایت و دولت و الامام حسیبار کرده است و ابو اسحق نیز را اهویه کرد و ابو عبید ازین
فقیه و عالم تر است والله اعلم ابو محمد القاسم بن علی بن محمد بن عثمان الحریری البصری الحرامی ابو محمد صاحب
مقامات معروف بمقامات حریری است و او یکی از نبوایان روزگار خویش است و او را در علم مقامات بهره وافی
بود و آن مقامات بر لسان از کلمات عرب از لغات و امثال و رموز و اسرار کلمات عرب مشتمل است و هر کس
چنانکه شاید بر آن کتاب اطلاع یافت و معرفت او یقین بر فضیلت و کثرت اطلاع و غزارت ماده این مرد
استدلال می نماید و سبب وضع او این مقامات را آن است که پسرش ابو القاسم عبد الله حکایت کرده است و گفت
پدرم در مسجد خویش در بنی حرام نشسته بود پس شیخی که جامه در غبار سفر بود و حال شکسته در آمد و گفتار زبانی
فصیح و عبارتی نیکو داشت و آن جماعت او را سؤال کردند و گفتند از کجایی گفت از سروج گفتند کنیت چیست
گفت ابو زید پس پدرم مقامه حرامیه را انشا کرد و آن مقامه چهل و هشتم است و به ابی زید مذکور
منسوب است و اشتهار یافت و این خبر به وزیر شرف الدین ابی نصر انوشروان بن خالد بن محمد کاشانی
وزیر مسترشد بالله رسید و چون بر آن وقوف یافت در چشم او شگفت و بزرگ آمد و پدرم را اشارت فرمود
در مقامات دیگر نیز منضم آن کند پس بر آن بیفزود و پنجاه مقامه کرد و بسوی وزیر مذکور اشاره کرده است
حریری در خطبه مقامات بقول خویش در دیباچه فاشار من اشارته حکم وطاعته غنم الی ان انشی الوزیرا
مقامات تتلو البدیع وان لم یدرك الظالع شأو الضلیع یعنی پس اشارت کرد آنکس که اشارت او
مامور حکم و فرمان است و اطاعت غنیمت است بمن که انشا کنم مقامات در سلک تلاوت [illegible] یلحق الظالع
و اگر چه [illegible] مانند این است [illegible] الجواد [illegible] بدیع الزمان
دیگر نه در خطبه تاریخ [illegible] پس در بعضی رسائل المستطرفه [illegible] نسخه مقامات دیدم و جمیع آن
بخط مصنفش حریری مذکور بود و بر پشت آن کتاب نیز نوشته بود که این مقامات را از برای وزیر جمال
الدین عمید الدوله ابو علی الحسن ابی العز علی بن صدقه وزیر مسترشد نیز تصنیف کرده است و هیچ شک و شبهت
نیست که این روایت از روایت اول صحیح تر است زیرا که این روایت بخط مصنف مقامات است
و وزیر مذکور در ماه رجب المرجب سال پانصد و بیست و دو وفات کرد و این است منشا او در نسبت
این مقامات بسوی ابو زید سروجی و قاضی الاکرم جمال الدین ابو الحسن علی بن یوسف الشیبانی قفطی وزیر حلب
در کتاب خویش که مسمی بانباه الرواة فی انباه النحاة است گفته است که ابو زید مذکور نامش مطهر بن سلام است

و از اهل بصره

و از اهل بصره و دانای نیکو بود با حریری مذکور مصاحبت کرد در بصره و در صحبت حریری تخرج کرد و از وی
روایت نمود و قاضی ابو الفتح محمد بن احمد بن المندائی الواسطی ملحة الاعراب حریری را از ابو زید روایت کرده و مذکور
داشته که این کتاب را از وی شنیده از حریری مذکور جمعیت و گفته است در واسط در قدوم او در سال پانصد
و سی و هشتم و نیز از وی آن کتاب را استماع نمودم و از آن جا بسوی بغداد رفت و در بغداد در تاریخ آن سنه
و در آن شهر مرد و سمعانی در کتاب الذیل و عماد [illegible] در خریده به همین [illegible] و گفته است که قصیده
فخر الدین بود و در تاریخ متوطن [illegible] سال پانصد [illegible]
را در مقامات [illegible] بنام این [illegible] قصد [illegible] و در بعضی [illegible] مقامات این
فقره [illegible] از قول حضرت رسول صلی الله علیه و آله ماخوذ است [illegible] کلکم حارث
وکلکم همام [illegible] حارث کاسب و همام کثیر الاهتمام [illegible] پس حارث بمعنی کاسب و همام
کثیر الاهتمام است و هیچ کس نیست مگر آنکه حارث و همام است زیرا که هر کسی کاسب است و بامور
خویش مهتم است و حریری بسیار نیکو [illegible] این مقامات [illegible] بعضی بطول انجامیده
و [illegible] مختصر شرح [illegible] و در بعضی مجالس دیدم که حریری مقامات [illegible]
نخست بود و از بصره بسوی بغداد آمده [illegible] مصنف آن است [illegible] از فضلا و ادبا
بغداد او را تکذیب کرده و گفتند مصنف این مقامات او نباشد بلکه این مقامات از مردی از اهل
مغرب است و از اهل بلاغت بود و در بصره مرده است و اوراق او بدست حریری افتاده
و ادعای تصنیف آن نموده است پس وزیر او را بدیوان حاضر کرد و از صنعت او پرسش
کرد [illegible] حریری گفت من مردی منشی هستم [illegible] وزیر [illegible] رساله [illegible] پس حریری در
گوشه از دیوان منفرد بنشست و دوات و کاغذ برگرفت و زمانی طولانی در اندیشه [illegible]
از برای انشا این امر هیچ چیز [illegible] و از شرم [illegible] خجلت [illegible] رفت و از جمله
آنکسان که حریری را در انشاء مقامات منکر شده بود ابو القاسم علی بن افلح شاعر بود و این
دو بیت مذکور [illegible] حریری [illegible] رساله [illegible] وزیر [illegible]
انشا [illegible] این شعر بود و بعضی گفته اند که این دو شعر از ابو محمد بن احمد معروف به ابن جکینا
حریمی بغدادی شاعر مشهور است

شیخ لنا من ربیعة الفرس ... ینتف عثنونه من الهوس
انطقه الله بالمشان کما ... رماه وسط الدیوان بالخرس

و حریری خود را از ربیعة الفرس میدانست و در ایام فخر الدین خود را نسب که در شان البصره
سکونت داشت و حرمی نهر خویش بازی ده مقامه کبیر بوده و غیر آن در طرز کتب و کمر گمان خود در دیوان بوده آن
هیچ او را ... است و حریری را تالیف نیکوست از جمله درة الغواص فی اوهام الخواص و دیگر
ملحة الاعراب منظومه در نحو و نیز شرح آن کتاب از وست و نیز او را دیوان رسائل و اشعار بسیار است جز آنچه او که
در مقامات مذکور است و این شعر از جمله ابیات اوست و منسوب بدو است

قال العواذل ما هذا الغرام به — اما ترى الشعر في خديه قد نبتا
فقلت والله لو ان المفند لي — تأمل الرشد في عينيه ما ثبتا
ومن اقام بارض وهي مجدبة — فكيف يرحل عنها والربيع اتى

و عماد اصفهانی در کتاب خریده این منظومات را از حریری نقل کرده است

كم ظباء بحاجر — فتنت بالمحاجر
ونفوس نفائس — خدرت بالمخادر
ونشر لخاطر — هاج وجد الخاطر
وعذار لاجله — عاذلي عاد عاذري
وشجون تضاعفت — عند كف الضفائر

و هم حریری را شعر بسیار است بتجنیس که در آنها تکلف رفته و حکایت کنند که حریری مردی خرد اندام
و قبیح المنظر بود پس شخصی غریب تو ... آمده او را زیارت نماید و چیزی از وی فرا گیرد و چون او را
دیدارش ... کرد او را حریری ... کراهت دانست و چون آن مرد ... گفتار ...

ما انت اول سار غره القمر — ورائد اعجبته خضرة الدمن
فاختر لنفسك غيري انني رجل — مثل المعيدي فاسمع بي ولا ترني

کنایت از آنکه ... آوازه ... است و گفتار ... از دیدار ... است ... آن مرد
ادراک حضور ... آن مرد ... ولادت حریری در سال چهارصد و چهل و شش
وفاتش در سال پانصد و شانزده ... در بصره در کوچه بنی حرام اتفاق افتاده و فرزندان
از وی ماندند و ابو منصور بن الجوالیقی گفته است که اجازه ... روایت و قرائت مقامات ... نجم الدین عبدالله
و قاضی القضاة بصره ضیاء الاسلام عبیدالله از پدر خویش ... نقل مقامات کرده بود و نسبت حریری به حرامی بسوی
این سکه و کوچه بنی حرام است و حرام بفتح حاء مهمله و راء مهمله و بعد از الف میم است و بنو حرام قبیله ای ...

از عرب بوده

از عرب بوده و در این سکه سکنی داشته و از ... این ... را بدیشان منسوب داشته سکه بنی حرام گفتند و حریری
این نسبت بسوی حریر یا فروختن آن است ... مشان بفتح میم و سکون شین معجمه و بعد از الف نون
نام ... است بالای بصره ... درخت خرمای بسیار دارد و آب و هوائی ناخوش دارد و اصل حریری
از آنجاست و بعضی گفته اند که حریری ... در این نخلستان ... درخت خرما ... و ...
... وزیر انوشروان مذکور ... فضیلت و جلالت مرتبت ... و ... تحریر
لطیف ... در زمان الفتور و فتور زمان الصدور نام ... و عماد اصفهانی در کتاب
نصرة الفترة و عصرة الفطرة ... در دولت سلاطین سلجوقیه بود ...
و وزیر مذکور در سال پانصد و سی و دو وفات کرد ... ابن المنداء ... ابو الفتح محمد بن ابی الحسن
احمد بن بختیار بن علی بن محمد بن ابراهیم بن جعفر ... معروف به ابن مندائی است و ... از اعیان فضلاء
مانند حافظ ابو بکر حازمی و غیره از وی فرا گرفته اند و ولادت او در ... ربیع الآخر سال پانصد و ... در
واسط ... و در ... شعبان در سال ششصد و پنجم ... وفات کرد و مندائی بفتح میم و سکون نون
و فتح دال مهمله و مد همزه است و معیدی بضم میم و فتح عین مهمله و سکون یاء و ... دال
دال مهمله مکسوره و یاء مشدده است و در شعر آمده است تسمع بالمعیدی لا ان تراه و خبر آمده است
تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه و مفضل ضبی گفته است که اول کسی که این کلام گفت منذر بن
ماء السماء بوده در حق شقة بن ضمرة تمیمی دارمی که چه آوازه او ... شنیده بود ...
خواه ... در چشم ... و نکوهیده ... این سخن را ... در میان عرب مشهور شد
پس شقه ... گفت ابیت اللعن ... مردان ... نظر ...
انما المرء باصغریه قلبه ولسانه ... مرد ... زبان و جنان ...
و گفتش ... جمله این ... از آن ... به
طرف ... منظر ... معدی منسوب بسوی معد بن عدنان است
و ... مصغر ... و دال را حذف ... منسوب ... منذر بن امرء القیس بن
نعمان بن نعمان ... الاعلی ... حیره ... ماء السماء ... لقب ... مادر منذر است
دختر عوف بن ... شبیب بن ... نمر بن قاسط ...
... ماء السماء ... منذر بن ...
ملکه امرء القیس ... حجر شاعر ... و او را ...

تا همه در اتفاق متفق شدند و این معنی بسبب آنکه در خاطر بخشی زاید و منسوب گشت از حیره بود و تقاوا بدل کافی و درست
و چرا بعد از اجازت خسرو ایران از بنی انکار در جهان رسید و امرو القیس را تو به دو جهت بر گذشت و هم
مزدک رواج یافت چنانکه سند رسول نیز بآن تربیت نکو انه داو مرا زده بدعت ابانه او را معزول کرد و جمع
قباد از میان برداشت بنیاد دعوت مزدک بر آن استوار گشت و انوشیروان بر تخت برنشست و جهان را از مزدک پرداخت
ببرد و جهت سند رسول دیگر بار به فلان کنار حیره برگشت و در آن دولت بماند نگارش آنچه در این مقام
سزاوار است و قصه او با ثقفه بنی حمزه چنانکه در کتاب مستطاب ناسخ التواریخ در جلد [illegible] از کتاب اول نگارش
یافته ایم است هدر روزگار سند حنفی امرء کلیب بن [illegible] بن [illegible] از کنزکان زراره هم
عدس بود از قبیله رقدیت دختر [illegible] نام داشت [illegible] آمد در میان قبیله زراره بود و [illegible]
و روزگار سر برد با این او داشت از دو پسر زاد عمرو و ذویب و بر غوث و جز [illegible] بر جهان برفت
فرزندانش بر ایشان در قبیله زراره روز [illegible] لقیط [illegible] زراره گفت [illegible] این کودکان را به نزد حمزه
برادر کلیب [illegible] و بسیار فرزندان برادرش [illegible] فرزندان [illegible] برد با بود همت
بسیار بود حمزه گفت این کودکان از آنکه گفت برادرزادگان تو اند [illegible] را بگرفت و رشته [illegible]
بازگشته دستان بگذاشت زراره بخشم فرزندش لقیط [illegible] در میان [illegible] فرزندان [illegible]
طلب کرد و جز [illegible] حمزه [illegible] آن [illegible] باز کرد [illegible] برد و بار بود
نخواست آن [illegible] از مردم خود [illegible] و از پس یک [illegible] طلب در
میان بنی [illegible] شده [illegible] و [illegible] کار [illegible] بازگشت و برد [illegible]
در میان بنی [illegible] حمزه [illegible] قوم [illegible] گفت زراره [illegible] راه [illegible] و برد [illegible] بسپرد و برد هم داد
در حق قوم او [illegible] پس سه نفر از فرزندان خود را [illegible] دیگر [illegible] حمزه [illegible] گفت
مرا [illegible] فرزندان خود [illegible] و [illegible] فرزندان برادر [illegible] گرامی و محترم [illegible]
لقیط بن زراره [illegible] ایشان [illegible] فرزندان [illegible] کودکان [illegible] لقیط [illegible]
[illegible] حمزه [illegible] فرزندان او [illegible] حمزه [illegible]
[illegible] کودکان [illegible] فرزندان [illegible]
گفت از [illegible] لقیط [illegible] و [illegible]
و [illegible] لقیط [illegible] گفت [illegible]
کوه دوباره [illegible] لقیط گفت [illegible] نخواهم دید

جز فرزندان

جز فرزندان حمزه را نشد و گفت اگر حمزه [illegible] از تو خواهش شد [illegible] بر [illegible] عمان [illegible] لقیط
گفت [illegible] چنین [illegible] گفت [illegible] فرزندان حمزه را [illegible] لقیط [illegible] ایشان [illegible] و [illegible]
قوم و عشیرت [illegible] و [illegible] داد و از آن کار [illegible] لقیط [illegible] حمزه [illegible]
[illegible] دیار [illegible] بر [illegible] حمزه [illegible] و گفت [illegible] بالمعیدی خیر
من ان تراه زیرا که ثقفه از قبیله [illegible] بود [illegible] خبر او از [illegible] و ثقفه جواب
نخوا [illegible] در جواب گفت انما المرء باصغریه قلبه و لسانه [illegible] و این [illegible] در میان عرب
نیز [illegible] از [illegible] خویش [illegible] داد [illegible] بزرگ است [illegible] آن است [illegible] بنام [illegible]
داد و [illegible] حمزه [illegible] بزرگ [illegible] و ربیعة الفرس و مضر الحمراء [illegible] است از جمله
فرزندان نزار بن معد بن عدنان است [illegible] از جمله اجداد امجاد حضرت محمد آخر الزمان صلی الله علیه و آله است
و نزار رئیس قبیله [illegible] معد بود [illegible] است و جز [illegible] در [illegible] آن نور [illegible] که در جبین
او [illegible] حضرت [illegible] صلوات الله و سلامه الملک [illegible] علیه و علی آله المعصومین الطاهرین الی یوم الدین
از نسل او است [illegible] معد [illegible] و ربیعه [illegible] خویش [illegible] گفت
[illegible] است آن [illegible] نزار [illegible]
پس از [illegible] عرب [illegible] ربیعه و انمار و مضر و ایاد [illegible] صلی الله
علیه و آله از نسل مضر است [illegible] در حق مضر و ربیعه [illegible] لا تسبوا مضر و ربیعة فانهما کانا مسلمین
[illegible] فرزندان خویش [illegible] الرقال [illegible]
فرزندان [illegible] اموال خویش [illegible] در میان ایشان [illegible] که از ادیم سرخ
[illegible] و [illegible] بود مضر [illegible] مضر الحمراء [illegible] سیاه و [illegible]
سیاه و [illegible] ربیعه [illegible] ربیعة الفرس خواندند [illegible]
[illegible] و [illegible] ایاد الشمطاء نامیدند [illegible] از ادیم سیاه [illegible]
ادات و [illegible] انمار [illegible] انمار الفضه خواندند [illegible] فرزندان خویش [illegible]
[illegible]
[illegible] معد بن عدنان [illegible]
[illegible] آمده [illegible]
[illegible] ربیعه [illegible]

بیابان نزار با اولاد خویش دست تکدی دراز کرده مرد و زنیک در میانه جنگل افتند بر توسعه خبر جز معرفی شده تصور ابوالقاسم ۱۸۴
شتر جنس ببرد و فرزندان را اتخاذ در میانه آنان نجار از کجا که بنور بحران رهسپار شده در طلب راه شتر سواری دیدند گفتند از کجا
گفت شتری دیده که ام از نشانی آن مشوم مظفر گفت چشم راستش کور بود گفت آری ربیعه گفت دست راستش لنگ بود گفت بلی ایاد
گفت دم بریده بود گفت آری انمار گفت رمنده بود گفت بلی دیگر بار مظفر فرمود یک دندان پیشش از دو طرف دو کج افتاده است
و ربیعه گفت بر بار پشتش زنی سوار است و ایاد گفت آن زن آبستن است و انمار گفت بلکه بار او نیشکر شکسته است گفت آری
پس در کجا گفتند هم از این راه و شتاب در جستجوی رفت پس چون کور که بار آن جسته شتر را نیافته باز آمد بایشان گفت
از شتر گمشده من بیکس بجز شما آگاه نیست مگر خود دزدیده اید و از شتر نشان داده ام گفت هرگز بدیده ندیدیم و جز به نشانه
نیز او جلا داده نداشت ایشان راه در بر دنبال بحران رسیده و فرزندان نزار در منزل افعی فرود شدند افعی ایشان را دریافته
از رنج راه و فرسایش در نوشتن کوه و دشت بپرسش فرمود و بانجام شتر سوار در رسیده دادخواهی نمود و سرگذشت شتر گمشده
وآنچه اینان فرزندان نزار بوی گفته است مظفر و برادران که نکرده بودند هرگز شتر او ندیده ایم افعی گفت اینها
از کجا است مظفر گفت کوری چشم راستش از آن دانستم که گیاه از سوی چپ خورده و کالا بسیار است نگریده بود و جز این لنگی
مردان دیدیم که ... که بعضی را با روغن و انگبین تشنه است دانستم بر آن روغن و انگبین مگس نشسته
ربیعه گفت از کشیدن دست آن شتر بر زمین دانستم لنگ بود و جز از جانب دیگر نشان کف پای او فاکش را بود دیدم
و مرا بیابان ... دانستم زن سوار آن بوده است ایاد گفت جز به گمان آن مکان فرا هم بود دانستم دم بریده
چه اگر دم داشتی گرد و خاک را پس انداختی و از آن دانستم که آن زن آبستن است در آنجا که بدو نشسته دو کف دست
کفها دست بر زمین نهاده بود دانستم گران بار است انمار گفت از آنکه هر جا علف انبوه بود آهسته رفته و در علف
اندک چریده بود دانستم رمنده است و جز به هر که دهان ...
شکسته است افعی از شنیدن این سخنان بر شدت ذهن و زکاء ایشان شگفتی گرفت و شتر سوار را بوی بازگرداند
انجا عت ... در مکان خاص جای رفته خود بوی ذی شنوار از راز ایشان ... وجو در جای نوشته ... ساد
تا از اندیشه و سخنان ایشان دانا شود ناگاه جز آواز ادا دی ... مرا از ... در گوش ... ایاد گفت تاکی امیر گور
در گورستان روییده و جز ... مظفر گفت کوشت ... بزغاله از شیر سگ پرورده شده ربیعه
گفت اگر امیر نسب خود ... مظفر ... از این زادگان است انمار گفت ... کار
خواهد کرد ... و اموال ما را بنیکو تقسیم خواهد کرد ... امیر ... گوش داشت ... دولت برخاست
و دولت ... بحث ... در آمده او را ... حال بدو ... پس امیر بر ابدار
گفت امیر مرا از کجا است ... گور گورستان ... از بزغاله پرسش ... گفته

آن بزرگ امیر

آن بزرگ که امیر بزغاله را با پختن آن زاد تا دانست و امیر بزغاله با شیر سگ پرورش یافته ... را ... ان وقت
و گفت بزرگ ... امیر ... چگونه ... را سازد ... و گفت از خوشه ... برو ... خیزد ... از گوارش
آن عم ... فراینگی ... دانستم ... که آن از گورستان روییده مظفر گفت از خوشه آمد ... حج بالان
لقمه از دهان ... دیدیم ... که ... ببینم ... را بنگریم ... بیکبار ... بود آن
از شیر سگ پرورده شده ... و گفت از آن ... بنگاه شده ایم ... از آب
دهان ... ... از پس ... گفت ... از ... دکان ... بود ...
گوارش ... زادگان است ... از ... و کار ... شگفت ... و اموال ... ما
بزرگ خویش ... قسمت کرد و ایشان را کام ... وطن ... باز گشتند
حسب طبقات ... حریری ... در تاریخ ... که ... وضع ... حریری مقامات ... را ...
ابو زید سروجی ... بلیغ و فصیح بود ... در آمد ... سلام ... از ... پرسش ...
در آن وقت جمعی از فضلا ... آنکه بود ... او ... حریری
بیکبار در ... امیر ... از فضلا ... را هم ... از ... شه ... حکایت
در آن ... هر یک از فصاحت آن ... در کتاب ... حکایت ... آنکه ...
بگیر ابو زید ... در ... دیگر ... وضع دیگر ... عجیب ... آنکه ... از ... او در
سخن ... ... مقامه ... و سایر مقامات ... آن ... انشا ... اول صنعت ... بود ... وقت
حدیث ... حریری مقامه حرامیه ... ... سلطان در آمد ... جامع
... از ... حریری ... از مقام ... فضل ... ... حریری گفت
... مقامه ... حریری ... ... تعلق ...
... بیرون ... عظیم ... ... گفت ... باید ...
از آن ... از آن ... بصیرت ... از ... کرفته ... جوابات
... امیر ... ابو زید ... محترم ... حدیث گفته
تا از ابو زید سروجی سخن در میان آمد و مقامه حرامیه ... عرضه ... سروان ... او را ... گفت
و گفت ... او را ... مقامات ... امیر ... که ...
بصره ... و ... خویش ... جمع ... پس ابو زید ... شد و ... مقامه در آنجا ترتیب ...
سوی بغداد باز شد و بر ... عرضه نمود ... در میان ... تا ... از ... دان

چنانکه در ذیل ترجمه نگارش یافته و با این دعوی متهم گشته و حریری در این مقام از عهده برنیامد حجت شد در نوبه
قلم و قرطاس بر گرفته هیچ نتوانست نوشت و علمای بغداد متفق گشتند که حریری از بصره نشسته در اندک
زمانی ده مقامه بایام بصره به بغداد آورده این نکته بفضایل و مفاخر او افکار گردانیده در دعوی خود صادق
دعائم بعلم است در بعضی از کتب دیگران شود متهم آرام صحیح از ادبا گفته است مقامات او توئیک مؤلف آن
قراءت ترکیب [illegible] ابن شعر او رسیده و گفته است

یا اهل هذا المغنی وقیتم شرا   ولا لقیتم ما بقیتم ضرا
قد دفع اللیل الذی اکفهرا   الی ذراکم شعثا مغبرا

و من سعبا معترا قرارت گفتم پس [illegible] تفکر که اکفهرا که گفت بر که نکات دران تصحیف کی نحوی نیکو [illegible]
شعث منبر است و غیر از شعب معترات و شعب معتر موضع حجت [illegible] و اکرنه این بعجه [illegible] امروز در بعضی
نسخه لفظ [illegible] بگو نه نوشته بعجه دیگران قرارت گفتم بعد بگو نه که تو تصحیف نحوی میکنی دانیم [illegible] در جمع
مقامات حریری این شعر را انشا کرده است

اقسم بالله وآیاته   ومشعر الخیف ومیقاته
ان الحریری حری بان   یکتب بالتبر مقاماته

و از جمله ابیات منظومات حریری این بیت است و در باره مقامات گفته است

سم سه یحین اثارها   واشکر لمن اعطی ولو سمسمه
والمکر مهما اسطعت لا تاته   لتقتنی السؤدد والمکرمه

یاقوت حموی در معجم البلدان گوید حرام بفتح [illegible] حرام محله و خطه بزرگ است در بصره [illegible] بنو حرام گویند و
بر بطن تمیم نامیده شده اند و او حرام بن سعد بن مالک بن سعد بن زید مناة بن تمیم است و از ایشان است عمیر بن
المغیرة الحرامی که از شعبی و غیر او روایت دارد و ابو داود از او روایت کرده است و بنو حرام خطه بزرگ است در
بصره که منسوب بود بحرام بن سعد بن [illegible] بن قرارة بن [illegible] بن [illegible] است و جماعتی از شعرا [illegible]
[illegible] بدیشان پیوسته میشوند و نسبت [illegible] است ابو سعد گوید این خطه ابو محمد قاسم بن علی بن محمد بن عثمان
حریری حرامی صاحب مقامات بود و معروف این است که حریری از ایشان نه از اهل بصره است و بنو حرام
در بصره [illegible] است یاقوت میگوید [illegible] و در خطه بصره [illegible] منسوب بایشان است که مذکور شد [illegible]
غیر ایشان است گفتم ظن غالب آن است که منسوب بایشان [illegible] بعضی از کتب دیده ام که بنو حرام بن
سعد در بصره است و حرام نیز موضعی است در جزیره و من گمان دارم که نام کوهی است و شاید [illegible] اول

[illegible]

نیز گفته است [illegible] دیده و ذاکر است و در بعض اول بنام [illegible] المثل [illegible] و غیر از [illegible] که اکثر و جودت در هم
مثال [illegible] است و خلف [illegible] بر کسی حکم شده و او را [illegible] بعد [illegible] نیز تعلق [illegible]
و هیچ [illegible] مفتوح گفته اند که [illegible] بمکان [illegible] موضع [illegible] در جهت [illegible] و حریری صاحب مقامات از [illegible] است

۵۰۴
ابو احمد
القاسم بن المظفر
الشهرزوری
د

اول کسی است القاسم بن المظفر بن علی بن ابی القاسم الشهرزوری که کنیتش ابو احمد است و پدر
قاضی الخافقین ابی بکر محمد المرتضی ابو محمد عبد الله و ابو منصور المظفر است و چند خاندان [illegible] قضاة شام و موصل
و جزیره است و تمامت [illegible] بود [illegible] مدتها در [illegible] و [illegible] فا [illegible] ابو و او فرزندان و
فرزند زادگان او جمعی از جمله علما و نجبا و کبار بعضی در [illegible] علیه [illegible] دایره [illegible] در حضرت
ملوک [illegible] بایشان [illegible] تقدم و تقرب یافته و حکومت و قضاوت [illegible] و باز [illegible] رواج [illegible]
خصوصا فرزند زاده [illegible] قاضی کمال الدین محمد و محی الدین بن کمال الدین [illegible] الی [illegible] هر دو [illegible] مذکور
[illegible] از نسل او در موصل و [illegible] اعمال و قضاة [illegible] و ابو احمد [illegible] در بغداد در آمده حافظ
ابو سعد سمعانی او را در کتاب الذیل [illegible] و [illegible] در کتاب الانساب او [illegible] نام [illegible] در نسبت بسوی اربل
ذکر کرده است و از آنجا نیز از اربل است جماعتی از علما و از جمله ایشان است ابو احمد قاسم مذکور [illegible] است
[illegible] و شبانی [illegible] در نسبت [illegible] ذکر کرده [illegible] قاضی الخافقین مذکور [illegible]
و شاگرد [illegible] ابو البرکات [illegible] المستوفی در تاریخ اربل [illegible] از [illegible]
و از جمله آنها این شعر او است

همی [illegible] وازبانا   قد علت [illegible] فما تدانی
فانا متعب معنی الی ان   تتفانی الایام او تتفانی

و در کتاب الذیل سمعانی دیدم که این دو بیت [illegible] را ابو احمد مذکور ابو بکر محمد معروف بقاضی الخافقین [illegible]
و [illegible] از کدامیک [illegible] و قاسم مذکور در سال [illegible] در [illegible] و هم در موصل وفات کرده در [illegible]
در الان [illegible] معروف است [illegible] در مسجد [illegible] ابو الحسن بن [illegible] است [illegible]
ابو محمد عبد الله [illegible] قاضی کمال الدین است [illegible] در حرف [illegible] مذکور [illegible] معروف است
[illegible] قاضی الخافقین سمعانی در احوال او گفته است [illegible] ابو اسحق شیرازی [illegible] علوم
اشتغال ورزید [illegible] قضاوت [illegible] عراق و خراسان و جبال [illegible]
[illegible] و سمعانی از او [illegible] ولادت قاضی الخافقین در [illegible]
[illegible] بود و در ماه جمادی الآخرة سال [illegible] در بغداد وفات [illegible] مدفون شد

داود ازین رهگذر قاضی الخافقین گفته‌اند [illegible] از بلاد [illegible] تفرد [illegible] بود و [illegible] مظفر [illegible] ذکر ۱۸۶
القدیم یاد کرده و گفته است که در اربل متولد شده و در موصل نشو و نما گرفت و در بغداد داخل شده و در آنجا در خدمت شیخ ابو اسحق
شیرازی فقه آموخت و سپس در موصل [illegible] و در کبر سن در سنجار قضاوت کرد و در آنجا سکونت نمود و چنان که [illegible]
مذکور شده یونس گفته است که از مولدش پرسش کردم گفت در جمادی الآخره [illegible] سال [illegible]
پنجاه و [illegible] در اربل [illegible] و تاریخ وفات او را ذکر کرده است [illegible] شیخ [illegible]
و [illegible] از آن راه [illegible] این نسبت بسوی بلد [illegible] است [illegible] از جمله اعمال اربل [illegible] بوده و [illegible]
[illegible] آن سو [illegible] گفته است و این لفظ عجمی است و معنای آن در عربی بلد [illegible] است اسکندر ذوالقرنین در آن [illegible] از
مشرق زمین مراجعت [illegible] در آنجا وفات [illegible] حکایت گفته است بعضی از [illegible] آنجا که از [illegible] پرسش کردم [illegible]
در معروف بقبر اسکندر است و اهل آنجا [illegible] اسکندر [illegible] است و این ذکر کرده است خطیب در تاریخ بغداد و حکایت
گفته است [illegible] اسکندر [illegible] در آنجا [illegible] مکان وفات
کرد و تابوت او را بسوی اسکندریه حمل کردند زیرا که مادرش در آنجا [illegible]
مترجم گوید از این پس در ترجمهٔ ابو مسلم خراسانی عبد الرحمن بن مسلم فصلی در ذوالقرنین مذکور کرده
آن ذوالقرنین [illegible] اسکندر [illegible] و این اشتباه از آن است
[illegible] چند نفر از سلاطین ذوالقرنین لقب داشته‌اند [illegible] صعب ذوالقرنین الحمیری گویند و دیگر اسکندر رومی
و دیگر [illegible] از جمله سلاطین [illegible] است ذوالقرنین لقب بوده چنانکه در ترجمهٔ ابو [illegible]
[illegible] مذکور گردید و دیگر منذر بن نعمان بن امرئ القیس از جمله سلاطین حیره است [illegible] ذوالقرنین لقب
داشت و جز ایشان نیز بعضی از متقدمین و متاخرین را ذوالقرنین لقب [illegible] لکن اسکندر رومی به ذوالقرنین
اکبر اشتهار است و [illegible] اشتباه [illegible] این است [illegible] متقدم [illegible] بوده و ذوالقرنین در [illegible]
اسکندریه [illegible] بود و هزار سال [illegible] بود و از آن پس هزار سال [illegible] آنگاه اسکندر رومی [illegible]
و اسکندریه [illegible] وفات ذوالقرنین در دومة الجندل [illegible] در جهان [illegible]
[illegible] بود و دفن اسکندر رومی [illegible] اسکندریه بود و غیر از اسکندر رومی نیز در میان سلاطین اسکندر نام [illegible]
القاسم بن فیرة بن ابی القاسم خلف بن احمد الرعینی الشاطبی الضریر مکنی به ابو محمد صاحب قصیده ۵۰۵ ابو محمد القاسم بن فیرة امام القراء الشاطبی ۵
موسوم به حرز الامانی و وجه التهانی در فن قراآت است و این قصیده یکهزار و یکصد و [illegible] بیت است
و کمال براعت و صنعت [illegible] در قرائت قرآن مجید بسیار [illegible] در [illegible]
[illegible] است و اندک کسی است که مشغول بقرائت [illegible] حفظ و معرفت آن قصیده [illegible] مقدم [illegible]

قصیده [illegible] عجیب [illegible] لطیف [illegible] در این [illegible] سبقت گرفته
و از ابو محمد روایت کرده‌اند که [illegible] هیچ کس این قصیده [illegible] آن [illegible]
[illegible] این قصیده [illegible] قصیده دالیه مشتمل بر پانصد بیت [illegible] هر کس حفظ نماید
بر کتاب التمهید ابن عبد البر محیط شود و ابو محمد [illegible] حقیقت قرائت و [illegible] عالم بود و در [illegible]
پیغمبر صلی الله علیه و آله عالم [illegible] بود چنانکه صحیح بخاری و مسلم و موطأ را [illegible] از حفظ
سینه خود تصحیح میکرد [illegible] و در علم نحو و لغت [illegible] زمان خویش بود و در
در تعبیر رؤیا [illegible] خواب عارف بود و در [illegible] روایت
و قرآن کریم را بروایات متعدده بر ابو عبد الله محمد بن ابی العاص النفزی المقری و ابو الحسن [illegible] محمد بن هذیل
الاندلسی فرو خواند و حدیث را از ابو عبد الله محمد بن یوسف بن سعادة و ابو عبد الله محمد بن عبد الرحیم الخزرجی و ابو [illegible]
ابن هذیل و حافظ ابو الحسن بن النعمة و غیر ایشان استماع نمود و جمعی کثیر از فضلا [illegible] و از جمله
اصحاب [illegible] کلام و سخن [illegible]
و در [illegible] اوقات [illegible] علوم و لغت [illegible]
و [illegible] قرائت [illegible] جمال خشوع و سکون [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
خطیب [illegible] و آن لغز این است

اتعرف شیئا فی السماء نظیره   اذا سار صاح الناس حیث یسیر
فتلقاه مرکوبا وتلقاه راکبا   وکل امیر یعتلیه اسیر
یحض علی التقوی ویکره قربه   وتنفر منه النفس وهو نذیر
ولم یستزر عن رغبة فی زیارة   ولکن علی رغم المزور یزور

ولادت ابو محمد در آخر سال پانصد و سی و هشتم [illegible] بوده و در بلد خویش [illegible]
خطبه خواند و در سال پانصد و [illegible] و [illegible] از علم [illegible]
[illegible] قرآن [illegible]
[illegible] قرائت قرآن کریم [illegible]

[illegible]

وتدریس نحو و لغت مرتب ساخت وفات او در روز یکشنبه بعد از نماز عصر و او بیست و هشتم جمادی الآخره سال پانصد و نود
بوده در مصر [illegible] و در روز دوشنبه در تربت قاضی الفاضل [illegible] دفن کرده‌اند و [illegible] خطیب
ابو اسحق عراقی که از [illegible] مذکور [illegible] در جامع مصر خطیب بود بر او نماز گذاشت و فیره بکسر فاء و سکون یاء [illegible]
و تشدید راء مهمله و ضم آن و این لغت لطیف از اعاجم اندلس است معنی آن در عربی آهن [illegible]
و رعینی بضم راء مهمله و فتح عین بی نقطه و سکون یاء [illegible] و بعد از آن نون این نسبت بسوی ذی رعین است
و از اقیال و ملوک یمن است و شاطبی بفتح شین معجمه و بعد از الف طاء مهمله مکسوره
و بعد از آن باء موحده این نسبت بسوی شاطبه است و آن شهری بزرگ و دارای قلعه استوار در شرق اندلس است
و جماعتی از علما از آنجا برخاسته‌اند و مردم فرنگ در عشر اخیر رمضان سال ششصد و چهل و پنج بر آنجا
مستولی شدند و بعضی گفته‌اند اسم شیخ مذکور ابو القاسم است و کنیت او هم اسم اوست لکن در اجازات اشیاخ
وی ابو محمد القاسم یافتم چنانکه مذکور گردید ترجمه کرده ذو رعین بروزن زبیر [illegible] ملوک یمن [illegible]
حمیر است [illegible] در تواریخ [illegible] ذو رعین [illegible] ملوک نوشته‌اند [illegible] از بزرگان آل حمیر [illegible]
تبع الاوسط [illegible] تبع الاوسط [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
آن جهت [illegible] عمرو [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

الامن

الا من یشتری سهرا بنوم　　سعید من یبیت قریر عین
فان تک حمیر غدرت و خانت　　فمعذرة الاله لذی رعین

و از این شعر [illegible] عمرو [illegible] ترجیح [illegible]
[illegible] در این کار خیانت و تقصیر [illegible] عمرو این نوشته [illegible]
از خون ذو رعین درگذشت و او [illegible] خویش [illegible] فیره
[illegible] ابو القاسم [illegible] فیره [illegible] ابو القاسم
[illegible] طبقات النحاة گفته است [illegible] قاسم مذکور [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

قل للامیر نصیحة　　لا ترکنن الی فقیه
ان الفقیه اذا اتی　　ابوابکم لا خیر فیه

٥٠٦
ابو دلف
القاسم بن عیسی العجلی
احد القواد المأمون
و

القاسم بن عیسی بن ادریس بن معقل بن عمیر بن شیخ بن معاویة بن خزاعی بن عبد العزی بن
دلف بن جشم بن قیس بن سعد بن عجل بن لجیم بن صعب بن علی بن بکر بن وائل بن قاسط
ابن افصی بن دعمی بن جدیلة بن اسد بن ربیعة بن نزار بن معد بن عدنان العجلی
کنیتش ابو دلف و یکی از قواد و سرداران مأمون و از پس مأمون در خدمت معتصم [illegible] رسید
و از این پیش ذکر بعضی احوال او در ترجمه علی بن جبلة عکوک و بعضی مدایح عکوک درباره او نگارش یافت
و نیز در ترجمه ابی مسلم خراسانی مذکور [illegible] ابو مسلم [illegible] جد ابی دلف [illegible] و هم فرزندزاده
او امیر ابو نصر علی بن ماکولا صاحب کتاب الاکمال مذکور گردید و ابو دلف مذکور مردی کریم و جلاد و [illegible]
طبع [illegible] و صاحب وقایع مشهوره و صنایع ماثوره بود و ادبا و فضلا
از وی [illegible] و در فن غنا [illegible] مصنفات است و او را از جمله کتب کتاب
البزاة و الصید و کتاب السلاح و کتاب النزه و کتاب سیاسة الملوک و غیر اینهاست و ابو تمام طائی
در حق ابی دلف مدایح نیکو انشا کرده است و هم [illegible] بکر بن النطاح [illegible] درباره او این شعر گفته است

یا طالبا للکیمیاء و علمه　　مدح ابن عیسی الکیمیاء الاعظم

 ١٨٨

لو لم یکن فی الارض الا درهم   ومدحته لاتاك ذاك الدرهم

حکایت کرده‌اند که ابو دلف روزی ابن شعر ده هزار درهم بکر بن نطاح را عطا کرد و ابن نطاح اندکی از حصه ترتیب
فاخر کرده پس از آن روزی در آمد و از آن ده هزار درهم قریه در نهر الابله بخرید که بود پس این شعر در نزد او آورد

بك ابتعت فی نهر الابلة قریة   علیها قصیر بالرخام مشید
الی جنبها اخت لها یعرضونها   وعندك مال للهبات عتید

از این شعر غرض او آن بود که چون قریه در نهر الابله در نهایت استوار در کلام بود خریداری کردم و دو اموال
آن قریه دیگر است در معرض بیع در آمد و دلم نه در حضرت تو از برای بخشش کمال اموال آمده است
بهای آن قریه نیز عطا کن ابو دلف گفت بهای این [illegible] قریه پهلوی آن قریه چیست گفتند ده هزار درهم
پس گفت بدو دهید و عطا کنید و آگاه باشید که [illegible] نهر الابله ملکی عظیم است و قریب بسیار دارد
هر یک [illegible] آن [illegible] به بعضی [illegible] از [illegible] بر [illegible] کار [illegible]
[illegible] بهای [illegible] قناعت [illegible] ابن نطاح [illegible]
و ابو بکر محمد بن هاشم که از خالدیین است بر قول ابن نطاح مذکور در این [illegible] گفته است

ویتقن الشعراء ان رجاءهم   فی مأمن بك عن وقوع الیأس
ما منح علم الکیمیاء لغیرهم   فبمن عرفنا من جمیع الناس
تعطیهم الاموال فی ابیاتنا   حملوا الکلام الیك فی قرطاس

و چنان بود وقتی ابو دلف کردی را گرفته در قطع اعمال و قطاع ادب بود [illegible] نیزه چنان [illegible] بر سوار
بود و از آن سوار بر سوار دیگر رسید و در ردیف او در روا بود و [illegible] کار [illegible] را بگشت و ابو بکر
ابن نطاح مذکور بدین داستان اشارت کند و گوید

قالوا وینظم فارسین بطعنة   یوم الهیاج ولاتراه کلیلا
لا تعجبوا فلو ان طول قناته   میل اذا نظم الفوارس میلا

و چنان بود ابو عبد الله احمد بن ابی [illegible] مردی [illegible] صورت [illegible]
[illegible] داشت [illegible] و شعر را [illegible] و باز [illegible]
[illegible] و نیزه و کمان خویش [illegible] در غزوات و جهاد [illegible]
[illegible] ابو عبد الله [illegible] این شعر گفته

مالی وما المتقد کلفتنی شططا   حمل السلاح وقول الدارعین قف

امن رجال المنایا خلتنی رجلا   امسی واصبح مشتاقا الی التلف
تمشی المنایا الی غیری فاکرهها   فکیف امشی الیها بارز الکتف
ظننت ان نزال القرن من خلقی   وان قلبی فی جنبی ابی دلف

چون خبر او با ابو دلف رسید هزار دینار از برای او فرستاد و چنان بود که ابو دلف از کثرت بخشش مدیون شده
بود و قصه وام [illegible] او مشهور و معروف گشته بود پس بعضی از شعرا بدو در آمده او را این شعر گفت

ایا رب المنائح والعطایا   ویا طلق المحیا والیدین
لقد خبرت ان علیك دینا   فزد فی رغم دینك واقض دینی

ابو دلف او را صله و جایزه داد و دین او را ادا کرد و [illegible] بعضی از شعرا بدو در آمده این شعر از برای او گفته

الله اجری من الارزاق اکثرها   علی یدیك تعلم یا ابا دلف
ما خط لا کاتباه فی صحیفته   کما تخطط لا فی سائر الصحف

باری الریاح فاعطی وهی جاریة   حتی اذا وقفت اعطی ولم یقف

و دیگر شعرا در حق او بسیار است و نیز او را اشعار حسنه نیکو است و اکثر هم در [illegible] بعضی از آن بود
[illegible] و چنان بود [illegible] در عمارت [illegible] ابو دلف [illegible] و اولادش
در آنجا [illegible] و چنان بود بعضی از شعرا در زمان [illegible] بود
[illegible] ابن [illegible] بکر بن نطاح است و [illegible] داند

دعینی اجوب الارض فی فلواتها   فما الکرخ الدنیا ولا الناس قاسم

و این شعر [illegible] بعضی از شاعران است [illegible] گفته است و [illegible] بعضی دیگر را [illegible]

فان رجعتم الی الاحسان فهو لکم   عبد کما کان مطواع ومذعان
وان ابیتم فارض الله واسعة   لا الناس انتم ولا الدنیا خراسان

پس [illegible] در کتاب [illegible] ابی الحسن علی بن محمد بن علی [illegible] مذکور است
[illegible] علی بن محمد [illegible] امیر ابی الحسن علی بن المنتخب [illegible]
[illegible] و این [illegible] روایت که [illegible] امیر علی بن عیسی [illegible] ابو دلف از کرج
[illegible] و دعوت [illegible] یکی از شعرا [illegible]
[illegible] علی بن عیسی [illegible] ابو دلف [illegible]
[illegible] علی بن عیسی [illegible] بود [illegible] ابو دلف [illegible]

قل له ان لقیته مات فی بلا وهج
جئت فی الف فارس لغداء من الکوج
ما علی الناس بعدها فی الدناءات من حرج

جز ابو دلف از این داستان آگاهی نداشت جبت کو د نو که خود بود در فرزندان نشود هیچ از طعام و خورش کو نبود
و هم در بعضی تواریخ دیده ام که جز ابو دلف جان رستی در رستی بود که در شهر بود مان بود کی بغربت و از آبات گلانی
رنجور راه نیز کشته و چنان شد که روزی از روزها ملتمس اوقات گرفت و با دربان گفت بیاب برای از حاجتمندان چند
نفر بسته گفت از جمله اشراف ده نفر هستند و از خراسان آمده اند و در زندان چند است و تنگ دستان مینشسته
دیگر کنفر از در باب ایشان را حریت یافته پس در جامه خواب خویش نشست و ایشان را بخواند و هر یک در آمد
ایشان را بنوترحیب و ترجیب گفته و از بلاد و احوال ایشان پرسش فرمود و از سبب قدوم ایشان سوال نمود گفته
روزگار با ما تنگ گرفت و جهان بر ما تخت گشت و بخشش و کرم ترا شنیده بودیم از این روی بآستان حضرت تو
نمودیم پس ابو دلف گنج بان خویش را بخواند تا بعضی از صندوقها را حاضر نماید پس از آن صندوق است کیسه
بر فرش آورده و در هر یک هزار دینار بود آنگاه بهر یک از ایشان کیسه عطا کرد و نیز هر یک را زاد و توشه راه
بداد و گفت تا کابینه بسلامت بمنزل خویش پیوسته نشود [illegible] دست نه بنده و آنچه را [illegible] از آن خویش
بمصرف رسانند آنگاه با ایشان گفت هر یک بایست [illegible] از آن خط خویش بنویسد و اجداد خود را تا بنده فلان بن
فلان بن فلان تا بعلی بن ابیطالب منتهی نماید و جده خویش فاطمه دختر پیغمبر صلی الله علیه و آله را مذکور دارد
بنویسد یا رسول الله من در بلاد خویش با ضاقت معیشت و بود حالت مبتلا شدم و آنگاه ابو دلف عجلی مرا
نعوم و اده هزار دینار عطا کرد و حق گزارد است و طلب رضای خشنودی تو ادامید و ادارات شفاعت تو [illegible]
از ایشان این مضمون را بنوشت و اوراق را به وی تسلیم کردند ابو دلف با آنکس که متولی تجهیز و تکفین او
بود وصیت فرمود که آن نوشته را در کفن او بگذارد با آن اوراق حضرت رسالت پناه صلی الله
علیه و آله بود [illegible] بروز عرضه دارد و با این کار غفران خویش [illegible] از این حکایت که کرده اند روزی گفت
ده هر کس در تشیع غلو نداشته [illegible] فرزندان [illegible] کار است پسرش [illegible] گفت [illegible] نیز مذهب و آیین تو هستیم ابو دلف
با پسرش گفت [illegible] با درست در انجام [illegible] و نطفه تو را منعقد ساختم
و این حالت تو از آن است و این قصه [illegible] از ارباب تواریخ حکایت کرده اند که
دلف بن ابو دلف گفته است در خواب دیدم که آینده [illegible] مرا گفت [illegible] امیر را اجابت کن
بود برخواستم پس مرا در سرائی [illegible] دیدم [illegible] دعوی و [illegible] دیوار [illegible] سیاه و سقوف و ابواب [illegible]

[illegible]

و در [illegible] دیدم [illegible] مرا بر درجی از آن بالا برد آنگاه در فرش غرفه [illegible] که در دیوار آن نشان [illegible]
و در زمین اثر خاکستر بود ناگاه پدرم ابو دلف [illegible] برهنه و عریان دیدم سر خویش بر زانو نهاده آنگاه بانگ [illegible] کرد
استفهام [illegible] گفت دلف گفتم آری دلف هستم پس این بیت را انشاد و قرائت فرمود

ابلغن اهلنا ولا تخف عنهم — ما لقینا فی البرزخ الخناق
قد سألنا عن کل ما قد فعلنا — فارحموا وحشتی وما قد الاقی

آنگاه با من گفت آیا فهمیدی گفتم آری پس از آن این شعر انشا نمود

فلو کنا اذا متنا ترکنا — لکان الموت راحة کل حی
ولکنا اذا متنا بعثنا — ونسأل بعده عن کل شیء

آنگاه گفت فهمیدی گفتم آری و بیدار شدم وفات ابی دلف در سال [illegible] دویست و [illegible] بود و [illegible]
بیت [illegible] در بغداد بود دلف بضم دال مهمله و فتح لام و بعد از آن فاء است اسم علم است و غیر منصرف
بواسطه علمیت و عدل زیرا که از دالف عدول کرده است و عجلی [illegible] مذکور شد و ابله بضم
همزه و باء موحده و لام مشدده مفتوحه و بعد از آن هاء ساکنه است و آن شهری قدیم است در چهار فرسنگی
بصره و آن [illegible] از بصره است و از جمله [illegible] دنیا و منتزهات اربعه است [illegible] در [illegible]
[illegible] و غیره مذکور شد و کرج بفتح کاف و راء مهمله و بعد از آن جیم شهری است در جانب
ما بین اصفهان و همدان و جبل اقلیم [illegible] است [illegible] عراق و خراسان [illegible]
عراق عجم بنا شده و در آن [illegible] بزرگ است از جمله همدان و اصفهان و ری و زنگان و غیر آن است
[illegible] ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی در شرح حال ابو دلف [illegible] نوشته [illegible]
[illegible] و در [illegible] شعر او [illegible]
[illegible] و از جمله [illegible]

نبغی یا جان وانت منی — محل الروح من جسد الجبان
ولانی اقول مکان نفسی — خشیت علیک بادرة الزمان
لاقدامی اذا ما الخیل جالت — وهاب کماتها حر الطعان

ابو الفرج میگوید این بیت اول مأخوذ از کلام ابو ابراهیم نظام است [illegible]
[illegible] از [illegible] روش [illegible] و [illegible] در [illegible]
[illegible] مسبوق [illegible] و [illegible] دانشمندان [illegible]

[illegible] ابو دلف [illegible]
ان ابا دلف تصدق نخلة
ثم اعطاه الله [illegible]
بکل ثمرة منها قریة وکان
فیها ثلاثة آلاف ثمرة
فاعطاه الله ثلاثة آلاف قریة
ویستون [illegible] ابو دلف
[illegible]
[illegible] پس از آن [illegible]
در عوض [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

رابذن باز که اینها در این حکایت ... که از مجلس او در خور ... او ازین خود را بزرگ شمرد و از آنچه اندر چیزی بی‌بهره شود چون او
از کمال طبع مردمان بر تر داند چنانکه برتر از او نیست از این گروه خود را گوید و از آنچه چیزی نگوید و تقدم او بود
شمرد و هر آینه فخر بلاغت و تحقیق و قدرت و مقام او را بیم دارد و تا برتر صدر مقام کلام بخن را ادراک بسیار ادراک و تحقیق موت و حفظ
و آن است و تحقیق و مقام و مقام روح و بدن در جسد جان آن سخن این عبارت است و مناقضت بیان بیان راست
بسیار از آن سخن که از سخن ... را نفی کنند بر ایشان گفت پس گفت اگر امید چنین سخن بسیار گوید آنگاه ما
او را بسیار بیان النظام ... که سخن را فهم است و طبع در جانست بسیار گفت نه در جذب بکند و ما که بود
تو ای کسی ... ما ئل الی کلک یطلق و لو کان الذی انطوی عن عرضنا المعتقد بدو قد او لکنه
جوهر جسمی بقاوه ببقاء النفس و عدمه بعدمها نیز گفتند طبیعت او نه این است که تمام است بر طبیعت
و بلکه تو از حیثیت ظاهر است از او عرض است چه لکن از جهت عرض بودن سبب جوهر از کس بموت و در
آن اعتقاد نور زید ... از حقیقت جوهر جسم نزد تو جسم بقاء نفس و عدم جسم بعدم نفس بود باطل است

و میگویم چنانکه گفته است غرلی این بیت را

فنبقی ان قد کلفت بکم   ثم افعلی ما شئت عن علم

نظام با دیگر گفت بجان من مرا چگونه درست شد با تو مطالعت کلام و ما لیکن تو تا تکلیف عذر من تحقیق و نیکو نمود و اگر
محقق تو باشد مردمان کس و دانا در معارضه و محاوره بسیار اسم با تو معارض نیز گفتم در این خبر او ابیات الجاحظ آن است

فی کل یوم امری یبیضا طالعة   کانما انبت فی ناظر البصر

لئن تصفحت بالمرض عن بصری   لما تطلقت عن هموی عن فکری

دیگر ابو الفرج قصه افشین حیدر بن کاوس و ابو دلف بر نگاشته چنانکه در ترجمه ابی عبد الله احمد بن ابی
دواد قاضی مذکور گفته و اسامت آن در حسب تکرار دلالت است که نگارند روایت ابی الفرج با این شکل آن
اندک خلاف دارد و دیگر معتصم خود ... احمد بود از بی خلاص قاسم بن عیسی ابو دلف و خبر رفت و باز آمد معتصم فرات
و عدالت حاور را ست او را با افشین و حیله او را اسباب ... ابو دلف باز گفت و حرف کرد
با گفتگو انجمن چه ابو دلف بود و سبب خصومت افشین بود در حین نگاشته است که ابو دلف در حضرت
افشین در بار افشین حیدر بن کاوس بود حضور داشت آنگاه در یک بار که دست بی افشین بود
انکار کرد و افشین خواست او را بکشد و احمد بن ابی دواد تو بدان بتعقیب در ترجمه وی گذشت او را بکشد
گار الجمله ابو الفرج میگوید سبب مذمت ابی دلف از اینان معتصم این بود که از تخت ابو دلف ندیم واثق
بود و او را در حضرت معتصم توصیف کرده بود معتصم دانسته بود شنیده این حکایت از او بشنود و از واثق

اندر رسید و واثق گفت یا امیر المؤمنین زن درباره مادر و مجلس بکشم این تو او را بخواه نه او معتصم گفت راست
میدانم ... چیز از خبر او بگوی ... چیز او را ... و او را ... گویند واثق ... جمله ابو دلف
حاضر شد با برادران معتصم از او بهم و در بر سید ... و گفت ... واثق اینان تو از حضور ابو دلف آگاه بر
سیاد و در تنگ شکر ... و دختر او ... بود پس ... گفت خلیفه در بر ... واثق و آنکسان ... را
جمع از برای بزرگ حضرت خلافت بیادرت که دختر خلیفه از ... را بعجب در آمد او دید و بیافتند
و خلیفه بایدت و ... لباس شده جلوس کرد و واثق ... اینان هر یک بمکان خویش باز شده جلوس
کرد ... و سکینه ... که ... حضرت خلیفه را ... ما را قفا نکردم و بقدر خویش ... و معتصم
نظر کرد و گفت مرا ... از ... حاجتی سیدی ... در حضرت ... بگوید و ... سرا طالع کردم ... کان
... که ... نظر ... از ... ابو دلف ... گفت تا ... از برای امیر المؤمنین
حسن طور ... از برای امیر المؤمنین ... الکلام ... معتصم گفت بلکه
... صفت خصومت بود در این شعر جریر بان الخلیط برامتین فودعوا ابو دلف آن شعر را از برای
او بسر برد و معتصم ... او ... و آن ... پیدا ... او ... خلیفه ... آن
در ... خلیفه ... گوش ... ابو دلف ... بود
تا در ... را نیز ... ایشان را ... گرفتم ... ابو دلف
از آن ... او ... و خلیفه ... هزار دینار ... و گفته ... ابیات

بان الخلیط برامتین فودعوا   او کلما اعتزموا البین تجزع

کیف العزاء ولم یجدن بخفتو   قلبا یقر ولا شرابا ینقع

و از مبین در ترجمه ابی القاسم ... معروف ... این بیت ... این بیت ...

فتقول بوزع قد دببت علی العصا   هلا هزئت بغیرنا یا بوزع

و قصه ... از برای ... در ... شود در حضرت جعفر بن ابی جعفر منصور ... مذکور گفته
احمد بن عبید الله بن عمار ... گفته است روزی ابو العباس ... بود حضور داشتم و نیز در حضرت
جوانی از فرزندان ابو البختری و هب بن وهب القاضی ... نیکو ... و نیز آن از فرزندان ابو
دلف ... جوانی ... در حسن ... آن جوان ... بود ... ابن ابی البختری گفت
گفت از ... قصه ظریف ... و کرم ... یکی ... حجت ... گفت داستان
حکایت گفت ... مردی از ... در ... مواضع ... خلاف ... عادت او

او را التفات نکرد و عجز آن مرد ادیب آن نفیسه غیر معتاد را باعث بر انشاء این ابیات شد چنانکه گفت

نبیذان فی مجلس واحد　　لایثار مثر علی مقتر
فلو کان فعلک ذا فی الطعام　　لزمت قیاسک فی المسکر
ولو کنت تطلب شأو الکرام　　صنعت صنیع ابی البحتری
تتبع اخوانه فی البلاد　　فاغنی المقل عن المکثر

پس این ابیات را نزد ابو البحتری فرستاد و او سیصد دینار از برای آن مرد ادیب بفرستاد با این عطار مکرره
فی کلهم بها مثل این جوان یعنی ابودلف در این جنس کارها نیفکند از کرد ابو البحتری چون این شنید گفت هذه کرد
گفت و فی بود چون او گفته مردی بگفت بود در کار نکنیت هم آغوش شد و فتح شد در میان لشکریان
در ایام دور در تار بش ابن بحتری تو بر این گفت

الیک عنی فقد کلفنی شططا　　حمل السلاح وقیل الدارعین قف

سلطه و این شعر که در در ذیل ترجمهٔ ابو دلف بنام ابی عبد الله احمد بن ابی فتن مذکور شده و نیز از بعضی شنیده
ابو دلف شبی در بار بعد عطا که ادا در اغانی مکرره ابو دلف از پس شده از پس آن مرد بود و فی الکم
گفت آرزو من زن تو در روز تو چند است گفت یکصد دینار گفت تو آرزو داری چند سال بکریزند ملا که کس
گفت بیست سال گفت این مبلغ چندی که زن تو آرزو کرده است برحق تو از مال سلطان و آنگاه بنو آن
مبلغ را عطا کرد مکرره چون این قصه را باز نظر کنم در این ابی دلف مانند ماه در خشید و کاش
و منعلق کرد و این ابی البحتری نحت متکبر و شکسته کرد چون کتاب المؤمنین در ترجمهٔ احوال ابو دلف نوشته
در حق ابو بکر بن نطاح قصیده در مدح ابو دلف انشا کرده و در عوض تقریر چند شبی و دولت چون طلب داشت ابو دلف
با او گفت ای ابو دابل چه این نطاح بود ابو داین نیز بگفت این طلب طمع تو باین مبلغ در پیش گفت فاما فات دیگر

ومن نفتقر منا یعیش بحسامه　　ومن یفتقر من سایر الناس یسئل

چه دراین شعر لطفی رعایت نموده که فقر بود تعبیر ابدار کرده نمود دیگران بود بسؤال و عجز و نیاز منسوب داشته
و حال آنکه نیز بسؤال بود چنانکه ابو بکر در سار که بود بعرض بر رزبر همت آنگاه سر بر آورد با ابو دلف گفت اگر از آنجا
تو امیر بودی بر دار نیزه باران تو نیزه ها دستم اندر و تیری در دیگر بیدای ستم بر ناحیه پر بر تو افتخار شده
ابودلف بفرمود تا آنچه بر سر دره بود با ما فی الکیسه و از بهر صدهزار دینار بعد آنکه و گفت ای کاه دو خواهی شد و از هر
کس دیگر خواهی سؤال کنی و افتخار خوش بیار ابو بکر از حضرت ابی دلف راه بپیمود بیش گرفته بود چون چیزی بود
ناگاه دیگر خواسته آراسته مر آن نزد و گفت ابو دلف بفرستاد و گرد پهلوان دیوان آن اموال همه ابو بکر را بگذاشت

جمع ادبی

در انبوه سخن بر او گشت و در خبر را بر نیت که آن سؤال را برد چنین این خبر کوش شد ابو دلف گفت این که بحق برای
ما او را بر چنین کاری تحریص و تشجیع نمودم و از کار او بخشیدید و از بهر ثبات او چه باعث شد این نظام است در مدح ابو دلف

ولقد ضربنا فی البلاد فلم نجد　　احدا سواک الی المکارم ینسب
فاصبر لعادتنا التی عودتنا　　او لا فارشدنا الی من نذهب

۵۰۷ الامیر ابو الحسن قابوس بن وشمگیر الملقب بشمس المعالی

حموی گفته ابله معرب آبله است که نام موضعی است در کنار دجله بصره نزد بصره در آن نهری است در ناحیه بصره و فی معجم مقدم بر آن
ابصره آمد حموی از اصمعی روایت کرده است که گفت جنان الدنیا ثلث غوطه دمشق و نهر بلخ و نهر الابله و سایر
اهل سیر جنان ابله و سیراف و عمان و در دیگر عمان دار و سیر و صحت دار این روایات را که در ترجمه عضد الدوله آمده

در حرف قاف در ذکر منزهات ابو الفوارس ایشان که از بعد او الامیر قابوس بن ابی طاهر
وشمگیر بن زیار بن وردان شاه الجیلی کنیت ابی الحسن و ملقب بشمس المعالی و امیر جرجان و بلاد جبل و طبرستان
بیان شد و در کتاب یتیمة الدهر نوشته است انا اختم هذا الجزء بذکر خاتم الملوک وغرة الزمان وینبوع
العدل والاحسان ومن جمع الله سبحانه له عزة الملک وبسطة العلم والی فضل الحکمة فضل الحکم
یعنی در پایان میبرم این جزء را بنام خاتم پادشاهان و در تشخص زمان و چشمه داد و دهش و آنکس را فراهم
کرده است از برای او از آن عزت و شوکت پادشاهی و جرئت و سلطنت و رفعت علم و دانش و فضیلت
حکمت و فضیلت حکومت و صاحب رسائل از آن گفته است در از جمله شعرهای او منسوب است این شعر است

قل للذی بصروف الدهر عیرنا　　هل عاند الدهر الا من له خطر
اما تری البحر یعلو فوقه جیف　　ویستقر باقصی قعره الدرر
فان تکن عبثت ایدی الزمان بنا　　ومسنا من تمادی بؤسه ضرر
ففی السماء نجوم لا عداد لها　　ولیس یکسف الا الشمس والقمر

و نیز این شعر بقابوس منسوب است

خطرات ذکرک تستثیر مودتی　　فاحس منها فی الفواد دبیبا
لا عضو لی الا وفیه صبابة　　فکان اعضائی خلقن قلوبا

و از نثر او چندی نیز مذکور داشته است و خط قابوس نیز بس نیکو بود و صاحب بن عباد دبیر الکلام
در خط قابوس بدیدی گفت این خط قابوس یا جناح طاوس است و این شعر تنبیه بوده است فی انشاد بیغیر معه

فی خطه فی کل قلب شهوة　　حتی کان مداده الاهواء
ولکل عین قرة فی قربه　　حتی کان مغیبه الاقذاء

بالجمله امیر قابوس مذکور صاحب جرجان و این بلاد بود و پس از وی پسرش در این بلاد فرمانگذار شد تا وفات یافت
در ابتدای سال سیصد و سی و هشتم در جرجان امیر بود و از آن پس مملکت جرجان از چنگ ایشان به دست دیگران
افتاد و شرح این جمله طویل است و اما قابوس مذکور در سال سیصد و شصت و هشتم در ایام [illegible] مالک جرجان گردید
و چنان بود که آن مملکت از برادرش به او رسید [illegible] شاه [illegible] انتقال یافته بود و او [illegible]
جلیل القدر بلند همت بود و چنان بود که عضد الدوله ابو الحسن علی بن بویه [illegible] مذکور گردد در اخبار [illegible]
و مقدمین ایران او بود و سبب [illegible] ارتقا یافت [illegible] دستان او طول [illegible] است و عماد الدوله
اول کسی است که از آل بویه سلطنت یافت و از برادر دیگرش [illegible] بود این جمله [illegible] گذشته
و قابوس از نیکان جهان [illegible] ایران بود [illegible] خصایص [illegible]
سیاست [illegible] خونخوار [illegible] از [illegible] و او [illegible]
[illegible] ترک [illegible] خشم [illegible] از عفو و بخشش [illegible] در این [illegible]
تا کار بر نفوس [illegible] و قلوب [illegible] از [illegible]
متفق گردیدند او را از سریر سلطنت برکشند و دست [illegible] را از [illegible] اطاعت او بازگیرند و از
آن [illegible] قابوس از جرجان به سوی لشکرگاه خویش در [illegible] با تدبیر ایشان موافق [illegible] و
امیر [illegible] از تدبیر ایشان آگاه شد و از [illegible] دانا گشت [illegible] در آن هنگام [illegible]
و [illegible] و اموال [illegible] غارت [illegible] کرد [illegible]
[illegible] سوی جرجان [illegible] تا [illegible] پسرش ابو منصور منوچهر
[illegible] منوچهر در طبرستان [illegible] و او را [illegible] سوی [illegible]
داد [illegible] به [illegible] ایشان [illegible] شرط [illegible] پسرش قابوس
[illegible] عزلت [illegible] حالت [illegible] هم [illegible]
سلطنت [illegible] امیر قابوس [illegible] خویش [illegible]
[illegible] و [illegible] به جای [illegible]
[illegible] منوچهر [illegible] از [illegible] منوچهر [illegible] راه [illegible]
[illegible] منوچهر [illegible] منوچهر [illegible] جان [illegible]
در [illegible] قابوس [illegible] کار [illegible]
[illegible] از پس او منوچهر [illegible] است سلطنت [illegible] مملکت [illegible] او [illegible]

تا در قید [illegible]

تا در قید [illegible] است [illegible] و [illegible] بود [illegible] شد [illegible] بعضی [illegible] از [illegible] این [illegible] آن [illegible]
انتقال [illegible] پسرش [illegible] و [illegible] داشته [illegible] قابوس [illegible] مملکت
مستولی شود [illegible] گشته شد و گشته شدن قابوس در سال [illegible] بود و در ظاهر جرجان [illegible]
[illegible] قابوس در [illegible] محبوس [illegible] محفوظ داشته [illegible]
[illegible] و بعد از آن [illegible] نسبت [illegible]
[illegible] داد [illegible] برادر [illegible] نسبت [illegible] این نسبت [illegible]
نسبت است [illegible] طبرستان [illegible] و [illegible]
[illegible] جرجان مذکور [illegible] در کتب [illegible]
و امیر [illegible] و مرداویج [illegible]
از نژاد [illegible] خسرو [illegible] بود [illegible]
[illegible] مرداویج [illegible] طبرستان [illegible] مرداویج در [illegible]
[illegible] آل بویه [illegible]
او بزرگ شد [illegible] مرداویج [illegible] کشته [illegible] ابو طاهر [illegible]
[illegible] راه [illegible] پسرش [illegible]
[illegible] صاحب [illegible] ابو [illegible] است [illegible] الدوله
[illegible] در [illegible] گرگان [illegible]
[illegible] شمس المعالی لقب [illegible] قابوس [illegible]
[illegible] گنبد قابوس [illegible]
[illegible] جانوری است [illegible]
[illegible] قابوس نام داشته است [illegible]
[illegible] ابو طاهر [illegible]
چنانکه ابو بکر خوارزمی [illegible] شمس المعالی ابو الحسن امیر قابوس [illegible]

الیس ابو بکر [illegible]	[illegible] مرداویج [illegible] مناسب

[illegible] بلفظ [illegible] بلفظ [illegible]

الیس [illegible] بلفظکم	[illegible] الطغاة [illegible]

و بعضی از ارباب لغت گفته‌اند در بیان شمس المعالی قابوس، قابوس معرب کاووس است شمس المعالی از القاب [illegible]
و جمعی [illegible] گفته است که قابوس نام حکیمی بوده است و پادشاه [illegible] و تعلیم [illegible]
تحقیق قابوس نامه بوده که کتاب مشهور است [illegible] قابوس [illegible]
[illegible] قابوس [illegible] گفته است که قابوس کنیه شهنشاه [illegible]
دیگر است و بعضی از ارباب لغت گفته‌اند [illegible] تحقیقات او [illegible] تحقیق است و [illegible]
دیگر [illegible] است و تحقیق [illegible] در [illegible] اطفال [illegible]
[illegible] و دیگر [illegible] گویند [illegible]
نام او [illegible] و پادشاه زاده [illegible] است [illegible]
[illegible] گرگان است و [illegible]
طبرستان [illegible] نام [illegible] گویند و بعضی [illegible] است و [illegible]
[illegible] و دیگر [illegible] است [illegible] ترجمه [illegible] است [illegible]
[illegible] بعضی از ارباب لغت [illegible] گفته است قابوس [illegible] حکیم بوده است [illegible]
[illegible] کتاب قابوس نامه است [illegible]
[illegible] کتاب مذکور [illegible] قابوس [illegible] شاعر [illegible]
[illegible] و [illegible] قابوس [illegible]
[illegible] ادبا و علما [illegible] داشته است [illegible]
[illegible] قابوس [illegible] سال [illegible]
[illegible] و از [illegible] و [illegible] گرگان
[illegible] از الطاف [illegible] ادبا [illegible] شده [illegible]
[illegible] کار [illegible] داد
[illegible] گرگان از [illegible] زمین [illegible]
[illegible] ولایت [illegible] قابوس [illegible]
[illegible] نوشت [illegible]
ناصر الدین [illegible] ابو القاسم [illegible] گرگان [illegible] قابوس [illegible]
فخر الدوله دیلمی و الی جرجان [illegible] ناصر الدین [illegible]

شمس المعالی

شمس المعالی [illegible] خویش [illegible] هزار سوار [illegible]
[illegible] و [illegible] فخر الدوله [illegible] ابو القاسم
[illegible] فخر الدوله [illegible]
[illegible] گرگان [illegible] حسن فیروزان [illegible] گرگان [illegible]
[illegible] مجد الدوله [illegible] سلطنت [illegible]
جرجان [illegible] ابو القاسم [illegible] و قهستان [illegible]
[illegible] شمس المعالی قابوس [illegible] گرگان [illegible]
[illegible] اصفهبد [illegible]
[illegible] فخر الدوله [illegible] اصفهبد [illegible]
[illegible] قابوس [illegible] حسن فیروزان [illegible] گرگان [illegible]
[illegible] گرگان [illegible] سلطنت
[illegible] مجد الدوله [illegible] مجد الدوله [illegible]
[illegible] و طبرستان و جرجان [illegible]
[illegible] سلطان محمود [illegible]
[illegible] و [illegible]
[illegible] ادب [illegible]
[illegible] قابوس [illegible]
[illegible] سلطنت [illegible]
[illegible] امرا [illegible] قابوس [illegible]
[illegible] سلطنت [illegible] قابوس [illegible] امرا [illegible]
[illegible] جرجان [illegible] ابو الحسن
[illegible] فلک المعالی [illegible] قابوس [illegible]

١٩٤

و این تحفه ذکر کرده سوی کیلان است و نام جیل کثیره است در دو را طبرستان شیخ ابو المنذر هشام بن محمد گفته است جیلان

و موقان پسران کاشح بن یافث بن نوح علیه السلام بوده اند و در جیلان اثری از کیلان نیست بلکه قریه ایست دارالوده در اعمال جیل

و منسوب آن بو جیلانی و جیلی میگویند و عجم کیلانی میگویند و مؤلف در این باب فرق نهاده گفته اند که اهل آن بلاد

نسبت ایشان جیلانی گفته میشود و عجم بر دو از ایشان نسبت بدینجا جیلی میگویند و جیل و جیلان یکیست و

جیلان قریه ای از [illegible] شده و از نواحی [illegible] اهل آن طرف [illegible] شده است [illegible]

نشده و جیلی نیز قریه از اعمال بغداد است در زیر مداین و این حجاج در بیتی که این نام گفته است و گفته است

لعن الله لیلتی بالکالی　　انها لیلة تعز اللیالی

٥٠٦ ابو منصور قایماز بن عبدالله ملقب بهاء الدین

قایماز بن عبدالله الزینی کنیتش ابو منصور و ملقب بهاء الدین خادم و آزاد کرده زین الدین ابو سعید علی بن بکتکین مؤید

المعظم مظفر الدین صاحب اربل و از مردم سجستان است و در [illegible] بوده که او را از آنجا آورده اند [illegible]

[illegible] آزاد کرده [illegible] زین الدین او را مقدم داشت و او را بتکفل اولاد خویش [illegible]

در [illegible] سال [illegible] دیوان [illegible] و امور [illegible] کرده [illegible]

[illegible] مدرسه و خانقاهی [illegible] از ایشان [illegible]

[illegible] در قلعه [illegible] و امور [illegible]

[illegible] و مکتوبات ایشان [illegible]

[illegible] سیف الدین غازی بن مودود [illegible] مذکور [illegible] حکومت [illegible]

ابو منصور مذکور که [illegible] از حسن مقاصد او [illegible] معتقد بوده [illegible] سلطان [illegible]

و بنا اعمال [illegible] در موصل [illegible] از جمله [illegible]

مسجد جامع بزرگ و مدرسه و خانقاهی [illegible] و او را [illegible]

صدقات [illegible] وقف [illegible] و بر [illegible]

[illegible] حکایت [illegible]

[illegible] و از [illegible] از شعر او [illegible]

و [illegible] و این [illegible] قصیده [illegible]

علیل الشوق منک متی یصح　　و سکران بحبک کیف یصحو

و بین القلب و السلوان حرب　　و بین الجفن و العبرات صلح

و این قصیده از جمله قصاید [illegible] است و ابن [illegible] این قصیده [illegible] ابو منصور [illegible] ارسال داشت و ابو منصور

جایزه بزرگ بدو [illegible] در جمله [illegible] ارسال داشت [illegible] و [illegible] ٥٢١

شعر بهاء الدین مکتوب و ارسال داشت

عجبا بهاء الدین دمت ذخرا　　لکل ذی فاقة و کنزا

بعثت لی بغلة و لکن　　قد مسخت فی الطریق عنزا

و بهاء الدین اسعد بن یحیی سنجاری [illegible] پیش [illegible] قصیده [illegible] این شعر از جمله آن است

یا قلب تأ لک من صاحب　　کان البلاء [illegible] ناظری

لله ایامی علی رامة　　و طیب اوقاتی علی حاجر

تکاد بالسرعة فی مرها　　اولها یعثر بالآخر

و ابو المعالی احمد بن [illegible] کتاب الاعجاز فی حل الاحاجی و الالغاز [illegible]

[illegible] از دیوان او [illegible] این شعر در [illegible]

الا من لصب قلیل العزاء　　غریب یحن الی المنزل

ینادی یا ربل احبابه　　و انی الحظیرة من اربل

و ابو منصور ادیب و فرهنگ [illegible] از اصحاب [illegible] ابو منصور [illegible]

این ابیات [illegible]

اذا ادمت قوارصکم فؤادی　　صبرت علی اذاکم و انطویت

و جئت الیکم طلق المحیا　　کانی ما سمعت و لا رأیت

و این [illegible] از جمله [illegible] مذکور [illegible] آثار و علامات

بهاء الدین مذکور مشهور و معروف است و چنان بوده مجد الدین ابو السعادات مبارک بن [illegible]

صاحب جامع الاصول در [illegible] ملوک و سلاطین [illegible] اتابک

سیف الدین [illegible] عز الدین مسعود [illegible] ابو منصور [illegible]

[illegible] عز الدین ابو منصور [illegible] مقبوض [illegible]

و پس از آن [illegible]

[illegible] در [illegible]

٥٠٩ ابو الخطاب قتادة بن دعامة الاکمه التابعی ط

در تاریخ اربل گفته است در اثنای سال پانصد و نود و پنجم در قلعه موصل وفات کرد و شروع او در عمارت مسجد جامع
موصل در سال پانصد و هشتاد و هشتم بود قتادة بن دعامة بن عزیز بن عمرو بن ربیعة بن عمرو بن
الحارث بن سدوس السدوسی البصری کنیتش ابو الخطاب و مردی اکمه و نابینا بود در شمار تابعین است
و از کبار علما است ابو عبیده گفته است هیچ روزی نبود که از ناحیه بنی امیه بر باب قتاده شتر سواری نخوابانند
و از خبری یا شعری پرسش نکنند و قتاده از تمامت مردمان جامع تر بود و چنین گفته است که از ابو عمرو بن
العلاء از قول خدای تعالی وما کنا له مقرنین سؤال کردم و او جواب نداد و باز گفت در گفته از قتاده شنیدم
که در تفسیر این آیت میگفت مطیقین پس ابو عمرو سکوت کرد و من گفتم یا ابا عمرو چه گفت قتاده ترا کفایت
میکند اگر نه او را در قدر کلام بود و مراد آنکه پیغمبر صلی الله علیه و آله فرموده اذا ذکر القدر فامسکوا
لما عدلت به احدا من اهل دهره و ابو عمرو گفته است که قتاده از انساب عرب بود و غفلت به سواد راک
که در دراعه و انفیه بصره بدو رفت [illegible] و عصای او [illegible] به بصره شد
و ناگاه عمرو بن عبید و نفری چند با او بودند و از حلقه حسن بصری اعتزال جسته و خود حلقه زده و صداها برکشیده
بعضی از خود و [illegible] و حلقه در دست حسن بصری است و ایشان بوده [illegible] ایشان شد دانست
این حلقه حسن بصری نیست پس گفت این جماعت معتزله هستند و از پیش آنها برخاست و از آن روز ایشان
معتزله نامیده شدند ولادت قتاده در سال شصتم هجری رخ داد و وفاتش در سال صد و هفدهم و در روایتی صد و هیجدهم در
واسط اتفاق افتاد و سدوسی بفتح سین مهمله و ضم دال مهمله و واو ساکنه و سین دیگر [illegible] این نسبت
بسوی سدوس بن شیبان است و قبیله بزرگی است [illegible] و غفلت بفتح دال مهمله و کسر
عین معجمه و فتح فاء و بعد از آن لام [illegible] پیغمبر صلی الله علیه و آله [illegible]
و از آن حضرت [illegible] معاویه در آمد و از تمامت عرب در علم نسب داناتر بود و از او [illegible]
او شک [illegible] گفته [illegible] وقعه دولاب غرق گردید و این روایت صحیح تر است

٥١٠ الامیر قتیبة بن مسلم [illegible]

الامیر قتیبة بن ابی صالح مسلم بن عمرو بن الحصین بن ربیعة بن خالد بن اسید الخیر بن قضاعی
ابن هلال بن سلامة بن ثعلبة بن وائل بن معن بن مالک بن اعصر بن سعد بن قیس عیلان بن نزار بن
نزار بن معد بن عدنان الباهلی در زمان عبد الملک بن مروان از طرف حجاج بن یوسف ثقفی امارت
خراسان داشت و حجاج [illegible] عراقین بود هر کس متولی عراقین بود خراسان [illegible] مفوض بود و قتیبه
سیزده سال در خراسان امارت کرد و قبل از آن امارت ری داشت و بعد از یزید بن مهلب بن ابی صفره
امارت خراسان یافت و در ترجمه یزید بن مهلب این تفصیل مشروح است و این قتیبه همانکس است که خوارزم

و سمرقند و کار [illegible]

و سمرقند و کابل را فتح نمود و [illegible] قتیبه مردی با شهامت و بادل و شجاعت بود و پدرش مسلم مردی بزرگ و مرتبت
و قدر بود و نزد یزید بن معاویه و مسلم صاحب اسب حرون بوده از فحول مشهور است و بدان تمثل زده شد و از پس
کارها قتیبه در خراسان بود در سال هشتاد و ششم [illegible] ولید بن عبد الملک [illegible] حدانگه قتیبه بن
مسلم [illegible] بود در جنگ ترک و [illegible] وراء النهر [illegible] قلعه [illegible]
مهلب بن ابی صفره و غیر او [illegible] تا اینکه قتیبه خوارزم و سمرقند [illegible] و حجاج این شهر را [illegible]
بگرفت و از پس [illegible] این احوال [illegible] با تمام رسید [illegible]
در شعر مهلب بن ابی صفره [illegible] گفت [illegible] مهلب [illegible]

الا ذهب الغزو المقرب للغنى ... ومات الندى والجود بعد المهلب

تا این غزوه [illegible] گفت [illegible] بزرگ [illegible] این شعر [illegible]

وما كان مذ كنا ولا كان قبلنا ... ولا هو فينا بعدنا كابن مسلم
اعم لاهل الترك قتلا بسيفه ... واكثر فينا مقسما بعد مقسم

و چون این فتوحات [illegible] قتیبه [illegible] حجاج [illegible] گفت قتیبه [illegible] محارب
مردمان فرستم و اگر [illegible]
و چون ولید در سال نود و ششم بمرد و برادرش سلیمان بن عبد الملک بمسند خلافت جای کرد [illegible]
موجب [illegible] قتیبه [illegible] سلیمان [illegible]
خروج کرد [illegible] مردمان [illegible] قتیبه [illegible]
حیان بن قیس [illegible] المطرف الغدانی [illegible]
گرفت و [illegible] مردمان و لشکریان [illegible] سلیمان [illegible]
از حضرت قتیبه [illegible] قتیبه [illegible]
در فرغانه [illegible] در سال نود و ششم هجری [illegible] و میلادش در سال [illegible]
[illegible] سال و [illegible] ماه در خراسان [illegible] در تاریخ ولاة خراسان [illegible]
روایت [illegible] و این روایت [illegible] گفته شد [illegible] در سال [illegible]
متولی خراسان شد و جریر این شعر [illegible] قتیبه گفته است

ندمتم على قتل الاغر ابن مسلم ... وانتم اذا لاقيتم الله اندم
لقد كنتم من غزوه في غنيمة ... وانتم لمن لاقيتم اليوم مغنم

علی انه افضی الی حور جنة　　وتطبق بالبلوی علیکم جهنم

و پدرش مسلم بن عمرو با مصعب بن زبیر در سال هفتاد و دوم بجنگ کشته شد و قتیبه مذکور جد ابی عمرو سعید بن سلم بن قتیبة بن مسلم است و سعید مذکور سیدی بزرگ و ممدوح بود و عبد الصمد بن المعذل این شعر در مرثیه او گفته است

کم یتیم نعشته بعد یتم　　وفقیر اغنیته بعد عدم
کلما عضت النوائب نادی　　رضی الله عن سعید بن سلم

و سعید در ارمینیه و موصل و سند و طبرستان و سجستان و جزیره ولایت یافته و در سال [illegible] وفات یافت و از اخبار او اینست که گفته اند چون والی ارمینیه شد ابو دهمان الغلابی بدرگاه او رفت و روزی چند وقتی باب سرای بجهت حاجت درپیش او رفت در حین ... مقابل او بنشست و گفت والله انی لاعرف اقواما لو علموا ان سف التراب یقیم اود اصلابهم لجعلوه مسکة لارماقهم ایثارا للتنزه عن عیش رقیق الحواشی اما والله انی لبعید الوثبة بطیء العطفة انه والله ما یثنینی علیک الا مثل ما یصرفک عنی ولان اکون مقلا مقربا احب الی من ان اکون مکثرا مبعدا والله ما نسأل عملا لا نضبطه ولا مالا الا ونحن اکثر منه ان هذا الامر الذی صار فی یدیک قد کان فی ید غیرک فامسوا والله حدیثا ان خیرا فخیر وان شرا فشر فتحبب الی عباد الله بحسن البشر ولین الجانب فان حب عباد الله موصول بحب الله وهم شهداء الله علی خلقه ورقباؤه علی من اعوج عن سبیله والسلام

یعنی سوگند بخدای که من مردمانی را میشناسم که اگر بدانند که خوردن خاک پشت ایشان را راست میکند آنرا قوت خود سازند از جهت دوری از عیش نازک و ... سوگند بخدای که من دیر جهنده و دیر برگردنده ام و سوگند بخدای که مرا از تو باز نمیگرداند مگر آنچه ترا از من باز میگرداند و اگر من کم مال و مقرب باشم دوستتر دارم از آنکه بسیار مال و دور باشم سوگند بخدای که ما عملی نمیخواهیم که ضبط آن نتوانیم و مالی نخواهیم مگر آنکه از آن بیشتر داریم و این کار که بدست تو افتاده است پیش از تو بدست دیگران بوده و اکنون سوگند بخدای که ایشان افسانه شده اند اگر نیکو بوده اند نیکی و اگر بد بوده اند بدی پس بگشاده روئی و نرمی خود را دوست بندگان خدای گردان که دوستی بندگان خدای پیوسته است بدوستی خدای و ایشان گواهان خدایند بر خلق او و نگاهبانان اند بر کسی که از راه خدا منحرف گردد و ... پس سعید او را ... دادن فرمود

خواسته و ما سؤال نکنیم جز آنکه از آن برافزون باشیم

آن هنگام

قریش

آن هنگام که او باز ... که کارهای ... بدان ... و چون ... سعید بن سلم بن قتیبة چون او وفات یافت ابو عمرو اشجع بن عمرو السلمی الرقی ... شاعر مشهور است این شعر در مرثیه او گفت

مضی ابن سعید حین لم یبق مشرق　　ولا مغرب الا له فیه مادح
وما کنت ادری ما فواضل کفه　　علی الناس حتی غیبته الصفائح
واصبح فی لحد من الارض ضیق　　وکانت به حیا تضیق الصحاصح
سابکیک ما فاضت دموعی فان تغض　　فحسبک منی ما تجن الجوانح
فما انا من رزء وان جل جازع　　ولا بسرور بعد موتک فارح
کأن لم یمت حی سواک ولم تقم　　علی احد الا علیک النوائح
لئن حسنت فیک المراثی وذکرها　　لقد حسنت من قبل فیک المدائح

و این مرثیه از مراثی نیکوست و در کتاب حماسه مذکور است و شعر دیگر آن شعر قول مطیع بن ایاس است که در حق یحیی بن زیاد ... گفته است

یا خیر من یحسن البکاء له الیوم ومن کان امس للمدح

و این ابیات در حماسه در باب مراثی مذکور است و خبر قتیبه بس است و از این بیش در ترجمه ... نخست رفته و سلم ... این نسبت بود و چنان بود که عرب از ... نسب باهله ... داشتند ... شاعری در این باب گفته است

وما ینفع الاصل من هاشم　　اذا کانت النفس من باهله

و شاعری دیگر گفته است

ولو قیل للکلب یا باهلی　　عوی الکلب من لؤم هذا النسب

و قتیبه ابو عبیده گفته ... بعضی ... که ... این است ... بعضی ... ابو عبیده گفت چنین ... گفته ... از راه ... از قتیبه ... پس ... در ... حضرت رسول صلی الله علیه و آله ... اگر ... فانت الحجة ... و لو قلت رجلا من باهله لقتلتک ... و قتیبة بن مسلم مذکور ... هبیرة بن مسروح گفت ... باهله ... ایشان ... هبیره گفت اصلح الله الامیر

ایشان را قبول سازد، هرکرا خواهی از عرب و موالی روا دار از قیسیه، یمنیه جمله گفتند ما مردی عراقی [illegible]
ازدی برسید از که ای قیسیه، یمنی گفت از قیسیه، یمنیه پس اعرابی از ایشان او را بان برشته و تعزیه بر گشته آن مرد گفت
نقصان باشد ترا ضرر از همه و ضعف انجاعت [illegible] بلکه از موالی ایشان باشم پس عرب امیر بود آنگه و مرو [illegible]
او را ابو سعید گرفت آن گفتی ای وی گفت اینکار از جهت عرب گفت از آنکه غدار بار کرد [illegible] دنیا
باز بیت و روایت بستد [illegible] است آنکه در او ای حضرت ترا ابتدا از آن بود هم وقت بعضی از
اعراب گفتند اگر [illegible] نبوده دخل لیث تو و صلتی که از قتیبه بجمله بتی گفت آری ایشان را [illegible]
مردم لعنت خوانند با هیچ اهتمام و خیر رو دارند پس روایت رحمهم الله از حسین بن بکر العدوی که بر نفس
کنند سبب آنکه غزو با بهر تو یک عرب ضایع ماند جهت گفت در غزو با بهر [illegible] و شرف بود ضایع و بهم
کرده اند ایشان تکبر [illegible] برادر آنها فراره و دنیا [illegible] ابو بطحا [illegible] آنها غنیمه [illegible] ابو بطح
اضافه شدن آن را [illegible] ضایع و [illegible] و ابن جمیع [illegible] ابوالقاسم [illegible] در کتاب ادب [illegible] مذکور
داشته است و از زیر پیش در ترجمه عبدالله بن مسلم بن قتیبه [illegible] بعقبه شد ترجمه کرده طبری
امارت قتیبه بن مسلم [illegible] خراسان در [illegible] روز [illegible] پیش [illegible] دستگیر [illegible]
قتیبه بن مسلم بر [illegible] و مردمان بخواند و خطبه راند و بر جنگ برانگیخت و [illegible] کتب [illegible] و خبرها [illegible]
رهبان [illegible] در فضیلت جهاد [illegible] هشت [illegible] و از مرو بیرون [illegible]
[illegible] رسید [illegible] و کار [illegible] از آنکه [illegible]
[illegible] از آنکه مردمان [illegible] شکسته [illegible] ایران [illegible] از جمله [illegible]
[illegible] خالد بن [illegible] عبدالرحمن بن مسلم برادر قتیبه [illegible] و عبدالله [illegible]
[illegible] صلح [illegible] و قتیبه [illegible] ایران [illegible] عبدالملک [illegible]
[illegible] و عبدالرحمن [illegible] گفت [illegible] فرزند [illegible] این [illegible] است [illegible]
[illegible] فرزندان عبدالله [illegible] و خالد بن [illegible] دعوی [illegible]
مسلم بن قتیبه گفت الله لا یدلکم ان تستخلفوا فضل من ان یرجوه گفت این [illegible]
[illegible] اقرار کند [illegible] بیرون [illegible] این [illegible] هر کرا [illegible]
دعوی [illegible] گواه [illegible] و بگوید [illegible]
[illegible] از ایشان [illegible] گواه [illegible] از ایشان [illegible]
فرزندان عبدالله بن مسلم آن [illegible] دعوی [illegible] بزرگ [illegible]

قتیبه آمد

قتیبه آمد و مردمان [illegible] و صلح [illegible] گرانبها [illegible] مرو [illegible] لشکر [illegible]
داشتن چنان [illegible] از ایران مسلمانان [illegible] بزرگ [illegible] قتیبه [illegible] نامه [illegible]
باز [illegible] قتیبه سلیم [illegible] نامه [illegible] و [illegible] یک [illegible] نامه [illegible]
[illegible] سلیم [illegible] نامه [illegible] بزرگ [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] نامه [illegible] گفت ایها الامیر [illegible] بزرگ [illegible]
[illegible] و اگر [illegible] و دیگر [illegible]
[illegible] سلیم [illegible] قتیبه [illegible] صلح [illegible] آن [illegible] قتیبه [illegible] مرو [illegible]
[illegible] جنگ [illegible] و از مرو راه [illegible] از جمله [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] و مردمان [illegible] مردم [illegible] آن [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] گشت و قتیبه جنگ [illegible] مرد [illegible]
[illegible] و از مردم عجم [illegible] و قتیبه [illegible] و حجاج
[illegible] مردمان [illegible] و از آن [illegible] مردم [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] قتیبه [illegible] و گفت [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] قتیبه گفت حجاج [illegible] مسلمانان [illegible] قتیبه [illegible] خویش
[illegible] آن [illegible] گفت [illegible]
[illegible] او [illegible] این جنگ [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] قتیبه گفت [illegible]
[illegible] مسلمانان [illegible] گفت [illegible] جنگ [illegible]
و خویش [illegible] حرب [illegible] مسلمانان [illegible] و جنگ [illegible] و قتیبه مردان [illegible]
بر جنگ و جوش [illegible] ترکان از میان [illegible] زمستان [illegible]
[illegible] و قتیبه [illegible] و مردمان [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] باز [illegible] خبر [illegible]
و مردمان صلح [illegible] قتیبه باز گشت [illegible] جنگ
[illegible] دیوار [illegible] از [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] و مردمان [illegible] ایشان [illegible] بود

اینجا کسی بوده لشکر ترکستان را برانگیخته و بر مسلمانان برآشفته بود قتیبه گفت مر خون او را خود سلیم ناصح گفت ببخشید بمن
گفت به پنجگانه هر صنعتی بهایش هزار هزار درم قتیبه گفت از او حجت ایشان عرض بخشید و قتیبه گفت او نزد
کوئید جمع مع درو زمان بکه جنه دستگیر کرد تو یک قتیبه آدینه بکیه و پنجاه هزار مثقال زر و صلت شده بود و چنان از بتکده بت
ایشان خواسته افتاده از خزینه‌ها یافته بعد آنگاه قتیبه بمرو باز شد و مسلمانان بزرو یافته بعد و از جمله غنیمتها بشکستند
بتی از زر بوده پنجاه هزار مثقال وزن بهشت و دو دانه مروارید بزرگ چند گنجشک چنان آن نگار رفته بود چون قتیبه بدید بشگفت ماند و از
اوشان که آن مروارید با عجب شد و مکان آتش که بو حذر او گفت این چو دانه مروارید بچه چگونه یافتند گفتند یک روز
دو مرغ از آسمان فرو شدند و در شب این تا نه باستادند و این دو مروارید از منقار بیفکندند و پرواز کردند قتیبه بوقعی
افتاد و این یک غنیمت آن دو دانه بنزد حجاج فرستاد و در بینه او و مردم بیکند بر وطن باز آمدند بغیر صلح شد و چنین سال شتو د
نهم فراز آمد قتیبه با ساز رفتن کرد و از مرو رفت با دو مرد و آتش بیلاد صلح بود بحرب بخارا کرد و بر نشست و گرگان
غیر یافت و مسلمانان بکار رفته بعد چون قتیبه بدید بعد خرسند گشته و با ترکان در جنگ باشند و ترکان
و در بردن خواهرزاده ملک چین با ولایت بنور نفرآمده و مقداری توانا مسلمانان را چیزی که داد و چنین سال شد و آمد کار را
و تخت دیگر ارباب است قتیبه مفتوح کرده و طرخون ملک ترکستان صلح کرد و نیز کرد تو بگشت و این
داستان چنان است و چنین مردمان کار انگشته شده و آن حال ببودند از هم او گفت بر ایشان گشته و طرخون
ملک ایشان بود به تو یک سپاه قتیبه جامد و باستاد و چیزی کار را در میان ایشان فاصله بود و به صلح کرد و قتیبه
ببرد و باز شد و نیزک بر بود و در باز گشتن صلح شکست و بقلعه خویش باز شد و حرب بخارا است و قتیبه بگذشت او
راه برگرفت و این چنان بود چون قتیبه از کار ها فراغت یافت نیزک اندر اندیشه کرد با خاصان خویش گفت
من بدین مرد ایمن نیستم چه این تازی چو سگ است اگر بزنی بانگ کند و اگر چیزی دهی مردم بفریبد و اگر از او دور
دیدی بپرهیز و اگر چنانکه چنین بر طرخون بود ایشان بود و چنین صلح خواست و خواسته‌ها اندر اطاعت کرد و خرم
شد اگر من اندر دستوری باز رفتن خواهم نیکو بنگفته نیکو تو دانی پس نیزک دستوری خواست بطخارستان راه
قتیبه رخصت کرد نیزک برفت و در بلخ نمود و چون بنوبهار رسید با یاران خویش گفت مرا شک نیست که قتیبه از دستوری
دادن پشیمان شده و اکنون رسولش بمغیره بن عبدالله که امیر نوبهار بود باید دادن کند مرا باز دارد و پیش از آنکه
رسول فراز آید برفت و بسوی طخارستان راه بگذشت و از آن پس رسول قتیبه بمغیره بن عبدالله حاکم رسانیده نیزک
باز دارد و مغیره بتن خویش بطلب او برفت و لختی برفت و او را نیافت و باز آمد و از آن طرف نیزک بیرون
حاکم کرد و مردمان بخلع قتیبه بخواند و از کار بر شاه و جمعیت و محمد بن سلیم ناصح را از طرف قتیبه بطخارستان
معتبر فرستاد و این خبر با قتیبه رسید و در این هنگام با حبش که بفرمود جز مردم مرو و اسم نبود پس عبدالرحمن را بلخ

باهله هزار مرد بسوی بلخ برفت

باهله هزار مرد بسوی بلخ بر فرستاد و گفت در این زمستان از آنجا باش و اگر کسی بر خیزد از آن گروه که دارند بسنگها بیرون شود از لشکر
طخارستان شود پس فرمود از پیر تا برنا با عبدالرحمن برفت و چنین زمستان تا برگذرد قتیبه بشهر خراسان کسی از لشکر
از آنجا بود نشست و در بهار قتیبه از دان لشکر آن سپاه و حوالی که در نیزک بیرون شد بجنگ آمدند و لشکر با ایشان خصمانه کرد
تمام و جنگ بارها شد و عبدالرحمن پیش رو لشکر بود و بحرب حمله کرد و بحرب ایشان شکستند و در میان فرار افتادند و عبدالرحمن بگرفت
خصمانه که نیزک از کشتن و جمع بکشتن فرو خوانده لشکر قتیبه کرد و پس از آن راه حرب بگشت و لختی بعلاقه کردند و از آنجا برو از دو سو شدند
و آن موضع آنجا بود برگذشت و قتیبه در پیش بعلم رفت و بگذشت و ملکان از آن بکر طاعت بر قتیبه باز آمدند و قتیبه جنگ برکرد بروز
اسپهبد بلخ با طاعت آمد و قتیبه از آنجا لشکر برگرفت و از آن نیزک را دید و در بیابان افتاد و لشکرگاه حرب
و قتیبه در برابر قلعه نیزک فرو شد و به تدبیر خواسته شد و اشکرکشی چیزها بکاستند و در این هنگام همه ملکان و دیگران را
فراز آمدند و قتیبه بدید و از آنجا خواسته شده با لشکر طاعت و او را بقلعه نیزک را نهان ساخت قتیبه او را بنواخت و ملک
ملکان ایشان بنوازید آن در ابرد و ناکاه ان جا کرده نیزک در قفا بیا و آن ملکان ایشان بعد باز خوانده
و آوردن بکشتند و بعضی بگریختند و لشکر قتیبه بدان در آمدند و ملکان شدند و نیزک بعلاقه بود و در میان
بعلاقه و ملکان بدان است و اب رکنت و دشوار راه و چند روزی چند در تنگنای درتنگ گفتند آنگاه راهی
به نیزک نماند و قتیبه عبدالرحمن بر مقدمه سپاه بفرستاد و نیزک به آنجا شد و از آن منزل بجست و به حیلت خویش
خویش پس کار برخاست و شد و چون از آنجا گاه و اکرد و بخواندند در شب و جائی عجب بود و جز از بکمین بخواهد داشت
و از آن سوی نیز سوار چون از راه ببرد قتیبه فرود آمد و لشکرگاه ساخت و در آن و دو ماه بود و نیزک بود چهار ماه
در آنجا بود و از جمله برفت و چنین چیزها برآمد نیزک دیده از آن خواسته اندک کرده و زمستان فراز آمد و بر همت
قتیبه او را کار چون خالی دید و قتیبه سلیم ناصح را بخواند و بگفت مر نیزک نزد او کرد تو دانی چنین از ایشان بیش آور
و اگر تو دانی این کاری را که جای او باز آئی ترا بدارد و تو سلیم گفت نامه بعبدالرحمن بنویس تا بر گفتار من بیاید که تو همی خواهم
خلاف نکند قتیبه بدانگونه نامه کرد و سلیم برفت و عبدالرحمن گفت شر چنین بایم مرا کمتر ز چنین تا باز آیم راه
باز گیری و با ز دانم عبدالرحمن پذیرفت و سلیم سوی نیزک راه گرفت و خویشاوندان یاران خویش بگذاشت
چون نیزک او را ملاقات کرد گفت مرا بسوی قتیبه آمدن ترا نشاید و لکن تو کار خویش شدی و مرگ و خواسته
دوری پس نیزک گفت پس رای چه بینی گفت آنکه به خویشتن و با قتیبه راه گیری چه او را اندیشه این است
در این زمستان در آنجا بماند اگر چند راه همه گشت در بسته بود گفت زنهار نباید چگونه بود گفت من
بیاریم و او ترا این دهد و لیکن تو را زمین ندارد و لکن آنکه من دانم آن است که به تنهائی او را نیکو کنی
میان ان ده کس در این که فرو امیدوارم چنین خلق کرد و ترا بستر زیان بود و از تو خوشنود شود گفت

تو صلاح خود در این بینی نیزک گفت من بر جان خویشتن ایمن نیستم و قتیبه مرا از در ده مرا امید داد
گاه کی او سلیم گفت من آمدم و ترا این مشورت کنم و لیکن اگر چنین کنی کار تو نیک شاد بباشد کرد و اگر نکنی باز روم
گفت پس چاشت به نیزک گفت خود بر نیزک گفت سلیم او نیز کار این کار نیک برود و خود طعام بفرست و خبر نبود آنگاه
دهقان پیش ایشان آرند و مردمان نیزک جز خویشتن بدید نبود و آن نیکی و کی بسیار بیاورد بدید و بخورد بس در افتادند
غارت کردند نیزک در اندوه شد سلیم گفت یا ابا الهیاج من ترا اندرز کنم همانا این یاوران تو سست شدند و اکنون
در نهان دراز تر گفته بودند برم و ترا بسپارند به خود بر دیگر قتیبه شود امید دارم کار بر وفق آرزو تو
بکند گفت من به زنهار شوم و آنم تنها شد گفت او ترا این کار و تو مرا در این نکنی بترسم گفت بدانم گفت پس ما را
شو و این راه بگیر یاران نیزک گفتند نیز سلیم شود و جز به این کار نیکو نباشد ترا اندرز کند پس رای آنست و بر نشست
و گروهی از خویشان و دهقانان و یاران او برنشستند و از قلعه فرود آمدند چون زیر قلعه رسیدند نیزک سلیم را گفت هر که
نداند که جان خود تباه کرد و دانم که من قتیبه بمن نخواهم بردن و او مرا زنده نگذارد سلیم گفت جز خیر چیزی نباشد و چون
سلیم و نیزک برفتند آن سواران که سلیم آنجا نشانده بود در سر دره بیامدند بستند و آن ترکان که
با او بودند چون بدیدند باز گشتند و راه بر فتح آید نیزک گفت این اول کار است سلیم گفت چنین نیست به ایشان
ایشان صلاح حال تو است چون نیزک بلشکرگاه قتیبه رسید قتیبه او را با او بود در خیمه در آوردند و پاس او بنشستند در
خیمه کنده نگه داشتند آنگاه قتیبه نیزک کس فرستاد آن مال و دو را آنجا بود برگرفت
و آن کس بود و قلعه بود برکندند و بسیار چیز از دهقانان یافتند پس از چهار روز نامهٔ حجاج
به نیزک بکشت و او را مردی فرمود و بدو دست مسلمانان است و چنین بر مسلمانی کرده و مرتد گشت قتیبه نیزک را
گفت ترا به قتیبه فرستاد زنهار نداد گفت نه و لیکن تو نیک سلیم گفت دروغ گوید او در خون من آنرا که
خبر تو کرد را کسی زنهار نداده و از جای که خویش برخاست و نیزک و او را از زندان برد و قتیبه سر او را آنجا در خیمه نشسته
بود در مجلس نیزک را بیاوردند و مردمان او را بردار کردند و گفت در کشتن نیزک چه گوئید گفتند بباید او را کشتن
هر دشمن خدای و دشمن است و چنین بکرده و دیار زنهار داده پس باید کشتن او هر که گفت ما را از دین مسلمانان این نیستیم
و ضرار بن حصین در آمد او را گفت ترا چگونه است قتیبه گفت من از تو شنیده ام که گفتی با خدای عهد کردم که اگر ترا
بدو دست آید بکشم اگر نکشی هیچکس بروی نظر نکند قتیبه سر در پیش افکند و گفت بکشید او را که
زنده کان پیش از آن نماز در این بخیر بگفت قتوه اقتلوه پس نیزک را با برادرزاده او بکشتند
عثمان و دیگران هر دو بعضی به کشته و آن ها صد تن بعضی آنگاه قتیبه بزر سر او را بفرستاد
به نزدیک حجاج بعد و چون قتیبه بمرو باز آمد ملک گوزگانان فرار کرد بعده با نیزک عهد و پیمان بسته بود

پس بسوی قتیبه کس فرستاد زنهار خواست قتیبه او را بپذیرفت و او را در کرد و کار خواست و قتیبه حبیب بن عبدالله
باهلی را بنزد او فرستاد ملک گوزگانان از اهل بیت خویش گروگان فرستاد و حبیب را به بعضی از جهان خویش بمرو
و خود بیامد با قتیبه صلح کرد و بازگشت چون به طالقان رسید بمرد و مردمان گفتند او را بزهر کشته و حبیب را بکشتند
قتیبه چون بدانست آن جماعت ببرد و تو نیک او بعضی گشت و چون سال نود و یک اندر آمد قتیبه بکش و نسف
و کش و نخشب لشکر کشید و سبب آن بود علینا و ملک ترخان بود قتیبه را از جهت خود
بر فتح کرد آنجا در بیابان باشتر نور قتیبه فرستاد باز گشت قتیبه عیاض تمیمی مردی بیگانه از جمله را با ترک
او فرستاده آن مال بستدند و چون بر دو راه لشکر این گروه اندر بود شده بود ایشان را لا به راه نگاه داشته
حرب کرد باز گشت عیاض گفت من جنگ سازم و در میان مردمان نیز او جنگ کرد به سوی آنکه
حث بردن از ایشان در نام او مطلب بود از پس او اندر آمد او بکشت گویند گفت عیاض او را جراحت
یافته بود آمد و او اندر میان شد و گفته چنین مردی نبایست باز گشته شد و چون بقتیبه رسید
داد لخت خشکین گفت از این مرد راه برگشت ملک ترکان ایشان را از قتیبه و خان و با ایشان چنین جنگ
و هنگام شهر ملک ترخان را دانسته او دو کار بکند بس او آنکه از روم و جا بر هشت دره زمین
کرد و نخچیر بیابان برفت آمد و جنگ کرد گشته شدند و قتیبه خواسته و غنیمت فراوان بدست آورد و لشکر
به بیرون و او برگشت از آنجا بسوی کش و نخشب راه برد و آنجا را نیز صلح کرد و عبد الرحمن برادر خود را
بطرخون فرستاد ملک سغد با پیش ملک اوصالح خواست و عبد الرحمن از آنجا بازگشت و به نزدیک قتیبه
باز آمد و با اتفاق بمرو بازگشتند و از آن پس مردمان سغد بر طرخون آمدند و طرخون گفتند تو بدین خواری
دولت خزینه گشتی و ما تو را شاه نخواهیم بردن شاه و تو هیچ حاجت باز گفت کسی دیگر را گزیدند
غوزک را به جای او شاه کردند و طرخون را از پادشاهی باز داشتند طرخون گفت از پس پادشاهی چه زندگانی
باشد دیگر ما را بدست خویش گشته شوم نه دیگران پس بر شمشیر بر زمین نهاد خویشتن بر وی افکند تا از شکمش
بر برفت و چون سال نود و سوم در آمد قتیبه با ملک خوارزم صلح کرد و ملک خوارزم را چغان نام بود
و برادری از خود کهتر بود و خوارزاد نام بود و از چغان غلبه یافته بود برادر او را دست
هر چه داشت چغان را چیزی نبود از قتیبه کس فرستاد که نیکو ... بپوشیده
فاخر کسی بفرستد و من همی اندیشه باشم او که نشیند و کس بفرستد خواهر یا دختری یا زنی نیکو
بفرستد و او را ببردی و هر که را خواستی بگرفتی و بکشتی و باز بنهادی و هر کار که خواستی بکرد
و هیچکس او را نتوانستی باز داشت و چغان بیگفته بگفت من نتوانم با او برابر شدن

و بسر برنج و بلد ازو بستده و خبر این کار و ازین و چغان بدو آمد بی طاقت شد کز بدو زمین مرو تو بیک قتیبه رفتم
واد بدو زمین خوارزم بخواند و از کلیدهای خوارزم سه کلید زرین با کلیه ایشان بدو فرستاد و پیمان نهاد که باید او را بکشی
به حکم او خواهی بود هم و بیکسی بدو از فرودستان آگاه نبود و رسول به تو بیک قتیبه آمد و قتیبه این پیغام آمد
نبرد و بیود با مردمان چنان دانمود که سغد میشود و رسول چغان را باز گردانید و رسول او را با حرب بکو و اکنون نه
خواسته بود و از آن پس خوارزاد بدو خبر کرد که قتیبه عزیمت سغد دارد و پس مردمان بدو لشکر کرد و گفت اینک
و قتیبه آهنگ سغد کرد و تا از جنگ او آسوده بنشیند و بهار درآمد و همه جایست پوشیده [illegible]
او آن جنگ در باب خراب گرد [illegible] و تا قتیبه بدان رسید
و آن لشکرها است از لشکرهای خوارزم بر کنار جیحون و خوارزم سه لشکر است و بزرگترین آنها مدینة الفیل
خبر قتیبه فراز آمد خوارزمیان به تو بیک چغان شدند و گفتند رای و تدبیر چیست گفت اینجا تدبیر جست خوار
زاد برادر فرست به تو بیک و او شد ایشان به تو بیک خوارزاد شدند و گفتند این مرد فراز رسید و [illegible] کند
چه تدبیر باید ساخت و خوارزاد از تدبیر برادرش و خواندن قتیبه بدو آگاه نبود و خواست چغان با بکشد و
از ایم لشکر بیرون شد و است و مردمان را گرد کرد و به مدینة الفیل آمد چغان بیکران با قتیبه بیرون و خود بتو بیک
اندر رفت و خوارزاد حیران بماند و تو بیک قتیبه کس فرستاد از بهر حجت قتیبه گفت تو از زاد برادر خویش اکنون
باید خواستن اگر او را امان دهم از طرف من نیز در امان است خوارزاد گفت من دانم به حال مردان و خبر برا
بایسته برادر بود لکن تنم من خواستم او تو را باشم نه گرفتن بود و من در دست تو دارم کشتن بود او گفت
نفس بکوشت برادر و [illegible] از جنگ بنه آواره گفته و خود برفت آمد و حرب بکرد و خبر بعثور رسید آمد
خوارزاد گرفتار شد و او را تو بیک قتیبه آورد گفت چگونه دیدی [illegible] گفت ای
امیر مرا اکنون بس [illegible] که از آن بکوشیدم در میان من و تو هلاکت نکنی تمییز برادر را حجت
قتیبه گفت هر کس بود هلاک داند [illegible] پس [illegible] گردنش بزدند چغان گفت ایها الامیر
هنوز حق من [illegible] قتیبه گفت چه خواهی گفت خواهم هر کس را او به [illegible] گفت
اکنون چه بود خواهم کز چغان خواهم جست و چه بود کمک بزدند و خواسته ایشان برگرفت چغان را
قتیبه شرط کرده بود صد هزار درم و [illegible] به جزو برابر چه بدو و قتیبه به مدینة الفیل
آمد و آن [illegible] آنگاه چغان از قتیبه خواستار شد او را بر ملک خاجرم [illegible] درم [illegible] ملک بر
به کام [illegible] چغان سر آمد و او را آزاد گردید قتیبه عبد الرحمن [illegible] بازحرب کرد و او را گرفت
و آن ملک بسته و به تو بیک قتیبه باز آمد و چهار هزار [illegible] ایشان اسیر آورده بود قتیبه [illegible] بکشت

بازگشت

بازگشت و از پس آنکه از کار خوارزم بپرداخت مجشر بن مزاحم سلمی بر وی خاست و گفت ای امیر مرا با تو رازیست
قتیبه گفت جای خالی کنید مجشر گفت اگر سغد بخواهی رفت هم امروز بایست رفت در میان تو و سغد ده روزه راه است
و او را ازین قتیبه گفت این سخن با هیچکس در میان نهادی گفت نکردم گفت بدو که با کس را اگر کسی دیگر این سخن بگوید گردنت
بزنم آنگاه برادر خویش عبد الرحمن را بخواند و گفت بنه سوی مرو فرست عبد الرحمن بنه سوی مرو بفرستاد و [illegible]
به هشت منزل روز دیگر [illegible] نامه قتیبه بدو رسید که چون این نامه خواندی با بنه سوی مرو فرست و خود با لشکر
و بتعجیل سوی سغد شو و این حدیث پنهان دار و من نیز بر اثر تو فراز آیم عبد الرحمن چنان کرد و بنه سوی مرو فرستاد و خود با لشکر
راه سغد نهاد و قتیبه مردمان را خطبه کرد و گفت بدانید که مردمان سغد عهد بشکستند و [illegible] باز
گرفتند و طرخون را کشتند و خدای تعالی [illegible] گفت فانما ینکث علی نفسه هم اکنون بجا رسید در [illegible]
[illegible] دارم ایشان سمرقند [illegible] قریظه و بنی نضیر [illegible] و خدای [illegible] لم تقدروا علیها
قد احاط الله علی کل شیء قدیرا پس قتیبه راه سغد نهاد و عبد الرحمن چهار روز پیش از وی آنجا رسیده بود
و بیست هزار مرد با وی بود قتیبه گفت فاذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرین و سمرقند اندر [illegible]
بود و غورک [illegible] همان غورک بود مردمان سغد [illegible] و طرخون [illegible] باز گشته
چنانکه گفته شد پس قتیبه کار کرد شهر سمرقند بگرفت و مردمان از اندرون [illegible] و جنگ [illegible] و چند روز پیوسته
[illegible] جنگ [illegible] دشت [illegible] یکروز کرد [illegible] بر فراز باره [illegible] آواز [illegible] ترکان [illegible]
[illegible] خویشتن [illegible] دست [illegible] بکتاب [illegible]
[illegible] گفت [illegible] بالله [illegible] باز [illegible] خویش [illegible] قتیبه گفت الله اکبر و الله [illegible]
[illegible] انا قتیبة [illegible] قتیبه [illegible] پس جنگ ایشان [illegible] و آن روز گروهی
بسیار از ایشان [illegible] پس ملک سمرقند نامه بملک چاچ نوشت [illegible] ترکان [illegible]
آمدند و اگر [illegible] آهنگ [illegible] مردمان [illegible] چاچ [illegible] آمدند [illegible] سمرقند [illegible]
[illegible] ایشان [illegible] مشغول دارد [illegible] اندر لشکرگاه [illegible] هزار مرد
[illegible] قتیبه [illegible] مرد [illegible]
[illegible] گفت [illegible]
[illegible] آن [illegible] کرد [illegible] دست [illegible]
[illegible] خویش [illegible] راه [illegible]
[illegible] بجنگ [illegible] و آن [illegible] مرد [illegible] برادر

ازبنگ زادگان حمله آوردند و تیر از ناوکها او براندند و ترس بفکند چنانکه هزیمت گرفتند و تا دروازه از ایشان بجست
بشتافتند و هر یک دختر پادشاهی بود از آن جهت بسی بر سر نخ در بها ایشان و هر شهر ایران دهقانان بود بجهد
و سپاه ما بمحمد شهر و طرف فارغ از ابزار و تورانیان بدست آمد و بتوبیخ قتیبه باز نشسته دیگر روز نماز بود تیر حرب
کم رفتند و غورک با قتیبه گفت تو از آن بیم ترا نه جنگ رفتی و برادران من از عجم تو را یاری کرده تا زنان تو بکوشند
تا بدانی کار بر چگونه برود قتیبه بود از آن تخم خشم گرفت و فرمود تا اهل خوارزم که مسلمانان را با او آورده بودند و بیاوردند
بفرستاد و بفرمود تا منجنیق بر نهند و بر سر دروازه بردند و جرخ بستند ~~ببستند و بر نهادند~~ و هم در آن روز دروازه
شکسته بود و سیاه آن گاه در بلند بود و پاره تا قتیبه تیر انداز آن بنشانده ایشان نگریختند و گفت هر کس از آن مردی را
بتیر زند ده هزار درم بدهد او است و اگر خطا کند و کس را بزنم یکی از ایشان بنی امیه تیر بیفکند و چشم او آمد و او
بکشت و قتیبه ده هزار درم به او بخشید و آن شب بکام ترکان بگشت و دیگر روز چون دروازه بگشادند صلح خواستند
قتیبه گفت ایشان ترکان عاجز شده اند امروز بازگشتند و چون روز دیگر قتیبه با ایشان برو کرد و در اسلام آمدند
بر پنج و دو سال سیصد هزار درم بر بنهند و صلح کرد بر شرط او در دین بر داشته که او کسی وانه برد و بر بود ایشان بهر شهر در بلدها است
از رعیتها بر بنهند و بتان را بشکستند و قتیبه در آنجا مسجد بنا کرد و منبر بنهاد و خطبه بخواند و جایی که بود بر فرض آید
غورک سر بخجنه گرفت و گفت و بنوشت تا خویشتن باز رفتند و قتیبه با جهار صد تن از بزرگان و ترکان بیرون رفت و خوشنود بودند
خویش بشهر در آمد و غورک او را بر پای کرد و در خشم آمد ترکش بر کمر بسته و اندر آن بود و او از رفت با بدر رفت تا قتیبه
در ورق رفت و غورک را بیش از بتان با سپر پیش بمسجد در آمد و در رکعت نماز کرد بیشتر که آن بت را با دو دیگر بود و آن
برآی ایشان از بتان بر گرفتند و بخواست تا بتان را بسوزند و گفت که این بتان را بسوزانیم آنکه قتیبه گفت ای
بدست خویش بسوزانم و آتش بیاوردند و قتیبه بدست خویش آتش در بتان افکند تا بسوختند و گفته اند که از آن
بتهاء زر و سیم و نقره هرکه از آن جمله بود پنجاه هزار مثقال زر و سیم بیرون آمد و قتیبه خوشنود گشت غورک را بنواخت و بخواند
و بخوان گسترد و خود بنشست لا کوتیمک تا قتیبه و یاران بر طعام بنشستند و دیگران را بخواندند و نعمت بود و عهد نامه غورک را
بدین گونه بنوشت بسم الله الرحمن الرحیم هذا ما صالح علیه قتیبة بن مسلم الباهلی غورک
ابن اخشید السغدی صالحه و شرط علیه و جعل له بذلک عهد الله و میثاقه و اخذ شرط که عهد نستاند
و ذمة رسوله و ذمة محمد صلی الله علیه و آله و ذمة ولید بن عبدالملک و حجاج و ذمة قتیبه و مسلمانان
و صلح کرد با او بسمرقند و دو هزار و دو صد هزار و کشتی اندر به و هزار با بر هزار درم و
بمثقال ده هزار درم و سیصد هزار برده و بیرون ایشان کودک و پیر بلخ و ایشان و ولید و حجاج و قتیبه بود
فلان سوار بشد و غورک این مال بپذیرفت و شرط بنهاد همه که بپای باز بپای ایشان درم کرد و بدادند نیز بود

الغالب دادم

بر شفقا بیست درم و هر جای که بزرگتر صد درم و عهد و پیمان بخواند و قتیبه بن مسلم بود با غورک سمرقند
و باد بفرمود و در پیش رفته بود از آنکه صلح با چگونه بار کرده و کار و دستش بغورک در آمد قتیبه بیامد که او گواه
گشت و در رفت که قتیبه بهر تن غورک بود سمرقند و کشتی و بخشید و صد هزار آن دانگ و عهد با پادشاه گفتم و بهر دو کار
او و اوراد هیثم و یکی برهن اعتراض کرد و از پس او بیامدند مردمان ایشان را بیش و هم تا ولایت پس از
مساوی بدینگونه با سپر بود و در این بیان حصین بن المنذر و فلان و فلان گواهی بر دادند اندر سال نود و سیم
پس قتیبه آن نامه بر گرفت غورک بپرد و برد و باز آمد و پنج یک آن غنیمت و خبر گشادن سمرقند بحجاج فرستاد
حجاج در پنج گذاشت و صفاری قال با ترا از پردرد و دشمنان و گفتن جنان آن هیاه ایران را افراسیاب
از تو فحد ما انعمک و کن من الشاکرین پس باز نشان آنکه بخوان ترا او بیش از بیک گراز را مر
قتیبه اندر بخشید و پیشتر ترا حاجت بیش نبود اندر آن روز قال و بعد مر دستی و بخشید ترا در کار دعا
بداد با سوار و دست زن و آنگاه ذوالقرنین بمغرب در آمد و گفته یا ذالقرنین اما ان تعذب
و اما ان تتخذ فیهم حسنا ایشان را عذاب کردی تو کرد و فرمان خواست که او را بید اگر ایمان آوردند
و او را الطاعت خوش نشود خویش را نیز بفرمود گفت اما من ظلم فسوف نعذبه ثم یرد الی
ربه فیعذبه عذابا نکرا و اما من آمن و عمل صالحا فله جزاء الحسنی آنکه بیداد کند او را عذاب
کنیم و پس او بسوی خدای عذاب سخت برد و آنکه ایمان آورد و کردار نیک کند او را بهای نیک بود و باد
با آسانی روییم و فرمان از این کار شنودیم و قصه او را در قرآن سر بسیار صلی الله علیه و آله گفت تو را قتیبه
بر آنکه تو بود و نیکو از بهر جنگ اندیشه کنی که در صلح قتیبه بیرون با برادرش عبدالرحمن بن مسلم بر سمرقند
خلیفت کرد و او را باب و آلات حرب در آنجا بگذاشت و وصیت کرد هیچ کافر اندر سمرقند بگذارد
جز آنکه مهر گلی بر دست نهاد که خشک نشود پیش از آنکه از شهر بیرون رفته باشد او را بکشند و هر کس که
بر بسلاح در آید و همه بکشند و شب اندر در ماند کشته شود و اگر از ایشان کسی بشهر در آید بکشند
و از آنجا که قتیبه بر مرو و چند سال نبود و اندر در بیم قتیبه بجنگ چاچ و فرغانه کوچ کرد و از مرو بیرون آمد
و از آنجا روی بر رفت و از مرد مال کشتی و بخشید و خوارزم لشکر خواست بود بیست هزار مرد جمع آورد
راه بر گرفته و چون بسغد رسید اندر بیست هزار مرد دیگر بیرون آمد و چاچ کسی فرستاد و خود بفرغانه شد
و تا خجند برفت و مردمان فرغانه فراهم شده و جنگ کردند و جنگ پیر کرده و اندر جنگ بیرون
مر مسلمانان سه بود پس بکرد و مسلمانان بود و مر دو هر جنگی و بشنیده مر دو از آن ولایت بود
مسلمانان بود و آنکه اینها که یاد کردم گفت تو کشته که امروز نور ایشان گرایم منقطع شد دیگر روز بیرون آمد

ما بر جست گفت چنین کوره بخشیم عوف بن الحزیع کرده حیت دشمن بود بارا و هیچ گونه ننهیم از غرض
ما سوی جیب برده و امر بانج بیش از فال زجر که هر گاه که لشکری کار بجه شدن بیصانع باشند و غرض
از غربالت بردارند که آن فال بود نیک دارند و اگر از سوی جیب برد بد دارند و هم این فال در
رفتن دام و دد و نخچیر گیرند پس قتیبه بود ایشان چگونه زاد آن اندستان فرغانه است پس آن است هزار
مرد به کاج افزون بقیه بانج و بر ورزی و غنیمت باز گشته و خبر بال رد و وس ولید بن عبد الملک بمرد که او
و سلیمان برادرش بر تخت مملکت بر آمد قتیبه از وی اندیشناک بود چه قتیبه و ولید خواست سلیمان را از ولایت عهد
باز کند و بر پسرش عبد العزیز بن ولید نهد کار ناکرده ولید بمرد سر باز نهاد و حجاج و قتیبه بن مسلم اجابت کردند از هر روی
عثمن ولید بمرد و سلیمان ملک یافت قتیبه بهم بر آمد و سپاه بود و در همه هیچ نگذشت و بخواست علامت
بسر قتیبه بود و استوار خواهد چنین از وی گذشت و در همان نشوه تو نیک ترین است از چنین استقلال ملک
چنین بار بر بود و فرمان هیچ از قهران سپاه بنج فرست تا از آنجا شاه از وی باز رسم قتیبه بهانه مرد از
مسلمانان برگزیده بابان از اشراف و جماعتی نیک و اسبان نیکو و سلاح نیک و بسوی ملک چین فرستاد و از
آن جمله هبیرة بن مشمرج الکلابی بود مردی نیکو سخن بود قتیبه با ایشان گفت چون شاه را بگوید که من سوگند
خورده ام که باز نگردم تا بر زمین شما نهم و مهر گران بر قهرمان شما نگذارم و خراج نستانم ایشان بر قتیبه
ملک ایشان را بخواند ایشان بگرمابه اندر شدند و جامهای سپید برکشیدند و در دادها بر بستند و نعلینها در پای
کردند و برفتند چنین در ترکها هر تا در آمدند و کسی نشستی ملک و قهرمان لشکر و بزرگان بنشسته بودند هیچکس
سخن نگفت نه ملک و نه بزرگان تا تنی و نه ایشان برخاستند ملک فلان ... برفتند آنگاه روی با بزرگان
کرد و گفت ایشان را چگونه دیدید گفتند مانند زنان باشند چه هر کسی که ایشان را بدید ... مردی نخستین
چنین روز دیگر در ره ملک ایشان را بخواند ایشان جامهای دیبا در پوشیده و عمامهای خز بر سر بسته و مطرفها
برگرفته و در آمدند ملک بفرمود تا باز گشتند و هیچکس سخن نگفت ملک گفت امروز چگونه دیدید گفتند امروز با
مردان بمانند و بدان مردان نماند و سیم روز سوم ایشان را بخواند در این روز با جامه جنگ و خود و مغفر
و نیزها در دست و کمانها در بازو بر اسبان بر نشسته و همه سپر گرفتند چون ملک ایشان را بدید به هول او بود دستور
و بفرمود تا باز شدند تنی از آنجا نشستند آنگاه گفت ایشان را چگونه بینید گفتند ما هرگز
چنین مردان نیز دیدیم و مردی و هیبت ندیدیم پس ملک کس بدو بفرستاد و گفت یکی از ایشان را بفرستید
مهتر تا فاضلتر و داناتر ایشان را هبیرة بود بفرستادند ملک وی را گفت تا مملکت و سلطنت من
ندیده و بیکس ... ایشان تا از جنگ من بیاوید بود و تا به من اندر چنین خانه بدست مردان اندر و فرزند

تو چنین نخواهیم بر سید اگر مرد راستی گوی خوب و اگر نه تو را و یاران را بکشم گفت بگیر باشد گفت
در روز نخست ما را که دیدی بدان گونه چرا بدان گونه آمدید در روز دوم و سیم چرا بدان گونه گفت ما روز نخست
جامها که در خانه با زنان و فرزندان کنیم آمدیم و روز دوم چنان آمدیم که نزد بزرگان و امیران شویم و روز سیم چنانک
جامه یاران است ما بجنگ دشمن شویم ملک گفت از آن گوار نیکو شدید و گفت نیکو گفتی اکنون نزد یک
قتیبه باز شوید و بگویید که باز گردد و از حرص دراز او دانم و یک بدو نیست کم و اگر نه بفرستم تا او را هلاک
کنند هبیرة گفت چگونه است ملکی اندر وی بدو لشکر او ادوا انبوه باشند و خویش بجای تو آن را نیک
و چگونه حرص باشد قتیبه را که جهان بگذاشت و حرب بر چنین مملکت در افکنده و اگر تو آنکه بیک تو ایه
دو هیم بود یکی از کشتن بیم داری بدانکه ما را انگاری مرگ ایشان در بزی معلوم است و هر چه فرا ایه ما را از هر
چیز بهتر است و ما را از کس هیچ اکراه نیست ملک چین گفت پس صلاح در چیست و او را چگونه از خویش
خوشنود داریم گفت او سوگند خورده است اکنون تا باز نشود مهر بر زمین شما نهد و نمیه و پسران بزرگان
تا بگیرد و خراج بستاند گفت ما او را از آن بیرون آریم و خاک زمین را نزد او فرستیم تا پای
بر آن نهد و گروهی از فرزندان خود بدو فرستیم تا ایشان را مهر بر نهد و مالی نیز بدو دهیم و بپسندیده دارد
پس بفرمود تا صحفها از زر پر خاک کردند و چهار صد تن از فرزندان ملوک و بزرگان برگزیدند و چهار حریر بر نهاده و زر
فراوان با چهار تن از فرزندان ملکان نیز و فرستاد و ایشان به تنها تن بودند صلت نیکو داد و نیز ده یکی قتیبه
باز گشته و قتیبه آن جمله را بپذیرفت و آن چهار تن را بفرمود تا ... و کردند و مهر بر آن به تو نیک ملک
باز بستاند و بفرمود تا آن خاک را بگستردند و پای بر آن بر نهاد و مهر و باز گشت و از آن پس و خراسان
سر بعضیان برکشیده و سبب آن بود که از آن مخالفت داد با سلیمان که بود در عهد ولایت عهد او را و متابعت
ولید که بود چنانکه بدان اشارت رفت سلیمان در کشف پشت آن سخن از وی درست شد که بود سبب دیگر اینکه
سلیمان یزید بن مهلب را که از بهر مال بیعت و زید بود بولایت خراسان برگزید قتیبه بر اندیشه کرد از وی
سلیمان یزید را بولایت خراسان بر قرار داد و قتیبه آل مهلب را بسر خود ایشان کرده و با ایشان بد ساخته
بود پس مردی از یاران خویش بخواند و مثالی بوی داد و گفت آنکه یکی از آن که از یزید بن مهلب خبر بود از تو را به
ترجب آن هر کار کنی و دیگران بینی تا بپیچ صوت از تو فرو گذار آنکه آن مرد بشتاب بر آمد و بشتافت و با
جاسوسان و رسولان و خبرها باز گرفت پس قتیبه نامه کرد و اسپ چون یزید بن مهلب ولایت عراق یافت و بحیله
تعفر بود از وی امیریست حجاج بود و بسر رسید تا از وی مطالبه کنی قتیبه گفت اگر عراق بدو داده خراسان نیز
بدو نهد پس بدان عزیمت که از خراسان بگوارزم شود و آنجا حصار گیرد و نامه از سوی سلیمان بخوند برگشت

و مرا دولت [illegible] امیر از ایران [illegible] تا هندوستان قسطنطنیه بود [illegible] آنجا که ابراهیم ادهم و [illegible]
حوا سلیمان علیه السلام [illegible] و آن زمینها گشاده [illegible] قسطنطنیه [illegible]
عز و جل [illegible] فتح [illegible] و از آنجا بجیحون شدن [illegible]
[illegible] تو را آگاه [illegible] و تو را بزرگ [illegible] انگاه قتیبه مردمان [illegible]
نامه [illegible] بخواند [illegible] سلیمان رسید نامه به یزید بن مهلب [illegible]
بخواند و گفت [illegible] ولایت خراسان [illegible] آن است [illegible] نامه [illegible]
بکار خویش [illegible]
[illegible] مردمان [illegible] امیرالمؤمنین [illegible]
[illegible] خویش [illegible] مردمان [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] نامه [illegible]
[illegible] آن نامه [illegible] برخاست و گفت ای مردمان امیرالمؤمنین [illegible]
و دستوری [illegible] اگر خواهی [illegible] قتیبه [illegible] مردمان
[illegible]
[illegible] سلیمان [illegible]
خویش [illegible] سلیمان بن عبدالملک [illegible] خویش [illegible] عبدالملک
[illegible] خراسان [illegible]
[illegible] خویش [illegible] عجم [illegible] آل مهلب [illegible]
نامه [illegible] یزید بن مهلب [illegible] خراسان [illegible] تو را خلع کنم [illegible]
[illegible] و در نامه سوم نوشته [illegible] سلیمان بن عبدالملک را خلع کنم [illegible]
گفت این [illegible] نامه [illegible] قتیبه [illegible]
تحقیق سلیمان [illegible] یزید بن مهلب [illegible] نامه [illegible]
مهلب [illegible] نامه سوم [illegible] یزید [illegible]
نگاه دار [illegible] نامه تحقیق سلیمان رسید یزید بن مهلب [illegible] بخواند [illegible]
نامه دوم [illegible] سلیمان بخواند [illegible] مهلب [illegible]
قتیبه [illegible] نامه سوم [illegible] گرفت [illegible] قتیبه بود

بفرمود تا نامه [illegible] و روز دیگر [illegible] دینار [illegible] قتیبه [illegible] امارت خراسان بود [illegible]
از عبدالقیس [illegible] صعصعه نام [illegible] بجیحون رسیدند مردمی چند [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] سلیمان بازگشت [illegible] قتیبه [illegible] خراسان شد قتیبه گفت [illegible] سلیمان [illegible] خراسان [illegible]
[illegible] بجیحون آمد [illegible] سلیمان را خلع کرد [illegible] قتیبه [illegible]
و برادران خویش را بخواند [illegible] از پس سلیمان [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] عبدالله [illegible] مردمان [illegible]
[illegible] سلیمان [illegible]
[illegible] سلیمان امارت [illegible]
با یزید بن مهلب [illegible] مردمان [illegible]
[illegible] امارت خراسان یزید [illegible]
خراسان [illegible] سلیمان [illegible]
[illegible] سلیمان را خلع [illegible] حصین بن المنذر [illegible]
[illegible] خراسان [illegible] گفت آن کدام کار است گفت [illegible]
[illegible] حصین گفت ایها الامیر [illegible]
از [illegible] قتیبه گفت آن [illegible] قتیبه [illegible] خویش [illegible]
[illegible] حصین گفت ایها الامیر [illegible]
و آن [illegible] حصین [illegible] قتیبه برادر خویش عبدالرحمن را بخواند و در کار خود [illegible]
[illegible] عبدالرحمن گفت [illegible] مردمان [illegible]
خویش [illegible]
[illegible] سلیمان را خلع کرد عبدالله برادرش گفت [illegible] سلیمان را خلع
[illegible] مردمان [illegible] قتیبه [illegible] سلیمان را خلع کرد [illegible]
خویش [illegible] مردمان [illegible] یزید بن مهلب [illegible] گفت مردمان [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] برادران [illegible]
مردمان [illegible] وکیع [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] قتیبه [illegible] خلع [illegible] قتیبه [illegible]

وپیلان بنگاه بود و در بیت سفید بود وکیع که اشتر جماز سوار در [illegible] نمود وگفت [illegible] تا از دیر روز [illegible] گفت و از آن
قتیبه هیچ از یاران خویش سوی او نیامد وگفت بشو و حیان را بگو [illegible] حیان ایمن [illegible] وکیع [illegible] قتیبه گفت
بر قتیبه تباه رفته بود حیان از اندیشه او آگاه شد و چنین فرستاد قتیبه [illegible] را [illegible] بهانه [illegible] گفت مردمان
اهل [illegible] و [illegible] وکیع [illegible] شده و دست [illegible] و در آن [illegible] سوار [illegible] کردن [illegible] از
[illegible] حیان و وکیع گفت اگر [illegible] براین [illegible] خراج [illegible]
مرا [illegible] و از آن [illegible] قتیبه [illegible] مردمان با وکیع [illegible]
و [illegible] قتیبه [illegible] وکیع [illegible] عبدالرحمن بن مسلم [illegible] عبدالله [illegible]
[illegible] و قتیبه [illegible] وکیع [illegible] سلیمان بن عبدالملک [illegible] مردمان [illegible] قتیبه
مردی [illegible] وکیع [illegible] حقیقت خبر [illegible] وکیع خویش [illegible]
معلوم [illegible] قتیبه گفت [illegible] وکیع گفت [illegible]
قتیبه گفت [illegible] حالت او دیدم [illegible] که از آن [illegible]
قتیبه گفت [illegible] وکیع گفت [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] گفت [illegible]
[illegible] وکیع گفت [illegible] قتیبه [illegible] وکیع [illegible]
گفت [illegible] مردمان [illegible] هزار [illegible] وکیع [illegible]
[illegible] یاران خویش [illegible] قتیبه [illegible] و مردمان [illegible]
[illegible] وکیع [illegible] و مردمان از هر طرف [illegible] وکیع [illegible] قتیبه [illegible] و از آن [illegible] مردمان [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] قتیبه [illegible] مردمان [illegible] گفت
گفته وکیع [illegible] قتیبه [illegible] گفت [illegible]
[illegible]
[illegible] برادران خویش [illegible] قتیبه [illegible] بن مسلم بود از قتیبه
[illegible] مردمان [illegible] قتیبه [illegible] قتیبه [illegible] گفت
گفته زید بن مسلم [illegible] مردمان [illegible] مردمان قتیبه [illegible]
قتیبه [illegible] وکیع [illegible] قتیبه گفت [illegible]
و از آن [illegible] حیان [illegible] از مردم [illegible] قتیبه [illegible] و عبدالله بن مسلم [illegible] حیان [illegible]

گفت بیم

گفت [illegible] وقت قتیبه [illegible] مرا [illegible] گفت [illegible]
وکیع سوی حیان [illegible] وکیع [illegible] حیان [illegible] گفت
[illegible] وکیع [illegible] گرد خویش [illegible] راه [illegible]
[illegible] وکیع آمده [illegible] قتیبه برادر خویش صالح بن مسلم [illegible] مردمان [illegible] قتیبه
[illegible] مردمان [illegible] آمده [illegible]
قتیبه [illegible] قتیبه از [illegible] و [illegible] تخت خویش [illegible] عبدالملک بن مسلم [illegible]
[illegible] و وکیع [illegible] بر قتیبه [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] با [illegible] قتیبه گفت [illegible]
وکیع [illegible] قتیبه [illegible] و قتیبه [illegible]
خویش [illegible] وکیع [illegible]
و در سرای او در آمدند [illegible] قتیبه [illegible]
[illegible] و در آن روز از فرزندان مسلم [illegible] وکیع [illegible]
وکیع [illegible] قتیبه [illegible] وکیع [illegible]
[illegible] قتیبه [illegible] قتیبه [illegible] وکیع [illegible] سه هزار درم [illegible]
[illegible] سلیمان بن عبدالملک [illegible] عراق
[illegible] خراسان
[illegible] قتیبه [illegible]
[illegible]
[illegible] حجاج [illegible] قیس بن [illegible]
[illegible] قیس [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

۲۰۵

شعری ازین شعر را انشاد کرده است

اذا ما قریش خلا ملکها   فان الخلافة فی باهله
لرب الحرون ابی صالح   وما ذاک بالسنة العادلة

و حسب قاموس سکید حرون اسم اسب مسلم بن عمرو باهلی یا شقیق بن جریر باهلی است و اسبهای حرونیه از اولاد
قراقوش بن عبدالله الاسدی کنیتش ابوسعید و لقبش بهاء الدین و خادم سلطان صلاح الدین و برادر ۵۱۱ ابوسعید قراقوش بن عبدالله ملقب ببهاء الدین یا
خادم بهاء الدین شیرکوه عم صلاح الدین بود و او را از بند بندگی آزاد کرده بود و از پس وی در ترجمه فقیه عیسی هکاری
مذکور افتاد و چون صلاح الدین در دیار مصریه استقلال یافت زمام قصر بدو گذاشت پس بتدریج در دیار مصر بر ارباب
صلاح الدین نیابت یافت و صلاح الدین امور خویش بدو بازگذاشته و در تدابیر و صلاح دید او اعتماد داشت
و او مردی با کفایت و علو همت بود و هم اوست که دیوار دور محیط بر قاهره و مصر و مابین آنهاست بنا کرد و قلعه جبل را
بنیان نهاد و عمارت در جیزه در راه اهرام مصر است بنا نهاد و این جمله بر بلندی همت او دلالت دارد و در مقس
رباطی عمارت کرد و در باب الفتوح در ظاهر قاهره کاروانسرائی ساخت و هم او را اوقاف کثیره است
و مصرفش معلوم نتوان کرد و مقاصد و نیات او نیک بود و چون صلاح الدین شهر عکا را از مردم فرنگ
بگرفت بدو تسلیم کرد و چون با فرنگیان محاصرت کردند و بر آن مستولی شدند قراقوش در دست ایشان اسیر گشت
بعضی گفته اند که نفس خویش را بده هزار دینار باز خرید و قاضی بهاء الدین بن شداد در سیره صلاح الدین
مذکور نموده است که قراقوش در روز سه شنبه نوزدهم از شوال سال پانصد و هشتاد و هشت از بند اسیران رها گشت
و یافته از حضور سلطان بهره مند گردید و سلطان بسی شادان گشت چه او را بر سلطان و اسلام و مسلمانان حقوق بسیار بود
آنگاه از سلطان رخصت یافت بسوی دمشق شد و اموال اقطاع بدو مطالبه کرد و سلطان او را دستوری داد
و جماعتی گفته اند مال اقطاع او بسیار شد و مردمان در آن ایام حکایات نقل کرده اند و حکومتهای غریب
بدو نسبت داده اند بدانجا که اسعد بن مماتی را در این باب مذکور جزء لطیف از دو اعتراض نوشته و الفاشوش
نام نهاده مشتمل بر احکام قراقوش و در آن جزء حکایات غریب یاد کرده است و از امثال قراقوش را
مثلا ظاهر حکایت نموده این با صدق ... زیرا که صلاح الدین در حال و تدابیر مملکت بدو وثوق
داشت و اگر چنین بودی که با عدم کفایت او منصوب نداشتی امور اسلامی خویش بدو محول نداشتی و وفات او
در غره ماه رجب سال پانصد و نود و هفتم در قاهره روی داد و او را تربتی ... معروف است در دامنه
جبل مقطم نزدیک حوضی در لب خندق ... بود دفن کردند و قراقوش بفتح قاف و راء و او ... الف
قاف ثانیه پس از آن واو و پس از آن شین معجمه لفظی ترکی است که در عربی عقاب است ... معروف است و تبدیل

نام و کنیه

۵۱۲ ابونعامه قطری بن الفجاءه یب

نام و کنیه او و بعضی ابومحمد گفته اند قطری بن الفجاءه و اسم فجاءه جعونة بن مازن بن یزید بن زیاد بن حنثر
ابن کابیة بن حرقوص بن مازن بن مالک بن عمرو بن تمیم بن مر المازنی التمیمی الخارجی در زمان مصعب بن زبیر
که امیر بود بنیابت برادرش عبدالله بن زبیر در عراق خروج کرد و در ولایت مصعب در سال شصت و ششم هجری بود
پس قطری بیست سال با مخالفان مقاتله کرد و بر خلافت بروی سلام گفتند و حجاج بن یوسف ثقفی لشکرها
بسوی او بفرستاد و او بر ایشان مستظهر گشت حکایت کرده اند که قطری روزی یکی از خوارج ... بر اسبی تازی
سوار بود و عمودی از چوب در دست داشت و او را به مبارزت و مقاتلت بطلبید ... و مردی از دیار ... او
بر وی تاخت و قطری روی خویش بدو مکشوف ساخت چون آن مرد او را بدید ... پس گفت ای قطری
او را گفت ... نیست که از چون تو یکی بگریزد و ابوالعباس مبرد
در کتاب کامل از اخبار و حکایات ایشان بسیاری مذکور داشته است و در بعضی ...
... و او در سال هفتاد و هفتم کشته گشت و عکس ...
... گفته اند که کشتن او در طبرستان در سال هفتاد و نهم بود و بعضی گفته اند که او را ...
در انداختند و در ... شکست و از آن اسب بر دو پس ... حجاج آوردند ...
... و در ... سال ... که ... باشد ...
... گفته باشند و حال آنکه تاریخ خروج او در ... و ...
... و از بلاغت قطری ... پاره ... گفته ...
خویش در آمد پس او را ... نام گفتند و ... و قطری ... کسی است که ...
در ... فی قول ... فقلدوه فی هذا الامر الی نعامه تقلید الخوارج ابا نعامه
یعنی قطری بن الفجاءه و قطری مردی دلیر و ... بود ... و ... با قوت نفس و ... بود
و از مرگ ... و این ابیات ... بخطاب نفس خویش گفته و گوید

اقول لها وقد طارت شعاعا   من الابطال ویحک لا تراعی
فانک لو سألت بقاء یوم   علی الاجل الذی لک لم تطاعی
فصبرا فی مجال الموت صبرا   فما نیل الخلود بمستطاع
ولا ثوب الحیاة بثوب عز   فیطوی عن اخی الخنع الیراع
سبیل الموت غایة کل حی   وداعیه لاهل الارض داع
ومن لا یغتبط یسأم ویهرم   وتسلمه المنون الی انقطاع

وما للمرء خیر فی حیاة   اذا ما عُدّ من سقط المتاع

و این ابیات در کتاب حماسه در باب الادب مذکور است و ترسنده ترین آفریدگان نه اینکه بود این ابیات
ولیکن گفته اند و در این باب بنده این ابیات را شعر خوارج و جز مرد جنگی بحث و این ابیات عربیه
داشته بی حسین اشعار نموده اند لکن و این ابیات از ابو نعامه در جمله خطباء و در عرب بلاغت میان ایشان رسیده
و فصیح اللسان ... مشهور است روایت کرده اند که وقتی حجاج برادر ابو نعامه را گفت برآینه ترا خواهم کشت
گفت بکدام گناه گفت بواسطه خروج برادرت گفت از امیر المؤمنین مکتوبی باین است که مرا بگناه برادرم مگیر
حجاج گفت آن بیار چه بود گفت با من چیزیست که از آن موکدتر است حجاج گفت آن کدام است گفت کتاب
خدای عز و جل است و میفرماید و لا تزر وازرة وزر اخری ... معنی آنکه هیچ ... را بگناه دیگری نگیرند
حجاج از فطانت او شگفت گشت و راه خویش گرفت و این شعر را حصین بن حنظله سعدی و از جمله آنها نیز چه است
در حق قطری بن الفجاءة گفته است

وانت الذی لا تستطیع فراقه   حیاتک لا نفع و موتک فاجع

و فی ... جعاد او ... ضبط کرده اند ... از تقیید است و ... بتعلیات است و هر کس که
بگفته بود برین بعده مضبوط شد ... چه این جعده ... است و هم چنین الفاظ ... ابیات است مرطبوطات
و بعضی گفته اند ... اسامی او قطری ... این کلمه هم او نیست و گفتند این نسبت بسوی موضعی بین بحرین
و عمان است و این ... است از ابو نعامه مذکور به آنجا منسوب است و بعضی گفته اند قصبه عمان است
و قصبه تخت گاه کوره و ... است ترجمه کرده ... قطری نقیع ادمی و ...
... است در میان بصره و ... قریه است در میان بحرین و عمان محمد بن جریر طبری در تاریخ خویش
میگوید مصعب بن زبیر در سال ... بعراق آمد و در بصره در جنگ ازارقه ... خروج کرد
بعضی گفته ... و از ازارقه دلیران ... قطری ... خویش امیر کردند و قطری
السلام ... بود مهلب بن ابی صفره ... کشت و هشت سال ...
جنگ ... در زمان حجاج بن یوسف ... مهلب ... نزد از بود ... قطری ...
... در ... و ... از ... آب ... آمد ... و از ...
... و ... قطری ... و ... از ... و ...
... از ... خوارج است ... از ...
سر از تنش ... واقعه در سال ... بود و این ...

قرینه سلم شود ... که گفت قطری در زمان مصعب بن زبیر خروج کرد و بیست سال ... نمود ... و ...
و گفته اند ... بصحبت پیوسته ... و ... طبری ... بیعت ... نیز
و ... ترجمه ... از تاریخ خروج او تا هنگام کشته شدن او ... روایت ...

باب الکاف من کتاب ... الادب فی ترجمة کافور ... الاعیان

ابو المسک کافور بن عبد الله الاخشیدی ۱

کافور بن عبد الله الاخشیدی کنیتش ابو المسک است و ... در ترجمه فاتک ... او
ذکر نموده ... و کافور مذکور از نخست بنده ... بود ... بمصر ... ابو بکر محمد بن طغج الاخشید ...
پس ... در حال ... مذکور ... در سال ... و ... هم ... در ... محمد بن ... بن ...
در حضرتش ... رتبت و مقام ... ابو بکر ... گفته است محمد ...
... کافور ... بود ... که ... مشغول شدم و در آن وقت ... روز ... وظیفه ...
و ... ذکر ... وظیفه ...
... در تاریخ مذکور ... مملکت مصر و شام ... ابو القاسم انوجور ...
... که ... کافور ... دولت و مملکت ...
... تا ... انوجور در روز شنبه ... روز ...
... سال ... و ... برد و ... ولادت ... در
دمشق در روز ... روز ... در سال ... بود ... انوجور برادرش ابو
الحسن علی ... ولایت ... در ایام او ... حلب و ...
تمامت ... ابو الحسن کافور ... دولت خویش ... بود ...
... ذکر ... علی مذکور ... از محرم ... در سال ... و پنجاه و ... وفات کرد و
تولد او در سه شنبه ... روز از صفر ... سال ... در مصر ...
از آن کافور ... تاریخ ... مملکت استقلال ... که ... الحسن
علی بن اخشید ... دعوت ... ...
و خلعتها ... از عراق ... او ...
سه شنبه ده روز ... صفر ... و پنجاه و ... خلیع ...
و وزیر او جعفر بن الفرات بود ... کافور ...
... و ... تخت ... بود ... اخشید ...

آستیع که بود از این شیء در ترجمهٔ شریف بن طباطبا خبری از اخبار او در کتاب ... و چنان بود که ابو الطیب
متنبی از حضرت سیف الدوله بن حمدان مذکور که بخشمگین مفارقت جست و آهنگ مصر کرد و کافور را
مدایح نیکو گفت از آن جمله این شعر او است در اول قصیده‌ای در جمادی الآخره سال ست و اربعین و ثلثمائه
که در وصف خیل بنظم در آورده پس از آن گفته است

قواصد کافور توارک غیره ... ومن قصد البحر استقل السواقیا
فجاءت بنا انسان عین زمانه ... وخلّت بیاضاً خلفها ومآقیا

و در این قصیده سر بکو نحو رانده است و نیز از ابیات او است که در شوال سنه ست و اربعین قصیده‌ای بائیه
و در آن قصیده این شعر را گفته است

وخلق کافور اذا شئت مدحه ... وان لم اشأ تملی علی فاکتب
اذا ترک الانسان اهلا وراءه ... ویمم کافورا فما یتغرب

و از جمله آن قصیده این ابیات است

یضاحک فی ذا العید کل حبیبه ... حذائی وابکی من احب واندب
احن الی اهلی واهوی لقاءهم ... واین من المشتاق عنقاء مغرب
فان لم یکن الا ابو المسک او هم ... فانک احلی فی فؤادی واعذب
وکل امرئ یولی الجمیل محبب ... وکل مکان ینبت العز طیب

و از شنیدن حدیث که آنچه گفته شد بعد از آنکه بحضرت کافور در آمده و از ابیات او است اشعار ...
خوش و دل خندان نگشت و در زمره ندما راه نیافت و خاطرش مکدر گشت ... این شعر را از ابیات او است

ولما صار ود الناس خبا ... جزیت علی ابتسام بابتسام
وصرت اشک فیمن اصطفیه ... لعلمی انه بعض الانام

متنبی بعد از آنکه این شعر گفت مدتی دیگر ... از حضرت سیف الدوله مفارقت کرده بود از
ذکاوت و فطنت او تفکر کرده و تحیر شد و از ابیات او است که در شوال سنه ست و اربعین بود و از آن
پس او را وقت ... که قصیده بائیه گفت بود و در آن قصیده سر بعتاب برده و از جمله این است

ارى لی بقربی منک عینا قریرة ... وان کان قربا بالبعاد یشاب
وهل نافعی ان ترفع الحجب بیننا ... ودون الذی املت منک حجاب
اقل سلامی حب ما خف عنکم ... واسکت کیما لا یکون جواب

وفی النفس

وفی النفس حاجات وفیک فطانة ... سکوتی بیان عندها وخطاب
وما انا بالباغی علی الحب رشوة ... ضعیف هوى یبغى علیه ثواب
وما شئت الا ان ادل عواذلی ... علی ان رایی فی هواک صواب
واعلم قوما خالفونی فشرقوا ... وغربت انی قد ظفرت وخابوا
جری الخلف الا فیک انک واحد ... وانک لیث والملوک ذئاب
وانک ان قویست صحف قارئ ... ذئابا ولم یخط فقال ذباب
وان مدیح الناس حق وباطل ... ومدحک حق لیس فیه کذاب
اذا نلت منک الود فالمال هین ... وکل الذی فوق التراب تراب
وما کنت لولا انت الا مهاجرا ... له کل یوم بلدة وصحاب
ولکنک الدنیا الی حبیبة ... فما عنک لی الا الیک ذهاب

و متنبی بعد از انشاء این قصیده یک سال در مصر اقامت کرد و از آن خشم و غضب در دل داشت کافور بوعده‌ها ترک
گفت در کتاب ... ذکر شده که بعد از آن خویش از وی رسید اما اجتماع نیست و در مجلس مشهود که حد ...
و بعد جمیع دانست ... در روز عرفه سال ست و خمسین ... قبل از نفر ... از مصر بگردید قصیده
دالیه هجو بود انشاء کرد که کافور بود بعینه این شعر در آخر قصیده است

من علم الاسود المخصی مکرمة ... اقومه البیض ام آباؤه الصید
ام اذنه فی ید النخاس دامیة ... ام قدره وهو بالفلسین مردود
وذاک ان الفحول البیض عاجزة ... عن الجمیل فکیف الخصیة السود

و متنبی را در حق کافور هجو بسیار است و در دیوانش مرقوم است پس از آن از وی مفارقت جسته بحضرت عضد الدوله
ابن بویه بشیراز شتافت چنانکه در ترجمهٔ عضد الدوله مذکور است و در بعضی مجموعه‌ها دیده‌ام که بعضی گفته‌اند
که ... کافور ... [illegible] ... پس مردی در آمد و بروی دعا کرد و در دعای خویش گفت ادام الله
ایام مولانا ... ایام پس جمعی از حضار در این ... راندند و او را عیب کردند این عبارت پس
مردی از اوساط الناس ... و مرتجلاً انشاء کرد و آن مرد ابو اسحق ابراهیم بن عبد الله بن محمد ...
الجزیری اللغوی الاخباری کاتب کافور بود و آنکس که دعا از برای کافور کرد ... ابو الفضل ...
بعد بجمله ابو اسحق این شعر را مرتجلاً گفت

لا غرو ان لحن الداعی لسیدنا ... او غص من دهش بالریق او بهر

نلك حبة حالت جلالتها بين الاديب وبين القول بالحصر
فان يكن خفض الايام من غلط في موضع النصب لا عن قلة النظر
فقد تفاءلت في هذا لسيدنا والفال ماثورة عن سيد البشر
بان ايامه خفض بلا نصب وان اوقاته صفو بلا كدر

وخبرهای کافور بسیار است واو همچنان در امور خویش مستقل و مستقر کشید تا از امور آنچه از خویش موجب
ظالمت است، کافور در روز سه شنبه ده روز از جمادی الاولی باقی مانده در سال ستین و پنجاه و ششم در مصر
برد و بعضی گفته اند وفات کافور در روز چهارشنبه و مورخی وفات کافور در سال سبع و پنجاه و پنجم و بقول دیگر
پنجاه و هشتم واین قول قضاعی است در کتاب الخطط یکی فرغانی نیز بیان نموده فرغانی در تاریخ خویش نیز بدینگونه
روایت کرده است و در قرافه صغری مدفون گشت و قبه او در آنجا مشهور است و مدت استقلالش در مملکت
از تاریخ موت علی بن اخشید تا این تاریخ طویل یافته و بلاد شام و مصر در کف سلطنت او نیز بوده و در
منابر مکه و حجاز تا بست و در دیار مصریه و بلاد شام از دمشق و حلب و انطاکیه و طرسوس و مصیصه وغیر آن
بنام او خطبه میخواندند و عمرش قریب شصت و پنجسال بود بنابر خبر فرغانی در تاریخ خود و روزگار او بهوار
وحلب و نیکو بود و چون بمرد دربارهٔ آنکس که بعد از وی منصوب شده بود مردمان را خلاف افتاد تا کار حل
امر قرار گرفت و کار نظام یافت و مردمان بولایت ابوالحسن علی بن اخشید رضا دادند و مدت
ولایت کافور دو سال و سه ماه و هشت روز کم بود و در روز جمعه بیست روز از جمادی الاولی باقی مانده در سال
ستین و پنجاه و هشتم خطبه بنام ابوالفوارس احمد بن علی بن اخشید خواندند و بقیه خبر ایشان در ترجمه جد او
محمد بن اخشید مذکور است در ترجمه گوهر صاحب تاریخ مصر سکینه جعفر بن علی بن الاخشید چنین مذکور است که در این ایام
میان کافور و ابن اخشید کار بکدورت برفت و چون بمرد از مصر ... ابن نجود بن المطیع لله خلیفه بغداد خطبه میخواندند و کافور
مدبر امور بود و ابوالفضل جعفر بن الفرات وزیر ... در مصر کافور خصی استوار ... و از طرف
مطیع کار را مدبر گشت و در لقب و تغییر ... بنام خلیفه ... مطیع ولایت ساو ...
از حرم کافور در سال ستین و پنجاه و پنجم ... و کافور ولایت خویش بمصر بود، ده روز از جمادی الاولی سال ستین و پنجاه و
هشتم ... کافور ... و احمد بن علی بن اخشید کنیت ابوالفوارس والی مصر بود تا فوت کافور الاخشیدی در
سال ستین و پنجاه و هشتم اخبار او گفته است والعلم عند الله الا کثیر بن عبد الرحمن بن ابی جمعة الاسود بن
عامر بن عویمر الخزاعی کنیتش ابوصخر و شاعر نامدار و یکی از عشاق عرب است به عشق معروف است واین کثیر را نسب
چنین است ... کثیر بن عبد الرحمن بن الاسود بن عامر بن عویمر بن مخلد بن سعید بن سبیع بن خثعمة بن سعد بن ملیح بن عمرو بن

٥١٤
ابو صخر
کثیر بن عبد الرحمن
الخزاعی الشاعر
المعروف
ب

البوتخ

ربیعة بن حارثة بن عمرو بن مزیقیا بن عامر ماء السماء بن حارثة بن امرء القیس بن ثعلبة بن مازن بن الازد و بقیه نسب
معروف است و ربیعة بن حارثة پدر لحی است و پسر لحی عمرو بن لحی است و پیغمبر صلی الله علیه وآله او را دید
که قصب خویش در آتش میکشید و او اول کسی است که دین ابراهیم را تغییر داد و بت ها را نصب کرد و بعضی عرب ...
دین ابراهیم علیه السلام ... بت پرستی بخواند و این لحی و برادرش ... ربیعة بن حارثة
خزاعه باشند و از ایشان طایفه متفرق شدند ... و ایشان را از این روی خزاعه گفتند زیرا که ایشان منقطع گشتند از
ازد گاه که قبیله ازد در زمین یمن بسبب سیل عرم متفرق شدند و در مکه سکنی گرفتند و دیگران بسوی مدینه و شام و عمان رفتند
گشته و نیز این کثیر قبیله از بنی ملیح است که ایشان ابو جمعه بن خالد بن عبید بن مبشر بن رباح است و او
جد کثیر بن عبد الرحمن صاحب عزه است و مدح ها در او دارد و سبب او معروف است و این کثیر صاحب عشاق عزه است
و عزه دختر جمیل بن حفص بن ایاس بن عبد العزی بن حاجب بن غفار بن ملیل بن ضمرة بن بکر بن عبد مناف بن
کنانة بن خزیمة بن مدرکة بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان است و بعضی گفته اند جمیل بن وقاص بن
حفص بن ایاس بکر ... ایشان را ... و کثیر را با عزه حکایات نادره و امور است مشهور است و اشعار او
در حق عزه است و چنان بود که کثیر بر عبد الملک بن مروان درآمد و از او است شعر ... و مردی ... بود و
آل علی علیه السلام متعصب بوده بود و ابن قتیبه در کتاب طبقات الشعراء حکایت کرده است که روزی کثیر را
حضرت عبد الملک درآمد عبد الملک با وی گفت ترا بحق علی بن ابی طالب علیه السلام آیا هیچکس دیده از خود عاشق
تر کثیر گفت یا امیر المؤمنین اگر مرا بحق علی سوگند دهی ترا خبر دهم عبد الملک گفت ترا بحق او سوگند دادم
خبر باز ده کثیر گفت در آن میان که در بعضی بیابانها گوش میکردم ناگاه مردی دیدم که حباله خویش نصب کرده بود
و در کنار او نشسته بود با وی گفتم چه چیز ترا در اینجا نشانده است گفت بعد جمیع مرا و اهل مرا از آن بگرسنگی افکنده است
از این روی حباله خویش در اینجا نصب کردم که از برای خود و ایشان شکاری بدست آرم که در این روز ما را کفایت کند
و از جهت آن در اینجا ... با وی گفتم اگر بصواب ... بتو قیام نمایم و صیدی بدست آرم مرا از آن
بهره دهی گفت آری پس در آنجا با هم بنشستیم ناگاه غزالی در حباله در افتاد و بدر شدیم تا بدست آریم
آن مرد جلدی کرد و آهو را رها کرد با وی گفتم چه ترا بر این کار داشت گفت چون چشم او ... بکشتم
بلیلی شباهت داشت و شروع بخواندن این ابیات نمود

ایا شبه لیلی لا تراعی فانني لك اليوم من وحشية لصديق
اقول وقد اطلقتها من وثاقها فانت لليلى ما حييت طليق

و چون عبد الملک ... این حکایت بشنید ... مصعب بن زبیر ... و عایشه دختر ... یزید بن معاویه ...

تو گفته‌ای نفس خویش بر فرس بنهد و از روی محاورت تکدر بود جواب داد و همچنان عاتکه در آن جلسه ایام و ایالت
میبود و عبد الملک از جواب مستولی اشتباع می‌کرد تا آنکه عاتکه با تو پس گفت چنان تنگ شده هر کس را در برابر
او بعد از جواب و غم منکران بگریسته پس عبد الملک گفت خدای بکشد ابن ابی جمعه را چنین که گوئی بود که ما موقف
واین حالت ما و دیگران بوده است که او در این شعر بود انشاد نموده است

اذا ما اراد الغزو لم یثن عزمه　حصان علیها نظم در یزینها

نهته فلما لم تر النهی عاقه　بکت فبکی مما شجاها قطینها

پس از آن حکم بود تا آن بار گذاشته از آن کار دست باز کشید او دست باز کشید و عبد الملک از این بیت شعر
نهاد و بعضی گفته‌اند عزة بر ام البنین دختر عبد العزیز خواهر عمر بن عبد العزیز زوجه ولید بن عبد الملک است
در آمد ام البنین بدو گفت آیا دیده این شعر کثیر بود که گفته است

قضی کل ذی دین فوفی غریمه　وعزة ممطول معنی غریمها

این دین چه بوده است عزة گفت کثیر بود وعده داده بودم او بود بوسه بدهم و از وعده خویش بر فرستم ام البنین
گفت وعده خویش بدو بجای آور که آن بر گردن من بود و کثیر را غلامی بود و در مدینه عطاری می‌کرد و کثیر با آن قمشه
عرب بوعده نسیه عطر بفروخته و در آنجا جنس عطر بعزة زوجه بکنی ادرا نمیشناخت و عزة در او
قیمت جنس مطالبت افکنده و قرضها بداد تا آن هنگام او بعز او داد غلام از وی مطالبه کرد عزة گفت چه
و کرامة و دهی بوعده خوب است از خود نمیدانم و این شعر بسیار خواند

قضی کل ذی دین فوفی غریمه　وعزة ممطول معنی غریمها

پس آن زن با غلام گفت ایا سپاس نه مقرون و غریبه تو کیست گفت والله گفته بود که نمیدانم این عزة است
غلام گفت ترا بخدا گواه می‌گیرم که هرچه از قیمت رکعتی دادی حلال کنم پس از آن بسوی خواجه خویش کثیر شتافت و قصه
بگذاشت کثیر گفت من نیز خدای را گواه گرفتم تو را در راه خدای آزاد کنم و آنچه در دکان عطر داشت بدو بخشید
و این داستان از اتفاقات عجیبه است و کثیر بود درباب مماطله عزة در وعده از خود شعاری است از جمله این است

اقول لها عز بن مطلت دینی　وشر الغانیات ذو المطال

فقالت ویح غیرک کیف اقضی　غریما ما ذهبت له بمال

و از جمله اشعار کثیر است

وقد زعمت انی تغیرت بعدها　ومن ذا الذی یا عز لا یتغیر

تغیر جسمی والخلیقة کالذی　عهدت ولم یخبر بسرک مخبر

دیگر یزید بن

دیگر یزید بن مهلب بن ابی صفره و جماعتی از اهل بیتش چنانکه ابن اثیر در ترجمه سنه ۱۰۲ الی قوله مذکور نموده در عقرباء
کشته شدند و این جماعت در حق کثیر احسان می‌کردند و این خبر بکثیر بود گفت چه بزرگ خطبی و چه بزرگ بود آن کار
بو حرب بنی امیه در یوم الطف و دین و آئین نبی روز عاشورا را کشتن حضرت سید الشهداء علیه السلام
علیه و این بود تنزل در آورده و چه بزرگ خطبی بود آن چگونه بنو مروان اولاد کرام را در یوم العقر بکشتن آل
المهلب بود و بنیان بداحت وجه نبود آنگاه چهار او بود و کثیر و گرفت و ابو الفرج اصفهانی صاحب
کتاب اغانی گفته است که کثیر از حضرت عبد الملک بن مروان بیرون شد در حالتیکه مطر فی بر خود داشت و مطرف
بر وزن مکرم ردائی است از خز چهار گوشه و بسی میل است پس زنی بیرون در عرض راه بادی برخوده آتش در کس
میافروخت پس کثیر در دو رداء خود بوی میراف کفت آن زن گفت تو کیستی گفت کثیر عزة گفتم آن عجوز گفت
آیا تو گوینده این بیت نیستی

فما روضة بالحزن طیبة الثری　یمج الندی جثجاثها وعرارها

باطیب من اردان عزة موهنا　اذا اوقدت بالمندل الرطب نارها

کثیر بدو گفت آری من این شعر گفته ام عجوز گفت اگر آن مندل تر بود بر این بر کس نهند بر آینه بوی آن
خوش خواهد گشت چرا این شعر نیکو نکردی چنانکه امرؤ القیس گفته است

المتر یانی کلما جئت طارقا　وجدت بها طیبا وان لم تطیب

پس کثیر را مجلب ترکش و دو ردا و بر گرفته بدو داد و گفت این گفتار و گفتار من بوشیده دار و از نظر سخن
ادب در کلام اشتمال بر علم ادب شنیده‌ام و می‌گفته و نصف آن ذکر است نه نیز از آن اوصاف روضه و بوستان است
پس کاکثیر گفته است هر این روضه خوش بود و این بوستان نیک فرح افزاید که بارها آن بر بگار و نباتات
و تر و خشک آن چکیده است در وقتی که او خوشبو بمندل رطب آتش بهتر و خوشتر و طیب از اردان و
آستین عزة نخواهد بود و بهر تقدیر آنچه از این کثیر نخواهد بود اما سید نیامده است و کثیر این سخن بعجز و کثیر بود
بجهت نسبت سید اوند و روایت کرده‌اند که روزی یزید بن عبد الملک در آمد و گفت یا امیر المؤمنین چه سخن
گفته است شماخ در این شعر چه نیکو گفته است

اذا الابطحی توشد ابودیه　خدود جواری بالرمل عین

یزید گفت چه نیز این از ادب و از خود دانم این اعرابی جلیف چه سخن قصد کرده است و او را تحقیق نمود و نیز بود او را
از مجلس خود خلع کرد و روزی کثیر بر عبد العزیز بن مروان بدر عمر در آمد نجس او از روی علاوت در آمد و او را آزاد
دانسته و خندان شد و عبد العزیز در این گفتم ای امیر سخن کثیر در باب او فرزند خود و گفت اگر نه بود او را زر

تو تا تم زشوی بگفته تو سایم و در نجو دیم خفارا بخوانم و رنج از تو بگردانم و کاری فرا افکنم که بگیر فرا او سنت سکینه و در
کنف نعمت تو ارتزا بزر و فی هر وادی عاقبت تعلیم زد پس عبد العزیز از زیرکانیت بخندید و کثیر این شعر را گفت که

ونعود سيدنا وسيد غيرنا ليت التشكي كان بالعواد
لو كان يقبل فدية لفديته بالمصطفى من طارفي وتلادي

واز جمله اشعار برگزیده و جید کثیر قصیده تائیه است که انشاد کرده است و در آن جمله این شعر بود گفته است

واني وتهيامي بعزة بعدما تخليت مما بيننا وتخلت
لكالمرتجي ظل الغمامة كلما تبوأ منها للمقيل اضمحلت

و کثیر بود در مصر حاضر بود و عزه در مدینه منزل داشت پس مشتاق او گردید و سوی او راه برگرفت و در راه او را
ملاقات شد که کاروان عزه سوی مصر بر می آمد و در میان ایشان کلامی رفت که شرح آن موجب تطویل است پس
عزه از وی جدا شد و سوی مصر رفت و کثیر نیز به مصر بازگشت و دید که عزه مرده بود و مردمان از نماز جنازه
او باز میشدند پس کثیر بر گور او آمد و شتر خویش در آنجا بخوابانید و ساعتی درنگ کرد پس بگریید و اشعاری چند انشاد
کرد و این شعر از آن جمله است

اقول ونضوي واقف عند قبرها عليك سلام الله والعين تسفح
وقد كنت ابكي من فراقك حية فانت لعمري اليوم انأى وانزح

و اخبار ایشان بسیار است و وفات کثیر عزه در سالی بود که عکرمه در آن سال وفات یافت و محمد بن سعد در طبقات گفته است که
گفته است که گفت عکرمه مولای ابن عباس و کثیر عزه در یک روز در سالی که یکصد و پنج هجری بود وفات یافتند و مردم
و جنازه ایشان را در یک جا نماز گزاردند و مردمان گفتند که امروز فقیه‌ترین مردمان و شاعرترین مردمان بمردند و مرگ
ایشان در مدینه بود و از این پیش احوال عکرمه و چند تن دیگر در تاریخ موت او نوشته است مذکور شد و در جمع
مسلم حدیث و حرمت از این پیش بازنموده گشت و کثیر تصغیر کثیر است و از این رو از بس کوتاه قد
بود که حقیر و ریکا و قصیر بود و چنان بود که چون بر عبد العزیز بن مروان در آمد از در فراخ سر
خویش فرود کرد تا سقف بلندی بر او نرسد و زب الذباب نیز بر وی بگفتی لقب داشت و بواسطه
کوتاهی بالایش و بعضی گفته‌اند که کثیر را دیدم که در خانه کعبه طواف میکرد پس هر کس تا کجا قد و درازی
بالای او پیش از سه وجب است بدو فع حدیث رانده است ترجمه کرده‌اند صاحب مسکینه
کثیر بکاف مضمومه و ثاء مثلثه مفتوحه و یاء مشدده تصغیر کثیر است و صاحب عزه است بر عبد الملک بن مروان
و عمر بن عبد العزیز در آمد و مجاور راوی از وی روایت میکرد و ابن اسحق سکینه کثیر شاعرترین اهل اسلام است

از آن منزلهای بیرون برفتند و لکن
نزد ایشان بعضی نرسیدند و گشته و برای هم
رکوع شته در گفته و صله اخاها
با برادر خوبی و بطور حکم او بود
گرفت و آن شعر و صیه خواندند
و در زمان سوزنان نحو بود که مخصوص
مردان بود و هارون مجاری سابقه که
بخواندند و فتح کرده‌اند تا قدم
اکنون گفتند چون نظره پشت
خود بود و حیا بود و از آن پس
آن برنشسته و از هیچ آب
و گیاه باز نزد نشدند و ادراحام
بخواندند و از زمان عمرو بن لحی
تا زمان حضرت رسول صلی الله علیه
و آله تا بدین سبعه بر این آئین
بعضی و دعیه ایشان را آن بعد
و خدای تعالی ایشان را نهی فرمود
و این است که خدای تعالی بتخمی
ایشان سوره نکر ما جعل
الله من بحيرة ولا سائبة
ولا وصيلة ولا حام الى آخره
و این کار را در اسلام ممنوع کرده

وادیب بود و حضرت زینب رغبت داشتی بود و عبد الملک از اشعار او سخن می‌گرفت روزی عبد الملک گفت اشعار
مرا چگونه می‌بینی گفت پس رنجی بر عاقبت در شعر غلبه دارد آنگاه عبد الملک گفت ای ابو صخر شاعرترین
مردمان کیست گفت آنکس را امیر المؤمنین شعر او بود و روایت میکند عبد الملک گفت تو از ایشان بجز
کثیر گفته است روزی بر تخت خویش نشسته در بقاع حمراء در نظم ناگاه سوارانی دیدم و بر نیکوئی
و یاری گفت شعر بگفت و بر من القا کرد گفتم کیستی تو گفت قرین توام از مردم جن باشم پس از آن روز لطایف
اشعار گفتم حکایت کرده‌اند فرزدق کثیر را ملاقات کرد و با او گفت ای ابو صخر بدانا تو انسب عرب
است از آن حیثیت که این شعر گفته

اريد لانسى ذكرها فكانما تمثل لي ليلى بكل سبيل

آنگاه فرزدق عهد کرد که لا ما درت سوی بصره بیند کثیر گفت نه لاکن جیدم در بصره در آمد و بر
در تو نازل بیند طلحه بن عبد الرحمن کنیه قسم با کسی را جانم به بست او را است که از کثیر و این گونه
جواب او تعجب کردم و حال آنکه از وی باحقی تر ندیده بودم مجمع گفته است که کثیر بود در علم نسب آبا و در
و در شعر آن ابا بود و حمق بود و راویه جمیل بود و عبد الملک ملاقات او بود و حاجت نداشت
و هر کاه او را سیه بد میگفت تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه کثیر گفت مهلا یا امیر المؤمنین
ها نامرد باصغرین جوش حتی برنموده او وزبانش بس ان نطق نطق ببیان وان قاتل
قاتل بجنان و از این پیش در ترجمه ابو محمد قاسم صاحب مقامات شعر مذکور شروع کرده با جمله
کثیر گفت من همانکس باشم و این شعر گفته‌ام

وجربت الامور وجربتني وقد ابدت عريكتي الامور

عبد الملک از وی عذر خواست و بعض این اشعار بود بیان تر مرد اهل هنوب داشته‌اند
و حیله گفته‌اند کثیر این شعر و بقیه اشعار بسبب شد و حضرت عبد الملک شد که کثیر و نیم ملک
حمق نهایت داشت روایت کرده‌اند وقتی جمعی از مردمان مدینه با کثیر ملاعبه میکردند و
میگفتند کثیر از اهل سنت و حمق طلعت یکی بیشکینه این نخواندن نشسته و این نیز از بیچ
او در آمد و دعا بر او برگرفت و کثیر طلعت شد و با برادر کام همی برد از ابو عبیده حدیث
کرده‌اند حزین کنانی و اهر مردی از قریش بود و بر ماه دو درم میداد از آنجمله ابو العتیق
بود پس روزی حزین از بازار اخذ در پیش بود که او آمد و بر در او کوشش لاغر نشسته بود کثیر
با او بود و ابو العتیق نیز بود و درهم میداد آنگاه حزین گفت این بردگیست ابو العتیق گفت

ابو محمد کثیر عزه است حزین گفت تا رخصت بیرون بشوی او بو محمد کو یم ابو العتیق گفت رخصت
نمی دهم تو جلیس ما بجوی کو یی گفت این شعر با از تو بود دو درهم خریدار هستم و دیگر بود بود
حاله حزین گفت مزد دست از دو بار نکنم ابو محمد کثیر النقیص گفت آیا مزاین شعر بود دو درهم از
بر تحریم کثیر گفت او بود شعر ده ما در یک شعر ما محو کرد و ابو العتیق او را این محو

بقصیر القمیص فاحش عند بیته یعض القراد باسته وهو قائم

کثیر انفتی ... و درون تا جنت و هر جهت تا حزین از حرز بر افتاد و ابو العتیق در بیانه چند
افکنده و بکثیر گفت فضلک الله تو خود او بود رخصت همه هم آنگاه آغاز سخن است چنانکه کثیر گفت
هرگز چنان نمی دانستم ما الله بکثیر چند بن الصمغ کو را دا بو طلحة بن عبد الله سکینه بنت حسین
چه او دون با چند نفر از قریش بیابانی در قتل راه تشنه تشنه ... بن بو بس ... کثیر ابو محمد را چگونه
برنج گفت مرا ... کار دارم و ... رسته آنگاه گفت مردان در حق من چگونه گفته میگوییم تو دختر
کثیر این شخص را در هست وگفت اگر تو این گونه خبر در این دیده بودی از ضعف و سستی حتی ... جمال ...
از جسم تو راست پس حضرت محمد بن علی علیهم السلام بود و تو گمان میکنی او از گمان ... و ... بیکه
آل مردان ... گفت ... نخره ... میدانم و ... با روکردم ... میکنیم
و اسرار ایشان ... طریق ما خود میدانم و عمر بن عبد العزیز میگفت کثیر ... ارواح و در جنت ...
علی بن ابی طالب ... حکایات که از عبد الرحمن در ایام ... کثیر
با لغتش در آمد کثیر بود گفت ... از ... که ... طلوع کرده ام ... در
حالتیکه بر ... عشق ... ام عبد الله گفت لعنت ... تو ... از ... دختر ... تو ... و
عبادت ... ام و چنین ... روی ... اند ... از ... گفت کدام
است و ... از ... رجوع ... خاطر ... سینه و کثیر ... عمر بود
هرگاه کثیر ... میشد ... بزرگ ... و برخاستی ... ادون ... گفت ...
کنار تو ... الکرام ... گفت تراضی ... حق اعزاز و اکرام ...
منظور ... کثیر گفت ... گفت تو فلان بن فلانی و ... کثیر گفت ...
... گفت ... گفت ... کثیر ... ام ... فاتیک ...
در آمده ام ... این ... که ... دلالت بر اعتقاد او بر تناسخ میکند و کثیر
عاشق ... بود چنانکه ... گفت کثیر گفت ... این ... گفت

گفت از آن ... آن انگشت ... بود ... که دروغ بود ... از ... و ... او با عزه این بوده ... کثیر
... از زنان ... گفت و ... همه ... پس از آن جماعت عزه ... که ...
... و قیمت او ... در جهت ... پس کثیر ... بود
و در ... و دیدار او ... گفت و چنین در جهت ... از آن زنان بود ... که ...
... گفت ... این در ... کثیر گفت در ...
... که ... او را ... عزه ... و این بیت ...

تمنی لکل ذی دین فوفی غریمه وعزة ممطول معنی غریمها

پس آن زنان عزه ... گفت ... از آن ... و این ... حمدان ...
او ... گفت که ... ابو الفرج اصفهانی در کتاب اغانی ... کثیر را
... ترجمه ... از ... داود ... این ...
... و ... کار ... و ...
... کثیر ... ابو سلمه گفت ... این ...

وکان عزیز ان تبیتی وبیننا حجاب فقد امسیت منی علی شهر
فمن القرب تعذیب والنأی حسرة فیا ویح نفسی کیف اصنع بالدهر

... بن عبد الملک گفته است ... کثیر عزه ... و طرب ...
... طرب ... است ...
و آن حکایت ... کثیر ... او ...
... است ... از حزین ... کثیر ... گفته است ... کثیر ... حزین ...
... کثیر ... است ...
... محمد بن حنفیه مرده است ... محمد بن جعفر ...
در آنگاه در عبد الملک ... مصعب ... کثیر ...
افکنده ... کثیر ... گفت ...
... گفت ... ابو تراب ... گفت ...
... گفت ... ابو تراب ... عبد الملک گفت تو ...
... از قریش ... عبد الملک و مصعب ... بود ...

وقایت و تعقول سوهان روانش است پس جهت سخن و سبب برکوان خبر باشد و تواند بود تیز زار سد
و مرا باره گواه خبر تیز باشد این آتش بود است نه نخواهم رحمت کثیر گفت تو که کنار امیر المؤمنین
در صدر سر خویش العقوب است عبد الملک گفت پس مکتب خویش باز شود داد و او را جایزه عطا فرمود
و ابو الفرج نام مرد عزة سوا حمیده و قاص روایت است حدیث که از روی عزة در هنگام پیر
بر حجره الملک نیز برد و در آمد عبد الملک گفت تو عزة کثیر هستی گفت نه عزة دختر حمیده ام عبد الملک
گفت تو همانکس هستی که کثیر این شعر در حق تو گفت

لعزة نار ما تبوخ كأنها إذا ما رمقناها من البعد كوكب

چه چیز از تو او را بشگفتی انگیخته بود گفت ای امیر المؤمنین چنین نیست تو که شنیدی خبر در روزگار او کثیر
دیگر از آتش بیم در وی شب بردی و بر وی عزة گفت عجب آید سوادی را از قرآنکه عجب آید تو مسلمان تو
از تو انکار بر تو او حنیفه گونه رو عبد الملک که دندان سیاه بود بوسید در سنت آنتو پس از خبر
چنان بخندید که آن دندان پدیدار گشت عزة گفت این چه چیز است که میخواهی انکار داری عبد الملک
مرد گفت آیا این شعر او کثیر در حق تو نشنیده که در روایت گفت

وقد زعمت أني تغيرت بعدها ومن ذا الذي يا عز لا يتغير

تغير جسمي والخليقة كالتي عهدت ولم يخبر بسرك مخبر

عزة گفت من این شعر او را بدو روایت میکنم

كأني أنادي صخرة حين أعرضت من الصم لو تمشي بها العصم زلت

صفوحا فما تلقاك إلا بخيلة فمن مل منها ذلك الوصل ملت

پس او را رخصت انصراف داده و حاجتش را بر آورد و این روایت با آن روایت که کثیر بر او از کور
عزة با دختر گذشت اندک خلاف دارد و از ضمیره دختر عاض در ام البنین گفته است
روایت کرده گفت روزی عزة با جاریه از او آمد او تنش بر ما بگذشت و چنین خبر او را
بدانستیم با جاری از آن که تنش گشتم دادوا زنی بر زمین گفتار و یک چیز و چیز او دیده فانت
بدیدم و بر تمامت آن زنان در جمال و کمال سبقت داشت پس جاریتان را با سخن بر گفتند و او
از تمامت مردمان دانا تر دیدیم و با جلدست و فصاحت حدیث بر آنه و از در جهان ندیدم همانکه
فضیلت او را بر خود حکم بدیدم و در دنیا هیچ زنی نیافتیم و از جهت حسن و جمال و ملاحت
کلام مانند او نیز حکایت کرده اند روزی عبد الملک از کثیر پرسش کرد مرا از عجیب ترین حکایت

خبر عزة بار کثیر گفت سالی از سالها بغریج گرفتم نو بر عزة نیز با سال آنها بعزم حج بود سیگمان با دیگر
رفیق خویش دانا آنجا بیشتر و چنین بگذار سرای در بیرون شتم شتر او شوان بود و در بعض آن منزل که وطعام
ارزان رفیقان لب بنود و عزة به خیمه در می آمد و طلب آرد خود بحجه از آمد و هیچ نیست که خیمه از آن بر است
دن و در این سنگهام تیر حیله از آن چه خواست بسیدم و چنین او را بدیدم بمجاه بتر آن شغول و مد دیگران بجهه
از خویش نگاه می کرد چنانکه چند بار انگشتان خویش بشربیدم و هیچ ندانستم و چنین روان گشت چنین آنچنان انگار گشت عزة در
آمد و دست مرا بگرفت و با جامه خویش خون آن همی پاک کرد و تعویذ بنمود که از روغن بود از او که جامه
برگرفت و باز در غن بیرون شد و چنین شوهرش جامه او شود بانست آنگه چنین بد انداخت برش گرفت و او بپیسید
داشت تا کار خود سرش او را سو گند داد و بر او قصه قصد گفت خونش پس عزة تصمیم گرفت شوهر او را سو گفت نزد
و او سوابدان یا بند است سر در در هم سو گشت گفته پس عزة سو بر خنده شود آن گاه تیز باده بود پس عزة بدو گفت
بفرمان پدر این در حلقه کمان بود در بسته فرو داین آیا این بیت انشا کرد

يكلفها الخنزير شتمي وما بها هواني ولكن للمليك استذلت

ابو عبیده حدیث کرده است که گیر در عشق عزة کاذب و چنین در عشق بثینه معشوق بود و جمیل کثیر گفته است
هر روز عزة خواهان بکنکر گشت و دمی کثیر بر آن او شدنی نشستیم و داشت او در مجلس او بیش بایران
دیگر بر گشت و گشتار بسیده من چنین بوی را تو هنگامی روی جون تا نکنی ما شد تو و دلبری بدیدم و دیگر
تو گیسی گفت و دیگر لا عمر عزة در هنگامی ازو آن بود تعریف بهتر به است کثیر گفت بدو دادم بچیزی تو با او کنه
کم ابرای عزة کثیر نیز بعض با تو بخشیدم لا و در روی خویش پا بلند انکار یکی نقش نکنی گفت چگونه تو از بو گفت پس
با آن انکار در عشق عزة انشاء کرد و نام او سو یافته جدا این که کثیر گفت ثم عزة از انها خویش خواهم بکنم و نام
تو بر کو بانم آنچه انگاه عزة بعد از چهره بود است و پس گفت از خدای بترس تو لا نیند و نفاق با کثیر این نیست کثیر
از جای سر گردان و پریشان گشت و ستمکار یجاره عزة بهبوت سبعد چنین بر آن کثیر را این شعر بر زبان رفت

ألا ليتني قبل الذي قلت شيب لي من السم خضخاض بماء الذرارح

فمت ولم تعلم علي خيانة وكم طالب للربح ليس برابح

أبوء بذنبي إنني قد ظلمتها وإني بباقي سرها غير بائح

از سائب راویه کثیر روایت است که گفت با کثیر با ده مصر بیرون شدیم و بر آنجا که عزة در آنجا بود است
گشتیم و عزة در خیمه خویش بود پس با ما سلام فرستادیم و او با پسر سوار بنوازد پس او با کثیر گفت و دیگر
که از شما بیرون نداری آیا این شعر تو را که نیست که خود دیده

بأية ما أتيتك أم عمرو　　فقمت لحاجتي والبيت خالي

یا اینکه در خانه تو بیرون رفتم از خانه تو و خلوت بود کدام کثیر گفت فرزدق چنین گفته ام که من بدین نیکویی سخن را نگفتم

فأقسم لو أتيت البحر يوما　　لأشرب ما سقتني من بلال

وأقسم أن حبك أم عمرو　　لداء غير منقطع السؤال

عزة گفت این سخن چنین است که تو گفتی برفتیم و معاودت کردیم کثیر گفت علیک السلام یا عزة و عزة در جواب گفت علیک السلام یا جمل پس کثیر این شعر گفت

حييت عزة بعد الهجر فانصرفت　　فحي ويحك من حياك يا جمل

لو كنت حييتها ما زلت ذا مقة　　عندي وما مسك الإدلاج والعمل

ليت التحية كانت لي فأشكرها　　مكان يا جمل حييت يا رجل

و در اغانی ابن المعدل از محمد بن جعفر روایت کرده که در عرب بسی بنیکو اسم کثیر را احوال زنی از خزاعه بود ام الحویرث گفته همت در خانه ام الحویرث بود منسوب بود و کراهت داشت و خواننده بود و خوب تقاضای شوخی نمود و عزة دیدن صفت ناسازگار گشت پس کثیر گفت تو مردی بیمال و مسکینی و برستم خواسته خوبی ترا کس مرا بقا نیست دختران مردمان بزرگ خواستگار کثیر گفت تو که نکو بود و مرا اطمینان نیست بیکدیگر تا بگیرم ترا باز ایشان ام الحویرث تو که نکو بود او را تحفه نظر چیست کثیر قصیده در ستایش عبد الرحمن بن ازرق از دیار جای ان بود و سوی او راه بر گرفت و در راه آهوانی نالان دید کلاغی بر سر رفت دل نالان دید کثیر تطیر کرد و فال بد گرفت و برفت تا بر جایی بگذشت و گفت ازین کدام یک زجر طیر تواند که گفته با جمیع ازین کار خبر بهم ترا هم اراده بیش گفت تا سوی آنکار رسیدم پس او سوی او رسید بهمه برد و دلالت کرد و کثیر بدو نزد او گذشت و گفت سیر انگار بردن کرده نترد و گفت مطلوب تو با جانب او که کانی فرو شده و یکی به خواب سر او از عروج در رفته و او سوی تو شوهر کرده پس کثیر رجوع نمود این ابیات گفت

تيممت لهبا أبتغي العلم عندهم　　وقد رد علم العائفين إلى لهب

تيممت شيخا منهم ذا بجالة　　بصيرا بزجر الطير منحني الصلب

فقلت له ماذا ترى في سوانح　　وصوت غراب يفحص الوجه بالترب

فقال جرى الطير السنيح ببينها　　وقال غراب جد منهمر السكب

فإلا تكن ماتت فقد حال دونها　　سواك خليل باطن من بني كعب

بالجمله کثیر که این قصیده گفته بود ایستاده که بسوی عبد الرحمن بود و از وی صله و جایزه یافت و بخیر وطن

ام الحویرث باز

ام الحویرث باز شوهر بود سلول گشته بود و در نکاح مرد از بنی کعب درآمده بود پس با خویش زنی بیرون دست یافت و علامت او سوار بر کتف داغ کرده و جز آن دو را بست و دست خویش بر پشت خود نهاده کارد بدست او بود دانه افتاد گفت این چیست گفته شد برو تو ستوه از دیگر نگاه جان و دل نشده تراجز داغ نگاه باشد چاره نیست پس ترا داغ کرده داغ نهان آنست کثیر این شعر خواند

عفا الله عن أم الحويرث ذنبها　　علام تعنيني وتكمي دوائيا

فلولا ذنوبي قبل أن يوقعوا بها　　لقلت لهم أم الحويرث دائيا

و بعضی گفته اند که کثیر آن قصیده را در مدح ابن ازرق بن حفص بن مغیره و در غیاب بر دشت نهاده و کلاغ بر او رسید و این قصه نیز از مرگ عزة اغانی روایت کرده اند روزی کثیر نزد عبد الملک بن مروان آمد نحیف لاغر و تغییر احوال و مشعر الرای آن مرد جان و گفتار رو بوی نهاد پس او گفت این کار بر عشق ام الحویرث با من گفت آنگاه بر روی خویش بنفکنده و از لاغری بایستاد و دست حسکیه دکشته و نشانی داغ نیز بر جلد داشت و آن در شهر مکور سو قرارت کرده و دیگر بعضی از مردم قدیم حدیث کرده اند روزی عزة با بثینه گفت چون کثیر بربایست و او سوار و فرس باز دارد و بعضی خویش تطلیع افکند تا بدانم چه با ما گوید پس بثینه سوی کثیر راه بر گرفت عزة نیز از دنبال او در رفت و بلطف ورده و پوشیده بود پس بثینه و بعضی خویش بر روی عرض داد و کثیر نپذیرفت و این شعر خواند

رمتني على عهد بثينة بعدما　　تولى شبابي وارجحن شبابها

چون عزة این شعر بشنید با جهت بر گشته روی خویش بنمایاند و کثیر با وی مجاورت نمود و رستگاری این شعر بخواند

ولكنما ترمين نفسا مريضة　　لعزة منها صفوها ولبابها

پس عزة بخندید و آنگاه گفت بثینه از بهر تو بهتر است و بیرون رفت و بعضی گفته اند از زید بن عروه روایت کرده اند گفت چون عکرمه مولی ابن عباس و کثیر بمردند زنان و مردان مدینه بجانب تشییع جنازه ایشان حاضر شده و زنان گوی جنازه کثیر بگرفته و آغاز ندبه و زاری کرده و در ندبه خویش نام عزة بسوی زبان میراندند پس حضرت ابی جعفر محمد بن علی علیهما السلام با زنان فرمود از جنازه او دور شوید با فرا او هم و مردمان زنان سوی راندند و آنحضرت با آستین خویش ایشان را میراند و ندیم سواد بود جا بسته نیز در آن میانه زنی از ایشان او ندبه بر گو عرض کرد یا پسر رسول خدا صحیح است مر رسالت کرده ما صواحبات یوسف باشیم و ما از بهر او بگریه هستیم تا از ایشان او آنحضرت با بعضی از موالی خویش فرمود این زن سوی کلا همان باش تا به تو بگیرید و در آنگاه او از جانب تیم و چنان آنحضرت با نگاه آن زن سوی به ترش حاضر گفت کا ای شراره از آتش بعد آنحضرت علیه السلام برود فرمود تو همان زن بر

مرکفره تا از برای یوسف برادرانش بسته گفت آری ای فرزند الله فضل مرا از خشم خواهی داد و فرمود ان
عرض کرد یا بنی انهم اگر با حضرت یوسف علیه السلام سلوک چنان کنند از خون دل سینه دمع و شعر
بخوانیدم و تا ما مادر حب بستند او را در چاه افکندند و بعد از اندک نوز حبس و در زندان محبوس ساختند
پس کدام یک از ما بود روز فرح و خوبتر با هم و این اشاره است به حضرت یوسف و زلیخا و برادران آنحضرت
و این مذمت در آنجمله نیز از آغاز تا انجام از مرور زمان بود هم در آخر کار زنی تنی چند مردان
جمله آنحضرت علیه السلام با آن زن فرمود لله در تو بابین زن در افروختی خواهی کرد و این نیز اشاره لطیف
بود آنگاه برخیز و فرمود با ما تراخوش بجز گفت مرا از جمله مردان مرد بایست در غم کار بود برادرانم آنحضرت
فرمود بعد تحقیق اندر مجلس ملک تو بر تو خاست و ترحم بر او بود که گفتند و کفر آن زن بود
گفته این زن زینب دختر یعقوب است از عمر اولاد در حدیث است و گفت آنگاه در مابین روز چهار
و شیخ ذکر می کردیم ناگاه تشنه بودم بر خیزاندند مرا تا آنگاه چنان کردند تشنه بودم در این دو شعر
وکنت اذا ما جئت سعدی بارضها اری الارض تطوی لی ویدنو بعیدها
من الخفرات البیض ود جلیسها اذا ما انقضت احدوثة لو تعیدها
حضرت این بیت و این دو شعر بوشت تو یک بود ار دوست نشانه ... از تر زبان فهم و کتم جز تو هم بدوست سلام
اگرچه در رفیق حضور این فضل و نیز پس بر آنسوی بسیار شدم و با کام نخست برفتم در بیابان که سبقت
از دور خواست رسیدم و بگریه با از بیابان چیز بر راه گفت بدیهی من تو زمین را که گرسنه هم بر راه
تشنه ام هم برابر ذکر نبیل کنی با هم آنچه فطری اگر برد و گفتن با هم با تو طلا در دو منم پس یکی از ایشان
اعادت که چنانکه از فطرت کردم و تا ماسر نهمود و آدم زاد و در تو غیر از غیرت منزل را
رسیده است و دیگر طلب عزت تو برخیز گشت آب بر راه او است جز خود راه می خواب نکنید و گوشه گفت
تشنه ماند و در آن وقت از دور آنچه دیدم انسی براه گرفته و چنین چیزیک آتش خاموش شده بود و
ز آنها در آنجا حضور داشت گفتم سلام ... عجوز از نیز بود گفت تو کیستی گفتم ... گفت تو با ما
ما هر سال را خواهی که را ... گفتم ... گفتم ... گفت
همان کس باشی در این شعر ما نشاید گفته
سنولیك عرفا ان اردت وصالنا ونحن لتلك الحاجة اهل
گفت ای این کدام گفت از چه این چنان تکفر است حبیب گرد
ولو بعارضة علینا وصالها بالجد نخلطه بقول الهازل

راجعنا بالقول بعد تغلل حتی شیئة عن وصاله شاغل
گفتیم گفت این نخل ... در تو نیک دانست که کنار قطره آب تو بیاشام گفت چنین شیخ گفت منداری را کیف
گواهانی که تو را آب دهم مادر که نیز باز گشتم تا جایگاه علفان که با این زرشت در تو پیچید او آنشب
جامه گفت کرد روایت کرده اند در حجت ... گفته در آمد این اشعر بگفت
بویعت الی الالاه من ابی اروی ومن دین الخوارج اجمعینا
ومن عمر بویعت ومن عتیق غداة دعی امیر المؤمنینا

کوکبوری بن ابی الحسن علی بن بکتکین بن محمد کنیت ابوسعید و ملقب بملک المعظم مظفر الدین صاحب اربیل
مدرس زین الدین علی معروف بکوچک صاحب اربل بود و در زمان پدر او را نصب کردند و بوطه کاشره است
او را کوچک به سبب آنکه کوچک لفظ ترکی است و در عربی صغیر است صغیر القد و اصل او از ترکمان بود و ایشان
و اندازی بسیار از بیرون حمل و ملک و آنشهر اسود برین فرزندان اتابک قطب الدین مودود بن زنگی صاحب موصل بخشیده
و از برای او سوار از بعد ... و شرح این جمله بطلب ... که در زندگانی او در روز گشت چنانکه بعضی گفته اند دو روز کار
از آن حیله سال برگذشت و در آخر زندگانی کور شد و در ایام انقطاع جهت اکابر در شب یکشنبه یازدهم شهر
ذی قعده سال ۵۶۳ ... در ربیع وفات کرد و ابن شداد در سیره صلاح الدین گفته است که ابوسعید مذکور
در و در نجمه آن سال ... زندگانی گفته و در تربت خود بن که در کنار معروف است مجاور جامع عتیق است در خارج
بلد مدفن گردید و او بسبب قوت و فرط شهامت موصوف بود و او را در موصل سبوق فات سبب است که در ذکور
از مدارس و غیره و رسیدیم با حافظ عز الدین ابوالحسن علی معروف با بن اثیر جزری در تاریخ صغیر خود از ایشان
بر اتابکان و ملوک موصل نوشته گفته است که زین الدین مذکور در سال ۵۶۳ ... از موصل با پدر رفت
و جمله بلاد و قلاع که در دولت داشت با اتابک قطب الدین تسلیم نمود از آنجمله سنجار و حران و قلعه عقر الحمیدیه
و قلاع هکاریه تجاست و تکریت و شهرزور و غیر از آن بود جز اربل هیچ نداشت و قلعه از ایشان بگذاشت
و چنان بود که او با سعد الدین فخر که ... در سال ۵۰۰ و پنجاه و هیج ... که گذشت و بعضی بر ... گفت
پسرش مظفر الدین مذکور در جای او برگرفت و در این هنگام چهارده ساله بود و اتابک او مجاهد الدین قایماز در
حرف قاف مذکور گردیده بود پس مظفر الدین در کار خود اقامت جست پس مجاهد الدین بر وی تعصب جست
و مقرر گذاشت که مظفر الدین در خور آنکار نیست با دیوان عزیز در امر او شرح کرد و او را دور کرده برادر کوچک
زین الدین ابوالمظفر یوسف را بکار او نصب کرد و یوسف از وی کوچکتر بود پس از آن مظفر الدین سوار آن بلاد بر فرزند
و او بسوی بغداد راه بر گرفت و در بغداد مقصودی از برای او حاصل نگشت پس بسوی موصل شتافت و ملک

مردم در این هنگام سیف الدین غازی بن مودود بن زنگی که در حرف غین مذکور گردید پس مظفر الدین به خدمت او رفت
و سیف الدین مدینه حران را به اقطاع او داد و مظفر الدین به آن صوب انتقال داد و در آنجا اقامت کرد پس از آن
به خدمت سلطان صلاح الدین اتصال جست و از حضرت او بهره یافت و تمکن یافت و صلاح الدین علاوه را به او
بر او جهت وی حکایت در سال پانصد و هشتاد و هشتم بود و صلاح الدین رها را از ابن زعفرانی گرفته با حران به مظفر الدین
تفویض کرد و رقه را از ابن حسان بگرفت و به ابن زعفرانی داد و شرح آنجمله موجب درازی تاریخ است
پس از آن سمیساط را بر او مزید کرد و خواهر خویش ربیعه خاتون دختر ایوب را در نکاح او در آورد و از آن
پیش در نکاح سعد الدین مسعود بن معین الدین صاحب قصر معین الدین در غوطه بود و سعد الدین مذکور در سال پانصد
هشتاد و یکم وفات کرد و مظفر الدین در خدمت صلاح الدین در مواقف و جنگها بسیار حاضر شد و چندان قوت نفس
و شجاعت و ثبات قدم از وی ظاهر گشت که هیچکس را بدان اندازه نبود چنانکه در تاریخ عماد اصفهانی و بهاء الدین
شداد و غیر ایشان مذکور است و تعداد آن مستغنی است و به اطالت کلام نمی پردازد و اگر جز جنگ حطین
حاضر نشده بود از وی بر دلالت شجاعت او کفایت می کرد چه مظفر الدین و تقی الدین صاحب حماه در آن روز پیش
سبقت نمودند و لشکر ایشان بر ایشان [illegible] شکسته و چون آنجا توقف ایشان بود
مراجعت کردند تا کار مسلمانان بر وفق مراد شد و ابواب فتح و نصرت بر ایشان گشوده پس چون سلطان صلاح الدین
در عکا نزول کرد بعد از آنکه مردم فرنگ بر آن استیلا یافته بودند ملوک شرق که به نصرت او بیرون شده و به خدمت او آمده
او بوده هستند و در جمله ایشان زین الدین یوسف برادر مظفر الدین بود و در این هنگام صاحب اربل بود پس در آنجا
مریض گشت و در بیست و هشتم ماه رمضان سال پانصد و هشتاد و ششم در ناصره که قریه ایست
نزدیک عکا وفات کرد و بعضی گفته اند حضرت مسیح علیه السلام در آنجا تولد یافته در هجدهم جمادی الاول و بعضی
گویند وفات کرد و مظفر الدین از سلطان صلاح الدین التماس کرد که حران و رها و سمیساط را از وی باز گیرد
و در عوض اربل را بدو دهد و سلطان صلاح الدین مسئول او را اجابت کرد و شهرزور را نیز بر او
منضم ساخت و مظفر الدین به آن سو توجه کرد و در ذی الحجه سال پانصد و هشتاد و ششم داخل اربل شد و این جمله
کار اوست و اما سیرت او پس در عمل خیرات و مبرات او را کارهای عجیب است چنانکه شنیده نشده است
که هیچکس به آن گونه کرده باشد [illegible] در جهان هیچ چیزی را از صدقه [illegible] دوست تر نداشت
او را هر روز نانهای بسیار می پختند و در مواضع عدیده از برای صدقه مقرر داشته بود و در هر موضع
جمع کثیر فراهم می شدند و در اول روز آن نانها را میان ایشان قسمت می کردند و چنان بود که چون از کوچه می گذشت
خلق انبوه به درگاه خانه او فراهم بودند پس ایشان را بار می داد و یک یک در می آمدند و هر یک را جامه

فصل زمستان و تابستان یا غیر آن جامه می داد و با آن کمتر از دینار از زر بیرون می کرد و
پس دیگر نیز عجب موقع و مقام داشت چهار خانقاه از برای مردم زمین گیر و نابینا ساخت و این خانه ها
از ایشان پر بود و هر چه بایستی ایشان را مقرر داشت و در روزهای دوشنبه و پنجشنبه عصر بدان خانه ها
در می آمد و به منزل هر یک می رفت و نفقه می داد و از حال او می پرسید و از هر یک احوال می پرسید
تا کار ایشان را به ملاطفت می کرد و با هر یک مزاح می کرد و از هر یک پرسش می کرد و جهت
ایشان دست می آمد و آنچه در خیر داشت انگاری از حال ایشان در خانه بود و از برای زنان بیوه و مسکین خانه ای
ساخته بود و نیز جائی که مسکن کودکان بی پدر بود ساخته بود و نیز از برای کودکان که در راه افکنده بودند خانه
تعیین کرد که جماعتی دایه و مرضعه از برای آنها مرتب کرده و هر که پیدا می شد در آنجا به ایشان می سپرد
ایشان می آموختند و شیر می دادند و از برای ایشان در هر خانه وظیفه و جیره مقرر ساخته و هر روز بدیشان می رسید
و خود به هر وقتی پیش ایشان در می آمد و اظهار ملاطفت و نفقه می فرمود و زیادت از آنکه برای ایشان
مقرر داشته عطا و نفقات می فرمود و در بیمارستان می آمد و بر هر مریض توقف می نمود و از حال او
جویا می شد و در پرستاران آنجا پرسش می کرد و به آنچه راغب و مایل بود چیزی می گرفت
و هم او را سرائی از برای مهمانان بود که هر کس در شهر در می آمد از فقیه یا فقیر یا غیر ایشان بدان مهمانخانه
در می آمد و هر کس خواستی بدانجا بماندی کسی او را باز نداشتی و در باب او نگاه جیره ایشان را بیرون
و چون خواستی کسی بیرون شدی آنچه شایسته او بود عطا می کرد و مدرسه بنا کرد و از هر دو فرقه از
فقهای شافعیه و حنفیه در آنجا مرتب نمود و هر گاه که خود بدان مدرسه در می آمد خوان خود نیز می گسترد
و در آنجا صحبت می کرد و گوش به سماع می بود و چون روز بر وی خوش می گذشت بعد از جای خود به خانقاه
می رفت و در باب ادای از برای جماعت صوفیه اهتمام و اکرام به نهایت می نمود و از برای ایشان جز سماع نبود
چه او هیچگاه مرتکب هیچ منکری نمی گشت و بر او خوش نبود این کار و گوش نمی داد در سال ایشان آنچه آن گونه
و از برای جماعت صوفیه دو خانقاه بنا کرد که جماعتی بزرگ از ایشان مقیم در آنجا بودند و در آنجا
منعقد می شد در ایام مواسم چندان جمعیت در این دو خانقاه می شد که ایشان در شگفت می افتادند و از برای ایشان خانقاه او اوقاف
بسیار بوده و کفایت تمامت در بابت ایشان می نمود و هر کس از ایشان که می خواست بیرون شد نفقه
مر او را جهت وی خود مظفر الدین هم می داد و در هر وقت یک یک ایشان به سماع گوش فرا می داد
و هم چنین چنان بود که در هر سالی جماعتی از معتمدین و عمال او بسوی ساحل به ریگ فرنگ و خواسته
و دولت و نعمت بدان مال اسیران مسلمانان را از دست کفار رها می کردند و چون نزد او بر می گشتند

هر یک سو خرجی علاحده می‌کرد و اگر نه بهر ت او می‌نشستند از آن او بجنب و ثواب امیر رحمت و اجابت او خیری عطا می‌کرد و هم در اصل
از ارباب عموم حاجتی بسته نکشی نکشید و هر چه محتاج الیه عموم بود از ذات میمون منقح بود و در صحبت او مردی امین بود با او پنجاه هزار
دینار بود کوچ می‌کرد و در حرمین به نیازمندان و ارباب دوات عطا می‌کرد و هم او بود در مکه معظمه حرسها الله تعالی از رنگ
بود و بعضی که کیسه‌ها به جا است و او از آن کسی بود و در مدینه الرسول آب نبود که عرفات عطا می‌کرد و خانه‌ها جهت مردم در آن کار
تحمل می‌شد و در جنب مصانع از ارباب آب جهت عموم حاج از عدم آب زلال بپرداخت و از زبان او ترتیب نیکوی کار
بپرداخت و اما احتفال و جشن و انکار نمود ترغیبات و تعظیمات او به میلاد کلاه پناه حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله
زبان از توصیف احاطه آن قاصر است کفتم خیر از آن بود مذکور می‌دارم و این تفصیل آن است که مردم بلاد و الی البلاد
از حسن عقیدت او در این باب شنیده بودند و هر سال مردم بلاد در آن نزدیک به اربل می‌آمدند از بغداد و موصل و جزیره
و سنجار و نصیبین و بلاد عجم و آن نوع جمعی بزرگ از فقها و صوفیه و وعاظ و قرا و شعرا که غیر از حساب بیرون بودند
و هم چنان از محرم تا اوایل ربیع الاول بجا در پی فرا می‌رسیدند و مظفر الدین از برای ایشان حکم می‌فرمود تا تجملات قبه‌ها از چوب
بار کنند و هر قبه چهار یا پنج طبقه بود و بیست قبه یا بیشتر از برای او و امرای بزرگ و جانب قبه‌ها از برای امرا و اعیان
بود و هر یک یک قبه مخصوص بود می‌شد و چون اول صفر فرا رسید این قبه‌ها به انواع زینت‌ها فاخر و جمیل زینت داده
می‌کردند و در هر قبه دسته از مغنیان و دسته از ارباب خیال و لعبتان و از اهل ملاهی و لعب فراهم می‌شدند و هیچ طبقه
از این طبقات سوای خالی نمی‌گذاشتند مگر آنکه یک جوقه و دسته از فن جماعت در آنجا مرتب می‌ساختند و در این
مدت زندگانی مردان معطل می‌گذاشتند و جز تفرج و گردش و سیر در میان آن جماعت کاری از برای ایشان نبود
و این قبه‌ها از در قلعه تا در خانقاه که در میدان بود پیوسته بود و مظفر الدین در هر روز بعد از نماز
عصر در آنجا نزول می‌کرد و در هر قبه حضور و وقوف می‌نمود تا تمامت قبابها را سیر کرد و غنا و سرود ایشان
گوش می‌داد و بر آنچه از خیال و لعب ایشان و آن کارها که در هر قبه می‌کردند تفرج می‌نمود و در خانقاه شب را به سر می‌کرد
و در آنجا به سماع مشغول می‌شد و بعد از نماز بامداد از برای شکار بیرون می‌رفت و قبل از ظهر به قلعه مراجعت می‌کرد
و به همین گونه هر روز کار می‌کرد تا شب مولد مسعود در آمد و اختلاف بود در میلاد که در هشتم ماه و در دوازدهم
بار سرود بود لاجرم چند روز در هر دو شب میلاد است و چون دو روز به میلاد مانده بود از ارباب گاو و گوسفند بی‌شمار چنانکه
از حد و حصر بیرون بود بیرون می‌کرد و آنچه بود با زدن دهل و کوس در کنار ایشان به میدان در میدان آن خانقاه
کشتن و بعد از آن به کباب می‌پختند و دیگها بار می‌نهادند و بختها رنگارنگ می‌پختند و چون شب میلاد در می‌رسید
بعد از آنکه در قلعه نماز مغرب بگذاردند خوان طعام می‌آراستند آنگاه از آنجا فرود می‌آمد و در پیش او
بی‌شمار شمعها افروخته می‌بردند و از جمله آنها دو شمع یا چهار شمع بود و در آن شب در میان شمعها سوار شد و تا خانقاه رفت

هر یک از آن نو بر استری می‌بردند و از پس مردی که سوار بود بر بهر جانب آن شمع بر پشت ترکش از
بود تا آنکه به خانقاه می‌رسید و چون بامداد روز میلاد در می‌رسید خلعتهای فاخره از قلعه به خانقاه به دست صوفیه
می‌رسید و به دست هر یک بقچه بود و هر یک به ترتیب دیگری راه در پیش بودند و بسیار خلعت بر آن که عدد آن
محقق نشده است پس از آن به خانقاه نازل می‌شد و تمامت رؤسا و اعیان و گروهی از خلقان مردم
دارای صلاح و صواب در ایشان می‌رسیدند و از برای وعاظ کرسی نصب می‌کردند و از برای مظفر الدین برجی چوبین ساخته بودند
که از شبکه‌ها بود بر وضع اجتماع مردان و کرسی وعاظ و حجره‌ای دیگر بود و جمیع در میدان بار کرده بود
ساخته بودند و نصب کرده بودند و آن میدان که قبه در آن نصب بود بی‌اندازه وسیع و بزرگ بود و لشکریان
در آن جمع می‌شدند و در این روز ایشان را عرض می‌دادند و مظفر الدین کاه نظر به عرض لشکریان می‌افکند
و گاه به مردمان و وعاظ می‌نگریست و بر همین حال بود تا از عرض سپاه فراغت می‌یافت آنگاه
خوان طعام در میدان می‌آراستند و صلای عام می‌دادند و عموم خلق می‌خوردند و آن خوان عام بود و از طعام
و نان بسیار داشته بود که وصف نمی‌آید و هم سفره دیگر در خانقاه از برای آن مردم که در پای کرسی
وعاظ حاضر می‌ماندند می‌گسترد و در مدت عرض سپاه و وعظ وعاظ هر یک هر کس از اعیان و
رؤسا و آنکه ... را از برای ادراک این موسم روی داده بود بعد از آنکه عرض مذکور به انجام رسیده
و وعاظ و قاریان و شاعران سخن خواندند و هر یک را خلعت عطا می‌کرد پس از آن هر کس به جای خویش می‌رفت
می‌رفتند و چون آنکه را بکمال می‌رسانید خوانهای طعام وافر می‌کرد و به خانه اعیان و بزرگان حمل طعام می‌کردند
و به همین گونه کار می‌کرد تا عصر یا پس از عصر آنگاه آن شب در آنجا بیتوته می‌کرد تا بامداد به سماع
مشغول بود و این در هر سال با آنکه بود در هر سال دو بار و آنکه لشکر از ... خلاصه مطلب بود که مقالت
چه کند با اقتصار و بسط مقال کوشیده نخواهد دراز انجامید چون از این موسم فراغت می‌یافت از هر گروه
آن چه در اربیل بود را مبلغی نقد بداد تا به میلاد وی که در ترجمه حافظ ابو الخطاب بن
دحیه در حرف عین ... او ... بود از ... تصنیف نموده او کتاب التنویر فی مولد السراج المنیر
... مظفر الدین را این مولد مبارک مذکور کرده ... خارج ... است
او در اربیل هزار دینار بدو عطا کرد و از آثار ... مظفر الدین ... کرامات
... اقسام ... به ... خاص نیافته است بلکه یک لقمه از آن طعام لذیذ نمی‌خورد بلکه بعضی از آن
... پیش ... ایشان ... این طعام ... که یک ... او ...
... محبوب ... در ... از مطاعم و مشارب و ملبوسات ...

مرکه دیگران بود با خود نیک میکرد و مردی نیک خلق و با تواضع و نیکو عقیده و خوش طبع و صاحب همت و
جماعت و جز از الابسه دانش برای فقیهان و محدثین بود نفقه کوچک او نمود دیگران بود جز از
رمی تکلف جزی عطا نمی کرد و هم چنین شاعران بود بشعر خوانده و جزی عطا نمی کرد مگر آنکه آنچه شعر نفیس
باشد و در این نیکی هم آهنگ ایشان تواضع می نمود و آثار نیک بسیار از او ماند و از جهان خود
بهره ور بود و با اسب تازی ... از نیکی بی اطلاع نبود و مذاکره نیکو بود و همگاه بر این حال بود و
هیچ کمال نمی گرفت و بیکس نکفته است و در هیچ نکته سخن نگفته و اگر بخواهم در کناره حال و نیکو احوال او
بسط و شرح دهم موجب اطالت شود و قدرت آن از اطالت بی نیاز است و از وقف بر این ترجمه
عذر بجویم هم سخن دراز رفت و سبب درازی سخن جز بواسطه حقوق او بر ما نبود نیز در قیام بر سپاس آن نداریم
و اگر بخواهم شکر نعمت او بکذارم چگونه توانم و سپاس نعم و حسب است فجزاه الله عنا احسن الجزاء او و اسلاف
او را بواسطه حقوق بی شمار است و احسان دولت نخست جمال است و باعتراف کرده‌ام نیکی او
هیچ چیز بسبب صافیت از دیدن فهم دوم بلکه هر چه نگارش رفت از او فرشتوت و علامات و سبب از
حسنات و نیکوئیهای او بود بواسطه اختصار کلام از دقت نگارش فرو گذاشتم و ولادت مظفرالدین
در قلعه موصل در شب سه شنبه بیست و هفتم محرم سال پانصد و چهل و نهم بود و بوقت چاشتگاه روز چهارشنبه
هیجدهم رمضان سال ششصد و سی در خانه خویش در اربل از ممالک لقاب التزم قرطا بوفات
کرد هم آنگاه که او را در سال ششصد و چهارده هم مقبوض داشته آنجا بود بخر نفت و در آنجا بنگند بحجت ایشان
از وفات پس در همانجا بمرد پس از آن او را بقلعه اربل نقل کردند و دفن کردند آنگاه پس بحسب
وصیت او بناء بوی بمکه مشرفه شرفها الله تعالی اولاد او جمع نمودند و هم از ایشان او قبه در رکب حج در مکه
وارد شدند آن دفن مرکه بار داشته بجهت چنانکه مذکور شد و همچنین در این سال ششصد و سی و دیگر مردم ... بسوی
حجاز راه گرفتند او سود در صحبت خویش حمل بالذه و چنان اتفاق افتاد که مردم حاج در این سال از کشتی مرحمت
کردند بلکه معظمه حرسها الله تعالی نرسیده پس او را باز کوفه آورده در کوفه بیک مشهد در خاک کردند
خدای او را بود پاداش داد و با او ایشان نیکو نهاد و نیکوئیها او را بوده رفته کرداند و عار او و شغف
او را نیکو گذارد و او را زوجه او ربیعه خاتون دختر ایوب در ماه شعبان سال ششصد و چهل و سیم
از این سرای ایشان بسرای جاودان شتافت و در دمشق در سال آن است و او در کارزار نکاشته آرامگاه
سال بر ترزیت بود و در مدرسه خویش در بر جانب حنابله بر توقف بود در دامنه قاسیون کاک شد
وفات کرد در دمشق رحمه الله و از جار او از ملوک و پادشاهان هم از برادران و اولاد ایشان بعضی

ببشتر از نیاه مرد سوی حارم از غیر ملوک دیدیم و اگر بهم اطالت نمی‌رفت ایشان را بتفصیل مذکور میکردم چه او را بدر از
نود برشن مظفرالدین مذکور بود و بعضی از فرزندان دختری بود و ضیاط و آن ناحیه از پسر برادرش بود و
نهار جزیره فرزندیه از اشرف پسر برادرش بود اینها بشام از فرزند برادرش بود و دیار مصر به
حجاز و یمن از برادر ایشان و اولاد برادر ایشان بود و هر کس با تمام احوال جمله عیان نمانده و تو کبوری بضم
هر دو کاف در میان آنها واو ساکنه پس از آن با موضع مضمومه پس از آن واو ساکنه و بعد از آن
راء مهمله است اسم ترکی است و در عربی معنی ازرق نیز ارکی کبود است و بکتکین بضم با موحده و سکون
کاف و کسر تاء و سکون کاف و کسر تاء و حطی و بعد از آن نون الف اسم ترکی است و لتبه بکسر
لام و سکون تاء تحتانی فوق نون و بعد از آن تاء ساکنه منزلی در طریق حجاز است از طرف عراق
و در آن سرمه مردم حاج بواسطه قحط آب از آنجا بازگشته و مشقت و محنت زیاد کشیدند و عقر
بفتح اول و سکون قاف و بعد از آن راء آن فنطرست و احتمال قریه بر آن است و عقر
در مواضع عدیده است از جمله قریه ایست در جبال موصل و در شرقه واقع است و سبب را اسوار است
و معروف به عقر حمیدیه است و لتبه بکسر و تخفیف یاء و اوی از تخفیف است تو بیک طایفه اعلی
آن از ثقیف و عقیل از قرن موریست و لتبه با تشدید یاء کوهی است در طایف و رسول
خدا صلی الله علیه و آله که از حنین مراجعت میفرمود اراده طایف داشت در آنجا مرور
فرمود و در آنجا بوران رحمن حصن مالک بن عوف قاید غطفان بود فاهدم والله اعلم

باب اللام من کتاب ملخص الادب فی ترجمه کتاب وفیات الاعیان

۵۱۶ ابوالحارث اللیث بن سعد الفقیه ۱

اللیث بن سعد بن عبد الرحمن کنیتش ابو الحارث و در فقه و حدیث امام اهل مصر بود و او
مولی قیس بن فهم است و قیس مولی عبد الرحمن بن خالد بن مسافر الفهمی بود و اصلش از مردم اصفهان
بود و مردی راست گفتار و بسیار دانش بود گفته است لیث را از علم محمد بن شهاب الزهری بسیار نکاشت
کردم و خواستم بر او بسیار بنویسم و بر صافه نشستم دیدم که مبادا از اندازه برای خدا نبود و اگر
نگاه بسیار نکنم بس ترک گفتم و شافعی گفته است که لیث بن سعد از مالک فقیه تر است جز آنکه
اصحاب و اعوان لیث او را یاری نکردند و اولادش نمانده و چنان بوده ابن وهب ساکت
لیث بود و رات مینمود پس مسئله در میان آمد و مردی از غربا در آنکه سوگند کرد لیث بنگوید
نخواند و گفت مطالب فهم کرد و مستقیم مالک بود و جواب بر آورد پس او جواب میگفت
ابن وهب گفت بلکه مالک مستوفی لیث بوده باشی مرا آید و اوقات نوشته میدانم

٢١٨

وجز او خدای نیست و هیچگاه از لیث کسی سؤال نکرد که رد نماید با هم و لیث از کریمان و محسنان بود
و بعضی گفته‌اند که مداخل او در هر سال پنجهزار دینار بود و این جمله را صله و غیر صله میپراکند و منصور بن
عمار گفته است که بحضرت لیث شدم و مرا هزار دینار عطا فرمود و گفت بدین حکمت که خدای از زبان
تو آورده کتابی بن بخش و در بعضی مجموعها دیدم که لیث بمذهب حنفی روز نگذاشت و در مصر متوسط
امر قضاوت بود و امام مالک سینی از خرما هدیه فرستاد و لیث آن سینی را آگنده از زر سرخ اعادت
داده بود و سوی قبر آن بوده که از الحلیه ... فلوس ... هزار ... در ... آکنده دینار ... ح ٢٥
و در سال یکصد و سیزدهم با تفاق حج ادا نمود و در آن سال از روزگارش بپایان رفته بود و از نافع
مولای ابن عمر سماع حدیث نمود و لیث میگفت که بعضی از اهل رجال ابن بکیر گفت که در سال نود و چهارم هجرت
متولد شد و روایت صحیح و یقین در سال نود و چهارم در ماه شعبان است و در روز پنجشنبه در ربیع جمعه
در نیمه ماه شعبان سال یکصد و هفتاد و پنجم جامه زندگی فرو گذاشت و روز جمعه در مصر در قرافه صغری در
خاک شد و گورش یکی از زیارتگاهها است و سمعانی گفته است که ولادت او در ماه شعبان در
سال یکصد و چهارم اتفاق افتاد و ... درست ... و غیر جز سمعانی گفته است که ولادت
او در سال نود و سیم بود و گفته‌اند ... بعضی از اصحاب گفته‌اند که در جنب لیث بن سعد را در خاک
نهفتیم آوازی شنیدم که این بیت را قرائت میکرد

ذهب اللیث فلا لیث لکم ومضی العلم قریباً وقبر

سکینه بدین نظر کردیم و انصات کردیم کسی را ندیدیم و بعضی گفته‌اند که لیث از مردم قلقشنده
بود و قلقشنده بفتح قاف و سکون لام و فتح قاف دوم و شین معجمه و سکون نون و فتح دال مهمله
و بعد از آن ها ساکنه است و آن قریه ایست از طرف دیار مصر از سرزمین ... و ... فاصله
و فهمی بفتح فا و سکون ها و بعد از آن میم این نسبت بسوی فهم است و او بطنی از قیس عیلان است
و جماعتی بسیار از ایشان بمصر رفته‌اند تا مرجم کبیر ابو محمد عبد الرحمن ... در تاریخ خود
مرآة الجنان وفات لیث بود در سال یکصد و هفتاد و پنجم نگاشته است و گفته است که در این
هنگام هشتاد و یک سال از روزگارش بر رفته بود و بدین طریق تولد او در سال نود و چهارم
اختیار کرده است چنانکه مصنف نیز برین طریقت است و این وجه احسن است چه او چنانکه گفت
نگارش یافت در سال یکصد و هفتاد و پنجم وفات کرده است بنابراین تولد او قبل از نامه
بیش از این یکصد که لیث ... از مردم فارس و از اهل اصفهان بود و از عطا و ابن ملیکه و نافع

و غیر از ذکر ... کرد

تا بهر بکر از نیز ازو مهتر
خوش ... شریف

و غیر بزرگ روایت کرد و او در هر سال هشتاد هزار دینار دخل بود و هیچگاه زکوة مال بر وی واجب نشد و در وقت
سیر حج و ربیع روزی برسم اکتساب بنگرید و قیمت نیز از دریوزگان سؤال روزی نگذاشت و منصور
خواست امارت مصر بدو کند او نپذیرفت و مسعودی در کتاب مروج الذهب نیز بسال وفات او
در یکصد و پنجم داشته و گفته است که در سال یکصد و نوزدهم ابا ملت سفر حج نمود و هشتاد و دو ساله بود و بعضی
گفته بعقیده است او سال ولادتش در نود و یکم خلافه بوده چنانکه در بعضی تواریخ صحیحه نیز ... از نعمات
فرزنده فردوسی ... و از نده ... کارگاه ... آتش جان دل ...
و جمع روز و گفته که ... روز بیمن در روزگار ... خدیوجهان خسرو گیهان ... کار
شهریاران کیان شهریار کشور ... شهنشاه ... پادشاه ... کار نیک ...
آهنگ ... جنگ ... آسمان ... برازنده ... شهریاری نوازنده
کوس ... برگزیده ... بوستان ...
نامداری ... آئین ...
قران ... ... المؤید بتایید الملک الغفار
السلطان ناصرالدین پادشاه ...
بانیه ... کشور ... درگاه ...
...
وزارت ...
...
و تسوید ...

از کتاب مشکوة الادب در ترجمه کتاب وفیات الاعیان و انباء ابناء الزمان تصنیف
قاضی العلامه شمس الدین ابن خلکان در روز پنجشنبه چهارم شهر رجب
المرجب بسال یکهزار و دویست و نود و چهارم هجری ١٢٩٤
نبوی علی هاجرها الف الصلوة والتحیة بر دست
و ... ساعت ... در ...
...
و ... دقیقه